ALANI MAGNI DE INSVLIS

OPERA MORALIA

PARÆNETICA, ET POLEMICA.

Edita Anno 1653.

ELENCHVS
OPERVM HOC VOLVMINE CONTENTORVM:

F I N I S.

ALANI MAGNI DE INSVLIS,

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS

COGNOMENTO

VNIVERSALIS,

EX GLORIOSO SCHOLÆ ECCLESIASTICÆ

PARISIENSIS MODERATORE.

HVMILIS CISTERCIENSIS CONVERSI

OPERA

MORALIA, PARÆNETICA, ET POLEMICA,

QVÆ REPERIRI POTVERVNT.

Quorum pleraque nunc primum ex antiquis manu-scriptis Codicibus eruta, lucidantur; alia typis olim edita (collatione factâ cum exemplaribus M.SS.) correctiora, variéque illustrata proferuntur.

OPERE ET STVDIO

R. D. CAROLI DE VISCH, Prioris Cænobij B. Mariæ de Dunis, S. Theol. Professoris.

Subiuncto generali ac locupletissimo Indice duplici; Concionum videlicet, & rerum ac verborum.

ANTVERPIÆ

Apud GVILIELMVM LESTEENIVM & ENGELBERTVM GYMNICVM, via, vulgo Hoochstraet dicta, sub Pellicano aureo.

ANNO M. DC. LIV.

FORTITER ET SVAVITER

ADMODVM
REVERENDO, AMPLISSIMOQVE
DOMINO
D. BERNARDO
BOTTYN,
CLARISSIMI COENOBII
B. MARIÆ DE DVNIS ABBATI,
Nec non & universi Ordinis Cisterciensis, per Belgium, Vicario Generali, &c.

SVperioribus annis (ADM. REVERENDE DOMINE) lucubrationum mearum primitias præli ornamento decoratas (*Bibliothecam dico Scriptorum Cisterciensium*) ADM. REVERENDÆ DOMINATIONI TUÆ consecravi, quas tantâ benevolentiâ suscepisti, ut ad subliniora tentandum, animum studiumque provexeris: Et quam non sine fructu, testis erit irrefragabilis, magnus ille ALANUS DE INSULIS, DOCTORIS, olim, VNIVERSALIS cognomine, nec minus sanctimoniâ vitæ clarissimus; quem jampridem (temporis injuriâ, suorumque desidiâ) densissimis mancipatum tenebris, tineisque & blattis sic attritum & defœdatum, ut etiam oblivionis interitu jamjam consumendus videretur, non sine labore indefesso, studioque pervigili, eduxi, fovi, variéque (pro facultatibus meis) exornavi: intantum, ut modò splendori ac viribus suis restitutus, nullius quan-

 tumvis

tumvis exactissimi & eruditissimi, censuram formidare debeat. Qualis enim fuit in vitâ, talis est & in litterâ: magnus fuit in sæculo, humilis in occulto claustri, sed major & sublimis erit in publico Ecclesiæ; sub modio Religiosus, at super candelabrum gloriosus: auditu dignus, dignior lectu, prædicatu dignissimus, quin & vitæ sanctimoniâ observandus, ac etiam imitandus: ut mirum sit, tam diu latêre potuisse Scriptorem tam eximium ac singularem; in cujus scriptis attentiùs perlectis, protinus arrident, veræ pietatis candor, constantia explanationis, utilitas doctrinæ moralis, aptitudo conceptuum & inventionis, ac denique, probationis ex sacrâ Scripturâ soliditas.

Porrò, quam operam in recognoscendo, illustrando, & publicando impenderim, difficulter persuasero ijs, qui similibus studijs nunquam vacarunt. Cum enim plerumque in exemplaribus M. S.S. hinc indè reperirem characteres & verba vetustate trita; nec non, passim, obscurissimas ac prorsus inusitatas abbreviationes: imò, & integras sæpius sententias Amanuensium incuriâ, aut scribendi præcipitantiâ, omninò depravatas, necessariò singulorum librorum plura exemplaria comparare debui, si lectionem genuinam colligere vellem: quibus, non sine magnis expensis & fatigationibus, undequaque tandem conquisitis, dum ea examinarem, & inter se conferrem, ut unius mutilum per aliud supplerem, aut mendum emendarem, reperi plerisque in locis non dictionibus tantum, sententijs, & periodis, verum etiam paginis integris confusis; omissis vel insertis, discrepare. Omnibus tamen his difficultatibus improbo labore superatis (optimâ fide, nihil de meo addendo, aut mutando) partes avulsas & transpositas in locum suum restitui, textuique lectionem aptavi, quam veriorem ex sensu litteræ, & consensu codicum deprehendi: diversâ tamen in margine notatâ. Deindè, præter citationes omnes,

nes, nonnullasque annotationes breves margini etiam superadditas, & diversa characterum genera, quibus nonnulla distingui curavimus; singulis quoque libris quædam prolegomena, seu præfationes præfiximus, Lectoribus omnibus percommodas. A scholijs tamen & annotationibus prolixioribus abstinui, quibus modernorum plerique, Auctores aliàs optimos, & per se clarissimos, conspurcare magis quam illustrare consueverunt. Eorum autem loco, præmisi *Elogia & testimonia virorum illustrium de* ALANO *nostro, cujusque doctrinâ:* Nec non & *historicam relationem de vitâ & morte ejusdem.* Quia permagni refert nosse Auctorem quem legendum susceperis; dictis etiam magnum pondus addit, dicentis auctoritas: & mirum quam pronis auribus, promptisque animis hauriatur doctrina, quam celebris fama Doctoris commendat; quæ omnia sanè non aliundè melius quam ex vitâ, & clarorum virorum testimonijs constare possunt. Hunc itaque Auctorem, tot, tantisque laboribus recognitum & restitutum (anno hoc Sanctissimi Patris nostri BERNARDI lustro Iubilæo, sive, quingentesimo, à felicissimi ejusdem transitus die) in publicum producturus (tanquam clarissimæ illius domus Alumnum, in quâ idem Sanctissimus Pater olim Religionis spiritum hausit, & eminentis suæ sanctitatis fundamenta jecit, quæ in illustrissimam postmodum molem assurrexerunt) ADM. REVERENDÆ DOMINATIONI TUÆ prius sisto; utpotè cui nuperrimè prudentissimi & Religiosissimi Ordinis nostri Superiores (turbatissimo hoc Patriæ statu) in medijs bellorum procellis, numerosam Ordinis nostri Congregationem, per universas Belgicæ Catholicæ Provincias dispersam, cum illustri VICARII GENERALIS titulo, gubernandam concrediderunt. Sisto, inquam, non ut tuearis, cum ipse sibi sufficiens doctrinæ suæ integritate & excellentiâ, manu protectoris non egeat;

S. BERNARDUS *in Cistercio professionem emisit.*

verum,

verum, ut gratanter ſuſcipias, & amplectaris, ac denique Auctoritatis tuæ commiſſione munitum, velut Operarium ſtrenuum in Dominicum agrum emittere digneris, ubi (cùm exhortator ſit verè potens in verbo, ut peccatores excitet, juſtoſque ſtimulet) haud dubiè, fructum uberem reportabit, virtutes multas operando in plebe, in Religione, in Eccleſiâ univerſâ.

Quod autem ad me, meaque attinet ſtudia, quia ſatis compertum habeò (ADM. REVERENDE, AMPLISSIMEQUE DOMINE) ſingulare tibi ſemper fuiſſe delitias, filiorum tuorum ſacra ſtudia; inter quæ hæc non infimo loco cenſeri debeant ea, quæ in antiquorum Patrum lucubrationibus ab interitu vindicandis, verſantur, non magnopere mihi verendum video, ne labores mei in tam illuſtris Auctoris reſtitutione expenſi, ADM. R. D. TUÆ diſpliceant; quin potius, confidenter ſpero, eodem, illos, affectu, ſuſcipiendos, quo à me præſtiti ſunt, ad Sacri Ordinis noſtri Ciſtercienſis ſplendorem, Eccleſiæ utilitatem, nec non memoriam æternam clariſſimi nominis tui, quod perennante nomine ALANI, & ipſum quoque ut perennare valeat, ex intimis animi affectibus adprecor

ADM. REVERENDE,
AMPLISSIMEQUE DOMINE

Dominationis Veſtræ humillimus
in Chriſto Filius,

F. CAROLVS DE VISCH,
Religioſus & Prior Dunenſis.

ILLV-

ILLVSTRIVM ALIQVOT VIRORVM TESTIMONIA DE

ALANO NOSTRO,

EIVSQVE DOCTRINA.

P*Rimum* est, *Henrici Gandauensis*, Archi-Diaconi Tornacensis, SS. Theologiæ Doctoris Sorbonici, cognomento, solemnis; Qui, libro de Scriptoribus Ecclesiasticicis, cap. 21. hæc de ALANO scribit:

Alanus, Insulis oriundus, liberalium artium peritus, Parisijs Ecclesiasticæ scholæ præfuit, & ingenij sui monumenta relinquens, scripsit, summam ad prædicationis officium utilem. Et quia metro multum claruit, scripsit metricè, Poëticen, excogitatâ materiâ, de viro optimo, & in omnibus perfectissimo; quem librum vocauit, Anti-claudianum. Scripsit & alium, partim metro, partim prosâ, quem vocauit, planctus naturæ. Scripsit & alium, de naturis quorundam animalium. Hæc ibi. Henricus Gandauensis.

Obiit *Henricus Gandavensis* anno Domini, 1293. uno anno antè ALANUM.

Secundum est, *Roberti Holkoth*, S. Theologiæ moralissimi & doctissimi Professoris, Ordinis Prædicatorum, in cap. 10. lib. Sapientiæ, lectione 118. litt. A: Robertus Holkoth.

Contra istud flagitiosum & nefandissimum (Sodomiæ) *vitium, fecit librum, de planctu naturæ, ALANVS MAGNVS DE INSVLA, Doctor SS. Theologiæ famosus, metrô & prosâ compositum scientificè multum, & curiosè.* Alanus cognominatur, magnus.

Floruit *Robertus Holkoth*, circà annum 1349. teste Bellarmino, lib. de Scriptoribus.

Tertium est, *Ioannis Trithemij*, Abbatis Spanheimensis, Ordinis Sancti Benedicti, libro de Scriptoribus Ecclesiasticis:

Alanus de Insulis, natione Teutonicus, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in sæcularibus litteris nulli, suo tempore, secundus: Theologus, Philosophus, & Poëta celeberrimus; qui ecclesiasticæ scholæ Ioannes Trithemius.

Parisius multo tempore gloriosè præfuit, ubi in omni scientiâ, diuinâ & humanâ, clarùs effulgens, Vniuersalis meruit appellare. Scripsit metro & prosa, penè infinita opuscula, quibus memoria nominis sui apud posteritatem facta est immortalis; sed pauca eorum ad notitiam meam peruenerunt, reperi enim dumtaxat subiecta in titulis:

Super Sententias, libros 4.
Quotlibeta. lib. 1.
Oculum sacræ scripturæ. lib. 1. Reuerendissimo Patri &c.
De doctrinâ. lib. 1. (*aliàs, Maximas Theologicas*) Omnis scientia suis nititur regulis, &c.
In quinque libros Moysi. lib. 5.
In Cantica Canticorum. lib. 1. Cum multi ad ornandum, &c.
De Pænitentiâ, ad Bituricenses. lib. 4. Dei gratia Bituricensi &c.
De Æquiuocis mysticis. lib. 1.
De sex alis Cherubim. lib. 1.
De Planctu naturæ. lib. 1.
Summam virtutum & vitiorum. lib. 1.
De Parabolis. lib. 1. A Phæbo Phæbe lumen, &c.
De Arte prædicandi. lib. 1.
Anti-Claudianum. lib. 1.
De Naturis Animalium. lib. 1.
Sermones plures. lib. 1.
Epistolarum ad diuersos. lib. 1.

Fertur denique in multos Bibliæ libros commentarios & lecturas insignes edidisse; præcipuè, in Prophetas, in Euangelium, &, in Apostolum, de quibus nihil potui inuenire. Miranda quædam de eo narrantur, quibus ego fidem nec astruo, nec temerè infringo. Hæc Tritemius. Qui tamen in eo fallitur, quod scribat illum claruisse anno 1300. cum constet eum obijsse anno Domini, 1294. Vide Epitaphia quæ infrà subiungimus.

Viuebat Trithemius anno 1500. Obijt autem Abbas S. Iacobi in Suburbano Herbipolensi.

Hartmannus Schedel.

Quartum est, *Hartmanni Schedel*, seu illius, qui Author est voluminis quod inscribitur: *Chronica mundi*. Qui ad annum 1300. de Alano nostro hæc habet.

Alanum autem Doctorem celeberrimum, cognomento, Vniuersalem, nonnulli his temporibus adscribunt. Qui cum in omni scientia admirandus esset, præcipuè tamen in Theologia ac Philosophia excedens,

dens, Vniuersitatis vocabulo insigniri meruit: Cuius sepultura in loco Cisterciј ostenditur exeuntibus de oratorio Ecclesiæ ad dexteram, in sepulchro marmoreo. Cuius Alani Magni, Doctoris, hoc epigramma exstitit: Iterum, cognominatur, magnus.

hic iacet Alanus ——
——quem breuis hora breui tumulo sepeliuit;
Qui duo, qui septem, qui totum scibile sciuit.

Hæc ille. Vbi notandum, per *duo*, Testamentum utrumque sacrum intelligi, quot ut perfacilè totum intellexit, ita ferè totum illustravit commentationibus? Per, *septem*, artes septem liberales iudicari, quas apprimè calluit. Vixit Hartmannus anno 1492.

Quintum, Iacobi Philippi Bergomensis, Ordinis Sancti Augustini, in supplemento Chronicorum, ad annum 1300.

Alanum autem Teutonicum, cognomento Vniuersalem, nonnulli his temporibus magno in pretio fuisse scribunt. Qui cum in omni scientiâ admirandus & promptus esset, præcipuèque in Philosophiâ & Theologiâ excedens, Vniuersitatis vocabulo apud Parisios insigniri meruit. Scripsit itaque metro & prosâ, penè infinita librorum volumina. &c. Iacobus Philippus Bergomensis.

Subiiciuntur (ad verbum) ea quæ suprà ex Trithemio retulimus. Vivebat Iacobus Philipp. Bergom. (iuxta Bellarminum) anno 1494.

Sextum, Sixti Senensis, Ordinis Prædicatorum, in Bibliothecâ sanctâ, lib. 4. litt. A.

Alanus Insulensis, Germanus, Orator, Poëta, Philosophus, & Theologus, inter omnes sui temporis excellentissimus, sacræ Parisiensis Academiæ moderator; qui ob omnigenam rerum omnium eruditionem, Doctoris Vniuersalis cognomen promeruit: inter multa laborum suorum illustria monumenta, reliquit, Commentariorum in totum Pentateuchum, libros 5. Item, in Canticum Canticorum, lib. 1. cuius initium: Cum multi ad ornandum: Sed & utrumque testamentum paruo compendio (quod oculus sacræ Scripturæ inscribitur) perstrinxit; cuius exordium est: Reuerendissimo Patri & Domino, &c. Sixtus Senensis.

Septimum, Antonij Posseuini, Soc. IESU, in apparatu sacro, ubi sic legitur:

Alanus Insulensis (quæ Ciuitas est in Belgio) Doctor Vniuersalis appellatus, scripsit in quatuor libros Sententiarũ, oculum sacræ Scripturæ. De doctrinâ. In 5. libros Moysis. In Cantica Cantic. de Pœnitentiâ ad Bituricenses. De Æquiuocis mysticis: De planctu naturæ. De Parabolis. De arte prædicandi. De naturis animalium. Epist. lib. ad di- Antonius Posseuinus Soc. IESU.

uersos. Quodlibeta. De sex alis Cherubim. Summam virtutum & vitiorum. Anticlaudianum. Sermones plures.

Obiit Posseuinus anno 1611. ætatis suæ 78.

Andr. Saussaius. *Octauum, Andreæ Saussay* S. R. E. Protonotarij, in Martyrologio Gallicano, anno 1637. Parisijs edito, ad 30. Ianuarij:

Pio fine cursum absoluit, Alanus Insulensis, dictus Doctor Vniuersalis, Cistercij, vbi spretor humanæ gloriæ, atque humilitatis amator, habitum suscipiens in Conuersorum contemptibili sorte, velut aurum sub puluere diu latuit: nec tamen, postquam (erumpentibus diuinorum charismatum fulgoribus) innotuit, hâc ex humili obiectâque classe se reuocari passus est; at in spontaneæ demissionis proposito ad extremum vsque spiritum perseuerans, relicto contemptus sui stupendo prorsus exemplo; sapientiæq; nihilominus, & pietatis eximiæ præclarissimis monimentis, ad æternæ gloriæ fruitionem, carne solutus, diuinisq; præsidijs munitus, euolauit.

Antonius du Verdier. *Nonum, Antonij du Verdier*, in Bibliotheca Gallicâ:

Alain des Isles, Alemant, a escrit en vers elegiaques Leonins, un liure intitulé, Alanus de Parabolis, seu, doctrinale. Ausquelles sont compris plusieurs bon enseignemens profitables a un chacun, translatez des carmes latins en ryme franchoise, auec le comment, en prose. &c.

Et infra:

C'est celuy du quel se dict le Prouerbe: Sufficiat vobis vidisse Alanum, &c. Il a escrit plusienrs autres choses mentionees en la Bibliotheque de Conrard Gesner.

Hieremias Drexelius Soc. IESV. *Decimum, Hieremiæ Drexelij*, è Soc. IESU, in suo Daniele c. 18. §. 3. ubi agens de naturâ & malitiâ invidiæ, dicit, neminem breuius & significantius de eâ locutum, Alano, quem vocat *Oratorem & Poëtam eximium*: proferens periodum aliquam ex libro ipsius Alani, *De Planctu naturæ*.

Vide operum Drexelij, tom. 2. fol 582.

Ioannes Buzelinus Soc. IESV. *Vndecimum, Ioannes Buzelini*, Societatis IESU, in Gallo-Flandriâ suâ, tom. 1. cap. 7. fol. 33. *Qui sit omnia complexus animo studia, ideòque nomen Uniuersalis Doctoris passim obtinuerit, magnâ equidem gloriâ, Alanum Insulensis vrbs peperit.*

Item, tomo 2. lib. 7. ad annum Domini 1294. *E libris Insulanæ vrbis, Alanum extingui, Cistercien sis Ordo gemuit, postquam insigni famâ floruisset, ob varia disciplinarum genera. Tanto ad omnia studia ingenio præditum fuisse aliqui memorant, vt eloquendi promptissimus, & prosâ conderet orationem, & versus pangeret eleganter, de Philosophicis*

phicis & Theologicis rebus acutißimè dissereret; nullum eius animum disciplinæ genus effugerit; indèque sibi Doctoris Uniuersalis cognomen pepererit. Sanctas litteras, deq́ Deo quæstiones, diu Parisijs explicuit, vbi supremam sacri studij lauream fuit adeptus. Multa tum vinctâ, tum solutâ oratione complexus, varios in lucē libros edidit &c. Obiit Buzelinus, 1626.

Duodecimum, Antonij Sanderi, SS. Theologiæ Licentiati, Canonici & Scholastici Cathedralis Ecclesiæ Iprensis, libro de Scriptoribus Flandriæ, litterâ A: *Alanus Insulensis, Flander, à loco natalium cognomentum sortitus, Vir in diuinis ac sæcularibus disciplinis, nulli suo tempore secundus; per annos multos Sorbonæ Parisiensi præfuit, vbi scientiarum omnium cognitione clarißimus, Vniuersalis cognomen est adeptus. Scripsit prosâ ac metro, infinita penè opuscula, quibus nominis sui immortalitatem ad posteros transmisit. &c.* Antonius Sanderus.

Decimumtertium, Ludouici Iacob à Sancto Carolo, Carmelitæ, Cabilonensis, Regij Consiliarij, & Eleëmosynarij ordinarij, lib. 3. de claris Scriptoribus Cabilonensibus: *Alanus de Insulis, Monachus, natione Belga, Doctor Theologus Parisiensis, cognomento, Vniuersalis, deindè Conuersus monasterij Cistercienfis. Vir ad miraculum eruditus, fortißimum Ecclesiæ Catholicæ propugnaculum, magnum humilitatis exemplum, immortalis monachorum gloria, fulgentißimum Pieridum sydus, hæreticorum malleus; qui interfuit Concilio Lateranensi œcumenico, sub Innocentio 3. R. P. anno 1215. celebrato, in comitatu, Abbatis Cisterciensis; in quo, vehementißimè & solertißimè aduersus quendam hæreticum, Almarici Carnotensis discipulum, disputauit, magno Ecclesiæ bono. Iam verò ad immensam librorum, quos de omni penè materiâ scripsit, multitudinem veniamus, quo nullum multiplicis eius eruditionis locupletius esse potest testimonium.* Ludouicus Iacob Carmelita.

Recenset aut eadem scripta quæ nos suprà recensuimus: addens præterea, *Speculum Ecclesiæ*. Quod extare dicit M. S. apud Matthæum Dresserum.

His omnibus Authoribus conformiter de Alano nostro scripserunt; *Thomas Demsterus*, in historiâ Ecclesiasticâ Gentis Scotorum, lib. 1. ubi testatur illum cognominari, *Magnum*, & *Vniuersalem*: Thomas Demsterus.

Valerius Andreas, Doctor Louaniensis, in Bibliothecâ Belgicâ. Valerius Andreas.

Hippolytus Maraccius, Lucensis, in Bibliothecâ Marianâ anno 1648. Romæ editâ (asserens illum edisse *plura insignis doctrinæ, pietatisque eximiæ præclarißima monimenta. &c.*) Hippolytus Maraccius.

Aubertus Miræus in Chronico Cisterciensi, fol. 268. & in scholijs suis ad

Aubertus Miræus. c.21. Henrici Gandavensis, de Scriptoribus Ecclesiasticis. Nisi quod hic vltimus (errore prorsus intolerabili) hunc Alanum confundit cum Alano Antisiodorensi Episcopo, qui obijt, centum & duodecim annis, antè Alanum Magnum, sive, Doctorem Vniuersalem; fuitque Monachus Claræuallensis, Religionem professus sub Beatissimo P. N. BERNARDO; à quo cum anno 1139. constitutus fuisset Abbas primus Ripatorij, in diœcesi Trecensi, indèque (circa annum 1151.) assumptus Cathedram Episcopalem Antisiodorensem, anno 1167. hâc resignatâ, Claramvallem reversus est, ubi anno 1182. obijt, & sepultus jacet juxta Godefridum Lingonensem Episcopum. Alanus verò Magnus, seu Doctor Vniuersalis, statum Conuersorum, seu Fratrum Laicorum in Archi-cœnobio Cisterciensi amplexus, in eodem ad obitum vsque perseuerauit: hoc est, ad annum Domini 1294 vt ex marmoreo eius sepulchro (quod adhuc in Cistercio conspicitur, diuersis antiquis epitaphijs decorum, quæ infrà proferemus) clarissimè conuincitur. Vide Bibliothecam nostram Scriptorum Cisterciensium, quam anno 1649. publicauimus; Iongelinum, in notitijs Abbatiarum Ord. Cisterc: & iterum, in Purpurâ S. BERNARDI; Henriquez in Menologio, & alios. Porrò Miræus errorem suum videtur hausisse ex eo, quod etiam Alanus Antisiodorensis legatur fuisse Belga, ex Insulensi Ciuitate, Gallo-Flandriæ Metropoli, ex quâ Ciuitate Alanum quoque *Magnum* fuisse oriundum, communis est Authorum omnium sententiâ; vt ex iam citatis testimonijs patet, & infrà iterum dicemus.

Angelus Mãriquez. Denique & Alanum nostrum, *Magni, ac Doctoris Vniuersalis* cognomine compellant, Magnus ille Angelus Manriquez, Pacis Augustæ nuper Episcopus, Regi Catholico à sacris Concionibus, & in Salmanticensi Vniuersitate, S. Theol. Professor primarius; tomo primo Annal. Cisterc. ad annum Domini 1140. cap. 10. n. 7.

Gaspar Iongelinus. Gaspar Iongelinus, Eusserthallensis Abbas, in notitijs suis; ac iterum in Purpurâ Sancti BERNARDI, Tract, de Cardinalibus, §. 30. & alij plures.

FINIS.

HISTO-

HISTORICA RELATIO DE VITA ET MORTE

ALANI MAGNI DE INSVLIS,

DOCTORIS VNIVERSALIS.

§. I.

De Patriâ, & locò Natiuitatis Alani.

DE his, nonnulla eſt inter Authores controuerſia; *Thomas Demſterus* (honori gentis ſuæ ampliando nimium ſtudioſus) ſine ullâ prorſus ratione, Alanum origine ſcripſit, fuiſſe Scotum, in monâ Inſulâ natum. *Hieremias Drexelius*, loco ſuprà citato, vocat illum, Siculum fortè quia legerat illum oriundum de Inſulâ, per Inſulam antonomaſticè, Siciliam intelligendam credidit. *Eccleſiaſticâ Hiſtoriâ gentis Scotorum an.1627. Bononiæ impreſſ. l.1.*

Gaſpar Iongelinus, in purpurâ ſuâ, ſuprâ, Gallum putat. *Angelus Manriquez*, ſuprâ etiam citatus, ſcribit Illum à quibuſdam haberi Hiſpanum, ab alijs, Gallum. Verum, communis cæterorum omnium Authorum ſententia, qui de Alano mentionem faciunt, Belgam cenſet, natum in ciuitate Inſulenſi, Gallo Flandriæ Metropoli: quò etiam reduci poſſunt hi, qui illum Germanum ſcripſerunt, eo quod Flandri, imò & Belgæ uniuerſi paſſim vocentur Germani inferiores, & Belgium, Germania inferior. Et ſanè, de hoc omnis ceſſaret controuerſia, ſi certò conſtaret Alanum hunc verum eſſe Authorem Commentariorum in Prophetiam *Merlini* Angli, quæ anno 1608. ſub eius nomine, impreſſa fuerunt Francofurti, typis Ioannis ſpieſſij, in 8. hoc titulo: *Prophetia, &c.-- Merlini Ambroſij - vnà cum ſeptem libris explanationum in eandem Prophetiam, excellentiſſimi ſui temporis Oratoris, Polyhiſtoris, & Theologi, Alani de Inſulis, Germani, Doctoris Vniuerſalis, & Academiæ Pariſienſis antè annos 300. Rectoris ampliſſimi.* In his namque Commentarijs, lib. 5. folio 198. expreſsè teſtatur Author ſe fuiſſe origine Belgam, natum Inſulis in Flandriâ. Verba eius ſunt: *Vidi & ego in Flandriâ, cum puerulus adhuc eſſem apud Inſulam (vndè natus fui) fæminam quandam maleficam, quæ in maleficio ſuo comprehenſa*, &c. At, dum nuper commentaria hæc euoluerem, plura offendi, quæ eorum inſcriptionem non parum mihi ſuſpectam reddiderunt, aliumque ab Alano noſtro Authorem fuiſſe ſuaſerunt, quorum unum eſt, quod immediatè (pauciſſimis interiectis) poſt verba iam relata, ſubiunguntur ſequentia: *Tempus illud fuit, quo Comes Theodoricus ab Inſulanis hominibus, Gandenſibus quoque atque Brugenſibus, aduocatus erat à terrâ ſuâ in Flandriam, tanquam legittimus Flandriæ hæres.* &c. Hæc ibi. Alani Encomium.

Cum autem paſſim Annales Belgici referant Theodoricum de Alſatiâ à Flandris fuiſſe electum in Comitem, circa annum Domini, 1128. aut 1130. Si Alanus tunc fuerit puerulus, non potuit floruiſſe circa annum 1300. vt cum Trithemio plures ſcribunt Authores: imò, nec ſuper vixiſſe vſque ad annum Domini 1294. quo illum obijſſe perhibent alij exactiores hiſtorici, probatque antiquum Epitaphium quod Ciſtercij ad tumulum eius etiamnum legitur, Iongelino aliiſque, innumeris oculatis teſtibus. Niſi fortè dicamus, verba hæc vltima, ex commenta-

rijs

rijs prolata, *Tempus illud fuit, &c.* olim à quodam, historiarum ignaro, claritatis (vt putabat) causâ, in margine adiecta fuisse, & postmodum à Typographo textui inserta. Vt, vt sit, illis libentius subscribo, qui Alanum censent fuisse Belgam, origine Insulensem, authoritate præsertim ductus Henrici Gandauensis, SS. Theologiæ Doctoris celeberrimi, natione Flandri, Alano coæui, & in eadem Parisiensi Vniuersitate Collegæ. Quam opinionem etiam confirmant pleraque exemplaria M. SS. quæ ipsemet vidi, Alanum de Insulis, vel Insulensem indigitantia, quod etiam cognomen præfert Expositio in Cantica Canticorum anno 1540. impressa Parisijs, ex Bibliothecâ S. Victoris.

Nec obstat, quod etiam Alanus Antisiodorensis Episcopus, & Claræuallensis Monachus, asseratur fuisse Belga, & ex Insulensi quoque ciuitate oriundus, quia facillimè contigisse potuit, vt spatio centum (& amplius) annorum, duo eiusdem nominis ex Insulensi ciuitate Ordinem Cisterciensem fuerint ingressi, præsertim in diuersis monasterijs.

Quinimò, intra paucos adhuc annos, ex eâdem Insulensi Ciuitate, in solo nostro Dunensi Cænobio, plures cognomines recepti fuerunt, qui adhuc in viuis sunt: id quod de alijs quoque Ciuitatibus satis frequenter fieri vidimus. Proindè, communem & vulgarem secutus opinionem, Alanum Insulensem, vel, de Insulis, cognominabo, pro vt antiquitus, etiam Alani tempore (in Religionibus præcipuè) à loco natiuitatis communiter omnes cognomenta sua sortiebantur. Cum verò illum etiam *Magnum* appello, authoritatem quoque sequor plurimorum grauissimorum authorum, quorum aliquot in superioribus Encomijs curiosus Lector reperiet.

§. II.

Quâ occasione Mr. Alanus relictâ Parisiensi Uniuersitate, habitum Conuersorum in Cistercio assumpserit.

OMnes, propemodum, qui de Alano hactenus, scripserunt, constanter affirmant, illum (priusquam Religioni nomen daret) celeberrimâ doctrinæ & nominis famâ conspicuum, Scholæ ecclesiasticæ, seu Theologicæ, Vniuersitatis Parisiensis præfuisse, vt suprà, productis plurimorum Virorum doctissimorum testimonijs vidimus; Attamen, quoad occasionem quâ, relicto sæculo in monasterium se abdiderit, licet in eâ recensendâ, plerique etiam satis conueniant, nonnulli tamen protestantur, se eandem dumtaxat narratiue ex alijs referre, nolle autem quidpiam affirmare, aut etiam negare. Nos eam hîc recensebimus ipsis verbis Ioannis Buzelini, in Gallo Flandriâ sua, tomo 2. lib. 7. ad annum Domini 1294. *Vt in Cisterciensem se domum (Alanus) abderet, hanc rationem produci video: Statuerat* Alanus *unicâ concione totam de Sanctissima Trinitatis mysterio Theologorum doctrinam circumscribere, ac dilucidis eam verbis ita explicare, vt à quolibet facilè comprehenderetur. Pridiè quam id faceret, secundum amnem solus deambulauit vesperi, vt secum rationem iniret, quâ feliciter id præstaret quod voluebat animo. Ibi puerulum nactus est, è flumine aquam cochleari haurientem, & in fossulam quam fecerat proijcientem. Ab eo dum subridens quæsiuisset, ecquid facere proponeret, ac postquam didicit, eum amnem totum velle fossulæ angustijs comprehendere, id fieri non posse subdidisset; increpitus, doctusque multo minus id posse præstari quod crastinâ luce agere intenderet: in magnum illicò stuporem cogi se sensit, ac seipsum acriter castigans, & nimiæ damnans arrogantiæ, in multas fluxit lacrijmas. Ergò, die subsecuto cum suggestum tanquam ad populum (qui frequentissimus erat) verba facturus ascendisset, tantum hæc affatus, sufficiat vobis vidisse Alanum, è medio circumfusæ admirantisque multitudinis sese proripuit, & magnis itineribus Cistercium contulit. Illic inter Conuerso*

uersos (vt nominant) cum recipi flagitasset, pascendarum ipsi cura commissa est ouium. &c.

Hanc eandem historiam (sed simplici omninò stilo descriptam) penes me hábeo in proœmio cuiusdam Commentarij in Librum Parabolarum Alani, à centum & quinquaginta annis, scilicet 1501. (sine nomine Authoris) Lugduni typis editi.

Refert & eam Chrysostomus Henriquez, in Menologio, ad 30. Ianuarij, vbi dicti Commentarij Authorum nominat, Matthiam Bonhomium; vndè tamen nomen hoc hauserit, non exprimit.

Sed & Trithemium, Antonium du Verdier, & plures alios tam antiquos quam Recentiores, hanc legisse, satis colligitur ex Testimonijs illorum quæ suprà produximus.

Denique, Alanum fuisse Cistercij Pastorem ouium, & alià seruilia *Conuersorum* opera ibidem exercuisse, conuincunt antiqua eiusdem Epitaphia quæ infrà referimus.

§. III.

Qualiter Mr. Alanus, cum diu ignotus inter Cistercienses Conuersos degisset, tandem cognitus fuerit.

DE hoc ita Buzelinus: *Eo eum aliquamdiu munere* (pascendarum ouium) *incognitus, patienter ac submissè functus fuisset*, Alanus, *sitne postmodum Romam vsque curandorum equorum gratià, Cisterciensem Antistitem comitatus, dum illuc Pontifex Maximus Præsules omnes euocauit, ad comprimendam hæreticorum arrogantiam & cum occlusa Sectariorum fallacijs & vaniloquentià Catholicorum doctorum ora cerneret, ægrèque admodum id ferret, obtentâ prius veniâ, ita disputando ex ijs hæreticis unum constrinxerit, vt is palam exclamaret, aut diabolum aut Alanum secum verbis contendere, nolim asserere: id saltem in confesso est, ipsum Cistercij deinde in cognitionem Abbati & Monachis venisse, ac reliquum posteà tempus vel scriptioni librorum, vel pietati diligenter impendisse; mortuum insigni decoratum fuisse tumulo & memoriâ. Hac ille.* Verum multo distinctius, & sine vllâ dubitatione, hęc omnia assertiuè describit antiquus noster Commentator, alijque iam citati plures. Quorum verba quia quo ad substantiam historiæ, eadum sunt cum ijs quæ Buzelinus (licet dubitando) recenset, superuacaneum fore iudicaui, hîc repetere. Curiosus Lector Chrysostomum Henriquez consulere poterit, cuius Menologium in celebrioribus Bibliothecis satis frequens est.

Quando autem celebratum fuerit hoc Concilium Romæ, in quo Alanus hæreticos conuicerit, & quisnam horum Coryphæus, de quo in Historià fit mentio, à nemine vidi declaratum, nisi ab Henriquez, loco citato, qui asserit, disputationem hanc contigisse Romæ in Lateranensi Generali Concilio 12. sub Innocentio 3. anno 1215. celebrato: hæreticum verò ibidem conuictum & confusum, fuisse discipulum Almarici, qui Almaricus erat patrià Carnotensis, & Parisiensis Theologus, Alano (dum eam Vniuersitatem regeret) satis familiaris, qui in hæresim prolapsus, varios errores disseminauit, quos ipse Henriquez etiam recenset. Sed vndè hæc omnia desumpserit, nec ipse exponit, nec ego alicubi reperi.

§. IV.

Alanus Romæ, & postmodum etiam Cistercij, à suis cognitus, vt deinceps se gesserit.

BVzelinus tametsi dubitet de modo, quo scribitur Alanus in cognitionem deuenisse, affirmat tamen (vt iam vidimus) id in confesso esse, illum ex quo in cognitionem deuenit, reliquum postea tempus vel scriptioni librorum,

vel

vel pietati diligenter impendisse, & mortuum insigni decoratum fuisse tumulo, & memoriâ.

Addit sæpè citatus Commentator antiquus (adeoque & Matthias Bonhome, apud Henriquez) illum tantæ fuisse humilitatis, vt nunquam voluerit ullam admittere dignitatem, vltrò etiam sibi oblatam, sed in humili Conuersorum statu vsque ad obitum perseuerasse: attamen iussu summi Pontificis ab Abbate Cistercij duos illi fuisse assignatos Clericos in eâdem Abbatiâ, qui libros omnes scriberent, quos ipse dictaret. Confirmant hæc etiam omnia, Barnabas de Montalbo, tomo 1. Chronic. Cisterciensium, & Henriquez loco citato; alijque plures.

Imò, in ipso Cistercio (pro vt plurium fide dignissimorum assertione accepi) tam firma & constans de præmissis omnibus traditio seruatur, vt quique ibidem Religione & doctrinâ clarissimi, absurdissimum reputarent quidpiam horum in dubium reuocare. Nec etiam facilè quempiam reperias qui eadem vnquam absolutè negauerit, aut contraria scripserit, præter vnicum Thomam demsterum Scotum, qui in Historiâ sua Ecclesiasticâ gentis Scotorum, anno 1627. Bononiæ impressâ, (errore nimium crasso, aut etiam affectato) luce quodammodò meridianâ cæcutiens, contra fidem & clara testimonia omnium Authorum qui de Alano hactenus scripserunt, & aliorum ferè innumerabilium, qui sepulchrum eius visitarunt, & adhuc indies visitant, scribere præsumpsit, Alanum Magnum de Insulis, Doctorem Vniuersalem, natione fuisse Scotum, & monasticem professum in monasterio Scotorum, Diuo Iacobo sacro, extra muros Herbipolis, ibique diem obijsse anno 1308. & sepultum, sub hoc Epitaphio:

Scotia me genuit, Germania condit Alanum.

Quæ omnia ex solo Trithemio sufficienter refutari possent, qui post resignationem Abbatiæ Spanheimensis, annis pluribus ipsi Abbatiæ S. Iacobi iuxta Herbipolim Abbas præfuit, scripsitque exactum eiusdem Abbatiæ Chronicon, annò 1605. Moguntiæ impressum, typis Ioannis Albini, in quo, non nisi unicum agnoscit Alanum, istius Cænobij Monachum & posteà 24. Abbatem, qui obijt centum & 61. annis post Alanum nostrum de Insulis; nimirum, 1455. Imò Libro de Scriptoribus (vt suprà vidimus) expresè testatur Alanum de Insulis, Doctorem Vniuersalem, fuisse natione Germanum. Hinc, Epitaphium à Demstero productum, si quod ibidem tale exter, Abbatem iam dictum concernit, aut aliquem priuatum siue Monachum, siue sæcularem, non autem Alanum nostrum, quem fuisse Conuersum Cisterciensem, ibique sepultum (omissis alijs omnibus Authoribus) clarè conuincunt Epitaphia §. sequenti recensita, & epistola Perillustris & R.^mi Nostri Generalis, Abbatis Cistercij, immediatè subiuncta.

§. V.

De morte & sepultura M.^ri Alani.

His omnibus consonat Ludouicus Iacob à S. Carolo, lib. 3. de Scriptoribus Cabilonensibus. fol. 145.

CHrysostomus Henriquez, loco citato, scribit illum super vixisse septuaginta nouem annis post Concilium Lateranense memoratum; attigisse autem annum ætatis 116. ac tandem obijsse cum magnâ opinione sanctitatis: Cuius etiam intuitu, eundem Menologio suo Cisterciensi adscripsit, 30. Ianuarij. Quem etiam inter Beatos Ordinis nostri recenset Ioannes Abbas Cisterciensis, in Catalogo Sanctorum ac Beatorum Ordinis Cisterciensis, subiuncto veteribus Missalibus Ordinis eiusdem. Sed & Beatum vocant, doctissimus Leo Allatius, Libro de Apibus Vrbanis, R^mus. Generalis noster modernus, in epistolâ iam citatâ, & alij passim.

Quo ad annum obitus, veritatem nobis adstruit antiquum Epitaphium lapidi sepulchrali incisum, quod etiamnum perfectè legitur, hoc tenore:

Alanum

DE VITA ALANI MAGNI.

Alanum breuis hora breui tumulo sepeliuit,
Qui duo, qui septem, qui totum scibile sciuit.
Labentis sæcli contemptus rebus egens fit,
Intus Conuersus, gregibus commissus alendis,
Mille duceteno, nonageno quoque quarto,
Christo deuotus mortales exuit artus.

Obijt itaque Alanus, anno Domini, 1294.

Hinc corrige Authores omnes, qui scribunt illum floruisse anno 1300. Tumulus eius marmoreus conspicitur Cistercij in claustri parte læuâ templum ingredientibus: iuxta quem in pariete duo alia appendent epitaphia, quæ nobis exhibet Gaspar Iongelinus, in Purpurâ Sancti Bernardi, suprà, pro vt ex originalibus tabellis ipsemet descripsit, anno 1624. dum Cistercij esset, & Beati Viri sepulchrum visitaret. Nota.

I. EPITAPHIVM.

Ce grand docte Alanus, qui fust tant admirable
Rend ce lieu de Cisteaux par tout plus memorable:
Car il y fust Conuers, Berger, & seruiteur,
Encoir y sert d'exemple de vertus & d'honneur.
Donc vous Religieux, Conuers, & tous passants,
Imitez ce docteur, qui ci bas est gisant.

II.

Subiacet huic lapidi, toti venerabilis orbi
Alanus doctor, quem decet almus honor.
Theiologis ac Philosophus merito sociandus,
Vatibus antiquis nec minor ipse fuit.
Egregiè scribens, planxit, docuit, reserauit;
Naturam, mores, mystica verba Dei.
Inclita gesta Iesu cecinit, clarosque triumphos;
Artes depingens, militiamque poli.
Eloquij pictor, morum censor, Cytharista
Pyeridum, fidei belligerator erat.
Hic mundum fugiens, sub Relligionis amictu
Vixit, adhuc manet hîc; en tumulatus adest.

FINIS.

De Doctrinâ, & scriptis Doctoris Alani, ampliorem desiderans Notitiam, consulat Bibliothecam Scriptorum Ordinis Cisterciensis, quam anno Domini 1649. vulgauimus, cuius nunc adornamus editionem 2. Priore longè correctiorem, & locupletiorem, adiunctis breuioribus opusculis diuersorum veterum Patrum Ordinis Cisterciensis, tam vitæ sanctimonia, quam eruditione Illustrium.

F. C. D. V. P. D.

EPISTOLA
PERILLVSTRIS, REVERENDISSIMI, ET EXIMII DOMINI, D. CLAVDII VAVSSIN, S. THEOL. DOCTORIS, ABBATIS CISTERCII, & universi Ordinis Cisterciensi Generalis supremi,

Quâ, post approbationem Bibliothecæ Scriptorum Sacri Cisterc. Ord. anno 1649. publicatæ, eiusdem Authorem hortatur, ad aliorum operum suorum editionem, specialiter autem, ad recognitionem Operum B. Alani, Cisterciensis Conuersi.

Reuerendo, & nobis in Christo Confratri charissimo, Domino CAROLO DE VISCH, deuoti Monasterij nostri Dunensis Priori.

REVERENDE IN CHRISTO PATER,

Quod Sacri Cisterciensis Ordinis nostri scriptores iamdudum in tenebris delitescentes nunc à latebris ad lucem, & quasi à tumulo ad vitam rediuiui redeant, tuis laboribus & lucubrationibus acceptum referimus; eòque gratiorem habemus voluminis Tui editionem, quò maiori prædicti nostri Ordinis ornamento & splendori cessuram esse confidimus; Tibi propterea nostro nostrique ordinis nomine gratulamur, & dignas rependimus grates; Teque hortamur quanto possumus affectu paterno, vt incepta quæ restant tibi opera perficere satagas ad Maiorem Dei Gloriam, quem apprecamur vt labores tuos benedictionibus suis cumulare dignetur; si quæ autem opera B. Alani Nostri Cisterciensis Conuersi, præter ea quæ præ manibus habes, in nostrâ Cisterciensi Bibliothecâ inueniri poterunt manuscripta, ad Te curabimus transmitti, vt prælo mandentur. Cæterum, macte animo, Reuerende Pater & quo cæpisti zelo perge ad laborare Ordini nostro, quem æternum deuinctum habebis, Nos verò Tibi inseruiendi occasionem præstolati Deum præpotentem exoramus, vt Tibi gratiarum suarum cumulum æternum pro mercede & laborum tuorum congruo præmio conferat, Nosque tuis deuotis pracibus toto animi affectu commendamus. Cistercij Die 12. Mensis Martij 1650.

REVERENDÆ PATERNITATIS VESTRÆ

In Christo Charissimus & addictissimus
Confrater CLADIVS Abbas
Cisterciensis Generalis.

CEN-

CENSVRA.

LEgi accuratè & cum magno animi mei ſenſu opera hæc Moralia, Parænetica & Polemicâ ALANI MAGNI de Inſulis vulgo nuncupati, & quia plena ſunt Catholicâ & eruditâ pietate, vtiliter imprimi poterunt. Ita Cenſeo. Datum Brugis die xij. Aprilis, Anno Domini xvj^c. quinquageſima ſecundo.

IOANNES BAPTISTA VANDEN ZYPE *Canonicus Eccl. Cathedr. S. Donat. Brug. L. C.*

FACVLTAS ORDINIS

Nos Fr. Bernardus Bottyn Monaſterij Beatæ Mariæ de Dunis Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi & Vrbe Brugenſi Abbas eiuſdemque Ordinis per Belgium Vicarius & Viſitator Generalis, tenore præſentium facultatem damus vt opera Parænetica, Polemica & Moralia Alani Magni de Inſulis indefeſſo ſtudio & Labore R^di. D. Caroli de Viſch præfati noſtri Monaſterij de Dunis Theologi & Prioris quaſi ex Democriti puteo educta, ac in lucem producta, varièque illuſtrata, atque à diuerſis Theologis diſcuſſa, & impensè commendata, omnium manibus concedantur præloque ſubijciantur, quatenus tanti Doctoris memoria floride reuiuiſcere valeat. Datum in prædicto noſtro Dunienſi Monaſterio 24. die Menſis Aprilis anni Domini Milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi ſecundi, ſub ſigno noſtro manuali, & contraſigilli impreſſione.

BERNARDVS ABBAS DVNENSIS
Vicarius Generalis.

REVERENDO, ERVDITISSIMOQVE DOMINO,

D. CAROLO DE VISCH ABBATIÆ DVNENSIS PRIORI MERITISSIMO,

ALANI DOCTORIS VNIVERSALIS

OPERA EVVLGANTI APPLAVDEBAT

R. D. PETRVS DE WAGHENARE FVRNIS S. NICOLAI RELIGIOSVS

ET SVBPRIOR, ORD. PRÆMONSTRAT.

QVid mortalia non cupido gazæ
Cogit pectora? turbidas in undas
Telluris solidæ mouet colonos;
Immittitque periculis profundi
Fidenter gracili nimis carinæ.
Nec stridentibus Africum duella
Miscentem Boreis, nec asperati
Progressam rabiem Noti, nec hœdi
Sæuos Olenij pauent furores.
Montes Cyanei fretis sueti
Deprensis volucres ferire nubes,
Et succincta utera canes puella,
Infamisque Charybdis haud liburnas
Nautarum temerarias coërcent.
Et te, CAROLE, non leuis cupido
Thesauri cruciat, iubetque quosuis,
Haud puppi, sed epistolâ frequenti
Te percurrere sedulum recessus,
Inque ortus, obitúsque peruolare.
Hic, thesaurus hic alma gloriosi
Doctoris monumenta sunt ALANI,
ALANI, sacra qui Parisianæ
Olim culmina deserens cathedræ,

In

In Cistertiadum migrare castra
Et stipendia Laici merere,
Toto non renuit stupente mundo.
O quantâ pietate, sanctitate,
Doctrinâ, eloquij lepôre plena
Isthæc sunt monumenta! quo leguntur
A doctis magis, hoc magis legentur,
Sanctam haud inscia provocare orexim.
Per Symplegadas ista, per Charybdes,
Et latrantia nunquid ora Scyllæ
Conquiri magè digna; quam metalla
Quæuis Indica, Persicæque gemmæ?
Hæc tu, CAROLE, maximis petita
Curis, & studijs, tenebricosis
Profers è latebris, & expolita
Limis ingenij tui beatis,
Prælo subijcis, & reducis Orbi.
Quis Cistertiadum, quis alterorum
Non lætos properet ciere plausus,
Ac persoluere dona gratiarum?
Certè iam mea maximas Camæna
Grates pendit, honoribusque dignos
Phæbeis ouat impedire crines,
Lætis ingeminans, vouensque dictis,
Vt, quæ gloria in astra fert Alanum,
Hæc & te ferat, inter atque Pisces
Ciues zodiaci, vel eminenti
In cælis alio loco reponat.

REVERENDO DOMINO

D. CAROLO DE VICSH,

SS. THEOL. BACCALAVREO FORMATO,

EIVSDEMQVE PROFESSORI,

MONASTERII BEATÆ MARIÆ DE DVNIS

PRIORI MERITISSIMO,

ALANI MAGNI, DOCTORIS VNIVERSALIS

NVNCVPATI, OPVSCVLA PVBLICANTI.

Accinendo applaudebat D. MARCVS IACQVEMONT, Dunensis Monasterij Subprior.

PLurima cum Magnus per tempora dormit ALANVS,
Excitat è somno CAROLVS, *ecce, graui.*
Quod figulus figulum, non hic benè dicitur; odit;
Virtus virtutem semper amat sociam.
Virtutis comes est CAROLI *doctrina, latentem*
Dum luci ALANVM *reddit, & arte canit.*
Biblio-theca Scriptorum Ordinis Cisterc. anno 1649. impressa fuit. *Nuper Scriptores uniuersaliter omnes*
Produxit nobis, ordine, lege, stylo;
Mundo doctorem nunc particulariter illum
Vniuersalem nomine reque canit.
Dum Vniuersalis præcedit particularem,
Doctis doctrinæ est omnibus ordo bonus.
Quam benè carpis iter doctrinæ, CAROLE, *scriptis,*
Fructus & in vestro est ordo labore, decor.
Dum calamum calamo profert, tibi gloria crescit
Fertilis, & licito fœnore facta duplex:
Prouenit ex calamo proprio tibi gloria prima;
Altera ab alterius post duplicata venit:
Quam triplicare velim, si fors mihi musa faueret,
Sed non est meritis æquiparanda tuis.
Attamen aggredior, conabor promere laudes
Quas potero tremulâ non renuente chelij.

Est

Est Piscis CAROLVS, *generali nomine dictus;*
Nescio sed cuius nominis in specie.
Quem Neptune canam? Cete inter grandia ponam?
Æquoreum potius dixero forsan equum?
Latratu mutumne canem cantabo marinum?
Haud CAROLVM *mutis æquiparare licet.*
Sirenem memorem? Remoram vel dixero? non est:
Delphinum potius dicere conueniet.
Delphinum dicas, homines qui saluat ab undis,
Incolumes seruat, restituitque solo.
Sic, CAROLE, ALANVM *tenebris latitare profundis*
Non sinis, atque altis eruit è latebris.
Restituis luci, Delphini munere functus, Alludit ad insignia, referentia, delphinos duos in scuto argenteo, rosperso crucibus aliquot nigris.
Piscis Delphini nomen & omen habes.
Pergito Scriptores iustâ donare coronâ,
Et vestrum lauris sic redimire caput.
Ardua dum superat constantia magna laborum,
Sæpius ad mentem dulcior illa redit.
Quo magis à vobis Scriptorum gloria fulget,
Hoc magis inter eos gloria vestra micat.

ANAGRAMMA:

CAROLVS DE VISCH.

Decus charo luis?

EPIGRAMMA.

Dum parit inuidiam virtus, sine crimine pœnas
Si *luis* immeritas, tutor ALANVS erit.
Esto *decus charo*, quem diligis atque decoras,
Inuidiæ iniustos abluet ille focos.
Charus eris Charo, gratu virtutis amanti,
Si luîs, hic iusto diluet ingenio.

ALIVD:

Charius do, luces.

EPIGRAMMA:

Charius ALANO das lucem, & lucẽ reflexâ
Luces ALANI lumine clarus amor:
Charius ALANO *do* lucem, CAROLVS inquit,
ALANI *luces* lumine, dicit amor.

CHRONOGRAPHICVM.

sIs DoCtorIs honor, per teMpora Longa perennIs.

SANCTIS-

SANCTISSIMI PATRIS
BERNARDI
QVINGENTESIMVM IVBILARIS
GLORIÆ ANNVM INTER
COELITES AGENTIS SAPIENTISSIMO
CONFRATRI, EX VNA MATRE,
(Monaſterio ac Ordine Ciſtercienſi) progenito,
melliflui ſpiritus hæredi,

ALANO MAGNO,
DOCTORI VNIVERSALI,
ANNO LVSTRO-SÆCVLARI,

Id eſt, à morte B.mi BERNARDI *quingenteſimo-Iubilari, in orbem è typis prodeunti, fælicibus auſpicijs, ſtudio, induſtriâ, labore,*

R.DI AC ERVDITISSIMI DOMINI,

D. CAROLI DE VICSH,
S. THEOL. PROFESSORIS,
MONASTERII DVNENSIS
DIGNISSIMI PRIORIS.

D. BALDVINVS WINNEEL
eiuſdem Monaſterij Relig. ac
Sacerdos, accinebat.

Quis mihi det te Fratrem,
ſugentem ubera Matris meæ. Cant. 8.

QVanta triumphalis dat quinquageſimus annus
Gaudia! quanta polo iubila NARDVS agit!
Annos ſi numeres, numerum BERNARDE notabis,
Queis, defeſſa ſolo, mens tua rapta Polo eſt.
Sed quia conſpicimus ſe diffundentia plauſu
Sydera, cur plauſus contegat Ordo ſuos?

Iubilet

Iubilet Ordo ſacer, Patri coniubilet Orbis
Sit par, vt Cœlo, ſic & in Orbe melos.
Prodeat è prælo pietatis amator ALANVS,
Fraternâ vt Fratris iubila fonte fluant.
An Fratrem BERNARDE tuum dignoſcis? amore
Vna duos ſuxit diuite lacte Parens.
Vt Ciſtertiadum primoribus ortus vterque eſt,
Sic domus vna, Parens vna, duobus erat,
Conſpiceres volitare pari ſuper æthera greſſu;
Mellifluos dices, cuique ſubeſſe fauos.
Nam ſugens, Matris ſi pendet ad vbera NARDVS;
Nec minus hæc felix vbera ALANVS habet.
Pendulus ora mouet BERNARDVS ad vbera dextræ;
ALANO nectar dulce ſiniſtra dedit.
Suxit vterque pari tractu, ſaturatus vterque:
Si ſatur eſſe poteſt quem ſatiarit amor.
Mella dedit NARDVS, ſed mellea donat ALANVS,
Mellea mellifluo hoc promis ALANE libro.
Deſine nunc Fratrem, ſugentemque vbera Matris
Quærere NARDE: tibi Frater ALANVS adeſt.
Frater adeſt, matris quia diuidit vbera tecum,
Vbera, quæ gnatis vbere lacte fluunt.
Hunc dum producit BERNARDI ad iubila Fratrem,
CAROLVS, hoc libro iubila liber agit.
CAROLE quanta tibi laudum argumenta tuarum!
Res tibi, dum viues, plena decoris erit.
Iubila BERNARDI ſplendore voluminis ornas,
Frater honoratur poſteriore prior.
Ergò, BERNARDO fratrem dat, quiſquis ALANVM
Producit: CAROLI ſed labor iſte fuit.
Iſte liber fuit iſte labor, liber iſte laboris
Partus, nec veſtri parcus honoris erit.
CAROLE, in ALANO viues poſt fata ſuperſtes,
Non poterit calamus, non manus iſta mori.

Tempus

Tempus erit (tacitâ meditabor cætera mente)
Cum dabitur ſcriptis gloria ſumma tuis.
Sed ſileo: laudemque graue eſt audire modeſtis;
Hanc alij ſpectent: his meruiſſe ſat eſt.

CHRONOGRAPHICA:

1. beato bernarDo, hæC aLanI ſCrIpta CaroLI Labore & Dono ConſeCrantor.
2. aLano Magno, feLICI CantiCo, honores CaroLe Canes.
3. bernarDo, & ſCrIptorI gLorIaM.

ALANI DE INSVLIS,
DOCTORIS CELEBERRIMI COGNOMENTO VNIVERSALIS, COMPENDIOSA, IN CANTICA CANTICORVM, AD LAVDEM DEIPARÆ VIRGINIS MARIÆ ELVCIDATIO.

Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Ecclesiast. 24.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Libellum hîc habes (Lector) mole quidem exiguum, at efficaciâ provocandi affectus Lectorum ad cultum & amorem Deiparæ Virginis, eximium, ex quô (velut ex vngue leonem) colligere poteris pios animi sensus ipsius Authoris erga eandem Sanctissimam Virginem: simulque ingenij subtilitatem in mysticis sacrarum scripturarum intellectibus eruendis. Hic ille libellus est, cuius intuitu, Doctissimus Hippolytus Maraccius, Lucensis, è congregatione Matris Dei (in Bibliothecâ suâ Marianâ, quam anno 1648 Romæ publicauit typis Francisci Caballi) ALANVM nostrum, non sine præclaro elogio, cæteris adcensuit illustrioribus Scriptoribus qui de Beatissimâ Deiparâ Virgine quidpiam scripserunt. Hic etiam est, quem Martinus Ant. Delrio Societatis IESV clarissimus scriptor, diu frustrà quæsitum, tandem diligentiâ &

beneficio P. Andreæ Schotti, ſe nactum ſcribit, in Iſagoge Comment. in Cantic. Cantic. fuerat quidem anno 1540. typis Iacobi Keruer Pariſijs impreſſus, ex Bibliothecâ S. Victoris (vt referunt hi verſus frontſpicio adſcripti:

Hunc tibi nunc primum, Lector, depromit Alanum
Victorina ſuo Bibliotheca ſinu.)

Sed mox omnia exemplaria ita diſtracta fuerunt, vt difficillimè quiſpiam vel vnicum reperire potuerit.

Nihilominus, exquiſitâ diligentiâ Viri clariſſimi Claudij Doreſmieulx, Atrebatij, ex his exemplaribus vnum adhuc aſſecutus, illud ſedulâ collatione ad duo antiquiſſima exemplaria M. SS. (videlicet S. Martini Tornacenſis, Ord. S. Benedicti, & Abbatiæ Villarienſis, Ordin. Ciſtercienſis) recognitum, & annotationibus marginalibus, nec non plurimorum, hinc indè, verborum diverſâ lectione, illuſtratum, vſibus tuis offero: Quòd ſi attentius perlegeris, cætera quoque eiuſdem Authoris opera (non ſine optato fructu) avidius luſtrabis.

Vale.

F. CAROLVS DE VISCH,
Prior Dunenſis.

ALANI DE INSVLIS

DOCTORIS CELEBERRIMI COGNOMENTO VNIVERSALIS, IN ELVCIDATIONEM SVPER

CANTICA CANTICORVM AD LAVDEM VIRGINIS MATRIS.

PROLOGVS AVCTORIS.

Exo. 35. CVM multi ad ornandum tabernaculum Dei offerant aurum, argentum, lapides pretiosos, byssum, coccum bis tinctum, purpuram: ego aliorum more

Mar. 12. (a) pilos caprarum offero. Et cum diuites de abundantiâ suâ in gazophylatium domini thesauros mittant: ego cum pauperculâ muliere duo minuta mitto. Et cum (b) multi Salomonis sapientiam, Tullianam (c) eloquentiam, ad laudem Virginis Matris effundunt, quæ est tabernaculum Dei, cælestis regis palatium, virtutum gazophylatium, qui etiam virtutibus præditi, castitate mundi, charitate accensi, ego pauper scientiâ, deiectus vitâ, nullus in gratiâ, asperitate peccati hispidus, qualemcunque laudem in honorem Virginis propono. Quia ex lapide scintilla

Mariæ Laus ex omni creaturâ elici potest. excuti, & cum (d) calamo fragili mel solet reperiri; sicut linguæ hominum & angelorum laudem Virginis præconantur: ita ex omni creatura significante, laus eiusdem elicitur & in omni scriptura Matris dignitas prædicatur. Vnde cum câticum amoris scilicet epithalamium Salomonis specialiter & spiritualiter ad ecclesiam referatur: tamen specialissimè & spiritualissimè ad gloriosam Virginē reducitur, quod diuino nutu (prout poterimus) explicabimus. Gloriosa igitur Virgo sponsi optans prę sentiam, desiderans gloriosam Conceptionem ab angelo nunciatam, affectans diuinam Incarnationem, ait sic: B. Maria Christi presentiam per Incarnationem desiderat.

CAPITVLVM. I.

Osculetur me osculo oris sui.

HOc est quod alibi dicitur: *Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Luc. 1. Audierat ergo cælestem paranymphum ad se missum Gabrielem Archangelum, qui speciali & inauditâ salutatione honorans Virginem, speciali & spirituali benedictione

(a) M. S. Villariensē, pro; more, habet, peripsema. (b) Idem M. S. pro; & cum; habet, quia cum. (c) Tullij. (d) Idem M. S. in calamo.

Ibidem. diĉtione refertam ait: *Ave Maria, gratia plena dominus tecum.* Quæ cum audisset de se filium Dei nasciturum; non tumida de nuntio, non elata de verbo, non superba de filio, sed in omnibus & per omnia se humilians Deo, non diffidens de oraculo ait: *Ecce ancilla Domini.*

Quasi dicat, *fiat mihi secundum verbum tuum*, id est ad verbum tuum concipiam Dei verbum. Et hoc est quod hic dicitur. *Osculetur me osculo oris sui.*

Filius dicitur os Patris. Os Patris dicitur Filius multiplici de causa. Sicut enim (*a*) aliquis alicui loquitur ore proprio: sic Pater per Filium loquutus est mundo. Os est eiusdem naturæ cum reliquo corpore: ita Filius est eiusdem naturæ cum Patre. Et sicut ore propinatur osculum: ita Pater (*b*) per Filium fideli animæ propinat gratiæ ferculum. Petit ergo Virgo triplex osculum. Osculum triplex. Vnum osculum est Incarnatio. Sicut enim in vno osculo duo labia vniuntur: sic per Incarnationem divina natura humanæ vnitur. Aliud osculum est Spiritus Sancti (*c*) quo Patrem, osculatur Filius, quo Pater Filium diligit, qui Patrem & Filium vnit: qui est amborum amor nexus & osculum. Tertium osculum, est præsentia doctrinæ Christi, vt os Christus non intelligatur: sed per os Christi doctrina figuretur: (*d*) & per oris osculum doctrinæ præsentia. Maria osculum petit & quale. Petit ergo, vt in se celebretur Incarnatio, & vt Spiritus Sanctus superveniat: & virtutis altissimi obumbratio & doctrinæ Christi adsit præsentia.

Hæc sunt oscula, quibus Pater osculatur Filium, aut sponsus sponsam, aut Dominus ancillam, matrem filius, nutricem alumnus. Christus autem reddens vice desiderij laudem, respondet ad desiderium Virginis:

Quia meliora sunt vbera tua vino.

Christus vbera petit B. Mariæ. QVasi dicat. Tu desideras mea oscula & ego tua vbera: quia meliora sunt vbera tua vino. Ad litteram possum hæc referre ad naturalia vbera Virginis de quibus dicitur in Evangelio: *Beatus venter qui te portavit & vbera quæ suxisti.* Luc. 11. Quæ delectabiliora, quæ meliora, quam illa vbera quæ propinauerunt lac Christo, non ex libidinis fœditate: sed Virginitatis fœcunditate? Talia optabat Christus vbera, à tali vbere lac sugere, quod non saperet carnis lubricum, sed virginitatis antidotum.

Hæc vbera dulciora fuerunt Christo omni vino, id est, omni delectabili potu. Quia vinum est privilegiatus potus: per ipsum intelligitur delectabile poculum.

Fragrantia vnguentis optimis.

ID est, optimorum vnguentorum fragrantiæ comparabilia: quia quod faciunt vnguenta odore, hoc faciunt vbera virginitatis integritate. Quia sicut illa sui fragrantiâ attrahunt: sic & ista (*e*) redolentiâ Christum alliciunt. Possunt etiam prædicta misticè intelligi: vt sic de Christo fiat sermo in personâ capitis cum dicitur:

Osculetur me osculo oris sui, consequenter intelligatur loqui in personâ corporis, id est populi fidelis. Quia sicut Virgo fuit Mater Christi per Conceptionem: ita fidelium per doctrinam & exemplarem instructionem. Vberum diuersa acceptio. Fuerunt autem in Virgine duo exemplaria bene vivendi, castitas & humilitas, quas nobis in exemplum proposuit. Quibus quasi quibusdam vberibus fidelem populum tamquã mater filium lactavit. Hæc autẽ fidelibus sunt dulciora vino, id est carnalibus delectationibus: quia humilitatis & castitatis exempla dulcius sapiunt palato mentis, quam aliqua delectabilia palato vẽtris. Vel sic intelligi potest quod dicitur, *Meliora sunt vbera tua vino.* Vbera coniugum sunt lapsus carnis, concupiscentiæ discursus, quibus propinatur lac infirmitatis, quibus lactantur pueri vel reficiuntur infirmi. Vbera viduarum sunt austeritas continentiæ, refrena-

(*a*) *Villar. M.S.* Si enim. (*b*) Sic Deus Pater. (*c*) *Idem M.S. pro*, Spiritus sancti, *habet:* Spiritus sanctus. (*d*) Pro figuretur, *legitur*, significetur. (*e*) *Tornacense exemplar habet*, integritatis redolentiâ. *Idem habet Villariense.*

frenatio libidinis expertæ. Hæc vbera non propinant (*f*) mel dulcedinis: sed vinum austeritatis. Vbera Virginis sunt virginitas mentis, integritas carnis. Hæc propinant (*g*) vinum æternæ delectationis, & mel iucundæ quietis. Hæc vbera superant omne vinum, id est viduarum, & coniugum statum. Fragrantia vnguentis optimis: (*h*) quia ineffabilis Virginis, humilitas, eiusque defecata Virginitas, aliorum spiritualium donorum comitatiua fulgent. Vnde & sequitur:

Vbera B. Mariæ quid designent.

Oleum effusum nomen tuum:

QVia propter priuilegiata Spiritus Sancti dona, quæ resultant in Virgine gloriosâ, nominis eius fama & gloria per vniuersum orbem est dilatata. Cuius enim nomen præconatur mundus, nisi Virginis huius? Cuius laus celebratur in ore populi fidelis, nisi Virginis Matris? Cuius humilitas nobis proponitur in exemplum, nisi Virginis Mariæ? Cuius Virginitas nobis datur in speculum, nisi genitricis incorruptæ? Et eleganter fama & gloria nominis eius, oleo effuso comparatur. Oleum esurientem reficit, ægrotantem sanat, membra defatigata mitigat, odorem parit, flammam nutrit. Sic & in laude Virginis reficimur, exemplo eius ad virtutum medicamina inuitamur, aduersitatibus fessi, eius patientia recreamur: vitæ eius forma illustramur. Nominis fama diffunditur; & non solum oleo: sed & oleo effuso nomē eius comparatur. Quia sicut oleum effusum magis redolet: sic quantomagis nomen Virginis dilatatur, tantomagis gloria augetur. Vnde sequitur:

Nominis B. Mariæ celebritas

Olei virtutes.

Ideo adolescentulæ dilexerunt te:

QVia quantomagis forma eius declaratur; tantomagis aliæ virgines ad illius imitationem & dilectionem invitantur. Et eleganter respectu Virginis Matris (*k*) aliquæ virgines adolescentulæ dicuntur, quia hæc mater, hæ filiæ: hæc regina, hæ famulæ: hæc matrona, hæ adolescentulæ: hæc magistra, hæ discipulæ.

Trahe me post te.

HÆc sunt verba cælestis sponsi consortium postulantis, verba Matris ad præsentiam Filij suspirantis: Quasi diceret: Postulaui tuam præsentiam: potita sum præsentiâ; postulaui doctrinam tui, sum doctrinâ consolata, sed ascendisti in cælum ascensione miraculosâ: & ideo dolens de tui absentiâ, plena mundanæ calamitatis præsentiâ ad te clamo: *Trahe me post te*. Eleganter autem ait, *trahe*. Non est enim humanæ naturæ vt ex sese ascendat in cælum, nisi hoc ei diuina gratia conferat per miraculū. Et nota, quod Virgo gloriosa sicut desiderauit Christi aduentum in carnem: ita omnibus votis optauit venire ad ipsum post ascensionem, vt sicut cum filio fuerat peregrinata in terris: ita cum eodem regnaret in cælis. Sicut enim dolor pertransiit Mariæ animam in passione, cum Filius moreretur, ita in ascensione cum a Filio separaretur. Et ideo optans Filij præsentiam ait: *Trahe me post te*. Et bene ait post te, quia post Filium ascendit Virgo, & Filij subsidio. Et interim antequam trahar, vt trahi merear:

B. Maria optat præsentiam Christi.

Curremus in odore vnguentorum tuorum.

ID est, ego & adolescentulæ tractæ odore vnguentorum tuorum, id est, imbutæ fragrantiâ spiritualium donorū, quibus nos spiritualiter vngis, quæ dicuntur tua, quia a te specialiter data: curremus, non stabimus delectatione in viâ mundi, sub vmbrâ sæculi, aut phantasiâ terrestris oblectamenti, sed curremus benè operando, de virtute in virtutem ascendendo. Curremus per stadium

Vnguenta spiritualia sunt dona.

(*f*) *Pro*, (Mel) *habetur*, lac *in M.S. Tor.* (*g*) *pro*, vinum, *habetur*, favum, *in vtroque M.SS.* (*h*) *In M.S. Villar. hic adduntur omnia sequentia:* quia in multis est humilitas ficta, castitas falsa, in quibus vnguenta spiritualia, id est, Spiritus sancti dona non redolent, ideò additur: *fragrantia vnguentis optimis*, quia. (*i*) *M.S. Vil.* communicantia. (*k*) Vtrumque *M. S.* aliæ.

stadium ; vt perueniamus ad bravium.

Introduxit me in cellaria sua.

POstquam rex regum & dominus dominantium introduxit se in cellam Virginalis vteri: consequenter post ascensionem introduxit Virginem in cellam paradisi. Eleganter autē nomine cellæ vel cellarij significatur proprietas cæli: quia (vt præmittamus allusionem vocabuli) sicut in cellario reponuntur vina quæ hominem satiāt, inebriant, a curis sæcularibus alienant: sic cælestis beatitudo beatos ita inebriat, quod (*l*) solitarios reddit & omninò ab amore terrenorum secludit. (*m*) Vndè in Psalmo legitur: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Et sicut aliquis existens in cella, vt solitarius heremita, seclusus est a strepitu sæculi, ita aliquis existens in cælo a tumultu mundi. Vel per cellaria intilligitur repositio thesaurorum sapientiæ & scientiæ Dei. Sicut enim in cellario reponuntur seruanda: sic apud gloriosam Virginem (tanquam spirituale cellarium) sunt secreta sapientiæ & scientiæ Dei. Audientes autem adolescentulæ, id est, aliæ Virgines commendationem Virginis gloriosæ ab vberibus Virginis sumptam, congratulantes Virgini dicunt:

Cellarium vocatur cælum.

Psalm. 35.

Exultabimus & lætabimur in te: memores vberum tuorum super vinum.

EXultabimus mentis deuotione, lætabimur corporali (*n*) applausione. In te, id est, in tui laude & imitatione, memores vberum tuorum, id est, ad memoriam reducentes vbera tua, humilitatē scilicet & virginitatem, quibus adolescentulas factas ad imitandum: super vinum, id est super terrenam delectationem in hoc inuitantes (*o*) iustos qui te imitantur & diligunt. Et hoc est quod sequitur:

Vbera B. Mariæ

Recti diligunt te.

ILli recti dicuntur qui directè per viam regiam incedunt, non declināntes ad dexteram illecti prosperitate: nec ad sinistram fracti aduersitate; qui non incuruantur ad mundana amore terrestrium: sed diriguntur ad cælestia amore cælestium; qui non diligunt Deum propter mundum: sed propter ipsum Deum. Vel recti dicuntur qui altero pede non claudicant. Ille altero pede claudicat: qui vtramq; virginitatem non seruat corporis scilicet & mentis. Hic non sequitur agnum quocunque ierit, nec matrem agni. Illi vero qui vtroque pede recti incedunt: vere vberum Virginis memores sunt & eam recte diligunt. Illi etiam specialiter recti sunt, qui duo vbera virginis diligendo & imitando sugunt, id est, humilitatem & virginitatem, & sic eorum vberum specialiter memores sunt. Ita introductus est Christus in cellam Materni vteri per Conceptionem, sed illa denigrata & obfuscata visa est per concupiscentiam, quantum ad hominum opinionem. Et hoc est quod dicit:

Dextera & sinistra prosperitatem & aduersitatem designant.

Vbera B. Mariæ, humilitas, & virginitas.

Nigra sum, sed formosa, filiæ Ierusalem, quasi tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.

NIgra sum, id est, gravida, & ita videor virginitate non esse integra, sed tamen sum formosa: quia virgo mentis & corporis integritate. Vnde dirigens sermonem ad reliquas Iudææ virgines, ait: Filiæ Ierusalem quasi nigra videor humanā opinione; sed tamen formosa sum, id est, Virgo rei veritate. Nigra inquam sicut tabernacula Cedar. Per tabernacula Cedar, significatur impetus tribulationum, cui exposita fuit Virgo gloriosa; non tantum in se: sed & in Filij angustia. Filij enim tribulationes vocabat suas: & eiusdem aduersitates à se non faciebat alienas. Vnde ad ipsam dictum est: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Eleganter autem per tentoria

B. Maria quomodo nigra.

Tabernacula Cedar tribulationes significant.

Lucæ. 2.

(*l*) Pro, *solitarios*, legitur in vtroque. *M.S. sobrios.* (*m*) *seducit.* (*n*) *Spirituale* habet M. S. Torn. (*o*) *M.S. Villar.* imitantes.

toria Cedar tribulationes figurantur. De Cedar enim legitur, quod semper in tabernaculis habitabat, vnde & tabernacula eius variis turbinibus & procellis ventorum & imbrium erant exposita. Vnde eleganter per tentoria Cedar (p) Virgo figuratur quæ in se & in Filio tribulationibus exposita fuisse legitur. *Sed formosa sicut pelles Salomonis.* Pelles Salomonis erant, de coriis mortuorum animalium picturatæ varietate colorum. Eleganter ergo virgo comparatur pellibus Salomonis propter mortificationem carnis, propter varietatem virtutis, cuius carne vestitus est verus pacificus, id est, Iesus Christus. Et quia Ioseph maritus Virginis videns Virginem grauidam obstupuit, (q) & quomodo grauidatio illa facta fuerit ignorauit: potest introduci loquens ad sponsum in hunc modum:

Cedar qualis fuerit.

Pelles Salomonis varietatem virtutum designant.

Matt. 1.

Nolite me considerare, quod fusca sim: quia decolorauit me sol.

NOlite considerare quód fuscá sim, id est, quod fusca propter grauidationem videor: quia non vir, sed sol iustitiæ decolorauit me, id est, valde colorauit; non colore mali: (r) sed colore mentali. Quia ita me gratiâ Spiritus sancti grauidauit: quod virginitatem non abstulit; vel ita grauidam me fecit: quod me decolorauit, id est extra colorum proprietatem, (s) scilicet naturam aliarum grauidarum me constituit. Et vere nigra per tribulationes, quia:

Maria quomodo fusca.

Sol Iustitiæ decolorauit eam.

Filij matris meæ pugnauerunt contra me: posuerunt me custodem in vineis.

FIlij matris meæ, id est, Iudæi filij synagogæ, pugnauerunt contra me in filio meo quasi contra me alteram, dum filium meum persecuti sunt, vsque ad mortem. Et sic posuerunt me custodem in vineis.

Mater B. Mariæ Synagoga est.

Vineam meam non custodiui.

QVia virgo, quæ prius fuit forma synagogæ ad bene credendum & viuendum, postquam illa incredula facta est: virgo desiit esse eius custodia; ad gentes transiens: eos exemplo instruens & protectione muniens. Et sic diuersarum vinearum, id est ecclesiarum ex gentibus facta est custodia, relictâ propriâ vineâ, id est, synagogâ. Quia sciendum est quod quidquid in hoc cantico de beatâ Mariâ dicitur, ad corporales vel spirituales eius actus refertur: vnde sequitur:

Vinea etiam Synagogam designat.

Indica mihi quem diligit anima mea.

HOc refertur ád tempus passionis & sunt verba Virginis ad Christum; cum passionis tempore discipuli defecerunt a fide, virgine à statu fidei non deficiente. Dubitauit illa in quibus tunc per fidem requiesceret, quos sibi spiritualiter incorporaret. Legitur enim solum latronem tunc manducasse, id est, (t) incorporasse. Et ideo introducitur quærens in hunc modum: Indica mihi quem diligit anima mea: quia video contribules tuos in te desæuientes, video Apostolos fugientes, & ideo nescio in quibus per fidem habites. Ideoque indica mihi quem diligit anima mea, id est, demonstra mihi in quibus sciam te habitare per fidem. Expressius autem ait, quem diligit anima mea quam si dixisset te: vt exprimatur amor ineffabilis matris ad filium, quæ illum in passionis articulo non reliquit, cum in Apostolis ardor charitatis defecerit. (v) Ipsa enim Christum toto corde dilexit, quæ carnem Christi sic nutriuit & fouit vt ob amorem carnis eius ab amore carnis suæ suspensa, necessitatibus nascentis, lactantis, vagientis, crescentis, omnes cordis affectiones effunderet. Totâ etiam animâ

Apostoli à fide an defecerint?

B. Maria tempore Passionis firma mansit in fide, fugientibus Apostolis.

(p) *M.S. Villar.* Mater virgo significatur. (q) *M.S. Villariense omittit verbum,* obstupuit. (r) *Idem M.S. pro, mali, habet,* materiali. (s) Colorem proprietatem. (t) *M.S. Villar.* Spiritualiter incorporasse. (v) *Ibidem,* defecerat.

mâ Christum dilexit, quia tantus vigor Spiritus sancti eam adiuvit: vt ad quælibet salubria & sanctissima eam confortando in amorem Christi accenderet. Tota denique & tantâ virtute Christum dilexit vt ad titulum suæ laudis sufficiat, quod mentem eius tanta vis amoris occupauerat: vt fugientibus discipulis oblita sexus fragilis, ipsa cum lachrymis astans cruci & condolens morienti, animam suam pro Filio suo & si minime posuit patiendo, tamen exposuit compatiendo.

Tota mente Christum dilexit.

Vbi pascas, vbi cubes in meridie.

INdica ergo mihi vbi, id est, in cuius mente te pascas per fidem, vbi cubes, in cuius animo requiescas per charitatem, qui exterius laboras per passionē. Et hoc in meridie, id est, in passionis tempore. Eleganter per meridiem tempus passionis designatur, quia (vt iuxta Ioannem) horâ sextâ crucifixus est Christus. Et sicut in meridie solis feruor ascendit: sic tempore passionis Christi feruor tribulationis Christum incendit. Hoc inquam peto:

Ioan. 19.

Meridies tempus Passionis designat.

Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

PEr sodales Christi, discipuli figurãtur, qui percusso pastore tanquã oves gregis vagabantur. Tunc cum discipulis Virgo fluctuaret, si in ambiguitate maneret, si fidem omnino defecisse crederet. Ad hoc respondens Christus introducitur in hunc modum:

*Si ignoras te ô pulchra * inter mulieres egredere & abi post vestigia gregum tuorum.*

* Pulcherrima.

QVæ pulchra inter mulieres nisi Virgo Mater quæ pre ceteris privilegiata est donis spiritualibus, Mater est Dei, sacrarium Spiritus Sancti, sigillum virginitatis, speculū humilitatis? Ad hanc ergo dicit Christus. Si ignoras te, quasi dicat quãdiu me diligis te cognosces, & in te me requiescere per amorem scies. Si autem te Matrem Dei esse ignorares, & me tanquã Mater Filium non diligeres: a me per ignorantiam & infidelitatem exires & post vestigia gregum abires, id est, Apostolis infidelibus per ignorantiam & infidelitatem similis fieres; Et quæ modo alijs es forma per fidem: Apostolos (ratione incredulitatis hœdis comparabiles) exemplo infidelitatis deformares. Et hoc est quod ait, *Egredere & abi post vestigia gregum.*

Mariæ pulchritudo interior.

Hœdi, infideles sunt.

Et pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum.

DIcuntur hœdi (a) Ecclesiæ Dei, quos regunt ecclesiastici pastores. Apostoli vero, qui in fide defecerant iam in ecclesiâ vel de ecclesiâ non erant, sed quasi iuxta ecclesiam per infidelitatem errabant: (b) tamen prædestinati erant. Si inquã te ignorares hæc fierent: sed non ignoras imò in te sedeo per fidem, quiesco per charitatem. Et ideo:

Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea.

QVis est equitatus Dei, nisi ecclesia quæ frenum disciplinæ eius accipit, & iugum portat suauitatis eius, & quæ spiritu Dei agnoscitur, & in hoc est ei salus. Vnde legitur, Equitatus tuus salus. Et hoc est, Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te. Per contrarium, currus Pharaonis dicuntur illi, qui sub spirituali Pharaone, id est, sub diabolo positi sunt, & quadrigæ eius, quas ipse agit & ducit ad persequendum populum Dei & ad opprimendum Israel. Qui se convertunt ad fidem fiunt equitatus Dei, curuantes dorsum suum, id est arbitrij libertatem, vt suscipiant super se Christum sessorem, & frena eius patiantur vt quocunque voluerit flectat eos. Et est sensus. Amica mea, id est, Virgo Maria

Equitatus Dei est Ecclesia.

Abbac. 3.

(a) M.S. *Villariense.* Tabernacula pastorum dicuntur Ecclesiæ Dei, quas regunt Pastores. (b) *In M.S. vtroque hic interponuntur sequentia* & ideo iuxta, quia & si ad tempus errabant. (c) *M.S. Villar.* Vitijs vel nequitijs.

Maria dilecta mea, sponsa mea, singularis & vnica, assimulaui te, id est, similem feci equitatui meo, id est, ecclesiæ meæ, quæ prius fuit in curribus Pharaonis: dum subiecta erat spiritualibus (c) nequitijs. Virgo enim Maria similis est ecclesiæ Dei in pluribus. Sicut enim ecclesia Dei, mater est Christi in membris per gratiam: sic virgo, mater est Christi, capitis per humanam naturam. Et sicut ecclesia est sine maculâ & rugâ: ita & Virgo gloriosa. Et sicut ecclesia in diuersis personis habet vniuersitatem donorum: sic Virgo Maria in se vniuersitatem charismatum. Quia Christus videbatur Virgini protestari, quod nisi cognosceret seipsam, exitura esset in vestigijs gregum, vt pasceret non oues, sed hœdos. Quasi erubuerit virgo super austeritatem admonitionis; & purpurâ verecundiæ in vultu diffusâ speciosas fecerit genas, Ait sponsus:

B. Maria comparatur Ecclesiæ.

Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.

TVrturum fertur natura huiusmodi esse: vt neque masculus præter fœminam ad coitum, neque femella amplius quã vnum patiatur marem; ita vt si accidat altero interempto sive intercepto superesse alterum: pariter cum coniuge, extinctus sit ei concubitus amor. Conuenienter ergo similitudo turturis aptatur Virgini Mariæ: quod alterius viri quam Christi coniugium nesciat, vel quod cõtinẽtiæ & pudicitiæ in eâ tanquã turturũ volitet multitudo. Genæ autem vultus dicuntur: in quibus honestas & verecundia cognoscitur. Eleganter autem genæ eius turturibus comparantur: quia in huiusmodi auibus & honestas vultus & simplicitas denotatur. Secundum hanc intelligentiam & ceruix Virginis accipitur vel collum cum sequitur:

Turturum natura.

Turturi comparatur Beata Maria.

Collum tuum sicut monilia.

ET nota quod ipsi ornamẽto, quod ceruicibus & collo imponi solet, ceruicẽ eius comparauit: quod sic intelligendum est. Per collum, quod inclinare solemus in obedientiæ signum: significatur obediẽtia & subiectio quam Christo exhibuit, pro eo quod quasi iugum Christi accepit, & fidei eius obedientiam præbuit. Ornamentum ergo ceruicis, quod est obedientia: Christus est. Ipse enim prior *factus est obediens vsque ad mortẽ.* Exornatio ergo & monile ceruicis eius id est, obedientiæ Virginis: obedientia Christi est. Sed & ceruix eius, id est, obedientia similis effecta est obedientiæ Christi: quæ est monile Christi. Magna ergo in hoc laus Mariæ, magna eius gloria, quod imitatio eius gloriæ exæquatur obedientiæ Christi quam imitatur illa. Audientes amici sponsi cælestes paranymphi tantam Virgini a Deo collatam gratiam: volunt & ei sua conferre munera. Vnde sequitur vox amicorum:

Phillip. 2. Obedientia monile B. Mariæ & Christi.

Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.

MVrenula est piscis in aqua latens valde lubricus & labilis. Per murenulas ergo intelliguntur diuinæ sapientiæ, quę latent in profundo sacræ scripturæ labiles & lubricæ, quia de facili à memoriâ & intellectu labuntur humano. Hæ sunt aureæ propter scientiæ dignitatem: vermiculatæ argento, id est, distinctæ varietate eloquij iuxta eloquentiæ pulchritudinem. Vermiculus solet terram varijs sulcis distinguere: ideo auctor vermiculatas posuit pro distinctas. Vel quia Vermiculum vocamus quendam colorem qui rei apponitur ad decorem: ideo per vermiculatas intellexit ornatas. Has murenulas, id est, diuinas sententias ediderunt sancti patres in laudem Virginis & honorem. Ait enim Esaias: *Egredietur virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet.* Ieremias etiam ait: *Novum faciet dominus super terram: mulier circũdabit virum.* Et Dauid: *In sole posuit tabernaculum suum.* Et in Daniele legitur quod lapis excisus est de monte sine manibus. Et quasi sponsus intrasset in cubiculum sponsæ, loquitur sponsa in hunc modum. (d)

Murenula dicitur sapientia diuina.

Isaie. 31. Ierem. 31. Psalm. 18. Daniel. 2.

B Deum

(c) M. S. Villar. vitijs vel nequitijs].

(d) M. S. Villar. addit: de sponso.

Dum esset Rex in accubitu suo: nardus mea dedit odorem suum.

POstquam gloriosa Virgo non solum mente, sed etiam ventre concepit: factus est in ea spiritualis Christi recubitus. Vbi enim (e) specialiter cœnauit cum patre, & Spiritu Sancto, vbi specialem fecit mansionem, vbi spiritualiter & plene recubuit, nisi in mente Virginis? In cuius ventre secundum humanam naturam perfectè recubuit. O felix mens in qua cælestes conuiuæ, id est, tres personæ specialiter & spiritualiter reficiuntur? Pax ibi primus cibus est. Humilitas simul apponitur cum patientia, mansuetudo quoque & lenitas, & quod summè est, suauitas & puritas cordis. Charitas autem in huiusmodi conuiuio principalem obtinet locum. Ergo dum esset rex Christus, videlicet me & alios regens, in accubitu suo, id est, in me, in qua erat non solum in mente per gratiam, verum etiam in ventre per humanam naturam: nardus mea dedit odorem suum, id est, caro mea fragilis, per nardum arborem humilem significata, aduentu Spiritus Sancti mundata, fomite peccati extincto, in eâ dedit odorem suum; alijs proposita est in exemplum: vt per carnis mortificationem purgarent propriam carnem. *Vel dum esset rex in accubitu suo*, id est, Dominus Iesus in requiem assumptus: *nardus mea dedit odorem suum* id est, fama mea, quæ prius erat humilis & deiecta, per totum orbem est diffusa.

Psalm. 35.

Cibi spirituales virtutum.

Nardus, carnem B. Mariæ significat.

Nardus etiam famam designat.

Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.

SEd antequam assumeretur in cælum dilectus meus, quem super omnia diligo, fuit mihi tempore passionis fasciculus mirrhæ, id est summa & multa amaritudo: quia passioni eius compassa sum dolore intimo. Eleganter per mirrham doloris amaritudo significatur: quia mirrha amaritudo interpretatur.

Mirrha quid significet.

Et quia pro nostrâ redemptione passus inter vbera mea commorabitur, id est, in intimo mei cordis amore detinebitur. Duo vbera Virginis duo sunt brachia charitatis, vnum quo dilexit Christum tanquam Deum: aliud quo dilexit eum tanquam filium; & his duobus brachijs charitatis amplexatur illum. Eleganter autem duo riuuli charitatis dicuntur ubera: quia mulieres illis paruulis solent offerre vbera ad lactandum quos diligunt. Et hos duos rivos charitatis proposuit alijs in exemplum & ad alios informandum: tamquam mater vbera ad lactandum. Vel ideo Christus dicitur Virgini Matri fasciculus mirrhæ: quia veniens in carnem exclusit a Virgine omnem concupiscentiæ putredinem, sicut mirrha seruat carnem a putredine immunem. Vnde ad litteram etiam potest intelligi quod sequitur: Inter vbera mea commorabitur: quia à Virgine natus à sola Virgine est lactatus; nec suxit vbera alterius mulieris, nisi Virginis Matris. O beata mater, quæ vbere eum lactat: qui omnibus vbera misericordiæ propinat! O mira res filia lactat patrem, creatura creatorem, famula dominantem! Et quia per vbera intelligitur duplex amor in Virgine, Sequitur:

Brachia charitatis.

Vbera B. Mariæ.

Botrus cypri dilectus meus mihi in, vineis Engaddi.

BOtrus vineæ in flore habet fragrantiam: in fructu vim calefaciendi & fouendi dicitur possidere. Christus ergo gloriosè Virginis fuit botrus: quia & primo Virginem ante ipsius Christi aduentum odore suæ famæ respersit, quando per legem & prophetas ei innotuit, & eam incalescere erga fidem sui & charitatem fecit, & in carne veniens eam se tanquam spiritali vino refecit. Vnde illa tãto feruore charitatis incaluit: quod ad omnem tribulationẽ & mœrorem & tentationem sustinendam parata fuit. Et ideo elegãter sequitur, cypri: Cyprus enim mœror & tristitia interpretatur.

Botrus est Christus.

Quia

(e) *M. S. Villar. pro*, specialiter, *habet* spiritûaliter. *uti etiam posteà*, spiritûalem.
(f) *Idem exemplar hic addit*, suauissimum.

Iob 1. Quia Virgo in ipsis tribulationibus & tentationibus (g) agnovit, ita vt de se ipsâ dicere possit in his omnibus non peccaui labijs meis coram Deo; & intellexit, quomodo quis a Deo eripitur à

Idem. 7. tentatione; & quomodo vita hominis super terram est tentatio: competenter

Engaddi quid significet. adiungitur in vineis Engaddi. Engaddi intepretatur oculus tentationis. Vineæ autem intelliguntur conuentus fidelium qui in Engaddi sunt constituti: quia oculo tentationis illuminati, intelligunt suæ tentationis qualitatem, & se a tentatione liberari per Dei miserationem. Christus intelligens virginem, bona quæ habebat, non sibi sed Christo adscribere: introducitur quasi respondens ad virginē, & versa vice eam commendans in hunc modum:

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: oculi tui columbarum.

HVnc Christus titulum laudis extollit & affirmat, quia non tantum, cum proxima est ei corpore, sponsa sit: sed & si contingat ei absentem esse, etiam sic sponsa sit. Hoc enim indicatur in eo quod cum dixisset: *Ecce tu pulchra es amica mea:* addidit post hæc absolutè & sine adiectione: *Ecce tu pulchra: oculi tui columbarum.* Quia autem (h) oculi eius comparantur oculis columbarum, ob hoc profecto fit: quia scripturas diuinas non iam secundum literam, sed secundum spiritum intelligat: & aspiciat in eis spiritualia mysteria.

Oculi columbarum. Colūba enim indicium Spiritus Sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem & prophetas: hoc est, oculos columbæ habere. Potest adhuc profundiore fortasse Sacramento, quod dixit, *ecce tu pulchra es amica mea*, intelligi de præsenti seculo dictum: quia sponsa quidem fuit & hic Virgo Maria cum proxima fuit Christo. Quia vero iterauit & dixit: ecce tu pulchra, ad futurum seculum pertinet; vbi non solum imitatione: sed ipsa sui perfectione formosa est & sponsa. Duo autem oculi columbarum intelliguntur duo intellectus virginei: quorum altero intellexit Christum manens in via; altero nunc intuetur permanens in patria. Vterque

Oculi Mariæ. autem columbinus, id est, simplex: quia ab errore alienus. Audiens Virgo se a Christo commendari, vicem laudis reddit ei dicens:

Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.

DIlecte mi quem specialius cæteris diligo, & specialius quam cæteros: ecce tu pulcher es secundum humanitatem, & decorus secundum diuinitatem. Nec solum tu pulcher es; sed etiam & ego pulchra.

Lectulus noster floridus.

Lectus Christi, caro eius. LEctulus Christi dicitur caro quam assumpsit, propter duos lecti vsus; in lecto laborat homo in infirmitate, quiescit in sanitate: similiter Christus in carne humana laborauit in infirmitatibus humanis ante passionem, quieuit in eadem carne post resurrectionem. Et eleganter dixit *lectulus noster*(i) floridus: quia caro Christi, quæ prius in vita floruit, per mortem effloruit: & per resurrectionem refloruit. Vnde in Psalmo, *Et refloruit caro mea.* Psal. 27.

Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypreßina.

DOmus hæc intelliguntur corpus Christi & corpus Virginis: tigna domorum substantiæ corporum; quæ dicuntur cedrinæ, id est, imputribiles: Cedrus enim imputribilis est: Sicut Cedrus imputribilis. enim credimus corpus Christi putredine non esse resolutum; vnde legitur: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem:* Psalm. 15. ita probabile est à corruptione putredinis alienum esse corpus Mariæ: Vnde Aug. *in sermone de assumptione virginis*: Non solum carnem Corpus B. M. imputribile. quam Christus assumpsit, sed etiam carnem

(g) *In utroque M. S. interponitur & benè:* semper qualitatem suæ tentationis. (h) *In M.S. Villar. pro*, quia autem, *habetur* quod autem. (i) *M. S. Villar. hic interponit sequentia:* quia caro Christi quodammodo caro Virginis fuit, quia eam de carne virginali assumpsit.

carnem de qua assumpsit credimus esse assumptam in cælum. Vnde in oratione editâ legitur: Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit &c. Et nisi resurrexerit: quare de ipsâ dicitur: Assumpta est Maria in cælum? *Laquearia nostra cypressina.* Laquearia quæ adhærent tignis, significant corporum infirmitates, quæ adhæserunt corporibus Christi & Virginis. Quæ eleganter cypressinæ dicuntur: quia cypressus solet adhiberi corporibus quæ comburuntur, & mira ab eis flagrantia redditur. Sic & infirmitates quæ ad mortem pertinent, & in Virgine & in Christo per patientias, quas in infirmitatibus habuerunt, mirabilius redolent. Vel domus intelliguntur ecclesiæ, quæ dicuntur esse domus Christi ratione regiminis, ratione spiritualis inhabitationis: Mariæ vero dicuntur esse ratione informationis, quia eas Virgo informauit exemplo. Tigna siue trabes dicuntur ecclesiæ doctores: cedrina, propter indeficientem fortitudinem & virtutum flagrantiam. Cedrus enim imputribile lignum est & boni odoris. Vnde Apostolus: *Christi bonus odor sumus Deo.* Laquearia quæ adhærent tignis vel trabibus: auditores sunt, qui per doctrinam maiorum Deo & ecclesiæ Dei adhærent, & decorem domus Dei complent. Quare & ipsa laquearia cypressina dicuntur, quod lignum est imputribile & boni odoris: quia ipsi auditores verbi Dei & factores efficiuntur & bonæ fragantiæ. Et quia Virgo lectulum floridum dixerat; quo flore floridus sit, consequenter declarat Christus, dicens:

Assumpta est in cælū.

Laquearia, infirmitates significant.

Tigna & Trabes, Doctores designant.

2. Corint. 2.

Laquearia etiam auditores sunt.

Capitulum II.

Ego flos campi, & lilium conuallium.

Campus dicitur humana Christi natura. Sicut enim in campo florum pullulat varietas: sic in humana Christi natura virtutum pluralitas. In ea fuit viola humilitatis, patientiæ rosa, lilium castitatis. Huius campi flos fuit Christus, (a) id est, decor secundum diuinitatem: quia & ex virtute diuinitatis habuit in humana natura donorum plenitudinem. Eleganter autem humana Christi natura per campum significatur propter amplitudinem & planitiem: quia humana Christi natura habuit amplitudinem virtutis, & planitiem (b) veritatis: quia in eo nullus fuit scrupulus erroris. Vnde & de eodem dicitur; Lilium conuallium: quia perfecta humilitas fuit in Maria, & in humana Christi natura. Ideo persona Virginis & natura humana Verbi valles dicuntur, propter eminentiam humilitatis; non solum valles: sed conualles ratione similitudinis, quia Virgo specialiter Christo fuit similis. Harum conuallium Christus fuit lilium: quia iuxta perfectionem humilitatis eius dedit perfectionem castitatis. Vnde & ipsa Virgo eleganter dicitur, *Lilium inter spinas.* Quare sequitur:

Campus humana Christi natura.

Flos campi Christus.

Liliū quid significet.

Lilium dicitur B. Maria.

Sicut lilium inter spinas: sic amica mea inter filias.

Hæc sunt verba Christi de virgine. Est ergo sensus. Sicut castissima est inter (c) luxurias: sic amica mea, id est, virgo Maria inter filias; Istas filias inter quas virgo sicut lilium inter spinas consistit: animaduertere possumus non Dei, sed diaboli nūcupari, quem per imitationem habent patrem.

(a) *M. S. Villar. sic.* huius campi flos, id est, decor, fuit Christus. (b) *puritatis.* (c) *Luxuriosas.*

patrem. Sicut autem Christus Matrem suam lilio comparauit: ita & ipsa convenienter Filium arbori (*d*) comparat. Vnde sequitur:

Sicut malus inter ligna silvarum: sic dilectus meus inter filios.

QVia omnes hæretici infructuosi sunt (*e*) inter ligna silvarum: ipse vere cum membris suis & fructu ecclesiæ pascit & odore bonę famæ delectat. Ligna silvarum porcos (*f*) priusquam homines pascunt: quia diabolus cum mēbris suis, scilicet hæreticis, immundas animas per immunda desideria pascit. Huius mali vmbra, est Spirtus Sancti protectio. Vnde sequitur:

Sub vmbrâ illius quem desideraveram sedi.

VErba sunt Beatæ Virginis. Quasi dicat: Ego humiliata ad verba Gabrielis, sedi, id est, requievi sub vmbra illius, id est, sub protectione Filij Dei per obumbrationem Spiritus Sancti facta, de qua dicitur: *Spiritus Sanctus superveniet in te & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Tempore enim Incarnationis, gratia Spiritus Sancti fuit tabernaculum vel vmbraculum in ea contra concupiscentiæ incentivum. *Sub vmbra illius quem desidiraveram sedi*, non steti rigida elatione, non ambulans inquieta curiositate, non iacui resoluta voluptate: ideo plena gratia apud Deum per humilitatem, apud angelos per virginitatem, apud homines per fœcunditatem. Hæc est illa de qua in parabolis dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam; *Gloria* autem *patris filius sapiens*: invenit ergo gloriam Filium videlicet Dei Patris.

Vmbra, Dei protectio. Lucæ. 1. Prov. 11. Ibidem. 15.

Et fructus eius dulcis gutturi meo.

FRuctus huius ligni sapientia diuina est, quæ dulcis esse memoratur: quia omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Cui dulcior fuit sapientia Christi quam gloriosę Virgini, que plenius hausit de fonte sapientiæ Dei, de quâ & ipsa sapientia incarnata est? Quæ specialiter *gustavit & vidit quoniam suauis est dominus*, hoc est, *lignum quod plantatum est secus decursus aquarum*: hoc est, lignum plantatum in paradiso delitiarum. Nec mirum si *fructus eius dulcis gutturi meo*, quia:

Lignum vitę Christus. Psal. 1. Gene. 2.

Introduxit me rex in cellam vinariam.

VEtus testamentum significatur per cellam vinariam. Quia sicut in cella victualia reponuntur: sic sub figuris veteris testamenti latebant secreta cælestia, quibus spiritualiter saginatur anima. Et recte per cellam vinariam lex mosaica significatur, propter austeritatem legis & rigorem: & quia vt dictum est, spiritualiter legem intelligentes spirituali vino inebriat. In hanc cellam Christus virginem introduxit: cum ei spiritualiter legis intelligentiam reuelauit. Vnde & de ipsâ legitur: *Maria autem conseruabat omnia verba hac, conferens in corda suo.* Quia ea quæ fiebant circa Christum: conferebat his quæ vetus testamentum promittebat.

Cella vinaria lex est mosaica. Lucæ. 2.

Ordinauit in me charitatem.

IN quo fuit charitas ordinata, nisi in Virgine Maria; quæ dilexit Christum ex toto corde: quia sine intellectus errore; ex tota mente, id est, memoria sine obliuione, ex tota anima, id est, voluntate: sine torpore? Et post Deum se. Et quia Virgo tempore veteris testamenti specialiter se voto virginitatis astrinxit, & contra omnes illecebras fortis fuit, inuitans alias ad florem virginitatis, ad robur fortitudinis, volens habere sodales in virginitate, in fortitudine comites, ait:

Charitas B. Mariæ. Prima omnium Virginitatem vouit.

(*d*) *In M. S. Villar. dicitur*, arbori malo. (*e*) Pro inter, *habet*, sicut. (*f*) pro, priusquam, *habetur*, plusquam in alio, potius quam.

Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.

HAbeam in vestris virginitatibus meæ virginitatis solatium, in vestris patientijs meæ fortitudinis exemplum: quia hoc amore langueo. Vel per cellam vinariam intelligitur mentis excessus, qui & extasis dicitur, quo Virgo ad cælestium contemplationem rapiebatur, quæ & apotheosis, id est, deificatio vel theophania diuina apparitio nuncupatur, in hanc Virgo ab amore terrenorum suspensa, rapiebatur. Quæ contemplatio recte cella vinaria dicitur: quia ex ea spiritualia vina, id est, arcana cælestia propinabantur; quæ ideo animam ebriam faciunt: quæ sobriam reddunt. In hac contemplatione vera charitas ordinatur. Quantomagis enim animus hominis ab amore terrenorum suspenditur: tantomagis charitas recto tramite ad Deum diligendum dirigitur. Amor enim terrenorum quodammodo ordinem impedit & charitatis curriculum. Hæc autem contemplatio eleganter dicitur flos; quia sicut in flore est spes fructus, & à flore peruenitur ad fructum: sic per hanc contemplationem ænigmaticam, suspiramus ad æternam. Per malum vero quæ robustior est, significatur fortitudo, quæ est in contemplatione, quam nullus terrenorum appetitus, nullus tribulationum impulsus potest infirmare. Virgo ergo in contēplatione confirmata, inuitans sodales ad contemplationis fortitudinem, ait: *Fulcite me floribus. stipate me malis, quia amore langueo,* id est, æternæ vitæ desiderio.

Cella vinaria, extasis est.

Theophania quid.

Cella vinaria, contemplatio est.

Contemplationis fructus.

Leua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

QVia volo vt dextera eius, diuinitas scilicet eius amplexetur me, vt diuinitatis participem me faciat. Leua Christi humana natura dicitur: dextera, diuina. Inflammata ergo amore diuinitatis, vult non tantum frui præsentia humanæ naturæ, verū etiam & diuinæ: quia diuina præfertur humanæ: quia humana natura à Christo est & sub Christo cui nihil debet. Vel per caput potest intelligi naturalis sensus in Virgine, quem informauit Christus in humana natura. Et sic leua Christi fuit sub capite Virginis: quia quodammodo sustentando eius naturalem sensum, informauit: & quia Virgo a somno contemplationis non est excitata vsquedum descendit ad vigilias actionis, vsque ad tempus suæ conceptionis & partus. Etiam quia post conceptum obsequuta est Elizabeth parienti, & post partum curam habuit filij sui nutriendi & educandi, eleganter sequitur:

Dextera Christi diuinitas.

Leua, humanitas est.

Leua Christi sub capite B. Mariæ.

Adiuro vos filiæ Ierusalem per capreas ceruosque camporum ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.

FIliæ Ierusalem dicuntur virgines Iudææ, quæ ad matrimonium aspirabant & conceptionis fœcunditate & prolis honore donari volebant, ne maledictioni legali subiacerent, si steriles essent. Et ideo consobrinæ Virginis ad simile Virginem inuitabant, vt scilicet nuberet, conciperet, pareret, ne legis maledictionem incurreret. Sed Virgo in contrarium Diuina dispositione proposuerat, scilicet vt votum virginitatis seruaret, nisi Deus aliter ordinaret: & ita a sopore contemplationis ad tumultum actionis non descenderet. Expeditius enim vacant contemplationi Virgines quam coniuges: multæ enim sunt solicitudines temporales, quæ coniugali statui adhærent: vt dicit Apostolus, vt filiorum educatio. Virgo autem ante concipere noluit vel prole gaudere, quam ab angelo accepit sui conceptus fœcunditatē & prolis honorem. Et tunc primo voluit conceptum & partum, cum ait: *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Filius ergo Dei sic ordinauit, vt nulla admonitione, nullo exemplo aliarum virginum inuitaretur ad conceptus vel partus appetitum: antequam ab angelo audiret

Sopor contemplationis.

Contemplationi aptiores sunt Virgines.

Luca. 1.

audiret diuinum oraculum. Introducitur ergo filius Dei quasi loquens ad virgines gloriosæ Virginis consobrinas in hunc modum: *Adiuro vos filiæ Ierusalem*, id est, virgines Iudææ, hoc circa vos stabiliui: vt nullo vestro exemplo, nulla vestra admonitione, vos quæ in hoc rectam habetis fidem, rectam operationem, possitis a sepore contemplatiuæ vitæ ad vigilias actiuæ vitæ excitare Mariam Virginem: nisi quando voluerit ex diuina inspiratione & concipere & parere. Per capreas autem intelligitur fides; quia sicut capreæ acutum habent visum: sic fides habet primum intuitum intelligendi Deum. Per ceruum qui est maius & robustius animal: figuratur perfecta operatio. Vel sic: Adiuro vos, inhibeo vos per capreas ceruosque camporum, id est, si vultis imitari patriarchas & prophetas, qui hoc prædixerunt & præintellexerunt, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam quoadusque ipsa velit. Virgo intelligens hanc Dei ordinationem congaudens dilecto suo, ait:

Vita actiua, vigilia dicitur.

Capreę & Cerui Patriarchę & Prophetæ sunt.

Vox dilecti mei.

QVasi diceret: Hæc ordinatio facta est a dilecto meo, id est, a Dei filio: vt & me præeligeret & specialiter diligeret; vt conciperem sine concupiscentia: parerem sine pœna. Et hoc est quod sequitur:

Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.

MOntes patriarchæ, colles Prophetæ, in quibus salit Christus: quia ipsi annunciauerunt aduentum eius, passionem, descensum ad inferos, resurrectionem, ascensum in cælum. Omnia hæc quasi quidam saltus fuerunt: qui tamen transilijt omnes. Quia veniens in mundum plus fecit & docuit quam omnes retro Patriarchæ & prophetæ. Vnde Dauid, *Velociter currit sermo eius.*

Montes & colles, Patriarchæ & Prophetæ sunt.

Psal. 147.

(b) M.S. Villar. Vmbratiliter.

Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.

SImilis capreæ dicitur secundum Diuinitatem. Asserunt namque hi quibus peritia medicinæ est, inesse huic animali inter viscera humorem quendam, qui caliginem depellit oculorum, & obtusiones quoque visus exacuit. Merito ergo capreæ comparatur: quia non solum ipse videt Patrem, sed videri ab his facit quorum visus ipse creauit. Hinnulo ceruorum comparatur: quia secundum carnem, Filius est antiquorum patrum, qui ceruorũ nomine designantur. Et vere similis est hinnulo ceruorum: quia ipse assumpsit carnem humanam; vnde sequitur:

Capreæ comparatur Christus.

Hinnulo comparatur Christus.

En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, prospiciens per cancellos,

PAries noster dicitur caro nostra, quæ inter nos & Deum est posita, quæ impedit ne Deũ possimus perspicaciter cõprehendere: sed quasi vmbraliter (b) & per speculum & in ænigmate. Quãdiu enim positi sumus in ergastulo carnis: impedit caro nostra ne intuitus nostræ mentis possit dirigi ad comprehendendum solem Diuinitatis. Iuxta hunc parietem stat Filius Dei non in pariete; quia & si assumpsit carnis veritatem: non tamen carnis concupiscibilitatem; & si naturam: non tamen culpam. Vnde legitur esse factus non in carnem peccatricem: sed in carnis peccatricis similitudinem. Vnde Dauid de Christo loquens tanquam de ligno, ait: *Et erit tanquam lignum quod plantatum est*, non in decursibus: sed *secus decursus aquarum*. Quia cum per aquas significatur humana natura, non in fluxu humanæ naturæ incarnatus est Christus tanquam ad culpam: sed secundum decursum humanæ naturæ, quia & defectum pœnæ assumpsit & veritatem naturę, quia habuit saccum & non sacci vitium. Et eleganter dicitur stare non iacere, quia

Caro nostra paries est impediens visionem Dei.

Rom. 8.

Psal. 1.

Christus carnem assumpsit, non culpã.

quia nos miseri non iuxta parietem stamus: sed in ipso pariete; & ipso obruimur: quia in carne manentes & pœnâ & culpâ obruimur. Christus vero existens in carne, vere in ea stetit: quia nulla illecebrarum carnis eum à rectitudine mouit. Ipse autem post passionem respexit per fenestras & cancellos. Fenestræ ampliores sunt: cancelli strictiores. Per fenestras ergo intelligitur manifesta doctrina, quæ minoribus à Christo proposita est. Per cancellos altior & obscurior doctrina; que maioribus est oblata. Vnde Christus Apostolis ait: *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei.* Sic ergo Christus per Incarnationem stetit post parietem nostrum, prospiciens per fenestras & cancellos, id est maiora & minora reuelans discipulis & maximè gloriosæ Virgini. Consequenter pro genere humano passionem sustinuit: cui passioni maxime compassa Maria Virgo. Consequenter per resurrectionem consolatus est Matrem. Vnde Mater Virgo in hunc modum introducitur loquens de Filio:

Fenestræ & cancelli Doctrinam significant.

Mat.h.13.

En dilectus meus loquitur mihi.

ET nota quoniam Mater Christi super omnia Filium suum diligebat: eum emphaticè dilectum suum vocat dicens: *Dilectus meus loquitur mihi*, post resurrectionem in hunc modum mihi solatium præstans.

Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.

O Amica mea per fidem, columba mea per simplicitatem, formosa mea per virtutum decorem! surge à dolore, & veni ad me habitura consolationem.

Iam enim hyems transijt, imber abijt & recessit.

HYems transijt, id est gelicidium (*i*) infidelium recessit: Imber abijt & recessit, id est, inundatio tentationis recessit à mentibus Apostolorum.

Hyems & imber quid designent.

Flores apparuerunt in terra nostra.

ID est, caro nostra per resurrectionem & immortalitatem refloruit.

Flos; caro Christi gloriosa.

Tempus putationis aduenit,

ID est amputationis: quia omnis superfluitas infirmitatum à me amputata est, & omnis infidelitas à cordibus Apostolorum.

Vox turturis audita est.

Per turturem quæ (vt dictum est) inconsolabiliter dolet amisso pari: figuratur Maria Magdalene, quæ maximè doluit viduata viro spirituali, id est, Christo; cuius vox in terrâ nostrâ, id est, Iudææ audita fuit: quandò resurrectionem annunciavit:

Turtur fuit B. Maria Magdalena.

Ficus protulit grossos suos, vineæ florentes odorem dederunt.

SYnagoga, quæ ficus dicitur, Apostolos protulit per fidem: quia de ea generati, dulcissimus cibus doctrinæ effecti sunt, & suo exemplo aliarum nationum gentes ad florem credulitatis prouocant. Vineæ florentes odorem dederunt, ist est, fideles in primitiua ecclesia post resurrectionem, florentes in virtutibus, dederunt odorem bonæ opinionis. Et ideo:

Ficus dicitur Synagoga.

Vineæ Florentes, fideles sunt.

Odor bonæ opinionis.

Surge amica mea, soror mea, & veni, columba mea in foraminibus petræ, in cauernâ maceriæ.

O Amica mea per fidem, sponsa mea per dilectionem Dei, & columba mea per dilectionen (*k*) Christi. Hoc enim genus auium gregatim volare solet, quod significat supernam dilectionem. Surge ad gaudia à dolorè: &

(*i*) *infidelitatis, legit utrumque M. S.* (*k*) *proximi habetur in utroque M. S. pro Christi.*

& veni ad me iam glorificatum. Tu dico gaudens & exultans in foraminibus petræ, id est, iam læta de vulneribus Christi, quibus petra Christi (*l*) perforata est. Quasi diceret tu quæ prius dolebas de amaritudine passionis: iam gaudens vides ex eâ processisse generis humani redemptionem & meam glorificationem. Vnde sequitur *in cauarnâ maceriæ*, quantum ad lateris perforationem. Cauerna enim amplior solet esse foramine, vnde per foramina perforationes manuum & pedum Christi figurantur: per cauernam vero eiusdem lateris apertio significatur. Christus autem dicitur petra propter firmitatem: maceria vero, quia ex multis lapidibus, id est, fidelibus perficitur quantum ad spirituale corpus, id est, ecclesiam.

Foramina petræ, vulnera sunt Christi.

Caverna, vulnus lateris Christi.

Maceria Christus est.

Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.

OStende mihi faciem tuam; sicut Mater desiderabat Filium videre: ita Filius Matrem aspicere, nec solum intueri, sed etiam colloqui. Vnde sequitur: Sonet vox tua in auribus meis. Et ideo desidero vocem:

Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

SOlet humilium & maximè Virginum vox esse benigna & dulcis. Cuius vox maiorem dulcedinē habet, & quantum ad exteriorem sonum, & quantum ad interiorem intellectum, quam illius quæ fuit inter omnes humillima & specialius sigillo Virginitatis signata? Quasi diceret: Audiui tempore meæ passionis vocem tuæ conquestionis: volo audire in resurrectione vocem tuæ congratulationis. Nec tantum gaudeo auditu sed etiam visu: quia & facies tua decora. Credimus Sanctam & gloriosam Virginem & exteriora facie fuisse pulchram: sed maxime specie virtutum fuisse decoratam. Et quia multæ hæreses contra Christum & contra eius Matrem emerserunt, quæ per ipsam Virginem interemptæ sunt, additur:

Humilium vox dulcis.

B. Maria pulchra fuit facie.

Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

PEr vulpes, quæ sunt fraudulenta animalia, & in speluncis terre habitantia: intelliguntur hæretici; per vineas, ecclesiæ intelliguntur. Has itaque vineas hæretici quantumcunque possunt demoliuntur. In hoc enim quod Christo & eius Matri derogant: fidem ecclesiæ demoliri (*m*) laborant. Possunt ergo esse verba fidelium ad Christum & ad Virginem: capite nobis, id est, destruite ad nostram vtilitatem, vulpes, id est, hæreticos, paruulas propter imbecillitatem: quia licet contra ecclesiam nitantur, tamen infirmantur. Quæ demoliuntur vineas, id est, fidei ecclesiasticæ detrahunt:

Vulpes sunt hæretici.

Vineæ, Ecclesiæ.

Nam vinea nostra floruit.

DVm adhuc esset tenera; id est, noua ecclesia & quasi in flore posita: maxime contra eam sæuierunt tam persecutione manifesta, quam peruersa (*n*) calliditate. Et notandum est, quod siue pluraliter vineæ, siue singulariter dicatur vinea: vna est ecclesia. Et quasi Virgo vocem Filij audisset, tanquam loqueretur de ipso ad alios, ait:

Vinea Ecclesiam designat.

Dilectus meus mihi, & ego illi.

DIlectus meus mihi loquitur vocans me ad se: & illi sum obediens.

Qui pascitur inter Lilia.

ID est, qui delectatur in virginitate & humilitate mea. Lilium propter candorem sui significat Virginitatem: & quia crescit in vallibus, humilitatē,

Lilium castitatem & humilitatem designat.

(*l*) *M. S. Villar.* Christus. (*m*) *M. S. Villar.* Infirmare. (*n*) *M. S. Villar.* peruersæ doctrinæ calliditate.

Donec aspiret dies.

IDest, donec me in cælum assumpta, mihi dies æternæ beatitudinis illucescat.

Et inclinentur umbræ.

Vmbra infirmitas est. IDest, tam corporis quam animæ infirmitas in me pereat. Et quia virgo Mater nimio desiderio affectabat Filij resurrectionem, ait:

Reuertere: similis esto dilecte mi capreæ hinnuloque ceruorum.

O Dilecte mi, qui ad nos venisti per carnem: revertere per resurrectionem. Et sic similis esto capreæ quantum ad agilitatem & subtilitatem, quam humana natura Christi assumpsit in resurrectione: hinnuloque ceruorum quantum ad humanæ naturæ innouationem. Quasi diceret: depone vetustatem pœnæ: & assume nouitatem immortalitatis & gloriæ. Et sic per hoc quod dicitur: similis esto hinnulo ceruorum: significatur resurrectio. Vnde & Psalmus qui agit de resurrectione, inscribitur pro autorâ (o) matutinâ. Caprea & hinnulus dotes sunt corporis gloriosi. Psalm. 21.

Super montes Bethel.

SImilis inquam esto in hoc existens super montes Bethel, id est, in hoc superãs montes alios quod primus resurrexisti & tua auctoritate. Tu enim es *Primogenitus ex mortuis primitiæ dormientium* siue resurgentium. Montes, sancti dicuntur propter virtutum eminentiam; & Bethel domus Dei interpretatur: quia sanctos inhabitat Deus per gratiam. Vnde legitur quod thronus Dei est anima iusti. Ideo autem dico reuertere; quia affecto reditum tuum per resurrectionem; vnde ex nimio affectu te quæsiui: Colos. 1. 1. Cor 15. Montes Bethel Sancti sunt.

CAPITVLVM III.

In lectulo per noctes quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui & non inueni.

HOc est manifestum in Maria Magdalene, quæ frequẽter *dum adhuc essent tenebræ iuit ad sepulchrum,* & cum non inueniret corpus Iesu in diuersis locis cœpit illum quærere: & ad vltimum inuenit, cum Christum apparentem ei hortulanum putavit, dicens: Si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. Et postmodum cognoscens eum esse Christum, ait: Raboni, sicut Euangelica testatur historia. A simili posset intelligi de gloriosâ Virgine, quod frequenter ad sepulchrum fuerit (a) quod cum magnâ diligentiâ eum quæsierit, Christusque ei apparuerit. Sed hoc certum non habemus ex euangelicâ lectione. Sed quamuis ita non fuerit: fortè, potest tamen introduci illa loquens ad exprimendum nimium Virgineæ mentis affectum. Lectus autem intelligitur sepulchrum, in quo requieuit corpus dominicum, quod dicitur ratione originis esse Virginis: quia corpus est quod in sepulchro quieuit, quod Christus de Virgineâ carne assumpsit. Per noctes igitur, id est, per multas tribulationes quas de amarissimâ dilecti Filij passione sustulerat & potissimum mortis Christi triduo, quæsiuit per desiderium quem diligebat animâ sua, ne scilicet desolatam nimium matrem de suâ nece siue pœnitus paraclito, id est, consolatore desereret. Quasi cum propheta diceret: *Quæsiui qui simul contristaretur & non fuit, & qui consolaretur & non inueni.* Hic igitur primo in lectulo quæsiuit & non inuenit. Lectus est in quo solent fessa diurnâ fatigatione corpora quiescere: per quem eleganter quies mentis designatur, in qua Deus quærendus est. Sed quia pro Ioan. 20. Ibidem. Lectus sepulchrũ est. Psal. 68. Lectus quietem mẽtis designat.

(o) M. S. Villar. pro, aurorâ, habet, ceruâ. (a) M. S. Villar. pro, fuerit, habet, ierit.

pro istius vitæ statu huiusmodi quies exigua est & angusta, non in lecto: sed in lectulo dilectum quæsiuisse perhibetur. Per lectum etiam non absurdè domus illa in arce Syon sita, in quâ Christus cum discipulis supremam cœnam cælebrauit, significatur, in quam post ipsius Christi passionem gloriosa Virgo sese recepisse perhibetur: quærens per crebra suspiria & sancta desideria quem diligebat anima sua, ibique loca illa venerabatur, venerandoque ore cordis osculabatur, in quibus dilectum Filium, vel cum discipulis accubuisse, vel in eorundem pedum lotione prostratum fuisse, aut alicubi resedisse imaginari poterat. Sed quid per huiusmodi pia deuotionis obsequia quàm dilectum requirebat? Sed minime inuenit: quia ex his consolationem non recepit. Ait igitur:

Item arcem Syon.

Surgam, & circuibo ciuitatem per vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea.

NEc factum est satis ardenti illi gloriosæ Virginis desiderio vt in lectulo, domo scilicet, illâ dilectum quæreret, in quâ Filium mansisse & quam sanctis consecrasse mysterijs cognouerat, sed etiam surgens abijt: vt per vicos & plateas ciuitatis quæreret, dum etiam loca sancta in quibus passus fuerat deuotâ veneratione percurrebat. Aiunt enim ipsam Virginem gloriosam post Filij passionem sedulâ deuotione loca passionis suæ perlustrasse: vt donec assumeretur ad requiem in his qualemcunque reciperet consolationem. Sed quia perfectè illa eam non potuerunt consolari, idcirco rectè subiungit:

B. Maria loca sancta peragrauit.

Quæsiui illum, & non inueni.

EST enim piè præsupponendum, quod quemadmodum Virgo gloriosa etiam ante Christi conceptionem crebrâ angelorum visitatione fruebatur: ita sibi fuisse concessum post Christi passionem, per quos vtique consolaretur, de quibus dixisse videtur:

Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem.

PEr vigiles custodientes ciuitatem, eleganter significantur Angeli sancti, qui Ecclesiam & fideles quosque custodiunt.

Angeli, vigiles sunt Ecclesiæ.

Vigilant siquidem & solliciti sunt circa electos: vt retrahant eos a malo, & ad bonum excitent, ac vnumquemque de salute propriâ sollicitum reddant. Sicut ait Apostolus: *Administratorij sunt spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.* Et quasi venerint illi ad Virginem consolandam, quæ pro dilecti Filij absentiâ tristi premebatur dolore & augustiâ, in quo statu ab eis est inuenta. Sed non de alijs sermonem recepit, non aliam quam de præsentiâ filij voluit consolationem, ad eos ita inquiens:

Hebr. 1.

Num quem diliget anima mea, vidistis?

QVasi diceret; Non vos quæro: sed Filium; non creaturas: sed Creatorem; non angelos: sed angelorum dominum. Num eum vidistis? proculdubio sciebat, quod sancti angeli Beatâ Dei visione fruantur, & per amorem ipsius & desideria non ignorent. Vnde indebitum arbitrabatur, vt ipsi Deum videant, & se visionis illius, quem tam magnoperè desiderat, expertem relinquant.

Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea.

NOn enim statim post ascensionem Christi, assumpta est gloriosa Virgo: sed paululum, quantum ad breuitatem præsentis vitæ, dimissa est in terris; vbi nihilominus desideriorum gressus non in angelicâ figere voluit visione semper ad eum tendens, in quo solo eius poterat animus requiescere. Vnde factum est vt tandem voti compos fieret: & ad optatam dilecti visionem assumeretur. Et hoc est quod dicitur: Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea, Inde congruè sequitur.

Tenui illum, nec dimittam, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

TEnui eum per præsentiam, nec dimittã eum, quin cum eo pręsentialiter habitem: donec introducam, id est, introductũ videam illum in domum matris meæ, id est in empireum cælum, vbi habitat ecclesia triumphans, quæ est mater ecclesiæ militantis. Vnde quasi exponendo additur: & in cubiculum genitricis meæ, id est empireum cælum. Et dicitur cubiculum ecclesiæ triumphantis: quia ibi est requies nostræ mentis (*b*). Vel per matrem & genitricem intelligitur ecclesia de gentibus & Iudæis, de qua descendit Virgo origine carnis. Huius autem iam domus erat empireum cælum per spem in futuro per speciem. Itaque Christus resurrexit: & post resurrectionem in cælum ascendit. Sed si Mater Virgo resurrexerit & in carne in cælum ascenderit, vel quando resurrexerit vel ascenderit, incertum est. Ideo monet Christus filias Ierusalem, id est ecclesias, quod de resurrectione gloriosę Virginis numquam definiant, vel de eiusdem resurrectionis tempore, quod à patriarchis, prophetis & apostolis (*c*) distinctum non est. Et hoc est quod sequitur.

Ecclesia dicitur cubiculum.

Iuxta rationem sui temporis loquitur.

Resurrectionis B. Mariæ hora incerta.

Adiuro vos filiæ Ierusalem per capreas ceruosque camporum, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

O Filiæ Ierusalem, id est, ecclesiæ, adiuro vos per capreas hinnulosque ceruorum, id est, in hoc imitantes antiquos modernosque doctores, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam meam, id est, non firmiter asseratis tanquam ex auctoritatibus certum Virginem à mortis somno suscitatam vel excitatam: donec ipsa velit. Quasi dicat. Hoc reseruatum est voluntati Virginis, quæ Diuinæ voluntati est consona, vt sciri velit se esse suscitatam. Vnde quando velit hoc reuelari vel non reuelari, in huius assumptione ex persona supernorum ciuium admirans spiritus sanctus, ait:

Filiæ Ierusalẽ Ecclesiæ sunt. Capreę &c. Doctores sunt.

Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij?

BEne quasi virgula fumi: quia gracilis & delicata: quia diuinis extenuata disciplinis, & concremata intus in holocaustum incendio pij amoris & desiderio charitatis. Vt virgula (inquit) fumi ex aromatibus: nimirum quia multis erat repleta virtutum odoribus; manans ex eâ fragrabat suauissimus odor etiam spiritibus angelicis. Ascendebat autem de deserto præsentis seculi virga de radice Iesse olim exorta. Sed morabantur electorum animæ præ gaudio quænam esset quæ etiam meritorum virtutibus, angelorum vinceret dignitatem. Sicut superni ciues admirantur Virginem assumptam in cælis: ita fideles in Ecclesiâ Dei eam collaudant in terris dicentes:

B. Maria virgula fumi.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.

SAlomon pacificus interpretatur, & ideo significat Christum qui est verus pacificus, qui reformauit pacem inter gentilem & Iudæum, inter hominem & Deum, inter hominem & angelum. Cuius lectulus est Virgo gloriosa: quia in eâ recubuit Christus humanitate assumpta. Hunc lectulum ambierunt sexaginta fortes. Per hos fortes intelligitur bonorum operum vniuersalitas, (*d*) quæ sunt fortia contra dæmones vel vitia. In sexagenario quippe numero senarius & denarius con-

Salomon Christum designat.

Lectulus Salomonis B. Mariam designat.

(*b*) *M. S. Villar. legit*, Matris. (*c*) *M. S. habet*, diffinitum. (*d*) *Vniuersitas.* Sic habetur in vtroque M. S.

continentur. Sexies enim decem vel decies sex sunt sexaginta. Per senarium opera misericordiæ, quæ in Evangelio leguntur, intelliguntur. Per denarium vero, decem præcepta legis significantur. Et ideò per sexaginta (e) perfectissima opera exprimuntur: quæ vndique lectulum Salomonis, id est, Beatam Virginem munierunt sui exercitatione & intentione. Quæ per fortes & electos ex fortissimis Israel figurantur: quia semper Virgo Maria meliora & fortiora opera habuit, quæ ad sui custodiam deputauit. Tenere autem gladios dicuntur propter defensionem & munitionem quibus Virginem defendunt & muniunt. Propterea dicitur:

Virtutes lecti spiritualis Salomonis Christi, ambiunt.

Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

VNiuscuiusque ensis super femur suum, id est, super carnalia opera vel contra delectationes erat vniuscuiusque boni operis defensio: quia ipsa Virgo ita bonis operibus & cogitationibus cor firmauerat, quod fluxum carnalis voluptatis, quæ per femur intelligitur, omnino extinguebat. Propter timores nocturnos, id est, ad depellendas tentationes, quæ debent timeri; & in nocte præsentis vitæ solent fieri. Et (f) post lectulum Salomonis, qui sic munitus erat:

Femur, carnalis est voluptas.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani.

AD literam ferculum dicitur sedes a sedendo: quia fert sedentem. Vnde & thronus iudicis potest dici ferculum. Per hoc ferculum quod fecit sibi Salomon, figuratur humana natura veri Salomonis, id est, veri pacifici Christi, scilicet. Hanc fabricatus est Christus in vtero Virginali carnem sumendo de Virgine, & effigiendo in corpus humanum animamque creatam infundendo corpori. Hanc humanā naturam fecit de lignis Libani, id est, de purissimis substantijs anima videlicet & corpore. Anima enim Christi immunis fuit ab omni peccato, eiusque caro. Libanus mons est phœnicis, cuius arbores & proceritate & durabilitate & pulchritudine præeminet. Vnde per ligna libani intelliguntur partes humanæ naturæ Christi: quia (g) de excellentiori genere (h) sumptę sunt, & munditia pulchræ & durabilitate perpetuæ. Hæc humana Christi natura eleganter dicitur ferculum: quia eā mediante filius Dei delatus est in mundum, & in eā tanquam in throno suo residens (i) iudicabit mundum. Et huius ferculi

Ferculum, sedes est.

Humanam Christi naturam significat.

Ligna Libani, membra Christi sunt.

Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum.

COlumnæ istæ dona Spiritus Sancti significant, quibus quasi quibusdam colomnis innixa est anima Christi. De his columnis legitur in libro sapientiæ in hunc modum: *Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit in ea columnas septem.* Quæ columnæ fuerunt argenteæ, id est, prædicatione & operatione Dei splendidæ. Et reclinatorium fecit aureum, id est, animam in qua recubuit, plenam gratiarum & omni sapientia præditam. Ascensum purpureum, id est, passionem quam ascendendo in cruce sustinuit, & cuius merito in cælum ascenditur, quæ per ascensum significatur. Quæ dicitur purpurea; quia caro Christi per eam fuit purpurata, (k) purpura enim sanguinis colorem repræsentat. Omnia ista

Columnæ, dona sunt Spiritus Sancti.

Prov. 9.

Reclinatorium, est anima.

(e) M.S. Villar. habet, sexagesimum numerum. (f) M. S. Praefer. (g) M. S. Villar. quæ. (h) M. S. Interponit, humanæ naturæ. (i) Villar. pro, residens, habet., apparens. (k) Villar. M. S. addit: purpurata sanguine.

Mediâ charitate constrauit propter filias Ierusalem.

IDest, constituit charitate in medio positâ: quia charitas est quasi mediatrix & forma aliarum virtutum. Ipsa enim quasi in medio virtutum posita, cœteras illuminat & informat & ad omnes æqualiter se habet. Et hoc propter filias Ierusalem. Ierusalem enim dicitur mens animæ Christi. Ierusalem enim visio pacis interpretatur: vnde mens illa visio pacis eleganter dicitur, quia, *pacem quæ exuperat omnem sensum* experiebatur. Huius Ierusalem virtutes Filiæ sunt: quia à mente precedunt. Est ergo sensus. Charitas in medio posita est ad illuminandum & informandum circunstantes animæ virtutes, quæ procedunt ex mente. Nec solum ferculum dicitur humana Christi natura, verumetiam diadema: quia in humana natura habito in morte triumpho, meruit Christus coronari & ad dexteram Dei Patris sedere. (*l*) Est ergo quasi vox virginis adolescentulis, dicens:

Ierusalem animas pacificas designat.

Phili. 4.

Filiæ Ierusalem virtutes sunt.

Egredimini Filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum Mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis illius.

O Filiæ Sion, quæ Deum speculari vultis (Sion enim speculatio interpretatur) Egredimini à carnali sensu ad spiritualem: et videte regem Salomonem, id est, intelligite verum pacificum Christum, in diademate, id est, in humana natura qua coronauit eum Mater sua Virgo Maria. Coronauit, inquam, quia non reddidit eum deturpatum macula originalis culpæ; sicut matres filios suos.

Sion interpretatur speculatio.

Diadema Christi, quid sit.

Sed potius coronauit, id est, sine virili semine gloriosè concepit, & nobili carne indutum peperit. Videte eum dico: in die desponsationis illius, id est, in clara consideratione Incarnationis eius, quando desponsauit Virginem non solum per vnionem spirituum, verumetiam & naturarum. (*m*) Et ideo hic Incarnatio dicitur desponsatio: quia fuit quasi quodam coniugium & inenarrabile gaudium. Vnde sequitur: Et in die lætitiæ cordis eius: quia hæc Incarnatio fuit summa cordis Virginis exultatio.

Desponsatio Christi Incarnatio eius est.

Capitvlvm IIII.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es & decora.

AD vocem sponsæ laudantis respondet sponsus laudans, & dicens: Quam pulchra es amica mea, exterius; per exercitium actionis, quam pulchra es & decora: interius per subtilitatem contemplationis. Et hoc est, quod repetitione pulchritudinem eius commendat:

Pulchritudo B. Mariæ.

Oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus latet.

OCulos columbarum habet Virgo Maria: quia spe cælestium sublimata, nec terrenum vel caducum concupiscit. Similiter, omnia videt (*a*) nullus aliquid rapit. quæ cum sit pulchra exterius per simplicitatem & munditiam operis: interius tamen vbi nemo videt, nisi solus Deus (quia homo videt in facie, Deus autem in corde) ibi multo pulchrior est. Et hoc est quod ait: Absque eo quod intrinsecus latet; latet quidem hominibus: Deo autem patet. Vnde est illud: *Quod oculus non vidit: nec auris audiuit &c.* Adhuc prosequitur Christus laudem Virginis gloriosæ in hunc modum:

Oculos columbarum habet B. Maria.

1. Re. 16.

1. Cor. 2.

Capilli

(*l*) *Villar. M. S. hic interponit sequentia*: In hac coronatione duo sunt dempta, & infirmitas mentis, & animæ pœna. (*m*) *M. S. Villar.* Naturalium. (*a*) *M. S. Vtrumque*: Simpliciter omnia videt, nullius aliquid rapit.

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ * *ascenderunt de monte Galaad.*

*Apparuerunt de Galaad.

CApilli subtiles sunt & eminentes & caput ornantes. Hæc sunt cogitationes Virginis subtiles per contemplationem, eminentes per diuinum amorem: exornantes caput, id est, mentem, à mente habentes originem, sicut capilli à capite. Capuc autem eleganter significat mentem, quia sicut caput præeminet & præest omnibus membris: sic mens præest cogitationibus vniuersis. Est ergo sensus: Capilli tui, id est, cogitationes tuæ sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Idem comparabiles sunt motibus contemplationum: quia ad contemplationes tales cogitationes pertinent. Eleganter autem modi contemplandi per capreas significâtur. Sicut enim capreæ, quæ in montibus pascuntur subtiliter intuentur: ita tales motus in cælestibus delectantur & cælestia speculantur. Nec vacat a ratione quod sequitur. Quæ ascenderunt de monte Galaad. Non enim descendunt ad inferiora: sed ascendunt ad superiora, & hoc de multiplicis testimonij altitudine auctoritatis sacræ scripturæ. Galaad enim interpretatur aceruus testimonij. Multæ enim auctoritates talibus contemplationum motibus (*b*) attestantur.

Caput mētē designat; Capilli, cogitationes.

Montes contēplationem designant.

Contemplationis encomium.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro.

PEr dentes significantur exercitia, quæ Virgo habuit in sacra scriptura, Per quæ ipsa sacra scriptura quodammodo atteritur, & ita comestibilis, id est, intelligibilis redditur, & sic in stomachum mentis traijcitur. Hi dentes sunt sicut greges tonsarum. Per tonsas intelliguntur intellectus sacræ scripturæ, à carnali intellectu alieni. Quia sicut oues tonsæ superfluitatem velleris deponunt: ita spirituales intellectus carnalis intelligentiæ superfluitatem exuunt. Et sic dentes, comparabiles sunt gregibus tonsarum: quia exercitia in sacra scriptura ad illos intellectus pertinent, qui simplices sunt non peruersi, & superfluitate carnalis intelligentiæ exuti. Competenter autem additur: quæ ascenderunt de lauacro. Per lauacrum intelligitur mentis purgatio ab amore & cogitatione terrenorum, à qua procedunt mundæ & merè spirituales scripturarum intelligentiæ. Vel per lauacrum baptismus intelligitur, in quo baptisatis vis spiritualia intelligendi confertur.

Dentes B. Mariæ quid significent.

Grex Tonsarum.

Lavacrum mentis est purgatio.

Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas:

QVia à talibus intellectibus procedunt duo modi intelligendi, qui sunt quasi duo fœtus spiritualis intelligentiæ, allegoricus scilicet & moralis. Et sterilis non est inter eas: quia nullus talis intellectus est infructuosus.

Gemelli fætus, quid.

Sicut vitta coccinea labia tua:

PEr labia, quæ sunt instrumenta loquendi significatur exterior Virginis loquutio vel admonitio, quæ erat veluti vitta coccinea; quia sicut vitta coccinea exterius repræsentat rubeum colorem & crines circumligat: sic verba Virginis ad memoriam reducebant Passionem Christi & prædicabant, vt auditores disciplina timoris domini cogitationes astringerent & coercerent. Vnde sequitur:

Verba B. Mariæ vitta sunt coccinea.

Doctrina B. Mariæ.

Eloquium tuum dulce:

QVia quantum Deus homines dilexerit etiam verbis ostendebat; & quæ cælestia præmia Deus suis promittebat.

Sicut

(*b*) *Villar. M. S. pro*, contemplationum motibus, *habet*, talibus intellectibus.

Sicut fragmen mali punici: ita genæ tuæ.

MAlum punicum rubicundum habet corticem intus & multitudine granorum plenum est: & bene malum granatum vocatur & punicum dicitur. Per genas, quæ magis quã cætera membra apparent, significatur repræsentatio dominicæ Passionis, quam gerebat in corpore carnis mortificatione. Vnde & malo punico comparatur. In mortificatione ergo carnis, quasi rubor exterius apparet quantum ad memoriam Passionis. Cum verò quanta vtilitas nostræ redemptionis inde prouenit, & quomodo per Passionem Christi homo non solum à peccatis iustificari, (*c*) sed etiam quod diuinum consortium meruit, aduertebat: quasi candidum erat quod intrinsecus latebat, & hoc est quod sequitur:

Passio Domini per genas repræsentatur.

Absque eo quod intrinsecus latet.

Pulchritudo interior B. Mariæ.

QVia multa spiritualia in Virgine fuerunt, quæ hominibus latebant: Deo autem patebant. Sequitur:

Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificatur cum propugnaculis.

PEr collum quod solemus humiliare cum aliquid à nobis fertur, quo etiam mediante caput membris vnitur, Virginis humilitas designatur, quæ in alios exemplo transmutatur: (*d*) quia specialiter Christo vniebatur. Hæc erat sicut turris Dauid, id est, sicut humilitas Christi per Dauid significatur: (*e*) Humilitas enim quam Christus gessit in carne fuit firmitas & munimentum & refugium aliorum. Quæ ædificata fuit cum propugnaculis. Propugnacula huius turris sunt obedientia, patientia, abstinentia, quæ ipsam humilitatem muniunt. (*f*)

Humilitas B. Mariæ.

Humilitas Christi.

Humilitatis propugnacula.

Mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium.

INnumera defensionis præsidia, quibus Virginis vallatur humilitas & defenditur, hoc est, omnis armatura fortium, id est, patientium, qui fortes sunt contra insultus tribulationum.

Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs, donec aspiret dies & inclinentur vmbræ.

VT dictum est superius, duo vbera Mariæ Virginis intelliguntur duo riuuli charitatis quibus dilexit Christum: vnus quo dilexit eum tanquam Deum, alius quo dilexit eum tanquam hominẽ. Qui dicuntur hinnuli capreæ, id est, fœtus Christi per capream significati, qui & in Christo defixi fuerunt, & à Christo processerunt. (*g*) Christus autem per capream intelligitur propter velocitatem ascensionis & transcursum vitę mortalis, quam veloci cursu superauit. Isti autem hinnuli dicũtur: quia simul isti duo motus ab vno fonte charitatis oriuntur. *Qui pascuntur in lilijs*, id est, informantur castitate mentis & corporis. Donec aspiret dies, id est, veniat vel oriatur Christus, qui est verus dies & sol iustitiæ, & inclinentur vmbræ, id est, transeant mœroris nubila. (*h*) Nec ponitur hic exclusiuè hoc aduerbium donec, vt intelligantur isti motus charitatis duraturi in Virgine vsque in diem iudicij & non vltra, sed potius inclusiuè ponitur, vt sit sensus: donec aspiret dies &c. Id est semper: iuxta illud: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et quia talis & tanta est virgo Maria, dicit Christus: *Psa. 109.*

Charitas per ubera B. Mariæ designatur

Caprea Christum designat.

Christus verus dies.

Vadam

(*c*) *M. S. Villar.* iustificatur. (*d*) *M. S. Eodem*, Transmittitur. (*e*) Figurata. (*f*) *Ibidem*, quæ per ipsam humilitatem muniuntur. (*g*) *M. S. addit*: & quasi riuuli respectu charitatis Christi. (*h*) *M. S. addit* vel vmbræ huius sæculi.

Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris.

B. Maria mons est, myrrhæ, & collis thuris.

VAdam per carnis assumptionem & internam aspirationem ad montem myrrhæ & ad collem thuris, id est ad gloriosam Virginem, quæ est mons propter virtutum celsitudinem, & myrrhæ propter carnis mortificationem. Quæ etiam comparatur colli thuris, quia suauem Deo orationum odorem offerebat: & seipsam per sanctarum meditationum studia gratum Deo sacrificium præstabat. Et quasi Christus ad Virginem veniens loqueretur: sequitur:

Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

In B. Maria nullum unquam fuit peccatum.

TOta pulchra es, id est, in corpore & in anima amica mea per gratiam & per opera: & macula non est in te venialis (*i*) & criminalis. Quia nullum credimus in virgine ante & post conceptum fuisse peccatum. Et quia *tota pulchra es & macula non est in te:* ideo iam digna regijs amplexibus.

Veni de Libano sponsa mea, veni de libano, veni.

Libanus quid designet.

VEni de Libano sponsa mea, veni de Libano, id est, de candidatione & dealbatione virtutum. Et nota, quod Christus vocat eam ter, ad significandum quod per fidem, spem, & charitatem, vocauit Deus Virginem, & vocat eam in fide trinitatis. Et mecum (*k*) gaudentem in patria, multi in ecclesia constituti, beatitudine te coronabunt & laudabunt, de quorum gratia & gloria mirabili sequitur:

Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

AMana mons est Ciliciæ, qui & Taurus dicitur, & interpretatur Deus vigiliarum. Deus autem vigiliarum diabolum exprimit, qui circuit querens quem deuoret. Sanir & Hermon montes sunt Iudææ, in quibus leones & pardi feruntur habitare. Sanir nocturna auis interpretatur. Per Sanir nocturnæ insidia demonum notantur. (*l*) Per hos autem montes, seculi potentes reges scilicet & principes intelliguntur: quia veluti monte, superbia extolluntur. Et malignis spiritibus quasi leonibus & pardis in se cubilia præbent. Maligni enim Spiritus leones dicuntur per superbiam, pardi per ferocitatem, vel etiam propter mille artes nocendi: quia pardus varium animal est. De his ergo montibus coronatur Virgo gloriosa: quando principes sæculi conuertuntur ad fidem, & recipiuntur in æternam beatitudinem, & cedunt in Virginis societatem & laudem. De vertice horum montium coronatur: quando principibus subiectus catholicæ fidei, illa ab his honoratur & glorificatur in Christo. Et quia prædictus insignita est donis subiungitur:

Amana; Taurus, Sanir, Hermon.

Dæmones dicuntur leones.

Principes seculi B. Mariam honorabunt.

Vulnerasti cor meum soror mea sponsa.

MOre amantium loquitur, Soror mea per gratiam, sponsa per dilectionem.

Soror & Sponsa.

Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum.

REpetitio, confirmatio est. In vno oculorum tuorum, quasi dicat: Cum tota sis pulchra ô Virgo, & cum te ob multa diligam: præcipuè tamen

D

(*i*) M.S. Vel. (*k*) M. S. *Villar*. Secum gaudentem. (*l*) *Idem* M. S. *Hic inserit*: Hermon, anathematizatio interpretatur.

tamen nitor & puritas contemplatiuæ vitæ, quæ in te est, me delectat. Per duos oculos Virginis Mariæ significantur duæ vitæ: contemplatiua & actiua. Illa felicior: ista fœcundior; illa expeditior: ista implicita; illa simplex: ista multiplex; illa vna: ista multimoda. Hoc confirmans (m) Christus in euangelio, ait: *Martha Martha solli-cita es, & turbaris erga plurima, porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eâ.*

Oculus cõtemplationẽ designat.

Luc. 10.

Et in vno crine colli tui.

VT supradictum est, per collum intelligitur humilitas vel obedientia: per crinem cogitatio. Ad significandum ergo quod cogitationes, quæ ex humilitate procedunt ad obediendum, Deo placent. Nec mirum si vulnerasti, quia:

Collum humilitas, crinis cogitatio est.

Quam pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa.

MAmmas ad fœcunditatis benedictionem, vbera verò ad Virginitatis gloriam respicere opinantur. In matribus enim mammæ, in virginibus vbera appellantur. Mammæ ergo in Virgine notant fœcunditatem: vbera vtriusque Virginitatis corporis, scilicet & mentis felicitatem. Vnde dicitur:

Mammarũ & uberum differentia.

Pulchriora sunt vbera tua vino

ID est, omni carnali voluptate.

Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.

ID est, bona fama virtutum, super omnem inanem gloriam.

Odor bonę famæ.

Fauus distillans labia tua sponsa. (n)

QVia in ore & in corde & in carne habuit Christum in humanitate latentem; in ore: quia nil aliud prædicauit; in corde: quia nil aliud dilexit; in carne: quia nil aliud concepit.

Mel & lac sub lingua tua.

ADhuc loquitur Christus ad Virginem. Mel & lac Deus & homo. Mel diuinitas, lac humanitas. Mel de rore cæli venit, quia diuina natura super omnia est: lac deorsum exprimitur, quia natura humana deorsum assumpta est.

Mel diuinitatem, lac, humanitatẽ designat.

Quid est mel & lac sub lingua tua? Hoc est Verbum Patris (o) & homo sub carne tua. Sub lingua, quia verbum sub lingua & non super linguam absconditum est; ideo lac non caro sub lingua tua, & tamẽ caro de carne: quia de carne patriâ (p) caro secunda: de carne veteri, caro noua: de carne purgandâ, hostia caro. Ideo mel & lac sub lingua tua: quia in carne tua Deus & homo, & sub carne tuâ Deus & homo.

Et odor vistimentorum tuorum sicut odor thuris.

ID est, opinio spiritualium bonorum quibus vestiris & ornaris vt corpus vestimentis: est ita suauis & delectabilis sicut odor thuris corpori.

Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

HOrtus deliciarũ in quo non rosæ patientiæ, nec lilia Virginitatis desunt, in quo rosa dominici corporis & sanguinis, in quo lilium castitatis. Conclusus: quia vtrobique clausus studio bonæ intentionis & consideratione rationis. Hortus conclusus est soror mea sponsa: quia valle charitatis signatus, ne irrumpere possit malignus. Conclusus: quia angelorum custodia circumseptus. Soror mea per dilectionem: sponsa per naturarum vnionem. Hortus conclusus, hic ideo repe-

B. Maria hortus est conclusus.

Soror & Sponsa Christi.

(m) M. S. Villar. Insinuans. (n) Idem M. S. hic immediatè subiungit fauus est mel in cerâ; per fauum ergo figuratur diuinitas latens in humanâ naturâ. Labia ergo virginis fuerunt fauus distillans, quia in ore, &c. (o) M. S. Deus & homo. (p) pro patria habetur pura.

repetitur, vt perfectio Virginis in actione & contemplatione notetur. Vel in duplici Virginitatis specie, conuenit horto: vt sit æqualis septus, satus, distinctus (q) rectus, & vber. Æqualis: vt rigetur; septus: vt seruetur; satus: vt fructificet; distinctus: vt delectet; (r) rectus: vt capiat aërem; vber: vt præbeat copiam. Et tu Virgo Dei genitrix fuisti (ſ) vber copiâ plenitudinis, fons in quo ineffabilis misericordiæ fluentum, in quo gratiarum omnium irriguum. Fons qui in sinu suæ pietatis recipit lachrymarum nostrarum profluuium. Signatus fidei sigillo, euangelicæ veritatis signaculo, & Virginitatis pessulo: ita vt nec hæretici vel dæmones in te fidem vel euangelij veritatem possint infirmare.

Maria fons est signatus,

Emißiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.

EMissiones tuæ, id est, bonæ operationes à te procedentes sunt paradisus, id est, delectabiles: quia in mentibus fidelium delitias pariunt. Paradisus enim græce, hæbraice dicitur eden, quod latinè interpretatur hortus delitiarum. Et non solum paradisus: sed & malorum punicorum. Malum punicum exterius rubeum est, in vno cortice multitudinem habet granorum: ita in Virgine multitudo bonarum operationum, intra fidem dominicæ passionis tenetur inclusa. Cum pomorum fructibus. Per fructus vero pomorum, honestæ & pudicæ Virginis loquutiones significantur, ex quibus in mentes fidelium fructus informationis processit. Vnde sequitur:

Mariæ operationes, paradisus sunt.

Mariæ locutiones fructus pomorum sunt.

Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis.

ID est, diuersæ virtutum species in te fragrant, quas istæ species aromaticæ significant. Cyprus arbor est aromatica, semen simile habens coriandro, sicut de manna dicitur: & significat vitam cælestem, id est, virginitatem. Nardus vero vnguentum est preciosum: & significat veram charitatem, quæ cæteris virtutibus præminet. Crocus aurei coloris est: & significat diuinam sapientiam. Fistula arbuscula breuis, quæ cassia dicitur: & significat humilitatem & patientiam. Cinnamomum cortex dulcissimus est: & significat internæ contemplationis dulcedinem. Cum vniuersis lignis Libani, id est, cum omnibus alijs virtutibus quæ aliquod robur habent, & spiritualiter mentem dealbant. Myrrha significat carnis mortificationem propter sui amaritudinem. Aloë quæ miri odoris est, significat bonam opinionem. Cum omnibus primis vnguentis, quasi diceret: Hæ virtutes sunt in Virgine cum alijs donis Spiritus Sancti. Enumeratis arboribus & aromatibus, quæ sunt in paradiso mentis virgineæ, ostenditur quo fonte talis agricultura irrigetur: vt æterno virore succrescat nec arescat.

Virtutes B. Mariæ, diuersis speciebus aromaticis comparantur.

Mens B. Mariæ, paradisus est.

Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano.

QVasi diceret. Merito ô Virgo tali decore arborum & aromatum decoraris: quia in te est fons saliens in vitam æternam. Qui fons puteus est, id est, inexhaustibilis & profundus propter scientiæ profunditatem. Nec tamen ex te fluunt aquæ viuæ: sed ex Libano, id est, Christo qui omnium virtutum decore candidatus est & dicit: Si quis sitit veniat ad me & bibat: & de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vnde Apost. *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.*

B. Maria fons est.

Libanus, Christum designat. Ioan. 7.

1. Cor. 3.

Surge

(q) *M. S. retectus.* (r) *M. S. retectus.* (ſ) *hic desiderantur sequentia*: hortus æqualis affectu misericordiæ, septus cælesti cogitatione, satus exercitio bonorum operum, distinctus varietate virtutum, refectus confessione diuinæ laudis.

Surge aquilo, & veni auster: perfla hortum meum, & fluent aromata illius.

Aquilo diabolum.

AQuilo ventus est frigidissimus, auster calidus; ideo per aquilonem terrores & minæ designantur vel ipse diabolus. Per austrum Spiritus Sanctus significatur. Et hoc est, quod dicit sponsus: quia in terra (t) plantaui hortum meum & multis arboribus (v) conseui. O tu aquilo, id est: tu dæmon qui cuncta quæ perflare poteris frigida reddis: surge, id est, procul recede ab horto meo. Vel surge, hoc est, insurge, & oppugna Mariam quantum potes, quæ quantomagis impugnatur, tanto amplius augetur, & crescit. Et tu auster, id est, Sancte Spiritus, qui calide flas & germinare facis: veni & obũbra Virginem protectione virtutum. Et perfla hortum meum, id est, eandem Virginem, quæ dicitur hortus prædictis rationibus. Et meus: quia tuo flatu, qui & meus est & non sua virtute, germinabit bona opera. Vnde sequitur: & fluent aromata illius, id est, bona opera, quæ suauiter redolent. Audiens sponsa sponsum dicentem vt auster veniret & perflaret hortum suum, quasi diceret, Auster iam venit, & perflauit hortum, fluunt aromata: idcirco opto vt,

Auster, Spiritum Sanctum designat.

Aromata, bona sunt opera.

CAPITVLVM V.

Veniat dilectus meus in hortum suum: & comedat fructum pomorum suorum.

VEniat, id est, visitet, & comedat, id est, gratanter recipiat fructum pomorum suorum, id est, fructuosa opera mea. Sponsus cognoscens sponsam, aduentum eius exoptare dicit consolando eam,

Veni in hortum meum soror mea sponsa.

O Soror mea sponsa, olim veni in te, quæ es hortus meus: nunc veni ad me, qui hortus tuus sum; veni ad me per ascensionem: qui veni ad te per carnis assumptionem. Veni, inquã, in hortum, id est, in cælestem paradisum: quæ est hortus deliciarum, quæ est vita æterna.

Messui myrrham meam cum aromatibus meis.

ID est, omnem pœnalitatis amaritudinem præscidi cum operibus actionis. Myrrha pœnalitates sunt.
Quia Christus immortalis factus, pręcidit à se opera actiuæ vitæ, intentus contemplatiuæ.

Comedi fauum meum cum melle meo.

ID est, animam quæ separata fuit per mortem à carne, per resurrectionem iterum incorporaui. Quod eleganter figuratur per fauum, quia sicut fauus est mel latens in cerá: ita anima Christi latuit in carnis cellulâ. Et hoc cum melle: quia & corpus animaui, cuius corporis animatio, & animę incorporatio, & vtriusque glorificatio, fuerunt tibi summa dulcedo.

Bibi vinum meum cum lacte meo.

ID est, asperitates superaui Passionum cum corporalis cibi indigentia. Per lac, quod est cibus puerorum & quo indigent paruuli, significatur corporalis cibi indigẽtia, quæ in Christo per resurrectionem est absorpta: sicut omnis alia infirmitas. Quod totum firguratum est, per hoc quod Christus suscitatus à mortuis comedit piscem assum & fauum: & bibit vinum. Vinum asperitatum. Luc. 24.

(t) M. S. Villar. pro, in terrâ, *habet*, iam (v) M. S. arboribus & aromatibus.

Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi.

A Simili vos amici mei in horto æternæ beatitudinis delectantes, commedite panem qui de cælo descendit; non in sacramento: sed in re. Et bibite aquam viuam, quæ cælestem paradisum irrigat. Et inebriamini cælesti gaudio charissimi, per veram dilectionem: vt inebriati ab vbertate domus Dei & torrente voluptatis potati dicatis: *Calix tuus inebrians quam præclarus est.* Cum superius mentio fieret de ascensione Christi consequenter reuertitur auctor ad carnis assumptionem more prophetali. Mos enim prophetarum est, vt cum modo loquuntur de præsentibus & futuris, statim reuertantur ad præterita, prout Spiritus Sanctus tangebat eorum corda. Inducitur ergo Virgo loquens secundum statum ante Incarnationem, in quo vacans contemplationi exuerat omnem curam secularem. Ait ergo:

Ebrietas dilectionis.

Psalm. 22.

Ego dormio, & cor meum vigilat.

EGo dormio a seculari curâ, & cor meum vigilat in contemplatione. Sed dum contemplationi vacarem:

Somnus contemplationis.

Vox dilecti mei pulsantis:

ID est, per angelum aduentum suum per Incarnationem ad me annunciantis, à me audita in hunc modum:

Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea:

APeri mihi per humilitatem & obedientiam: vt veniam in te per Incarnationem. Quia ex humilitate & obedientia congruam se reddidit virgo: vt in ea Incarnaretur Dei sapientia. Aperi inquam sponsa amica mea futura, per carnis contubernium: amica mea, per præsentem dilectionem: columba mea per simplicitatem: immaculata mea, per virginitatem. De hac apertione dicit Esaias: *Aperiatur terra, & germinet saluatorem.* Quid est ergo quod dominus ad Ezechielem testatur: *Porta hæc clausa erit & non aperietur?* Aperta quidem fuit domino, sed non viro: sicut ibidem ad ipsum dicitur: *Vir non transibit per eam: quoniam dominus deus Israel ingressus est per eã.* Aperietur autem domino, non virginalis integritas corporis, quia sicut Ezechiel post prædicta subdidit, Hæc clausa erit ipsi etiam principi. Sed aperietur porta auris & porta cordis: quia videlicet intrauit per aurẽ Virginis verbũ Incarnandũ, & exiuit clausa porta corporis Incarnatum. Ad hoc autem volo ad te venirẽ per Incarnationem: vt a Patre secundum hominem accipiam gratiarum plenitudinem, & de mea plenitudine instillet abundantia gratiæ. Vnde sequitur:

Esai. 45.

Eze. 44.

Maria porta fuit, soli Deo aperta.

Quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.

CAput Christi Deus; qui plenus rore dicitur: quia de eo omnis gratia cælestis emanat in Christum, & de Christo in Virginem. Vnde sequitur, & cincinni mei, id est, cogitationes tuæ quas dico meas, quia à me sunt & ad me tendunt, plenæ sunt guttis noctium, id est, obscura & profunda sapientia repletæ sunt; quæ cincinni dicuntur: quia non lapsæ & dissolutæ fluunt, sed vinculo timoris Dei & amoris colligantur. Ad hoc respondens virgo ait:

1. Cor. 11.

Ros gratiæ.

Guttæ noctiũ quid.

Expoliaui me tunicâ, quomodo induar illâ?

HOc est, quod legitur in euangelio. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco,* id est, propositum non cognoscendi habeo? Quasi diceret: Omnem curam conceptus & partus abieci, diuinæ voluntati exposita; quomodo curam adhibebo conceptui & partui? Exui curam sæcularem: quo-

Luca. 1.

quomodo resumam illam?

Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?

Pedes, affectus sunt.

LAui pedes meos, id est, affectus meos purgaui ab omni seculari cura & concupiscentia: quomodo coinquinabo illos, quantum ad opinionem illorum qui putabant me ex concupiscentia concepisse? Sed iam intelligo concipiendi modum.

Dilectus meus misit manum suam per foramen: & venter meus intremuit ad tactum eius.

Foramen, occulta est inspiratio.

DIlectus meus misit manum suam, id est, ostendit mihi opus misericordiæ suæ, per foramen, id est, per occultam inspirationem: quomodo solâ Sancti Spiritus inspiratione conciperem. Et venter meus intremuit ad tactum eius: id est, memoria mea exultavit ad talem reuelationem.

Venter, memoria est.

Surrexi, vt aperirem dilecto meo.

Luc. 1.

ID est, statim obediui, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, vt per humilitatem & obedientiam aperirem dilecto meo. Et tunc Spiritus Sanctus superuenit in me, & virtus altissimi obumbrauit mihi. Per quam:

Manus meæ stillauerunt myrrham:

ID est, opera mea perfecerunt mortificationem vitiorum. Et hoc est quod sequitur:

Digiti mei pleni sunt myrrhâ probatissimâ.

ID est, opera mea discreta facta sunt cum carnis mortificatione à Deo probata. Et sic:

Pessulum ostij mei aperui dilecto meo.

OStium dicitur fides vel obedientia, per quam Christus intrat ad hominem mediante gratia. Pessulum ergo ostij mei Christo aperui, cum ei obediui & credidi. (a)

Ostium, obedientia est.

At ille declinauerat atque transierat.

AT ille distulit intrare: sed iam inclinauerat se. Tunc Christus se inclinauit: quando per Incarnationem *exinaniuit se formam serui accipiens.* Atque transierat veniens de sinu Patris in vterum Virginis. In hoc autem transitu sic assumpsit quod non erat: quod non reliquit quod erat. Et sic:

Phili. 2.

Anima mea liquefacta est, vt dilectus loquutus est.

ID est, Filius Dei me spiritualiter animans atque viuificans, liquefactus est, id est, exinanitus per carnis infirmitatem, qui etiam propter vnionem voluntatis & spiritus, anima Virginis est nuncupatus: iuxta quod & illud posset legi: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*, id est, ipsum qui est anima tua per dilectionem, pertransibit gladius. Vel anima mea liquefacta est, id est, diuino igne calefacta, & quæ prius minus capax erat & aliquantum dura ad comprehendẽdum Incarnationis modũ, liquefacta est, id est, mollita & capax reddita ad intelligendum vt dilectus loquutus est mihi per angelum: vel postquam Christus se verbum vniuit carni meæ, id est, carni illi quam de me assumpsit.

Luc. 2.

Maria liquefacta igne diuino.

Quæsiui,

(a) *In M. S. Villar. hic additur*: & sic omnem dubietatem, quæ per pessulum intelligitur, à mente meâ remoui.

Quæsiui, & non inueni illum: vocaui, & non respondit mihi.

Maria quomodo Christum non inuenerit.

ET quamuis anima mea liquefacta sit ad intelligendum: tamen in scripturis quæsiui, id est, inquisiui plenius Incarnationis modum. Et non inueni illum ad plenum. Vocaui illum per internam deuotionem vt reuelaret: & non respondit mihi plenariè.

Inuenerunt me custodes qui custodiunt ciuitatem.

ID est, Prophetæ & alij antiqui Patres, qui per sacram doctrinam custodierunt sollicitè Ecclesiam, & ei sollicitè prouiderunt.

Percusserunt me, & vulnerauerunt me.

Maria, quomodò vulnerata.

PErcusserunt me, amore diuino, & vulnerauerunt gladio verbi Dei in suis scripturis.

Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

Pallium ignorantiæ.

ID est, abstulerunt à me velamen ignorantiæ Patriarchæ & Prophetæ. Et quia in sacris scripturis summa intentione studebat Virgo, vt notitiam haberet de Christo, ideo sequitur:

Adiuro vos filiæ Ierusalem, si inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo.

QVasi diceret. O sancti Patres hoc requiro firmiter à vobis, id est, à scripturis vestris, vt intelligam ea quæ de Christo dixistis: quia erga eum amore langueo. Ita à sanctis Patribus, id est, à scripturis eorum inquirebat Virgo Christi notitiam; sed quia plura fuerunt ei reuelata de Christo quam Patribus: inde dicitur quosdam Euangelistas Virginem docuisse plura de Christo. Sequitur:

Qualis est dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum?

QVasi dicerent sancti Patres. Tu quæris à nobis notitiam Christi: sed potius à te inquirere debemus, quæ es eius specialis secretaria, Mater, & filia. Et hoc est, ô pulcherrima mulierum. Quæ est pulcherrima, nisi illa, quæ est *in Mulieribus benedicta*? *Lucæ 1.*

Imo super omnes mulieres gratia plena, Mater intacta plena Deo, Mater & Virgo. Qualis est dilectus, id est, Filius tuus quem speciali amore diligis, de te natus secundum carnem, & ex dilecto, id est, Deo Patre secundum Diuinitatem? Et vt magis insinuarent Virginem pleniorem habere de Christo notitiam vel scientiam quam se, repetitur interrogatio cum additur:

Maria plena gratiâ, & scientia.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?

ET nota, quod superius Virgo dicitur pulcherrima mulierum, hic vero simpliciter dicitur; (*b*) ad significandum quod non solum fuit super mulieres pulchra: verumetiam super choros angelorum. Et quia creditur Virgo multos de Filij Incarnatione docuisse, sequitur Virginis responsio:

Mariæ pulchritudo.

Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.

CAndidus, id est, virgo & sine peccato: *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Et rubicundus, id est, sanguine aspersus: quia *lauit nos à pecatis nostris in sanguine suo.* Electus ex millibus: quia solus ex multitudine fidelium dignus fuit audire: *Hic est Filius meus dilectus.* Sin-

1. Pet. 2. *Apoc. 1.* *Matth. 3.*

(*b*) *M. S. Addit, pulcherrima.* (*c*) *M.S. Additur*, per illum.

Singularis enim gratia homo Christus in humani generis massa refulsit, quia (c) proposuit Deus saluare genus humanum: & ipse est *mediator Dei & hominum*, de quo Dauid. *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.*

1. Tim. 2. Psal. 13.

Caput eius aurum optimum.

Caput Christi Deus.

CApur sponsi Deus, quod auro comparatur optimo, quia sicut aurum omnibus metallis pretiosius est: ita Deus omnibus bonis à se factis præcellit, Vnde dominus, *Nemo bonus nisi solus Deus.* Caput ergo sponsi aurum optimum est: quia Dei bonitas ineffabilis est, omnium rerum transcendens bonitatem, quia nihil bonum nisi participatione huius boni.

Luc. 18.

Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus.

Elatæ palmarum.

ELatæ palmarum sunt rami productiores, interdum autem rosei coloris crispantes, & semper ad alta tendentes, & nunquam virorem suum amittentes. Tales ergo comas dicit Sponsi sui esse Virgo Maria, crispas scilicet & rutilas. Comæ ergo eius, id est, adhærentes sibi elatis palmarum comparantur: quia fidelium multitudines & virore fidei gaudent, & ad æterna gaudia desideranda extolluntur, atque dulcedinem supernæ suauitatis degustant. Et semper victoriosi per palmam significantur, quod fortes erga aduersa existant. Qui quanto iustiores sunt: tanto in oculis suis peccatores sibi & cōtemptibiles esse videntur. Vnde sequitur: Nigræ quasi coruus. (d) Quia multitudines fidelium memores sunt suæ fragilitatis: & nihil se boni ex se ipsis habere nouerunt.

Semper victoriosi.

Comæ Christi quare nigræ

Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ: & resident iuxta fluenta plenissima.

DOctores ecclesiæ oculi sunt Sancti Spiritus, qui positi in altiori gradu prouident ecclesiæ, ne quid hæreticæ prauitatis se interserat, & illuminant eam. Qui columbis propter simplicitatem & innocentiam comparantur. Hæ columbæ super riuos aquarum resident, (e) vt ab accipitre sibi præcaueãt, quia sancti doctores aqua doctrinæ perfusi, securi sunt à maligno, & sedent super riuos veteris testamenti: à quo emànant riui, id est, expositiones & sententiæ: & etiam iuxta fluenta plenissima, id est, iuxta sancti euangelij doctrinam copiosam, in quâ auditores plenius quam in veteri testamento instruuntur.

Doctores oculi sunt Spiritus Sancti.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ à pigmentarijs.

GEnæ sponsi sunt, qui verecundantur de peccatis suis & aliorum. Et quia per eos teritur cibus alijs & transfundunt auditoribus de sanctis scripturis masticare & ruminare poterant (f) Quæ genæ areolis comparantur, quia sicut areolæ aromatum optimè compositæ & ordinatæ, aspectum intuentium delectant, eisque odorem suum propinant propter multitudinem herbarum aromaticarum: ita illi qui sunt genæ sponsi, redolent Deo ex multitudine bonorum operum, siue sint prædicatores siue auditores. Areolæ quod est diminutivū posuit propter humilitatem. Consitæ, id est, bene firmatæ & locatæ à pigmentariis, id est, à suis plantatoribus. Pigmentarij isti, id est, plantatores Apostoli sunt & prophetæ, quorum alteri futura hæc omnia, alteri iam facta descripserunt.

Genæ Christi.

Pigmentarij Apostoli sunt.

Labia

(c) M S. *Additur*, Per illum. (d) M.S. *Tornacensi, interponuntur sequentia*: Quia Sancti qui per Pœnitentiam & mortis memoriam pericula prænunciant quasi ad cadavera festinant, *in proximo præmium expectantes.* Vndè *Cras respondebit mihi Iustitia mea.* quia &c. (e) M.S. *Villar. Interserit.* Quia Sancti Doctores fluentis divinarum scripturarum immorantur. Colūbæ super rivos aquarū resident, *vt.* (f) M.S. potuerūt,

Labia eius lilia distillantia myrrham primam.

ID est, illi qui aperiunt secreta illius, sunt lilia, id est, suauiter redolentia. Lilia inquam distillantia myrrham primam, id est, sui mortificationem non ad oculum, & non fictam. In hoc loco virgines in Ecclesia designantur: nulli enim magis secreta cælestia pandebantur quam sanctæ Virgini.

Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis.

SVpradicta membra habet huiusmodi. At manus, quæ non multum valent in prædicatione, sed sunt fortes in operatione & eleemosynarum elargitione: hi tales sunt tornatiles, id est, tornati & purgati a vitijs: vt nihil superflui relinquatur in eis.

Verus sapiens quis sit. Manus inquam aureæ, id est, diuinâ sapientiâ repletæ. Ille vero sapiens est, etsi scientiâ careat literarum, qui laborat & operatur vt tribuat necessitatem patienti. Manus ergo sponsi in sancta Ecclesia sunt boni operatores. Plenæ hyacinthis. Hyacinthus lapis est aerij coloris. Quid ergo in hyacinthis, nisi spes & desiderium cæleste accipitur? Manus ergo sponsi hyacinthis plenæ sunt: quia boni operatores opera sua ad cælum dirigunt, nihil indè nisi cælestia sperantes.

Ephe. 4.

Manus Christi sunt boni operatores.

Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.

Venter Ecclesiæ sunt Idiotæ, & simplices.

IN membris humani corporis nihil ventre fragilius, nihil tenerius, ideoque per ventrem fragiliores, in sanctâ Ecclesiâ & minus potentes accipiuntur, sicut sunt rustici & idiotæ: & tamen sunt eburnei, id est, frigidi & casti. Ebur enim est os Elephantis, quod animal dicitur castissimum, & frigidæ naturæ. In sanctâ itaque Ecclesiâ simpliciores & minus scientes, castiores & continentiores esse solent. Venter inquam distinctus sapphiris. Sapphirus est lapis (g) crocei coloris, & significat beatam spem: quia qui venter sunt sponsi, pro spe ætherea operantur bona quæ faciunt.

Nec illic venter plenus dicitur, sed distinctus sapphiris, ita scilicet, vt inter sapphiros appareat eboris candor: quia sic cælestia appetunt, vt inde terrena non derelinquant, quia per hæc ad illa ista perueniunt.

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.

CRura sponsi, portatores sunt nominis eius, vt sancti prædicatores, qui Christum portant per mundum & annunciant coram regibus & principibus & alijs qui fortes sunt & recti: quia resistunt vitijs & concupiscentijs huius vitæ; qui sunt fundati super bases aureas, id est, sententias prophetarum & Apostolorum; qui firmæ bases dicuntur: quia nulla arte & nulla disputatione humanæ sapientiæ, vel altitudine (h) cassati. Et aureæ sunt: quia diuinâ sapientiâ & doctrinâ refulgent; nihil in rebus secularibus auro preciosius: nihil diuinâ sapientiâ melius, & charius per omnia conuenienti & concordi

Prædicatores, crura sunt Christi.

Species eius vt Libani, electus vt cedri.

LIbanus est mons miræ pulchritudinis in ornatu & speciositate arborum & nemorum: sic & dilectus meus cum omnibus membris suis in omni ornatu & conuenientiâ (i) decorus & candidus est.

E Guttur

(g) M. S. Ætherei. (h) M. S. Cassari possunt. (i) M. S. Villar, convenientiâ corporis.

Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis.

Christi diuinitas per guttur designatur.

HVc vsque de pulchritudine & conuenientiâ corporis sponsi perorauit sponsa, nunc de diuinitate eius pauca intulit. Per guttur quippe omnem escam, siue dulcis sit siue amara degustamus: ita diuinæ subtilitas intelligentiæ omnia cordis interiora discutit & examinat. Vnde rectè per sponsi guttur Diuinitas illius intelligitur, quod suauissimum dicitur, quia omnem dulcedinem diuina dulcedo superat. Vnde sequitur: Et totus desiderabilis: quia omne desiderium exuperat, in quem desiderant angeli prospicere. 1. Pet. 1.

Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus filiæ Ierusalem.

B. Maria antiquos Patres instruxit.

ECce descripsi vobis illum, de quo quæsistis qualis esset, & ideo: quia talis est amicus meus, est in vera dilectione. Et quia sancti Patres de Christo a Virgine instructi sunt adhuc ad ipsius Christi inuestigationem in hunc modum ad ipsam loquuntur:

Quo abijt dilectus tuus ô pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

Abire & declinare quando dicatur Christus.

QVare Christus specialiter dilectus Virginis dicatur, & quare ipsa mulierum pulcherrima superius expositum est. Sed nota quod dicitur abiit. Abire longius ire est. Abit ergo, quando inquirentibus se multum tardè aduenire videtur. Declinat, cum citius ad se quærentes redit. Sed abit & declinat ad tempus: vt maius ad se quærendum desiderium excitet. Bene autem dicitur quæremus eum tecum: quia sine gloriosæ Virginis fide, qui Christum quærit errare potest, proficere non potest. Ad hoc respondet Virgo, dicens

CAPITVLVM VI.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, vt pascatur in hortis & lilia colligat.

Hortus Christi, humana est natura.

HOrtus Christi dicitur humana natura, in quam Christus specialiter abijt, quando eam sibi vniuit & in eam declinauit, quando se ipsum humiliando exinaniuit. Humana enim Christi natura plenam & perfectam habuit de Deo scientiam, quam Christus quasi hortum sibi præparauit & excoluit, quam virtutum germinibus conseuit, quam (a) merito suæ custodiæ ab incursu malignorum Spirituum (b) defendit. Et bene in hortum suum descendisse dicitur, nam in horto sepeliri voluit, & primo Mariæ Magdalenæ in horto apparuit. Ioan. 19. & 20. Descendisse autem dicitur: quia de superioribus in hortum, quem humili loco plantauerat, venit. Ad areolam aromatum: Anima Christi areola intelligitur, quæ disciplina cælesti exculta est & diligenter composita: vt pascatur in hortis, id est, vt sanctorum studijs delectetur. Et lilia colligat, id est à sanctis castitatem & sanctitatem recipiat. Et quia dilectus meus pascitur in hortis:

Areola horti, anima.

Lilia colligere quid sit.

Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.

EGo dilecto meo gratam mansionem præparo: & dilectus meus mihi cæleste præmium vel gratiam perfectorum. Et quia ipse in me habitat, & me in se habitare facit, sicut ipse ait: Ego in vobis & vos in me. Ioan. 15.

Qui pascitur inter lilia.

ID est non curat nisi sanctos innocentiâ albos candido castitate, redolentes bona opinione. Christus Virgini

(a) M. S. Muro. (b) Defendit.

Virgini reddens vicem commendationis, ait:

Pulchra es amica mea, suauis & decora: sicut Ierusalem.

B. Maria, vocatur Ierusalem. PVlchra es fide, suauis spe, decora charitate, sicut Ierusalem. Ierusalem interpretatur pacis visio. Quid igitur verius Ierusalem quam gloriosa Virgo, in qua pax pectoris & pax æternitatis? Hæc est arca Noe in qua pacatæ sunt bestiæ: quia in ea non fuerunt cogitationes inordinatæ. Item, Arca Noe.

Terribilis vt castrorum acies ordinata.

Castrorum acies. QVia in vita, multis freta virtutibus, & in morte angelorum vallata agminibus. Et sicut terribilis facta est suis virtutibus hæreticorum interimens errores, dæmones suggestiones repellens, etiam (c) in assumptione, eorundem angelorum fulta est præsidijs & sanctorum coronata choris. Et ne Virgo crederet in præsenti per scripturarum inuestigationem & euangelicam contemplationem se plenariè comprehendere Deum, ait Christus:

Auerte oculos tuos a me: quia ipsi me auolare fecerunt.

LIcet pulchra, licet amica mea sis, tamen auerte oculos tuos a me: quasi diceret: Ego dedi tibi oculos columbinos, quibus me intueri & arcana scripturarum valeres penetrare, sed caue ne illos intendere ad me videndum plenariè velis in presenti vita: quia in præsenti non potes. Vnde dicit ad Moysem: non enim videbit me homo & viuet. Quandò vero assumpta ad me perueneris: tunc me aperta visione videbis. Quod autem dicitur, quia ipsi me auolare fecerunt, non putandum quod Deus quærentes se deserat, & ab illis recedat, cum ipse præcipiat: quærite & inuenietis, sed ita accipiendum est: quia quantomagis quisque diuinitatem Dei perscrutari voluerit: eo amplius intelliget quod inscrutabilis & incomprehensibilis sit. Et hoc est quod Psalm. ait: Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus (d) quia quantus sit comprehendi non potest. Et quamuis plenariè me videre non possis: tamen

Exo. 33. Deum mortalis homo videre non potest. Psal. 63.

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

Capilli cogitationes sunt. CApilli tui, id est, cogitationes tuæ quæ procedunt à spirituali capite, id est, à mente, sunt sicut grex caprarum, id est, sicut motus contemplationis, qui per capras figurantur vt superius dictum est. Quæ apparuerunt de monte Galaad: quia tales motus de eminentia humanæ conditionis procedunt, & multiplex testimonium veritati afferunt. (e)

Capra, contemplationē designat.

Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de lauacro.

Dentes, exercitia sunt spiritualia. ID est, exercitia tuâ in sacris scripturis sunt sicut greges ouium, id est, pertinent ad spirituales intellectus, qui per oues figurantur, propter simplicitatem & pueritatem. Quæ ascenderunt de lauacro: quia tales intellectus a carnali intelligentia purgati, ab imaginibus defecati, ascenderunt ad contemplationem Dei.

Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis.

QVia tales intelligentiæ etiam bonam concipiunt intentionem, & honestam pariunt actionem: vnde & sequitur. Et sterilis non est in eis, in bonis scilicet operibus.

(c) M. S. Villar. & in, pro, etiam. (d) M. S. Villar. hic interserit sequentia, quasi dicat; licet ad intuendum Deum se subleuet, exaltabitur Deus; quia etc.
(e) M. S. afferunt.

*Sicut cortex mali punici: sic genæ tuæ absque * eo quod intrinsecus latet.*

* Occultus tuis.

Genæ, verecundiam significant.

IN genis diximus superius significari castam Virginis verecundiam: in cortice mali punici intelligimus memoriam Passionis Christi. Genæ ergo Virginis erant sicut cortex mali punici: quia ipsa non erubescebat crucem Christi. Vnde Apostolo. Nolite erubescere crucē Christi, neque me vinctum eius. Et hæc quidem magna sunt quæ in aperto sunt: sed maxima illa quæ sunt intrinsecus, hoc est, quæ in futuro, Virgini sunt reseruata. Et quamuis multæ sunt animæ sanctæ quæ mihi spiritualiter adhærent, tamen vna est quam specialius diligo propter simplicitatem & virtutum perfectionem: hanc intelligo gloriosam Virginem, & hoc est quod ait:

2. Tim. 1.

Malum punicum, passionē Christi designat.

Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus.

Reginæ, sunt Doctores Ecclesiæ.

REginæ sunt Doctores ecclesiæ, qui merito fidei & scientiæ amplexibus æterni regis digni sunt & spirituales filios Deo pariunt, & seipsos bene regunt. Audi reginam bene se regentem & filios Deo parturientem: Filioli (inquit) quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Bene quidem per sexagenarium reginæ istæ designantur, qui ex denario & senario multiplicatus perficitur. Per denarium decem præcepta legis, per senarium operis perfectio designatur, quia sex diebus opera sua perfecit Deus. Et octoginta concubinæ. Concubinæ sunt, qui non sunt casti, id est, qui non vera & sola dilectione Dei annunciant euangelium: sed propter terrena lucra aut pro humanā laude. Sed mirum est cur per octogenariū numerum hoc tale designatur, cum hic numerus perfectissimus in omnibus diuinæ scripturæ locis inueniatur: illi autem imperfecti & praui comprobantur. Ideo puto quod licet imperfecti sint, perfectionem tamen in vultu per hypocrisim ostendunt & ore, qui cum sint nequissimi alios tamen per euangelium generant ad perfectionem, de quibus saluator: Attēdite à falsis prophetis &c. Ipse quoque Sathanas transfigurat se in angelum lucis. Et adolescentularum non est numerus. Adolescentulæ iam in Christo renatæ, quæ deposita primi hominis vetustate in Christo renouatæ sunt necdum nubiles, necdum thoro regis aptæ: quia necdum ad prædicationem de Christo peruenerunt. Quarum non est numerus: quia non est numerus animarum in Christo credentium sed soli Deo cognitus. Et quamvis tot sint reginæ, tot concubinæ, tot adolescentulæ: tamen

Gala. 4.

Cōcubinæ, Prædicatores vani.

Matth. 7.
2. Cor. 11.

Vna est columba mea, perfecta mea, vna est Matri suæ, electa genitrici suæ.

VNa est columba mea speciali simplicitate, perfecta mea virtutum plenitudine: vna est filia scilicet matris suæ, electa genitrici suæ, videlicet synagogæ, de qua descendit Christus secundum carnem: & ideo Mater eius dicitur. Hæc specialis fuit Virgo Maria inter omnes dignissima, inter omnes vnica, inter omnes benedicta.

Maria dicitur colūba.

Præ cæteris dilecta.

Viderunt eam filiæ Syon, & beatissimam prædicauerunt, reginæ & concubinæ laudauerunt eam.

FIliæ Syon, id est, animæ sanctæ quæ iam per fidem & spem sunt in speculatione, viderunt eam & beatissimam prædicauerunt. Non beatam dixerunt: sed beatissimam prædicauerunt, quæ Dei Filium genuit, quæ Virgo permansit, humilitate prædita, virginitate beata, reuerentia laudabilis, obedientia spectabilis. Et nota, quod superius vocauit adolescentulas eas quas modo vocat filias. Syon Reginæ vt superius dictum est, vocantur doctores ecclesiæ, qui suæ prędicationis præconio Virginē laudant, beatissimam prædicant, filias Syon ad eius imitationem inuitant. Et concubinæ laudauerunt eam. Concubinæ, vt dictum est, dicuntur illi qui intuitu

Filiæ Syon, animæ sunt Sanctæ.

Reginæ, Doctores sunt Ecclesiæ.

tuitu fauoris humani, vel terreni emolumenti Dei gloriam præconantur, nec laudes Virginis Matris silent (f) laudantes in hunc modum:

Cócubinæ.

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora.

Maria, auroræ similis.

QVantæ dignitatis est, quæ cum tanto honore & cum tantâ gloriâ progreditur, ut merito suæ pulchritudinis auroræ comparetur? Progreditur inquam de virtute in virtutem quasi aurora, quia sicut aurora solem super terram lucentem mundo inducit: sic Virgo Maria quasi cælestis aurora solem iustitiæ mundo parit. Aurora solem antecedit, sed ipsa tamen a solis virtute procedit: sic Virgo veri luminis præuia, id est, sola iustitiæ est prænuncia; sed tamen ab ipso spirituali gratiâ est illuminata. Et verè quasi aurora consurgens, id est, tota simul surgens: quia tota fuit sancta & corpore & spiritu splendens.

Pulchra vt luna electa vt sol.

Pulchra vt Luna.

NAm sicut luna noctem irradiat: ita hæc exemplo nos illuminat, solem iustitiæ pariendo, tenebras nostræ ignorantiæ eliminat. Et sicut luna illuminatur à sole: sic Virgo illustratur veri solis claritate. Et sicut pulchra est vt luna, immo plusquam luna: quia luna aliquando deficit ista semper proficit; luna decrescit: ista semper crescit; luna aliquam in se habet maculam: ista nullam, ideo electa vt sol, qui in se nullum habet defectum luminis. Sicut sol omnibus mundanis antefertur: sic ista omnibus creaturis præfertur & ipsum verum solem imitari nititur viuendo in omni humilitate, mansuetudine, iustitia & sanctitate. Et sicut sol sui cursus solitas non mutat habenas: sic beata Virgo propositum, quod semel arripuit, non mutauit.

Maria, electa vt Sol.

Terribilis vt castorum acies ordinata.

QVibus terribilis? Principibus tenebrarum diabolo & angelis eius. Hos terret & pungit, & pro suorum famulorum erectione sæpe improbos reprimit & retundit malignãtium insultus. Terribilis inquam hæreticis, quos tua virtute confundis: & perfidis, quorum errores à tuis delectationibus (g) auertis. Vt castrorum acies ordinata, id est, ita fide, spe & dilectione munita: vt nullis tentationibus inimici valeat penetrari. Nota quod reginæ vocauerũt eam auroram, lunam, & solem, & ordinatam vt castrorum aciem, Christus autem vocat hortum suum, dicens:

Maria, Castrorũ acies.

Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallis;

QVasi diceret: Quia talis est Virgo (h) iam humanatus sum in Virginalis vteri thalamo. Hic est hortus in quo spirant virtutum aromata, in quo redolent patientiæ rosaria. Hic est hortus fructibus redundans, copiis exuberans, flore Virginitatis vernans, quem non venti tangit austeritas, vbi mollioris auræ gratia indesinenter aspirat, & vernalis amœnitas allicit intuentes. Et nota, quod vbi habemus in literâ nostrâ meum: quidam codices habent nucum, quod eleganter conuenit Virgini gloriosæ. Nux quippe habet amarum corticem, testam duram, nucleum dulcissimum: ita Virgo mater exterius habuit carnis infirmitatem & duram testam, id est, fidei firmam constantiam, & Virginitatis perseuerantiam, & dulcissimum nucleum Christum: quia mundo parit Christum, ex quo data est nobis dulcedo æternæ beatitudinis. Sic ergo Christus descendit in Virginem per Incarnationis suæ humilitatem: vt videret, hoc est, videre faceret poma conuallis, id est, fructus

Maria, hortus aromatum.

Maria, hortus nucum.

E 3

(f) *M. S. Villar. pro*, silent, *habet*, diffitentur. (g) *M. S. Idem*, *pro* delectationibus, *habet* dilectoribus, *atque sic etiam legendum est*. (h) *M. S. Tornacense* ideo homo natus sum, *Villariense autem sic*: humiliatus in virginali vteri thalamo.

Poma conuallis, fructus sunt humilitatis. fructus qui in humilitate condiuntur. Dicitur autem Deus aliquid videre, id est, aliquid videri facere, iuxta quod ad Abraham dictum est: Ego cognoui, id est, alios cognoscere feci, quod timeas Deum. Genes. 22.

Et inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala punica.

Vinea, Ecclesia est. ID est, considerarem quomodo ecclesia per orbem diffusa in virtutibus floret, & illos sollicitè inspicerem qui iam maturi sunt ad perferenda martyria. Mala punica, Martyres sunt. Hæc enim omnia magnam vigilantiam & sollicitudinem & dilectionem quam habet erga ecclesiam commendant.

Nesciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.

ITa Christus venit in carnem & de me assumpsit carnem dicit Virgo, sed antequam veniret in me, nesciui ipsum scilicet venturum in me. Sciebam ipsum nasciturum de Virgine, sed quâ nesciebam. Et hoc est quod dixit nesciui Filium Dei scilicet de me nasciturũ ante angeli aduentum: Vnde & ad sermonem ipsiusangeli: Anima (inquit) mea conturbauit me: quia cogitabam qualis esset ista salutatio. Hoc est quod in euangelio legitur: *Quæ cum audisset turbata est in sermone eius & cogitabat qualis esset ista salutatio.* Luc. 1. Et hoc propter quadrigas Aminadab. Nota quatuor fuisse per quæ Christus venit in Virginem Mariam; humilitas, charitas, misericordia, prudentia. Venit enim in summa humilitate Filius Dei ad Virginem: vt tanta esset humilitas in redemptore, quanta fuerat superbia in primo peccatore. Tanta enim fuit superbia in primo parente, vt se erigeret contra suum creatorem: tanta humilitas in Dei Filio, quod se inclinauerit (i) vsque ad miseriæ carnis nostræ assumptionem. Mulier prima voluit se æquare Deo: se humilem Dei ancillam professa est gloriosa Virgo. Similiter ex summa charitate Filius Dei inclinauit se (k). Quæ enim est maior charitas, quam Filium Dei venire in mundum: vt redimeret seruum, (l) vt sanaret ægrotum. Similiter summa pietas & misericordia Incarnauit Filium Dei. Quæ enim maior pietas & misericordia, quam Deum se exinanire & serui formam accipere, quam opificem opus suum eripere de lacu fæcis & miseriæ. Et summa etiam prudentia fuit, quod se Dei sapientia Incarnauit: vt homo hominem redimeret. Hæc quatuor humilitas, charitas, misericordia, prudentia, fuerunt quasi quædam quadrigæ per quam Incarnatus venit ad nos Dei Filius. Hæc autem quatuor admirata est Virgo in sermone angelico, humilitatem, charitatem, misericordiam, & prudentiam, quæ Christus exhibuit nobis cum carnem assumpsit in Virginali vtero. Quadrigæ Aminadab, Christi sunt principales virtutes, in Incarnatione exhibitæ. Hæ autem dicuntur quadrigæ Aminadab, id est Christi. Aminadab pronepos fuit Iudæ patriarchæ, per quam generatio Christi contexitur, qui interpretatur populi mei spontaneus. Et significat Christum qui populo suo spontaneus fuit, quia cum esset Deus se ipsum pro ipso tradidit. Sed quasi ad Virginem turbatam in sermone suo respondeat angelus sequitur

*Reuertere reuertere * Sunamitis, reuertere reuertere: vt intueamur te.* * Sulamitis.

REuertere ad te: *Ne timeas inuenisti enim gratiam apud Dominum.* Luc. 1. Reuertere ad scripturas: vt de scripturis quæ dico intelligas. *Quia ecce concipies in vtero & paries Filium & vocabis nomen eius Emanuel.* Ibidem. Et quæ prius fuisti Sunamitis, id est, captiua sub onere legis (Sunamitis enim captiua interpretatur) reuertere ad libertatem euangelicæ dignitatis. Maria dicitur Sunamitis. Et quæ ignoras huius conceptionis speciem, ab hac ignorantia reuertere ad modi concipiendi cognitionem. *Spiritus enim Sanctus superueniet in te & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Ibidem. Vt intueamur te non

(i) M. S. Villar. exinaniuerit. (k) incarnauerit. (l) Idem M. S. hic inserit: & vulnerare medicum, vt &c.

non solum per scientiam vel gratiam verumetiam per Incarnationis præsentiam. Vel possunt esse verba sanctorum spirituum assumptionē Virginis desiderantium. Quod dicitur reuertere reuertere, quasi dicant. Primo reuertere à captiuitate mundi, quia captiuitati mundi non debes subijci, per quam captiui à captiuitate sua sunt soluti. Secundo reuertere ab onere siue corruptione carnis, quia sicut immunis es à corruptione peccati: sic ad immortalitatem transire debes absorpta mortalitate per gratiam Dei. Tertio reuertere ad libertatem filiorum Dei, quia sicut nunquam regnauit peccatum in tuo mortali corpore: sic digna es perfrui eadem spiritus libertate in carne Virginali qua fruuntur in spirituali scentia (*m*) angeli, ab ipsa sui creatione siuē potius confirmatione. Quarto reuertere vt intueamur te, à dignitate angelorum ad superexcellentiam iam beatificatorum spirituum. Quia sicut in faciem Filij tui desideramus prospicere, sic in specie & pulchritudine tua vultus defigere volumus, & luce vultus tui illustrari omnibus modis satagimus. Et quasi Christus hæc loquens sermonem dirigeret ad Spiritum Sanctum, Sequitur:

Rom. 6.

In Mariā nunquàm regnauit peccatum.

CAPITVLVM VII.

Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum.

Chori castrorum, conuentus sunt virtutum.

CHori castrorum sunt conuentus virtutum, quæ in Virgine ordinantur, quibus Virgo contra vitia, dæmones, & hæreticos munitur. Et nota, quod chori sunt canentium, castra vero pugnantium. In Virgine ergo fuerunt chori canentium quantum ad consonantiam virtutum, castra vero pugnantium secundum quod Virgo circūsepta & sanctis disciplinis instructa vitiorum & dæmonum repellebat insultus. Et adhuc ad Virginem Christus sermonem dirigens, ait:

Quam pulchri sunt gressus tui, in calceamentis filia principis.

Mariæ gressus, sunt virtutes.

GRessus tui gloriosa Virgo sunt nobilitas, Virginitas, fœcunditas, nobilitas generis, integritas carnis & mentis, fœcunditas prolis. Calceamenta sunt affectus, effectus, profectus, excessus, affectus in meditationibus, effectus in operationibus, profectus in desiderijs, excessus in gaudijs. Tu autem es principalis filia principis, Dei videlicet qui est princeps principum & dominus dominantiū, quia te specialiter per gratiam genuit, specialiter informauit: ita tamen Dei Filia, quod & eius Mater intacta: Vel per pedes & gressus intelliguntur mentales affectus, qui omnino purgati fuerunt & decorati in Incarnatione Christi. Per calceamenta figuratur Incarnatio Diuina.

Calceamēta, affectus & profectus.

Calceamentum enim solet fieri de pelle mortui animalis, nec tota pellis cedit in calceamentum hominis: sed potiùs pars pellis. Humana autem natura mortificata erat per pœnas & culpam.

Calceamēta etiam Incarnationem diuinam designant.

Hanc pellem humanæ pœnæ assumpsit Christus quantum ad naturæ substantiam, sed non totam quantum ad naturæ circunstantiam, quia ita assumpsit pœnam, quod non culpam. Sic ergo quasi calceamentum applicuit, quando humanam naturam assumpsit. Prosequens autem pulchritudinem virginis, ait:

Iunctura * *femorum tuorum, sicut monilia.*

* fæminum.

FEmora solent esse generationis signa. Iunctura autem femorum nihil aliud intelligitur, quam concordia duarum fœcunditatum quæ fuerunt in Virgine: vna mentis altera ventris. Et hæc iunctura fuit sicut monile, id est, habuit secum comitem duplicem, Virginita-

(*m*) *Idem M. S. Villar pro*, scientiâ, *habet*, substantiâ.

ginitatem carnis & Virginitatem mentis. Per monile solet notari castitas. Monile enim solet apponi pectori ad ornandum; & in castitatis signum: Vnde dicitur monile, id est, monens castitatem. Est ergo sensus. Iuncturæ femorum tuorum sicut monilia, id est, sicut tu prædita es duplici fœcunditate, ita duplici Virginitate.

Monile, castitatem designat.

Quæ fabricata sunt manu artificis.

IDest, Dei omnipotentis cuius largitate omnis virtus collata est Virgini, vel manus artificis, id est, Filio Dei. Ipse enim est manus Dei Patris, per quem fecit & sæcula.

Hebr. 1.

Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.

SIcut in viro vis concupiscendi sedem habet in lumbis, sic in fœminâ vis concupiscendi in vmbilico. Vmbilicus etiam est in medio ventris. Per vmbilicum igitur Virginis, intelligitur vis intelligendi, (a) quâ Deum dilexit scilicet charitas. Hæc in Virginè fuit quasi crater, quia eâ mediante, Virgo mundo lætitiæ vinum propinavit, de quo dicitur. *Calix meus inebrians quam præclarus est.* Et alibi: *vinum lætificat cor hominis.* Et bene crater tornatilis dicitur, quia torno facilius operamur. Et ipsa Virgo, sine omni difficultate, sine omni illecebrâ, sine omni carnis angustiâ, concepit & peperit. Nunquam indigens poculis. Minus dicit & plus significat, id est, plenus poculis, quia in mundo propinant vinum dilectionis, vinum salutis, vinum lætitiæ, poculum vitæ, Nec mirum si vmbilicus tuus talis est: quia:

Psal. 22.

Psal. 103.

Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus lilijs

ELeganter venter Virginis comparatur aceruo tritici, quia de ipso processit granum frumenti, quod cadens in terram & mortuum, multiplicem fructum attulit: ex quo processit in ecclesiâ Dei multiplicata seges fidelium & credentium. Venter inquam vallatus lilijs, quia & si plenus fœcunditate, decoratus tamen Virginitate.

Ioan. 12.

Venter B. Mariæ, lilijs castitatis vallatus.

Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli.

DVo vbera Virginis possunt intelligi caro & anima ipsius, quia caro ab omni concupiscentia mundata, & virginitate decorata: & anima virtutum delitijs referta in quibus (quia Christus delectatus est) fuerunt ei quasi vbera à quibus contraxit specialiter & iocunditatis & dilectionis pabula. Illa fuerunt quasi hinnuli capreæ. Caprea Christus est, quia sicut animal illud perspicuitate intuitus insignitur, & in altis commoratur, sic Dei Filius in cælestibus habitat, & omnia sua sapientia penetrat. Huius duo hinnuli sunt corpus & anima Christi, quia sicut hinnuli à caprea procedunt nec ab ea recedunt, immo etiam comitantur, eiusque vberibus lactantur: sic caro Christi ab ipso Christo formata animaque creata ipsum sequuntur euntem in cælum, & ab vberibus diuinitatis eius delectabiliter pascuntur. (b) Præter hæc omnia:

Vbera B. Mariæ, caro & anima sunt.

Caprea Christum designat.

Hinnuli, corpus & anima sunt Christi.

Vbera Christi, diuinitatem designant.

Collum tuum sicut turris eburnea

IDest, doctrina tua quâ instruxisti Euangelistas, fuit firma & in nullo vacillans, in nullo dubitans, simpliciter docens, nihil falsitatis admiscens, & in omni sanctitate & sanctimoniâ docens. Ebur enim castitatem & munditiam in scripturis significat. Similiter.

Collum B. Mariæ, doctrina eius est.

Oculi

(a) M.S. *Villar pro*, intelligendi, *habet*, diligendi. (b) M.S. *Villar hic adiungit*: quas nunquam dimisit, ex quo assumpsit, quidquid enim boni habet anima vel caro, habet à Dei verbo. Sic ergo, duo vbera Virginis, sunt sicut duo hinnuli capræ quid Virgo in corpora & animâ corpori & animæ Christi est conformata.

Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in portâ Filiæ multitudinis.

Oculi B. Mariæ, sunt vita activa & contemplatiua.

OCuli virginis dicuntur vita contemplatiua, & vita actiua, in quarum altera scilicet actiua, videt quid agendum: in altera videlicet contemplatiua, quid diligendum. Istæ comparantur piscinis: quia & Virginem spirituali refectione satiant, & a macula peccati liberant. Hæ sunt in Hesebon, id est, in cingulo mœroris. Hæc enim est interpretatio huius nominis. Virgo enim quantum ad actiuam vitam vallatur cingulo mœroris, pro diuturnitate laboris & miseriæ, & quantum ad contemplatiuam pro dilatione patriæ. Quæ piscinæ sunt in portâ filiæ multitudinis. Sancta ecclesia rectè dicitur multitudinis filia, quia numerositatem gentium quotidiè colligit. Hæc porta est fides vel lauacrum baptismi, per quod patet aditus in ecclesiam Dei. In porta ergo filiæ multitudinis sunt istæ piscinæ: quia per fidem ecclesiæ comparantur prædictæ vitæ. A simili:

Hesebon, cingulum mœroris significat.

Fides, porta Ecclesiæ.

Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.

Nasus, discretionem designat.

PEr nasum figuratur Virginis discretio, qua discernebat fœtorem vitiorum ab odore virtutum. (c) Hinc comparatur turri Libani: quia tanquam turris (d) defendebat ab incursibus malignantium. Et bene turri Libani similis dicitur. Libanus enim candidatio interpretatur, quia eam candore virginitatis venustabat & contra vitia defendebat. Hæc contra Damascum respicere dicitur. Damascus enim sanguinis potus vel sanguinis oculus interpretatur, ideo significat voluptates & illecebras carnis: per quod insinuatur quod discretio Virginis contraria erat voluptatibus & illecebris.

Libani interpretatio.

Damasci interpretatio.

Caput tuum vt Carmelus, & comæ capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus.

CArmelus qui & Chermel dicitur mons est, & interpretatur cognitio circuncisionis & significat Christum qui verâ circuncisione fideles suos ab omnibus vitijs circuncidere nouit. Et est caput Virginis, cuius comæ sunt omnes fideles. Quæ comæ tinctæ sunt sicut purpura regis: quia sanguine veri regis decorantur. Iuncta canalibus. Per purpuram Christi passio, per canales corda nostra significantur. Quia sicut per canales aqua decurrere solet: ita per corda nostra compunctio ex recordatione passionis Christi. Iungitur itaque purpura regis, id est, passio Christi canalibus, id est, humilibus cordibus nostris, quando ipsis intimis cordibus nostris verâ charitate Christo passo compatimur: quia si compatimur & conregnabimus. Et ideo:

Carmeli interpretatio.

Caput Christus comæ eius fideles.

Passio Christi purpura dicitur.

Quam Pulchra es & quam decora charissima in delitijs.

QVam pulchra es exterius per actiuam vitam, & quam decora interius per contemplatiuam! charissima in delitijs, id est, in dilectione Dei & proximi: quia

Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris.

PAlma horridam quandam radicem habet, asperum corticem, roboris firmitatem, stipitis proceritatem, pulchra in culmine, delectabilis in flore, dulcis in fructificatione. Solet etiam deferri in signum victoriæ, Statura ergo Virginis gloriosæ, id

Maria assimilatur palmæ.

F

(c) M. S. hæc. (d) Idem M. S. eam defendebat.

id est, processio vitæ eius assimilatur palmæ. Ipsa enim processit de radice horridâ, id est, de peccatrice synagoga tanquam de spinâ rosa. Asperum habuit corticem: quia quantum ad secularem honorem, fuit firma; quantum ad diuitias temporales, paupercula. Sed firmitatem habuit roboris per constantiam mentis. Erecta fuit in stipite: quia ad cælum suspensa animi intentione.

Pulchra in culmine, in virginitatis & humilitatis celsitudine, delectabilis in flore: quia sine concupiscentiâ concepit florem campi, & lilium conuallium. Dulcis in fructificatione: quia sine pœna (e) peperit mundi redemptorem. Hæc nobis proponitur in signum victoriæ & exemplum, vt sicut ipsa vicit mundum, peccatum, diabolum: ita & nos vincamus iuxta posse nostrum. Et vbera tua botris, quia vt superius diximus vbera Mariæ dicuntur virginitas & humilitas, in quibus delectatus est Christus: quæ nobis proposita sunt ad informandum & instruendum vt sequamur vestigia eius. Et comparantur botris: quia botrus in flore parit odorem, in fructu dulcedinem. Calefacit etiam & reficit: sic virginitas & humilitas Virginis fragrant odore bonæ opinionis, fructum dulcedinis propinant (f) calefaciunt in amorem, & reficiunt ad spiritualem satietatem. Et sicut descendi in te palmam: ita ascendam in palmam, id est, crucem. Loquitur ergo ad sponsam de Passione sua, & reuelat ei consilium suum quod ab æternis temporibus erat apud Patrem dispositum, quod Virgini celare noluit. Et hoc est quod ait: Dixi, id est, æternaliter & incommutabiliter statui. Ascendam in palmam, id est, in crucem. Palmam dicit: quia signum triumphale est contra omnem potestatem inimici. Et apprehendam fructum eius. Fructus palmæ illius totus mundus dignoscitur esse per crucem redemptus: vnde idem saluator ait. Si exaltatus fuero à terrâ omnia traham ad me ipsum. Et hoc est quod dicitur:

Vbera B. Mariæ, botris comparantur.

Botri virtutes,

Palma crucem designat Christi

Ioan. 12.

Dixi, ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius.

VNde & sequitur:

Et erunt vbera tua, sicut botri vineæ.

POstquam Christus passus est, & per resurrectionem & ascensionem & sanctispiritus missionem dilatata est fama nominis Christi: vbera Virginis, id est, humilitas & Virginitas emiserunt odorem bonæ opinionis; Virginis imitatores exemplo reficiendo, & ad amorem eius inflammando. Vel duo vbera dicuntur duo brachia charitatis, quibus Christum dilexit Virgo, quæ in Passione fuerunt quasi botri: quia dilectio Virginis in Passione Filij magis flagrauit per apparitionem, & eam sobriè inebriauit per dolorem. Et tunc:

Vbera, dilectionem designant.

Et odor oris tui sicut odor malorum.

ID est, fama & opinio operum tuorum erunt sicut odor malorum: quia veniet ad maturitatem, & alijs exhibebunt suauissimum odorem.

Odor famæ

Guttur tuum sicut vinum optimum.

ID est, meditatio tua in scripturis per quam formatur verbum sanctæ institutionis, & spiritualis cibus sacræ scripturæ traijcitur in stomachum mentis; est sicut vinum optimum, id est, comparatur vino optimo: quia & sobrie inebriat & à curis temporalium liberat. Cum hæc diceret Christus, quasi (g) verba interrumperet, Sequitur:

Meditatio B. Mariæ gutturi comparatur.

Dignum

(e) *M. S. pro*, pœnâ, *habet*, dolore. (f) *M. S. addit*: imitatoribus Virginis. (g) *M. S. Villar. apponit*, Virgo.

Dignum dilecto meo ad potandum, labijsque, & dentibus illius ad ruminandum.

Meditatio Deo grata. QVia meditatio mea in scripturis ita placet Deo dilecto meo: sicut alicui placet poculum odore & sapore, labijsque & dentibus illius ad ruminandum. Per labia doctores, & per dentes prædicatores intelliguntur, qui in sacra scriptura suam habent meditationem. Nec absurdum est: quia cum vinum potetur & non ruminetur quod magis ad cibum quam ad potum pertinet. Nam sancti doctores spirituale vinum ruminant, quando spiritualia præcepta diligenter inquirunt, & crebrâ meditatione inuestigant atque inuicem conferunt. Sic ergo vinum optimum propino dilecto meo. Et hoc est quod sequitur:

Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.

EGo dilecto meo propino sanctæ meditationis poculum, & ad me conuersio eius per adiutorium: quia sine eo nihil facere possum. Et quia meditatio mea in sacrâ scripturâ nullum habet vigorem sine inspiratione tuâ: Ideo,

Veni dilecte mi, egrediamur in agrum.

VEni ad me per sacræ scripturæ reuelationem, & sic egrediamur in agrum, id est in sacræ scripturæ Ager sacræ scripturæ, scrutinium. Et nota, quod eleganter sacra scriptura ager dicitur, quia sicut in agro pullulat florum diuersitas, herbarum varietas: sic in sacrâ scripturâ sententiarum pluralitas. Sententia illa quæ ad castitatem monet, lilij tenet imaginem: quæ ad martyrij patientiam, rosæ gerit similitudinem: quæ ad pœnitentiam, violæ repræsentat speciem.

Commoremur in villis.

COmmoremur in villis, id est, in obscuris libris diligens adhibendo studium: vt ex fumo eliciamus lucem, ex nocte solem, ex obscuro splendorem. Eleganter autem villæ obscuros Villæ dicuntur obscuri libri S. Scripturæ. libros sacræ scripturæ significant; quia sicut in villis non est frequens strepitus hominum, nec tantus tumultus ciuium: quantus in vrbibus & ciuitatibus: sic in obscuris sacræ scripturæ locis non tanta perstrepit garrulitas hominum quam in apertis locis. Obscura enim sacræ scripturæ loca longé sunt relegata à vulgari intellectu (*h*) Et sic:

Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica.

MAne surgamus ad vineas, id est, ad spiritum à literâ surgentes, ab historiâ ad mysticum sensum, accedamus ad sacras scripturas: in quibus virent frondes historiæ, redolet flos allegoriæ, satiat fructus tropologiæ. Et hoc mane, id est, per diluculum spiritualis intelligentiæ. Et sic videamus, id est, experiamur, hoc est, me experiri facias, si floruit vinea, id est, sacra scrip- Vinea sacra scriptura dicitur. tura in me per allegoricum sensum: Si flores fructus parturiunt, per moralem intellectum, quia sicut post florem sequitur fructus: sic moralis intellectus post allegoricam interpretationem ad nostri informationem. Si floruerunt mala punica. Malum punicum exterius habet corticem, interius continet granorum plenitudinem. Hæc est sacra Malum punicum diuersa significat. scriptura, quæ exterius repræsentat corticem literæ, interius continet fœcunditatem

(*h*) M. S. Intelligentiâ.

ditatem spiritualis intelligentiæ. Malum ergo punicum in mente floret: quando hominem spe æternæ beatitudinis sacra scriptura ad patientiam (*i*) monet. Robur enim & rubeum quod exterius malum punicum demonstrat, tolerantiam passionum designat.

Ibi dabo tibi vbera mea.

Vbera dilectionis, aut Charitatis.

ID est, in ipsa meditatione scripturæ manifestabo duplicem charitatem, quâ te diligo secundum quod Deus es, & secundum quod homo. Ex frequenti enim sacræ scripturæ meditatione inardescit charitas: ibi enim inuenitur quod nobis contulit Christus secundum quod Deus & secundum quod homo.

Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.

Mandragoræ interpretatio.

QVid per mandragoras, herbam scilicet medicinalem & odoriferam, nisi perfectio virtutum gloriosæ Virginis intelligitur? Quæ dum exempla bonorum operum circumquaque per bonam famam tribuit, quasi odorem quo ægroti sanantur, aspergit. Et hoc in portis, id est, in virtutibus, quæ sunt portæ ad vitam. Nec solum mandragoræ dederunt odorem suum: sed &

Omnia poma noua & vetera dilecte mi; seruaui tibi.

HOc est, præcepta vel sententias vel promissa noui & veteris testamenti seruaui tibi, id est, ad nomen tuum & in te per te implenda esse intellexi. Scio enim omnia quæ in veteri testamento annunciata sunt, non nisi tuâ auctoritate posse impleri. Per poma autem sacrarum scripturarum sensus intelliguntur, qui dum à sanctis patribus ad nos perueniunt & creduntur: quasi quendam odorem per intellectum pariunt & mentem spiritualiter (*k*) reficiunt. Ergo o Christe tu qui modo es in sinu Patris, assume formam hominis:

Poma, sunt sacræ scripturæ intellectus.

CAPITVLVM VIII.

Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera Matris meæ, vt inueniam te foris?

SEd quis mihi det te fratrem meum, id est, quis afficere poterit, vt particeps meæ naturæ existens frater appelleris, te inquam sugentem vbera matris meæ, hoc est, assumentem omnia, quæ humanæ naturæ sunt absque peccato nisi Deus Pater? Mater virginis synagoga dicitur, de quâ descendit & Christus. Sugere ergo vbera Matris Virginis, est sugere vbera synagogæ. Introducitur autem hic Virgo Maria loquens secundum statum in quo erat quando respondens angelo, ait: *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Et quis etiam det vt inueniam te solum foris, id est, vt agnoscam in humana natura incarnatum de meâ substantia? Quasi enim Deus intus erat cum in sinu Patris latebat: sed foris inuentus est, cum se mundo visibilem prebuit.

Synagoga Mater est Christi & B. Mariæ.

Lucæ. I.

Maria Incarnationem Christi optat.

Et deosculer te, & iam me nemo despiciat.

DEosculer te, id est, multum delecter in te & tu delecteris in me: & nemo jam me despiciat, sicut prius. antequam

(*i*) M. S. Villar. Tolerantiam passionum. (*k*) M. S. Spiritualiter implendo.

antequam venires in me. Quia ante filij Incarnationem nullius momenti esse videbatur: sed post conceptionem & partum in magno honore est habita; non solum ab hominibus sed etiam ab angelis: quia inter mulieres benedicta imo super choros Angelorum exaltata. Et cum in carne veneris:

Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ.

APprehendam te, id est, summa dilectione amplectar, & ducam, in domum matris meæ. Mater Virginis synagoga est: cuius synagogæ domus & cubiculum vetus est lex in qua habitat. In hanc ergo domum siue cubiculum introducit eum Virgo Maria: quando omnia quæ de eo in veteri testamento scripta sunt diligenter considerat & intelligit veraciter in Christo completa. Et hoc est quod sequitur:

Synagogæ domus, vetus est testamentum.

Ibi me docebis & dabo tibi poculum ex vino conditum, & mustum malorum granatorum meorum.

IBi, id est, in veteri testamento docebis me, id est, aperies mihi sensum vt intelligam omnia quæ in lege, Prophetis & Psalmis scripta sunt de te. Et dabo tibi poculum ex vino conditum. Poculum vino conditum dedit virgo Maria Christo: quando nouum testamentum consonare veteri intellexit in ipso. Et quasi vino poculum condiuit: quia dulcedinem Euangelij testimonijs legis quæ aspera est, vt robustius teneatur, tingendam esse cognouit. Et præterea dabo tibi mustum malorum granatorum meorum, id est, prædicto modo ad te referam spiritualem intelligentiam in me feruentem per crebram meditationem. Et bene mysticum sensum, mustum vocat: quod adeo feruentissimum est, vt omnem sordem nimio feruore à se excoquat. Quia spiritualis intelligentia legis Mosaicæ à se litteralem sensum quasi fecem eliminat. Et ideo quia eius gratiam & ineffabilem dulcedinem sentio, iam terrena omnia postpono, ipsam etiam vitam carnis pro eius amore contemno, & ad eius beatitudinem videndam totis desiderijs anhelo. Virgo enim menti suæ ea quæ videbat supposuit, & ea quæ non videbat omni conatu & vniuersis cogitationibus appetijt, quæ tanto desiderio cælestia sectabatur: vt omnia visibilia pro nihilo reputaret mentem suam cælestibus desiderijs (*a*) occupans.

Mustum, sensus est mysticus.

Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

ISta ergo Leuam sub capite habebat: quia mente erecta ad beatitudinem vitam præsentem sub se portabat(*b*). Et dextera Christi eam amplexabatur: quia ex omni parte cælestis eam dilectio tuebatur. Et quia Virgo in contemplatione erat dum veniret: euangelistas Christus admonet ne Virginem a somno contemplationis excitantes ab ea quærant quæ gessit Christus in carne, nisi quando ipsa illis voluerit reuelare. Fuit enim tempus quando Virgo contemplationi vacauit, fuit tempus quando multa de gestis Christi apostolis reuelauit. Et hoc est quod dicitur:

Leva, vita præsens est, dextera, vita æterna.

B. Maria Apostolos docuit.

(*a*) M. S. *Villar.* sine intermissione occupant. (*b*) *Idem* M. S. Videt

Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

ET quia tanti meriti fuit Virgo, eam assumptam in cælum laudant cum admiratione exercitus cælestium spirituum in hunc modum:

Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delitijs affluens, innixa super dilectum suum?

Desertum mundus dicitur. DEscendit Virgo in desertum, ascendit per desertum, ascendit super desertum, ascendit de deserto. Descendit in desertum, per natiuitatem: ascendit per desertum, progrediendo de virtute in virtutem: ascendit super desertum, omnem mundanorum contemnens sublimitatem: ascendit de deserto, in æternam beatitudinem. Et hoc est quod hic dicitur. Quæ est ista, id est, quanti meriti quantæ dignitatis, quæ ascendit de deserto id est, de mundo in cælum: delitijs affluens, id est, multis virtutibus insignita? Innixa super dilectum suum: quia Christo per dilectionem adherens & in solius Christi auxilio confidens (c) de largitate ab exilio ad patriam transfertur. Vnde vero accipit illa vt ab infimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit:

Sub arbore malo suscitaui te.

Arbor malus, crux est Christi. ARborem enim non malam: sed malum vocat Christus crucem suam. propter æternæ beatitudinis fructum, quem per crucem Virgo mater accepit, & cum ipsa cæteræ fideles animæ, sed illa plenius. (d) At propter bonum odorem crucis Christi in omnes gentes, & quia illa gloriosa malum sustinuit (de qua superius dictum est, Sicut malus inter ligna siluarum: sic dilectus meus inter filios)

Ibi corrupta est mater tua:

SCilicet sub ipsa cruce per incredulitatem corrupta est synagoga, de quâ secundum carnem descendit Virgo Maria. Vnde & sequitur: Synagoga sub cruce corrupta est.

Ibi violata est genitrix tua.

GEnitrix tua, id est, eadem, synagoga ibi violata est a diabolo. Vel sic. Sub arbore malo suscitaui te, id est, sub me qui dicor arbor malus prædictis rationibus, suscitaui te, id est, ad virtutum plenitudinem exaltaui, per hoc quod in te & ex te incarnatus sum, exaltata es super choros angelorum. Ibi corrupta est mater tua, id est, in me synagoga peccauit. Et hoc est quod sequitur: ibi violata est. Et quia exaltaui te, Ideo: Maria sub cruce suscitata.

Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. (e).

SIgnaculum dicitur cuius sigillum vel forma vel imago solet ceræ imprimi vt cera recipiat formam sigilli, vt secreta celentur ignotis, aperiantur notis. Sic Virgo Maria Christum (f) cor suum posuit vt signaculum: quia ipsi per imitationem conformata

(c) M. S. Tornacense Deo largiente. M. S. verò Villariense, eo largiente. (d) Idem Villar. pro, At, Legit &. (e) Idem M. S. hîc immediatè subiungit: pone me, id est, pones me vt ponatur præsens imperatiuum, pro futuro indicatiuo, quod frequens legitur in sacrâ paginâ. (f) super cor.

formata est eiusque gratia consignata. Vnde legitur: *Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo.* Hoc autem fuit incognitum diabolo: & cognitum angelo. Et pone me vt signaculum super brachium tuum, id est, in omnibus operibus tuis memor eris mei. Super cor Viginis & super brachium dilectus, vt signaculum ponitur: quia in cogitationibus & in actionibus Virgo Maria filium imitabatur. Per cor enim cogitatio, & per brachium operatio significatur. Et ideo hoc facis:

Psalm. 4.

Brachia, opera sunt.

Quia fortis est vt mors, dilectio;

Dilectionis efficacia.

QVia sicut mors separat animam a corpore, & iam nihil concupiscere in præsente vitâ homini licet; ita dilectio, quâ Virgo Christum dilexit, totam Virginem huic mundo mortificauit, & insensibilem reddidit, soli Christo viuentem, & mundo mortuam. Et vere dilectio illa fortis est in Virgine: quia

Dura sicut infernus, æmulatio.

ID est, dilectionis exequutio & effectus, est dura sicut infernus. Quia quemadmodum infernus eos, quos semel recipit nunquam dimittit: ita postquam charitas in Virgine venit, nunquam eam dimisit. Nec mirum (inquit) si dilectio tua tantæ sit fortitudinis: quia

Lampades eius, Lampades ignis atque flammarum.

Lux boni Exempli.

LAmpades, id est, ardores & compunctiones dilectionis illius sunt lampades ignis & flammarum: quia lucem boni exempli alijs effundunt. Lampades ergo dilectionis præcordia sunt Virginis, in quibus velut in vasis dilectio habitabat. Ergo lampades erant ignis: quia intus ardebat per amorem; & lampades flammarum: quia exterius lucebat per operationem. Lampades inquam sunt sicut flammatus ignis, quod potest per hoc probari: quoniam

Aquæ multæ non * *potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.*

*Poteerunt.

Aquæ, tribulationes designant.

MVltæ aquæ, id est, minæ persequutorum vel blandimenta seculi vel tribulationes, quæ per aquas significantur, non potuerunt extinguere charitatem, quæ est inter me & te. Nec flumina, id est, impetuosæ persequutiones obruent illam dilectionem. Quamuis enim persequutores corpus occidant: animam tamen non possunt occidere. Tantæ ergo dignitatis (vt dictum est) existit dilectio tua, etsi non tantam debet vnusquisque habere, quod

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet * *eam:*

*Eum.

Dilectionis Christi Præstantia.

QVia omnis substantia huius mundi vilis est, & quasi arena exigua in comparatione dilectionis. Et hinc est quod electi non solum substantiam suam: verum etiam seipsos ad mortem pro dilectione Christi tradiderunt. Hucusque locutus est Christus de Virgine secundum statum post Incarnationem, nunc loquitur de eadem secundum statum quem habuit ante tempus Incarnationis: Et introducitur loquens ad angelos de mittendo nuncio ad Virginem, & de Incarnatione celebranda in Virgine. Ait ergo:

Soror

Parua. *Soror nostra * paruula est, & vbera non habet.*

Maria, paruula dicitur. VIrgo Maria paruula est humilitate: paruula ætate secundum aliquos, qui dicunt eam fuisse tredecim (g) annorum, quando Dei filius ad eam misit angelum: paruula etiam terrenæ possessionis modicitate: paruula opinione. Et vberà non habet, id est, non est fœcunda per conceptionem. Vel adhuc non habet tanta vbera quanta est habitura videlicet charitatis, hoc est, adhuc non habet tantam dilectionis plenitudinem quantam habitura est post Incarnationem ad diligendum me Deum & hominem. *Vbera non habet.*

Quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est?

Maria soror Christi. ISta interrogatio non est ignorantis; sed dispensatoria. Nouit enim quid facturus sit Deus. Quid (ait angelus) faciemus sorori nostræ, id est, Virgini Mariæ, quæ soror dicitur Christi, ratione humanæ naturæ, secundum quam Virgo quodammodo erat futura soror Christi: quia in humana naturâ ei conueniens; erat etiam soror angelorum, quantum ad spiritualis gratiæ participium, in qua Christus futurus erat similis Mariæ & angelicæ naturæ. in die quando alloquenda est, id est, quo tempore Gabriel archangelus eam est alloquuturus.

Si murus est, ædificemus super eam propugnacula argentea.

Murus firmitatem designat. IDest, si firmum propositum habet Virginitatem seruandi, quam Deo vouit: (quod quidem habet) ædificemus super eam propugnacula argentea, id est, instruamus eam in scientijs diuini eloquij, vt credat de se (h) nasci Filium Dei iuxta autoritates diuini verbi: si obseruauerit Virginitatem carnis & animi.

Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.

SI ostium est, id est, si mihi per fidem & obedientiam & humilitatem præbuerit aditum ad se vt incarner de ipsa: compingamus illud tabulis cedrinis, id est, instruamus eam in sacris scripturis, vt intelligat de se esse dicta, quæ à prophetis de Virgine sunt prædicta. Et quasi ad hoc (i) respondeat sequitur: *Obedientia ostium dicitur.*

Ego murus, & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.

EGo sum murus, id est, firmum habeo propositum Virginitatis, hoc est, quod in euangelio legitur. *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco*, id est, propositum non cognoscendi habeo? Ex vbera mea sicut turris, id est, humilitas & Virginitas mea immobiliter me custodiunt, & in me immobiles sunt. Ex quo facta sum coram illo quasi pacem repetiens, id est, ex quo in me humilitatem & Virginitatem habui, in quibus maxime Christo & angelis placui: quia similia similibus gaudent. Et nota, quod eleganter ait quasi pacem reperiens, ad designandum, quod in mundo non est vera pax: sed quasi pax & vmbra pacis. Vnde Christus discipulis ait, *Pacem meam do vobis*, id est, pro futuro, sed modo relinquo vobis pacem, id est, pacis reliquias. Nec mirum si ita me munit Christus: quia ecclesiam suam ab initio muniuit Christus, & prius in Abel iusto. Et hoc est quod sequitur, *Luca. 1.* *Vbera B. Mariæ.* *Ioan. 14.*

Vinea

(g) *In M. S. Villar. habetur* quatuordecim. *Interponit verbum*, Virgo.

(h) *Idem M. S.* Posse nasci. (i) *Idem M. S.*

Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos, tradidit eam custodibus.

Ecclesia dicitur vinea.

VInea fuit pacifico, id est, ecclesia coniuncta est Christo, quam Christus tanquam vinitor pracificus excoluit redimendo à peccatis, informando virtutibus, delectando in eius fructibus, id est, bonis operibus. Et quod fuerit pacificus apparet in ea pace, quæ tenet populos, quia nisi esset pacificus, nec dum pax esset in terrâ inter hominem & angelum. Per hunc enim pacificata sunt quæ in cælis, & qua sunt in terrâ. Vel ad vineam, id est, ecclesiam potest referri quod dicitur, quæ habet populos, quia de ecclesiâ sunt populi ad fidem conuersi: & eam non reliquit Christus negligenter, sed tradidit eam custodibus, id est, prædicatoribus Apostolis & eorum successoribus, & etiam angelis qui eam semper custodiunt.

Colos. 1.

Ecclesiæ custodes.

Vir affert pro fructu eius mille argenteos.

INquantum (k) vinitor ille pacificus eam excoluit & operandi facultatem & mercedem habendi pacem tradidit, quod vir, id est, ille non mollis sed fortis affert pro fructu eius remunerationem promissam ecclesiæ: mille argenteos, id est, vniuersam substantiam suam. Mille enim argentei significant omnia quæ in hoc mundo possideri possunt. Millenarius enim numerus pro summa perfectione ponitur. Vir ergo affert mille argenteos pro fructu, quia sancti viri omnia relinquunt & pauperibus erogant: vt æternam mercedem consequantur. Et verum est quod dicis o Virgo, quia;

Mille argentei, omnem mundanam designant substantiam.

Vinea mea coram me est.

ID est, cum ea sum vsque ad consummationem seculi.

(k) M. S. intantum.

Mille tui * *pacifici, & ducenti his* * *qui custodiunt fructus eius.*

* pacifice.

AC si diceret: O Virgo Maria certa es de mercede æternâ, quia mille pacifici tui. Per millenarium significatur perfectio per hoc quod dicitur, pacifici, significatur æterna remuneratio, in quâ est vera pax. Per mille ergo pacificos, perfecta Virginis remuneratio insinuatur, huic duplex corona in corpore & in animâ cum fructu æternæ vitæ in cælo reseruatur, quod per ducentos significatur. Adhuc loquens ad Virginem ait Christus:

Mille, perfectionem designat.

Quæ habitas in hortis, amici auscultant.

QVasi diceret in multis pulchritudinem tuam laudaui. In hac autem vltimâ alloqutione hoc te moneo:

Fac me audire vocem tuam.

ID est, orationem tuam, quia de quacunque tribulatione clamaueris ad me, exaudiam te. Et hoc est, ô Virgo Maria quæ habitas in hortis, in horto ecclesiæ: scilicet corporaliter & in horto virtutum germinantium in vitam æternam spiritualiter. In horto qui Christus est per amorem, & in horto vitæ æternæ per spem, consequenter habitatura per speciem. Fac me audire vocem tuam, id est, ad me dirige vocem tuam vt eam adimpleam, quia inordinatè orare non potes. Et hoc ideo quia auscultant amici tui, id est, angeli qui te diligunt & custodiunt, semper parati renunciare mihi verba tua, cogitationes & opera. Et quia monuerat Christus vt post suam ascensionem Virgo ad ipsum suam dirigeret orationem vt colloqueretur ei corde & voce, quod postea Virgo consentiens Christi Ascensioni ait:

hortus Ecclesiæ.

Hortus diuersimodæ sumitur.

Angeli orationes nostras Deo offerunt.

G Fuge

Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloque ceruorum super montes aromatum.

MIra exhortatione Christus exhortatur Virginem vt instet orationi, vt possit audire vocem ipsius, & ipsa hortatur eum vt fugiat, sed magna est mysterij consequentia. Nam cum superius prædicta sit Christi natiuitas cum dixit: Quis det te fratrem meum &c. Et eius passio vbi dictum est: Sub arbore malo suscitaui te: nunc consequenter hortatur Mater Filiũ vt fugiat, id est, velocissimè ad Patrem per ascensionem redeat. Et est sensus: Iubes me orationi insistere: scilicet secũdum quod disposuisti, cui dispositioni contra ire nolo. Fuge, id est, completo Incarnationis & Passionis mysterio ad cælum reuertere, vt iam non te hominem: sed sicut Deum semper cogitare & orare incipiam: tunc enim audies vocem meam. Veruntamen ne me in præsenti, tua visitatio deserat, digneris me crebrò per maioris gratiæ infusionem reuisere teque mihi videndum sæpius præbe. Et hoc est quod dicit. Similis esto capreæ hinnuloque ceruorum super montes aromatum. Sicut capreæ hinnulique ceruorum indomita animalia hominũ consortium refugiunt, tamen crebrius in montibus videntur. Sic & tu post ascensionẽ tuam licet inuisibilis sis, dignare mihi per maiora dona gratiæ tuæ apparere, Et hoc super montes aromatum, id est, in eminentijs virtutum. Montes aromatum dicuntur excellentiæ virtutum cælesti conuersationi poximæ & rectæ operationis odore & fama longe lateque diffusæ. Montes aromatum excellentiæ sunt virtutum.

Expositionis Alani de Insulis, in Cantica Canticorum, ad laudem Deiparæ Virginis Mariæ (a) ad preces Prioris Cluniacensis editæ

F I N I S.

(a) hæc vltima clausula additur in antiquissimo codice M. S. S. Martini Tornaci.

SVMMA

SVMMA M.ri ALANI, DOCTORIS VNIVERSALIS, DE ARTE PRÆDICATORIA:

In qua, optimi ſuggeruntur conceptus ad formandas Conciones in omni, ferè, materia morali.

NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITA.

AD LECTOREM:

HVIVS Summæ duo habui exemplaria manuſcripta in pergameno, ex Bibliothecâ noſtrâ Dunenſi, vnum characteribus vetuſtiſſimis exaratum, & obſcuriſſimis verborum abbreviationibus repletum; aliud, recentiori nonnihil (vt apparet) manu conſcriptum, & priore multo auctius, quod proinde hîc ſecutus fui: adnotando tamen in margine verborum & ſententiarum diſcrepantias, quibus hinc indè ab alio exemplari diſcrepat. Addidi (in Lectorum gratiam) loca Sacræ Scripturæ, ad ſingulas ſententias quæ ex eâdem hîc in contextu proferuntur.

PRÆFATIO:

Gen. 28. VIDIT Scalam Iacob à terrâ vſque ad cælum attingentem, per quam aſcendebant & deſcendebant Angeli. Scala eſt profectus viri Catholici, qui congeritur (*a*) ab initio fidei, vſque ad conſummationem viri perfecti. In hâc ſcalâ primus gradus eſt, Confeſsio. Secundus, oratio. Tertius, Gratiarum actio. Quartus, Scripturarum perſcrutatio. Quintus, ſi aliquid (*b*) occurrat dubium in Scripturâ, à maiore inquiſitio. Sextus, Scripturæ expoſitio. Septimus, Prædicatio. Homo ergo pænitens de peccato, primò debet pedem figere in primò gradu huius ſcalæ, confitendo peccatum; Secundo adſcendere ſecundum gradum, orando ad Dominum vt ei conferatur gratia. Tertius gradus adſcenditur, per gratiarum actionem pro gratiæ collatione. Ad quartum gradum fit adſcenſus per Scripturæ ſcrutinium, ad gratiam collatam conſeruandam: Sacra enim ſcriptura docet quomodo gratia collata conſeruari poſsit. Conſequenter occurrit quintus gradus, quandò dubium occurrit, & lector intelligentiam à Majore inquirit. Sextus adſcenditur gradus, quandò Lector alijs Sacram Scripturam exponit. Septimum gradum adſcendit, quandò in manifeſto prædicat quæ ex Scripturâ didicit. (*c*) Sed quià de alijs gradibus, quomodò vel quandò per eos adſcendendum ſit, varij varium propoſuêre tractatum; de Prædicatione verò, qualis eſſe debeat, & Quorum, & Quibus, proponenda ſit, & de quo, & quomodo, & quandò, & vbi; quià à paucis dicta ſunt (*d*) ad præſens dignum duximus de his aliquem compingere tractatum, ad vtilitatem proximorum. (*e*) Primò ergo videndum eſt, Quid ſit Prædicatio, & qualis eſſe debeat quo ad ſuperficiem verborum, & pondus ſententiarum, & quot ſint eius ſpecies. Secundò, quorum debeat eſſe prædicatio. Tertiò, quibus ſit proponenda. Quartò, quare. Quintò, vbi.

CAPVT

(*a*) Aliud exemplar habet, *contexitur*. (*b*) *Aliquod*. (*c*) Aliud Ex. ſic; *Sed quia de alijs gradibus ſatis patet quomodò, & quando per eos aſcendendum ſit, de quibus varij &c.* (*d*) *Quia pauca dicta ſunt.* (*e*) Aliud exemplar hîc Primum inchoat caput, in cuius fronte ponit omnia ſequentia. *Primò ergo*, &c. Titulum autem hunc habet: *Quid ſit prædicatio, & qualis eſſe debeat?* &c.

Capvt I.

De Prædicatione. Quid sit & qualis esse debeat, &c.

Quid sit Prædicatio.

PRadicatio est, *manifesta & publica instructio morum & fidei, informationi hominum deseruiens, ex rationum semitâ, & auctoritatum fonte proueniens.* Manifesta debet esse prædicatio, quià in manifesto, proponenda est. Vndè Christus ait: *Quod dico vobis in aure, prædicate super tecta.* (Matt. 10.) Si enim prædicatio occulta esset, suspiciosa esset, & videretur redolere hæretica dogmata. Inconcionabulis (a) enim suis, latenter hæretici prædicant, vt facilius alios decipiant. *Publica debet esse*, quia non vni, sed pluribus proponenda est. Si enim vni tantum proponeretur, non esset prædicatio, sed doctrina. Ea enim differentia est inter Prædicationem, & doctrinam, & Prophetiam, & Concionationem, *Prædicatio* enim est illa instructio quæ pluribus fit, & in manifesto, & ad morum instructionem; *Doctrina* verò est quæ vel vni, vel pluribus fit, ad scientiæ eruditionem: *Prophetia*, est admonitio quæ fit per reuelationem futurorum; *Concionatio* est, ciuilis admonitio quæ fit ad reipublicæ confirmationem. (b) Per hoc quod prædicatio dicitur, morum & fidei instructio, insinuantur duæ partes Theologiæ; Rationalis, quæ de diuinis scientiam prosequitur; & moralis, quæ morum instructionem (c) pollicetur: Prædicatio enim nunc in diuinis instruit, nunc in moribus; quod significatur per Angelos adscendentes & descendentes: Angeli enim hi sunt Prædicatores, qui tunc adscendunt cum cælestia prædicant; descendunt, quando per moralia se inferioribus conformant. Per hoc quod sequitur, *Informationi hominum deseruiens*, significatur causa finalis, siue, vtilitas prædicationis. Et quià prædicatio debet rationibus esse subnixa, & ab auctoritatibus roborata, consequenter annectitur: *ex rationum semitâ, & auctoritatum fonte proueniens.* (d) Prædicatio enim in se, non debet habere verba scurrilia, vel puerilia, vel rijthmorum melodias, & consonantias metrorum, quæ potius fiunt ad aures demulcendas, quam ad animum instruendum, (e) quæ prædicatio Theatralis est & mimica, & ideò omnifariè contemnenda. de tali prædicatione dicitur à Prophetâ, Caupones vestri miscent aquam vino. (Isaia. 1.)

(Prædicatio quomodo differat à Doctrinâ, Prophetia, & Concionatione.) (Prophetia quid.) (Concionatio.) (Defectus in Prædicatione cauendi.)

In illâ prædicatione est aqua vino mixta, in quâ puerilia & scurrilia verba, & animos quodammodo effæminantia ponuntur: Prædicatio enim non debet splendere phaleris verborum, purpuramentis colorum, nec nimis ex anguibus verbis debet esse deiecta, sed *medium tenuêre Beati.* Quia, si nimis esset picturata, videretur nimio studio excogitata, & potius elaborata ad fauorem hominum (f) quam ad vtilitatem proximorum, & ita minus moueret animos Auditorum. Qui sic prædicant Pharisæis comparantur, qui *ampliabant fimbrias, & dilatabant phylacterea sua.* (Matt. 23.) Talis autem prædicatio potest dici suspiciosa, non tamen contemnenda, sed sustinenda. Vnde Apostolus ait: *Quâcunque occasione prædicetur Christus, in hoc gaudio, & gaudebo.* Non debent etiam falsa interseri, ad maiorem Christi laudem (g) quia non minus Christus irascitur de falsâ laude, quam de negatâ veritate. Talis autem prædicatio hæreticorum solet esse, qui vera proponunt, & consequenter falsa interserunt.

(a) Aliud exemplar: *Conciliabulis.* (b) *Conseruationem.* (c) *Infirmationem* (d) In alio, hic nouum incipit caput, sub hoc titulo: *De Prædicatione spirituali.* (e) *Informandum.* (f) *Humanum.* (g) In alio sic: *ad Maiorem Christianæ Religionis laudem.*

Threnorum 4. Lamijs comparantur hæretici.

runt (h) de quibus dicitur: *Lamia nudauerunt mammas, lactauerunt filios suos.* (i) Lamiæ Virgineas habent facies suas, sed pedes equinos. Pedes equini vngulam non findunt, sed firmiter terræ affigunt. (k) Per Lamias ergo intelliguntur hæretici, qui præponunt faciem Virginis, sed concludunt aculeum scorpionis. Primò enim proponunt vera, consequenter concludunt falsa: Pedes verò habent equinos, quià per affectus mentis in Dei & proximi dilectione non diuiduntur, (l) sed omnes affectus terrenis delectationibus affigunt. (m) Talis prædicatio omninò abijcienda est, quia vitiosa & perniciosa. In sententijs verò debet habere prædicatio pondus, vt virtute sententiarum animos Auditorum emolliat, (n) excitet mentem, pariat contritionem, compluat doctrinis, tonet minis, blandiatur promissis, & ita tota tendat ad vtilitatem proximorum. Sunt enim quidam qui finem suæ prædicationis constituunt terrenam mercedem: horum autem prædicatio sumptuosa est. Tales enim potius mercenarij sunt quam Prædicatores, & tamen prædicatio eorum audienda & sustinenda est.

Matt. 23. Vnde Dominus: *Quod dicunt facite, quod autem faciunt, nolite facere.* Sunt autem tres species prædicationis; Vna quæ est in verbo, de quâ dicitur, *Ite, prædicate euangelium omni creaturæ* &c. Alia est in scripto; Vnde Apostolus dicit se prædicasse Corinthijs, quia eis epistolas scripsit. Alia est in facto, Vndè dicitur: *Omnis Christi actio nostra est instructio.* Hæc autem debet esse forma prædicationis, vt initium sumatur ab authoritate Theologicâ, tanquam à suo proprio fundamento: maximè ab Euangelijs, Psalmis, Epistolis Pauli, & libris Salomonis. Quià in his specialiter resultat moralis instructio. De alijs ergo (o) libris sacræ paginæ sumendæ sunt authoritates, si fuerint necessariæ, & ad propositum vtiles.

Prædicationis 3. species.

Marci 16.

1. Cor. 5.

Consequenter, Prædicator debet captare beneuolentiam Auditorum à propriâ personâ per humilitatem; & à rei quam proponit vtilitate; dicendo, se ijs proponere verbum Dei, vt fructum faciat in mentibus eorum; non ad terrenum emolumentum, sed ad prouectum & profectum eorum: non quod inanibus vulgi clamoribus excitetur, non quod fauorabili aurâ mulceatur, non quod theatrali applausu delinatur; sed vt eorum animi informentur, & quod ipsi considerare non debent quis (p) loquatur, sed quid. Non enim in spineto consideranda est spinæ asperitas, sed rosæ amænitas, nam etiam in calamo fragili mel reperitur (q) & ex lapide flamma excutitur. Consequenter ostendere debet quam vtile sit audire verbum Dei, si effectui mancipetur.

Auditorum beneuolentia quomodo captanda.

Debet etiam promittere se pauca dicturum & vtilia; Nec se trahi ad hoc nisi amore Auditorum, neque etiam se loqui, quod maioris sit scientiæ aut prudentiæ, vel melioris vitæ; sed quia reuelantur aliquandò minori, quæ non maiori: & tunc debere maiorem tacere, & quia aliquandò maiores prædicare nolunt, non est mirum si minores quandòque balbutiunt, quia si litterati taceant lapides loquentur vel clamabunt.

Consequenter debet accedere ad auctoritatis propositæ expositionem, & totam inflectere ad Auditorum instructionem: Nec authoritatem nimis obscuram vel difficilem proponat, ne Auditores eam fastidiant, & ita minus attentè audiant. Nec in authoritatis expositione, debet nimis citò à proposito recedere, Ne primum medio, medium ne discrepet imo. Debet etiam alias authoritates inducere ad id asserendum, maxime, quæ pertinent ad propositum. Poterit etiam ex occasione (r) interserere dicta gentilium, sicut & Paulus Apostolus aliquandò in Epistolis suis Philosophorũ authoritates interserit: quia elegantem habebit locum,

Authoritates in concionibus adhibendæ, & quales.

Gentilium dicta an vsurpanda.

(h) *Falsa concludunt.* (i) Scripturâ Tren. 4. habet, *Catulos suos.* (k) *Infigunt.* (l) *Quia affectus etc, non diuidunt.* (m) *Infigunt.* (n) In alio hîc adiungitur: *Ad lachrimas moueat.* (o) *Etiam.* (p) In alio sic: *quis est qui loquitur.* (q) recipitur. (r) *Ex causa cognitione.*

locum, si callidâ verbum iunđurâ reddiderit novum.

Verba etiam commotiua interferat, quæ mentes emolliant, & lacrymas pariant. Sit autem sermo compendiosus, ne prolixitas pariat fastidium. Postquam autem Prædicator perpenderit animos esse mollitos, & profluere lacrymas, ac vultus humiliari, debet aliquantulum immorari, sed non nimis; quià vt dicit Lucretius: *nihil citius arescit lachrymâ.*

Conciones sint breves.

Lucretius.

In fine verò, debet vti exemplis, ad probandum quod intendit, quia familiaris est doctrina exemplaris. Verbi gratiâ:

Exempla adhibenda.

Capvt. II.

De mundi contemptu.

Si Prædicator vult inuitare auditores ad mundi contemptum, in medium hanc afferat authoritatem: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas &c.* Quæ enim authoritas ita insinuat mundanarum rerum vanitatem, & hominum vilitatem, omnia esse lubrica, & nulla stabilia, sicut authoritas ista? Juxta hanc authoritatem, debet distinguere triplicem mundi vanitatem. Est enim vanitas mutabilitatis, vanitas curiositatis, & vanitas falsitatis. Vanitas mutabilitatis est, secundum quam naturaliter omnia mutabilitati subiacent; de quâ Apostolus: *Omnis creatura vanitati subiecta est.* Vanitas curiositatis est, secundum quam homo expendit omnem curam suam in mundanis. Vnde: *Dominus dissipat cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* De quâ Persius comicus ait: *O curas hominum, ô quantum in rebus inane!*

Eccles. 1.

Contemptus mundi quomodo suadendus.

Vanitas triplex.

Rom. 8.

Psal. 93. & 1. Cor. 3.

Persius.

Vanitas falsitatis, est curiositas mentiendi; de quâ dicitur: *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.* Sic Prædicator omnem diuisionem quam proponit authoritatibus debet roborare, aliter, totâ diuisio nutans est & lubrica. (a) Consequenter ostendere debet, vbi vanitas, vbi vanitatum vanitas, vbi omnia vanitas (b) hoc liquet in omnibus mundanis: quia si diuitiæ accedunt ad hominem, vanitas; quia citò prætereunt; Si morantur, hominem sibi auferunt, ecce vanitatum vanitas: Si recedunt, omnia vanitas. In diuitijs est vanitas mutabilitatis, quia prætereunt; vanitas curiositatis, quoniam in eis homines totam curam expendunt: vanitas falsitatis, quia pro diuitijs acquirendis vel retinendis, homines mendacia euomunt. Vbi maior vanitas quam in diuitijs, quæ cum beatitudinem spondent, eandem auferunt, quæ securitatem promittunt, sed timorem inducunt? Vbi maior timor quam in diuitibus, qui omnia formidant ne diuitias amittant? non confidunt in Filijs, suspectus est amor Vxoris, maiores timent, fures abhorrent; somniant falsa, discredunt vera. Vbi maior vanitas quam in diuitijs, quæ spondent satietatem, & pariunt esuriem? de siti ebrietatem afferunt? quæ cupiditates non minuunt, imò cupiditatibus addunt? quæ non implent mentem sed exhauriunt, quæ sunt nescio qua vacuitate plenæ, & quâ plenitudine vacuæ.

Psal. 11.

Diuitiarum vanitas.

Vbi vanitas nisi in honoribus? (c) qui ad hoc homini fauent vt deijciant, ad hoc erigunt vt destruant? ad hoc suspendunt vt grauius inpellant? Inquibus est vanitas vanitatum, quià inportabile onus in honore, phasticus honor in onere, & in eis omnia vanitas, cum funditus

honorum vanitas.

(a) aliud exemplar hîc interserit sequentia: *Membra verò diuisionum debet sibi quasi per quasdam compositiones conferre. V. G: per vanitatem mutabilitatis homo præterit; per vanitatem curiositatis homo se occidit; per vanitatem falsitatis, Spiritualiter interit, vanitas mutabilitatis hominem mutat, vanitas curiositatis hominem commutat, vanitas falsitatis hominem in peius permutat. homo per vanitatem mutabilitatis, fluit; per vanitatem curiositatis effluit; per vanitatem falsitatis, pereffluit.* (b) In alio hæc interponuntur: *Quomodo in natiuitate hominis vanitas; in vitâ, vanitas vanitatum: in morte, omnia vanitas;* (c) In alio: *Terrenis honoribus.*

C. 1.

ditus recedunt ab homine. (*d*) Vanitas est in mundanis illecebris, cum primo blandiuntur; vanitas vanitatum cum fastidiuntur, & omnia vanitas cum per eas ad mortem perducimur. Primo mellificant, secundo pungunt, tertiò interimunt. Similiter falsitas est in veniali peccato, falsitas falsitatum in mortali delicto, & omnia falsitas in obstinato. Falsitas in pænâ, falsitas falsitatum in culpâ, omnia falsitas in gehennâ. Abhorrentes ergo vanitatem, & timentes falsitatem, curramus ad summam veritatem, id est, ad Deum, in quo est veritas immutabilitatis, in quo est veritas veritatum, per solutionem promissorum: In quo omnia veritas, quia ipse est omnia in omnibus sanctis. Sic probato mundi contemptu per habitum temporalium, eundem probare debet à causa finali, quæ consistit in duobus, scilicet, in adeptione commodi, & in euitatione incommodi. Per adeptionem commodi sic probatur contemptus mundi: O homo, si contempseris mundum, Deum qui mundi conditor & dominus est, in præmium habebis. Per euitationem verò incommodi, sic potest contemptus mundi probari: O homo, si mundana & vana contempseris, non te timor concutiet, non laxabit spes, (*e*) non arctabit tristitia, non dissoluet lætitia: nulli seruies, liber eris, aduersitatis non timebis insultum, serena tibi conscientia erit, pacificè mortis expectabis aduentum: mors grata, post mortem expectatio beata. Si verò mundanis voluptatibus adhæseris, terrenis irretitus illecebris, erit tibi conscientia cauteriata, mors inuisa, post mortem concluderis pænâ æternâ. Quid tibi tunc animi O homo? cum in morte ipsâ apparebunt tibi dæmones, inimici horribiles, expectantes animam tuam delaturi in gehennam: & quos in vitâ habuisti blandiētes, in morte senties sævientes? Vbi tunc tuæ deliciæ? Vbi terrenæ amicitiæ? Vbi delectationes mundanæ? Ex diuitijs sequetur æterna paupertas, ex honoribus deiectio, ex delectationibus perpetua amaritudo.

Illecebrarum vanitas.

Veritas summa, Deus.

Voluptatum pæna.

Post hæc, Prædicator concludat admonitionem suam in exemplari doctrinâ, ostendens quomodo antiqui Patres contempserint mundum, & tamen mundus tunc florebat, cum in cordibus eorum arescebat: Nunc vero, cum in se areat mundus, florere non debet in cordibus nostris; sed debemus fugere fugientem, & relinquere labentem, ne labamur cum labili, ne ruamus, cum mobili. (*f*)

Mundum contempserunt Patres antiqui.

Capvt. III.

De contemptu sui.

SI Vero prędicator intendat Auditores inuitare ad contemptum sui; hanc adferat authoritatem: *memorare, Fili, nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Vel hanc: *Ego sum vermis, & non homo.* Aut certe, hanc: *Homo natus de muliere, repletur multis miserijs &c.* Vel consimilem, in quâ, miseria exprimatur humana. Sic ergo procedere debet: memorare nouissima tui, memorare nouissima mundi, memorare nouissima diei. Nouissima tui, considerando quia tua conceptio culpa, tua natiuitas quædam pæna, tua vita pænalitas, tuum mori necessitas: Quod vita tibi abest, aut spondet absentiam mors autem instat, aut minatur instantiam. Ergo, Vndè superbit homo, cuius conceptio culpa, nasci pæna, labor vita, necesse mori? O homo, memorare quod fuisti sperma fluidum, quomodò sis vas stercorum, quomodo eris esca vermium. Quod post mortem de linguâ nascetur vermis, vt notetur peccatum linguæ, de stomacho *Ascarides*, vt significetur peccatum gulæ; de spinâ scorpio, vt significetur peccatum luxuriæ: de cerebro, bufo, vt significetur

Eccli 7.
Psalm. 21.
Iob. 14.

Contemptus sui quomodo suadendus.

Miseria hominum.

Homo vermis.

Species est vermis de genere Lambricorum.

(*d*) Additur; *quià summis negatur stare diu, nimioquè graues in pondere, lapsus.* (*e*) *Laxaberis spe.* (*f*) *Ruente.*

cetur peccatum superbiæ. Vermis ergo es homo de terra natus; vermis dum viuis, quia terrenis intentus; vermis dum moreris, quia vermibus in escam datus. Memorare ô homo quià terra es, & in terram ibis, quia cinis es, in cinerem reuerteris: quia puluis es, & in puluerem reduceris. In personâ tuâ dixit Iob: *Putredini dixi, Pater meus es, mater mea, & soror mea, vermibus.* O homo, memorare nouissima pulchritudinis tuæ, quomodo *omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos feni*: quià, *forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos,*

Homo puluis.

Iob. 17.

Isaia 40.

Fit minor, & spatio carpitur ipsa suo. Memorare quomodo eam mors perdit, vnius acus exaratio perimit, infirmitas demolitur, senium deprædatur. Si fortitudinem iactas, memorare nouissima fortitudinis tuæ, quomodò senectus eam infirmat, infirmitas enervat, mors funditus exstirpat. Si iactas sapientiam, audi quid dicat dominus per Isaiam: *Perdam sapientiam Sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Et alibi: *Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum.* Considera, quomodo *scientia inflat, charitas ædificat.* Quomodo Philosophi *per ea quæ facta sunt, innisibilia Dei comprehenderunt; sed quoniam in cogitationibus suis euanuerunt, traditi sunt in reprobum sensum.* Si genus iactas, memorare nouissima cuiusque generis, quomodo, *Omne genus hominum simili consurgit ab ortu.* Quoniam vna omnium nascendi conditio, vna moriendi conclusio; quoniam melior est nobilitas facta quam nata: quia illa generalior, hæc generosior.

Formæ vanitas.

Fortitudinis vanitas.

Isaiæ 29. & 1. Cor. 1.

1. Cor. 3. v. 19.

Sapientiæ vanitas.

1. Cor. 8.

Rom. 1.

Nobilitatis vanitas.

A regulâ mortis non excipitur purpura Regis: quòniam mors æquè pulsat culmina Regum, & tiguria pauperum. Si diuitias iactas, & voluptates terrenas, considera quod potius insidiæ sint quàm amicitiæ, ad quas potius debes esse suspensus & timidus, quam securus. Considera quod nudus egressus es de vtero matris tuæ, & nudus illuc reuerteris. Disce domum Matris paupertati aperire, voluptates sub iugo rationis tenere, (a) fructus terrenorum bonorum superficialis est, & rutilitas (b) leuium metallorum in superficie eminet; illa opulentissima sunt, quorum in profundo latet vena, assiduè plenius responsura fodienti. Ad hos celestes thesauros animum dirige, vt vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum. *Noli ergo thesaurisare in terrenis, vbi fures effodiunt & furantur, sed thesaura in cælis thesauros quos nec erugo nec tinea demolitur.* Quia vt ait Seneca: *hæc in quibus delectatur vulgus, tenuem habent & superfusoriam voluptatem; & quodcunque viuentium gaudium est, fundamento caret.* Disce ergo, & conculca illa quæ extrinsecus splendent, quæ tibi permittuntur ab alio vel ex alio. Ad verum bonum tende, & de tuo gaude.

Diuitiarum vanitas.

Diuitiæ cælestes appetendæ.

Matth. 6.

Ibidem.

Seneca.

Noli iactare insignem habitum; Quæ enim gloria in velleribus ouium, & stercoribus vermium? Quæ vtilitas, lutum corporis præparare, carnis sterquilinium deaurare? memorare igitur nouissimá tui, in libro scientiæ, vt te legas in libro experientiæ, vt te inuenias in libro conscientiæ: vt te reprehendat liber scientiæ scriptus in codice, liber experientiæ scriptus in corde. In libro scientiæ legis, *Nosce teipsum*; In libro experientiæ legis, caro pugnat aduersus spiritum: In libro conscientiæ legis, assiduis circumvolat alis, sæua dies animi. O homo! vide te in triplici speculo, & displicebis tibi. Triplex est speculum in quo te debes videre. Speculum scripturæ, speculum naturæ, speculum creaturæ. In speculo scripturæ legis statum tuum; In speculo creaturæ videbis te miserum; In speculo tuæ naturæ considerabis te reum. In tuâ autem natura triplex resultat speculum, speculum rationis, sensualitatis & carnis. Vt dicit Philosophus, quædam est species speculi, in quâ sinistra videtur esse sinistra, & dextera videtur esse dextera. Dextera in hoc speculo est ratio (c) quæ dictat dextera

Vestium pretiosarum vanitas.

Speculum Triplex homini propositum.

H

(a) Aliud exemplar hic interponit sequentia, *In huius rei possessione te esse volo, vt spiritualiter gaudeas: nunquam istud deficiat gaudium.* (b) *Vtilitas.* (c) In alio legitur sic: *hoc Speculum est ratio, quæ dictat, &c.*

dextera esse appetenda, id est, cælestia; sinistra esse fugienda, id est, terrena. Aliud verò est speculum, in quo dexteræ partes videntur esse sinistræ, & sinistræ videntur esse dexteræ; hoc est, sensualitas quæ dictat terrena esse appetenda, & cælestia esse postponenda.

Aliud est speculum, in quo facies videtur inuersa, hoc est caro, quæ totam humanam naturam inuertit. Vide ergò te in speculo rationis, vt ei obedias: vide te in speculo sensualitatis, vt eam rationi subijcias: vide te in speculo carnis, ut eam castigando deijcias, & vt possis carnalia debellare, in triplici speculâ te constitue. Primò in speculâ prouidentiæ, vt caveas imminentia. Secundò in speculâ circumspectionis, vt opposita vitia caueas; mediū teneas, & medio tutissimus ibis, nam & natura mediocritatis est amica. Tertiò in speculâ cautelæ, ne vitium sub pallio virtutis se obumbret, sæpè enim crudelitas mentitur iustitiam, remissio misericordiam: & sic per triplicem speculam peruenies ad triplex specular, puræ conscientiæ, contemplationis diuinæ & vitæ æternæ.

Specula triplex

Specular triplex

CAPVT. IIII.

Contra gulam.

SI Prædicator vult inuitare Auditores ad gulæ fugam, hâc authoritate potest vti: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Item: *Sobriè & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo.* Corpus, inquam, castigandum est vt nobis seruiat, indulgendum est ei, non seruiendum; oportet enim multis seruire qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet qui ad illud omnia refert. Illi vile, est honestum, cui corpus est nimis charum. Dominus dicit in euangelio: *Videte ne grauentur corda vestra in crapulâ & ebrietate, &* curis huius vitæ. *Paulus etiam* ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Salomon etiam ait: *Luxuriosa res est vinum & tumultuosa ebrietas, quicumque in his delectatur, non est sapiens.* Iesus filius Syrach: *Operarius ebriosus non locupletabitur. Vinum & Mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos. Sufficiens est homini sapienti & erudito vinum exiguum, in dormiendo non laborabis ab illo, nec senties laborem. Vinum moderatè potatū, sanitas est corporis & animæ.* (a) Dicit Isidorus: *Vbicunque saturitas & ebrietas fuerit, ibi libido dominatur.* (b) Sic ergo te debes gerere ô homo, vt non propter corpus viuere videaris, sed tamquam sine corpore viuere non possis te ipso vtere, & tui optimâ parte, carnem magis crede necessariam rem quam magnam; ex quâ perfunctoriè nascuntur voluptates, breues, pœnitendæ, & (nisi temperentur) immoderatæ, & in contrarium abituræ. (c) Castiga ergò carnem, quæ similis est cani, seruo, iumento.

1. Cor. 9.
Ad Tit. 2.

Corpori non nimium indulgendum.

Luca 21.
Ephes. 5.
Prouerb. 20.
Eccli. 19.
Ibidem.
Eccli. 31.
Ibidem.
S. Isidorus.

Caro castiganda.

Quanto autem magis indulgetur seruô, tanto magis dissoluitur otiô; quanto magis canis percutitur, tanto magis latratibus indulget: quanto magis nutritur iumentum, tanto magis recalcitrat in Dominum. Quanto ergo studio fugienda est gula, quæ corporis domicilium, spiritus & animæ receptaculum, reducit ad sterquilinium, & carnis nostræ massam reducit in lutum: quæ animam, veram virtutum scholam, rationis regulam, templum Deitatis, fundamentum immortalitatis, inclinat in vitiorum pompam, in criminum scenam, in lutum peccati, theatrum immundiciæ.

Gulæ effectus nociui.

Hæc est gula, pro quâ interes causis, laboras in castris, diuitibus seruis, eorum

Gula vitanda.

(a) Aliud exemplar interponit sequentia: *Isaias: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* (b) *In omnibus te exhibe sobrium, vt te sobrietas exhibeat purum.* (c) Sequitur: *Quæ ex præcipiti ad dolorem vergunt, nisi modum teneant: difficile est autem eas aliter sub modo tenere.*

C. 4.
Isaiæ. 5.

rum supercilia pateris, pallias adulationem, demulces sermonem. Vitans ergo gulam, non carni seruias; sed indulgeas; sustentes, non nutrias; regas, non erigas. O homo, scis tu quid sit gula? certe, gula est mentis sepulchrum, aceruus stercorum, origo luxuriæ, mater nauseæ. O homo! pro gulâ conquereretur stomachus si loqui posset; dicens: O homo, quod necessitatis est, exigo; quod superfluitatis est respuo: noli dare quæ mihi sunt onera, sed quæ poscenti sunt alimenta; postulo quæ natura petit, quæ necessitas exigit, quod amplius est, à malo est. Quoniam satis est populo fluuiusque ceresque. O homo, quæ cura vndé conficiantur stercora, & vndè augmententur sterquilinia? considera tui naturam, intuere stomachi mensuram. Scis vndè proueniant corporis infirmitates, mentis alienationes? certò ex cibi impendio, ex potus diluuio, vel profluuio. Vnde procedit febris, nisi ex gula? vnde morbus caducus, nisi ex crapulâ? nonne ex ebrietate nascitur paralijsis, & ex vinolentiâ hijdropisis? Quid est ebrietas, nisi mentis alienatio, virtutum deprædatio, imago mortis, similitudo furoris? Per ebrietatem crescit insolenti superbia, crudelitas seruo, malignitas inuido. Ebrietas implicat verba, obliquat lumina, degradare facit errantem, stomachi tormenta efficit, viscera ipsa distendit, capitis operatur vertiginem; ipsam verecundiam mentis, & oris custodiam expellit, pudoris characterem eijcit, sigillum castitatis frangit. Hæc est ebrietas, per quam, quidquid mali latebat emergit, postquam nimia vis vini animum possederit: & sicut musto æstuante rumpitur dolium, & quod in vino est emergit ad summum: sic inundante ebrietate, secretum quod in mente latebat, ab imo cordis exit ad summitatem oris: quia sicut à stomacho corporis vsque ad os vinum exit; sic à stomacho mentis in verba prodit secretum, vt, sicut vinum non potest retinere ebrius, sic secretum euomit exterius.

Gulæ descriptio. *Gula morborum origo.* *Ebrietatis descriptio.* *Eius effectus.*

Hæc est vna Idolatatriæ filia, cui Deus venter est, quæ latriam exhibet Baccho, vndè & Bacchilatria vocari potest, ficto vocabulo.

Ille enim satis Idololatra est, qui ventrem Deo præponit, qui Bacchum magis quam Deum colit; qui in crapulâ suá putrescit, & tanquam iumentum in stercore suo sordescit.

Bacchilatria quid.

O homo, considera diuitem qui quotidie epulabatur splendide; considera ex opposito Lazarum, qui iacebat ante ianuam eius vlceribus plenus! Diues gaudebat in conuiuio, consequenter sepultus est in inferno; epulabatur in vitâ splendidè, post vitam sitiebat stillam aquæ: primò indutus fuit purpurá, consequenter vallatus est gehennali flammâ: Lazarus verò in vitâ mendicus, post vitam in sinu Abrahæ est collocatus; hîc pauper, ibi diues, hîc vlceribus plenus, ibi beatà spe consolatus. (d)

Lucæ 16.

Considera ô homo, quomodo Adam per gulam perdidit paradysum. Elias per abstinentiam adscendit in cælum. Noë per gulam denudauit femora, Moyses per abstinentiam meruit Dei colloquia. Loth per ebrietatem decidit in incestum, Dauid per abstinentiam pænitentiæ consecutus est remedium. O homo, consule naturam, illa tibi dicet quæ debeat esse lex viuendi. Lex naturæ est, vt famem sitimque depellas, ad hoc necesse non est vt transfretes maria, vt sequaris castra, parabile est & appositum quod desiderat natura. Assume ergo arma contra gulam, muni te contra crapulam. Assume medicamenta ieiunij contra insultus tanti morbi. ieiuna à cibo, ne caro lasciuiat; ieiuna à temporali voluptate, ne mens languescat: ieiuna à peccato, ne animus torpeat. Hoc triplici ieiunio castigare debemus jumentum nostrum, id est, carnem nostram, ne erigat contra nos calcaneum: corrigendum est iumentum nostrum fuste, calcaribus, fræno, aculeo.

Lex viuendi Naturæ. *Caro triplici ieiunio refrænanda.*

Cap. 5. (d) In alio exemplari, hæc subiunguntur. *Profectò, per summam miseriam ad illum deberemus adspirare cælestem liquorem sapientiæ, qui haustus, dat mentis sobrietatem, non illum qui dat menti ebrietatem. Fugiendus est potus qui sapientiam aufert.*

Si enim caro noſtra vult deuiare in illicita, fræno diſcretionis eſt retardanda, ieiunijs quaſi quibuſdam calcaribus eſt corrigenda; vigilijs quaſi quibuſdam fuſtibus eſt caſtiganda; timoris aculeo eſt excitanda.

CAPVT V.

Contra Luxuriam:

SI Prædicator ad fugam luxuriæ Auditores vult inſtruere, ab hâc authoritate poteſt initium ſumere: fugite fornicationem. Dominus dicit in Euangelio: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris*. Paulus ait: *fornicatores & adulteros iudicabit Deus.* Salomon: *Fouea profunda eſt meretrix, inſidiatur in via quaſi latro, quos incautos videt, interficit.* Ieſus filius Sirach: *Non des mulieri poteſtatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tuâ, & confundaris.* Hieronymus: *Væ illi, qui tunc habuit terminum luxuriæ, quandò vitæ. Difficilè enim inter diuitias ſeruatur pudicitia: nitens cutis ſordidum oſtendit animum; & in ſericis & in pannis libido dominatur. Qui luxuriatur, viuens mortuus eſt, & qui inebriatur, mortuus & ſepultus.* Gregorius: *Dum ſatietate venter extenditur, aculeus libidinis excitatur.* Qui delectationem refrænat libidinoſæ ſuggeſtionis, non tranſit ad conſenſum libidinis. Si plus oblectat delectatio fornicationis mentem quam amor caſtitatis, adhuc in homine regnat peccatum. Omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur: melius eſt mori quam fornicari; melius eſt mori, quam libidine maculari. Libido hominem in infernum mergit. Grauius libido vrit quem otioſum reperit magis approxima igni ardenti, quam mulieri iuueni, cum & ipſe ſis iuuenis. Cum materialia monſtra fugienda ſint & horrenda, multo magis ſpiritualia monſtra fugienda ſunt, & fuganda. Quod monſtruoſius eſt monſtrum luxuriâ quæ in capite ſuo gerit faciem Virginis & imaginem voluptatis, (*a*) in medio capram fætoſæ libidinis, in fine lupam, deprædatione virtutis. Hæc eſt peſtis illa, quæ familiarem habet cum gehennâ ſimilitudinem. In gehennâ triâ ſunt, odor fætens, vermis conſcientiæ vrens, flamma perurens: Sic luxuria fætet per infamiam, vrit per conſcientiam, perurit per concupiſcentiam. (*b*) Hæc eſt peſtis omni monſtro damnoſior, quæ burſam euacuat, corpus eneruat, animum inebriat, ſtatum mentis effæminat, animum commaculat, famam perdit, proximum offendit, Deum amittit. Hæc eſt peſtis illa, in quâ citò præterit quod delectat, permanet ſine fine quod cruciat; cuius appetitus anxietatis eſt & vecordiæ, actus abominationis & ignominiæ, exitus pænitudinis & verecundiæ. In peſte iſta, tria ſunt execranda, ardor in acceſſione, labor in executione, fætor in expletione. Ecce quam vilia, plena ſtercoribus luxuriæ contubernia? ſaturies famelica, delectatio pænitentiæ plena, delectatio momentanea, amaritudo æterna. Hæc eſt peſtis quæ lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit, ianitorem in portâ ponit. Hæc eſt muſca, quæ perdit ſuauitatem vnguenti. muſca ex ſterquilinio naſcitur, & in immundis moratur; locus cui inſidet, inficitur. Hæc eſt luxuria, quæ eſt filia gulæ, (*c*) fetor natus ex ſterquilinio carnis, odor genitus ex luto corporis. Hæc immundis paſcitur, & carnalitate delectatur. Vnguentum verò eſt caſtitas, in quâ ſpecies quaſi aromaticæ ſunt, puritas mentis, munditia corporis, modeſtia in geſtu,

Marginalia: Luc. 12. — Ad hebr. 13. — Prouerb, 23. — Eccli. 9. — S. Hieron. — S. Greg. — Luxuria deteſtanda. — Libido quæ mala importet. — Luxuriæ deſcriptio. — Luxuria filia Gulæ. — Caſtitas vnguentum pretioſum dicitur.

(*a*) In alio exemplari ſic: *Imagine voluptatis, in medio capram fætore libidinis.* (*b*) additur: *O miſerabilis ignis luxuria! ubi gula materia, flamma concupiſcentia, fumus infamia, cinis immunditia. O horrenda peſtis luxuria, quæ in ſinu hominis dormiens, adulando illum decipit, & in lapidem vertit.* (*c*) additur in alio: *proles epula.*

gestu, pudicitia in habitu, abstinentia in cibo, verecundia in verbo. Hoc vnguentum corrumpit luxuria, quia mentem incæstat, corpus commaculat, laxat gestum, effæminat habitum, ampliat cibum, dissoluit verbum; sicque castitatem expugnat armis suis luxuria, quæ sunt; *Visus & alloquium, contactus, & oscula, factum.* Cum primò luxuria hominem per visum ad concupiscendum allicit, castitatem impetit: Secundò, castitati per alloquium contumelias ingerit; Tertiò, per osculum in faciem pudicitia conspuit: Quartò, per tactum pudicitiam percutit; Quintò, per factum interficit. More Parthorum ineunda est pugna contra luxuriam; vt sicuti Parthi fugiendo fugant, terga vertendo superant; sic fugiendo fuganda est luxuria, & recedendo cædenda. Hæc est illa pestis, quæ illa tria complectitur per quæ homo à domo eijcitur, scilicet; fumum, stillicidium, & vxorem. Vxor est carnalitas; stillicidium, luxuriæ fluxibilitas: fumus, infamiæ enormitas. Hæc tria eijciunt animam à pace pectoris, à serenitate mentis, à tranquillitate cordis. O homo! lege in exemplis, quid conferat luxuriæ vitium, vt aliorum actio tua sit lectio. Dauid per luxuriam decidit in homicidium; Amnon per incæstum sensit Absalonis gladium: Daniel per castitatem meruit intelligentiam somniorum, Ioseph per castitatem Ægypti primatum, Iezabel per meretricium sensit mortis ruinam: Beata Virgo per Virginitatem, Dei meruit genituram. Vis vitare luxuriam? cauè gulam, quæ est ad luxuriam fomentum, prologus ad incæstum, pons ad impudicitiam, præfatio ad incontinentiam.

Luxuriæ arma.

Osculi malitia.

Luxuria fugiendo vincitur.

Castitatis bona.

O homo, hęc est luxuria per quam imaginatio torpet, sensus hebetatur, intellectus tenebratur: imò, vt plus loquar, hominem in pecudem mutat; Imò, homo per eam infra pecudem degenerat, cum pecus seruet concupiscendi tempora, tu concupiscis omni horâ: pecus seruat naturam, tu debacharis in eam; pecus seruat vnitatem paris, tu ad plures discurris.

Capvt. VI.

Contra Auaritiam.

SI ad fugam Auaritiæ & cupiditatis Prædicator voluerit Auditorum animos inclinare, sumat initium sermonis ab illâ authoritate quæ dicit: *Auaritiam esse Idolorum seruitutem*; vel ab illâ, quæ dicit, *tria esse insatiabilia, quartum vere quod nunquam dicit sufficit*, quia: *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* O pestis, quâ nihil instructius ad facinus; cum habendi sitis incanduit! quia, *Quid non mortalia pectora cogit, auri sacra fames?* Cum cætera certis terminis claudantur, auaritia nullo termino concluditur. Terra suis limitibus terminatur, Aqua suis finibus limitatur, Aër suo fine concluditur; Cælum suis terminis arctatur; sola Auaritia mensurâ non sistitur. (*a*) O homo! pro Auaritiâ multa contra te armantur, multa de te conqueruntur, fortuna, natura, caro propria, charitas, proximus, mundus, & Deus. Audi quid contra te dicat fortuna; O homo, cur meam familiaritatem quæris? cur meam beneuolentiam appetis? si tibi do diuitias, ad hoc do vt auferam, ad hoc largior vt eripiam; ad hoc blandior vt grauius torqueam: ad hoc serena fio, vt terribilius fulminem. (*b*) Tu qui in tuto es, cur mecum queris turbidum? Qui in plano es, cur aspiras ad meum præcipitium? Qui in portu es, cur ad meum anhelas naufragium?

Gal. 5.

Prouerb. 30.

Auaritiæ malignitas.

Auaritiam fortuna accusat.

Audi quid contra te dicat natura! O homo, sine honoribus te genui, sine honoribus redeas: sine diuitijs te peperi,

Item, natura.

(*a*) In alio exemplari sequebantur hæc: *O pestis crudelior dæmone! Dæmon voluit esse tanquam Deus, illa vult esse plusquam Deus: hæc est Auaritia, pro quâ (O homo) te perdis, ad mendacium curris, fœdera rumpis, amicum fallis, mutas regna, pateris naufragia!* (*b*): *ad hoc illumino, vt profundius obtenebrem.*

peperi, ſine diuitijs ad me venias; ſine mundanâ gloria intraſti, ſine illâ exeas. O homo, quæris facere tua quæ ſunt aliena? certè à te aliena ſunt, quę tecum nata non ſunt; tua eſſe nequeunt, tecum diu vel ſemper eſſe non poſſunt. (c) Conſidera illud Philoſophi: *honeſta res eſt, læta paupertas.* Illa verò non eſt paupertas ſi læta eſt. Cui cum paupertate benè conuenit, diues eſt, non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Si ad naturam viuas, nunquam pauper eris; ſi ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura deſiderat, opinio immenſum. Naturalia deſideria ſunt finita, ex falſâ opinione naſcentia, vbi deſinant non habent.

Paupertas læta.

Nullus enim terminus falſæ opinionis eſt. Retrahe ergo te à vanis, & cum voles ſcire vtrum habeant naturalem cupiditatem an cæcam, conſidera ſi poſſunt alicubi conſiſtere; Si longè progreſſo, ſemper aliquid longius reſtat, innaturale eſt. O quantum appetenda eſt honeſta paupertas? Multis ad benè agendum obſtiterunt diuitiæ! paupertas expedita eſt, ſecura eſt. Si vis ſeruire Deo, aut pauper ſis oportet, aut pauperi ſimilis. Audi homo, quid contra te dicat caro propria! O Homo, quid contra me conquereris, quid contra me querimoniam deponis? me vocas peccati fomitem, Tyrannum in membris ſæuientem, languorem naturæ, ſtimulum Sathanæ? Cur mihi imputas quod Auaritiâ affligeris, cupiditate laxaris? plures poſſem querelas contra te deponere, plures rationes adferre, cum ſine fomite iaceo, ſine incentiuo langueo; Tu ad cupiditatem irritas, tu ad auaritiam excitas, tu mihi das arma quibus contra te pugnem, tu das inſtrumenta quibus decertem; tu incitas vt feriam, tu inuitas vt ſæuiam.

Paupertatis commoda.

Caro conqueritur de homine.

Audi quid dicat contra te charitas! O homo, cur ditas te his quibus indiget proximus? Cur tibi appropria quæ communicanda ſunt pauperibus? cur cibas his tineas & vermes, quibus cibandi ſunt pauperes? Vis eſſe mercator optimus, fænerator egregius, & prudens mercenarius? Da quæ non potes retinere, vt conſequaris ea quæ non potes amittere, da modicum vt conſequaris centuplum: da alienam poſſeſſionem, vt conſequaris æternam hæreditatem.

Charitatis querelæ.

Audi quid contra te dicat proximus: O homo, cur mihi iniuriaris, cur mihi pro meis mortem moliris? cur imponis falſa, & commentaris crimina, vt meam euacues burſam, vt emungas pecuniam? Si iniuriaris mihi, vindicta de te ſumetur in inſtanti; Si me deprædaueris pecuniâ, prius te deprædaberis in animâ; Si me vulneres in corpore, prius vulneraberis in mente.

Proximi querela.

Audi quid contra te dicant elementa, & maximè tellus, mater tua: Cur iniuriaris matri tuæ, cur infers violentiam mihi, quæ de viſceribus meis te produxi? Cur me vexas aratro, vt fænus reddam centuplum, cur vexas matrem vt euomam aurum? non ſufficiunt eaque tibi largior ſpontaneâ voluntate, niſi extorqueas violentiâ? veniet tempus quandò proprios reuerteris in ortus, quandò te recipiam, & in viſceribus claudam; quandò te exponam vermibus, qui me expoſuiſti verberibus.

Elementa de homine conqueruntur.

Audi quid contra te dicat mare. O homo, cur me fulcas nauibus, Remis verberas, ſcrutaris viſcera retibus? Non mirum ſi te mergam, ſi naufragium inferam, ſi impugnem procellis, & verberibus varijs.

Maris querelæ.

Audi quid contra te dicat Deus! Quid eſt ô homo, quod Creatorem tuum

Deus conqueritur de homine.

(c) omiſſa ſunt in noſtro exemplari: *Quid enim illi refert, quantum ſibi in arcâ, quantum in horreis iaceat, quantum paſcat aut fæneret, ſi alieno inhiet, ſi non acquiſita, ſed quærenda computet? Quis ſit diuitiarum modus quæris? primus habet quod neceſſe eſt; Secundus, quod ſat eſt. Conſidera quod iſta bona fortunæ minima ſunt, inſidiæ ſunt. Quiſquis tutam vitam agere volet illa viſcata beneficia deuitet. Ille ſolus beatus eſt, qui ſe fruitur, & qui ex alieno non pendet.*

tuum postponi creaturæ? præfers ei nummum, creaturam Deo, terram cælo, cælesti caducum, æterno transitorium? considera quod de luto te produxi, ad imaginem meam te formaui, considera quod manus meæ te fecerunt, totum in circuitu te plasmauerunt. (*d*) Gratus esses pro pecuniâ, homini, ingratus es mihi pro vitâ? Si non sis gratus pro datis, saltem esto gratus pro dandis, vt si te non moueat quod dedi, saltem moueat quod promitto: & si te non moueat spes vitæ æternæ, moueat te timor gehennæ.

His monitus homo, auaritiam deuitet, diuitijs animum non apponat, (*e*) quia dicit authoritas, *Quam difficile est camelo per foramen acus transire, tam difficile est confidentes in pecunijs, regnum Dei introire.* Paulus etiam ait:
Matth. 19. Tim. 6. *Radix omnium malorũ cupiditas: Quam quidam appetentes errauerunt, & inseruerunt se doloribus multis.* Nihil prodest ei cupiditas, cui inest cupiditas. Omni peccato peior est auaritia, & pecuniarum amor. Hinc Dominus in Euangelio: *Cauete ab omni auaritiâ.* Et Paulus: *Omnis fornicator aut immundus, aut auarus, non habet hæreditatem in regno Dei.* Item Salomon: *Auarus non impletur pecuniâ.* Et: *Qui amat diuitias, non capiet fructus ex eis.* Item Cyprianus ait: Auarus vir similis est inferno. Quidam etiam dixit: Auaro tam deest quod habet quam quod non habet. Multa, fratres, relinquitis, si desiderijs renuntiaueritis, cor namque Deus postulat, & non sudaria pensat.

Luc. 12. Ephes. 5. Eccle. 5. Ibidem. Cyprianus.

CAPVT. VII.

Contra Acediam.

Zach. 22. SI prædicator vult hominem contra acediam munire, his vtatur authoritatibus: *Piger lapidabitur stercoribus bouis.* Item: *Surge qui dormis, & illuminabit te Christus,* Item: *Vos qui iacetis in sepulchris surgite & occurrite ad iudicium saluatoris.* Seneca etiam ait: *maxima iactura est, quæ per negligentiam fit.* Ephes. 5. Seneca.

Ab his, sic procedat prædicator: fratres charissimi, ecce qualiter contra acediam siue pigritiam nos munit Scriptura. hæc est acedia quæ Christiani manum ab aratro retrahit, quæ cum vxore Loth in Sodomam respicit, quæ cum Loth timet montem adscendere, quæ cum Ruth non vult in terram Bethleem redire. Hæc est acedia quæ facit in monacho votum tepescere, per quam claustralis ordinis rigorem fastidit: quæ delicatioribus vult uti cibarijs, mollioribus accumbere stratis; paucioribus interesse vigilijs, paucio ri vel nullo vti silentio. Hæc est acedia, quæ timet aggredi magna, fastidit incepta, cui quodlibet onerosum, quodlibet difficile, nihil leue. Hæc est quæ clericum arcet à studio, Claustralem excludit à claustro, vitia nutrit, virtutes secludit. Hæc enim parit luxuriam, nutrit gulam, detractiones seminat, iurgia procreat. Vndè Poeta:

Acediæ vitium quomodo superandum. Acedia multorum malorum causa.

Quæritur Ægisthus quare sit factus Adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

Ouid. l. 1. de remedijs amoris.

Tali pigro dicitur. *Surge qui dormis.* Dormit, inquam, piger clausis oculis mentis, qui nec ad bona intuitum dirigit, nec ad videndum necessaria, oculum mentis aperit. Sed dum se in terrena appetendo incuruat, in somno mentis positus, quasi phantasmata somniat. Sunt autem tres species somnij. Primum & præcipuum est, Contemplationis, per quod rapitur homo ad videndum cælestia. Secundum est, Imaginationis, per quod imaginatur visibilia. Tertium autem est, pigritiæ, per quod somniat stulta. De primo dicitur: *Immisit dominus soporem in Adam.* De secundo dicitur, *quod in Somnis dedit Deus sapientiam Salomoni.* De tertio dicitur contra pigrum: *Exurge qui dormis &c.* Per primum somnum fit homo Deus

Somnij species. 3. Genes. 2. 3. Reg. 3. Ephes. 5.

(*d*) Sequitur: *Attende quòd pelle & carnibus vestivi te, ossibus & neruis compegi te. Quid est quod me contemnis; & tanta ingratitudinis redargueris?* (*e*) *cupiditatem fugiat, ambitum deponat.*

Deus, per secundum fit homo spiritus, per tertium fit pecus. In primo apparet Deus, in secundo spiritus, in tertio diabolus. hoc somno torpebat Isboseth 2. Reg. 4. in meridie, quandò dormiente ostiariâ, latronum Principes ingressi illum dormientem capite minuerunt. Isboseth dormiens, est anima somno desidiæ soporata; ad hanc vt eam interficiant, ingrediuntur latronum principes, id est, dæmones, quia dum rationis circumspectio minus prouidè mentis ianuam seruat, diabolus callidè ad interficiendam animam per hoc ostium intrat. Hic autem somnus torporis introducitur, susurrio; vel leui aurâ, vmbrâ, vel fatigatione nimiâ. Sicut enim leui susurrio fontis vel auræ lenis, vel dulcedine carminis materialis somnus introducitur: sic instinctu prosperitatis quasi flatu auræ lenis, vel susurrio carnalis delectationis, inducitur mens in somnum torporis. Vmbra etiam ignorantiæ hunc somnum parit; honesti etiam laboris defatigatio hunc somnum gignit. Ad quem dormientem clamat Scriptura: *Surge qui dormis.* Surge, inquam, per rationis circumspectionem, surge per mali aspernationem, surge per boni operationem; *& illuminabit te Christus.* Quia nox abijt, dies autem appropinquat. (*a*) Vos ergo qui iacetis in sepulchris negligentiæ, dealbati exterius, quo ad exteriorem iustitiæ superficiem, sed interius fætidi per mentis torporem, & in vermes resoluti per prauarum cogitationum multitudinem; surgite à terrâ in cælum, ab otio ad exercitium, à pernitioso torpore ad virtutis negotium, & occurrite ad iudicium Saluatoris. (*b*) Audite quid Scriptura dicat: Piger lapidabitur stercoribus bovis. Bos est ille qui laborat in areâ Domini, qui sacram Scripturam spirituali sensu quasi dentibus atterit, spiritualemque intelligentiam à sacrâ scripturâ elicit, eamque in mentis delectationem quasi in stomachum traijcit. Ab hoc spirituali cibo quasi stercus eijcitur litteralis superficies, quæ aliquandò hæresim sapit, quæ illum qui ad intelligendum Scripturas pigrescit, per torporem interficit. O homo, quid est quod cæteræ creaturæ deputatis sibi officijs indulgent, Sol annuum cursum perficit, luna menstruis vicissitudinibus discurrit, & cæteræ stellæ officia sibi deputata exercent, bruta animalia ad suæ naturæ exercitia non torpent, tu solus desidiâ soporatus, à tuo officio deuias, imaginem Dei in te deformas, viuens moreris, & moriens viuis? Saltem te ad erubescentiam moueat minimi & deiecti animalis industria, id est formicæ cautela, quæ in æstate magnâ solicitudine grana colligit quibus viuat cum hijemis austeritas ingruerit. Sic in præsenti vitâ, fructus bonorum operum deberes acquirere, vt adueniente die hijemali, id est, in die Iudicij habeas fructum bonorum operum, qui te reficiant in æternum.

Somnus desidiæ.

Somni desidiæ vel torporis causæ.

Ephes. 5.

Ibidem.

Eccli. 22.

Bovis interpretatio mystica.

Formicæ cautela.

Vide ergo quam perniciosa sit segnities?

Quamdiu Dauid se exercuit in militiâ, ei non insultauit luxuria, sed postquam desedit in palatio, laborauit adulterio. Samson quamdiu pugnam habuit cum Philistæis, tamdiu non est captus ab hostibus, sed dormiens in sinu Dalilæ, excæcatur ab hoste. Salomon laborans in structurâ templi, non sensit luxuriæ iacturam, sed feriatus à labore, expertus est insultus lasciuiæ. Hæc est ignauia quæ hominem offert diabolo inermem, nudum exponit suggestioni, debilem tentationi. Hæc priuat hominem spiritualibus bonis (*c*) virtutum vestimentis. Hæc diabolum vocat ad pugnam, carnem ad lasciuiam, os ad gulam, mentem ad negligentiam. Sis ergò honesto

Segnities quam perniciosa.

Cap. 7.

(*a*) in alio exemplari sic: *Ille ergo qui dormit acedia somno clamet ad Dominum: Custos quid de nocte, custos quid de nocte? quasi dicat. O Deus, qui es verus Samaritanus, verus animæ & corporis custos, quid me non eripis de morte ignauia, de tenebris acediæ? Si hoc clamauerit homo totâ mentis intensione, audiet Dominum dicentem: venit manè, & nox recedit, quasi dicat: cum ad me vigilare, & torporem excutere contendas, ecce tibi offero manè æternæ illuminationis, auroram gratiæ cælestis; & sic recedet nox negligentiæ, si tamen in vigilijs niteris perseuerare.* (*b*) In alio hæc: *Vt ille qui vos iudicat iudicio discretionis, operantes inueniat, & sic in futuro, à vobis iudicium damnationis excludat.* (*c*) Pro *bonis*, habetur, *armis.*

nesto occupatus negotio, vt quod perdidisti per præteritum, redimas per futurum. Omnem horam complectere, omne momentum tuæ vtilitati facias deseruire, vt saltem Deo offeras senectutis fæcem, qui diabolo obtulisti iuuentutis florem: vt saltem in senectute fias miles Christi, qui in iuuentute fuisti seruus diaboli.

In Senectute, Deo seruiat qui in iuuentute non fecit.

CAPVT. VIII.

Contra inuidiam:

CONtra Inuidiam his authoritatibus potest Prædicator munire Auditores: Dominus ait in Euangelio; *Nolite inuidere inuicem.* Item Petrus ait. *Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & detractiones, & omnem inuidiam.* (a) Salomon ait: *Vita carnis, sanitas cordis, putredo ossium inuidia.* Item Augustinus ait: *Inuidia omnes virtutes concremat. Inuidus certe est, qui alienum bonum suum facit, inuidendo supplicium.* De eadem ait Isidorus: Vndè bonus proficit, indè malus vel inuidus contabescit. De eadem alia authoritas: *Inuidiâ diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Item Poëta: *Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.* Item. *Inuidia Siculi non inuenêre Tiranni, maius tormentum.* Iuxta has Authoritates, sic procedat prædicator: Audistis fratres charissimi, qualiter sacra scriptura inuidiæ pestem persequitur, qualiter malum liuoris execratur. Vndè maximè vitanda est pestis inuidiæ, quæ primò se vexat & suum possessorem infestat. primò sibi nocet quam alium vulneret, & in se sua vulnera reuertuntur. Hæc est, quæ in alterius prosperis dolet, & in alterius lætis luget, in alterius aduersitate lætatur. O vitium, omni vitio despectius, omni peste deiectius! quod virtus molestat, infestat felicitas, beatitudo vexat, lætitiâ cruciat! Cum cætera vitia quandam habeant perfunctoriam delectationem, lætitiæ vmbram, felicitatis imaginem, pestis ista est tormentum sine refrigerio, morbus sine remedio, labor sine respirationem, pœna sine interpolatione. Hoc est peccatum quod seipsum punit, se inpunitum non relinquit; simul maculat & cruciat, simul punit & viciat. Hic est vermis qui ex manna nascitur. Hic est vermis quo Ionæ hedera desiccatur. Hic est ignitus serpens quo Filij Israël punguntur. Hic est bruchus quo fructus terræ depascuntur.

1. Petri. 2. — Prov. 14. — S. Prosper li. 3. de vita contemp. Cap. 5. — Sapientiæ. 2. — Inuidia quantum malum — Inuidus sibi ipsi nocet. — Inuidia vermi comparatur. — Ionæ. 4.

Legimus Filijs Israël cælitus mannam datum, ex quo seruato scatebat pluralitas vermium: Sic ex cælesti gratiâ collatâ fideli, occasionaliter in animo superbi nascitur inuidia; & quanto magis fidelis in manna cælestis gratiæ solidatur, tanto magis superbi mens in inuidiæ vermem resoluitur. Legimus vermem ex hederâ natum, cuius vmbrâ Ionas à caloris insultu defendebatur, hederam funditus corrosisse; Sic inuidia quasi vermis ex nitore virtutis nata, puritatem conscientiæ quâ se homo contra æstus vitiorum debet defendere, funditus corrodit; & caput Ionæ, id est; mentem hominis æstibus vitiorum exponit. Filios Israel in deserto peregrinantes legimus serpentes igneos pupugisse; Sic Claustrales in huius mundi deserto exulantes, qui debent esse veri filij Israël, frequenter inuidiâ laborant. vermis enim iste habitat in cinere & cilicio, & in puluere latitans, pungit vsque ad mortem. Hæc est tinea quæ purpuramenta virtutum demolitur. Hæc est ærugo quæ thesaurum sapientiæ deprædatur. Bruchus iste terræ virentia consumit, quia si quid boni operis viret in homine, perdit.

Exod. 16. — Ionæ. 4. — Inuidiæ origo. — Num. 21. — Inuidia sæpe laborant Claustrales.

Hæc est pestis, quæ Angelum eiecit de cælo, hominē proscripsit à paradyso. Hæc

I

(a) Cap. 8. In alio exemplari hîc interseritur. *Paulus etiam ait: Charitas non æmulatur,* 1. Cor. 13.

Hæc filios Israël in deserto percussit; hæc contra Ioseph, Fratres armauit: hæc Danielem in lacum leonum detrusit; hæc tandem caput nostrum patibulo crucis affixit. O homo, quod tibi emolumentum si inuides, quod lucrum si leues? Tu laqueum aperis, & illum effodis, & ipsemet in foueam cadis quam facis: dum alios laboras tenere, ipse teneris, dum alios defraudare, deciperis. O homo, naturam impugnas, charitatem debellas, teipsum molestas, erras in proximum, offendis Deum. Cum deberes alterius gaudia tuâ facere congaudendo, alterius dolorem tuum facere condolendo, cum in alterius miseriam tuam deberes miseriam legere, in teipso statum proximi cognoscere. Quò tendit liuor! quo prosilit zelus! quo fertur inuidia! Quæ rumpit vinculum amicitiæ, charitatis gluinum, fedus amoris, legem naturalis iustitiæ.

CAPVT. IX.

Contra Iram.

SI Prædicator vult hominem armare contra Iram, his vtatur authoritatibus: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* (*Matth. 5.*) Et Paulus ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* (*Ephes. 4.*) Et Iacobus: *Ira viri iustitiam non operatur.* (*Iacobi. 1.*) Et Salomon: *Fatui statim indicant iram suam; qui autem dissimulat iram suam, callidus est.* (*Prouerb, 12.*) *Vir iracundus prouocat rixas, qui patiens est, mitigat suscitatas.* (*Prou. 15.*) *Ira in sinu stulti quiescit.* (*Eccles. 7.*) Gregorius: *Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?* (*S. Greg.*) Et in Psalmo: *Irascimini, & nolite peccare* (*Psal. 4.*) Poëta etiam ait:

Ira breuis furor est, animum rege, qui nisi paret,
Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catenis.

Et Claudianus:

Si metu, si praua cupis, si duceris irâ,
Seruitij patière iugum.

Ecce authoritates, quibus quasi spiritualibus armis contra iram se munire debet Catholicus. (*Ira multorum malorum origo.*) Vide homo, quam prauæ sobolis fæcunda sit ira. Ab irâ procedit odij rancor. Quid enim est odium? nisi ira inueterata? (*Quid sit Odium.*) Ex eâ nascitur homicidium, contumelia, detractio, iniuria. O homo, si irasceris, si proximum odis, tibi ipsi contradicis, qui in oratione clamas ad Dominum: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth. 6.*) Quâ frõte debita dimitti poscis, qui proximo rancorum animi non dimittis?

Tres autem sunt species Iræ; (*Iræ tres species.*) Quædam in animo nascitur, sed usque ad exteriorem iram non perducitur; hæc est, de quâ dicitur: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* (*Matth. 5.*) Quià qui interius iram retinens concipit, æternæ damnationis iudicium non euadet. Hæc ira significatur per filiam Archi Synagogi defunctam in thalamo. Est alia ira quæ procedit vsque ad generales contumelias, quæ grauior est, & gehennæ vicinior, de quâ dicitur: Qui dixerit fratri suo Racha, id est, (*Matth. 5.*) generales contumelias ei ingesserit, reus erit concilio, id est, grauiori iudicio reus erit. Hæc autem significatur per filium viduæ. Quia cum quis extra mentem ad actum irâ prouocatur, (*Luce. 7.*) anima extra septa mentis vsque ad exercitium prauæ operationis mortua defertur. Quandò verò vsque ad speciales nequitias contumelia prorumpit, grauius furit. De quâ dicitur: *Qui dexerit Fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis.* (*Matth. 5.*)

Quia, quanto grauiores sunt contumeliæ, tanto ille qui contumelias ingerit, eum infamiæ fætore corrumpit. Si ira in animo oritur in instanti, refrænetur, quia allidendi sunt paruuli ad petram antequam crescant; vulpeculæ capiendæ, antequam vineam corrodant; & manè primogenita interficienda; & Cananæus de terrâ promissionis eijciatur; & sic *non occidat Sol super iracundiam vestram.* (*Ephes. 4.*)

Quia sic est irascendum primis motibus, vt per consensum non peccemus. Humanum est enim in irâ surgere, sed diabolicum est perseuerare. Non pudet irasci, sed non incidere culpam.

culpam. (*a*) O homo, audi quid dicat doctrina cælestis magistri: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, &c.* Ibi habes, quià si velis materiale munus tuum offerre ad altare, quod prius te debeas reconciliare fratri tuo, si rancorem teneas in animo; quià nihil prodest exterioris muneris oblatio, nisi interius mentis tranquillitas offeratur Deo. Similiter, in altari fidei vis offerre hostiam bonæ operationis, prius exclude ab animo nubila rancoris. Quia si peccauerit in te frater tuus, non solum debes ei dimittere septies; sed septuagies septies. Caput nostrum Iesus Christus in passionis articulo, pro suis orauit persecutoribus, & Primicerius martyrum Stephanus pro suis intercessit lapidatoribus; & si huius perfectionis non sumus, vt bonum pro malo soluamus, saltem pro malo minimè mali talionem reddamus.

Matth. 5.

Rancores ex animo euellendi.

Matth. 18.

Act. 7.

Illud frequenter ad memoriam debemus reducere, quod nobis insinuat doctrina euangelicæ parabolæ, vbi legitur de illo, cui Dominus dimisit debitum, nec ille suò debitori voluit dimittere suum, & ideò detrusus est in carcerem, & coactus reddere vsque ad nouissimum quadrantem. Similiter qui proximo non remiserit iniurias, ab eò summus exactor de singulis culpis exiget pænas. (*b*) Cum rancorem in animo detines, inimico non noces, sed te in animâ perdis, & te in animo per rancorem punis, dum alij cupis aduersari. Quæ est ista malitia? quæ vindicta? vbi dum vis tenere hostem, teneris? dum vis percutere inimicum, te perimis? Illud præceptum diligenter attende, cautius intellige: *Diligite inimicos vestros, & benè facite his qui oderunt vos.*

Matth. 18.

Matth. 5.

Capvt. X.

Contra Superbiam.

Si ad fugam Superbiæ Prædicator Auditores intendit excitare, his vtatur authoritatibus: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Item: *Quod hominibus altum est: abominatio est apud Deum.* Item Paulus: *Noli altum sapere, sed time.* Item Iesus filius Sirach: *Initium omnis peccati Superbia.* Item: *Deposuit potentes de sede; & exaltauit humiles.* Item Petrus: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* O homo, considera quid Superbia auferat, quid humilitas alumna virtutum conferat. Superbia ex Angelis Dæmones fecit: humilitas autem homines sanctis Angelis similes facit. Superbia cælestis est natione, & tamen latitat in cinere & cilicio. Caueat Claustralis ne dicat cum Pharisæo; *Non sum sicut cæteri hominum.* Sed potius clamet; *ego sum vermis & non homo. opprobrium hominum; & abiectio plebis.* Si litteratus est, non intonet cum Pharisæo, *Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est?* sed potius clamet cum Publicano, *Deus esto propicius mihi peccatori.* O homo, tutum est ponere locum in imo, periculosum est stare in præcipitio. ad humilem

Luca 14.

Luca 16.

Rom. 11.

Eccli. 10.

Luca 1.

1. Petri 5. & Iacobi 4.

Superbiæ natura & conditio.

Luca 18.

Psalm. 21.

Psalm. 11.

Luca. 18.

(*a*) In alio exemplari habentur hîc sequentia:

Cap. 9.

Quia si perseveraverit ira, cadet super eam Sol iustitiæ Christus, qui operatur in nobis mane, quandò nobis gratia infunditur, tunc enim aurora gratiæ in nobis surgit, dum in nobis per iustificationis lucem diescit: Tunc verò ad meridiem Sol tendit; cum maior in mente charitas incandescit: Tunc verò tendit ad vesperam, quandò charitas sentit torporis nubeculam; sed quando iræ nubeculæ surgunt, tunc radij cælestis Solis humanæ menti se subtrahunt. O homo, iram fuge, quæ est hostis sapientiæ, degenerat à ratione, excedit mensuram iustitiæ, amicitiam & concordiam rumpit, aufert pacem pectoris, sabbathum æternitatis, (b). Nec tamen per negligentiam (vt dicit Philosophus) sunt remittendæ iniuriæ, sed potius per sapientiam. O quanta labes fraterni odij, per quod peccata redeunt, vitium pullulat, homo morbi patitur recidivum. O homo cogita ne facias alij quod tibi nolles fieri.

Osea 14. humilem dicit Dominus, *Ego sum ros, & germinabit Israël sicut lilium.* Lilium melius crescit in valle quam in monte: quia ibi magis fæcundatur irriguo, diutius retinet viredinem, diuturniorem conseruat candorem. Vndè dicitur, lilium conuallium. Sic ille qui est verus Israel, verè Dominum videns, in valle humilitatis plantatus, maiore irriguo gratiæ cælestis fæcundatur, melius spiritualiter germinat.

Lilium melius in valle quam in monte crescit.

Magis retinet charitatis nitorem, & innocentiæ candorem. *Tanto ergo quisque esse humilior debet ex munere, quanto obligatiorem se conspicit in reddendâ ratione.* Quæuis enim opera merito priuantur, nisi humilitatis dulcedine condiantur. Nam *qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat.* Hæc est humilitas quæ clamat: *Qui maior est fiat sicut minister.* Et alibi: *Quantò maior es, humilia te in omnibus.* Hæc est quæ filium Dei de sinu Patris descendere fecit in vterum Virginis. Hæc est quæ eum inuoluit vilibus pannis, vt nos indueret virtutum ornamentis. Hæc est quæ eum circumcidit in carne, vt nos circumcideret in mente. Hæc est quæ eum permisit corporaliter flagellari, vt nos liberaret à flagello peccati. Hæc est quæ Regem nostrum coronauit spinis, vt nos seruos coronaret æternæ beatitudinis rosis.

S. Greg. in Matth. 25. — S. Greg. super Psal. 3. panit. — Luc. 22. — Eccli. 3. — Humilitatis encomium.

O quã humilitati dissimilis est superbia! quæ Luciferum de cælo eiecit, Adam paradyso priuavit, Nabuchodonosorem in bestiam transformauit. Hæc est Superbia, quæ dum suprà se insolenter se erigit, infrà se ruinosè descendit. Hæc est quæ dum se extra se quærit, se intrà se non inuenit. Hæc est quæ hominem in generalitate facit specialem, & in vniuersitate facit singularem, in publico solitarium, & in conuentu privatum. Hæc prima fuit quæ hominem deiecit, & vltima est quæ ei ad Dominum redeunti se obijcit.

Superbiæ effectus pessimi.

Cum benè pugnabis, cum cuncta subacta putabis,
Quæ mala tunc præstat, vincenda superbia restat.

Hæc est quę effæminat habitum, extra regulam ponit gestum, per quam verba inundant, minæ fulminant, arrogatur quod deest, absentatur quod instat. Hæc Philosophos tradidit in reprobum sensum, excæcauit Iudęum, perimit obstinatum, deijcit exaltatum.

(a) Hæc designatur per Aquilonem, dum dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auster.* Aquilo inimicatur floribus, gramina deprædatur, aquas gelicidio ligat: sic superbia nouercatur bonis, fructum operis perdit, mentem ligat gelicidio peruersitatis, de quâ dicitur: *Omne malum panditur ab Aquilone;* quia Superbia mater est omnis nequitię. De hâc etiam dicitur: Quid tu vides Hieremia? *Ollam succensam ab aquilone ego video.* Hæc olla est Seruorum superbię, in qua decoquuntur Filij tenebrarũ, sectatores honorum, venatores diuitiarum, qui appetunt primas cathedras, qui volunt in foro salutari, & vocari ab hominibus Rabbi. Hanc ollam succendit Nabuchodonosor, id est, diabolus, huic flammam præstat superbiæ fastus, in hâc decoquitur superbus, decoctum comedit Aegyptus, id est, immundus spiritus trahit in corpus suum; consequenter egerit in infernum. Superbia ventus est, qui proijcit puluerem à facie terræ; quia superbum eijcit à stabilitate vitæ æternæ. hic est tumor, qui infusa medicamina depellit, quia superbia oblatam gratiam non recipit. Quatuor autem sunt species superbiæ, quæ quasi quatuor venti totum mundum perflant, quià mundanos tumoribus inflant. Arrogantia scilicet, quæ sibi adscribit quod non habet: insolentia, quæ sibi appropriat quod alijs debet; fastus, qui multa credit de se vltra verum: contumacia, quæ se erigit in Prælatum. Hi sunt quatuor fabri qui totum Orbem concutiunt, &

Cant. 4. — Ierem. 1. — Ibidem. — Superbiæ quatuor sunt species.

Cap. 10. (a) In alio exemplari interiecta hîc erant: *Hæc Prælatos percutit, diuites in tumorem erigit, Religiosos decipit. Hæc hominem excæcat ne se cognoscere valeat, & quasi quodam præstigio fallat, vt nec de se credat quod est, & de se opinetur quod non est.*

& varia phantasmata hominibus offerunt.

Capvt. XI.

De Contemptu mundani timoris.

Volens Prædicator inuitare Auditores ad comtemptum mundani timoris, & ad appetitum timoris superni, his vtatur authoritatibus : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* In libro Sapientiæ legitur : *Deum time, & mandata eius obserua.* Item alibi : *Beatus est qui semper est pauidus.* Et iterum : *Initium sapientiæ timor domini. Timentibus Deum benè erit in extremis, & in die defensionis eius benedicentur.*

Math. 10. Eccles. 12. Prouerb. 28. Eccleci 1. Ibidem.

Qui timent dominum, custodiunt mandata eius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius. Et Hieronimus ait: Nulla res est quæ sic seruet nos à peccato immunes, sicut timor supplicij, & amor Dei. Et Gregorius ait: Deum timere, est, nulla quæ facienda sunt bona præterire. Ex his authoritatibus sic procedendum est : O homo, specialiter est vitandus omnis timor mundanus : Qui tribulationes fugit antequam veniant, qui in tormentis dolorem exaggerat; qui in prosperitate parit aduersitatem, in gaudio tristitiam & mortem; qui est pessimus augur in dubijs, mendax in veris, abundans in falsis. Nullum bonum adiuuat habentem, nisi ad eius amissionem præparatus est animus.

Eccli. 2. S. Hieron. S. Greg. Timor mundanus contemnendus.

Ergo aduersus omnia quæ accidere possunt, etiam potentissimus adhortare te. (*a*) Cupiditatum finis etiam ad timoris remedia proficit, & vt Seneca dicit : *spem metus sequitur.* Prouidentia maximum bonum conditionis humanæ, in malum versa est; feræ pericula quæ vident fugiunt, cum effugere securè possunt: nos & venturo torquemur & præterito. Multa bona nostra nobis nocent. Timoris enim tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat, nemo tantum præsentibus miser est. O homo, vince timorem omnium victorem; si viceris eum, aduersitas erit prospera, tribulatio dulcis, dolor fiet delectabilis. O homo, vis timorem fugere, terrena postponere? non adhæreas terrenis, non indulgeas caducis, si terrena diligis; times offendere, times amittere; Si vis timorem vincere, time Deum. Sic ars deluditur arte, sic clauus clauo retunditur. Deum time ne timeas, Deo serui ne seruias, & mandata eius obserua mente. (*b*) hoc est omnis homo, id est, ad hoc factus est omnis homo, vt in se legat omnem Dei potentiam. Constitue te O homo inter duas molas, molam timoris & spei. Sic spera ne laxetur animus, sic time ne dilatetur cogitatus. O homo noli timere mortis instantiam, nec recuses vitæ militiam! hæc dat viro iusto amplius meritum, illa largitur stipendium. Noli considerare quantum viuas, sed quomodo. Non vt diu viuas curandum est, sed vt satis benè. diu viuere pertinet ad euentum; satis bene ad animum. Longa est vita si plena est; impletur autem animus, cum se virtutibus plenum reddit, & à propriâ sui potestate non resilit. Quid prodest illi si octoginta annos exegerit cum torpore inertiæ? non vixit iste, sed in vitâ moratus est, nec serò mortuus est, sed diu. Ille autem plenus dierum moritur, qui senium pensat grauitate virtutis, qui coactam ætatem extendit meritis : quia licet eius ætas sit imperfecta, tamen vita est consummata. (*c*) Obsecro O homo, vt sic viuas, vt quemadmodum

Seneca. Terrena despiciendasunt. Viuit satis diu, qui benè viuit. Senectus ex virtute computanda.

Cap. 11. (*a*) Additur in alio : *Et indura.* (*b*) Additur : *Vt dicere possis, mandata tua meditatio mea est. Obserua ore vt clames ad Dominum, docebo iniquos vias tuas : obserua opere vt dicas, mandata tua exquisiui nimis.* (*c*) *Quæris ô homo, quid altissimum vitæ spatium exigat? vsque ad sapientiam timere : Qui ad finem illum peruenit, attigit finem non longissimum, sed maximum.*

admodum rerum pretiosa ex casu pendère putas, sic spatium vitæ in pendulo esse non ambigas. Actu illam metiamur, non tempore. Recuperet in bono actu quod amisit in fluxu. Non repentè nos in mortem deijcimus, sed minutatim procedimus; quotidiè morimur, quotidiè aliquid vitæ demimus. Faciamus, vt quantum decrescit de temporali vitâ, tantum crescat de æternâ. Sit detrimentum temporalis vitæ, in augmentum vitæ æternæ.

Mortis timor quomodo propulsandus.

Armemus nos patientiâ ad vitæ cursum, ad mortis insultum: ad vtrumque enim monendi & firmandi sumus, vt nec vitam nimis amemus, nec nimis mortis imperum timeamus, sed librâ rationis pensemus vtrumque; est enim ad moriendum alioquin inconsulta animi inclinatio, nam quidam grauati desidiâ, morte volunt finire fastidium. Non ad mortem adversitas importunitatis mundanæ debet impellere, sed potius ardor charitatis diuinæ, vt homo non constituat finem desiderij in mortis articulo, sed potius, in æternæ beatitudinis dispendio.

CAPVT. XII.

De spe cælestium, & contemptu terrenorum.

SI Prædicator vult Auditores inuitare ad spem cælestium, & arcère à spe terrenorum, vti debet authoritatibus, quæ ad hanc spem faciant, & ab illô spe animum retrahant. Verbi gratiâ: *Maledictus homo qui sperat in homine, & carnem ponit brachium suum.* Item: *Quam difficile est in pecunijs confidentes, intrare in regnum cælorum?* Et alibi: *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus:* (*a*) Item: *Iacta cogitatum tuum in Domino, & Ipse tè enutriet.* Item: *Spera in Domino, & fac bonum.* Ex his authoritatibus ita procedendum est: Spes terrenorum ad vota futura tendit, & antequam veniant gaudia, consumit. Hæc per nimiam sollicitudinem mentem corrodit, quia, Spem timor offendit, venturaque gaudia vendit, &, cupiditatem in infinitum extendit. O homo, qui incumbis terrenis, confidens in incertis, baculo arundineo inniteris, qui facilè frangitur! noli ergo credere illi qui fragilis est & lubricus, cito decidit, & te interimit. Potius constitue animum in aduersitatis nubilo, quam in prosperitatis sereno. Si spem in prosperitate terrenorum constituis, fallax est & seductoria, cum tenueris, non inuenies quod sperabas. Disces ex prænuntio, non esse spem ponendam in lubrico: Cur speras quod diu obtinere non poteris, vbi non inuenies quod credis, vbi minor delectatio in experientiâ? nec solum in eis quod sperabas non inuenies, sed potius fomitem culpæ, fomitem ruinæ, decipulam animæ, fermentum iustitiæ. Potius spem dirige in tribulationibus, quæ quamuis exterius prætendant amaritudinem, tamen in constantis animo pariunt cælestis spei dulcedinem: nec fruetur patientiæ fructus dulcedine, qui non fuerit punctus tribulationis amaritudine. Tribulatio etenim est fornax quæ decoquit aurum, lima quæ expolit ferrum, flagellum quo à palea separatur granum. In hâc tribulationis militiâ, patientia exercetur, militat fortitudo, roboratur constantia, spes ad cælestia inuitatur. Potius ergo anchora spei defigatur in portu salutis, in misericordiâ Saluatoris. Hæc enim spes non confundit, sed reficit, illuminat, non excæcat, vbi plus inuenitur quam quod quæritur, vel quam spes possit capere: vbi plus fit, quam spes possit intelligere; vbi spes gaudium non consumit, vbi votum gaudium non minuit: propter quod votum nihil expectat, vbi spes figit gressum.

Ierem. 17. Marci. 10. Psal. 117. Psal. 54. Psal. 36. Terrenorum spes cruciat. Terrena contemnenda. Tribulationes dulcedinem pariunt animi. Tribulatio multa bona operatur

O

Cap. 12. (*a*) In alio exemplari adduntur hîc sequentia:
Et Poeta: Maxima mortalibus addita est cura, spes vbi longa venit. Idem ait: *Longo consumit gaudia voto. è contra, de spe cælestium dicitur: Iacta, &c.*

Spei cælestis encomium. O quam felix spes illa cælestis, quam timor non expugnat, in quâ timor non auguratur falsa, vbi cupiditas non somniat inaudita, sed charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, ad quæ credenda vel speranda limes rationis inuitat. Quis timor humanam mentem infirmare valeat, si pro eâ apud Deum spes cælestis allegat? In quo nocebunt Tyrannorum fulmina, fortunæ præcipitia, infirmitates corporis, strepitus paupertatis, si mens fuerit spe cælesti vallata? hæc est spes quæ Congregationes regit; actiones dirigit. Hæc est quæ in charitate altitudinem ponit, vt actiones dirigamus in Deum: hæc est quæ in charitate latitudinem expendit, vt eam extendamus ad inimicum. Hæc est quæ in charitate longitudinem porrigit, vt in eâ perseueremus vsque ad vitæ terminum. Inter hanc & timorem, velut inter duas molas moli debet Christianus, suauis & delicatus. Deut. 24. Vndè in Deuteronomio dicitur: *Non accipies loco pignoris superiorem vel inferiorem molam.* Superior mola est spes; inferior, timor; non enim illa sine istâ accipienda est. Qui enim sperat & non timet, negligens est; Qui autem timet & non sperat, depressus est.

Capvt. XIII.

De Spirituali luctu.

His Authoritatibus & rationibus potest aliquis inuitare ad spiritualem luctum: Matth. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Et alibi: Luca 6. *Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.* Iacobus ait: Iacobi 4. *miseri estote & lugete, & plorate: Risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mærorem.* Salomon ait: Eccles. 7. *Melius est ire ad Domum luctus, quam ad Domum conuiuij.* Gregorius: S. Greg. *Præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Nemo potest hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Deo.* Tres sunt luctus, Luctus triplex. quibus mentem suam tenetur irrigare homo. Luctus pro proprio peccato, Luctus pro alieno, Luctus pro dilatione beatitudinis æternæ. Primus luctus fit ad seipsum; Secundus ad proximum; Tertius ad Deum. De Primo dicitur: *Fuerunt mihi lachrimæ panes die ac nocte.* De Secundo dicitur: Psal. 41. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis* 2. Cor. 11. *scandalizatur, & ego non vror?* hoc fletu fleuit etiam Iesus super Ierusalem, dicens, quia si cognouisses & tu! De Tertio fletu legitur in Psalmo: *Super flumina Babylonis illic sedimus* Psal. 136. *& fleuimus, &c.* Hi sunt threni Ieremiæ, quibus plangit peccatum animæ, plangit insultum miseriæ, & dilationem patriæ. Horum fletuum imbribus debet homo irrigare terram Luctus spiritualis quam salutaris. mentis suæ, vt pariat fructus bonorum operum, diuersos flores virtutum. Hi sunt imber matutinus & serotinus; Matutinus, id est, fletus pro proprijs peccatis, cuius irrigatione in mente surgit germen boni operis: Sed postquam ad maturitatem perfectæ iustitiæ Imber matutinus & serotinus. peruenit germen pænitentiæ, adesse debet imber serotinus, id est, fletus pro dilatione patriæ, vt tali lamentationis condimento, congruentius metamus fructus bonorum operum. Hi sunt gratiæ fluctus per quos transierunt filij Israël adscendentes in terram promissionis Peccatores enim de Ægipto vitiorum exeuntes, primò per Ægyptus vitiorum. mare rubrum transeunt, in quo submerguntur hostes, id est, primò pænitentiæ fluctus subeunt, vbi delentur vitiorum errores. Vndè per fletum hîc cantare debemus canticum Moysi, dicentes: *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & adscensorem deiecit in mare.* Exodi 15.

Consequenter enim veniunt filij Israël ad torrentem Hernon, & inclinantur scopuli, quandò fideles in deserto animi positi, & à curis sæculi eruti, ac in throno virtutum locati, flent pro alienis peccatis, compatiuntur proximis, alienum errorem iudicant suum, & sic scopuli inclinantur. Tandem perueniunt Filij Israël ad Iordanem,

danem, & pede ſicco pertranſeunt, cum fideles in cumulo perfectionis conſtituti, à fluxibus carnalium cogitationum purgatis affectibus animi, ingrediuntur lamentum, propter præſentis miſeriæ diſpendium. Primus, fletus eſt pænitentiæ, Secundus ex compaſſione proximi, Tertius ex propriâ compaſſione. O homo, fac vt mens tua ſit ille liber quem vidit Ezechiel, in quo erat ſcriptum, Væ, lamentationes, & carmina. Vt ſi peccato irretitus fueris, ad pænitentiam conuertaris: Vt ſi præceſſerit væ mortali culpæ, ſequatur lamentatio pænitentiæ: Imò, tres lamentationes; lamentatio pænitentiæ, lamentatio compaſſionis alienæ, lamentatio pro dilatione patriæ. O homo, ad hos gemitus te conuerte. Hos dolores amplectere, ab alijs terrenis doloribus te auerte. Si tibi inimicatur fortuna, propter eius inimicitias, dolorem non augeas: Non habet quid in te lædat, niſi ei vires præbeas. Certe, tibi non nocet niſi tibi noceas. ei præbuiſti arma ſi doleas. Quid triſtaris de amiſſione illorum, quæ In medijs voluptatibus cauſam habent doloris? quæ in mediâ pace cauſam habent diſſenſionis? quæ cum deberent eſſe ſecuritatis fomentum, vertuntur in metum? Si pro morte Amici doleas, magis doleas pro periculo animæ; quoniam pro ſecluſione huius vitæ temporalis, ſi pro ipſo fles, potius effundas lachrijmas mentis pro eo ad Deum, quam exteriorem vlulatum ad mundum. Si naturalis infirmitas te inuitat ad luctum, non luctui tradas animum. Non prohibeo lachrijmas quas naturaliter neceſſitas exprimit, quas infirmitas humana expellit; quia hæ lachrijmæ per eliſionem cadunt, nobis nolentibus. Sæpè ſaluâ ſapientis authoritate fluxerunt tanto tempore pro Amico lachrijmæ, vt illis non humanitas nec dignitas deeſſet: licet enim, ſeruatâ grauitate, naturæ obſequi; Sed quamuis natura te inuitet ad luctum animi, non tamen lachrijmæ ſuffocent animum, ſed in medijs lachrijmis animus conſtans & immobilis, miſeriam ſuam legat, vincatur ab animo luctus, abſorbeat infirmitatem mens, extenuet ſpiritus carnem, ratio ſenſualitatem. Si mors immineat, noli dolere, ſed præpara te ad mortis inſtantiam per mentis conſtantiam. Talem te præpara vt mortem timere non poſſis; vt poſt mortem viuere incipias, qui antè mortem moriendo viuebas. Non tamen dico quod deſidia victus, ad mortem fugias, quià tam turpe eſt aliquandò ad mortem confugere, quam mortem fugere. Deſiderium vitæ æternę te inuitet ad mortem: Deſiderium maioris meriti te in vitâ detineat. (a) Noli diſſolui proſperis, noli ſuffocari aduerſis. Ne ſis de illis mulieribus quas vidit Ezechiel plangentes Adonidem. Per Adonidem qui legitur fuiſſe mortuus, conſequenter rediuiuus, de quo mortuo videbantur lugere mulieres, de rediuiuo gaudere, intelligitur temporalis proſperitas, quæ in momento deſinit, ad momentum reſurgit, quia ſemper eſt in fluxu, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Hunc mortuum lugent, hunc rediuiuum gaudent mulieres, id eſt, homines effæminati, qui ad fortunæ ludum ſemper variantur; qui cum lugente fortunâ lugent, cum gaudente gaudent. Qui tot habent mentis viciſſitudines, quot habet fortuna varietates. Non iſte temporalis amplectendus eſt luctus ſed æternus præcordialiter eſt cauendus, ubi erit fletus ſine remiſſione, dolor ſine intermiſſione, labor ſine quiete: vbi tota anima erit in fletu conſcientiæ, totum corpus in luctu miſeriæ, quia à primâ portâ erit clamor, à ſecundâ miſeria.

Compaſſione. Ezech. 2.

Lamentatio triplex.

Fortunæ adverſitates equo animo ferendæ.

Lachrymæ moderandæ.

Mors non timenda.

Ezech. 8.

Proſperitatis inſtabilitas.

CAPVT

(a) In alio exemplari ſequuntur hæc: *Non tedio doloris appetas mortem, non amore blandimenti terreni appetas vitam. Hanc fer patienter, illam expecta conſtanter.*

Capvt. XIV.

De gaudio ſpirituali.

AD ſpirituale gaudium, hæ authoritates & rationes poſſunt hominem inuitare: *Letamini in domino & exultate iuſti.* Item: *Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.* Item: *Exultabimus & lætabimur in te.* Item: *Gaudete in domino ſemper, iterum dico, gaudete.* Item: *Iubilate Deo omnis terra, ſeruite domino in lætitia.* His autoritatibus monemur ad ſpiritualem mentis lætitiam, quam non operatur diuitiarum copia, non fallax mundi gloria, non poteſtas ſæculi, non prolis fæcunditas, non corporis ſanitas, ſed puritas conſcientiæ, munditia vitæ. Hoc gaudium nulla interrumpit miſeria, hanc proſperitatem nulla demolitur aduerſitas, huic dulcedini nulla ſe miſcet amaritudo. O felix puræ conſcientiæ iucunditas! quæ vermem interiorem excludit, à carcere doloris liberat rationem, ab immunditia purgat mentem.

Pſal. 31. Luc. 10. Iſaia. 25. Philip. 4. Pſal. 65.

Gaudium mentis extollitur.

Hæc eſt paradiſus deliciarum, varijs arboribus bonorum operum conſita, varijs virtutum floribus picturata; fonte cæleſtis gratiæ irrigata, (a) Hæc puritas conſcientiæ vitæ æternæ eſt imago, & regni cæleſtis præfatio. Contra hanc mentis ſerenitatem, nihil poteſt turbo fortunæ: contra hæc mentis propugnacula, nihil valent mundi inſtrumenta. Qui habet puritatem conſcientiæ, in medijs doloribus gaudet, in medijs lamentationibus ridet, felix eſt in aduerſis.

Conſcientiæ puritas perpetuum cauſat mentis gaudiũ.

Hæc eſt domus Salomonis varijs referta vnguentis, quia in puritate cordis dulcia redolent dona chariſmatis. Hæc eſt thalamus Dei, palatium Chriſti, lectus cæleſtis ſponſi. Ibi Sponſa, id eſt, anima, requieſcit cum Chriſto ſponſo ſuo. Ibi occurrit Rebecca Iſaac venienti de agro, Ibi Iacob delitioſis delectatur amplexibus Rachelis. Ibi Maria Magdalene Chriſto pretioſiſſima offert vnguenta. O, ſi tanta eſt felicitas puræ conſcientiæ, quanta eſt miſeria mentis cauteriatæ? quâ iudice nemo abſoluitur nocens, vbi vermis conſcientiæ mentem aſſiduè demolitur. Vbi aſſiduis circumvolat alis, ſæua dies animi, Vbi occurrunt monſtra, belluæ peccatorum. Hic eſt liber diaboli manu ſcriptus, notis teterrimis deturpatus, ibi charta eſt mens conſcia mali; ubi calamus, libertas arbitrij, ubi incauſtum, (b) enormitas peccati. Ibi, ô homo, miſerrimè recolis quidquid ab ineunte ætate ſcripſiſti, per quod Deum offendiſti, in quo proximo obuiaſti, in quo tibimet nocuiſti. O liber damnabilis, in quo non ſunt ſcripta carmina, ſed lamentationes, & Væ. Sed iam ô homo, dele per confeſſionem quod ſcripſiſti per falſam locutionem; dele per contritionem quod ſcripſiſti per malam cogitationem; dele per ſatiſfactionem, quod ſcripſiſti per prauam operationem; dele librum peruerſæ conſcientiæ ne ibi legat ratio vndè te damnet, ne ibi inueniat diabolus vnde te accuſet; ne ibi videat Deus vndè te iudicet, vt ſic redeas ad ſpirituale mentis gaudium, vt reuertaris ad teipſum; vt recurras ad Deum.

Conſcietiæ viciatæ miſeria.

Conſcientia mala liber eſt diaboli.

Cap. 14. (a) in alio exemplari ſequitur: *Hæc eſt paradiſus in quâ plantatur arbor vitæ, id eſt, vigor cæleſtis ſapientiæ: Vbi viret lignum ſcientiæ boni & mali, id eſt libertas arbitrij. In hâc conſtituitur homo, vt perenni felicitate lætetur.* (b) in alio, habetur, *incaſtum.*

CAPVT XV.

De Patientiâ.

SI ad patientiam vis Auditores informare, his vtere authoritatibus: *Patientia opus perfectum habet.* (Iacobi. 4.) Item: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* (Matth. 5.) Item: *doctrina viri per patientiam dignoscitur.* (Prov. 19) Et Philosophus ait: morum patientia summa, hæc est, per quam martijr moriendo superat viuentem, patiendo triumphat, in tribulatione inuenit dulcedinem, in labore quietem. De felle elicit fauum, de aceto mellitum; Contumeliæ sagittas patientiæ clijpeus frangit, iniuriarum iacula tollerantiæ virtus expellit. (*Patientiæ virtus seu efficacia.*) Quatuor sunt iniuriarum species quas patientia victrix expugnat, quibus resistendo, superat. (*Patientia omnes iniuriarum species expugnat.*) Prima est, iniuria verborum; quam patientia aut per silentij tranquillitatem absorbet, aut molitie verborum demulcet. Secunda iniuria est odij, quam patientia remittit, & pro odio charitatem reddit. Tertia est iniuria rerum, quam patientia superat, modico contenta viatico. Quarta est iniuria corporis proprij, quam repellit castigatio carnis. Multi leguntur habuisse patientiæ vmbram, multos legimus mentitos fuisse constantiam, vt prosperitatem consequerentur mundanam. Miramur quædam animalia quæ per medios ignes sine noxâ corporis transeunt; Sed multo magis mirari debemus eos qui per ferrum & ruinas & ignes illæsi & indemnes animo transeunt. (*Exhortatio ad patientiam.*) Turpe est cedere passioni, turpius est succumbere: luctare contra eam, si semel victa fuerit, rixam non iterabit. Auge animum, amplia virtutem, non est vir fortis aut strenuus, qui laborem fugit. his inquam negotijs locum debet habere patientia, vbi se ingerit cælestis negotij causa; alioquin, sordido te continuè fatigabis labore. Quare, si vides grauia insistere, noli terga vertere, sed pedetentim in tutum recede: facile est per patientiam tribulationum aculeos euadere, facile est per patientiam bona temporalia contemnere. (*Patientiæ Materia.*) Quid turpius, quam in ipso securitatis limine esse sollicitum? Causa hæc est quæ nos facit impatientes, quod sumus boni cælestis inanes.

Sunt autem septem patientiæ species, quæ in septem petitionibus dominicæ orationis comprehenduntur. (*Patientiæ species septem.*) Prima est, contra mundi insultum, contra vanæ gloriæ appetitum, contra terreni laboris desiderium, contra cupiditatis retinaculum; quæ petitur cum dicitur: *Libera nos à malo.* quasi diceret fidelis: confer patientiam contra malum sæculi, contra mundi insultum. (*Orationis Dominicæ breuis expositio.*) De hâc eâdem patientiâ fit sermo cum dicitur, in catologo Beatitudinum: *Beati pauperes spiritu.* (Matth. 5.) Patientiæ enim prima species consistit in spirituali paupertate, quæ est in abdicatione rerum exteriorum, in abdicatione naturalium donorum, cum homo pro naturalibus animæ dotibus non intumescit, in abdicatione eorum quæ pertinent ad dotes corporis, vt fortitudinis, pulchritudinis, &c. (*Paupertas spiritus in quo consistat.*)

Secunda patientia est contra insultus diaboli. Quæ species patientiæ petitur, cum dicitur: *Et ne nos inducas in tentationem.* Non petit homo ne tentetur, sed, ne in tentationem ducatur: tentatur enim quis, & non in tentationem ducitur; vt Iustus, qui resistit diabolo: Tentatur, & in tentationem ducitur, qui peccando, maligno subijcitur. (*Tentari, & in tentatione induci, differunt.*) de hâc patientiâ dicitur: *Beati mites, &c.* In hâc enim patientiâ, summa mansuetudo resultat, quod homo malignanti Dæmoni assensum non præstat.

Tertia patientia est contra iniurias proximi, quandò homo patienter sustinet contumelias; hæc petitur cum dicitur: *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* De eâdem dicitur: *Beati misericordes. &c*

Spiritualis enim misericordiæ effectus est, in iniuriarum remissione. Quarta species patientiæ est contra naturalis paupertatis instantiam, cum aliquis constanti animo ægestatis sustinet ingruentiam. Hæc petitur cum dicitur: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quis est iste panis quotidianus, nisi patientia contra paupertatem in huius vitæ dispendio? Hęc enim patientiá est quæ viatici modicum computat immensum, quæ abundanter cibat mentem, quamuis non impleat ventrem. Hæc patientia fructuosa facit ieiunia; Hæc in milio inuenit similam, in gobione Salmonem, in aquis pigmentum: De hâc dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Patientia enim quæ in materiali ieiunio satietatem inuenit, iustitiam sitit & esurit; & quanto magis cibum materialem fastidit, tanto magis spiritualem appetit.

Quis sit panis quotidianus quē à Deo petimus.

Quinta patientia est contra insultum carnis, quandò homo viriliter refrænat insultum carnis, & castigat iumentum, vt sensualitas famuletur rationi, caro spiritui, quando spiritus super carnem tenet imperium, quando contra carnem ratio obtinet regnum. Hoc regnum petitur in dominicâ oratione, cum dicitur: *Adueniat regnum tuum*, id est, fac vt sicut omnia obediunt tibi, ita in nobis sensualitas pareat rationi. Vt sicut omnia in regno tuo sunt pacifica; ita in regno nostræ mentis omnia sint tranquilla. O, quam timendum est hoc duellum inter carnem & spiritum, ubi caro contra spiritum armatur, illecebris sensuum, iucunditate carnaliũ delectationum. Vide exercitum carnis, qui militat in eius castris, & cum carne venit ad bellum: pulchritudo rei quæ decipit visum; blandimentum soni quod seducit auditum, odoramenta rerum, quæ suspendunt olfactum, sapor cibi, qui allicit gustum, lenitas rei, quæ prouocat tactum. Contra hunc exercitum armat patientia mentem; quæ sola hostes istos valet expugnare, sola litem terminare, sola exulantem rationem in suo regno restituere. Istud bellum plusquam ciuile est, & ideò magis cauendum. Est bellum externum inter hominem & diabolum, de quo dicitur: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates aëris huius.* Est ciuile bellum inter hominem & proximum, de quo dicitur: *Filij matris meæ pugnauerunt contra me.* Est bellum plusquam ciuile, inter carnem & spiritum, de quo dicitur: *Militat caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Hoc bellum sedari potest spirituali luctu, si lugeat quis absentiam sponsi, si fleat pro ingruentiâ peccati, si doleat abstinendo à desiderio carnali, si ploret cessando ab amore mundi. De quo luctu dicitur: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

Carnis exercitum hominem inpugnans.

Ephes. 6.

Cant. 1.

Gal. 5.

Bellum carnis & spiritus, quomodò sedandū.

Matth. 5.

Sexta patientia est contra miserias corporis, quæ attenduntur in labore, languore, frigore, æstu, fame, siti. Hæc vulnera intulerunt latrones homini descendenti à Ierusalem in Iericho, id est, Dæmones Adæ peccanti, qui descendit à Ierusalem cælestis visionis in Iericho, id est, in defectum nostræ mortalitatis. Contra hæc patientia est, quandò animus superat virtutem morbi in languore gratias agens Deo, & ita in infirmitate carnis, inuenit sanitatem mentis; quandò etiam in labore mens inuenit requiem, pænam referens ad debitum finem, vt quæ sunt languores corporum, sint medicamina mentium. Contra has miserias corporis, petitur patientia cum dicitur, *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terrâ*, id est, fac vt sicut in cælo; id est, in humanâ Christi naturâ nutu tuæ voluntatis fuit firma tua patientia, contra has miserias carnis; sic & in terrâ; id est, in nobis terrenis hominibus, sit patientia contra infirmitates corporis. De hâc dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Per hanc patientiam oculus rationis purgatur, ne per languorem in desperationem cadat, vel per laborem in torporem ruat.

Lucæ 10.

Adæ protoparentis vulnera.

Corporis languores, medicamina sunt mētis.

Matth. 5.

Dei flagella iustum examinant.

Septima verò patientia est contra flagella Dei, quæ iustum examinat, seruum probat, filium demõstrat. Hæc petitur, cum dicitur. *Sanctificetur nomen tuum.* Per hoc enim quòd aliquis patiens est in Dei flagellis, sanctificatur in eo nomen filiationis; & quanto patientius sustinet flagella Dei, tantò magis in eo sanctificatur nomen paternum, quia *Flagellat Pater*, per pænam, *omnem filium quem recipit per patientiam.* De hâc patientiâ dicitur: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Illi enim qui pacem retinent pectoris per patientiam dum à Patre flagellantur, rectè filij Dei esse probantur. (*a*) Si quis ergo patiens esse desiderat, Iob patientiam, Christi finem, martyrum constantiam diligenter attendat, & sic omnibus mundanis insultibus patientiæ virtute illudat. Vt legitur in libro macrobij, *Vinculo patientiæ obligandi sunt impetus animi; magna est illius gloria, qui nullius laudibus crescit, nullius vituperationibus decrescit.* Plato de patiẽtiâ ait: (*b*) *Congrediendum est cum voluptarijs rebus, vt aduersus eas non fugâ nec absentiâ simus tuti, sed vigore animi & constanti præsentiâ moderatoque usu continentiam temporantiamque tueamur, & calefacto, simulque refecto animo, si quid in eo vel frigidæ tristitiæ, vel torpentis vecordiæ fuerit, diluamus.* Ait etiam Aristoteles: *Quis habens aliquid humani pudoris, voluptates cum Sue & Asino communes, se habere gratulatur?* Similiter & Socrates dicebat, multos homines propterea velle viuere vt ederent & biberent, non bibere & edere vt viuerent. Gregorius etiam ait: *Nulli imponas quod pati ipse non possis.* Et iterum Socrates: *Sapientis est, ne in cassem cadat, cauere, & si quis forte ceciderit, fortiter ferre. Fortis enim non potest iudicari, nisi & sapiens fuerit, virtus enim sine sapientiâ, temeritas periculosa putanda est.* Item Socrates: *Viri boni est scire pati, nec facere iniuriam.* Item, idem: *Patientia miseriarum portus est.*

Macrobius. Plato. Aristoteles. Socrates. S. Greg. Socrates. Idem.

Capvt. XVI.

De Obedientiâ.

HIs authoritatibus possunt Auditores ad patientiam informari: *Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Samuel etiam ait: *melior est obedientia quam victima.* Item Apostolus: *Serui obedite Præpositis & Dominis vestris, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Et, *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ex his authoritatibus procedendum: O homo, Filius Dei factus est pro nobis obediens vsque ad contumeliam patibuli: tu non vis obedire præceptis Euangelij? Cum Angelus in omnibus obediat Deo, tu qui lutum es & cinis, contradicis Dei præcepto? Insensibilia obediunt Deo, tu qui solus præditus es ratione, impugnas Dei voluntatem? Sol à suâ semita non deuiat; Luna à suo tramite non aberrat: Stellæ suis indulgent officijs; ad nutum Dei, campus floribus amænatur, imbribus terra irrigatur, fronde crispatur sylua, in nemore citharisat auicula, sic Deo obediunt cuncta: tu solus impugnas eius præcepta? Considera, ô homo, quod melior est obedientia quàm victimæ, quia per victimas aliena caro immolatur, per obedientiam verò propria voluntas mactatur. Tanto ergò Deum quisque placat citius, quanto repressâ arbitrij sui superbiâ, gladio præcepti se immolat. Peccatum verò ariolandi inobedientia dicitur

Philip. 2. 1. Reg. 15. 1. Petri. 2. Ad Rõ. 13. Astra & elemẽta Deo obediunt. 1. Reg. 15. Obediẽtiæ excellẽtia. 1. Reg. 15.

Cap. 15.

(*a*) In alio exemplari, hic additur: *Iste septenarius patientiæ resultat in Iob; quem amissio terreni honoris non fregit; quem Sathan tentavit, nec vicit; qui vxori iniurianti viriliter restitit: qui omnibus temporalibus privatus, egestati non succubuit; quem carnalis Filiorum dilectio non deiecit: qui in virtute animi, carnis vlcera absorbuit; qui flagella Dei patienter sustinuit.* (*b*) Additur: *Nullum sibi vnquam aut continentem prorsus, aut temperatum satis visum esse, cui vita non inter ipsa errorum pericula, in medijs voluptatum illecebris explorata sit. Et postea: Itaque congrediendum &c.*

citur, vt quanta sit virtus obedientiæ ex aduerso monstretur. De hac obedientiâ dicit Salomon: *Vir obediens loquitur victorias.* Dum enim alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in cordibus superamus.

Proverb. 22.

Sciendum est etiam quod obedientia aliquandò de suo nihil habere debet; cum enim locus superior imperatur, obedientiæ sibi virtutem euacuat, qui ad hunc proprio desiderio anhelat: Aliquandò verò, obedientia aliquid de suo habere debet, vt cum contumeliæ & probra imperantur, nisi hæc animus ex semetipso appetat, obedientiæ sibi bonum minuit, qui ad hoc inuitus descendit. Debet (a) ergo obedientia & in adversis suum aliquid habere, & rursum in prosperis, de suo nihil habere. Hinc Moyses principatum populi humiliter recusat. Paulus audacter dicit, *ego non solum ligari in Ierusalem, sed & mori paratus sum*. Sed cavendum est ne in obedientiâ erres (b). Scias ergò quòd vera *obedientia est animi deliberantis honesta, iustæ iussionis effectus cum discretione*. Ecce quos comites debeat habere obedientia: scilicet, Iustitiam, vt iustum sit quòd præcipitur; vndè dicitur: *Iustæ iussionis effectus*. 2. vt sit honestum quod deliberatur, vt dictum est: *Deliberantis honesta*. 3. Vt ex discretione procedat; vndè additur: *cum discretione*. Illa ergò obedientia quæ sine discretione est, cassa est, illa quæ sine honestate, supina est; quia qui obedit in honestis ex nimiâ obedientiæ ampliatione, superbiam mentis significat. Si verò non fuerit cum iustitiâ, irregularis est, anomala est. Sciendum autem quod per obedientiam nunquam debet malum fieri, sed aliquando bonum quod agitur intermitti. Non enim erat mala arbor in paradiso, quam Deus contingere vetuit, vt per obedientiæ meritum homo benedictus cresceret; dignum tamen fuit vt hunc à bono prohiberet. Notandum verò quod ibi dicitur: *Ex omni ligno paradisi comede, &c.* qui enim ab vno bono subditos vetat, necesse est vt multa concedat, nè mens ab omnibus repulsa, quasi ieiuna intereat. Quatuor ergò rationabilem comitantur obedientiam, discretio, honestas, iustitia, humilitas. (c) Sunt autem tres regularis obedientiæ species; Sufficiens, quâ quis obedit maiori; Perfecta, quâ obedit pari: Abundans, qua seruit minori. Prima est quasi positiva, secunda comparatiua, tertia superlatiua. Prima est præcepti, secunda supererogationis, tertia consilij. (d) has in se compleuit Christus, maiori obediens, cùm Patri obediuit, minor eo secundum humanitatem; & pari, quandò Patri æqualis secundum diuinitatem: obediuit minori, quandò obediuit Matri. Prætereà, est quædam obedientia quæ est directa, quæ fit fine debito, & officio congruo; vt quandò bonâ intentione obedimus Deo. Alia recta, sed non directa, vt quandò obedimus Deo, sed incongruo officio, qualem obedientiam exhibet Iudæus Deo creatori suo, sed caret formâ officij, id est, regulâ charitatis & Fidei. Indirecta verò obedientia est, quandò obedimus Creatori intuitu fauoris humani. Retrograda autem est, quandò dæmones obediunt Deo. Quia sic obediunt agentes quod nolunt.

Exodi 3.
Act. 21.
Quid sit obedientia.
Obedientiæ comites.
Genes. 2.
Obedientiæ regularis tres sunt species.
Obedientia directa.
Obedientia recta.
Obedientia indirecta.
Obedientia retrograda.

Prima est meritoria, Secunda introductoria, Tertia quæstuosa, Quarta perniciosa. Prima est efficiens, Secunda, faciens; Tertia, deficiens, Quarta, inficiens.

O, quam efficax est regula obedientiæ: quæ concordiam seruat in Angelis, quæ pacem nutrit in Claustris, sine qua nec respublica stare, nec minima familia regi potest. Quæ & brutis ius naturale suggerit; quam pro lege res inanimata custodit. Hâc ligantur cælestibus terrena, humanis diuina, hæc est scala per quam fit adscensus in cælum. Hæc insuper obedientia humilitatem nutrit, patientiam probat, mansuetudinem examinat. Studeat hanc Claustralis vlnis charitatis amplecti, vt quod est

Obedientiæ effectus.

(a) Pro, *bono*, in alio exemplari legitur, *meritum*. (b) Hîc interponuntur sequentia: *Hîc enim potest latere fel sub specie mellis, lupus sub vellere ouis, in potu venenum, in cibo mortiferum*. (c) Additur hîc iterum in alio: *Qua ipsam obedientiam ita constipant, vt à modo ruere, vel in modico vacillare non valeat.* (d) Additur: *Prima est mensura bona, Secunda conferta, Tertia supereffluens*.

Cap. 16.

est Dei soluat Deo, & quod est proximi, proximo. Hæc est obedientia, quæ iuxta regulam iustitiæ, singulis Inobedientiæ malum. reddit quod suum est: Et sicut ex obedientiâ omne bonum procedit, ita ex inobedientiâ malum omne exoritur; dum scilicet per peccatum homo Creatori suo contemnit obedire.

Capvt. XVII.

De Perseverantiâ.

His Authoritatibus commonetur quis ad perseuerantiam: *Qui perseveraverit vsque in finem, hic salvus erit.* Item alibi: *Si perseveraverit*
Matt. 10. *pulsans, dico vobis, & si non dabit ei eò quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius, surget,*
Luca. 11. *& dabit ei quotquot habet necessarios.*
1. Cor. 9. Et Apostolus ait: *Omnes in stadio currunt, sed vnus accipit brauium.* Et,
2. Tim. 2. *qui legitimè certauerit, coronabitur.* Item alibi dicitur, *quod Dominus iu-*
Psal. 9. *dicabit fines terræ.* Et, *vbi ceciderit*
Eccles. 11. *arbor, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* Et alibi: finis, non pugna coronat.

Multi aggrediuntur magna, sed deficiunt in viâ. Multi Sodomam exeunt, sed citò retro respiciunt. multi egrediuntur Babylonem, sed moriuntur in viâ, nec perueniunt ad æternæ pacis ciuitatem, Ierusalem cæ-
Perseuerantiæ efficacia, & excellentia. lestem. Perseuerantia informat meritum, colorat boni propositum, remunerat currentem, coronat pugnantem. Hæc ducit ad brauium, ducit ad portum, dat formam operi, regulam actioni. Hæc est tunica talaris Ioseph, finem vitæ contingens; hæc est tunica Sacerdotalis vsque ad pedes perueniens. hæc est cauda hostiæ quam Deo tenemur offerre.

Hic est calcaneus bonæ operationis, quam contra morsus serpentis debemus obseruare. Hæc est virtus quæ omne bonum votum informat, quâ laureantur martyres, quâ coronantur virgines. Hæc est quæ res difficiles reducit ad facultatem, & omnem vincit difficultatem. Hæc est vestis sine ruga, tunica sine maculâ. Hæc est quæ bonam actionem facit vnicolorem, virtutem vniformem. Et notandum quod quædam perseuerantia est quasi fænalis, quæ, instar fæni, ad tempus viret, & in tempore aduersitatis flaccescit. Hæc quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet: Finalis verò perseue- Perseuerantia finalis commendatur.
rantia est quæ perdurat vsque ad finem. Hæc est fons viuus, hortus signatus, cui non communicat alienus, qui semper fluit, semper scaturit. Laborent fideles vt hanc habeant, Claustrales vt hanc retineant, Virgines vt hâc se informent, viduæ vt in hâc perseuerent.

Diabolus quandoque irritat hominem ad bonum, vt de bono grauius malum eliciat. Contra hunc Dæmonis insultum valet perseuerantia, vt bono fine bona concludantur initia: *Ne primo medium, medio ne discrepet imum.* Bonum enim inchoare, & malo fine concludere, est monstruosa conficere.

Illa namque actio est quasi Chimera, quæ initium habet à ratione, finem in sensualitate. Cum sic agitur, *humano capiti Pictor ceruicem equinam, iungit:* & sic varias inducit infructuositatis plumas. Sunt quidam quorum vita monstrum mirabile facit, cuius initium bonum, quasi caput hominis prætendit, medium verò in luxuriam descendens, ventrem capræ ostentat, ad vltimum in rapacitatem deuians, lupæ pedes habet. O homo, quid prodest tibi bonum inchoare, & non recto fine concludere? *Melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retro ire.* Per 2. Petr. 2.
hanc inconstantiam leuitatis argueris, apostasiam incurris, mentis stabilitatem postponis. (a) Seneca ait: *Compositæ mentis est, posse consistere, & in bono morari.* Nihil tam vtile est quod in transitu possit prodesse. Perseuerentia bonum

(a) In alio exemplari sic: *O homo, per perseverantiam breuitatem redimis vitæ, nullum opus incassum transire permittis, omnes horas complecteris, vt ex crastino minus pendeas.*

num educat, tenerum ad maturitatem perducit. Nec quærit puerilem animum, sed adultum: Maturos quærit mores, non teneros nec enormes. (*b*) Si totam vitam perseuerantia non illustrat, saltem finem perseuerantia finalis concludat. Si obtulisti florem iuuentutis diabolo, saltem fæcem senectutis offer Christo. In vespere laudatur serenitas diei, in fine status operis boni. Vide à quanto bono Iudas cecidit, qui in bono non perseuerauit.

Finis coronat opus.

Vide quid Salomon per animi instabilitatem perdidit, in quantum calamitatem Saul decidit. Quanti meriti sit perseuerantia, ex flagitio oppositi vitij, scilicet inpænitentię coniectare possumus. De inpænitentiâ enim dicitur: quod tanta sit labes huius peccati, quod humilitatem postulandi veniam subire non possit. Hæc est enim peccatum in spiritum sanctum, hæc est peccatum ad mortem, de quo Ioannes ait: *Est peccatum ad mortem, non dico vt pro eo oret quis.* Impænitentia autem ex desperatione nascitur, aut ex præsumptione oritur, & quantum in ipsâ est, aut derogat Dei iustitiæ, aut detrahit eius misericordiæ. Felix ergò perseuerantia, quæ impænitentiam excludit, obstinationem expellit, contemptum eliminat, obdurationem expugnat.

Impenitentiæ malitia.

1. Ioan. 5.

Capvt. XVIII.

De misericordiâ.

Misericordiæ commendatio. Math. 5.

AD misericordiam hæ possunt authoritates hominē inuitare: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Misericordiam volo, & non sacrificium.* Item: *Beatus homo qui miseretur & commodat.* Et Iacobus in Epistolâ canonicâ: *Misericordia superexaltat iudicium.* Item Salomon: *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus eius.* Et in Euangelio, *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis; hæc est lex & prophetæ.* O homo, si diligenter consideràres Dei misericordiam, in te posses habere miserendi formam. Quid incarnauit Christum, nisi misericordia? quid subiecit eum nostræ miseriæ, nisi sua clementiâ? hæc est sola via hominis ad Deum, Dei ad hominem. O Beata via, quæ sola commercium nostræ salutis agnoscit, quæ sola ad Deum dirigit hominem, & Deum deducit ad hominem! Ipsa sola mediatrix auersos concilians, disiunctos socians, dispares quodammodò coæquans, Deum humilians, nos sublimans, illum ad ima trahens, nos ad summa erigens: ita tamen, vt non abiecta sit eius descensio, nec superba, sed gloriosa sit nostra exaltatio. Magnam enim vim habuit misericordia, quæ sola potuit Deum de cælo trahere ad terram, & hominem de exilio reducere ad patriam. O magnum misericordiæ vinculum, quo Deus ligari potuit, & homo ligatus vincula iniquitatis dirupit! O homo, si tuam consideràres miseriam, in opere Dei erga te, non inuenires nisi misericordiam. Misericordia est, si peccantem sustinet, si flagellat vt emendet, si à peccato liberet, si in iustitiâ conseruet: misericordia quoque si æternaliter punit, quia citra merita, misericordia si æternaliter remunerat, quia supra merita præmiat. Nec in hoc detrahitur eius iustitiæ, quia eius iustitia exigit vsum misericordiæ. Iustitia namque semper debet habere comitem misericordiam, quia iustitiæ veritas in seueritatem vertitur, nisi dulcedine misericordiæ condiatur. Vndè dicitur: *quod misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.* Debet enim Iustitia misericordiam quodammodo osculari, vt ipsa à tramite

Math. 9. & 12.

Psalm. 36.

Iacob. 2.

Prov. 20.

Math. 7.

Misericordiæ efficacia.

Misericordia Dei erga homines.

Psal. 84.

(*b*) Hîc habebantur sequentia? *Si vis consequi perseuerantiam, stude acquiescere bonis, vt consuetudo quæ est altera natura, in te perseuerantiam gignat, conuictus bonorum, vitæ longanimitatem pariat.*

mite misericordiæ non recedat, & misericordia iustitiæ lineam non euadat.

Vnde & misericordiæ dicitur super altare iudicium, quia iustitia in crudelitatis abyssum deprimitur, nisi misericordiæ gratiâ relaxetur. Est misericordia iustitiæ condimentum, iudicij medicamentum. Nec tamen pro miseria vel vulgaris debet esse misericordia vel abscissa, Nam vt ait Seneca: *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli.* Disciplina enim vel misericordiâ multum destruitur, si vna sine alterâ teneatur, sed hæc circa subditos debet inesse Rectoribus, & iustè consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina. Pensemus quantùm Moyses populum amauit, pro cuius vitâ deleri se petijt, & quanto zelo rectitudinis, cum veniam obtinuisset, ad populum ait: *Ponat vir gladium super femur sum, &c.* Ecce, qui petit vitam hominum cum suâ morte, paucorum vitam gladio extinxit: intus amoris igne, foris accensus est zelo seueritatis apud Deum. Vtrobique fortis legatus, causam populi precibus apud Deum; causam Dei apud populum gladijs allegauit.

Suprà. Seneca. Misericordia indiscreta disciplinam destruit. Exod. 32.

O homo, misericordiam secteris in proximo, non intuitu Fortunæ, sed causæ. non ægritudo animi, sed charitas Dei clementiam excitet, multi enim sunt, qui nocentissimorum lachrymis mouentur, qui, si liceret, carcerem effringerent; quos non mouet charitas, sed animi infirmitas. Reddat ergo charitas compassionem homini, puniat æquitas enormitatem vitij. Maximè autem studendum est in operibus misericordiæ, vt cibetur esuriens, reficiatur sitiens, vestiatur nudus, recipiatur peregrinus, consoletur pupillus, visitetur ægrotus. Hæc sunt opera misericordiæ, quæ iustus disponet in iudicio, quæ allegabunt in die iudicij pro eo. Sola enim misericordiæ opera perorabunt pro homine in causâ finali; quia *Iudicium fiet sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam.* O homo, in alterius miseriâ teipsum recognosce, in alia, miseriam tuam lege. Si iustus es, cadere potes: Si diues es, donum Fortunæ est, non naturæ. Si sanus es, infirmitas vel instat, vel minatur instantiam. Si sapiens, sapientia hominis non habet constantiam, O homo, si deuias à tramite clementiæ, quantum in te est, turbas fontem misericordiæ: Tu qui in Deo expertus es fontem misericordiæ & pietatis, saltem in proximum sinas riuulum misericordiæ emanare. Quid erit si saluator tuus clemens & pius sit, & tu in proximum immisericors, & austerus? Tu à Domino recepisti misericordiam, & in proximum patras malitiam. Tu in Dei misericordiâ legere potes quid agere debeas, quam clementiæ regulam tenere valeas. Et certè, potius misericordiam quam iustitiam teneris amplecti. Applicabilior enim debet esse omnis homo naturaliter ad misericordiam quam ad iustitiam; quia misericordia parit amorem, iustitia timorem; quia charitas excludit timorem, timore autem dignior est dilectio. Multa etiam sunt quæ nos monent de iustitiâ aliquid relaxare; humanæ naturæ infirmitas, rei vtilitas, misericordiæ etiam dignitas, quæ superexaltat iudicium. Nascatur ergo misericordia non ex negligentiâ, non ex pusillanimitate, non ex indiscretione, non ex animi infirmitate, sed omnibus modis, sit circumscripta, vt sic suum retineat proprium, nec iustitiæ auferat debitum. Vide ô homo, in Ioseph misericordiam, quæ fratrum oblita est iniuriam. Lege in Dauid clementiæ gratiam, qui filij persequentis deflebat dementiam. Hæc & his similia tibi exempla propone, si vis rectâ sectari tramitem misericordiæ. Si claudis viscera misericordiæ indigenti, claudis tibi ianuam misericordiæ Christi. Misericordia etenim clauis est quâ reseratur cælum, quæ soluit reatum. Hæc est porta Domini, iusti intrabunt in eam; Hæc est misericordia, quæ nouum illuminat Testamentum, & rigorem veteris legis extenuat. Hæc est lignum quod aquas mara dulcorat. Hoc sale Eliseus aquarum amaritudinem exterminauit. Hâc farinâ Helisæus ollæ mortem extirpauit. Hoc oleum infudit Samaritanus

Misericordia quandò & quibus exhibenda. Psal. 36. Iacobi 2. Misericordiæ motiva. Gen. 43. 2. Reg. 18. Misericordia est clauis cæli. Exod. 15. 4. Reg. 2. 4. Reg. 4.

Luc. 10. maritanus vulnerati vulneribus. Clementia non tantum hominem reddit honestum, sed etiam tutum: Principum ornamentum est clementia, & lux certissima. Hæc sola diuidit inter crudelem & pium, inter Regem & tyrannum. Rex armatur clementiâ, tyrannus armis prouocat odia. O homo, vbi pareres, nisi tibi clementia subveniret? Si tecum ageret Deus districtâ iustitiâ, non posset excogitari pæna quæ responderet meritis, supplicia quæ æqui pollerent delictis. Omnia ergo attribue Dei misericordiæ, & á simili expendas misericordiam in proximum: non sis auarus in miserendo, quia expertus es misericordiæ largitatem in Deo.

Clementia Regum est ornamentum.

Capvt. XIX.

De Iustitiâ.

Sapien. 1. Psal. 118. Hæ authoritates ad Iustitiam commonent: *Diligite Iustitiam qui iudicatis terram*: Item: *feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me.* Item: Eccles. 14. *Beatus vir qui in sapientia morabitur, & qui in iustitiâ meditabitur.* Item: Psalm. 9. *Iudicate pupillo & humili, ut non apponat vltra magnificare se homo super terram.* Cavendum est tibi ô homo, ad quod inspectas iudicium, ne iudicium odio exasperes, ne crudelitate inflammes, ne amore pecuniæ emollias, nè timore recidas. Non te moueat purpura diuitis, non saccus pauperis: Regiâ viâ incede, non declines ad dexteram, emolliendo iudicium; nec ad sinistram, exasperando supplicium. Non est crudelitas punire reatum, sed iustitia; non est tyrannicum, sed diuinæ rectitudinis iudicium. Sed cave, ne sic ab alterius oculo festucam eijcias, vt in oculo tuo trabem non videas. Nec sic alterius velis reuelare lapsum, vt tuum negligas casum: Nec sic cures alterius morbum, vt te postponas ægrotum; dicaturque tibi: medice cura teipsum. Audi quid Dominus dicat Pharisæis accusantibus adulteram: *Qui sine peccato est, primus mittat in eam lapidem.* Ioan. 8. Si peccator alium peccatorem iudicas, teipsum condemnas. O homo, quâ fronte in alio arguis, quod in teipso grauius inuenis? quâ facie iudicas proximum, cum teipsum scias grauius iudicandum? Decet Principem iustitia, ab omni vitio circumcisa, terminis circumscripta debitis, comitibus vallata: Vt eam comitetur rectitudo, ne iudicando à recto deuiet; discretio, ne errore exorbitet: Charitas, vt non odij rancore sed zelo iustitiæ gladium vindictæ exerceat: Debet vti misericordiâ, ne iustitia in crudelitatem euadat; Deliberatione, vt de pænâ diu apud se tractet vel deliberet. Vndè Seneca ait: *Propè est vt condemnet libenter, qui citò; propè est vt iniquè puniat subditos, qui nimis: moderatè imperare, laudabile est.* Natura conuincat esse Regem; quod ex alijs animalibus licet cognoscere, quibus natura præficit Regem, vt apibus, eum tamen natura nec sæuum esse voluit, nec vltionem magno constantem petere. Zelum quoque eius retrahit, & inermem relinquit, quia vt ait Seneca, iracundissimæ & pro captu corporis pugnacissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt, Rex ipse sine aculeo est, exemplar magnis rebus existens. Pudeat ab istis animalibus non trahere mores, cum tanto moderatior animus hominum esse debeat, quanto vehementius nocere potest. Qui iustitiâ præditus fuerit, cum moyse mare mundi vitiorum sanguine rubricatum sicco vestigio pertransibit. Hæc est virga, quâ petra percussa, in fluenta emanat, quæ subditorum lapidea corda in virtutum flumina exuberare facit.

Iustitia in quo consistat.

Iustitiæ comites.

Seneca.

Apum Rex aculeum non habet.

L (a) hæc

(a) hæc eſt ventilabrum, quo diuiditur granum à paleâ, fornax in quâ ſeparatur argentum à ſcoriâ, gladius quo ſeparatur viuus à mortuo, ferrum quo diuiditur ſanum à morbido; quia contra morbum peccati, apponendum eſt mordax emplaſtrum, ne nimia vitiorum tabes exuberet incurata, & in augmentum facinorum rediuiuat (b) iniquitas impunita. Hæc eſt menſura quâ debemus metiri pœnas, ponderare merita. Hæc eſt quæ vnicuique ius ſuum tribuit, communi vtilitate ſeruatâ. Aliquandò enim de pœnâ relaxandum propter aliorum ſcandalum; aliquando pœna exaggeranda eſt, vt ſit aliorum cautela. Hæc, eſt medicina vitiorum, antidotum peccatorum. Hæc, eſt gladius qui vtramque partem hominis defendit; corpus ab exterioribus iniurijs, animam ab interioribus moleſtijs. Hæc, eſt lapis quo Dauid Goliam percuſſit, & Iſraël à ſeruitute liberauit. Hæc, ſine diſcretione, eſt gladius in manu furioſi: hæc, ſine potentiâ, eſt gladius in manu contracti; hæc, ſine miſericordiâ, eſt gladius in manu Tyranni. Cum ſummâ diſcretione tenendum eſt exercitium iuſtitiæ, vt non iudicemus ex ſuſpicione, ſed potius ex rectitudine. (c) Nullum condemnes antè iudicium: antè proba, & ſic iudica; non enim qui accuſatur, ſed qui conuincitur reus erit.

Iuſtitia indiget magna diſcretione.

CAPVT. XX.

De dilectione Dei.

HÆ authoritates formam præferunt Charitatis: *Diliges dominum Deum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ.* Matth. 22. Ioannes ait: *Deus Charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet; & Deus in eo.* 1. Ioan. 4. Item Petrus: *Antè omnia in vobiſmetipſis mutuam Charitatem habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.* 1. Petri 4.

Item Paulus, *Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c.* 1. Cor. 13. Item Auguſtinus, *Omnia quæcunque ſine charitate facimus, nihil nobis prodeſt facere, & inane ſtudium expendimus, ſi non habemus Charitatem quæ eſt Deus.* S. Aug. Item Gregorius: *Tanto amplius peccatorum rubigo conſumitur, quanto peccatoris cor charitatis igne crematur.* S. Greg. Ex his, ſic procedendum eſt: Quis Tullianâ præditus eloquentiâ, quis omni formatus ſapientiâ, ſufficit laudes charitatis exprimere & eius virtutes exponere? hæc eſt charitas quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis concupiſcentiam cohibere, honores contemnere, deſideria illicita frangere: poſtremò, vniuerſa præſentis vitæ blandimenta reſpuere. De hâc Sponſus in canticis admonet dicens: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, pone me vt ſignaculum ſuper brachium tuum; quia fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.* Cant. 8. Mors enim viuentes extinguit, infernus autem nec mortuis parcit. *Dilectio* ergo *vt mors*, quia ſicut illa ſenſum carnis, ſic iſta affectum concupiſcentiæ carnalis punit. *Dura*

Charitatis laus & virtus.

(a) In alio exemplari interponitur: *Hæc eſt Virga Aaron quæ floruit & frondruit, & fructum peperit, nam Iuſtitia quodammodò frondet, dum in mente concipitur, floret dum materialiter exercetur, fructificat, dum ſubditus corrigitur.* (b) In alio, pro rediuiuat, habetur *recidiuet.* (c) *Vndè Authoritas: nolite iudicare & non iudicemini, & nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.*

Matth. 7.
Ioan. 7.

Dura est sicut infernus æmulatio, quia hos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum foris blanda respuere, sed aduersa quidem & aspera pro eo quod diligunt adipiscendo, cogit tollerare. (*a*) Charitas virtutes cæteras muniminne suæ perfectionis solidat. Quisquis in eius radice se inserit, nec à viriditate deficit, nec à fructibus euanescit; (*b*) quia opus efficax non amittit. De hac etiam dicit Isidorus: nullum præmium compensatur sine charitatis amore; quantumuis quisque rectè credat, sine charitate ad beatitudinem pervenire non potest. Quià tanta est charitatis virtus, vt etiam Prophetia & martyrium sine ipsâ non prosint. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. Vndè & vinculum perfectionis ab Apostolo dicitur; quia vniuersæ virtutes eius vinculo religantur. Dilige ergo Deum vt diligaris ab eo; & esse cum eo possis; quanto amplius diliges, eo citius ad ipsum perueniés, nam dilectione apprenendes, possidebis, fruêris. Hæc est via superexcellens, via supereminens, vias distortas dirigens, vias rectas ostendens.

S Isidorus.

Charitatis necessitas.

Colos. 3.

Hæc est charitas quæ tantum in Deum præualuit, quod eum de supernæ maiestatis sede ad infima nostræ mortalitatis adduxit: vulnerauit impassibilem, traxit incommutabilem ligauit insuperabilem, æternum fecit mortalem.

Charitas de Deo triumphat.

Si tantum potuit charitas in Deum, quantum (ô homo) debet posse in teipsum? Si Deus propter hominem tanta pertulit, quid homo propter deum tolerare recusabit? Pudeat autem hominem non subijci charitati, quæ sibi subiecit authorem mundi! Hæc non æmulatur non agit perperâ, sed ab illo in quo habitat vitiorum radicem extirpat. Charitas omnium virtutum origo est, mentem illuminat, conscientiam mundat, animam lætificat, Deum demonstrat. Animam in qua charitas habitat superbia non inflat, invidia non deuastat, ira non dissipat, tristitia mala non vexat, avaritia non excæcat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat.

Charitas omnium virtutum origo.

Semper casta est, semper munda, semper quieta, semper benigna. In aduersis secura, in prosperis temperata. Hæc est crux spiritualis, quam quilibet portare tenetur, vt tollendo hanc crucem; Christi vestigia sequatur; cuius altitudo erigitur ad Deum, latitudo extenditur ad inimicum, longitudo vsque ad vitæ terminum, profunditas divinæ gratiæ sapit immensum. Hæc est charitas quæ pugnanti est scutum, triumphanti præmium; quæ sic inchoatur in viâ, vt consummetur in patriâ. Est enim ignis in Syon, & caminus in Ierusalem. Charitas quasi trinitatem parit creatam; in quâ trinitate quasi pater est dilectio Dei, à quâ procedit dilectio quâ homo ipse diligitur tanquam proles à patre: (*c*) Ab vtroque vero procedit dilectio proximi, quasi spiritus sanctus ab vtroque. Item tres distinctiones sunt in vnâ charitatis substantiâ, sed diversæ sunt pro suâ propriâ. Cave ergo homo, si dilectionem sectari velis, ne dilectionis vmbrâ fallaris: est enim dilectio fortunæ, quæ cum prosperitate accedit. (*d*) Hâc diligit homo carnalis Deum, cum benè fecerit ei. Est dilectio naturæ, quâ quodlibet rationale Deum diligit. Vt enim ait Beatus Augustinus: *Nullius mens vnquam Deū odire potuit.* Est dilectio gratiæ, quæ sola habet meritum; Quâ Deus diligitur vt habeatur in præmium.

Isaiæ 31.

Dilectio fortunæ & naturæ.

S Augustin.

Dilectio gratiæ.

Prima est deficiens, Secunda faciens, Tertia perficiens. Prima carnis, Secunda sensualitatis, Tertia rationis. Prima falsi fratris, Secunda humilis peccatoris, Tertia iustificati hominis. O homo, considera quam dulcis amor Dei, quam impurus sit amor

Cap 20.

(*a*) In alio exemplari hæc adduntur: *Hæc est Charitas quæ Abel martyrem fecit, hæc est quæ Abraham de terrâ suâ eduxit. Hæc Ioseph in Ægypto seruauit. Hæc in fornace tribus pueris flammas extinxit. Hæc omnium bonorum maxima est. nihil sapit extra eam, nihil in eâ asperum, nihil durum.* (*b*) Pro, *euanescit*, habetur, *defraudatur fructibus*. (*c*) In alio sic: *Quâ homo se diligit.* (*d*) Additur: *Sed in adversitate recedit.*

Amoris Dei & Amoris sæculi natura. amor huius sæculi? Amor Dei mater est omnium virtutum, Amor sæculi mater est omnium vitiorum. Apud istum amorem omnia sunt imperfecta, apud illum consummantur vniuersa: Per charitatem Deus toto corde exquisitus, super omnia quæritur, extra omnia inuenitur, plus omnibus diligitur. Luca. 12. hic est ignis quem Deus venit mittere in terram, vt comburat rubiginem peccatorum, vt exurat paleas vitiorum. In alto constituit Charitas tribunal suum, quod non expugnat timor mundanus, nec amor terrenus, spes carnalium, aut tristitia aduersitatum. Quis enim eius latitudinem inuestigare potest, quæ vsque ad hostem extenditur? Quis comprehendet altitudinem eius, quæ vsque ad Deum erigitur? Quis scrutari posset profunditatem, quæ vsque ad abyssum diuinæ sapientiæ 1. Ioā. 4. dimittitur. *Charitas Deus est, & qui manet in charitate in Deo manet, &* Charitas Deus est. *Deus in eo.* Audi ô homo, & ne amplius parum reputes si charitatem habeas, audi, quia charitas Deus est, nunquid parum est in se Deum manentem habere? magnum profectò est in se charitatem habere, quia Deus est charitas. Hoc priuilegum sola charitas habet, vt dicatur Deus, & etiam sit, ita quod nulli alteri conuenire possit. Quia cum omnis virtus donum Dei sit, nulla præter solam charitatem hoc habet, vt non solum donum Dei, sed etiam ipse Deus dici possit.

CAPVT. XXI.

De Dilectione proximi.

Dilectionis proximi commendatio. HIs authoritatibus informatur homo ad dilectionem proximi: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Matt. 22. Marci. 12. *Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Matth. 7. Luca. 6. *Diligite inimicos vestros, benè facite his qui oderunt vos.* Sixtus. Sixtus etiam ait: *Fundamentum & initium est Dei cultus, amare homines.* S. Greg. S. Gregorius: *Charitas vera est, si & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus.* Non ipse Deus diligitur sine proximo, nec ipse proximus sine Deo. Iterum Beda: Beda. *Dilectio dicitur, eo quod duos liget, Deum & hominem, vel vnumquemque proximum cum alio coniungat.* Quamuis enim dilectio Dei maior sit in dignitate charitatis, tamen dilectio proximi maior est in operatione, quia per dilectionem proximi peruenitur ad dilectionem Dei. O homo, dilige proximum tuum sicut teipsum: bona quæ optas tibi non inuideas alij; Si maius optas tibi quam alij, inuidus es, si maius alij quam tibi, fatuus es. Dilectio Proximi quo vsque se extendat. Consule naturam, illa te docebit diligere proximum tuum sicut teipsum. Ipsa etenim fecit omnia communia, unum fecit omnibus ortum, quia, *Omne genus hominum simili descendit ab ortu.* Si alij negas quod tibi vis fieri, naturam impugnas, ius commune eneruas.

Nulli imponas quod ipse pati non possis, hæc exhibe alijs, quæ tibi optas exhiberi. Quomodò in alio tuam potes aspernari naturam, qui in teipso eandem amplecteris? Omne animal sibi simile diligit, sic omnis homo diligere deberet proximum suum. Omnis caro coniungitur ad sui similem societatem. Samaritanus Euangelicus tamersi alienus esset à vulnerato, tamen curauit ægrotum, & quomodo tu non potes diligere proximum tuum? Sis ergo omni proximo amicus persecutionis tempore, & non tantum prosperitatis, non esse amicus mensæ aut fortunæ, sed tribulationis, vt eius aduersitates tuas facias compatiendo, vt eius dolorem tuum facias condolendo; eius passionem tuam facias compatiendo, quæ est maior charitas, quam animam ponere pro amicis suis, & charitatem extendere ad inimicos. Hæc sunt mirabilia in lege Domini. Sicut Deus miseretur suæ creaturæ, sic miserere in proximo tuæ naturæ. Quam laudanda Dilectionis virtus. est charitas quæ proximos ligat, diuersos compaginat, pluralitatem ad unitatem reducit, diuersitatem in identitatem redigit? Hæc est concors dissonantia, pluralitas vnita, dissensus consentiens, varietas coniungens. Hæc est

eſt tunica Chriſti deſuper contexta per totum.

Ioan. 19. *Gen. 37.* Hæc eſt tunica Ioſeph diſtincta ſecundum opus plumarium. Hæc eſt varietas quâ legitur circum amicta *Pſal. 44.* Regina de quâ dicitur; *Adſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* De hâc vnitate charitatis dicitur: *Ecce, quam bonum & quam iucundum, habitare Fratres in vnum!* In *vnum*, non *Vnitas animorum laudatur.* tam quo ad locum quam quod animum. Nam in uno loco habitare, & non eſſe animo uno, pæna eſt, & non delectatio. Hæc vnitas ad cæleſtem perducit vnitatem, de quâ dicitur: *Pſal. 26.* *Vnam petij à domino, hanc requiram &c.* Hæc vnitas hominē in proximo ditat, in alterius felicitate lætificat, hæc bonū ſpeciale in commune deducit, bonum alterius ampliat, non extinguit. Pudeat Chriſtianos vinculo charitatis inuicem non adſtringi, cum Ethnicos pares in amicitiâ ex ipſo naturalis amoris nexu legimus fuiſſe ligatos! Cum temporalis amor multos vnum in amicitia fecerit, cæleſtis amor fideles vinculo charitatis non ligabit? Si friuolæ cauſæ in multis amicitiam pariunt, æterna præmia idem non poterunt? O quanta ſuauitas in verâ proximi dilectione, quam non parit fauor humanus, non terrena commoditas, non humana carnalitas, ſed ſola Charitas! *1. Reg. 15.* Hæc eſt quæ in Samuele orat pro Saule. Hæc eſt quæ pro populo ad Deum allegat in Moyſe. *Gen. 32.* hęc flet in Dauid pro Ionathâ, *2. Reg. 1.* pro Ieruſalem in Ieremiâ. Certè à dilectione Dei deuiat qui ſe ab amore *1. Ioan. 4.* proximi alienat: *quia qui proximum quem videt non diligit, Deum quem non vidit quomodo diligere poteſt?* O homo, nonne vis vt proximus te diligat propter Deum? eum dilige propter teipſum. *Seneca.* Vt ait moralis Philoſophus Seneca: *Si vis amari, ama.* O felix amor, quem non externæ cauſæ impellunt, verum inſita ſummi forma boni, liuore carens ſe contentus eſt. Talis amor in ſe ſuam habet dilectionem, non anxiatur, in tranquillo poſita eſt, non perludibria defluit. O quam iucundum eſt in altero inuenire teipſum! Torporis eſt & negligentiæ, charitatis vſum obſoletum relinquere, & nobiliſſimæ virtutis non habere exercitium.

Glorioſum eſt veræ amicitiæ eſſe artificem, quæ ſuperficialis dilectionis purgat fæcem. Habeas amicū non vt te viſitet ægrotum, non vt famelicū cibet, non vt conſoletur incarceratum, ſed vt eum in carcere viſites, eſurientem cibes, potes ſitientem, recipias errantem. Si pauperem proximum diligis, ex ſolâ dilectione eleemoſynam facis, eleemoſyna enim cordis multo maior eſt quam corporis; *Eleemoſina cordis melior eſt eleemoſinâ corporis.* Charitas enim in eleemoſynâ ſufficit, ſine terrenâ ſubſtantiâ. Illa quoque quæ corporaliter datur, non ſufficit, niſi benigno animo tribuatur. Tene igitur ordinem charitatis. Dilige Deum ſuper omnia, te infra, *Charitatis ordo declaratur.* proximum iuxta, carnem infra. Dilige carnem tuam non vt ei ſeruias, ſed vt eam diſciplinaliter corrigas, dilige eam ad bonum, non ad ſæculi luxum. Non ſequaris eius voluntatem, ſed eam cogas ſequi voluntatem tuam. Tamquam bonus medicus, cura in eâ quod infirmum eſt, quod factum, quod morbidum; Sic ad tempus doleat vt in æternum congaudeat, ad tempus ſentiat acrimoniam medicinæ, vt conſequatur commodum ſanitatis æternæ.

Capvt. XXII.

De Pace.

AD pacem informāt authoritates ſequentes: *Pacem* *Ioan. 14.* *relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Item: *Pacem* *Marci. 9.* *habete inter vos.* Item: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* *Matth. 5.*

De pace etiam dicitur: *Pax quæ exuperat omnem ſenſum.* *Philip. 4.* Et: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* *Luca. 2.* Et Gregorius: Si, quam ſit magna pacis virtus oſtendimus, quo à nobis ſit ſtudio colenda, cognoſcimus, &c. huius autem virtutis *Pacis dignitas.* dignitatem ex eo ſatis cognoſcimus, quod Dominus ac Redemptor noſter eam pro magno munere diſcipulis ſuis relinquere dignatus eſt, vt

per

per hanc sibi pacificarent in pacificatione consortes. Hanc itaque lex naturę dictat, & elementa, planetæ, cæteraquè insensibilia vlnis pacificè amplectuntur. (*a*)

Pacis tres species.

Sunt autem tres species pacis, Pax temporis, pax pectoris, & pax æternitatis. Prima, est pacis vmbra; Secunda, pacis circumstantia; Tertia, pacis substantia. In primâ sunt pacis faces, in secundâ, pacis reliquiæ, in tertiâ, dapes delicatæ. Prima est imaginaria, Secunda inuitatoria, Tertia substantiua. Prima pax in temporalium prosperitate consistit, secundâ ex mentis tranquillitate prouenit, tertia in iucunditate vitæ cælistis existit. (*b*) Prima pax appetenda non est, quia fallax est & lubrica, & transitoria, quæ cum teneri putatur, fugit. Hæc est muliebris tempestas, prospera aduersitas, delitiosæ amaritudines, amaræ dulcedines. Hæc pax in serenitate parit nubilum, in tranquillitate tumultum: ad similitudinem auræ mundanæ blanditur, tunc sæuit ad similitudinem maris, nunc tranquilla est, tunc statim euertitur, & vt dicit Seneca, eâdem die vbi fluxerint nauigia sorbentnr. Has pacis voluptates experti sunt Principes, experti sunt mediocres, experti sunt & pauperes. Qui hanc sperat, in lubrico pedem ponit, in naufragio locat nauem, stat in precipitio, seminat in arenoso.

Pacis temporalis fallacia.

Pax cordis laudatur.

Secunda pax longè excellentior est quam ista, quæ exterioris pacis lubricum non timet, quæ fortunæ nubilum non horret, quæ mentem purgat à vitijs; quam non demolitur conscientiæ vermis. Hanc non possunt destruere fulmina principum, non excludere insultus hostium. Hâc solâ comite homo diues est, hâc solâ contentus est sapiens, hâc comite tutus est in aduersis, securus in periculis. Hæc hominem filium Dei facit. Hanc parit virtutum conuentus, vitiorum egressus. De hâc dicitur: *In pace in idipsū dormiā & requiescam.* Psal. 4.

In hâc pace mentis est somnus tranquillus, quies pacifica, visio vera. Cuius mens ab exterioribus bonis pendet, hanc pacem non habet.

Qui sui contentus non est, ei talis pax deest. Qui in se pacem tenet, eandem cum proximo retinet. Non potest eam claudere intus, qui eam non exercet forinsecus. Pax verò æternitatis est illa, quæ exuperat omnem pacem, vbi Deus est omnia in omnibus, vnum omnia, & omnia vnum velle, & vnum nolle. Vbi contra rationem caro non obstrepit, vbi omnis voluntas Dei voluntati se subijcit, vbi homo pacem habet cum Deo, pacem cum seipso. Vbi Simon magus non decipit, vbi Pharisæus philacteria sua non dilatat, vbi Iudæus non murmurat, vbi tantum gaudet Linus de bono Petri, quantum de proprio, vbi amor relatiuus, vbi affectus vicarius; vbi pacem non disrumpit discordia, vbi fraus non facit in pace diuortia, vbi omnia succedunt ad votum, vbi nihil impugnat affectum, vbi voluntatem comitatur effectus, vbi effectum affectus non præcedit. (*c*) Ad hanc pacem non veniet, nisi qui prius ordinauerit pacem in animo, nisi prius tumultus sedauerit in seipso: nisi prius carnalium cogitationum rixam à se excluserit, nisi prius sui rector extiterit. Triplex pax prædicta, olim varijs est figuris signata. Per requiem quam habuerunt filij Israël in terrâ promissionis, significata est pax temporis, quia sicut requies illa varijs aduersitatibus fuit respersa, sic pax temporis multis turbatur aduersis. Per Sabbatum verò solenne in veteri lege, significatur pax nostræ conscientiæ; quia sicut in sabbato feriabantur homines ab opere seruili, sic in pace pectoris feriatur à seruitute peccati. Per illam

Pax æternitatis.

Pax cordis quomodo acquirenda.

Cap 22.

(*a*) In alio exemplari adduntur sequentia: *Hæc est quæ in cælis Angelorum ordinat hierarchias. Hæc in hominibus fluctus cogitationum sedat, mentem fluctuantem serenat, conscientiam purgat, & ab animo tumultum relegat.* (*b*) Additur: *Prima dat fortunam, Secunda conscientiam, Tertia vitam æternam.* (*c*) Quis potest esse tumultus, vbi ipsa sapientia regnat? vbi vna disponit misericordia? vbi principatur iustitia?

illam verò requiem quâ septimo die requieuit Deus ab opere suo, significatur pax æterna, in quâ quiescendum est ab omni labore. Prima pax calcanda, Secunda tenenda, Tertia appetenda. Si Cain pacē habuisset in pec- *Gen. 4.*
tore, non irruisset in fratrem. Si Ab- *3. Reg. 15.*
salon mentis pacem tenuisset, non irruisset in Patrem. *Matth. 27.* Si animum Iudæ serenasset conscientiæ tranquillitas, non confugisset ad laqueum. O quam tuto locatur in throno, cui tranquillitas mentis blanditur, quam eleganter strauit lectum suum, qui in pace pectoris ordinat animum! quam securè cubat in lecto, qui pacem disponit in animo. In hâc singulariter debet homo esse, donec transeat. In hâc tendens, dormiat & requiescat.

Capvt. XXIII.

De Prudentiâ.

Ad Prudentiam exhortatio.

Si quis de Prudentiâ doctrinam habere cupit, hâc viâ procedat: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* *Matth. 10.* Item: *Sapientia vincit malitiam.* *Sapient. 7. & 10.* Et alibi, *Beatus vir qui in sapientiâ morabitur.* *Eccles. 14.* Item: *Stultus suscitat rixas, sed & Sapiens suscitatas mitigat.* *Prov. 15.* Seneca ait: quisquis prudentiam sequi desiderat, ductu rationis benè viuere incipiat, & non dignitatem rebus ex opinione, sed ex earum naturâ constituat. *Seneca.* *Prudentia est rerum bonarum & malarum, & vtrarumque discretio, cum fugâ mali, & electione boni.* *Prudentiæ descriptio.* Dicitur, *vtrarumque*, quia non sufficit bona & mala à se inuicem diuidere, sed etiam bona à se inuicem, & mala similiter; & bona à melioribus, & minus bonis; & mala à peioribus & minus malis. Non sufficit illa discernere, nisi sequatur boni electio, & mali aspernatio. Prudentia docet quæ videantur esse bona, & non sunt; & quæ non videantur esse bona, & sunt. O homo, prudentia te docet, *Prudentiæ effectus.* vt non mireris de rebus transitorijs quæ possides, nec quod caducum est, magnum existimes. Prudentia te docebit, vt ea quæ tanquam aliena possides, prudenter dispenses: & quæ non potes perpetuo tenere, fructuosè permittas abire. Si amplecteris prudentiam, vbique idem permanes, in nulla patieris iacturam, & pro vt rerum vel temporum varietas exigit, ita te accommodabis tempori, loco, personæ, causæ, nec te in aliquibus mutabis, sed potius in omnibus adaptabis; sicut manus, quæ eadem est & cum in palmam extenditur, & cum in pugnum constringitur. Prudentia nec fallere vult, nec falli potest. Prudentia laudat parcè, vituperat parcius: *Laudandum parcè, vituperandum parcius.* nam similiter reprehensibilis est nimia laudatio, quam immoderata vituperatio; Illa siquidem adulatione, ista suspecta est malignitate. Prudentia testimonium veritati, non amicitiæ reddit. Cum discretione promittit, promissum accelerat, plenius quam promiserat præstat. Prudentia tribus temporibus dispensatur, præsentia ordinat, præuidet futura, præteritorum recordatur: nam qui nihil de præterito cogitat, vitam perdit: Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incedit. Prudens proponit in animo & mala futura & bona, vt illa possit sustinere, & ista temperare. *Prudentia omnes vitæ actus ordinat.* Non semper in actu est, sed interdum animum recreat, pausatione quietis. Et requies ipsa plena est sapientiæ studijs, & cogitationibus bonis; nam prudens nunquam otio marcet, nunquam desidiâ torpet, animum aliquando remissum habet, nunquam resolutum: Accelerat tarda, expedit perplexa, emollit dura, aggreditur ardua. (*a*) Sapientem non mouet dicentis Authoritas, non generis sublimitas, nec quid dicat vel agat, nec quam multis, sed qualibus placeat cogitat. Id optat

(*a*) In alio exemplari sic: *Scit enim quâ viâ egredi debeat, & tuto singula destinat, ex apertis obscura extimat, ex obscuris aperta pronunciat, ex paruis magna, ex proximis remota, ex partibus tota, ex malis bona, ex otiosis seria.*

tat & petit, quod optari coram omnibus possit. Nec altiori se imponit in quo vel stanti tremendum, vel descendenti cadendum.

Tunc sibi salubria consilia aduocat, cum sibi alludit vitæ prosperitas, sæcularis dignitas, tunc velut in lubrico pedē retinet & sistit; nec impetuosè, sed circumscriptè gressum procedere sinit. Ad prudentiam pertinent, circumspectio & cautio. Prudentia metitur futura secundum præterita; vt si prudens aliquem videt cecidisse in tale vitium, tali occasione, secundum hoc metitur futurum ne ex simili occasione decidat in consimile peccatum. O quantæ prudentiæ est, ex præteritis metiri futura! ex antè factis instantia, ex similibus similia, ex signis consequentia! Ad eandem prudentiam pertinet circumspectio, quæ nihil aliud est, quam cautela contrariorum vitiorum, quâ ita fugimus vnum vitium, quod non incurramus in contrarium. Verbi gratiâ: sic auaritiam cauemus, quod non incurramus prodigalitatem. hanc virtutem Salomon persuadebat dicens: *Omni custodiâ serua cor tuum.* Dicturus, *custodiâ*, præmisit, *omni*, ne si huic ostio feras claudas, aliâ ex parte aditum pandas. Sunt enim multi, qui sic vnius vitij euâdunt insultum, quod in alterius retinaculum labuntur. Sic enim vitia sibi inuicem subministrant, vt dum quis latenter effugit vnum, aliud vicariâ vicissitudine retinet fugitiuum. Ad eandem prudentiam pertinet cautio, quâ prudentia discernit vitia virtutum speciem præferentia. Vndè ait *Isidorus*: *Vitia virtutum praferunt speciem, vnde perniciosius sectatores suos decipiunt, quia sub velamine se virtutis tegunt: Nam sub pratextu iustitia crudelitas agitur, & remissa segnities mansuetudo creditur: Plerumque hoc agit torporis negligentiâ, quod agere creditur indulgentia.* Ex his liquet quod se contentus est prudens ad

Circumspectio quid sit.

prouerb. 4.

S. Isidorus.

beatè viuendum. Vndè *Crispus* ait, *Sapientem nullâ re egère*, summum enim in se bonum habet, & ideò extrinsecus instrumenta bonitatis quæri non oportet. Intus in mente colitur summum bonum, intus totum complectitur, quia exterius *formam* non amplectitur. (*b*) Incipit enim Fortunæ esse subiectus, qui aliquam partem bonitatis quærit extrinsecus. Prudens verò intra se omne bonum terminat, & si omne bonum fortunæ amittat, clamabit: omnia mea mecum sunt, scilicet, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Omnia quæ eripi possunt, bona non putat. Imprudenti nihil sufficit, sed non est contentus, sibi relinqui non debet. Si nulla res opus est, nullâ re scit uti, sed eget omnibus.

Crispus

CAPVT. XXIV.

De fortitudine.

AD Fortitudinem inuitant hæ authoritates: *Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente.* (*a*) Seneca ait: *Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri: De inimico dices: non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit.* O quam generosa magnanimitas, quæ cum inimicum habet in potestate, vindictam iudicat vindicare potuisse. Honestum, & summum genus vindictæ iudicat, ignoscere. neminem improuiso impetit, palam aggreditur: non gerit conflictum nisi indixerit; aduersa non deprimunt, prospera non extollunt. Fortis pericula non appetit velut temerarius, nec formidat vt pauidus. (*b*) Hæc est quæ fecit *Vincentiam* plus posse dum torqueretur, quam ille qui torquebat.

Exhortatio ad Fortitudinem.

Seneca.

Fortitudinis & magnanimitatis excellentia.

O ho-

Cap. 24. (*b*) In alio, pro *formam*, legitur, *fortunam*. (*a*) aliud exemplar habet: *pugnate contra antiquâ vitia, Et Claudius ait: Quid enim generosam humanitatem vela aggredi pigeat, captum fatiget?* (*b*) *miramur quadam animalia qua per medios ignes sine noxâ corporis transeunt; quanto mirabilior est vir fortis, qui per ferrum, prunas & ignes, illasus & indemnis animo euadit?*

O homo, si virtutem hanc complexus fueris, fortunæ iaculum non timebis: deridebis blandam, contemnes iratam. Qui fortis est, liber est, non seruit fortunæ, non varietati mundanæ. Vide, quanta fuerit in martyribus fortitudo, qui tormenta vicerunt, qui suâ magnanimitate ipsis illusêre tyrannis: Qui proiecti corpore, non sunt proiecti mente; Qui aduersitati terga non verterunt, sed magnanimiter restiterunt. Est autem triplex fortitudo, fortitudo hypocritæ dealbati, fortitudo Philosophi, fortitudo Iusti. Prima venatur vanam gloriam, sed venando meretur æternæ damnationis ignominiam. Hæc sic trahit gloriam, quod non sit in gloriâ. Hæc potius imbecillitas est quam magnanimitas, potius infirmitas quam valetudo. Hanc prætendunt hæretici, hanc præsumunt fratres falsi. Secunda est, quâ Philosophi spernebant fortunam mundi, aspernabantur gloriam, respuebant diuitias, abdicabant potestates humanas. Sed hæc fortitudo insufficiens erat ad meritum, impotens ad vitæ præmium; quia carebat formâ, id est, charitate, quæ est forma omnis affectionis bonæ. Secundum hanc fortitudinem dicitur rigor fuisse in *Catone*, magnanimitas in *Socrate*, mundi contemptus in *Diogene*.

Fortitudo triplex.

Charitas forma virtutum omnium.

Sed quia hæc Fidei fundamentum non habuit, eam spes non erexit, charitas non perfecit, virtutis meritum amisit. Fortitudo vero Iusti est quæ finem constituit Deum, debitum non omittit officium. Hæc fortitudo est quæ mortem côtemnit, quæ domum paupertati spirituali aperit, voluptates sub freno rationis iacere cogit. Tria sunt fortuitorum incommodorum genera, paupertas, morbus, tyranni violentia. Contra paupertatem valet fortitudo vt non frangatur animus, sed amplior sit interius, & tanto magis ditescat in mente, quanto minus abundat in rebus fortunæ. Valet fortitudo contra morbi insultum: hæc enim in dolore gratias Deo agit, spirituales delicias inuenit in tribulatione, (c) vt potius cedant morbi in mentis commodum quam in corporis detrimentum. Sicque morbus affert medicinam, infirmitas sanitatem, tristitia gaudium. Fortitudo tyranni violentiam expugnat, cuius crudelitatem eneruat, carcerem respuit, mortem non metuit. (d) Homo, nil valet tuâ operatio, nisi columnâ fortitudinis roboretur. Nutat ædificium bonæ operationis, nisi innitatur columnæ fortitudinis: hâc fractâ, totum ædificium corruit, &c. Samson, id est, vir fortis, semetipsum interficit. (e) Hæc æquat aduersa prosperis, & prospera aduersis, vt non magis erigatur quis prosperis, quam deprimatur aduersis. Prospera iudicat fumum, & quasi spumam transeuntem, adversa quasi nebulam fugientem. Ipsa magnanimitas ostendit quod infirmitas hominem in tribulatione facit potentem, quæ ex se nullam habet virtutem. Cæterarum.

Cardinalium virtutum regina est prudentia. In eâ formam inueniunt, ab eâ modum requirunt, sine eâ, quæ virtus esse videtur, decidit in fatuitatem, quod bonum esse apparet, labitur in temeritatem. Prudentia est quæ docet quid cogitandum, quid quâ intentione agendum, quomodo ad finem perducendum. Hæc metitur vires humanas, hæc ponit cogitationibus metas, hæc dirigit motus mentis, intuitus rationis, hæc ponderat bona, examinat mala. Quid valet Religio; nisi prudentiæ recipiat condimentum? quid ieiunium, nisi sale sapientiæ conditum. Quare ô homo, antequam quidquam aggrediaris, considera in speculo prudentiæ, modum tuæ actionis, lege in libro prudentiæ quid agendum sit, quid cauendum. Ille liber non fallit; neminem decipit, sed omnes eius sententiæ sunt assertiones veræ & honestæ.

Prudentia regina est virtutum Cardinalium.

Prudentia neminem fallit.

M CAPVT.

(c) In alio exemplari habetur: *In tribulatione spirituales delectationes inuenit.* (d) additur: *Eculeum amplectitur, optat vincula, & spontaneè currit ad mortem.* (e) Additur: *Si hanc Petrus habuisset, non ad vocem Ancillæ à fide deuiasset: Si hâc Filij Israël præditi, ad aquas contradictionis non murmurassent.*

CAPVT. XXV.

De Temperantiâ, vel Modeſtiâ.

Exhortatio ad modeſtiã & Temperantiam.

HOc modo procedat Prædicator in ſermone de Temperantiâ, vel modeſtiâ.

Ad Phil. *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus propè eſt.* Ad Tit. 2. Idem Apoſtolus: *Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.* S. Hieron. Item: *Sobrietatem ſectantes.* Et Hieronymus: *Modicus & temperans cibus, vtilis eſt animæ & corpori.* Idem. Idem iterum: *Omnia ſunt virtuti continentiæ præparata.* S. Greg. S. Gregorius: *Altitudo mentium munditia eſt continentium.* Poëta. Et alibi Poëta: *Medium tenuere beati.* Et: *Medio tutiſſimus ibis.*

Conſidera quantum natura poſcat, non quantum gula concupiſcat. Si continens fueris, eouſque peruenies, vt teipſo contentus ſis. Nam qui ſibi ſatis eſt, in delitijs natus eſt. Impone concupiſcentiæ frænum. Omnia quæ blandimento, & quæ voluptati animum trahunt, reijce, ede citra ſaturitatem, bibe citra ebrietatem, deſideria tua paruo redime; quia hoc tantum curare debes, vt deſinant. Ad cibum accede non ad voluptatem: Palatum tuum fames excitet, non ſapores. nunquam paupertas immunda tibi ſit, nec parſimonia ſordida, nec ſimplicitas neglecta, nec leuitas languida: nec tua defleas, nec aliena mireris. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidant. (a) Non acerba, ſed blanda verba teneas. Eſto vitiorum fugator ipſe, aliorum verò non ſis curioſus ſcrutator, neque acerbus reprehenſor, ſed ſine reprobatione corrector, ita vt admonitione hilaritatem præuenias, & erroris veniam facilè dato. Non extollas quempiam ſuprà modum, nec deijcias. Eſto tacitus dicentium auditor. (b) Facilè quærenti reſponde, contendenti facilè cede, nec in iurgia, execrationeſque deſcendas.

Correptio quomodo facienda.

Temperantia in omnibus adhibenda.

Si vis eſſe continens, & animi & corporis motus obſerua, ne indecori ſint; nec ideò illos contemnas quia latent: nam nihil refert quod nemo illos videat, cum ipſe illos videas. Paucis familiaris ſis, omnibus æquus; ſeuerior vitâ quàm vultu, vltor clemens, ſeuitiæ deteſtator, ppetitor bonæ famæ, non tamen inanis gloriæ ſeminator: imò, extra inanem gloriam occultator virtutum, ſicut alij vitiorum; Vanæ gloriæ contemptor & honorum; quibus præditus, eris non acerbus exactor. O quam rara auis in terris, alboque ſimillima coruo, quæ teneat menſuram huius mediocritatis. O quam glorioſa virtus temperantiæ, quæ virtutem facit tenere medium, ne fiat lapſus in diminutum, vel exceſſus in ſuperfluum. Hæc eſt ſpiritualis circumciſio, quæ ſingulorum ſenſuum ſuperfluum limâ rationis præcidit. Hæc eſt ad quam Seneca inuitans ait: Temperetur vita inter bonos mores & publicos: magnus ille eſt qui ſic fictilibus vtitur, quemadmodum argento: nec ille minor eſt qui ſic vtitur argento, quemadmodum fictilibus. Idem ait: *Nec ſordeat, nec nimis ſplendeat habitus. In mediocritate virtus eſt, non in deiectione.* O homo, temperantiæ terminis te adſtringe, caue ne auarus ſis, nec inhoneſte contrahas prodigalitatis notam; cæteras quoque virtutes temperantiæ regulâ metire. In iuſtitia temperantia tenenda eſt, vt reuerentia diſciplinæ eius neque nimiâ communitate negligentiæ, deſpecta vileſcat, nec ſeuiori atrocitate gratiam humanæ amabilitatis amittat. Hæc in fortitudine menſuram ponit, vt ſciat & proſpera ſuſcipere (c) & adverſa non incõſultè appetere. Hęc ordinat prudentiam, vt non ſapiat vltra debitum; ſed ſapiat ad ſobrietatem, nec (d) *vltrà* menſuram inquiſitionis turpiter obſoleſcat. Temperantia per omnia omnem ſubſtantiam bonis operibus exornat, circumſtantiam informat. Hæc ita metitur tempora, loca, perſonas, & cauſas

Familiares ſint pauci.

Temperantiæ excellentia.

Seneca.

Idem.

Temperantię regulâ virtutes omnes metiendæ.

Cap. 25. (a) In alio exemplari ita: *omnia tolerabilia præter turpitudinem concede.* (b) Additur: *Audientium promptus ſuſceptor.* (c) In alio, pro, *ſuſcipere* habetur, *ſuſtinere* (d) pro *vltra*, habetur, *citrà*.

causas, vt iuxta limitem eius ambulans, in huius mundi abruptis, & vitæ temporalis præcipitijs ruinam pati non possit. Si quis hâc armatus fuerit, nihil in eum potest liuoris stimulus, detractionis cumulus: nihil inuenit in eo diabolus quod accuset, nihil cōsciētia quod extirpet, nihil mūdus quod derideat, nihil purgatorius ignis quod purget.

CAPVT. XXVI.

Contra verbositatem & linguæ euagationem.

Verbositas reprehenditur. SI quis â verbositate, & effrænatâ linguæ euagatione cauere studet, hæc quæ sequuntur diligenter attendat: *1. Timoth. 4.* Ait Apostolus: *Ineptas & viles fabulas deuita.* *S. Hieron.* Hieronymus ait: *Scurrilitas atque lasciuia te presente non habeant locum.* Omne quod non ædificat audientes, in periculum vertitur audientium. corrumpunt enim bonos mores colloquia mala. *Sixtus.* Sixtus etiam ait: *Lingua maliloqua indicium est malæ mentis*: Lingua tuâ sensum tuum sequitur, verbum sine sensu opprobrium est. *S. August.* Ad Nepotianum quoque Augustinus dicit: *Officij tui sit charissimè; non tantum oculos seruare castos, sed & linguam: nunquam ad luxuriam moueatur corpus, ad iocos vel inania verba nec moueatur lingua.* *Sermo vanus conscientiæ vanæ indicium est.* Sixtus etiam ait: *Sermo vanus, vanæ conscientiæ index est.* Qualis sermo ostenditur, talis etiam animus comprobatur. O homo; qualis futurus es in factis, si dissolutus inueniaris in verbis? non maior est gloria dicere nota, quam silere otiosa. Stultus est, qui primum non inducit verbum ad limam rationis, quam educat ad linguam sui oris. Prius debet homo habere verbi scrutinium, quam dicendi usurpet officium. *Verbositas semper cauenda, maximè in publico.* Caue ne in publico verba facturus, verbositas tua verecundiam pariat imperitis, indignationem peritis. Fluxus verbi, significat animum fluxum; & qualis sit homo in mente, verbositas depingit in ore. Verbositas hominem mutat in scurram, transformat in mimum, in ioculatorem deijcit, humanæ naturæ deponit dignitatem. Refrænanda est lingua vt ait Iacobus, *Iacobi. 3.* *quæ inflammat rotam natiuitatis nostræ.* Rota autem natiuitatis nostræ est præsens vita, quæ ab ineunte ætate, in multiplici voluitur volubilitate. Hanc inflammat linguæ mobilitas in adolescentia ad iocosa, in ætate virili ad fraudulenta, in senili ad detractoria. Sedanda est ista scintilla, ne euadat in flammam; surculus ne excrescat in syluam: gutta, ne intumescat in torrentis abundantiam. Maius *Linguam refrænare difficile.* est refrænare linguam, quam capere ciuitatem, quia illud insultat interius, hoc exterius. Hîc sumuntur arma contra te de teipso, ibi verò pugnatur de alieno. Summa tamen verecundia est, & depressa deiectio, vnicum non posse refrænare membrum, vile non posse sibi subiugare mancipium. Si in humido locata est lingua; sistatur per constantiam, si egredi vult, refrænetur per temperantiam, apponatur pessulum rationis; circumcidatur limâ discretionis. Si equo frenum imponitur ne contra equitem euagetur (a) vbi non imminet nisi corporis periculum, multo magis frænum apponendum est linguæ, per quam periculum imminet animæ. (b) melior est vera simplicitas, quam abundans loquacitas: melior est sancta rusticitas, quam peccatrix eloquentia. facilè contemnitur, qui frequentius non vocatus in garritum resoluitur. Assuesce igitur linguam tuam benè loqui, pretiosa est lingua quæ non nouit nisi de diuinis rebus verba construere; & sanctum est os, vndè semper cælestia proferuntur eloquia. Considera te redditurum rationem de omni verbo otioso: *Matt. 12.* *otiosum autem est verbum*, vt dicit *Gregorius*, *S. Greg.* *quod caret aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iustæ necessitatis.* *Verbum otiosum quid sit.* Verbositas est semen quod fructum non facit; sal infatuatum, quod ad nullius rei valet condimentum; sed potius terram sterilem reddit, quia auditores in cachi-

Cap. 26. (a) In alio exemplari sequitur: *ne deferatur in præcipitia, ne decidat in abupta,* (b) *subiunguntur sequentia: ne nos deferat in scurrilitatis lucum, in perditionis præcipitium, in detractionis venenum, & ad vitandum, in pœna gehennæ abyssum.*

cachinnum conuertit. Noli homo studere pluralitati verborum, sed fructuosæ breuitati sententiarum, quia vt ait Hieronymus, breuitati studens, non debes plura dicere. Et si castitatem habes in mente, non eam fœdes inhonesto sermone, *non loquendo & discurrendo, sed tacendo & sedendo te sapientem monstra.* Garrulus nunquam loqui erubescit, non considerat quid, sed quantum dicat, non metitur sententiarum sed verborum abundantiam. Sermo moderatus sancta reuerentia est, Sermo immoderatus impudicitiæ nota. Quidam vt verbositati indulgeant, imprudenter scripturas demonstrant, quas tamen non intelligunt, & cum alijs persuaserint, eruditorum sibi supercilium assumunt. Reuerà garruli (c) sunt vitandi velut venenosa animalia, qui verbositate suâ alios infatuant, & quæ nec sibi nec alijs prosunt imprudenter eructant; & vt Hieronymus ait, *Quidam rumores turpissimos ferunt, & quod ab ipsorum egressum est labijs, audisse se dicunt*: Quidam aduersus alios sunt loquaces & garruli, pro se verò elingues & muti. Verbositas est speculum mentis, & garrula lingua littera cordis.

S. Hieron.

Verbosi sunt vitandi.

S. Hieron.

Lingua garrula est littera cordis.

Audi quid dicat Euangelium: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona*, Salomon quoque ait: *In multiloquio peccatum non deerit, & qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Qui custodit os suum, custodit animam suam, qui autem inconsideratus est, sentiet mala.* Homo sapiens tacebit vsque ad tempus, lasciuus autem & imprudens, vel impudens non servabit tempus. Item Dauid ait: *Vir linguosus non dirigetur in terrâ.* Et Gregorius: Vir linguosus imperitus est, prudens paucis vtitur verbis. Brevis sermo scientiam facit, loqui multum, stultitia est. In principio audi, loquere nouissimus, finis plus habet honoris; melior nouissimus sermo quam primus.

Matth.12.
Prov.10.
Prov.13.
Psal.138.
S. Greg.

Caput XXVII.

Contra Mendacium.

Qui vult mendacij vitare perniciem, his se informet sententijs: Legitur in Euangelio, Matth. 19. *Non falsum testimonium dices.* Et Paulus ait: *Ephes. 4. Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo.*

Totum hoc caput deerat in nostro exemplari, habebatur autem in alio antiquiore.

Salomon etiam ait: *Qui mentitur, testis est fraudulentus. Abominatio est Domino, labia mendacia: Qui autem fideliter agunt, placent ei. Os quod mentitur occidit animam.* Et Dauid ait: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Item Isidorus ait: Omne quod à veritate discordat, iniquitas est. O homo, quantum à summâ veritate discordas, dum figmentis mendaciorum operam præstas! quomodo putas te venturum ad verum, si es in verbis dissentiens à vero? nescio quâ conscientiâ, eâ linguâ quis rogat Deum, quâ eructauit mendacium. Nullum est peccatum quo ita cauterizatur conscientia, ac mendacij nota. Cum omne peccatum mortale hominem alienet à vero, nullum malum magis quam mendacium, quod derogat veritatis naturæ. Hoc est vitium quod falsa testimonia commentatus, fabricat adulationes, invenit fraudes, consummat detractiones. Per hoc vitium corde & ore quis loquitur, & in semetipso diuersificatur. Negat ore quod tenet in corde. Per hoc vitium, cor contradicit cordi, os obuiat cordi. Hoc vitium hæresim parit; scismata facit, generat suspiciones, inauditos concinnat rumores, colorat probra, palliat denudanda, denudat velanda. Hoc assistit periurijs, assidet actionibus inhonestis, contra omnes res lege naturali ad vtilitatem proximorum tendit, cum ipsam etiam veritatē oppugnat. Hoc tantæ malitiæ rubiginē in se cōtinet, quod ea nulla ratione excusari possit. Nō hanc soluit à reatu in ob-

Prov. 12.
Ibidem.
Sapientia 1.
Psalm. 5.

Mendacij iniquitas fusè declaratur.

(c) In alio habetur: *Rumigeruli sunt vitandi.*

Exodi. 1. obſtetricibus naturalis pietas; Non *Iosue.* 9. in Gabaonitis rationabilis timiditas, non in Petro error mentis, non *Mat.* 26 in Ananiâ prouidentia neceſſitatis. *Act.* 5. Nullum eſt peccatum quod ita adſpirat ad dolum, tendit ad fraudem, ſpectat ad deceptionem, anhelat ad proditionem, ſicut mendacij vitium, falſitatis flagitium. O Filij hominum vſquequò graui corde, vt quid *Psal.* 4. diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? nimis vultis ſectari noſtræ naturæ vanitatem, qui & in verbo commutatis veritatem. Sed ſi modo in mendacio fuerit culpa, in veritate in futuro non deerit pœna: & qui nunc fuerit per mendacium falſus, in futuro erit in gehennâ verus. Scis, quoniam imitaris per mendacium, patrem mendacij diabolum, qui in veritate non ſtetit, ſed per ſuperbiæ vanitatem decidit. Huius Filij ſunt, qui recedunt à vero. Huius ſunt complices qui indulgent falſis. O homo, ſi in tuo mendacio eſt falſitas, in culpa erit veritas. O miſerabilis mendacij effectus, qui propoſitione falſâ conſequenter infert verum ſupplicium. O quanta imprudentia, ô quanta fatuitas, pro verbo mendacij ſuſtinere verbera æterni ſupplicij! Quantum deuiat ab officio linguæ, qui commaculatur mendacij ſorde? Satis homo ſuæ natiuitatis exprimit rotam, quandò labitur per falſitatis offenſam. O homo, ſi vis cauere verba mendacij, linguam informa ad veritatem, à verborum ſcurrilitate auerte. Mendacium ſeruitium eſt, quod totam locutionis maſſam in ſui amaritudinem conuertit. Eſt autem triplex mendacium, mendacium vanitatis, mẽdacium falſitatis, mendacium intentionis. (Mendacium triplex.) De Primo dicitur. *Psal.* 11. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum &c.* De Secundo dicitur: *Omnis homo mendax.* De Tertio: *Perdes omnes qui loquitur mendacium.* Primum miſerabile; Secundum culpabile; Tertium abominabile. Primum pœnæ, Secundum culpæ, Tertium malitiæ. Primum innatum, Secundum excogitatum, Tertium elaboratum.

Psal. 115.

Psal. 5.

CAPVT. XXVIII.

Contra Detractionem.

HÆ authoritates remedium præſtant contra detractiones: Hieronymus ait: *Cum* *S. Hieron.* *factum aliquod à maledico fingitur, alterius fama vexatur.* Idem ait: non iuſtè potes in *Idem.* alijs reprehendere, quod ipſe facis: nec arguere ſimulationem poteſt, cum ipſe reus tenearis. Item: Caue ne aut *Idem.* linguam aut aures habeas prurientes, id eſt, ne ipſe aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes. *Nulli detrahas, nec in eo te ſanctum putes, ſi cæteros laceres, ſi detractionibus tuis alios vulneres. Non eſt hoc emendare, ſed vitio tuo ſatisfacere.* Item: Incongruum eſt latere corpore, & linguâ per totum orbem vagari. Vide ne dum reprehendis vitia, vitium detractionis incurras. Item: querulum eſt ſeruorum genus, & quantumcunque tribulatur, illis minus eſt, non enim conſiderant quid, ſed quantum detur, doloremque ſuum ſolis detractionibus conſolantur. Idem: *Qui alijs crebrò de-* *Idem.* *trahit, quamplurimos offendit; turpe eſt lacerare abſentes, & alienam vitam deſcribere: minus diſertus eſt, qui ſe excuſat alieno errore.* Detractor ſcorpionis gerit imaginem, quia ſicut ſcorpio præfert virginis vultum, & conſequenter emittit aculeum, & à ſuperiori vulnus infert acuatum; (a) (Detractionis iniquitas fuſè declaratur.) ſic detractor in facie hominum verba fauorabilia proponit, & in occulto aculeum detractionis concludit; & quaſi à ſuperiori vulnerans, melioribus detrahit. O homo, quid de te cogitas, dum iaculum detractionis vibras? Prima ſagitta in te reuertitur, & prius tibi quam alijs vulnus infertur. Malè velas tui facti enormitatem, qui eâ palliare cupis per alienã detractionẽ. Dum detrahis hominibus, ſuſpectum red-

Cap. 28. (a) In alio exemplari habetur *arcuatum*.

reddis, omnibus te odiosum facis, & quos honestis sermonibus amicare deberes, veneno detractionis eis inimicari studes. Dum alios deturpare niteris, te profundius inficis; & quod in alios commentaris falsum, in te inuenis verum. De detractoribus dicitur: *Sepulchrum patens est guttur eorum &c.* Psalm. 5. & 13. Sepulchrum dealbatum exterius, fœtorem cadaueris tenet intus: sic detractor interiorem malitiam colorare volens, in morsus detractionis exit. Sed per hoc potius sepulchrum aperitur, & interioris malitiæ fœtor egreditur. Detractores canum gerunt imaginem; qui indiscretè latratibus intendunt & omnibus morsus inferunt. Detractores canibus comparantur. Hi sunt qui in scirpo inueniunt nodum, in immaculato maculam, in rotundo angulum, in splendido tenebrosum. Hæc est pestis hipocritarum, morsus inuidorum: pestis illa nulli parcit, auget culpam, diminuit gratiam, errat in proximum, peccat in Spiritum Sanctum. Hâc malignâ peste intonantes Scribæ & Pharisæi dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Luc. 11. Marc. 3. Et alij clamauerunt: *Samaritanus es tu, & dæmonium habes.* Ioan. 8. O homo, quæ commoditas in detractione? quæ vtilitas in maledico dente? Dum proximo nocere credis, magis honori eius accedis; quia solet detrahi bonis, & in virtutem desæuit tabes liuoris. Dedignatur enim lingua maledica in vitia exercere malitiam, & totam se armat ad proximi diminuendam iustitiam; & sic suæ detractionis rubigine alterius famam expolit, suâque demorsione alterius gloriam purgat, & extollit. Detractor sibi magis nocet quam alteri. Detractio inuidiam prædicat, animi malignitatem denudat; & quod interius est incognitum: exterius vomit per detractionis venenum. (*b*) O homo, si arguis argue ad mensuram, reprehende ad cautelam, non vt proximus scandalizetur, sed vt corrigatur. Argue, non vt tuum facinus pallies, sed vt alterius vulnus sanes. Ad scurras pertinet detractio: qui adulantur vt emungant pecuniam; qui detrahunt vt diuites stimulent ad largitiones faciendas; Qui per adulationes in auribus potentum citharizant; Qui iuxta doni mensarum laudes ponderant, qui per detractiones acquirunt, quod per virtutes non possunt. Horum lingua quæ cibos venatur, erit cibus ignis æterni; & quæ per detractionem adtrahit munera, gehennali distrahetur pœnâ.

Detractio est inimica virtutum matri, scilicet charitati; quam à se fugat; qui proximum detractione sugillat: quia Spiritus sanctus detractionis effugiet figmentum, mendacium abhorret reprehensionis, detractionis peccatum. Detractio peccatum est in Spiritum sanctum. Nec hîc, neque in futuro locum remissionis vix invenit, qui Spiritum sanctum offendit. O homo, qui cinis es & puluis, quâ fronte, quo supercilio verecundiæ perfusus charactere, in meliorem audes detractionis venenum euomere, aut in minus malum, vel parum, iudici sententiam ferre? Si proximum iudicas iniustè, à maiori iudicaberis iustè: pro iudicio detractionis, æternæ senties iudicium damnationis.

CAPVT. XXIX.

Exhortatio ad orationem.

HÆc est Doctrina ad orationem: *Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes, accipietis.* Matth. 21. *Orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio Iusti assidua.* Iacobi 5. *Longè est Dominus ab impijs, & orationes Iustorum exaudiet.* Prov. 15. *Antè orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Eccli. 18. *Deprecationem læsi exaudiet Deus*, Eccli. 35. Fili, in infirmitate tua noli despicere teipsum, sed ora Deum, & curabit te. Exhortatio ad orationem. Surge à lecto, auerte te à delicto, & dirige manus, orationibus & lectionibus nocte ac die vaca, & cum somnus de oculis tuis ceciderit, tunc sensus in oratione euigilet. Sicut militi

(*b*) Sequentia omnia deerant in nostro exemplari, desumpta autem sunt ex alio antiquiore.

liti sine armis exire ad bellum non convenit, ita Christiano cuilibet sine oratione procedere non expedit. Vnde Hieronymus: *Egredientem de hospitio armet oratio*. Quanto grauiori tumultu carnalium cogitationum premimur, tantò orationi ardentius insistere debemus. (a) Melius est cum silentio cordis orare, quam solis verbis, sine intuitu mentis: psallendi enim vtilitas, tristitiam cordis consolatur. Tantus debet esse erga Deum orandi affectus, vt non desperet precibus consequi effectum. Inaniter oramus, si spei fiduciam non habemus. Quià præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non merebitur. Cæsarius dixit: Sic orationi & lectioni debemus incumbere, vt interdum etiam manibus aliquid possimus exercere. Sicut venenata animalia fortiores herbæ, vel ex pigmēta pellunt, ita & cogitationes sordidas oratio mūda pellit. Noli, ô homo, orationē aliquā circūstantiā deformare; æterna petas, non temporalia. Si terrena petas, oratio tuâ caret materiâ; Si non ex charitate, caret formâ: Pete ergò piè, vt informetur oratio; perseueranter, vt radicata sit intentio; & ea quæ ad salutem æternam spectant, vt stabili adhæreant fundamento. Noli enormia petere, ne in peccatum tibi vertatur oratio, vt oratio Iudæ. Noli petere ex rancore animi, vt filij Zebedæi, qui petierunt à Christo, vt ignis descenderet de cælo, qui Samaritanos vastaret. Hi enim non postulauerunt intuitu iustitiæ, sed amore vindictæ. Si oras, exclude ab animo cogitationum tumultum, claude tuæ mentis ostium, intra cordis tui cubiculum. Cum oras ad Deum, serua suauitatem tui vnguenti, nè muscæ morientes perdant suauitatem thymiamatis sancti: id est, caue ne in oratione tuâ se prauæ cogitationes immisceant, quæ meritum orationis perdant. Si hostiam orationis offers Deo, abige cum Abraham aues à Sacrificio, ne hostijs insidientur, easque inficiant: quia timendum est ne cogitationes immundæ corrumpant suauitatem orationis propositæ. Multi enim sunt, qui habent in ore Deum, in mente diabolum, qui voce Deum laudant, mente autem blasphemant, & cum lingua sit in hymnis, animus est in patinis; ac quod ore fatentur, animo diffitentur. Tales, quantum in ipsis est, Deum derident, diuinam maiestatem blasphemant, ac cum linguæ peccata remitti orant, ea in mente retinere non dubitant. Imo, quidam sunt qui os in orando polluunt, & animum inficiunt. De his Seneca ait: Nunc quanta est dementia hominum! Turpissima vota Deo insusurrant, si quis amouerit aurem, conticescent: quod homines scire nolunt, Deo narrant. *Sic cum hominibus viue, tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.* O homo, si vis exaudiri, dignè digna pete, sic Deum postulabis, quod ad Deum pertinet dare. Est autem quædam oratio perniciosa, quâ petimus mala, qualis fuit oratio Iudæ proditoris, quia petijt proditionem Saluatoris. Alia quæstuosa, quâ petuntur temporalia, qualis fuit petitio filiorum Zebedæi, quâ petierunt vt vnus sederet à dextris, & alius à sinistris Dei in regno suo, quem credebant temporaliter regnaturum. Alia est infructuosa, quâ quis obstinatus petit salutem æternam, de quâ dicitur: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Alia est fructuosa, in quâ de contingentibus nihil omittitur; de quâ dicitur: *Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, fiet vobis*. Vbi potius intelligitur numen nominis, quam nomen numinis. Ille verè petit in nomine Iesu, qui salutari intentione petit, & ad salutem æternam. Hæc sola oratio allegat apud Iudicem, perorat apud cælestem principem. De hâc in Canticis amoris dicitur: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Hæc enim verè *ascendit*, quæ penetrat Paradisum, & ascendit vsque ad Dei thronum,

[Margin notes: S. Hieron. — Orandi modus optimus. — Luc. 9. — Gen. 15. — Orandum mente. — Seneca. — Oratione quænam à Deo postulanda sunt. — Matth. 20. — Matth. 7. — Marci. 11. & Ioā. 16. — Orare in nomine Iesu quid sit. — Cant. 3.]

Hæc

Cap. 29. (a) In exemplari vetere additur: *Hinc Isidorus: citius ad precem flectitur Iudex, si à prauitate suâ peccator corrigatur.*

Oratio comparatur virgulæ fumi. Hæc eleganter dicitur *virgula*, & directa, quia sicut virga ex directo in altum dirigitur; sic oratio fructuosa in terrena non curuatur, sed ad cælestia inflexibiliter dirigitur. Eleganter autem comparatur fumo, quia sicut fumus ex igne nascens tendit in altum, sic oratio fructuosa ex camino charitatis orta, ascendit in altum. Eleganter etiam per desertum dicitur ascendere, quia animus per quem talis oratio effunditur, ab omni prauarum cogitationum strepitu separatur. Hæc est *ex aromatibus myrrhæ & thuris*. Thus affert odorem, myrrha amaritudinem. Per thus ergo significatur mentis devotio; per myrrham, pœnitentiæ amaritudo. Ergo ex amaritudine pœnitentiæ de peccatis, & odore internæ deuotionis, constare debet vnguentum orationis. Quia quicunque orare fructuosè desiderat, necesse est vt de peccatis pœnitens, mentis deuotionem orando redoleat. *Et vniversi pulveris pigmentarij*. Pigmentarius est Christus, qui diuersis pigmentis virtutum suos illustrat, & quasi pigmentario nectare inebriat. Huius pigmentarij pulvis vniversus, est multiplex virtus, de quâ orationis vnguentum conficere debemus.

Itē, thuri.

Pigmentarij pulveris, dicuntur virtutes.

Capvt. XXX.

De Compunctione, seu, Contritione.

His authoritatibus potest aliquis informari ad compunctionem & contritionem cordis: Ait Propheta: *Scindite corda vestra & non vestimenta vestra.* Et Ioannes: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Et Psalmista: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Item S. Augustinus: *Qui non habet compunctionem, non habet mundam orationem.* Et S. Isidorus: *Prius lachrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, & tunc mundatâ mentis acie, id quod quærimus contemplemur.*

Ioëlis 2. Math. 3. Psal. 50. S. August. S. Isidorus.

Quid sit Compunctio. Compunctio cordis, est humilitas mentis cum lacrymis, de recordatione peccati, & amore iudicis, & timore iudicij. Ille perfectior est compunctionis effectus, qui à se omnes carnalium desideriorum affectus repellit, & intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplationem defigit. Geminâ quoque compunctione anima electi afficitur: id est, dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio vitæ æternæ suspirat. Quatuor sunt affectionum qualitates, quibus mens iusti compungitur salubriter. Prima est memoria præteritorum factorum; Secunda, consideratio peregrinationis suæ in hâc vitâ; Tertia, recordatio pœnarum suarum; Quarta, desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam citius valeat pervenire. Lachrymæ enim pœnitentiæ apud Deum pro baptismate reputantur. Dilige lacrymas, & tanto sis pronior ad lamenta, quanto pronior fuisti ad culpam. Magna peccata grandia lamenta requirunt: beatus autem est, qui habet compunctionem secundū Deum. Compunctio sanitas est animæ, Compunctio remissio est peccatorum, Compunctio secunda est tabula post naufragium, secunda medicina post peccati remedium, Compunctio est spirituale lauacrum internæ regenerationis, sine quo adultis non valet baptismus; sine quo, ad iudicium sumitur Christi corpus, sine quo infructuosa est confessio, sine quo inanis est satisfactio. Hæc est aqua mentem purgans, intentionem fæcundans, confessionem irrigans, animam satians. Hæc est aqua quæ submergit Ægyptios, id est, extinguit motus primos. Hæc est spirituale diluvium, quòd omnem carnem interficit, id est, omnem carnalem cogitationem extinguit (*a*). Est autem triplex lavacrum, Baptismi, Pœnitentiæ, & martyrij. Primum est ingredientium; secundum

Quatuor affectionum qualitates quibus homo compungitur.

Compunctionis natura & virtus.

Lauacrum animæ triplex.

Cap. 30.

(*a*) In alio exemplari hîc addebantur sequentia: *O felix medicina, per quam peccatorum morbus expellitur, per quam virus culpæ euomitur! O felix tabula per quam naufragus redit ad portum salutis. Aqua salutaris quâ peccatum diluitur, via per quam reditur ad patriam, spirituale, remedium, per quod reditur de inuio ad viam.*

dum redeuntium, tertium, pervenientium. De primo dicitur: *Lavamini, mundi estote*. De secundo dicitur: *Amplius laua me ab iniquitate meâ*. De tertio: *Lauerũt stolas suas in sanguine agni*. Primum lauacrum est figuratum per aspersionem quæ fiebat in veteri testamẽto ex aquis vivis; secundum per cineris aspersionem; tertiũ per vitulæ rufæ sanguinem. Quid enim aqua viua, nisi baptismus? quid aspersio cineris, nisi humilitas compunctionis, per quam homo se cinerem ostendit, & sedet in cinere & cilicio? Quid etiam sanguis vitulæ rufæ, nisi martyrium, rubricatum sanguine, quod efficaciam habuit ex Christi passione? Sic itaque triplex est baptismus, baptismus fluminis qui fit in aquâ, baptismus flaminis qui fit in pœnitentiâ, ex Spiritus sancti gratiâ, baptismus sanguinis, qui fit in martyrij luctâ. Per primum vestitur homo stolâ primâ, per secundum, difformatus renouatur, per tertium, præparatur secundus. In primo, deletur vetus homo, in secundo, renovatur interior homo, in tertio, moritur caro. Primum est omnium, secundum multorum, tertium paucorum. O felix lavacrum pœnitentiæ, quod toties valet ad purgandum, quoties purgatione indiget cor humanum. Hæc est herba cælestis fullonis, quâ vestes suorum deturpatas à sordibus purgat. Hæc est cæleste nitrum quod de rore diuinæ gratiæ descendens, sole iustitiæ decoctum, abstergit maculas peccatorum. Hæc est lixivium, quo interioris hominis caput, id est, mens, vitiorum vermibus scaturiens abluitur, quod ex cinere humilitatis, & aquâ compunctionis conficitur. Hæc est solum contra ruinas hominum solatium, quæ passionis Christi vicaria, contra peccata affert remedium, ne toties cogatur Christus mori, quoties homo labitur in abyssum peccati. Hæc est circumcisio spiritualis, quæ fit per petram, Christum, per hanc amputatur præputium carnis, id est, concupiscentia immunditiæ carnalis. Si ergo: in abysso peccati naufragaris, adhæreas tabulæ contritionis, hæc excludit naufragium, hæc adducit ad portum. Intra conscientiam tuam, disquire eâm; Primo considera statum tuæ prudentiæ: Si visus te incurvaverit per concupiscentiam, si guttur per gulam, si auditus per enervantem melodiam, vel spontaneam detractionis audientiam; si lingua claudicaverit in verbo, si olfactus erraverit in odoramento, sit tactus erraverit in furto, si gressus deviaverit in plano: Si in his vel in aliquo istorum inveneris culpam, ablue per compunctionis potam: iuxta quantitatem sordium, metire quantitatem ablutionis: iuxta magnitudinem morborum, adhibe mensuram medicaminum: iuxta excessum culpæ, pondera progressum vindictæ. Pœnitentia autem dicitur à puniendo, quia culpa deletur quæ conterendo punitur: Pœnitentiæ verò mater & origo, est timor, qui pœnitentiam concipit, & contritionem parit. Vnde Isaias: *A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis*. Pœnitentia ergò est anteacta peccata deflere, & flenda non committere; nam qui sic alia plorat, ut alia iterum cõmittat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest alicui, si v.g. peccata luxuriæ defleat, & adhuc avaritiæ æstibus anhelat? ait Isidorus: Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reversus ad vomitum est pœnitens ad peccatum rediens. Multi lachrymantur indesinenter, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere conspicio, quia per iustitiã mentis, nunc recordatione peccati lacrymas fundunt, & statim reuiuiscente vsu, ea quæ fleverunt iterando committunt.

Isaia 1. Psal. 50. Apoc. 7. Num. 19. Baptismus fluminis, & sanguinis. Compunctionis seu pœnitentiæ efficacia. Consciẽtia quomodo examinanda. Contritionis mater est timor. Isaia. 26.

NOTA.

Hic desinebat antiquissimum exemplar nostrum, cum verbo: Explicit. *In alio tamen exemplari subiungebantur omnia sequentia.*

CAPVT. XXXI.

De Confessione peccatorum.

Iacobi. 5. AVthoritates: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Psalm. 31. Et alibi: *dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.* Iob 10. Iob etiam ait: *Loquar in amaritudine animæ meæ.* In amaritudine enim animæ suæ loquitur, qui secundum contritionem cordis, ore peccatum confitetur. Apostolus quoque ait: Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* In veteri testamento præceptum est; vt homo à leprâ curatus, ostenderet se Sacerdoti. Leuitici 14. Per quod demonstratur, quod pænitens curatus à spirituali lepra per contritionem, tenetur se ostendere Sacerdoti per confessionem. Tu ergò; confitere peccata vt absoluaris, accusa vt excuseris: Si in præsenti non es accusator tui, tres habebis accusatores in die Iudicij: Deum accusatorem & Iudicem, Conscientiam accusantem & punientem, dæmonem accusantem & punitorem. (Accusatores hominum tres erunt in iudicio.) Hæc est differentia inter Iudicem soli & poli: Qui apud iudicem soli se accusat, pro reo habetur, sed apud iudicem poli, qui peccatum suum confitetur, absoluitur. (Iudiciorum, poli & soli, differentia.) Apud iudicem soli, locū habet relatio criminis vel remotio. Reus enim qui à se crimen remouet, vel in alium refert, quodammodò excusatur, sed qui apud iudicem poli sibi crimen adscribit, nec in alium refert, nec causam peccati adscribit fortunæ vel fato, excusatur. Potest autem esse quadruplex confessio, scilicet, Confessio exactionis, Confessio desperationis, Confessio pænitudinis, & Confessio laudis. (Confessio quadruplex.) Confessio exactionis est, quæ quoddammodò ex exactione prouenit, vt, illa quâ dæmones confessi sunt filium Dei, dicentes: Matth. 8. Iesu fili Dei viui, vt quid venisti ante tempus perdere nos? Confessio desperationis est illa quâ Iudas confessus est dicens: Matt. 27. *Peccaui tradens sanguinem iustum.* Et Cain: *Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear.* Gen. 4. Confessio pænitudinis est, quæ ex pænitentiâ prouenit, de quâ dicit Iacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Suprà. Confessio laudis est, quâ confitemur Dei bonitatem dicentes: *Confitemini Domino quoniam bonus.* Psal. 135. Quâ & Christus confessus est dicens: *Confiteor tibi pater, Domine cæli & terræ.* Matth. 11. Duplex est autem peccati confessio; quædam generalis, quædam specialis. Generalis, quæ fit indies in sacrificio matutino & vespertino, id est, in completorio, pro venialibus & occultis; specialis, quæ fit pro mortalibus, & manifestis: (a) ad quam tenentur Clerici singulis sabbatis, Laici verò ter in anno tenentur specialiter confiteri; videlicet in natali Domini, in Paschate, & in Pentecoste. (Ita antiquitus moris erat, tempore Alapi.) Quod figuratum est in veteri lege, per hoc quod præceptum est filijs Israël, vt ter in anno offerrent se Domino in Ierusalē, & non vacui. Sic & nobis præcipitur vt ter in anno nos Deo offeramus per confessionem in spirituali Ierusalem, id est in ecclesiâ, & non vacuí à bonis operibus. Sed hodiè inualuit, vt vix laicus vel clericus semel confiteatur in anno, & dum confitetur, timendum est ne confiteatur, potius vt satisfaciat consuetudini, quam ex contritione animi. Quosdam arcet à confessione negligentia, quosdam verecundia, quosdam consuetudo praua, quosdam timor satisfactionis iniungendæ; quosdam propositum viuendi in crimine. (Confessionis impedimenta plura.) Hi sunt ranunculi, qui proiecti in os canis, canem reddunt mutū. A quibusdam asseritur, quod Calamites est rana in calamis habitans, quæ si in os canis proijciatur, canis mutus efficitur. (Calamites, Ranæ species est.) Canis est peccator immundus, cui latratum, seu confessionis sonum auferunt prædictæ pestes, quasi ranunculi in os canis proiecti. Hi sunt Allophili qui obturarunt puteum Abrahæ. Per puteum Abrahæ significatur confessio, de quâ fidelis haurit aquam salientem in vitam æternam: Gen. 26. Hanc obturant prædictæ pestes, ne homo de puteo confessionis, aquam hauriat salutis. Hæc est cisterna Bethlehem

(a) Peccata manifesta hic dicuntur, quæ confitenti nota sunt.

2. Reg. 23. Jehem, quam obsident Philistæi, de quâ Dauid bibere cupit; quia fidelis per Dauid figuratus, aquam confessionis & salutis cupit; sed cuneus Philistinorum, id est, multitudo pestium prædictarum eam obsidet, & impedit ne fidelis haurire possit. Debet autem confessio vniuersalis esse, non particularis, vt de peccatis cognitis in specie fiat confessio, de ignotis in genere: quia piarum mentium est ibi culpam reputare vbi culpa non est, & ibi cognoscere per confessionem, vbi manifesta non est, per agnitionem. Quia sicut vniuersalis est remissio, ita vniuersalis debet esse confessio; nam Spiritus Sancti gratia nescit tarda rerum molimina, quem enim sanat, totum sanat.

Confessio debet esse vniuersalis.

Tria debent occurrere, ad hoc vt vera sit confessio; scilicet cordis contritio, oris professio, operis satisfactio. Vndè, si aliquod istorum defuerit, non est confessio, sed tantum oris hiatio! Confessio enim perplexa propositio est & tria notat. Hæc est via trium dierum per quam debemus ire in solitudinem, id est, tendere ad patriam cælestem, vt Deo nostro sacrificemus.

Confessionis integritas tria requirit.

Capvt. XXXII.

De Pænitentia, seu Satisfactione.

Matth. 3. Facite fructus dignos Pænitentiæ. Et alibi dicitur: *Pænitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Et Iob: *Ago pænitentiam in fauillâ & cinere.* Exterior ergo pænitentia à Christo habuit exordium per prædicationem, à Iob exemplum per satisfactionem, à Dauid per magisterium & instructionem, qui dicit: *Tibi soli peccaui &c.* Pænitentiæ autem fructus sunt remedia, orationes, ieiunia, Psalmodiæ, vigiliæ, oblationes, lectiones, eleemosynæ, asperitas habitus. Contra morbum luxuriæ, orationes & ieiunia sunt medicinæ; Orationes, vt Deus rore cælestis gratiæ temperet ignem concupiscentiæ; ieiunia, vt castigent iumentum carnis nostræ. Hoc genus dæmonij non eijcitur nisi in oratione & ieiunio. Psalmodiæ & lectiones valent contra peccatum acediæ, vt animus excitetur à torpore, & discat repellere otia, sectari seria. Eleemosina quoque remedium fit contra auaritiam: tenuitas victus contra crapulam; quia vt testatur Gregorius, *Contraria contrarijs curantur.* Septem ergo principalibus vitijs, septem principales virtutes sunt opponendæ. Contra superbiam, humilitas; contra inuidiam, charitas; contra iram, patientiæ longanimitas; contra acediam, mentis hilaritas; contra auaritiam, largitas; contra crapulam, sobrietas; contra luxuriam, castitas. Sicut tripliciter peccamus, tripliciter pænitere debemus. Quia peccamus cogitatione? contra hunc morbum adhibeamus remedium contritionis; quia ore, adhibeamus antidotum confessionis; quia opere: opponamus medicinam satisfactionis. Est autem duplex pænitentia: quædam est momentanea, & transiens, alia perseuerans & permanens. Prima ad peccati deletionem insufficiens est, secunda ad remissionem sufficiens. Prima est imperfecta, secunda perfecta. De Prima dicit Isidorus: *Irrisor est, & non pænitens, qui agit quod pænitet.* De perseuerante dicitur, quod pænitentia vsque ad mortem finiri non debet. Peccator enim per pœnitentiam tot debet offerre de se satisfactionis holocausta, quot de se diabolo obtulerat vitia; vt caro nostra quæ prius protulit spinas & tribulos vitiorum, exaretur per pænitētiā ad incrementa virtutum. Et sicut peccata nostra semper in memoriâ habenda sunt ad delendum, ita pænitentia ad memorandum; vt pænitentia memoriam pariat, memoria dolorem eliciat. In hoc igne purgatorio debet constitui in præsenti, ne crucietur perēptoriè in flammâ gehennali. Est triplex ignis, purgatorius, probatorius, peremptorius. purgatorius est, satisfactio, probatorius tēptatio; perēptorius,

Iob. 47. Pænitentiæ exordium. Psal. 50.

Pænitentiæ fructus.

Vitijs virtutes opponendæ.

Pænitentia duplex. transiens, & perseuerans.

S. Isidorus

torius, æterna damnatio. De primo dicitur: *Purgabit nos in spiritu & igne.* (Matth. 3.) De secundo legitur: *Igne nos examinasti.* (Psalm. 16.) De tertio: *Ite in ignem æternum.* (Matth. 25.) Est autem duplex ignis purgatorius, vnus in viâ scilicet pænitentia, alius post vitã scilicet purgatoria pæna. (Ignis purgatorius duplex.)

Si purgamur in primo, liberamur in secundo & tertio: Si non experimur primum, sentiemus secundum, imo (quod grauius est) peremptorium. Primus purgatorius, duplicem excludit ignem, scilicet secundum purgatorium, & æternum peremptorium. Primus enim purgatorius, quasi vmbra est & pictura secundi: quia sicut vmbra & pictura materialis ignis nullum infert dolorem sed ipse ignis materialis cruciatum vel ardorem infert; Sic ignis pænitentiæ nihil habet amaritudinis iuxta secundi purgatorij comparationem. (Ignis purgatorij grauitas.) Quia, vt dicit Augustinus, (S. August.) pæna purgatorij multo grauior est qualibet temporali. O homo, patientia Dei te inuitat ad pænitentiam, potentia ad timorem, benignitas ad amorem. Considera quanta est potentia ad puniendum, quanta patientia ad pænitendum! vide, quam pius est, qui dat tibi spatium pænitendi. Iam non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. (Ezech. 33.) Et hoc totum ex eius dulcedine & dilectione procedit. Quia Pater castigat omnem filium quem recipit, vel diligit. (Hebr. 12.)

CAPVT. XXXIII.

De Eleemosyna.

(Isaiæ 58.) ERange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in Domum tuam. Et alibi: *Date eleemosijnam, & omnia munda sunt vobis:* (Luca 11.) Item: *Omni petentite tribue.* (Luc. 6.) Item: Beatus qui præuenit manum perituri. Item: Si vides fame pereuntem & non subuenis, occidisti.

O homo, Eleemosyna est condimentum Ieiunij, ornamentum orationis, vigiliarũ decus, largitatis insigne, peccati remedium speciale. (Eleemosynæ laus, & efficaciâ.) Ad hanc inuitat te Christus, exemplo pauperis omnia erogans; verbo opera misericordiæ prædicans. Ab hâc, nullâ paupertate te excuses. Si pecuniam dare non potes, da frustum panis; Si hoc non vales, saltem aquæ frigidæ potum. Si proximo non potes subuenire facto, subueni verbo, vel pro eo intercedens, vel eum instruens. Est enim eleemosyna multiplex, â manu, largiendo pauperi; ab officio, ministrando eroganti; â linguâ, proximum instruendo, vel pro eo intercedendo; ab animo, peccanti compatiendo, vel iniurias remittendo. (Eleemosynæ plures recensentur species.) Sunt autem quædam eleemosynæ ordinatæ, quædam exordinatæ. Ordinatæ sunt, quæ suis circumstantijs formantur; exordinatæ, quæ priuantur ijsdem. Circumstantiæ eleemonasyrum hæ sunt: *Quis, quid, quantum, cui, vbi, quandò, quare.* (Eleemosynæ circumstantiæ debitæ.) *Quis*, si sit diues vel pauper, gratior est enim eleemosyna pauperis quam diuitis. Vndè Dominus dicit in Euangelio, pauperculam mulierem quæ posuit duo minuta in gazophilacium plus misisse quam diuites qui miserant magnas summas. (Mar. 12.) Per, *quis*, etiam intelligitur, vtrum iustus sit vel iniustus. Quia si iustus det eleemosynam, ad vtrumque valet; si verò iniustus det eleemosynã, valet ei ad fugam pænæ, non ad meritum gloriæ. Per (*quid*) insinuatur quod de proprio debeat fieri eleemosyna, non de alieno. Non enim de furto vel de rapina rectè fit eleemosyna: quia vt dicit authoritas, *Facere eleemosynam de substantia pauperis, hoc est filium mactare in conspectu patris.* (Ecclesi. 34.) Per (*quantum*) ostenditur quod non totum vni, sed plura pluribus particulatim distribuenda sunt. Per (*cui*) innuitur quod potius pauperi quam diuiti largienda sit eleemosyna, potius cognato vel affini, quam extraneo; potius domesticis fidei, quam discolis. Vnde ad insinuandum, *Quantum & cui*, dictum est: *Dispersit, dedit pauperibus.* (Psal. 111.) vbi scilicet in aperto ad aliorum instructionem, procul tamen omni humanâ laude remotâ. Vndè ait Dominus: *Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* (Matth. 5.)

Quando

Quando? tempore necessitatis. *Quare*: intuitu Dei, non terreni emolumenti, vel fauoris humani. Eleemosijna est ros cælestis, extinguens peccati caminum; quæ sola allegat apud Deum, quæ sola allegabit pro te apud districtum Iudicem. Pro quo enim laudabuntur à Christo beati in iudicio? quod silentium tenuerunt? non. Quia continentes fuerunt? minimè. quia vigilijs intenderunt? nequaquam. sed quia eleemosijnis operam tribuerunt.

Eleemosijnæ virtus

Eleemosijna gerit similitudinem olei, ieiunium luminis. Sicut enim lumen subtracto oleo extinguitur, sic ieiunium sine eleemosijnâ meriti virtute priuatur. Illi speciali & naturali præcepto quo dicitur, *quod vis vt tibi faciant homines, & tu fac illis*, obuiat, qui eleemosijnam indigenti negat.

Matth. 7.

Est autem triplex eleemosijna, frigida, tepida, calida. Frigida est, quæ non fit instinctu naturalis pietatis, vel feruore charitatis, sed tantum humani fauoris. Tepida est, quæ fit instinctu naturalis pietatis; vt illa quæ fit infidelibus, motu naturalis affectionis: Calida verò, quæ fit æstu charitatis. Prima meretur pœnam, secunda vitat eam, tertia consequitur gloriam. Eleemosijna non solum de superfluis, sed & de necessarijs fieri debet. Vndè dictum est: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*. Ideò tunicam nominat, non pallium, quia tunica est magis necessaria; ad insinuandum quod non tantum superflua, verum etiam necessaria dare tenemur. Quod in beato Confessore Martino claruit, qui asperitate temporis partem chlamijdis quâ solâ indutus erat, pauperi erogauit. Sunt quidam qui ea quæ vix porcis exponenda erant erogant pauperibus, quibus sua peccata redimi putant; & hoc est quasi in Deum blasphemia, indignis honorare diuos, & quæ proculcanda sunt à porcis, offerre cælestibus margaritis.

Eleemosijnæ species aliæ. *Luc. 3.*

Capvt. XXXIV.

De Ieiunio.

Monet Propheta Pænitentes in ieiunio, & fletu, & planctu esse. Et dominus ait. *Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hijpocritæ tristes.* Gregorius quoque ait, quod peccator debet etiam indulgere ieiunijs, vt Deus aliquando conuertat cor eius ad pænitentiam. Ieiunium carnem macerat, animam eleuat, concupiscentiæ fomitem refrænat; excitat rationem. Ieiunio meruit Moyses Dei colloquium, Daniel interpretationem somniorum, Elias subsidium, Niniuitæ remissionem peccatorum. Exemplum ieiunandi nobis Christus dedit, qui in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit. Non tamen prodest ieiunium corporis, absque ieiunio mentis: aliter fallax est & deceptorium. Quid enim valet, si os ieiunet à cibo, dum lingua resoluitur mendacio? dum oculus epulatur in vanis? auris delitiatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis? tactus discurrit in planis, manus in rapinâ, pes extra ordinariam viam? Ieiunent cæteri sensus cum gustu, vt qui fuerunt comites delectationũ, socij sint passionũ.

Ioel. 2. *Matth. 6.* *Ieiunij efficacia.* *Matth. 4.* *Ieiunium oris nihil est sine ieiunio mentis.*

Est autem multiplex ieiunium, Ieiunium consuetudinis, quod non fit ex charitate, sed ex solâ consuetudine, ne homo videatur contra publicum nauigare. Istud ad hoc solum proficit, vt vitet prauum exemplum, ne præbeat scandalum. Est ieiunium auaritiæ & cupiditatis, vbi sic euacuatur stomachus, quod impleatur loculus. & istud est perniciosum. Est ieiunium infirmitatis, ut consequatur sanitas: Et istud indifferens est, quia nec bonum nec malum. Est etiam ieiunium crapulæ, & gulositatis, vt affectuosius sumatur cibus: & istud est pessimum. Est ieiunium laudis, & apparentiæ, quo vtuntur hypocritæ vt indè laudem humanum consequantur: & istud est malum.

Ieiunij species variæ.

Est ieiunium indigentiæ, & necessitatis, quo ieiunant pauperes: & istud est indifferens. Est ieiunium coactionis, quo multi vtuntur Claustrales: & istud est insufficiens. Cæteris ergo omissis ieiunijs, ad istud est aspirandum, quod est charitatis: quo castigatur corpus, imperat spiritus, & sic homo viuit vt angelus. Per ieiunium enim fit homo spiritus, per mediocre edulium, homo; per superfluum, pecus.

Ieiunium coactionis.

Ieiunij circumstantiæ.

Multæ sunt autē ieiunij circumstantiæ, quæ informant ipsum ieiunium. scilicet, *A quo, vbi, quando, & quare. A quo,* vt a cibis delitiosis abstineat, quid enim prodest ieiunare â cibo, si quod amisit, in tempore recuperet delectatione vel quantitate? Tempore enim prandij debet ieiunans mediocri cibo vti, vt in parte subueniat proximo, & sic affligat seipsum, vt reficiat proximum. Considerandum est etiam, *vbi*, seruanda etenim est patriæ consuetudo; vt, *si fueris Romæ, romano viuito more.* Vnde Augustinus ait: *Cum Romæ sum, in sabbatho non ieiuno, cum Mediolani, ieiuno. Quando,* vt in diebus constitutis fiat ieiunium. Sunt enim quidam dies in quibus non est ieiunandum, vt in diebus dominicis, & quibusdam magnis festiuitatibus, propter scandalum. *Quare,* vt intuitu Dei ex charitate fiat. Quot sunt à carnalibus abstinentiæ, tot sunt species ieiuniorum diuersæ. Est ieiunium in continentiâ, in abstinentiâ, in humilitate, in mansuetudine, in exultatione. De Ieiunio dicit Augustinus, *laudent te ieiunia, non viscera eructantia.*

S. August.

Ieiunium à vitijs.

S. August.

Ieiunium ad medicinam corporis & animæ valet. Conseruat enim corpus à morbo, animam à peccato. In hâc medicinâ, cælestis Philosophia cum naturali concordat. Hæc enim medicina & stomachum purgat à vitio crapulæ, & animam ab indignatione. Si Adam in Paradyso ieiunasset ab esu vetito; non esset damnatus exilio. Si ieiunasset Esau à lenticulâ, non perdidisset primogenita. Si Noë ieiunasset à vino, non denudasset fæmora vel pudenda. Ergo, per ieiunium purgatur corpus, vt recipiat Eucharistiam sacramentaliter; spiritus, vt recipiat spiritualiter. Hoc debet esse præambulum ad Eucharistiæ sumptionem. Contemnat ergò homo in præsenti escam materialem, ne in futuro sentiat ignem gehennalem. Adsint tria ista quæ informant ieiunium, Bona intentio, Eleemosijnarum largitio, Charitatis inflammatio. Si caro optat delectamenta ciborum, consideret homo, quia non refert vndè fiat materia stercorum. Si velit caro præuenire horam prandij; confugiat ad asijlum exercitij, ne otium gula excitet, appetitum augeat. O homo, si consideres Patres antiquos, qui bis tantum aut semel in septimanâ vtebantur tenui escâ, nulla vel modica tua tibi viderentur ieiunia. Sed, si te non mouent antiquorum exempla, saltem moueat Beati Nicolai infantia, qui quartâ vel sextâ feriâ semel tantum sugebat ubera.

Gen. 3.

Gen. 25.

Gen. 2.

Ieiunij vtilitates.

Ieiunium Sancti Nicolai infantis.

Pudeat non ieiunasse adultum, dum viderit ieiunasse paruulum. In nostri confusionem cedit exemplum parvuli, dum nos corrigunt infantes & pueri.

CAPVT. XXXV.

Informatio ad Vigiliam.

BEatus ille seruus, quem cum venerit dominus, inuenerit vigilantem: Item: *Si sciret Pater familias, quâ horâ fur veniret, vigilaret vtique*, &c. Item: *Vigilate ergo, quia nescitis quâ horâ dominus vester venturus sit.* Item, *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.* Et Salomon: *Qui manè vigilant, inuenient me.* Ad vigilias exemplariter nos inuitat Christus, in oratione pernoctans, ad nostri inuigilans instructionem. Materiales celebrandæ sunt vigiliæ ad corporis exercitiū, ad torporem excludendū, ad vitādū nocturnales illusiones, ad cauēdū lubricas carnis passiones: vt detur locus oratio-

Lucæ. 12. Matth. 24. Lucæ. 12. Matt. 24. Matt. 26. Prov. 8.

Vigiliarum vtilitates.

orationi, denegetur hosti. Debet enim vnusquisque fidelis tanquam vir fortissimus ambire lectum Salomonis, & tenere gladium super femur suum, propter timores nocturnos. Quod non solum vigilijs materialibus, verum etiam spiritualibus debet vnusquisque fidelis prouidere ecclesiæ Dei, quæ est lectus Salomonis, id est Christi, in quo requiescit ipse. quia delitiæ sunt ei, esse cum filijs hominum. Debet quoque tenere gladium super femur suum, id est, vti gladio discretionis, ad refrænandum motus carnis, & insultus diaboli, qui maximè in tenebris huius mundi cauendi sunt, & timendi. Magis autem indulgendum est spiritualibus vigilijs quam materialibus, vt mens vniuscuiusque vigilet super gregem suum, id est, motus animi, ne lupus insidians, id est, diabolus, cogat aliquem motum à recto deuiare. Vigilare debemus ne fur, id est, diabolus, claustrum nostri pectoris intret per luxuriam, thalamum mentis per desidiam, & furetur vestimentum animæ, id est, ornamenta virtutum. Fur iste inuisibilis aliquandò est latro, quandò sæuit per tyrannidem Principum: aliquandò vt fur nos infestat per hæreticum; nunc vt auis, cum effertur per superbiam; nunc vt aspis, cum fallit per luxuriam; nunc vt leo, cum furit per apertam sæuitiam; nunc vt draco, cum per tentationem occultam. Quatuor sunt partes noctis peccati; Prima dicitur, intempestum, quandò quis delectatur in prauâ cogitatione. Secunda, conticinium, quando homines, scilicet rationales motus, iacent sub seductâ voluntate. Tertia, gallicantus, cum voluntas sonat in opere. Quarta, antelucanum, cum opus est in manifestatione. Non immeritò enim nocturnæ institutæ sunt vigiliæ, quibus significatur, ad nocturnos hymnos surgendum mediâ nocte, vt nec illa vacet a laude diuinâ, & materialis vigilia excitet spiritualem. Pudeat hominem solis ortum suas præuenire vigilias, & gallum in nocte suis indulgere cantibus, dum ipse vacat à diuinis laudibus. O homo, caue à virgâ vigilante, ne te inveniat dormientem; caue à fure, ne suffocet torpentem. Virga vigilans, seu virga vigiliarum est virga quâ intromissâ in domum, fur tentat vtrum paterfamilias dormiat, aut familia torpeat. Si enim Pater familias dormit, omnia quæ inuenit deprædatur; si vigilat, aufugit. Spiritualiter, virga vigiliarum est Christus, de quâ dicit Ieremias: *Virgam vigiliarum ego video.* Hæc est quæ suâ discretione tentat vtrum Paterfamilias in domo suâ dormiat, id est, homo in propriâ continentiâ torpeat. Si dormientem inuenerit, damnat; si vigilantem reperit, in eo non invenit vndè ei noceat. Similiter diabolus qui fur est spiritualis, si hominem vigilantem inuenit, fugit: si dormientem, omnia diripit. Quia Isboseth in meridie dormiuit, à latronibus est interemptus; Sampson soporatus, est ab hostibus captus; Sisara dormiens, est à muliere interemptus; Gedeon hostes somnolentos interemit. Christus imminente passione, discipulos dormientes increpauit.

Cant. 3.

Vigiliæ spirituales præferendæ materialibus.

Dæmon sub varijs speciebus, homines tentat.

Nox peccati quatuor habet partes.

Vigiliarum nocturnarum vtilitas.

Virga vigilans quæ.

Ierem. 1.

2. Reg. 4.

Iudic. 16.

Iudic. 4.

Iudic. 7.

CAPVT XXXVI.

Exhortatio ad doctrinam.

Sic disce, quasi semper victurus; sic viue, quasi cras moriturus. Item Apostolus: *Libros lege. Et affer tecum libros* 2. Timoth. 4. Item Seneca: *Vita sine litteris mors est, & vivi hominis sepultura.* Item Hieronymus: Iam caput meum canis aspergebatur, nec videbat finem studium discendi. Et alibi: malo ab alijs cum verecundiâ discere, quam mea impudenter ingerere. Lectio, sensum acuit, intellectum multiplicat, animositatem discendi parat, facundiam ministrat, teporem mentis calefacit, torporem expellit, tela libidinis extinguit, gemitum cordis excitat.

S. Hieron.

Lectionis & studij vtilitates.

reddis, omnibus te odiosum facis, & quos honestis sermonibus amicare deberes, veneno detractionis eis inimicari studes. Dum alios deturpare niteris, te profundius inficis; & quod in alios commentaris falsum, in te inuenis verum. De detractoribus dicitur: *Sepulchrum patens est guttur eorum &c.* Sepulchrum dealbatum exterius, fœtorem cadaueris tenet intus: sic detractor interiorem malitiam colorare volens, in morsus detractionis exit. Sed per hoc potius sepulchrum aperitur, & interioris malitiæ fœtor egreditur. Detractores canum gerunt imaginem; qui indiscretè latratibus intendunt & omnibus morsus inferunt. Hi sunt qui in scirpo inueniunt nodum, in immaculato maculam, in rotundo angulum, in splendido tenebrosum. Hæc est pestis hypocritarum, morsus inuidorum: pestis illa nulli parcit, auget culpam, diminuit gratiam, errat in proximum, peccat in Spiritum Sanctum. Hâc malignâ peste intonantes Scribæ & Pharisæi dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Et alij clamauerunt: *Samaritanus es tu, & dæmonium habes.* O homo, quæ commoditas in detractione? quæ vtilitas in maledico dente? Dum proximo nocere credis, magis honori eius accedis; quià solet detrahi bonis, & in virtutem desæuit tabes liuoris. Dedignatur enim lingua maledica in vitia exercere malitiam, & totam se armat ad proximi diminuendam iustitiam, & sic suæ detractionis rubigine alterius famam expolit, suâque demorsione alterius gloriam purgat, & extollit. Detractio inuidiam prædicat, animi malignitatem denudat; & quod interius est incognitum: exterius vomit per detractionis venenum. (*b*) O homo, si arguis argue ad mensuram, reprehende ad cautelam, non vt proximus scandalizetur, sed vt corrigatur. Argue, non vt tuum facinus pallies, sed vt alterius vulnus sanes. Ad scurras pertinet detractio, qui adulantur vt emungant pecuniam; qui detrahunt vt diuites stimulent ad largitiones faciendas; Qui per adulationes in auribus potentum citharizant; Qui iuxta doni mensarum laudes ponderant, qui per detractiones acquirunt, quod per virtutes non possunt. Horum lingua quæ cibos venatur, erit cibus ignis æterni; & quæ per detractionem adtrahit munera, gehennali distrahetur pœnâ.

Psalm. 5. & 13.

Detractores canibus comparantur.

Luc. 11. Marci. 3. Ioan. 8.

Detractor sibi magis nocet quam alteri.

Detractio est inimica virtutum matri, scilicet charitati; quam à se fugat; qui proximum detractione sugillat: quia Spiritus sanctus detractionis effugiet figmentum, mendacium abhorret reprehensionis, detractionis peccatum. Nec hîc, neque in futuro locum remissionis vix inuenit, qui Spiritum sanctum offendit. O homo, qui cinis es & puluis, quâ fronte, quo supercilio verecundiæ perfusus charactere, in meliorem audes detractionis venenum euomere, aut in minus malum, vel parum, iudici sententiam ferre? Si proximum iudicas iniustè, à maiori iudicaberis iustè: pro iudicio detractionis, æternæ senties iudicium damnationis.

Detractio peccatum est in Spiritum sanctum.

CAPVT. XXIX.

Exhortatio ad orationem.

HAc est Doctrina ad orationem: *Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes, accipietis. Orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio Iusti assidua. Longè est Dominus ab impijs, & orationes Iustorum exaudiet. Antè orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Deprecationem læsi exaudiet Deus.* Fili, in infirmitate tua noli despicere teipsum, sed ora Deum, & curabit te. Surge à lecto, auerte te à delicto, & dirige manus, orationibus & lectionibus nocte ac die vaca, & cum somnus de oculis tuis ceciderit, tunc sensus in oratione euigilet. Sicut militi

Matth. 21. Iacobi 5. Prov. 15. Eccli. 18. Eccli. 35.

Exhortatio ad orationem.

(*b*) Sequentia omnia deerant in nostro exemplari, desumpta autem sunt ex alio antiquiore.

liti sine armis exire ad bellum non convenit, ita Christiano cuilibet sine oratione procedere non expedit. Vndè Hieronymus: *Egredientem de hospitio armet oratio*. Quanto grauiori tumultu carnalium cogitationum premimur, tantò orationi ardentius insistere debemus. (a) Melius est cum silentio cordis orare, quam solis verbis, sinè intuitu mentis: psallendi enim vtilitas, tristitiam cordis consolatur. Tantus debet esse erga Deum orandi affectus, vt non desperet precibus consequi effectum. Inaniter oramus, si spei fiduciam non habemus. Quià præceptis Dei avertitur, quod in oratione postulat non merebitur. Cæsarius dixit: Sic orationi & lectioni debemus incumbere, vt interdum etiam manibus aliquid possimus exercere. Sicut venenata animalia fortiores herbæ, vel ex pigmẽta pellunt, ita & cogitationes sordidas oratio mũda pellit. Noli, ô homo, orationẽ aliquã circũstantiã deformare; æterna petas, non temporalia. Si terrena petas, oratio tuâ caret materiâ; Si non ex charitate, caret formâ: Pete ergò piè, vt informetur oratio; perseveranter, vt radicata sit intentio; & ea quæ ad salutem æternam spectant, vt stabili adhæreant fundamento. Noli enormia petere, ne in peccatum tibi vertatur oratio, vt oratio Iudæ. Noli petere ex rancore animi, vt filij Zebedæi, qui petierunt à Christo, vt ignis descenderet de cælo, qui Samaritanos vastaret. Hi enim non postulauerunt intuitu iustitiæ, sed amore vindictæ. Si oras, exclude ab animo cogitationum tumultum, claude tuæ mentis ostium, intra cordis tui cubiculum. Cum oras ad Deum, serva suavitatem tui vnguenti, nè muscæ morientes perdant suavitatem thymiamatis sancti: id est, cave ne in oratione tuâ se pravæ cogitationes immisceant, quæ meritum orationis perdant. Si hostiam orationis offers Deo, abige cum Abraham aves à Sacrificio, ne hostijs insidientur, easque inficiant: quia timendum est ne cogitationes immundæ corrumpant suavitatem orationis propositæ. Multi enim sunt, qui habent in ore Deum, in mente diabolum, qui voce Deum laudant, mente autem blasphemant, & cum lingua sit in hymnis, animus est in patinis; ac quod ore fatentur, animo diffitentur. Tales, quantum in ipsis est, Deum derident, divinam maiestatem blasphemant, ac cum linguæ peccata remitti orant, ea in mente retinere non dubitant. Imo, quidam sunt qui os in orando polluunt, & animum inficiunt. De his Seneca ait: Nunc quanta est dementia hominum! Turpissima vota Deo insusurrant, si quis amoverit aurem, conticescent: quod homines scire nolunt, Deo narrant. *Sic cum hominibus vive, tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.* O homo, si vis exaudiri, dignè digna pete, sic Deum postulabis, quod ad Deum pertinet dare. Est autem quædam oratio perniciosa, quâ petimus mala, qualis fuit oratio Iudæ proditoris, quia petijt proditionem Saluatoris. Alia quæstuosa, quâ petuntur temporalia, qualis fuit petitio filiorum Zebedæi, quâ petierunt vt vnus sederet à dextris, & alius à sinistris Dei in regno suo, quem credebant temporaliter regnaturum. Alia est infructuosa, quâ quis obstinatus petit salutem æternàm, de quâ dicitur: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Alia est fructuosa, in quâ de contingentibus nihil omittitur; de quâ dicitur: *Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, fiet vobis.* Vbi potius intelligitur numen nominis, quam nomen numinis. Ille verè petit in nomine Iesu, qui salutari intentione petit, & ad salutem æternam. Hæc sola oratio allegat apud Iudicem, perorat apud cælestem principem. De hâc in Canticis amoris dicitur: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Hæc enim verè *ascendit*, quæ penetrat Paradisum, & ascendit vsque ad Dei thronum.

[Margin notes: S. Hieron. — Orandi modus optimus. — Luca. 9. — Gen. 15. — Orandum mente. — Seneca. — Oratione quænam à Deo postulanda sunt. — Matth. 20. — Matth. 7. — Marci. 11. & Ioã. 16. — Orare in nomine Iesu quid sit. — Cant. 3.]

Hæc

Cap. 19. (a) In exemplari vetere additur: *Hinc Isidorus: citius ad precem flectitur Iudex, si à prauitate suâ peccator corrigatur.*

Oratio comparatur virgulæ fumi. Hæc eleganter dicitur *virgula*, & directa, quia ficut virga ex directo in altum dirigitur; fic oratio fructuosa in terrena non curuatur, sed ad cælestia inflexibiliter dirigitur. Eleganter autem comparatur fumo, quia ficut fumus ex igne nascens tendit in altum, fic oratio fructuosa ex camino charitatis orta, ascendit in altum. Eleganter etiam per desertum dicitur ascendere, quia animus per quem talis oratio effunditur, ab omni prauarum cogitationum strepitu separatur. Hæc est *ex aromatibus myrrhæ & thuris*. Thus affert odorem, myrrha amaritudinem. Per thus ergo significatur mentis devotio; per myrrham, pœnitentiæ amaritudo. Ergo ex amaritudine pœnitentiæ de peccatis, & odore internæ deuotionis, constare debet vnguentum orationis. Quia quicunque orare fructuosè desiderat, necesse est vt de peccatis pœnitens, mentis deuotionem orando redoleat. *Et vniversi pulveris pigmentarij*. Pigmentarius est Christus, qui diuersis pigmentis virtutum suos illustrat, & quasi pigmentario nectare inebriat. Huius pigmentarij pulvis vniversus, est multiplex virtus, de quâ orationis vnguentum conficere debemus.

Ité, thuri.

Pigmentarij pulveris, dicuntur virtutes.

Capvt. XXX.

De Compunctione, seu, Contritione.

His authoritatibus potest aliquis informari ad compunctionem & contritionem cordis: Ait Propheta: *Scindite corda vestra & non vestimenta vestra.* Et Ioannes: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Et Psalmista: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Item S. Augustinus: *Qui non habet compunctionem, non habet mundam orationem.* Et S. Isidorus: *Prius lachrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, & tunc mundatâ mentis acie, id quod quærimus contemplemur.*

Ioëlis 2. Matth. 3. Psal. 50. S. August. S. Isidorus.

Compunctio cordis, est humilitas mentis cum lacrymis, de recordatione peccati, & amore iudicis, & timore iudicij. Ille perfectior est compunctionis effectus, qui à se omnes carnalium desideriorum affectus repellit, & intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplationem defigit. Geminâ quoque compunctione anima electi afficitur: id est, dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio vitæ æternæ suspirat. Quatuor sunt affectionum qualitates, quibus mens iusti compungitur salubriter. Prima est memoria præteritorum factorum; Secunda, consideratio peregrinationis suæ in hâc vitâ; Tertia, recordatio pænarum suarum; Quarta, desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam citius valeat pervenire. Lachrymę enim pœnitentiæ apud Deum pro baptismate reputantur. Dilige lacrymas, & tanto sis pronior ad lamenta, quanto pronior fuisti ad culpam. Magna peccata grandia lamenta requirunt: beatus autem est, qui habet compunctionem secundũ Deum. Compunctio sanitas est animæ, Compunctio remissio est peccatorum, Compunctio secunda est tabula post naufragium, secunda medicina post peccati remedium, Compunctio est spirituale lauacrum internæ regenerationis, sine quo adultis non valet baptismus; sine quo, ad iudicium sumitur Christi corpus, sine quo infructuosa est confessio, sine quo inanis est satisfactio. Hæc est aqua mentem purgans, intentionem fæcundans, confessionem irrigans, animam satians. Hæc est aqua quæ submergit Ægyptios, id est, extinguit motus primos. Hæc est spirituale diluvium, quòd omnem carnem interficit, id est, omnem carnalem cogitationem extinguit (a). Est autem triplex lavacrum, Baptismi, Pœnitentiæ, & martyrij. Primum est ingredientium; secundum

Quid sit Compunctio.

Quatuor affectionum qualitates quibus homo compungitur.

Compunctionis natura & virtus.

Lauacrum animæ triplex.

Cap. 30. (a) In alio exemplari hîc addebantur sequentia: *O felix medicina, per quam peccatorum morbus expellitur, per quam virus culpæ euomitur! O felix tabula per quam naufragus redit ad portum salutis. Aqua salutaris quâ peccatum diluitur, via per quam reditur ad patriam, spirituale, remedium, per quod reditur de inuio ad viam.*

dum redeuntium, tertium, pervenientium. De primo dicitur: *Lavamini, mundi estote*. De secundo dicitur: *Amplius laua me ab iniquitate meâ*. De tertio: *Lauerũt stolas suas in sanguine agni*. Primum lauacrum est figuratum per aspersionem quæ fiebat in veteri testamẽto ex aquis vivis; secundum per cineris aspersionem; tertiũ, per vitulæ rufæ sanguinem. Quid enim aqua viua, nisi baptismus? quid aspersio cineris, nisi humilitas compunctionis, per quam homo se cinerem ostendit, & sedet in cinere & cilicio? Quid etiam sanguis vitulæ rufæ, nisi martyrium, rubricatum sanguine, quod efficaciam habuit ex Christi passione? Sic itaque triplex est baptismus, baptismus fluminis qui fit in aquâ, baptismus flaminis qui fit in pœnitentiâ, ex Spiritus sancti gratiâ, baptismus sanguinis, qui fit in martyrij luctâ. Per primum vestitur homo stolâ primâ, per secundum, difformatus renouatur, per tertium, præparatur secundus. In primo, deletur vetus homo, in secundo, renovatur interior homo, in tertio, moritur caro. Primum est omnium, secundum multorum, tertium paucorum. O felix lavacrum pœnitentiæ, quod toties valet ad purgandum, quoties purgatione indiget cor humanum. Hæc est herba cælestis fullonis, quâ vestes suorum deturpatas à sordibus purgat. Hæc est cæleste nitrum quod de rore diuinæ gratiæ descendens, sole iustitiæ decoctum, abstergit maculas peccatorum. Hæc est lixivium, quo interioris hominis caput, id est, mens, vitiorum vermibus scaturiens abluitur, quod ex cinere humilitatis, & aquâ compunctionis conficitur. Hæc est solum contra ruinas hominum solatium, quæ passiouis Christi vicaria, contra peccata affert remedium, ne toties cogatur Christus mori, quoties homo labitur in abyssum peccati. Hæc est circumcisio spiritualis, quæ fit per petram, Christum, per hanc amputatur præputium carnis, id est, concupiscentia immunditiæ carnalis. Si ergo: in abysso peccati naufragaris, adhæreas tabulæ contritionis, hæc excludit naufragium, hæc adducit ad portum. Intra conscientiam tuam, disquire eâm; Primo considera statum tuæ prudentiæ: Si visus te incurvaverit per concupiscentiam, si guttur per gulam, si auditus per enervantem melodiam, vel spontaneam detractionis audientiam; si lingua claudicaverit in verbo, si olfactus erraverit in odoramento, si tactus erraverit in furto, si gressus deviaverit in plano: Si in his vel in aliquo istorum inveneris culpam, ablue per compunctionis notam: Iuxta quantitatem sordium, metire quantitatem ablutionis: iuxta magnitudinem morborum, adhibe mensuram medicaminum: iuxta excessum culpæ, pondera progressum vindictæ. Pœnitentia autem dicitur à puniendo, quia culpa deletur quæ conterendo punitur: Pœnitentiæ verò mater & origo, est timor, qui pœnitentiam concipit, & contritionem parit. Vnde Isaias: *A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis*. Pœnitentia ergò est anteacta peccata deflere, & flenda non committere; nam qui sic alia plorat, ut alia iterum cõmittat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest alicui, si v.g. peccata luxuriæ defleat, & adhuc avaritiæ æstibus anhelat? ait Isidorus: Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reversus ad vomitum est pœnitens ad peccatum rediens. Multi lachrymantur indesinenter, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere conspicio, quia per iustitiã mentis, nunc recordatione peccati lacrymas fundunt, & statim reuiuiscente visu, ea quæ fleverunt iterando committunt.

Isaiæ 1. *Psal. 50.* *Apoc. 7.* *Num. 19.*

Baptismus fluminis, & flaminis, & sanguinis.

Compunctionis seu pœnitentię efficacia.

Consciẽtia quomodo examinanda.

Contritionis mater est timor.

Isaiæ. 26.

NOTA.

Hic desinebat antiquissimum exemplar nostrum, cum verbo: Explicit. *In alio tamen exemplari subiungebantur omnia sequentia.*

CAPVT. XXXI.

De Confessione peccatorum.

Iacobi. 5. AVthoritates: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Psalm. 31. Et alibi: *dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.* Iob. 10. Iob etiam ait: *Loquar in amaritudine animæ meæ.* In amaritudine enim animæ suæ loquitur, qui secundum contritionem cordis, ore peccatum confitetur. Rom. 10. Apostolus quoque ait: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* In veteri testamento præceptum est, vt homo à leprâ curatus, ostenderet se Sacerdoti. Leuitici 14. Per quod demonstratur, quod pænitens curatus à spirituali lepra per contritionem, tenetur se ostendere Sacerdoti per confessionem. Tu ergò, confitere peccata vt absoluaris, accusa vt excuseris. Si in præsenti non es accusator tui, tres habebis accusatores in die Iudicij. Deum accusatorem & Iudicem, Conscientiam accusantem & punientem, dæmonem accusantem & punitorem. Hæc est differentia inter Iudicem soli & poli: Qui apud iudicem soli se accusat, pro reo habetur, sed apud iudicem poli, qui peccatum suum confitetur, absolvitur. Apud iudicem soli, locũ habet relatio criminis vel remotio. Reus enim qui à se crimen remouet, vel in alium refert, quodammodò excusatur, sed qui apud iudicem poli sibi crimen adscribit, nec in alium refert, nec causam peccati adscribit fortunæ vel fato, excusatur. Potest autem esse quadruplex confessio, scilicet, Confessio exactionis, Confessio desperationis, Confessio pænitudinis, & Confessio laudis. Confessio exactionis est, quæ quoddammodò ex exactione prouenit, vt, illa quâ dæmones confessi sunt filium Dei, dicentes: Iesu fili Dei viui, vt quid venisti ante tempus perdere nos? Matth. 8. Confessio desperationis est illa quâ Iudas confessus est dicens: *Peccaui tradens* Matt. 27. *sanguinem iustum.* Et Cain: *Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear.* Gen. 4. Confessio pænitudinis est, quæ ex pænitentiâ prouenit, de quâ dicit Iacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Suprà. Confessio laudis est, quâ confitemur Dei bonitatem dicentes: *Confitemini Domino quoniam bonus.* Psal. 135. Quâ & Christus confessus est dicens: *Confiteor tibi pater, Domine cæli & terræ.* Math. 11. Duplex est autem peccati confessio; quædam generalis, quædam specialis. Generalis, quæ fit indies in sacrificio matutino & vespertino, id est, in completorio, pro venialibus & occultis; specialis, quæ fit pro mortalibus, & manifestis: (a) ad quam tenentur Clerici singulis sabbatis, Laici verò ter in anno tenentur specialiter confiteri; videlicet in natali Domini, in Paschate, & in Pentecoste. Quod figuratum est in veteri lege, per hoc quod præceptum est filijs Israël, vt ter in anno offerrent se Domino in Ierusalẽ, & non vacui. Sic & nobis præcipitur vt ter in anno nos Deo offeramus per confessionem in spirituali Ierusalem, id est in ecclesiâ, & non vacuí à bonis operibus. Sed hodiè inualuit, vt vix laicus vel clericus semel confiteatur in anno, & dum confitetur, timendum est ne confiteatur, potius vt satisfaciat consuetudini, quam ex contritione animi. Quosdam arcet à confessione negligentia, quosdam verecundia, quosdam consuetudo praua, quosdam timor satisfactionis iniungendæ; quosdam propositum viuendi in crimine. Hi sunt ranunculi, qui proiecti in os canis, canem reddunt mutũ. A quibusdam asseritur, quod Calamites est rana in calamis habitans, quæ si in os canis proijciatur, canis mutus efficitur. Canis est peccator immundus, cui latratum, seu confessionis sonum auferunt prædictæ pestes, quasi ranunculi in os canis proiecti. Hi sunt Allophili qui obturarunt puteum Abrahæ. Gen. 26. Per puteum Abrahæ significatur confessio, de quâ fidelis haurit aquam salientem in vitam æternam: Hanc obturant prædictæ pestes, ne homo de puteo confessionis aquam hauriat salutis. Hæc est cisterna Bethlehem

[Marginalia: Accusatores hominum tres erunt in iudicio. — Iudiciorum, poli & soli, differentia. — Confessio quadruplex. — Ira antiquitus moris erat, tempore Alapi. — Confessionis impedimenta plura. — Calamites, Ranæ species est.]

(a) Peccata manifesta hîc dicuntur, quæ confitenti nota sunt.

1. Reg. 23. Iehem, quam obſident Philiſtæi, de quâ Dauid bibere cupit; quia fidelis per Dauid figuratus, aquam confeſsionis & ſalutis cupit; ſed cuneus Philiſtinorum, id eſt, multitudo peſtium prædictarum eam obſidet, & impedit ne fidelis haurire poſſit. Debet autem confeſſio vniuerſalis eſſe, non particularis, vt de peccatis cognitis in ſpecie fiat confeſſio, de ignotis in genere: quia piarum mentium eſt ibi culpam reputare vbi culpa non eſt, & ibi cognoſcere per confeſſionem, vbi manifeſta non eſt, per agnitionem. Quia ſicut vniuerſalis eſt remiſſio, ita vniuerſalis debet eſſe confeſſio; nam Spiritus Sancti gratia neſcit tarda rerum molimina, quem enim ſanat, totum ſanat.

Confeſſio debet eſſe vniuerſalis.

Tria debent occurrere, ad hoc vt vera ſit confeſſio; ſcilicet cordis contritio, oris profeſſio, operis ſatisfactio. Vndè, ſi aliquod iſtorum defuerit, non eſt confeſſio, ſed tantum oris hiatio: Confeſſio enim perplexa propoſitio eſt & tria notat. Hæc eſt via trium dierum per quam debemus ire in ſolitudinem, id eſt, tendere ad patriam cæleſtem, vt Deo noſtro ſacrificemus.

Confeſſionis integritas tria requirit.

CAPVT. XXXII.

De Pænitentia, ſeu Satisfactione.

Facite fructus dignos Pænitentiæ. Et alibi dicitur: *Pænitentiam agite, appropinquabit enim regnum calorum.* Et Iob: *Ago pænitentiam in fauillâ & cinere.* Exterior ergo pænitentia à Chriſto habuit exordium per prædicationem, à Iob exemplum per ſatisfactionem, à Dauid per magiſterium & inſtructionem, qui dicit: *Tibi ſoli peccaui &c.* Pænitentiæ autem fructus ſunt remedia, orationes, ieiunia, Pſalmodiæ, vigiliæ, oblationes, lectiones, eleemoſynæ, aſperitas habitus. Contra morbum luxuriæ, orationes & ieiunia ſunt medicinæ; Orationes, vt Deus rore cæleſtis gratiæ temperet ignem concupiſcentiæ; ieiunia, vt caſtigent iumentum carnis noſtræ. Hoc genus dæmonij non eijcitur niſi in oratione & ieiunio. Pſalmodiæ & lectiones valent contra peccatum acediæ, vt animus excitetur à torpore, & diſcat repellere otia, ſectari ſeria. Eleemoſina quoque remedium fit contra auaritiam: tenuitas victus contra crapulam; quia vt teſtatur Gregorius, *Contraria contrarijs curantur.* Septem ergo principalibus vitijs, ſeptem principales virtutes ſunt opponendæ. Contra ſuperbiam, humilitas; contra inuidiam, charitas: contra iram, patientiæ longanimitas; contra acediam, mentis hilaritas; contra auaritiam, largitas; contra crapulam, ſobrietas; contra luxuriam, caſtitas. Sicut tripliciter peccamus, tripliciter pænitere debemus. Quia peccamus cogitatione? contra hunc morbum adhibeamus remedium contritionis; quia ore, adhibeamus antidotum confeſſionis; quia opere: opponamus medicinam ſatisfactonis. Eſt autem duplex pænitentia: quædam eſt momentanea, & tranſiens, alia perſeuerans & permanens. Prima ad peccati deletionem inſufficiens eſt, ſecunda ad remiſſionem ſufficiens. Prima eſt imperfecta, ſecunda perfecta. De Prima dicit Iſidorus: *Irriſor eſt & non pænitens, qui agit quod pænitet.* De perſeuerante dicitur, quod pænitentia vſque ad mortem finiri non debet. Peccator enim per pœnitentiam tot debet offerre de ſe ſatisfactionis holocauſta, quot de ſe diabolo obtulerat vitia; vt caro noſtra quæ prius protulit ſpinas & tribulos vitiorum, exaretur per pænitẽtiã ad incrementa virtutum. Et ſicut peccata noſtra ſemper in memoriâ habenda ſunt ad delendum, ita pænitentia ad memorandum; vt pænitentia memoriam pariat, memoria dolorem eliciat. In hoc igne purgatorio debet conſtitui in præſenti, ne crucietur perẽptoriè in flammâ gehennali. Eſt triplex ignis, purgatorius, probatorius, peremptorius. purgatorius eſt, ſatisfactio, probatorius tẽptatio; perẽptorius,

Matth. 3.
Iob. 47.
Pænitentiæ exordium.
Pſal. 50.
Pænitentiæ fructus.
Vitijs virtutes opponendæ.
Pænitentia duplex. tranſiens, & perſeuerans.
S. Iſidorus

torius, æterna damnatio. De primo dicitur: *Purgabit nos in spiritu & igne.* (*Matth. 3.*) De secundo legitur: *Igne nos examinasti.* (*Psalm. 16.*) De tertio: *Ite in ignem æternum.* (*Matth. 25.*) Est autem duplex ignis purgatorius, vnus in viâ scilicet pænitentia, alius post vitã scilicet purgatoria pœna. (Ignis purgatorius duplex.)

Si purgamur in primo, liberamur in secundo & tertio: Si non experimur primum, sentiemus secundum, imo (quod grauius est) peremptorium. Primus purgatorius, duplicem excludit ignem, scilicet secundum purgatorium, & æternum peremptorium. (Ignis purgatorij grauitas.) Primus enim purgatorius, quasi vmbra est & pictura secundi: quia sicut vmbra & pictura materialis ignis nullum infert dolorem sed ipse ignis materialis cruciatum vel ardorem infert; Sic ignis pænitentiæ nihil habet amaritudinis iuxta secundi purgatorij comparationem. Quia, vt dicit Augustinus, (*S. August.*) pœna purgatorij multo grauior est qualibet temporali. O homo, patientia Dei te inuitat ad pænitentiam, potentia ad timorem, benignitas ad amorem. Considera quanta est potentia ad puniendum, quanta patientia ad pænitendum! vide, quam pius est, qui dat tibi spatium pænitendi. Iam non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. (*Ezech. 33.*) Et hoc totum ex eius dulcedine & dilectione procedit. Quia Pater castigat omnem filium quem recipit, vel diligit. (*Hebr. 12.*)

Capvt. XXXIII.

De Eleemosyna.

Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in Domum tuam. (*Isaie 58.*) Et alibi: *Date eleemosijnam, & omnia munda sunt vobis:* (*Luce 11.*) Item: *Omni petentite tribue.* (*Luc 6.*) Item: Beatus qui præuenit manum perituri. Item: Si vides fame pereuntem & non subuenis, occidisti.

O homo, Eleemosyna est condimentum Ieiunij, ornamentum orationis, vigiliarũ decus, largitatis insigne, peccati remedium speciale. (Eleemosynæ laus, & efficaciâ.) Ad hanc inuitat te Christus, exemplo pauperis omnia erogans, verbo opera misericordiæ prædicans. Ab hâc, nullâ paupertate te excuses. Si pecuniam dare non potes, da frustum panis; Si hoc non vales, saltem aquæ frigidæ potum. Si proximo non potes subuenire facto, subueni verbo, vel pro eo intercedens, vel eum instruens. Est enim eleemosyna multiplex, â manu, largiendo pauperi; ab officio, ministrando eroganti; â linguâ, proximum instruendo, vel pro eo intercedendo; ab animo, peccanti compatiendo, vel iniurias remittendo. (Eleemosynæ plures recensentur species.) Sunt autem quædam eleemosynæ ordinatæ, quædam exordinatæ. Ordinatæ sunt, quæ suis circumstantijs formantur; exordinatæ, quæ priuantur ijsdem. Circumstantiæ eleemonasyrum hæ sunt: *Quis, quid, quantum, cui, vbi, quandò, quare.* (Eleemosynæ circumstantiæ debitæ.) *Quis*, si fit diues vel pauper, gratior est enim eleemosyna pauperis quam diuitis. Vndè Dominus dicit in Euangelio, pauperculam mulierem quæ posuit duo minuta (*Mar. 12.*) in gazophilacium plus misisse quam diuites qui miserant magnas summas. Per, *quis*, etiam intelligitur, vtrum iustus sit vel iniustus. Quia si iustus det eleemosynam, ad vtrumque valet; si verò iniustus det eleemosynã, valet ei ad fugam pœnæ, non ad meritum gloriæ. Per (*quid*) insinuatur quod de proprio debeat fieri eleemosyna, non de alieno. Non enim de furto vel de rapina rectè fit eleemosyna: quia vt dicit authoritas, *Facere eleemosynam de substantia pauperis, hoc est filium mactare in conspectu patris.* (*Ecclesi. 34.*) Per (*quantum*) ostenditur quod non totum vni, sed plura pluribus particulatim distribuenda sunt. Per (*cui*) innuitur quod potius pauperi quam diuiti largienda sit eleemosyna, potius cognato vel affini, quam extraneo; potius domesticis fidei, quam discolis. Vnde ad insinuandum, *Quantum & cui*, dictum est: *Dispersit, dedit pauperibus.* (*Psal. 111.*) vbi scilicet in aperto ad aliorum instructionem, procul tamen omni humanâ laude remotâ. Vndè ait Dominus: *Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* (*Matth. 5.*)

Quando

Quando? tempore necessitatis. *Quare*: intuitu Dei, non terreni emolumenti, vel fauoris humani. Eleemosijna est ros cælestis, extinguens peccati caminum; quæ sola allegat apud Deum, quæ sola allegabit pro te apud districtum Iudicem. Pro quo enim laudabuntur à Christo beati in iudicio? quod silentium tenuerunt? non. Quia continentes fuerunt? minimè. quia vigilijs intenderunt? nequaquam. sed quia eleemosijnis operam tribuerunt.

Eleemosijnæ virtus

Eleemosijna gerit similitudinem olei, ieiunium luminis. Sicut enim lumen subtracto oleo extinguitur, sic ieiunium sine eleemosijnâ meriti virtute priuatur. Illi speciali & naturali præcepto quo dicitur, *quod vis vt tibi faciant homines, & tu fac illis*, obuiat, qui eleemosijnam indigenti negat.

Matth. 7.

Est autem triplex eleemosijna, frigida, tepida, calida. Frigida est, quæ non fit instinctu naturalis pietatis, vel fervore charitatis, sed tantum humani fauoris. Tepida est, quæ fit instinctu naturalis pietatis; vt illa quæ fit infidelibus, motu naturalis affectionis: Calida verò, quæ fit æstu charitatis. Prima meretur pœnam, secunda vitat eam, tertia consequitur gloriam. Eleemosijna non solum de superfluis, sed & de necessarijs fieri debet. Vndè dictum est: *Qui habet duas tunicas, det non habenti.* Ideò tunicam nominat, non pallium, quia tunica est magis necessaria; ad insinuandum quod non tantum superflua, verum etiam necessaria dare tenemur. Quod in beato Confessore Martino claruit, qui asperitate temporis partem chlamijdis quâ solâ indutus erat, pauperi erogauit. Sunt quidam qui ea quæ vix porcis exponenda erant erogant pauperibus, quibus sua peccata redimi putant; & hoc est quasi in Deum blasphemia, indignis honorare diuos, & quæ proculcanda sunt à porcis, offerre cælestibus margaritis.

Eleemosijnæ species aliæ.

Luc. 3.

Capvt. XXXIV.

De Ieiunio.

Monet Propheta Pœnitentes in ieiunio, & fletu, & planctu esse. Et dominus ait. *Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hijpocritæ tristes.* Gregorius quoque ait, quod peccator debet etiam indulgere ieiunijs, vt Deus aliquando conuertat cor eius ad pœnitentiam. Ieiunium carnem macerat, animam eleuat, concupiscentiæ fomitem refrænat; excitat rationem. Ieiunio meruit Moyses Dei colloquium, Daniel interpretationem somniorum, Elias subsidium, Niniuitæ remissionem pecatorum. Exemplum ieiunandi nobis Christus dedit, qui in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit. Non tamen prodest ieiunium corporis, absque ieiunio mentis: aliter fallax est & deceptorium. Quid enim valet, si os ieiunet à cibo, dum lingua resoluitur mendacio? dum oculus epulatur in vanis? auris delitiatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis? tactus discurrit in planis, manus in rapinâ, pes extra ordinariam viam? Ieiunent cæteri sensus cum gustu, vt qui fuerunt comites delectationū, socij sint passionū.

Ioel. 2.

Matth. 6.

Ieiunij efficacia.

Matth. 4.

Ieiunium corporis nibil est sine ieiunio mentis.

Est autem multiplex ieiunium, Ieiunium consuetudinis, quod non fit ex charitate, sed ex solâ consuetudine, ne homo videatur contra publicum nauigare. Istud ad hoc solum proficit, vt vitet prauum exemplum, ne præbeat scandalum. Est ieiunium auaritiæ & cupiditatis, vbi sic euacuatur stomachus, quod impleatur loculus. & istud est perniciosum. Est ieiunium infirmitatis, ut consequatur sanitas: Et istud indifferens est, quia nec bonum nec malum. Est etiam ieiunium crapulæ, & gulositatis, vt affectuosius sumatur cibus: & istud est pessimum. Est ieiunium laudis, & apparentiæ, quo vtuntur hypocritæ vt indè laudem humanum consequantur: & istud est malum.

Ieiunij species variæ.

orationi, denegetur hosti. Debet enim vnusquisque fidelis tanquam vir
Cant. 3. fortissimus ambire lectum Salomonis, & tenere gladium super femur suum, propter timores nocturnos. Quod non solùm vigiliis materialibus, verumetiam spiritualibus debet vnusquisque fidelis prouidere ecclesiæ Dei, quæ est lectus Salomonis, id est Christi, in quo requiescit ipse. quia delitiæ sunt ei, esse cum filijs hominum. Debet quoque tenere gladium super femur suum, id est, vti gladio discretionis, ad refrænandum motus carnis, & insultus diaboli, qui maximè in tenebris huius mundi cauendi sunt, & timendi.
Vigiliæ spirituales præferendæ materialibus. Magis autem indulgendum est spiritualibus vigilijs quam materialibus, vt mens vniuscuiusque vigilet super gregem suum, id est, motus animi, ne lupus insidians, id est, diabolus, cogat aliquem motum à recto deuiare. Vigilare debemus ne fur, id est, diabolus, claustrum nostri pectoris intret per luxuriam, thalamum mentis per desidiam, & furetur vestimentum animæ, id est, ornamenta virtutum.
Dæmon sub varijs speciebus, homines tentat. Fur iste inuisibilis aliquandò est latro, quandò sæuit per tijrannidem Principum: aliquandò vt fur nos infestat per hæreticum; nunc vt auis, cum effertur per superbiam; nunc vt aspis, cum fallit per luxuriam; nunc vt leo, cum furit per apertam sæuitiam; nunc vt draco, cum per tentationem occultam.
Nox peccati quatuor habet partes. Quatuor sunt partes noctis peccati; Prima dicitur, intempestum, quandò quis delectatur in prauâ cogitatione. Secunda, conticinium, quando homines, scilicet rationales motus, iacent sub seductâ voluntate. Tertia, gallicantus, cum voluntas sonat in opere. Quarta, antelucanum, cum opus est in manifestatione.
Vigiliarum nocturnarum vtilitas. Non immeritò enim nocturnæ institutæ sunt vigiliæ, quibus significatur, ad nocturnos hijmnos surgendum mediâ nocte, vt nec illa vacet a laude diuinâ, & materialis vigilia excitet spiritualem. Pudeat hominem solis ortum suas præuenire vigilias, & gallum in nocte suis indulgere cantibus, dum ipse vacat à diuinis laudibus. O homo, caue à virgâ vigilante, ne te inveniat dormientem; caue à fure ne suffocet torpentem. Virga vigilans, seu virga vigiliarum est virga quâ intromissâ in domum, fur tentat vtrum paterfamilias dormiat, aut familia torpeat. Si enim Pater familias dormit, omnia quæ inuenit deprædatur; si vigilat, aufugit.
Virga vigilans quæ. Spiritualiter, virga vigiliarum est Christus, de quâ dicit Ieremias: *Virgam vigiliarum ego video.* Ierem. 2. Hæc est quæ suâ discretione tentat vtrum Paterfamilias in domo suâ dormiat, id est, homo in propriâ continentiâ torpeat. Ib. Si dormientem inuenerit, damnat; si vigilantem reperit, in eo non invenit vndè ei noceat. Similiter diabolus qui fur est spiritualis, si hominem vigilantem inuenit, fugit: si dormientem, omnia diripit. Quia Isboseth in meridie dormiuit, à latronibus est interemptus; 2. Reg. 4. Sampson soporatus, est ab hostibus captus; Iudic. 16. Sisara dormiens, est à muliere interemptus; Iudic. 4. Gedeon hostes somnolentos interemit. Iudic. 7. Christus imminente passione, discipulos dormientes increpauit.

CAPVT XXXVI.

Exhortatio ad doctrinam.

Sic disce, quasi semper victurus; sic viue, quasi cras moriturus. Item Apostolus: *Libros lege. Et affer tecum libros* 2. Timoth. 4. Item Seneca: *Vita sine litteris mors est, & viui hominis sepultura.* Item Hieronymus: Iam caput meum canis aspergebatur, nec videbat finem studium discendi. S. Hieron. Et alibi: malo ab alijs cum verecundiâ discere, quam mea impudenter ingerere.
Lectionis & studij vtilitates. Lectio, sensum acuit, intellectum multiplicat, animositatem discendi parat, facundiam ministrat, teporem mentis calefacit, torporem expellit, tela libidinis extinguit, gemitum cordis excitat,

tat, lachrymas elicit, Deo nos propinquos facit. Amorigraphus ait: *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.* Si legis, effugit otium, diabolus te inuenit occupatum. Intra in cellam vinariam, in quâ ordinata est charitas: id est, scripturas lege, sententias disquire. In hâc enim cellâ homo sic inebriatur, quod sobrius redditur; Et cum multa legeris, vnum specialiter tibi deputa, vnum medullitus rumina, quod magis tuo sedeat animo, quod magis placet mentis palato.

Ovidius.

Studendi seu legendi modus.

Si ad aliquam lectionem accedis, non eam in momento relinquas, sed ei fideliter adhæreas, nec quasi fastidiens ad aliam transeas; quia vt ait Seneca: *planta quæ sæpè transfertur, non conualescit; & medicamentum sæpè mutatum, ad vulneris cicatricem non peruenit.* Et si contigerit aliquandò te transferri à libris Theologiæ, ad libros terrestris Philosophiæ; transeundo aspicias, vtrum ibi forte invenias quid, quod mores instruat, quod fidei catholicæ competat, vt his quibus spoliantur Ægyptij, ditentur Hebræi: & mutuetur aurum ab Ægyptijs, ad ædificium tabernaculi, & ligna ad ædificium templi. Largiatur opes Hiran Rex Tyri, & de puteis Amorrhæorum bibant filij Israël. Et de proprio Goliæ gladio eiusdem retundatur hostilitas. Sic tamen transire debemus in aliena castra, vt simus exploratores, & peregrini, non incolæ. O homo, ad hoc lege vt intelligas, ad hoc intende vt legas: quia vt dicit moralis Philosophus, *Legere & non intelligere, negligere est.* Considera verba Papliani Philosophi qui ait: *Si nunc alterum pedem tenerem in sepulchro, adhuc aliquid addiscere vellem.* Nec dedignetur maior à minore discere, quia aliquando reuelatur minori, quod non maiori. Et Apostolus ait: *Si minori reuelatum est, maior taceat.* Moyses peritus in omni scientiâ Ægyptiorum, non aspernatus est à lethro gentili consilium accipere. Et Salomon, cui datus est thesaurus scientiæ, non dedignatus est à Regina Austri sapientiam audire. Descendit enim aqua per canales lapideos; in areolas aromatum. Plato gentilis, multas passus tempestates, descendit in Ægyptum vt Genesim legeret: Et Christianus dedignatur quod præsens est, quod appositum & parabile, quod ipsum instrueret. Clerici namque nostri temporis, potius sequuntur scholas Antichristi, quam Christi, potius dediti gulæ quam glossæ; potius colligunt libras quam legant libros: libentius intuentur martham quam Marcum; malunt legere in Salom ne, quam in Salomone. Iam omnis scientia vilet, omnis lectio torpet, non est qui legat libros, non est vsque ad vnum: omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Iam deserta est schola Christi, quæ in duobus versatur, in vitâ, & doctrinâ: sed vera vita contemnitur, doctrina sepelitur. Olim, & si bona vita non amabatur, doctrina tamen amplectebatur: sed iam summa est exorbitatio, summa obstinatio, summa alienatio, cum non solum mores boni postponuntur, sed etiam decor eorum, id est, doctrina, contemnitur.

Seneca.

Libri Philosophorum quomodo legendi.

Discendum semper.

1. Cor. 14.

Plato Genesim legit.

Clericorum ignorantia & socordia carpitur.

Doctrinę contemptus deploratur.

Doctrina decor morum.

Et si fortè quis discit, finem non refert ad Deum, sed ad terrenum emolumentum, vel fauorem humanum: qui in lectione non quærit Christum, sed nummum; terram, non cælum. Isti tales deflorant, Virgines, id est, corrumpunt scientias Virginales, quoniam eas pro lucro prostituunt, & quantum in ipsis est, eas inficiunt, & quod peius est, & omni monstro monstruosius; auditores Thologiæ aures vendunt vt audiant, Doctores eas emunt, vt scientiam suam iactanter exponant. Iam Theologia venalis prostituitur, & in quæstu pro meretrice sedet. Olim in summo honore habebantur Magistri, sed modò, iure reputantur insipientes & fatui. Modò non quæritur quid sit in mentis armario, sed quid sit in ærario. Qui sunt qui honorantur? Diuites. Qui sunt qui despiciuntur? Doctores. Qui sunt qui assistunt palatijs Regum? pecuniosi. Qui sunt qui excluduntur ab aula? Litterati. Iam honoratur familia Cresi; contemnitur familia Christi. quam gloriosum est legere, quam fructuosum scripturis insudare, perscrutari mentem Dei, investigare instructionem sui. Debet autem quisque in triplici libro legere; In

Docti modò sine honore.

Legendum in triplici libro.

sum

libro creaturarum, vt inveniat Deum; In libro conſcientiæ, vt cognoſcat ſeipſum: In libro ſcripturæ, vt diligat proximum.

Capvt. XXXVII.

De Hoſpitalitate.

Ad hebr. 13. PAulus ait: *Hoſpitalitatem nolite obliuiſci.* 1. Petri. 4. Similiter & Petrus: *Hoſpitales inuicem ſine murmuratione.* Et Iſaias: Iſaia 58. *Egenos vagoſque induc in domum tuam.* Hinc veritas ait: *Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Matth. 25. O homo, Chriſtus in membris ſuis clamat ad oſtium, petit hoſpitium. Suſcipe peregrinum in terrâ, vt te recipiat exultantem in patriâ. Abraham quia Angelos ſuſcepit ſub ſpecie hoſpitum, meruit donari filio. Gen. 18. Loth quia Angelos quaſi hoſpites ſuſcepit, meruit liberari à Sodomorum incendio. Gen. 19. Vidua quæ hoſpitij beneficio Eliam honorabat, meruit ſuſcitationem filij. 3. Reg. 17. Euntes in Emmaus diſcipuli, per Chriſti doctrinam illuminati ſunt, ſed per hoſpitalitatis obſequium, plenius & perfectius ab ipſo illuminare meruerunt. Luc. 24. O homo, ſi ſcias te aduenam & peregrinum in hoc ſæculo, ſi recognoſcis peregrinationis tuæ ſtatum, non negabis peregrino hoſpitium. Nam, ſi pauperem Chriſti excludis à tecto, ipſum Chriſtum excludis a pectoris tui hoſpitio. Audi quid ipſe dicat: *Quod vni ex minimis meis feciſtis; mihi feciſtis.* Matth. 25. Debet autem ipſa hoſpitalitas eſſe læta, munifica, humilitatem exhibens, largitatem amplectens. Magna enim pars hoſpitalitatis honeſtæ, eſt vultus ſerenitas. Vndè dictum eſt: *Super omnia, vultus acceſſere boni.* Munificentia quoque hoſpitalitatis eſt portio, vt non ſuſcipiamus poſtulantem victi faſtidio, ſed etiam præueniamus præcellenti officio. Exemplo enim illorum euntium in Emmaus, non ſolum hoſpites inuitandi ſunt, ſed trahendi. Exhibenda eſt quoque hoſpitibus humilitas, vt gratia humilitatis, quæ etiam totam conſummat hoſpitalitatem, gratius ſit obſequium quod impendit. Recipiamus igitur in peregrino, illum qui pro nobis in terrâ peregrinatus eſt de cælo; qui pro nobis egreſſus de patriâ, mendicus extitit in viâ. O felix hoſpitium, quod exhibetur Chriſto in paupere! O felix lectus, in quo requieſcit Chriſtus in corpore! Felix menſa, ad quam ſedet homo, Deus in homine! O homo, apud gentiles iura hoſpitalitatis ſervantur, apud fideles franguntur. Bruta animantia in adventu ſimilium gaudent, & eis quodammodò ius familiaritatis exhibent; homines verò humanitatis officium inhibent. *Erubeſce Sidon ait mare*, Iſaie. 23. erubeſcat mare à fluminibus adiuuari. Erubeſcat rationale ab irrationali inſtrui. Erubeſcat Sol à camino & facibus calefieri.

Hoſpitalitatis meritum. Hoſpitalitatis bonæ conditiones. Hoſpitalitatis encomium.

Sicut autem fidelis tenetur Chriſto in membris ſuis exhibere charitatis officium, ſic tenetur ipſi Chriſto capiti, in mente ſuâ ſpirituali miniſtrare obſequio. Ad domum mentis ſuæ vnuſquiſque Chriſtum invitare debet internis cordis clamoribus, & ei in domo mentis, honeſtis & mundis cogitationibus menſam parare, vinumque charitatis offerre. Tertium quoque debet quiſque fidelis Chriſto parare hoſpitium, ſcilicet, vt recipiat cæleſte viaticum, ſpiritualem Euchariſtiam, carnem Dominicam. Ad aduentum tanti hoſpitis, purget domum proprij corporis: emundet eam à ſterquilinio luxuriæ, à pulvere vanæ gloriæ, à luto gulæ; vt ipſe adveniens, placidè dignetur ibi quieſcere, ſicut idem ait: *Ego & Pater veniemus. & manſionem apud eum faciemus*; Ioan. 14. ne immunditia hoſpitij, oculos offendat tanti hoſpitis.

Hoſpitalitas Chriſto exhibenda.

Capvt. XXXVIII.

Quod Prælatorum tantum debeat esse Prædicatio.

Dictum est, quid sit prædicatio, qualis debeat esse, & de quibus fieri debeat, nunc restat ostendere, quorum debeat esse prædicatio. Prælatorum debet esse prædicatio, & ab eis est proponenda. Ad hos enim duo pertinent, doctrina & vita: doctrina, vt alios instruant; vita, vt alijs benè viuendi exemplum præbeant. Ad quod significandum, præceptum est, vt os turturis in sacrificio reflectatur ad ascellas. Per turturem, Prædicatoris simplicitas figuratur: Per reflexum ad ascellas, intelligitur quod Prædicator debet habere in opere, quod proponit in voce.

Prædicatio Prælatos decet.

Leuit. 1.

Prædicator opere implere debet quod alios docet.

Idem quoque figuratur per recuruationem virgæ pastoralis, vt quod prædicat alijs, in se reflectat, ratione bonæ operationis. Ad insinuandum hæc duo, scilicet prudentiam & bonam vitam, de dispensatore dicitur: *Quis putas est fidelis seruus & prudens? &c.* Fidelis enim debet esse prædicator, in verbo, & in facto: fidelis in verbo, ne veris falsa misceat; fidelis in verbo, ne intuitu fauoris humani verbum proponat: fidelis in verbo, ne pro terreno emolumento prædicationem vendat; fidelis in verbo, ne verbis suis contradicat operibus. Vndè de falsis Prædicatoribus dicitur: caupones nostri miscent aquam vino. Aquam enim vino miscent, qui falsa cum veris prædicant, vt hæretici faciunt; Item qui verbum pro fauore humano vendunt, vt hypocritæ; Qui per prædicationem terrena emungunt, vt mercenarij; Qui verbo operecontradicunt, vt falsi Christiani.

Matth. 24.

Fidelis etiam debet esse in facto, vt quod facit, rectâ intentione faciat, & ipsius facti finem constituat Deum. Prudens itaque debet esse in verbo & facto. In verbo, vt sciat quæ sint prædicanda, & quæ non. In facto, vt sciat, quibus & quando sint prædicanda; scilicet, maiora maioribus, minora minoribus. Quibus: ne indignis velut canibus, sanctum Dei proponatur, nec margaritæ pedibus porcorum conculcandæ tradantur. Quandò, vt cum tempus exegerit, verbum proponat, cum temporis opportunitas defuerit, taceat: quia vt ait Salomon:

Prædicator debet esse prudens.

Est tempus loquendi, & tempus tacendi. Ad Prædicatores pertinet scientia, vt sint exercitati in vtroque testamento, & sententiarum examine discreti, in sermonibus facundi, in omnibus actibus suis circumspecti, contemptores mundi, in officio suo assidui. De Prælato enim dicit Malachias: *Labia Sacerdotum custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Et Iesus filius Sirach, ait: *Si habes scientiam, responde proximo tuo, si non, manus tua sit super os tuum; ne capiaris verbo indisciplinato.* Valdè enim timendum est illud Euangelicum: *Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt.* Et istud Apostoli: *Ignorans ignorabitur.* Et quid dicturus est Dominus fatuis virginibus? *Amen dico vobis, nescio vos.* Et illud: maledictus elementarius Senex. Item, *Maledictus peccator centum annorum erit.* Est autem quædam ignorantia affectata, quandò aliquis potest scire & non vult, hæc est crassa & supina, & vincibilis, & ideo inexcusabilis. De hâc dicitur: *Noluit intelligere vt benè ageret.* Item: *homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Hæc ignorantia pertinet ad Prælatos, qui ex contemptu labuntur in ignorantiam; ex superbiâ remanent in insipientiâ: Sine ratione Presbyteri & Prophetæ; præceptores impossibilium, indices occultorum.

Eccles. 3.

Debet esse doctus, discretus, &c.

Malach. 2.

Eccli. 5.

Matth. 15.

Luc. 6.

1. Cor. 14.

Matth. 25.

Isaiæ 65.

Ignorantia affectata.

Psalm. 34.

Psal. 48.

O vilis ignorantia, abominabilis insipientia, quæ Prælato imponit silentium, canem nostrum, id est pastorem, reddit mutum, hæc est *Calamites*, quæ in os canis proiecta, aufert latratum. Prælati nostri temporis prius sedent

Calamites species.

in cathedrâ, quam erudiantur sub ferulâ: prius suscipiunt honorem Magisterij, quàm sustineant onus discipuli. Isti volunt præesse, non prodesse, pretium honoris, non pondus oneris. Prælato tali potest dici: *Medice cura teipsum*: Orator pro teipso allega; tu qui es vicarius Christi, imitare ipsius opus, qui cæpit facere & docere. Qui enim docens non facit, Christo contradicit; Subditis suis onera importabilia imponit, digito autem non vult ea mouere. Quidam talentum diuinæ sapientiæ sibi commissum abscondunt in sudario: scilicet, qui ex negligentiâ prædicare nolunt: Quidam abscondunt in sterquilinio, scilicet; qui operibus contradicunt verbis suis; alij in luto, qui ex inuidiâ verbum abscondunt.

Luca 4.

Doctrinę talentum var. è abscondit ur.

Capvt. XXXIX.

Quibus proponenda sit prædicatio.

Dicto, quorum debeat esse prædicatio, & quales esse oporteat Prædicatores, restat ostendere, quibus proponenda sit prædicatio. Fidelibus videlicet, qui quodam mentis appetitu, verbũ Dei audire desiderant; de quibus dominus dicit: *Leuate oculos vestros, & videte quia regiones iam albescunt ad messem.* Regiones albæ ad messem, dicuntur mentes hominum, paratæ ad suscipiendum verbum Dei. Hæc est terra bona, quæ semen recipit, & fructus facit. Indignis verò & obstinatis subtrahenda est prædicatio, quia qui verbum Dei respuunt, se indignos faciunt. Vndè & Apostoli dixerunt Iudæis prædicationem illorum respuentibus: *Quia repulistis verbum Dei, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes.* Minuit enim maiestatem secretorum, qui indignis secreta diuulgat; & vasa Domini Babylonis non sunt exponenda. Minoribus autem decet in parabolis loqui, maioribus reuelare mysteria regni Dei. Paruuli liquido cibo sunt nutriendi, adulti solido corroborandi, ne paruulus enecetur per solidum, & adultus abominetur liquidum, vt sic singula quæque locum teneant sortita decenter. Pertinet ad Prædicatorem gerere statum materialis Phijsici, vel medici. Sicut enim materialis medicus pro diuersitate morborum, variat genera remediorum: Sic Prædicator debet adhibere remedia admonitionum Vt, si Luxuriosis prædicat, contra luxuriam authoritates adferat, rationes inducat; ostendat illam abominabilem apud Deum, & apud homines; quomodò fœteat infamiâ, fœteat in carne propriâ, fœteat apud proximum, fœteat apud Deum. Nunc ferro secet per comminationem, nunc foueat per consolationem. Simili modo contra alia vitia disputet, secundum quod auditores viderit varijs vitijs irretitos. Si pauperibus prædicat, de paupertate disserat, commendans paupertatem; exemplum sumens a capite nostro Iesu Christo. Qui cum diues esset in cælis, pauper factus pro nobis est in terris, vt suâ paupertate nos diuites faceret. In exemplum etiam veniant antiqui Patres, qui nudi Christum nudum secuti sunt. Ostendat quomodò beati pauperes spiritu, non diuites censu. Si diuitibus prædicant, inuitet eos ad eleemosynam, ad contemptum diuitiarum, ad amorem cælestium talentorum: vt si diuitiæ affluant, cor non apponant; si eas habeant, non tamen ambiant: habere enim est in substantiâ ambire est in culpa.

Ioan. 4.

Prædicatio quibus proponenda.

Act. 13.

Prædicatio accommodanda Auditoribus.

Paupertatis commendatio.

Diuites quomodò adhortandi ad eleemosinam.

Si militibus prædicat, moueat eos vt proprijs contenti sint stipendijs, non imminentes alienis; nil violenter exigant, neminem concutiant, sint defensores patriæ, tutores orphanorum & viduarum: Sic exterius gerant arma mundi, vt interius armentur loricâ fidei.

Si Oratoribus, moneat eos, ne iniustam causam foueant pro munere,

Advocati seu Causidici, de quibus admonendi.

nere, vel iustam infirment ex odij rancore, ne linguam suam vendant, ne sapientiam prostituant, nec sectentur falsa, ne venerentur mendacia.

Si Doctoribus prædicat, moneat eos vt intuitu Dei doceant, Deum tantum finem sui laboris constituant: non venentur auram fauorabilem, vel terrenam mercedem: demonstrent in facto, quod proponunt in dicto.

Si ad Prælatos sermonem dirigit, hortetur eos de regimine subditorum, vt eos spe cælestium erigat, comminatione corrigat, blandimento dirigat.

Si prædicat Principibus terrarum, moneat eos vt sectentur prudentiam, abominentur auaritiam, vt non recedant à tramite Iustitiæ, vt rigorem temperent mansuetudine.

Si loquitur viris claustralibus, & Religiosis, afferat ad eorum instructionem, exempla antiquorum Patrum, qui vitam præsentem duxerunt in nimiâ corporis castigatione: Ostendat quod parum sit incipere, nisi inceptum concludatur bono fine: quia *nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Et vxor Loth retrò respiciens, mutata est in statuam salis.*

Religiosi de quibus admoneri debeant.

Luca. 9.
Gen. 19.

Si coniugatis proponat Sermonem, commẽdetur status coniugij, fides thori, virtus Sacramenti. Ostendat quomodo coniugium in paradyso habuerit initium, quomodò antiqui Patres in coniugali statu meruerunt vitam æternam adipisci.

Coniugati de quibus admonendi.

Si Viduis, demonstrentur onera coniugij in curâ filiorum, in acquisitione necessariorum, in dispensatione rerum familiarium; quam gloriosum sit probatos carnis luxus vitare, & liberè Deo seruire.

Si Virginibus; commendentur à munditiâ corporis, à puritate mentis, per quam homo fit suprà hominem, superans carnem, & Angelorum gerens similitudinem.

CAPVT. XXXX.

Ad milites.

MIlitibus ait Ioannes Baptista: *Neminem concutiatis, nemini iniuriam faciatis: Estote contenti stipendijs vestris.* Habeant exemplum vitæ suæ milites, Beatum martyrem Sebastianum militem, qui sub Diocletiano Imperatore ita temporalem exercuit militiam, quod spiritualem non deseruerit agoniam: reddens quod Cæsaris erat Cæsari, & quæ Dei Deo. Beatum quoque Victorem, Beatum Hippolitum, & multos alios, qui per materialem militiam strenuè ministratam, ad æternam summi Regis militiam, feliciter sublimari meruerunt. Thebæa etiam cohors, sic exterius vtebatur militiæ cingulo, quod interius deuotè militabat Deo. Militia enim exterior figura est interioris militiæ, & sine interiori, exterior est inanis & vacua. Sicut autem sunt duæ hominis partes, corporalis & spiritualis, ita sunt duo gladij pertinentes ad propulsandos diuersos insultus hominum: materialis, quo repelluntur iniuriæ; & spiritualis, quo repelluntur molestiæ mentis. Vndè dictum est: *Ecce gladij duo hic.* Accingatur ergò miles exteriùs ad reformandam violentam pacem temporis; interius quoque gladio verbi Dei, ad restaurandam pacem proprij pectoris. Ad hoc specialiter instituti sunt milites, vt patriam suam defendant, & vt repellant ab Ecclesiâ violentorum iniurias. Sed iam milites facti sunt prædarij duces aliorum, facti sunt abigeri; nec iam exercent militiam, sed rapinam, & sub specie militis; assumunt crudelitatem prædonis: nec tam militant in hostes; quam grassantur in pauperes; & quos debent tueri clijpeo militaris muniminis, persequuntur gladio feritatis. Iam suam prostituunt militiam, militant vt lucrentur.

Lucæ 3.

Exhortatio ad milites.

Milites multi sancti vixerunt.

Lucæ 22.

Milites sui temporis reprehendit Author, quæ reprehensio, huius etiam temporis militibus conuenit.

tur, arma capiunt vt prædentur. Iam non sunt milites, sed fures & raptores: non defensores, sed inuasores. In viscera matris Ecclesiæ acuunt gladios, & vim quam debent in hostes expendere, expendunt in suos; hostes autem suos (aut corpore deiecti, aut timore perterriti) desistunt invadere, & in Christi famulos imbelles, cogunt gladios desæuire. Honestæ militiæ & temporalia donatiua debentur, & æternæ remunerationis stipendia non negantur. Et cum quidam pro officio teneantur militiam exercere corporalem, omnes tenentur ex precepto, militiam suscipere spiritualem. Miles materialis habitat in castris, vacat ab amplexibus vxoris, tenuibus contentus est cibis, intentus vigilijs, vestitus armis, resistens hostibus, prouidens suis commilitonibus. Talis debet esse quilibet homo in spiritu, qualis est materialis miles in actu. De milite Chisti dicitur:

Iob. 7. *Militia est vita hominis super terram.*

Ad hebr. 13. Et alibi: *Non habemus hic certam mansionem.*

Ephes. 2. Item Apostolus ait quod hic sumus hospites & aduenæ, tamen in futuro, ciues sanctorum, & domestici Dei.

Militi Christiano quomodo viuendum.

Christianus ergo in peregrinatione huius vitæ, debet viuere velut in castris, vt non putet se hic habere certam mansionem, sed expectet in cælis æternam habitationem. De quibus habitationibus dictum est:

Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Vt viuat tamquam in momento moriturus, vt habitet in tabernaculo carnis, quasi in momento exiturus, vacet ab amplexibus terrenæ delectationis, fugiat diluuium gulositatis; vigilet contra insidias spiritualis furis, vestiatur spiritualibus armis, induatur lorica fidei, accingatur gladio verbi Dei, armetur lanceâ charitatis, assumat galeam salutis. His armatus, dimicet contra triplicem hostem; contra diabolum, ne rapiat; contra mundum, ne alliciat; contra carnem, ne illicita appetat. Prouideat commilitonibus suis, id est, fidelibus; largiendo, si egeant; admonendo, si indigeant; compatiendo ægris, congaudendo sanis.

Capvt. XLI.

Ad Oratores, seu, Advocatos.

AD Oratores dicit Scriptura: *Iudicate pupillo & humili.* Psal. 10.

Et Isaias: *Subvenite oppresso, defendite Viduam.* Isaie. 1.

Aduocati necessariæ virtutes.

Orator enim debet esse veritate munitus, discretione promptus, charitate feruidus, aspernator auaritiæ, sectator iustitiæ, ne vel falsitas eius obnubilet rationem, vel indiscretio eneruet sermonis veritatem, odium ingerat suspicionem.

A quibus abstinere debeat.

Non auaritia incurvet animum, non iniustitia deducat in invium, non lingua venetur pecuniam, non lepore verborum, popularem captet auram, sed orationis finem constituat rectum, sermonis terminum faciat honestum. Non prostituat linguam, non venalem exponat loquelam, non vendat Dei donum, non locet gratuitum Dei beneficium. Quod accepit de solo munere gratiæ, non prosternat venditione. O quam execrabilis simonia est, vendere patrimonium pauperis, locare subsidium inopis.

Viduarum patrocinium commendatur.

Inter eleemosynas non minimum obtinet locum, qui Viduæ in causâ præbet subsidium; quia qui ei rationis virtute, proprium conservat, non solum defendit, sed etiam præbet. Non tamen oratores alicuius paupertas vel miseria debet incurvare in falsum; nec alicuius felicitas reducere in iniustum.

Semper veritas robur rationi præbeat, & opem inopi sermone ferat. Qui rectum non tuetur cum tueri valeat, idem est ac si iniusto assensum præbeat.

Advocatorum munus commendatur.

Hoc est enim in carcere visitare miserum, oppresso in causâ ferre patrocinium. Hoc est vestire nudum; nudato patrocinio, in causâ ferre patrocinij subsidia: hoc est esurientem pascere, sitienti potum dare,

re, medicinam largiri infirmo, peregrinum recipere, destitutum ab omni auxilio, ad patrocinandum in causa suscipere. Qui ergò in iustâ causâ indigenti patrocinium præbet, omne opus misericordiæ implet. Orator, cur defendere viduas in suis necessitatibus omittis? In tuæ scientiæ expositione nihil amittis, nihil in huius thesauri largitione perdis. Hæc est nobilis possessio, quæ auarum dedignatur possessorem, cumque non publicatur, elabitur. Spiritualis etiam Orator, id est, vir iustus cuius oratio perorat apud Deum: alleget pro Reo, apud Deum, pias preces, vt quamuis Reo exigentiâ meriti debeatur damnatio, ei propitia diuina miseratio, conferat spatium veræ pænitentiæ, & emendationem vitæ. *Multum enim valet oratio Iusti assidua.* Alleget Iustus pro Reo apud diuinam misericordiam, vt quia sine miseratione diuinâ nihil potest humana infirmitas, eius gratiâ Reus liberetur à noxis, & ad salutem dirigatur. Et quamuis oratio Iusti non semper consequatur optatum finem in altero, tamen orans semper consequitur finem in seipso: quià & si illi pro quo orat, peccatum non remittatur, oratio in sinum orantis reuertitur: quia nec semper medicus sanabit, nec Orator semper persuadebit; Sed, si de contingentibus nihil omiserit, finem suum consecutus est.

Aduocati spiritualis officium.

Iacobi. 5.

Oratio semper fructuosa est.

Capvt XLII.

Ad Principes, & Iudices.

Sapientiæ 1.

Psal. 2.

AD Principes terrarum dicitur: *Diligite iustitiam qui iudicatis terram.* Et alibi. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* O mundi principes, quos constituit Dominus super capita hominum, nolite superbia erigi, auaritia excæcari, crudelitate debacchari. Considerate super vos maiorem potestatem, quæ iudicabit vos in iudicio. Si Princeps pompâ familiæ fuerit vallatus, si in throno regio constitutus, non tamen valebit diuinæ voluntati contraire: Potestati enim eius quis resistet? humiliet ergo se quilibet Princeps sub potenti manu Dei. Nabuchodonosor quià supra se non cognouit diuinam potestatem, habitum induit bestialem: Quia Manasses Rex Israel super se diuinam potestatem non cognouit, diuina potentia ipsum extremæ captiuitati subiecit. O Princeps, si vis recte iudicare terram mundi, rectè iudica terram corporis tui. Est enim triplex terra; terra quam terimus, terra quam gerimus, terra quam quærimus. Terra quam terimus, materialis terra est, quæ calcanda est. Terra quam gerimus, est terra corporis nostri, quæ excolenda est: terra quam quærimus, est vita æterna, quæ incolenda est. Sicut ergo Rex materialem terram custodit ne hostis inuadat: sic custodire debet terram corporis sui, ne diabolus surripiat bona terræ, id est, dotes corporis & animæ.

Terra triplex recensetur.

Et sicut in terrâ materiali est diuersitas habitantium, inter quos alij sunt imperantes, vt Principes; operantes, vt milites; alij obtemperantes, vt plebæi homines: Sic in terrâ corporis sui, Rex debet ordinare trium motuum diuersitates. Motus rationis, qui imperent; motus sensualitatis, qui operentur; motus carnis, qui obtemperent. Et sicut ad pacem terræ materialis laborare decet Principem, id est, ad obseruandam pacis tranquillitatem: ita ad principes huius terræ dicitur: *Erudimini*, id est ruditatem carnalitatis erudiatis; *qui iudicatis terram*, id est, qui in vestris corporibus damnatis terrenitatem. Quid tibi tunc animus dictabit, O principes terræ, cum pauper te iudicabit in die iudicij, si malè rexeris orbem, si iniustè iudicaueris pauperem? O Rex! non reputes tuum Principatum honorem, sed potius considera, quod terrenus honor non est naturæ, sed fortunæ. Nam quod non sint honores, lubrici casus veritatem probant, & muta-

Terra corporis nostri quomodo regenda.

Honores mundi vani & inconstantes sunt.

mutabilitas vanitatem demonſtrat. Multi Reges cum honore funeris deducuntur ad tumulum, & corpora cum quâdam superficiali felicitate deducuntur ad sepulchrum, sed miseræ animæ horribili dæmonum cateruâ vallatæ cruciantur miserabiliter in gehennâ. Vbi tunc honor sæcularis? vbi aura popularis? vbi turba familiæ? vbi sæculares diuitiæ? Vbi nobilitas generis? vbi fæcunditas prolis? vbi pulchritudo vxoris? Iſta non proderunt poſt mortem animabus miseris; imò, cedent in augmentum doloris.

Regum & Principum pericula.

CAPVT. XLIII.

Ad Clauſtrales.

AD Clauſtrales loquens Scriptura, ait: *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Et alibi, Pſalmiſta in personâ Clauſtralis: *Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini. &c.* Cum apud moralem Philoſophum, Vnitas celeberrimis annotetur laudibus; apud Theologum non mediocribus ſubiacet ſacramentis. Nam ſine vnitate ſpirituali, nec in præſenti gratia habetur, nec in futuro gloria conferetur. Sine vnitate, omnis exſufflatur Religio, langueſcit ſuperna dilectio, fides ipſa perit, obedientia deficit.

Pſal. 132. *Pſal. 26.* *Vnitatis commendatio.*

Vnitas in diuinis parit conſonantiam, in Angelis concordiam, in eccleſijs obedientiam. Eſt enim vnitas ſuper cæleſtis, vnitas cæleſtis, vnitas ſub cæleſtis. Vnitas ſuper cæleſtis eſt in concordia Trinitatis, vbi eſt vnitas vniens & vnita. Vnitas vniens & vnita, eſt Spiritus ſanctus, qui Patrem vnit cum Filio; Vnde dicitur, Vnum Patri cum Filio. Et alibi dicitur eſſe oſculum & amor Patris & Filij. Et eſt vnitas vnita, quia vnitur Patri & Filio, mediante diuinâ naturâ. Vnitas vniens non vnita, eſt diuina natura, quæ tres perſonas ſibi inuicem vnit, ſed ipſa ijs non vnitur, quia ipſa non eſt perſona. Vnitas vnita non vniens, eſt Pater, quia vnitur Filio & Spiritui ſancto, ſed neuter eorum vnitur eo, ſeu per eum. De Vnitate vniente & vnitâ etiam dicitur: *Nunc ſancte nobis Spiritus, vnum Patri cum Filio.* De vnitate non vnitâ etiam dicitur: *In maieſtate vnitas.* De Vnitate verò vnitâ non vniente, dicit Hilarius: In Patre Vnitas eſt, &c.

Vnitas triplex. *Vnitas ſupercæleſtis exponitur.* *Vnitas S. Trinitatis exponitur.*

Vnitas autem Cæleſtis, eſt in Angelorum concordiâ; & eſt ibi triplex vnitas: Vnitas naturæ, vnitas gratiæ, vnitas gloriæ. Vnitas naturæ, quia omnes ſunt ſpiritus adminiſtratorij: Vnitas gratiæ, quiâ ſunt in gratiâ confirmati: Vnitas gloriæ, quia omnes in æternâ beatitudine glorificati. In hâc triplici vnitate eſt diuerſitas in dignitatum magiſterijs, in cognoſcendis arcanorum myſterijs. Eſt etiam ibi concors diſſonantia, conſonans diſcordia, diuerſa vnitas, vnita diuerſitas, diſſenſus conſentiens, diuerſitas vniens. Vnitas verò ſubcæleſtis in Eccleſiâ eſſe debet, & eſt, trina: Vnitas fidei, vnitas charitatis, vnitas obedientiæ. Vt Superioribus inferiores obediant, Superiores minoribus moderatâ conſuetudine condeſcendant. Ad inſinuandum ergò huius vnitatis meritum, vnus deſcendens in piſcinam, ſanatur; Vnus filius viduæ ſuſcitatur; Arca in vno cubito conſummatur: Ad nuntiandum Dauid victoriam vnus mittitur: Vnus nuntiat Iob mortem filiorum, qua ſolus à periculo liberatur. Omnia quæ ad Eccleſiaſticum ſtatum pertinent, amplectitur vnitas, omnia informat ſingularitas: eſt enim vnus Deus, una fides, vnum baptiſma, vna lex, unus Rex, vna Eccleſia, vna gratia, vna gloria. Inter Religioſos itaque ſimiliter debet eſſe trina vnitas: Vnitas Religionis, Vnitas poſſeſſionis, Vnitas charitatis. Vnitas Religionis, vt ſint vniformes in habitu, in victu, in vigilijs, in ieiunijs. Sed quidam anomali, ſe à regula huius vnitatis excipiunt, cupientes mollioribus accumbere ſtratis, paucioribus intereſſe vigilijs, delicatioribus vti cibis, modico vel nullo vti ſilentio. Quidam

Vnitas cæleſtis etiam triplex eſt. *Vnitas ſubcæleſtis etiâ trina eſt.* *Ioannis. 5.* *3. Reg. 17.* *Gen. 6.* *Iob. 1.* *In Religioſis debet eſſe triplex vnitas.* *Religioſorum vnitas in veſtitu carpitur.*

dam enim monachi vilem habitum quoquo modo insigniunt, aut pulueris excussione, aut quadam partium eleganti dispositione; quia aut pedes in calceis arctius ponunt, aut manicas stringunt, aut caputium super aures reflectunt. Cibos quoque pro posse suo delicatiores appetunt, & in quantum possunt, si non materiam, saltem mutat formam; quia si unus vult fabas vel alios cibos tenues parari uno modo, alius vult alio. Quidam silentium frangunt, & si non verbis, saltem signis, & sic fabulas verborum redimunt pluralitate signorum. Quidam vigilias aut intermittunt, aut intercidunt. Vnitas quoque debet esse in possessione, vt omnia sint eis communia. Nihil enim proprium debet habere monachus, quia nec proprium debet habere in possidendo, nec proprium in volendo. Quod autem nihil debeant habere proprium in re, intelligant exemplo Ananiæ, qui ad pedes Petri exspirauit, eo quod proprium retinuerat. Et ad instructionem Claustralium dicit Dominus: *nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Nec tamen sufficit proprijs abrenuntiare in re, nisi abrenuntientur voluntate, Vnde & Petrus de hac abrenuntiatione voluntatis ait: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus &c.* Claustralis ergo qui proprium habere desiderat, retrò respicit cum uxore Loth, manum ab aratro retrahit, cum Dinâ filiâ Iacob, ornatum alienigenarum appetit. Qui ergo à communione possessionis aliquid proprium excipiunt, locum Iudæ proditoris & furis emunt. O Claustralis, qui in mundo multa reliquisti, noli ad mundum redire unius nummi desiderio. Non capiat te vnius nummi appetitus, quem non decepit diuitiarum thesaurus; Timeas ne decipula diaboli capiat te in minimo, quæ non decepit in maximo. Propriam etiam debet Claustralis abijcere voluntatem, vt sicut communitas est in Religione, ita sit in voluntate; vt non solum eis omnia sint communia quantum ad censum, verum etiam quantum ad consensum, vt omnes conueniant in voluntate vnâ, omnes consentiant in vnâ charitate, vt de eis verè possit dici: *erat eis cor unum, & anima una.* Tenentur etiam claustrales habere unitatem charitatis, vt in proximi sui profectu, suum profectum inueniant; in alterius quoque defectu, defectum suum lugeant. Sapientior minus peritum instruat, sanus ægroto condoleat, incolumis sano congaudeat; & sic vita claustralis imago sit vitæ cælestis: vt sicut in vitâ æternâ in dispari claritate, par erit gaudium; ita in claustrali, in dispari charitate, vniforme amoris vinculum. Ab hâc triplici vnitate, *Claustralis dicitur monachus, quasi vnitatis custos.* Nam, si primam non seruat unitatem, fit anomalus; si secundam, apostata; si tertiam, schismaticus. Sit in conuentu claustrali unitas uniens, & unita, id est, Prælatus Subditos uniens authoritate, Subditis vnitus charitate: Sit ibi unitas unita, non uniens, id est, subditus, qui etsi alios non uniat, alijs tamen se charitate iungat. Sit ibi unitas uniens non unita, id est, charitas, quæ etsi claustrales uniat, nulli tamen in præsenti se firmiter copulat. Sit in eis unitas naturæ, ut in se eam diligant; sit unitas gratiæ, vt sibi inuicem gratiam collatam impertiant, Sit unitas gloriæ, vt unâ spe ad æternæ vitæ gloriam tendant. Sit unitas fidei, ne sint hæretici. Sit unitas charitatis, ne sint schismatici. Sit unitas spei, ne sint obstinati: vt de eis specialiter possit dici: *Ecce, quam bonum*, quantum ad hominum opinionem, *& quam iucundum*, quantum ad mentis deuotionem, *habitare fratres in unum* Religionis, in unum possessionis, in unum charitatis; vt ad illam peruenire valeant unitatem, de quâ dictum est à Prophetâ: *Vnam petij à Domino, &c.*

Marginal notes: Eorundem alij excessus taxantur. — Religiosorum proprietas damnatur. — Act. 5. — Luca. 14. — Matth. 19. — Voluntas propria abrenuntianda. — Act. 4. — Vnitas charitatis Religiosis necessaria. — Monachus vnde sic dictus. — Vnitas Prælati cū Religiosis. — Vnitas Religiosorum inter se debet esse varia. — Psal. 132. — Psal. 26.

CAPVT

CAPVT. XLIV.

Ad Sacerdotes.

Matth. 5. AD Sacerdotes ait dominus: *Vos estis sal terræ, quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* Sal quatuor facit; terram sterilem reddit, cibos condit, carnem à putredine custodit, vermes ab ipsa carne excludit. Hæc quatuor spirituali sali, id est, Sacerdoti, conueniunt, qui terram subditorum, id est, eorum cogitationes terrenas vomere prædicationis exarare debet, ne pullulent in spinas & tribulos vitiorum, & ita sterilem à prauis operibus debet reddere: A terrâ etiam propriâ, id est à carne suâ tenetur vitiorum fertilitatem excludere, ipsamque carnem à putredine, id est à luxuriâ & gulâ immunem seruare. Eleganter autem luxuria putredini comparatur, quia sicut putredo carnem corrumpit, & fœtere facit, sic luxuria hominem fœtere facit per infamiam, carnem per immunditiam, hominem per prauam conscientiam. Crapula etiam comparatur putredini, quia per crapulam, homo in corpore corrumpitur, fœtore inficitur, citius tendit ad non esse.

Effectus salis.

Sacerdos comparatur sali.

Luxuria & Crapula comparantur putredini.

A vermibus debet custodire carnem suam, ne caro prauas gignat cogitationes, ne in appetitus inordinatos euadat. Cibum quoque sacræ scripturæ debet condire diligenti inquisitione, quia sacra scriptura in quibusdam locis videtur insipida, nisi diligenti inquisitione perquiratur. Condire debet cibum Eucharistiæ, bonâ operatione, quia nisi dignè sumatur cibus qui in se dulcis est, amaricatur, & quod iustis est electuarium, iniustis est absinthium. Condire debet cibum doctrinæ exemplo vitæ bonæ, ne si eius vita despicitur, eius, iure, prædicatio contemnatur. Sed, si sal illud infatuatum fuerit, in quo salietur? Infatuatur sal istud tripliciter; per ignorantiam, per negligentiam, per auaritiam, quia Sacerdotes nostri temporis sunt lenes elementarij, centum annorum pueri; de quibus ait dominus per prophetam: *Tenentes legem nescierunt me.* Tales quomodo alios condire poterunt? qui nec seipsos, nec alios instruere sciunt? Quia sæpe contingit, cum Sacerdotes lumen scientiæ, suâ culpâ, non habeant, vt per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur, offendant.

Sal tripliciter infatuatur.

Ierem. 2.

Vndè dominus: *Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt.* Tales si sint infatuati errore ignorantiæ, quis condiet illos sale sapientiæ, cum docere debeant, non doceri? instruere, non instrui? cum supra se maiores non habeant qui corrigant, nec prudentiores habere debeant qui eos instruant? Infatuantur autem per negligentiam, quia in omnibus eorum operibus, negligentia torporem ingerit, fructum operum perdit.

Matth. 15.

Sacerdotes sali infatuato quandoque comparari possint.

In Psalmis est nulla deuotio, in lectione nulla sollicitudo, in iniunctione pænitentiæ, nulla diligentia, in missæ celebratione nulla cautela, in subditorum regimine nulla discretio, in bonis operibus nulla exercitatio.

Sacerdotum negligentia arguitur.

Sed si infatuati sunt, à quò ipsi salientur? quis enim poterit eos à tanto negligentiarum præcipitio liberare? quis eos poterit sapore diligentiæ condire? Infatuati quoque sunt per auaritiam, quia ipsum Christum pro pecuniâ vendunt, sicque locum Iudæ proditoris obtinent: Baptismum emptioni exponunt, sepulturas ad vendendum prostituunt; subditorum vitia palpant, vt emungant pecuniam; adulantur vitijs, vt impleant bursam. Tale sal in Sacrificium domini non offertur, sed foras eijcitur, pedibus conculcatur, & in sterquilinium redigitur; quia tales Sacerdotes non dignè se Deo in sacrificio offerunt, nec sacrificia suà sale sapientiæ condiunt, indignè Sacramenta pertractant, indignè consecrant, sicque sal hostiæ subtrahitur, cum tamen à Domino hostia sine sale offerri prohibeatur; & sic, sal foris eijcitur; quia tales Sacerdotes & si sint de ecclesiâ nomine & numero, non tamen sunt numine, & merito, sed digni qui pedibus conculcentur.

Item, Auaritia.

Pedes sunt subditi, quibus prouidere tenentur Sacerdotes ecclesiastici, ne in viâ huius vitæ offendantur ad scandalum culpæ. His pedibus conculcantur praui Sacerdotes, quia cum subditi eos vident obtenebratos ignorantia, deiectos ignaviâ, quos debebant habere in formâ boni, habent in exemplum mali, & qui debebant esse gregis forma, sunt populi fabula, & ita vertitur sal in sterquilinium, nam fœtent tales Sacerdotes odore infamiæ, putrescunt corruptione culpæ, computrescunt in stercore consuetudinis prauæ. Sit ergo sal in Sacerdotibus, & pacem habeant inter se.

CAPVT. XLV.

Ad Coniugatos.

I. Cor. 7. PAulus Apostolus ait: *Vnusquisque habeat suam vxorem, propter fornicationem.* Item alibi: *Melius est nubere, quam uri.* Ibidem.

Dominus etiam constituens in Paradiso coniugium, ait: *Crescite & multiplicamini.* Gen. 2. In Euangelio quoque, Christus ait: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Matth. 19. & Mar. 10. O quanta est dignitas coniugij quod in paradiso habuit initium, quod incontinentiæ remouet vitium, quod in se complectitur cæleste Sacramentum: quod seruat thori fidem, quod inter conjuges indiuiduam retinet vitæ societatem, quod prolem ab infamiâ liberat, quod excusat carnale commercium à culpâ: In hoc enim statu Patriarchæ saluati, in hoc quidam Apostolorum sunt electi. O, quanta virtus huius Sacramenti, per quam ne in luxuriæ vel incontinentiæ præcipitium quis labatur, honestate coniugali excipitur! O, quantum expugnat honestatem, qui rumpit thori fidem; dum relicta coniugali thoro, adulteratur in alio, Sacramentum quantum in se est, commaculat; in corpus suum proprium peccat, vnitatem diuidit matrimonij, iura frangit coniugij. O quantum in adulterio periculum, vbi peccatur in Deum, vbi offenditur proximus, vbi crebrò homicidium perpetratur, vbi frequenter filius legitimus exhæredatur, vbi sæpé filia nubit Patri, soror fratri. Adulterium multiplicis solet esse causa flagitij. Ex adulterio enim Dauid in homicidium labitur; Ruben paternæ maledictioni subijcitur. In commendationem autem coniugij, Christus de desponsatâ nascitur: in Canâ Galileæ, nuptiæ eius præsentiâ dedicantur. Sed quamuis à peccato excuset carnale commercium, celebratur tamen ad susceptionem prolis, non ad voluptatem carnis. Temperet ergò se connexa communio carnalis, ratione loci, ratione temporis, ratione religiosi officij. Obseruet etiam homo spirituale coniugium inter carnem & spiritum, vt caro tanquam mulier spiritui obediat, Spiritus tanquam Vir, carnem vt vxorem regat.

Coniugium in paradiso institutum.

Eius dignitas, & virtus.

Adulteriū graue crimen.

Causa est multorum scelerum.

Ad Coniugatos admonitio salutaris.

Sit ibi fides thori, ne vel caro regimine spiritus relicto, adulteretur cum mundo, vel ratio seducta ipsâ carnis illecebrâ fornicetur cum illâ, iuxta illud quod dicitur, quod *vehemens amator vxoris, adulter est.* Sit etiam ibi spes prolis, scilicet, boni operis intentio: Sit ibi sacramentum spiritualis coniunctionis, procreentur tamquam filij, bona opera; Sit ibi commertium carnis & spiritus, rationabilis copula.

CAPVT. XLVI.

De Viduis.

DE Viduis dicit Apostolus: *Non nuptis & Viduis, bonum est illis si sic permaneant sicut & ego*, id est, caste. I. Cor. 7. Et alibi: *Volo autem & omnes homines esse sicut meipsum*, id est, continentes esse. Ibidem. Cum bonus sit status coniugalis, expeditior tamen est status vidualis.

Coniugij incommoda.

In

In coniugio enim est periculum in fide thori obseruandâ, periculum in temperando carnalis commertij iura: Ibi labor in sollicitudine rei familiaris; ibi onus in educatione prolis, dolor vxoris in pariendo, dolor dum gestat vterum, ibi vxor constituitur sub potestate Viri, etiam violentè; Ibi timor mariti, ne vxor fiat adultera, ibi marito non est potestas absoluta, ibi inordinatus motus, quamuis venialis. Vidua ergò ad secundas non transeat nuptias: Secundæ enim nuptiæ, suspicionem ingerunt luxuriæ, argumentum sunt incontinentiæ; viro viduata terrestri, sponso copuletur cælesti, vbi sine labore conceptus, sine dolore partus, vbi arcta iustitia, vbi Deus vita æterna, vbi conceptio voluntas ordinata, vbi partus operatio bona; vbi concupiscentia charitas, vbi fides thori longanimitas, vbi sacramentum sacramenti veritas, vbi thorus castitas, visus contemplatio, alloquium oratio, contactus æterna dilectio, vbi osculum mentis tranquillitas, vbi carnale commertium æterna iucunditas. O Vidua, si de statu viduali exemplum quæris, in Annâ prophetissâ viduitatis formam invenis. Hæc merito suæ continentiæ meruit prophetiam, merito castitatis meruit videre messiam. Ad castitatem ergo te inuitet fidei turturis viduitas, quia viduatus pari, nec amare petit, nec amari.

Coniugij spiritualis bona.

Luca 2. Viduitatis bona.

Qui si pare caret, nec ramo viridi, nec herbæ virenti insidet. Quod te admonet O vidua, quod tempore viduitatis, senescentis mundi despicias florem, virorem mundanæ delectationis contemnas. O vidua, si marito temporali iungeris, cælesti sponso minus liberè servis. *Nemo enim potest duobus Dominis servire* & dum intendis carni, minus intendis spiritui.

Matth. 6.

Capvt. XLVII.

Ad Virgines.

AD Virgines dicitur: *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Et propheta ait: *Audi filia & vide &c.* O Virgo, quæ signata es virginitatis sigillo, pudicitiæ titulo, noli prodere illud, quod natura specialius tibi commisit, quo te gratius insigniuit.

2. Cor. 11.

Psal. 44.

Noli pro modicâ delectatione perdere, quod nullo modo poterit reparari. Hic est thesaurus naturæ, qui amissus non redit: hic est flos qui efflorens minimè reflorescit.

Virginitatis encomium.

Hæc est stella quæ occidens ad ortum non revertitur: hoc est donum quod amissum non compensatur, & quia solum est quod reparare non potes, diligentius servare debes. Per hoc solum homo in carne vivens, imitatur Angelum; per hoc solum homo vincit seipsum; hoc servat famæ integritatem, custodit ab immunditiâ carnem. *Audi ergò filia*, non solum aure corporis, verum etiam aure mentis, & vide oculo cordis vt intelligas, *& inclina aurem* materialem vt obedias, & sic *obliuiscere populum tuum*. Populus, est conventus carnalium cogitationum, qui virgini suggerit vt potiatur nuptijs, vt gaudeat amplexibus coniugis, vt fæcundetur prole, vt carnali fruatur delectatione.

Psal. 44.

Cogitationes carnales per populũ designatur.

Sed, talem obliviscere populum, quia populus est Babylonis; gens confusionis, quæ filiam Sion conatur ducere captiuam. *Oblivis[c]ere etiam domum Patris tui*. Pater tuus est fomes peccati qui te genuit, qui te de matre produxit, cuius domus & habitatio est concupiscentia, in quâ fomes ille imperat, regnat, dominatur, & præcipit. *Et sic concupiscet Rex decorem tuum*. Ille scilicet Rex, qui est Rex regum, & Dominus do-

Psal. 47. minantium, de quo dicitur: *Latera aquilonis, ciuitas Regis magni*. Et Psal. 23. alibi: *Domini est terra & plenitudo eius*. O virgo, si terrestri viro nubere vis, propter iuuentutis florem, considera quia illum florem aut mors decerpit, aut saltem in hyeme senectutis efflorescit.

Hortatur ad cōnubiū spirituale.

Nube ergò illi viro qui solus habet immortalitatem, *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Si vis nubere terrestri marito propter diuitias, considera quod terrenæ diuitiæ fallaces sunt & transitoriæ, quia aut in præsenti vitâ transeunt, aut saltem in morte recedunt. Nube ergo illi, apud quem thesauri sunt incomparabiles, & diuitiæ immutabiles; *quas nec fur furatur, nec tinea demolitur*. Si autem vis nubere terrestri viro, quia pulchritudine insignitur, considera quia pulchritudinem aut infirmitas extenuat, aut senectus exstirpat, aut saltem articulus mortis exterminat. Nube ergò illi, *cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur*. Si vis nubere terrestri viro, propter generis nobilitatem, nube illi de quo dicitur, *Generationem eius quis enarrabit*? Si vis nubere terrestri marito propter mundanum honorem, vel terrenam dignitatem, considera quia summis negatum est stare diu, nimioque graues sub pondere lapsus. Nube ergo illi de quo dicitur: *Potestati eius quis resistit*? Et alibi? *Regni eius non erit finis*.

Iacobi. 1. Diuitiarū fallacia. Matth. 6. Pulchritudinis vanitas. Vita S. Agn. Isaiæ 53. Iob. 9. Lucæ. 1.

Capvt. XLVIII.

Ad Somnolentos.

Rom 13. *Scientes quia hora est iam nos de somno surgere*: Notandum est fratres charissimi, quod triplex est somnus. Est somnus, quandò quis rapitur ad contemplationem cælestium, & tunc quiescunt naturales vires. De quo dicitur: *Misit Dominus soporem in Adam*. Est alius somnus, quando quiescunt animales virtutes; & operantur naturales, de quo dicitur, quod *Angelus apparuit in somnis Ioseph*. Tertius somnus est, quando dormit ratio, & sensualitas exorbitat. Primus somnus fit supra hominem; Secundus secundum hominem; tertius infrà hominem. Primus miraculosus, secundus imaginarius, tertius monstruosus. Per primum fit homo Deus, per secundum spiritus, per tertium pecus. In primo somniat vera, in secundo monstruosa; tertius verò fit nocte peccati, in tenebris vitij, in vmbrâ delicti. Nunc ergo in tempore gratiæ, hora est iam nos de somno erroris surgere, de somno peccati exurgere. Quatuor enim nos debent excitare à somno; Sol oriens, galli cantus, timor furis, sollicitudo rei familiaris. Sol iustitiæ nos excitat à somno peccati, qui nobis iam ortus est per gratiam in baptismo, quandò abrenuntiavimus peccato. Per hoc ergò quod iam accepimus gratiam, inuitamur ad sollicitudinem mentis, & ad eius custodiam.

Somnus cōtemplationis. Gen, 2. Matth. 1. & 2. Somnus erroris. Quatuor nos excitare debent à somno peccati.

Galli cantus nos excitat à somno, id est, Prædicatoris admonitio. Timor etiam furis, id est, diaboli, qui si nos inuenit dormientes, intrabit corpus per luxuriam, animam per superbiam, auferens purpuramenta virtutum, diuitias bonorum operum. Sollicitudo etiam rei familiaris nos excitare debet à somno peccati. Excitemur ergo, quia tot excitant nos; vigilemus, quia tot ad vigilias nos invitant, & quia propior est nostra salus, quam cum credidimus: Perseveremus in gratiâ, quia imminet gloria. Curramus per stadium, quia imminet brauium. Dupliciter autem iustus appropinquat saluti æternæ; per dietam vitæ naturalis, per dietam vitæ spiritualis: quia quantò plus iustus explet de dietâ temporalis vitæ, tantò plus accedit ad vitam gloriæ.

Quanto magis complet dietam vitæ spiritualis, tanto magis appropinquat saluti vitæ æternalis, Quanto ergo iustus sanctior, tanto saluti propinquior, quantoque senior, tanto eidem vicinior, *Propior est nostra salus quam cum credidimus*, quia cum primò est nobis fides collata, maior pars restabat de vitæ dieta, & ideò maior pars iustitiæ erat con- Rom. 13.

Ibidem. consummanda. *Nox etiam præcessit, & dies appropinquavit.* Triplex est nox, nox ignorantiæ, nox culpæ, nox tribulationis mundanæ. De nocte ignorantiæ dicitur: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* De nocte culpæ dicitur: *Lavabo per singulas noctes lectum meum:* De nocte tribulationis mundanæ dicitur: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.* In primâ ambulant fatui, in secundâ impij, in tertiâ miseri. Nox autem ignorantiæ recessit, quia iam instructi sumus per legem, informati per rationem, docti per creaturam omnem. Lex enim docet quid agendum, ratio quomodo agendum, creatura pro quo agendum. Omnis enim creatura dum creatori seruit, ad serviendum Deo nos instruit. Recessit etiam nox culpæ, quia ex quo gratia nobis in baptismo est collata, culpa à nobis est relegata. Recessit nox tribulationis mundanæ, quia cum primitiva ecclesia varias sustineret tribulationes, ab insultu Tyrannorum, ab impetu falsorum Fratrum; ab impugnatione hæreticorum; iam ex parte tempestas est sedata, vt ecclesia quietè possit Deo militare. Ergò, *dies appropinquavit*, scilicet dies scientiæ, vt illuminet nescientem; dies gratiæ, vt dirigat deviantem; dies prosperitatis mundanæ, vt mulceat laborantem.

Nox ignorantiæ, nox culpæ, nox tribulationis. *Psal. 6.* *Psal. 41.* Nox ignorantiæ transisse dicitur. Similiter, nox tribulationis, & nox culpæ. Dies scientiæ, dies gratiæ, dies prosperitatis.

Abijciamus ergò opera tenebrarum. Sicut variæ sunt species noctis, ita diversæ sunt species obtenebrationis. Sunt enim tenebræ ignorantiarum, de quibus dicitur: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Sunt tenebræ peccatorum, de quibus dicitur: *Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.* Sunt tenebræ pœnarum, de quibus dicitur: *Proijcite eum in tenebras exteriores*; Tenebræ ignorantiarum, sunt interiores; tenebræ peccatorum, intimæ; tenebræ pœnarum, exteriores. *Abijciamus ergo opera tenebrarum*, vt benè agamus, fugiamus opera pœnarum; ne miserè viuamus. Abijciamus opera ignorantiarum, vt simus prudentes; opera peccatorum, vt simus simplices; opera pœnarum, vt simus felices. Et sic *induamus arma lucis*, muniti luce sapientiæ contra hæreticos, luce gratiæ contrà diabolum, luce gloriæ contra infernum. *Sicut in die honestè ambulemus.* Qui in nocte ambulat, frequenter inhonestè ambulat, quia aut offendit in scandalum, aut incidit in lutũ, aut labitur in præcipitium, aut ruit in lacum: Sic qui in nocte peccatorum ambulat, aliquando offendit in montem superbiæ, incidit in præcipitium gulæ, ruit in lacũ avaritiæ. Ambulemus ergo honestè in die bonæ operationis, vt perveniamus ad diem æternitatis.

Tenebrarũ species diversæ. *Isaie. 9.* *Ioannis. 12.* *Matt. 22. & 25.* *Rom. 13.* Opera tenebrarum, quæ. Arma lucis. *Ibidem.*

FINIS.

SERMONES OCTO, M.ri ALANI DE INSVLIS, EX ANTIQVISSIMO CODICE BIBLIOTHECÆ B. MARIÆ DE ALNA, ORDINIS CISTERCIENCIS IN DIÆCESI LEODIENSI, NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODVCTI.

SERMO I.

De spirituali unitate Abbatis & Monachorum.

Osculetur me osculo oris sui, &c. Cant. 1.

NOTANDVM (Fratres charissimi) quæ petat, quid petat, & à quo petat. Virgo Virginum petit, osculum petit, à vero spôso, id est, à Christo petit. Quod osculum? non illud à quo defluit fermentum luxuriæ; sed, à quo distillat favus cælestis gratiæ. Triplex autem osculum virgo petijt, quæ postulatum obtinuit. Osculum spirituale triplex.

Est autem primum genus osculi, quod fit per spiritualem coniunctionem animæ & Dei; secundum osculum est, quo Pater osculatur Filium, est enim Spiritus sanctus Patris & Filij amor & nexus. Tertium osculum est Incarnationis, quo Christus per humanitatem assumptam, osculatus est Virginem Mariam. Primum osculum est, inspirationis; secundum, spirationis: tertium, Incarnationis. Primum osculum, est cordis; secundum, oris; tertium, corporis. Primum reddit savum, secundum balsamum, tertium oleum.

Antè Incarnationem ergo, virgo petijt osculum internæ visitationis, vt per hoc servaret integrè sigillum virginitatis: nec suâ fuit petitione fraudata, sed interna inspiratione visitata. Osculum quod Beata virgo petit. Cant. 1.

Ergò primum osculum sensit, quandò virginitatis sigillum non amisit, & sic per visitationem internam, se quodammodò reddidit verbi Incarnatione dignam. Sed quâ dignitate? dignitate triplici; dignitate prælectionis, dignitate electionis, dignitate sub electionis. Dignitas præ electionis fuit, quandò ab æterno decreto prædestinationis, ad hoc fuit prælecta, vt esset Dei mater intacta: sed postquam Spiritus sanctus eam obumbravit, ad hoc elegit vt filium Dei conciperet, & conceptum ineffabili partu in lucem produceret; subelecta etiam fuit, respectu illius humanæ naturæ quæ verbo Dei amica fuit ineffabili amore. Dignitas triplex B. Mariæ.

Illa ergo humana natura principaliter electa est, cui uniretur beata virgo subelecta, vt ex eâ Filius Dei nasceretur. Secundum autem & tertium osculum petijt, cum ab Angelo audiens, *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*, Ipsa ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Et ex quo hoc dixit, utrumque osculum recepit, Spiritum scilicet ad sui confirmationem, Filium verò Dei in conceptione. Luc. 1.

Sed sicut hoc nomen, osculum, in sacrâ paginâ nunc aureis, nunc terris lit-o-

litteris scribitur, sic diuersa etiam sunt oscula, nam sicut Christus sua habet oscula, ita & Antichristus, id est Diabolus, sua habet basia, id est, sua via: Osculatur enim aliquandò hominem, blandiendo per mundana, aliquandò decipiendo luxuriâ, aliquandò tentando suggestione internâ. Primum osculum venenosum, secundum fœtosum, tertium lutosum: primum fraudulenti, secundum adulteri, tertium prædonis & furis. Sed his osculis relegatis, in Ecclesiâ Dei debet obseruari, vnum charitatis ad proximum; secundum ad Prælatum, obedientiæ; tertium compassionis ad subditum.

Diabolus hominem osculatur multiplici osculo.

Osculum charitatis triplex.

Hic est triplex funiculus qui difficilè rumpitur, per quem vnitas claustralis seruatur, quæ in tribus consistit, in vnitate singularitatis, vnionis, & integritatis: a quâ triplici vnitate, claustralis monachus dicitur, quasi vnitati custos.

Vnitas claustralis in tribus consistit.

Monachus vnde sic dictus.

Oportet monachum habere vnitatem singularitatis, vt proximorum peccatis non consentiat, sed saltem mente ab eorum enormitatibus se excipiat; in eo etiam seruari debet vnitas vnionis, vt charitate compatiatur proximis, adstringatur vinculo Religionis, vniatur nexu compassionis. Non debet etiam aberrare claustralis ab vnitate integritatis; imò, debet seruare integritatem mentis & corporis, vt in nullo eum fractum interius, hostis inueniat, per quod insultanti ad interna aditus pateat. Nec solum in prædictis osculis Sponsus commendabilis, verum etiam in vberibus suis, vndè sequitur: *Pulchriora sunt vbera tua vino.* Duo sunt vbera Sponsi; ab vno lac, ab alio vinum emanat. Per lac, misericordia; per vinum, iustitia designatur: quia sicut lac dulce est, & cibus paruulorum, sic amicabiliter misericordia exercetur in parvulos; Per vinum, iustitia; quia sicut vinum austerius est, & maiorum potus, sic iustitia austerior est, & in maiores exercetur. Prima autem duo vbera dulciora sunt vino, id est, austeritate veteris legis, vbi erat iustitia sine misericordiâ, sine miseratione miseria; sed tempore noui testamenti, iustitiæ seueritas misericordiæ dulcedine temperatur & misericordiæ dulcedo, iustitiæ seueritate asperatur. Hæc duo vbera debet habere quilibet Prælatus, quibus & Episcopus subditum, doctor discipulum, Abbas reficiat monachum, ei exhibens vbera matris, nec non verbera Patris, nunc fulgurando correctionibus & minis, nunc complunendo admonitionibus & beneficijs. Hæc autem vbera flagrare debent vnguentis optimis.

Cant. 1.

Vbera Sponsi vinum & lac emanant, id est, misericordiam & iustitiam.

Vbera Prælati quibus subditos pascat.

Tria autem sunt genera vnguentorum; Vnguentum purgans, vnguentum mitigans, unguentum sanans. Vnguentum purgans adhibet Christus, cum per flagella in homine peccatum purgat; mitigans, cum per misericordiam errantem releuat; sanans, cum admonitionibus & doctrinis confortat. hoc triplex vnguentum debet Abbas suis subditis exhibere, vt inobedientes correctionibus & disciplinis à peccato purget, vel, si obstinati fuerint, à consortio aliorum eliminet; infirmos verò, compensationis & dispensationibus remedio sustentet, imperitos doctrinis illustret. Debet enim Prælatus esse forma gregis, vt alijs se conformet, & in se alios formet. Sed cauendum ne talis forma deformetur, talis facies inficiatur, tale speculum tenebretur: Prælatus etenim debet esse speculum, sed non quodlibet. Sunt enim speculorum tria genera; Est speculum in quo sinistræ partes sinistræ, & dextræ videntur dextræ, per quod speculum Prælatus ille significatur, qui in operibus & doctrinis declarat quæ sunt sinistra, id est, terrena, & quæ dextra, id est æterna. Est aliud speculum, in quo sinistræ partes dexteræ, & dextræ sinistræ videntur, per quod Prælatus ille significatur, qui prèponit terrena diuinis tanquam meliora, & postponit diuina tanquam deteriora.

Vnguentorum spiritualiũ tria genera, Abbas debet habere.

Prælatus debet esse forma gregis.

Debet esse speculum.

Speculorum tria genera.

Tertium speculum est, in quo superiores partes hominis videntur inferiores, & inferiores superiores, per quod designatur ille Prælatus qui secundum sensualitatem ita semper intentus est terrenis, ut ratione non respiciat ad superiora. Conformetur ergò quilibet Prælatus primo speculo, vt de spe perveniat ad speciem,

ciem, de viâ perveniat ad patriam, de misericordiâ ad gloriam. Quam nobis præstare dignetur Iesus Christus, Amen.

Sermo II. Eiusdem.

In Annuntiatione Beatæ Mariæ, quandò evenit Dominicâ in palmis.

Psal. 86. *Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.*

FRatres charissimi, Rex Regum qui imperat ventis & mari, cuius ciuitas, latera aquilonis, vt in omnibus rebus suæ Trinitatis figuraret imaginem, trinam sibi fabricatus est ciuitatem; Quarum mundus est Prima, Ecclesia Secunda, Virgo virginum Tertia; mundus etenim eleganti similitudine ciuitatis censetur nomine, quia sicut in ciuitate Rei pub. maiestas seruatur, sic mundus suâ repub. non frustratur. Sicut enim Respublica est ordinatus rerum conuentus, inter quas, aliæ imperant, aliæ operantur, aliæ obtemperant; Sic in mundo quasi in ciuitate magnâ, Deus est imperans, angelus operans, homo obtemperans. Similiter Ecclesia, eleganti modo ciuitatis censetur vocabulo, in quâ maiores Prælati authoritate disponunt, mediocres singula actione componunt, inferiores se maiorum authoritati subponunt. In hâc ciuitate murus est Christianæ fidei fundamentum; cæmentum, est sanguis martyrum; propugnacula, authoritates Sanctorum; plateæ, charitatis latitudo; vallum, humilitatis altitudo; pons, obedientia; ianua, eleemosynæ. Non inconsequenter etiam Virgo virginum ciuitatis sortitur vocabulum, in quâ imperavit rationis authoritas, operata est sensualitas, servivit carnalitas; In quâ, fuerunt ciues, motus rationales; à quibus, discretione armatis, servata est ciuitas, ne in eam dæmonis grassaretur hostilitas. In hâc ciuitate; murus fuit constantia, cæmentum temperantia, fortitudo propugnaculum, prudentia vallum. Orientalis porta fides, per quam Sol iustitiæ in eâ illuxit; meridiana porta charitas, per quam in eâ Spiritus sancti ardor incaluit; septentrionalis porta virginitas, per quam in eâ concupiscentia carnalis extincta est; occidentalis porta humilitas, per quam in eâ mundanæ tentationes propulsatæ sunt. Hanc fluuius cælestis gratiæ sic præterfluit, quod in eam continuè refluat, sic muniens ciuitatem, quod non timeat incursum hostilem. De quo fluuio dicitur: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Psal. 45. In hâc ciuitate est hortus conclusus, hortus signatus, hortus irriguus, hortus arboribus consitus, herbis venustatus, floribus ornatus, id est, mens virginis, in quâ velut in horto cælesti, mores honesti in similitudine arborum, fructus bonorum operum pariunt; bonæ cogitationes in exemplum herbarum virorem internæ deuotionis emittunt: virtutes in exemplar florum, odorem bonæ opinionis producunt. In hoc horto viret myrtus temperantiæ, rosa patientiæ, lilium castitatis, viola æternæ contemplationis. Has ergo tres ciuitates construxit Rex Regum, vt habitaret cum filijs hominum.

In Primâ, ciuitate fuit Creator; in Secundâ, Saluator; in Tertiâ, Miserator. In primâ resultauit eius potentia, in secundâ sapientia, in tertiâ gratia. De Primâ dictum est: *Latera aquilonis ciuitas regis magni.* Psal. 47. De Secundâ; *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum!* Psal. 83. De Tertiâ; *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* Psal. 86. Sed videamus, quam gloriosa dicta sint de Virgine Mariâ. Ait Balaam, *Orietur stella ex Iacob.* Num. 24. Hæc est illa quæ in arcturo cælesti, gerit imaginem immobilis poli. Iuxta Philosophos, Arcturus est ille stellarum numerus septenarius, qui nunc arctos, nunc vrsa, nunc Septentrio dicitur, in quo stella quæ polus dicitur, vltimum locum tenens, immobilis manet, iter nauigantibus præbens. Per Arcturum igitur Ecclesia signatur; quia

Marginal notes: Ciuitates Dei tres sunt mundus, ecclesia, BB. Virgo. — Mundi regimen. — Ecclesiæ regimen. — Structura eiusdé spiritualis. — BB. Virgo quâ ratione dicatur ciuitas. — Eiusdem ciuitatis regimen, & structura. — Fluuius ciuitaté hanc præterfluens. — hortus huius ciuitatis. — Arcturus constellatio eadem cum Vrsa. — Ecclesiam designat.

quia sicut Arcturus semper vrgetur & nunquam mergitur, sic Ecclesia semper flagellatur; neque flectitur. In hoc Arcturo cælesti, quæ polus immobilis est, Maria, nullâ tentatione motâ, nullâ tribulatione concussâ, iis qui timent in mari mundi huius naufragium, præbet salutis portum. De eâdem ait Isaias: *Egredietur virga de radice Iesse &c.* Consequenter virgæ Virgo comparatur ratione directionis, ratione correctionis, ratione parturitionis. Sicut enim virga in altum dirigitur, sic Virgo ad æterna erigitur; sicut virgâ excessus corriguntur, sic per Virginem peccata remittuntur; sicut virga parturit fructum, sic Virgo parturit panem Angelorum. Nec solum ratione muneris, sed etiam ratione nominis, virgæ comparatur. Virgo, factâ vnius enim litteræ mutatione in vocabulo, de virgâ fit Virgo. Et dum ex Evæ matris floribus velut aurea rosa processit Virgo Maria, virga facta est Virgo; Et alpha mutatum est in ω; quia principium factum finis, id est, æternus factus est temporalis. Hæc est castrum, seu castellum, de quo dictum est: *Ite in castellum quod contra vos est, & invenietis asinam alligatam, & pullum cum eâ &c.* Cum enim filius Dei vellet assumere trabeam humanitatis in tabernaculo Virginis, præcepit Angelis vt eam custodirent ab omni illecebrâ carnis, dicens illis; Ite ad castellum: ite ad Virginem custodiendo, ite ad Virginem consulendo, ite ad Virginem comitando. Hæc Virgo consequenter dicitur etiam castellum. Eva autem prima mulier antea castrum etiam fuit, quia naturalibus & gratuitis donis munita, sed postmodum ad instar vilissimi oppidi redacta, imò villa obsoleta facta, patens omni hosti, carni, mundo & dæmoni, sicque genus humanum desolatum planè mansit, vsque dum Rex regum in Sole tabernaculum posuit, id est, in Virgine castellum confirmavit, quando Virgo per adventum Spiritus sancti ita roborata fuit, vt hosti ad eam non pateret introitus.

Polus, B. Mariam designat.

Isai. 11.

B. Maria Virgæ comparatur.

Item. Castello.

Matt. 21.

Neque vacat â ratione, quod dicitur: *quod contra vos est.* Humana enim natura antè Incarnationē, Angelicæ fuit naturæ contraria. In hoc Castello erant asina & pullus ligati, id est, sensualitas & sensualitatis motus primitiui, qui ex se non erant bono obnoxij, sed per Angelorum ministerium ad bonum soluti sunt; & postquam Christus per Incarnationem aduenit, super asinam & pullum sedit, quia tam sensualitas quam primitiuus eius motus, ei obediuit, Christus hoc intrauit castellum, pugnaturus contra diabolum, sed intrauit per auream portam ianuis clausis, quia neque in ingressu, neque in egressu, fractum est in eâ sigillū virginitatis. Hæc est famosa illa Hierusalem, in quâ verus ille Salomon templum solenne extruxit. Quæ enim consequentius censeri posset Hierusalem, id est, visio pacis, quam illa in quâ quieuit pax æternitatis, in quâ verus Salomon id est Christus, fabricatus est templum sui corporis, de quo dictum est: *Soluite templum hoc. &c.*

B. Maria, Virgo in partu, & post.

Ciuitati Hierusalem comparatur.

Ioh. 2.

Sed in fabricatione huius templi neque malleus neque securis est audita; quia neq; in conceptione neque in partu, crepitum carnis vel dolorum sensit Maria. Quia autem ad templum Salomonis tria pertinebāt altaria, Primum holocaustorum, in quo mactabantur animalia, Secundum thijmiamatis, in quo offerebantur aromatica, Tertium propitiatorium, in quo apparebat gloria diuina; Ita in templo Christi, id est, in eius humanâ naturâ, tria resultant altaria; Primum altare est holocaustorum, scilicet caro eius gloriosa, in qua nostra consumpta sunt peccata; secundum, anima, quia sicut in altari thijmiamatis offerebantur aromaticæ species, sic anima Christi varijs virtutibus referta est: tertium, Diuinitas, in quâ elucescit diuinæ authoritatis maiestas. Igitur Fratres charissimi, ad similitudinem Virginis, si non ciuitatem, saltem villam, si non castrum Regi regum præparare possumus, saltem in animo nostro hospitium præparemus, imò vel hospitiolum in mente nostrâ vt in eâ dignetur ponere tabernacula sua; sed prius purgemus mentem nostram, vt inuitemus volentem. Tribus autem solet infici hospitium

Christi corpus templo comparatur.

In hoc templo tria sunt altaria.

Christo hospitium in mente nostrâ quomodo parare debeamus.

tium, à quibus nos oportet mundare mentis tabernaculum, ſcilicet, ſterquilinio, puluere & luto: ſterquilium luxuria eſt, quæ fætet in carne, fætet in animâ, fætet in famâ. Sicut enim ſterquilinium quanto magis mouetur, tanto magis fætet; ſic luxuria quanto magis exercetur, tanto magis olet. Sed in hoc etiam melius eſt ſterquilinium luxuriâ, quia additum terræ noſtræ, illam fæcundat, luxuria terræ carnis noſtræ adhærens, eam infirmat. Puluis eſt vana gloria, quem proijcit ventus à facie terræ, quia in nihilum redigitur timore ſuperbiæ. De puluere naſcuntur cijniphes, quæ pungunt aculeis; ex vanâ gloriâ naſcuntur prauæ cogitationes, quæ penetrant armarium cordis. Puluis obtenebrat oculum, vana gloria excæcat animum.

Luxuria fædior eſt ſterquilinio.

Vana gloria, puluis eſt.

Lutum verò quod immundum & tenax eſt, auaritiam ſignat, quæ & viſco tenacitatis hominem illicit, & ſpurcitiâ cupiditatis inficit. Hec Auaritia eſt quæ noſtri temporis homines ad Idololatriam reuerti cogit, de qua Apoſtolus ait: *Auaritia qua eſt Idolorum ſeruitus.* Hæc cogit hominem poſtponere Deum, colere nummum. Noſtri autem temporis Idololatria tres habet filias, primam, quæ facit coli ventrem per crapulam; ſecundam, in quâ mundus diligitur per concupiſcentiam: tertiam, in quâ caro colitur per luxuriam. Vt autem fictis vocabulis liciat nos loqui, prima poteſt dici Bacchilatria; ſecunda nummulatria; tertia carnilatria. Purgemus igitur mentis hoſpitium à ſterquilinio, per continentiam; à puluere, per patientiam: à luto, per eleemoſynam, vt ita in nobis dignus poſſimus Deo præparare habitaculum. Quod nobis præſtare dignetur Ieſus Chriſtus Dominus noſter, Amen.

Auaritia, lutum dicitur.

Eiuſdem malitia. Epheſ. 5.

Bacchilatria, nummulatria, Carnilatria.

Sermo. III.

De timore Iudicij, in Quadrageſima.

Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus. Pſal. 59.

FRatres, Apoſtolus nihil ſibi conſcius, non tamen de meritorum prærogatiuâ præſumens, cum de ſeipſo loqueretur, ait: *gloria mea, teſtimonium conſcientiæ meæ.* Ego autem quem vermis prauæ conſcientiæ remordet, quem ſcintillula rationis (quæ nec eſt in Cain fratricidâ extincta) accuſat & arguit, dicere poſſum: verecundia mea teſtimonium conſcientiæ meæ; *tota die* enim *verecundia mea contra me eſt, & peccatum meum coram me eſt ſemper.* Vnde non mea, ſed Prophetæ verba vobis propoſui, qui priuilegio Prophetiæ, tuba ſeu organum dici promeruit Spiritus ſancti: Nullo enim exteriori adminiculo ſuſcitatus, non per facta, non per ſomnia, non per dicta, non per viſiones, ſed ſolius Spiritus Sancti reuelatione futura præuidet, & præuiſa prænuntiauit: huius reuerà verba ſunt in perſonâ alicuius modernorum Patrum loquentis ad eum: *Qui dat verbum euangelizantibus virtute multâ,* Item *Qui dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpergit.* Aſſerens eum dediſſe, & determinâns quibus dedit, & quid, & quare. Quibus? *metuentibus te*; quid? *ſignificationem*: Quare? *vt fugiant à facie arcus.* Vbi vigilanter aduertendum eſt, quia non dixit ſimpliciter, metuentibus, ſed, metuentibus te, ſic inſinuans de quo timore intendat. Eſt enim triplex timor, ſcilicet, timor horroris, timor cautelæ, timor reuerentiæ. Timor horroris eſt, quo timemus ſeu horremus pænam; timor cautelæ, quo cauemus culpã & etiã pænam

2. Cor. 1.

Gen. 4.

Pſal. 43.

Pſal. 67.

Pſal. 147.

Timor triplex horroris, cautelæ, & reuerentiæ.

pœnam: timor reverentiæ, quo divinam reveremur maiestatem. Horum Primus erudit; Secundus, prouehit, Tertius consummat & perficit. De Primo dicitur in personâ Christi capitis: *Timor & tremor venerũt super me, & contexerunt me tenebræ. Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, &c.* Et de eodem in Evangelio: *Cæpit Iesus pavere & timere.* Assumpsit enim Redemptor noster verum timorem, veram tristitiam, sicut & veram carnem, non necessitate condolentis, sed miserationis voluntate. De Secundo, in Salomone dicitur: *Beatus qui semper est pavidus.* Et super eundem locum: Pœna iudicij quanto minus timetur, tanto districtius portabitur. Et alibi: Prudenter timetur quidquid accidere potest. De Tertio, dicit Isaias: *A timore tuo, Domine, concepimus, & parturiuimus spiritum salutis.*

Psal. 54.

Marci. 14.

Prov. 28.

Isaia. 26.

Psalmista verò commendat eundem dicens: *Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi.* Et alibi: *Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.*

Psal. 18.

Psal. 33.

Istis reverà data est significatio in tribus, scilicet in Scripturis, in Sacramentis, & in operum exemplis. In Scripturis: continent enim sacræ scripturæ volumina, mandata & prohibitiones, quæ sunt signa voluntatis Divinæ, cum plerumque præcipiat ea quæ vult vt impleas, & prohibeat quæ vult vt caveas: & hoc edictum tam præceptum quam prohibitio, voluntatis nomine nonnunquam solet appellari. In Sacramentis dedit significationem: quia nil aliud Sacramentum, quam *invisibilis gratiæ signum*; quod in baptismo & alijs declarari potest; ablutio enim corporis exterior quæ fit in baptismo, interiorem originalis maculæ designat ablutionem, vnctio verò tam in baptismate quam in confirmatione facta, interiorem animæ figurat vnctionem, forma etiam panis visibilis in altari, invisibilem Domini carnem designat. Istæ sunt tenebræ de quibus in psalmis dicitur: *posuit tenebras latibulum suum.* Latet enim sive continetur sub sacramentis divina gratia, vndè & ipsa vasa dicuntur in Evangelio, vbi dicitur, oleum recondite in vasis vestris. Et in Isaiâ; *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Hæc vasa in quibusdam sunt vacua, in quibusdam semi plena, in quibusdam verò plena. In apostatis vacua sunt, qui cum à fide exciderint, nec nomine nec numine Christiani sunt: semi plena sunt in falsis fratribus, quis nomine tenus tantum Christiani sunt; plena sunt, in quibus nomen & deuotio reperitur. Ista sunt alligamenta quæ Samaritanus noster qui de Ierusalem descendebat in Iericho, adhibuit. Eadem sunt mons caliginosus de quo in Isaiâ: *Super montem caliginosum leuate signum.* Quod impletur à Sacerdotibus super sacramenta signum sanctæ crucis levantibus, vt in baptismi consecratione, & in Eucharistiæ confectione. Dedit significationem Dominus in operum exemplis, de quibus duo possumus excipere, scilicet orationem & ieiunium; oravit enim Dominus cum ascendisset in montem, pernoctans in oratione; oravit & in horto trans torrentem Cedron, semel, iterum, & tertiò; & discipulos ad idem invitavit dicens: vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quæ Sacerdos Evangelicus repræsentat in illo trino silentio quod fit in canone Missæ.

Quid sit Sacramentum, declaratur.

Psal 17.

Sacramenta dicuntur vasa gratiæ.

Isaia. 52.

Sacramentorum figuræ variæ.

Lucæ. 10.

Isaia. 13.

Matt. 14.

Matth. 26.

Silentium in Canone Missæ quid designet.

Ieiunauit etiam Dominus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, non solum in propria sui personâ, sed etiam in suis præconibus, Moyse & Heliâ, vt qui per Moysem dixerat, in ore duorum vel trium stet omne verbum, in duorum vel trium facto nobis commendaret ieiunium. Credimus autem nec temere nec casu; sed alto consilio Dominum Christianæ militiæ seu ieiunio quadragenarium numerum deputasse, in quo nobis insinuatur quibus armis militare debeamus; cum enim ex denario & quaternario in se ductis, quadragenarius surgat, denarius ad vetus testamentum, propter decalogum, pertinet, quaternarius ad nouum, gratiâ Evangelij. Fideles autem contra

Matth. 4.

Exod. 24.

3. Reg. 19.

Quadragesimarius numerus quare deputatus ieiunio.

contra carnem, contra mundum, & contra diabolum obseruando mandata veteris & nouæ Legis militare debent. Ecce, *metuentibus significationem dedit dominus*. Quare? *vt fugiant à facie arcus*, id est à terribili sententiâ futuri iudicij, quod in arcu figuratur, quia quanto fortius lignum retroflectitur, tanto impetuosius sagitta in anteriora dirigitur: ita, quanto magis iudicium differtur, tanto grauior & austerior erit sententia quâ dicetur: *Ite maledicti in ignem æternum*. Dici tamen potest absque præiudicio potioris sententiæ, in arcu diuinum præfigurari iudicium. In arcu enim chorda licet flexibilis, ligni rigorem flectit, & incuruat, ita in examine diuino, rigorem iustitiæ lenitas temperauit misericordiæ. *Vniuersæ enim viæ domini, misericordia & veritas*. Et in iudicio, misericordia & veritas obuiabunt sibi, iustitia & pax deosculabuntur. Vndè & calici pleno mixtura comparatur, cum dicitur: *calix in manu domini vini meri plenus mixto*. Ibi enim est iustitia puniens, & misericordia compatiens. Vt igitur, fratres, fugiamus à facie arcus, impleamus quod iubet, caueamus quod prohibet, suscipiamus sacramenta quæ instituit, imitemur operum exempla quæ proposuit. Eamus & ostendamus nos Sacerdoti, conscientias nostras effundamus coram Christi vicario, vulnerum nostrorum medicinam ab eo postulantes. Ipse est enim medicus de quo in Hieremiâ: *numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi?* Iste est sapiens de quo dicitur, *furor illi secundum similitudinem serpentis, sicut Aspidis surdæ & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & medicamenti medicati à Sapiente*. Hic si voluerit nobiscum contendere in priuato iudicio, & tunicam tollere, dimittamus ei & pallium, id est, non tantum interiora peccata, sed etiam exteriora quæ corporis ministerio geruntur, diligenter exponamus; si videlicet vana videndo, vel audiendo ludicra, si in olfactu aromatum, vel in gustu saporum, vel in alienæ cuticulæ contactu excesserimus, species confiteamur, & offeramus munus quod præcepit moyses offerri. Præcepit equidem moyses neminem pro suspicione lepræ absque Sacerdotis examine, excludi à castris, prohibuit etiam quempiam, licet mundum, intra castra recipi, nisi Sacerdoti se præsentaret. Instituit etiam, vt quem mundabat & mundum iudicabat Sacerdos, offerre ouem anniculam, duos agnos immaculatos, tres decimas similæ, & sextarium olei. Offeramus ergo perfectam obedientiam Sacerdoti, id est, iniungenti nobis condignam satisfactionem, obtemperemus, ne simus quasi vitula quæ lasciuit, & iugum reijcit, sed tanquam vitula docta diligere trituram; offeramus & duos agnos immaculatos, id est, ieiunium & eleemosijnam, ita vt nec eleemosijnam vana gloria polluat, nec ieiunium voluntas cumulandi pecuniâ corrumpat. Docet enim, vt qui eleemosijnam erogat, incautum esse leui famæ pretio, thesaurum bonæ conscientiæ venditare. Decet etiam vt ieiunans cogitet quia fructuosæ non sunt angustiæ nostræ, nisi alteri præstiterimus latitudinem. Offeramus etiam tres decimas similæ, id est, fidem Trinitatis, cuius subtilitas incomprehensibilis. Offeramus denique sextarium olei, id est, sex opera misericordiæ, proximis impendamus, quæ Dominus in Euangelio Matthæi insinuat, & Isaias ex parte, dicens: *Hoc est ieiunium quod elegi dicit dominus, solue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & onus eorum dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam; Si videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumē tuum, & sanitas tua citius orietur*. Ecce salubre consilium! qui enim hæc fecerit, in die ventilationis extremæ à dextris positus audiet: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c.*

Quod nobis præstare dignetur Iesus Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Psal. 59. Iudicium per arcum figuratur. Matt. 25. Psal. 24. Psal. 84. Psal. 74. Hortatur ad Sacramentum pœnitentiæ. Ierem. 8. Psal. 57. Leuitici 13. & 14. Ibidem. Cap. 14. Sacerdoti pœnitentiam iniungenti obediendum. Oblationes Deo offerendæ. Matth. 6. Isaiæ. 58. Matth. 25.

SERMO

Sermo. IV.

De Pascha, Ad magistros Clericorum.

Gen. 18. *Accelera, tria sata similæ commiisce, & fac panem subcineritium.*

Ista sunt verba Abrahæ ad Saram. Abraham autem hospitans in conualle mambre, tres viros vidit, & vnum adorauit, quibus supplicans, obtinuit vt ad eum de nocte diuerterent, & cibum sumerent: Vndè tabernaculum ingressus, Saræ præcipiens ait: *Accelera &c.*

Sensus literalis comparatur saxo, mijsticus melli. Fratres mei, profundum credimus sub his velari mysterium. Quod liquidò constabit, si mel de petrâ, & oleum de saxo durissimo, id est, spiritalem intellectum ex sensu eliciamus historico. Queramus ergo solem sub nube, medullam sub cortice, spiritum viuificantem sub litterâ occidente. Sint ergo verba hæc Patris ad Filium, quibus & nominum mutatio, & ætatum assignatio satis congruit; Abraham enim primò dictus Abram, id est, pater excelsus, antè mundi creationem, vndè idem ad Filium: *Tecum principium in die virtutis tuæ &c.* Et de eo Filius: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Id est, áb æterno genui te, circa verò mundi cursilis originem, factus est Pater multarum gentium. Psal. 109. Psal. 2.

Historia Abrahæ & Saræ, applicatur Christo & ecclesiæ. Vndè clamat Ecclesia: Abba pater; In vnam Christi ecclesiam conuenerunt Iudæus & gentilis. Clamat ergo Iudæus, Abba; Gentilis, Pater.

Sara autem primo Sarai dicta est, quasi Princeps mea, deindè Sara, quasi princeps absolute, & generaliter. Fuit ergo prius Sarai; De eo enim Iuda cus populus dicere poterat Christo, tu princeps meus, Vndè Psalmista; *Notus in Iudæâ Deus, & in Israel magnum nomẽ eius.* Modo est Sara, quia princeps plurium. Adorant enim eum omnes Reges, omnes gentes seruiunt ei. Et de eodem dictum: *Excelsus super omnes gentes dominus, & super cælos gloria eius.* Ipse autem non tantum est princeps, sed principium, unde in Euangelio; *Ego principium qui & loquor vobis.* Ipse est principium de principio, Ipse est alpha & omega, id est, principium & finis. Item circa natiuitatem Isaac, Abraham centenarius, Sara nonagenaria erat, iuxta illud, putas *centenario nascetur filius? & mulier nonagenaria pariet?* Centenarius autem numerus quadratus est, à leuâ transit in dexteram, denario ternarium multiplicante procreatur; nonagenarius autem non ad tantam euadit perfectionem, In quibus notatur, quod penes patrem sit authoritas principij in filium. Sint ergo verba patris ad filium, *Accelera, tria sata commisce, &c.* Filius autem Patri obediens reuerentiâ accelerauit. Ipse enim est de quo dictum est: *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Et alibi: *Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo eius.* Vere velociter, breui enim temporis spatio, ferè in triennio, vniuersis innotuit eius saluberrima predicatio. Psal. 75. Psal. 112. Ioannis. 8. Gen. 17. Gen. 18. Psal. 18. Psal. 147.

Tria sata commiscuit, id est, Trinitatem personarum ineffabilem, prædicando fidelium mentibus inseruit, quæque bene in satis similæ, id est, farinæ delicatissimæ figuratur. Ista autem Trinitas est, ad quam si homo accedat, magis & magis exaltatur; Ista est Trinitas quæ ascendit super Cherubim: Ista est Trinitas quæ volauit super pennas ventorum; Ista, acumina subtilium transcendit ingeniorum, Ipsa est, in quâ est vnitas sine singularitate; distinctio sine diuersitate. Inde factus est panis subcineritius, id est, doctrina, quæ aliunde translatis verbis palliatur; cineres enim quodammodo ex lignis transferuntur: ita à creaturis verba ad creatricem & ineffabilem Trinitatem trãsferimus, vocantes Patrem, paradisum; Filium, fontem de paradiso; Spiritum sanctum, voluptatem. Iuxta illud: *Fons egrediebatur de paradiso voluptatis.* Filium etiam quandoque dexteram, quandoque brachium, quandoque manum nominat Scriptura SS. Trinitatis mijsterium hominibus incomprehensibile. Gen. 2.

Psalm. 17. Scriptura, iuxta illud: *Dextera Domini* *Psal. 143.* *fecit virtutem &c.* Et alibi: *Emitte* *Psal. 135.* *manum tuam de alto &c.* Et: *In manu potenti, & brachio excelso.* Cum autem *Luca 11.* dicitur, *Si in digito Dei dæmonia eÿcio, filij vestri in quo eÿciunt?* Nomine digiti, spiritum sanctum intelligimus. Hoc pane reficiuntur tres viri, id est, fideles de omnibus mundi partibus ad fidem convocati, vel homines ex tribus Noë filijs vbique terrarum disseminati.

Eadem possunt esse verba Patris ad Christianum, non ad quemlibet, sed ad ministrum altaris, cui pastoralis cura commissa est. Iste enim primo Sarai fuit, id est, vnius princeps, dum ab alio regeretur; Idem factus est Sara, seu princeps plurium, quandò eum pastorem fragili Christus præfecit ouili. Huic ergo dicitur: *Accelera*, quasi, memento quoniam redditurus es rationem villicationis tuæ, caue ne seruus inutilis inveniaris, caue ne sis canis mutus non valens latrare. Tria sata similæ commisce, id est, triplicem operationem, satisfactionis & vindictæ, scilicet, orationem, ieiunium, & eleemosynam. *Oratio Sacrificium boni odoris est.* Orationem, hæc enim est sacrificium vespertinum, hæc est thymiama boni odoris, quod in arâ cordis accendi debet; Hæc est virgula fumi, quæ ascendit ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulveris pigmentarij: Ieiunium debet iniungere *Ieiunij virtus.* Prælatus, valet enim ad reprimendam lasciuiam carnis nostræ, hæc iumentum indomitum est, cuius nisi petulantia refrænetur, in perniciem nos trahit & mortem. Iniungantur ergo spiritualia ieiunia, sint quædam generalia, ad quæ omnes teneantur. Sicut enim Patres veteris testamenti decimas & primitias fructuũ offerre domino tenebantur, sic & moderni, dierum non solum decimas, sed & primitias soluere tenentur. Quod fit in ieiu- *Ieiuniorum tempora in ecclesiâ rectè instituta.* nijs quatuor temporum, in quadragesimali tempore; In ieiunijs enim trium temporum, primitias soluimus, in quadragesima verò, decimas & primitias, habet enim solaris annus 365. dies, dum ergò ieiunamus triginta & sex diebus, decimas soluimus. Supersunt quinque dies, & quia melius est supererogare quam deficere, diem vnum quasi eleemosynam soluimus. Intercedant tres dies qui ad ieiunium quatuor temporum pertinent, & sic completur quadragenarius dierum. Sed quia inutile est ieiunium nisi quod eleemosyna commendat, iniungenda est eleemosyna. Est enim ieiunium ambitionis, & est *Ieiunium triplex.* ieiunium superstitionis, & ieiunium religionis. Ieiunium ambitionis est & auaritiæ, quandò aliquis carnem macerat, vt loculos impleat; sed tale ieiunium non nouit anima mea dicit dominus; ieiunium superstitionis est, ieiunium hypocrisis, quæ faciem demolitur & extenuat vt videatur ab hominibus ieiunans. Ieiunium Religionis est, quod comitatur eleemosyna, quam tibi primò, secundò proximo teneris erogare.

Ex his fit panis subcineritius, id est, pænitentia; cinis enim & cilicium, arma sunt pænitentium. Hoc pane reficiuntur tres viri quos vidit Ezechiel salvandos, Iob, Daniel, & Noë. In *Ezech. 14.* Iob, coniugatos intelligimus; In Daniele continente, continentes: In Noë qui tempore cathaclismi arcæ regimen suscepit, Rectores; Vel tres mortui de quibus in Euangelio, scilicet, filia Archisynagogi, quæ mortua est in domo; *Marci. 7. Luca. 7.* filius viduæ qui extra portam ferebatur; *Ioannis. 11.* Lazarus quatriduanus & fætens. Indiget enim pænitentiâ & ille qui pravè cogitauit, & qui malè operando cecidit, & qui peccato consuetudinis irretitus, quasi iumentum in stercore suo computruit. Sciat eadem sibi dicta Magister, non quilibet, sed cui reuelata sunt secreta cælestia, cui datum est nosse mysterium regni cælestis. Iste fuit Sarai, quasi princeps vnius, dum sub alio studebat, Idem factus est Sara, id est, princeps plurium, quandò cathedraticum suscepit honorem. Isti, *Accelera* dicit Ecclesia, id est, volu- *Rectores ecclesiæ ad studia admonentur.* mina sacræ scripturæ sæpè revolue. Auditorum vtilitati invigila, ne sis aleator, gira gregem tuum, & pigros excita. *Tria sata similæ commisce*, id est, *3. Scripturæ triplex sensus.* triplicem expositionem in lectione; quarum prima sit historica, Secunda tropologica, Tertia allegorica. Prima

fun-

fundamentum, Secunda paries, Tertia culmen his duabus appositum. Prima planior, Secunda suauior, Tertia acutior: Prima incipit, Secunda provehit, Tertia consummat & perficit, indè fit panis subcineritius, id est, lectio Theologica, quæ non flosculas verborum desiderat, nec dictionum phaleras, sed humiles sententias. Hoc pane reficiuntur tres viri, scilicet, maiores, mediocres, & minores; minoribus proponitur lac historiæ; mediocribus mel tropologiæ, maioribus solidus panis allegoriæ. Isti sunt tres panes quos accommodare debet amicus amico. Hoc est iter trium dierum quod aggredi debemus, vt tandem domino in deserto sacrificemus. Sed dicet aliquis: graues operum angarias nobis imponis, sed quis erit fructus huius laboris? Audi: In vitâ præsenti hæc erit vtilitas, quod poterit dicere, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo; A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.* Et ita celebrabis Pascha Domino, id est, transitum de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de labore ad requiem, de vitijs ad virtutem; pascha enim dicitur quasi phasca, id est phase, quod est transitus. Sed iterum obijciet quis; A quibus, quomodo, & quandò celebrandum est pascha? Ab existentibus in Ægypto, id est, ecclesia militante, cuius typū gerebat Ægyptus, quando populus Domini permixtus erat Ægiptijs, sic in ecclesia, rosis urticæ, lolijs lilia, id est, bonis mali permixti sunt. Vis scire quomodo & quandò? illud tibi explanatur cum dicitur: *Quartadecimâ die ad vesperum.* In eo enim quod dicitur, quartâ decimâ, modus siue forma transeundi tibi præfigitur, scilicet in obseruatione veteris & nouæ legis. Denarius enim ad vetus refertur testamentum, propter decalogū, quaternarius verò ad nouum, propter euangelium. In eo verò quod dicitur, *Ad vesperum*, tempus determinatur, id est, sexta ætas, in quâ verus sol suum cognouit occasum, & post triduum resurrexit, suum non differens ortum. Vndè, *Qui ascendit super occasum, dominus nomen illi.* In futuro, tanta erit vtilitas, vt merearis audire, *Euge serve bone &c.* Non dicetur, intra ad gaudium, sed, *Intra in gaudium.* Scuto verò circumdabit nos veritas eius, &c. Leua eius erit sub capite nostro, & dextera eius amplexabiter nos. Tunc hymnum cantabimus Domino; tunc votum reddemus in Ierusalem; tunc solemnitatem celebrabimus in quintâ decimâ die, scilicet, in plenilunio: Tunc plenus & consummatus erit electorum numerus; tunc plenè illuminabitur à Sole luna, scilicet triumphans ecclesia, quæ tunc vtrumque habebit sabbathissmum; Quæ modò vnicâ & singulari contenta est stolâ, tunc, recipiet & secundam.

[Margin notes, left column: *Scriptura pani comparatur.* — *Psalm. 118.* — *Paschæ mysticæ interpretatio.* — *Pascha à quibus celebrandum.* — *Quandò celebrandum.* — *Leuit 23.* — *Vespera, sextam & vltimam designat ætatem.* — *Psal. 67.* — *Math. 25.*]

[Margin notes, right column: *Psal. 90.* — *Cant. 2.* — *Futuri seculi solemnitas.*]

Septuagesima enim quæ in sabbatho in albis terminatur, vitæ præsentis typum gerit, & figuram; vita namque præsens quæ à mundi creatione vsque ad diem extremæ discussionis protenditur, septem dierum repetitione agitur, & in septem ætates distinguitur. Hinc ecclesia, vnicum canit alleluia circa finem Septuagesimæ, id est, in vigiliâ paschæ, & in diebus paschalibus; in fine verò, id est, sabbatho in albis duplicat, ad figurandum, quod qui modò gaudent alterâ stolâ, vtraque receptâ triumphabunt. Verè triumphabunt; recipient enim diadema Regni cælestis, Præfecti verò non tantum auream, sed etiam aureolam. Quod nobis præstare dignetur, Pater & Filius, & Spiritus sanctus, qui viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

[Margin notes: *Septuagesima quod designet.* — *Alleluia vnicum in Paschate.*]

Sermo V.

De custodiâ Ecclesiæ, ad Sacerdotes in Synodo.

Vinea fuit pacifico meo, quæ habet populos & tradidit eam custodibus. *Cant. 8.*

Fratres mei, quoties Magnos magna de pacifico dixisse recolo non præsumptuosus quidem, sed meticulosus ad loquendum de eo labia mea aperior, Tamen aliquid vigoris & solatij inde mendico, quoniam *Libenter suffertis insipientes, cum sitis vos ipsi sapientes.* Scriptum etiam *2. Cor. 11.*

etiam memini, & meminisse iuuat; *Montes & colles cantabunt coram Deo laudes, & omnia ligna syluarum plaudent manibus*. Ecce, ab istâ generali lœtitiâ, non cedri libani, nec virgulta deserti excluduntur! Ego igitur humile virgultum, vilis saliuncula, de tenuitate substantiæ meæ, pauca vobis exponere propono, breuiter quidem expediens, quid sit iste pacificus, quid eius vinea dicatur, & quare; quibus custodibus tradiderit eam, & quales esse debeant.

Isaia. 55.

Pacificus dicitur Christus.

Iste pacificus, est verbum Patris, de corde Patris æternaliter eructatum, qui vere pacificus est; Ipse enim de seipso in euangelio ait: *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Ipse est qui imis suprema conciliat. Ipse est qui duos parietes ex diuerso venientes in se angulari lapide compaginat: Ipse est pax quæ exsuperat omnem sensum. Hæc autem vinea est Ecclesia, quæ ab ipso plantata in cornu, in loco uberi; hanc propriâ carne pastinauit, proprio sanguine irrorauit, & spirituali vomere circumfodit. Hæc est vinea, cuius quotidiè fructus colligitur, & nunquam tamen terminatur. Quid plura? hæc est vinea Domini Sabaoth, id est, exercituum, non hominum tantum, sed Angelorum. Sed dicet aliquis, nimis est aliena hæc translatio.

Ioan. 14.

Vinea dicitur Ecclesia.

Expressa tamen est ecclesiæ cum vineâ similitudo; habuit enim hæc radicem in Angelis, truncum in Patriarchis, vitem in Prophetis, palmitem in Apostolis, fructum in excussorum, id est, in Apostolorum filijs. Hæc eadem radicem habet in charitate, truncum in deuotione, vitem in proximi dilectione, palmites in cleri veneratione, fructum verò percipit in beatitudine. Ecce radix ecclesiæ charitas, de quâ dicitur: *Egredietur virga de radice Iesse*, id est, deuotio ex charitate, quæ benè radix Iesse dicitur; Iesse enim interpretatur incendium: Charitas autem ignis est, de quo veritas in Euangelio: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat*? Et alibi: *Viuit dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus in Ierusalem*. Notandum autem, quod hæc radix non interiora terræ penetrat, sed ad cælestia se erigit, sicut & fundamentum Ecclesiæ non cæteris partibus infe-

Ratio comparationis huius.

Isaia. 11.

Ecclesiæ radix charitas

Luca. 12.

Isaia. 31.

rioribus substernitur, sed super omnia exaltatum sublimatur. Sic autem credimus satis maturè satisque circumspectè, fieri in eâ ecclesiâ quæ habet populos, & non in eâ quæ habet gentes. Gentes enim propriè dicuntur, quæ tales se exhibent, quales geniti, non circumcisionis charactere vel baptismi, ab alijs distincti; Populus verò, est aggregatio hominum qui in unum convenere locum ad viuendum sub iure. Ecce, vt diximus, Pacificus noster quomodo in vineæ hujus culturâ laborauerit, ejus enim propagines de Ægypto in terram promissionis transtulit, demum cum maximo labore, trunco Oliuæ surculum Oleastri inseruit, inde fidelibus eam tradi custodibus judicavit. Circuit enim eam Aper de sylvâ, vt exterminet, circuit singularis ferus vt depascat, circuit & Leo quærens quem deuoret. Vndè, & si non vites fructiferas, exteriores tamen incorporat labruscas. Vulpes etiam demoliuntur vineam istam, scilicet hæretici, per Samsonis vulpeculas præfigurati. Habet enim Historia Iudicum Samsonem Philistæos persequentem, in eorum segetes direxisse vulpeculas, quarum capita diuisa, caudæ verò connexæ & alligatæ facibus ardentibus, ut ita segetes incenderentur. Cuius rei figuram breuiter expedire, expediens judico. Permittit dominus propter peccata populi, multoties hæreticos regnare, & ecclesiæ messem falsorum dogmatum facis incendere: Qui hæretici bené in vulpibus designantur, quarum capita diuersa & caudæ connexæ sunt, licet enim diversa doceant, tamen in errore conueniunt. Necessarii ergo sunt custodes; sed qui & quales esse debent? Isti sunt ministri Altaris, de quibus Sponsa in Canticis: *Inuenerunt me custodes ciuitatis*, Et alibi de ijsdem Sponsus: *Super muros tuos Ierusalem constitui custodes*. Isti sunt de quibus dicitur: *Canite tubâ in Sion, vocate gentes, annuntiate populis, quia dominus noster veniet, &c.* De quorum qualitate certificamur in Euangelio, cum dicitur: *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore*, Ecce, breuiter insinuatur, quoniam minister Altaris fidelis de-

Gétes quinam dicantur.

Christus vineæ cultor.

Psal. 79.

1. Petr. 5.

Vineæ ecclesiasticæ vastatores plurimi.

Iudic. 15.

Sampsonis vulpes hæreticos designant.

Cant. 5.

Isaia. 62.

Ioelis. 2.

Luca. 12.

Ecclesiæ ministri quales esse debeant.

lis debet esse & prudens, cælestis alimoniæ largitor tempore opportuno. Sed dicet minister altaris: Fidelis sum, Articulos enim fidei memoriter teneo, & crucis dominicæ fidei signaculo contra varios impetus diaboli me muniens insignio. Sed hoc non sufficit, nam si minister Altaris se polluat luxuriâ, cibo ingurgitet, vino inebriet, si sit susurro in populo, si aleator, si fœnerator extiterit, talem fidelem non esse, denuntio. Vereor, ne quando ad altare accedit, mereatur audire; Inveterate dierum malorum, quid tibi prodest vestis dealbata, cum mens interius sit fuliginata? quid tibi prodest ampla corona, cum manus adversus proximum sit coarctata? Vade retrò, neomenias & sabbatha non curat anima mea, non accipio de domo tuâ vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Ecce perplexus est iste verus Leuiathan. Itaque, talis à ministerio manum cohibeat, vel se emendet, nisi graue sibi iudicium prouocare velit. Non tantum debet esse fidelis, sed etiam prudens tenetur esse dispensator; & verè prudens, vt non promiscuè auditoribus quælibet proponat, sed spiritualibus spiritualia prædicet, minoribus & neophitis minora. Sic Sol per diem, luna per noctem, *dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Ab Apostolo scilicet præfixam in prædicando sequatur regulam, & dicat: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sed nihil iudicaui me scire inter vos, nisi Iesum Christum crucifixum.* Ecce memoriter retinebat, quoniam in tabernaculo Domini erant phialæ, & cyathi super mensam propositionis; vt in cyathis prædicatio de diuinis, in phialis verò, de his quæ ad humanitatem pertinent prædicatio figuretur. Si quis ergò vult esse prudens œconomus, in memoriam reducat, quoniam vidit Iacob scalam, & Angelos ascendentes & descendentes, opportunitatem etiam temporis consideret. Si enim Auditores habeat ad oblatrãdũ promptulos, ad acquiescendum desides, & pigros, apud se iudicet, quoniam margaritæ verbi diuini canibus exponi non debent. Si mentes audientium non steriles, sed ad recipiendum semen habiles, percipiat, prædicet, & rore cælesti fertiles areolas irrigare non differat. Ad qualitatem etiam custodis hęc pertinere credimus, ut non eum auaritia, non vana gloria, non incauta garrulitas ad prædicandum impellat, non turpibus lucris inhiet, non iudicet scire suum nihil esse, nisi eum hoc scire sciat alter, non reputet pulchrum digito monstrari & dicier, hic est: Non torrente verbositatis Auditoribus fastidium generet. Memoriter teneat, quod semel emissum volat irreuocabile verbum. Attentè super gregem sibi commissum vigilet, vt cum alij centum, ipse ducenta talenta recipiat, ut portãs manipulos suos cum exultatione veniat, vt non tantum aureâ, sed etiam aureolâ coronatus triumphare valeat. Quod ei præstare dignetur, qui viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen

Psal. 49. — *Debent esse prudentes.* — *Psal. 18.* — *1. Cor. 2.* — *Prudentia hæc in quibus consistat.* — *Gen. 28.*

Sermo VI.

De solutione peccatorum post Confessionem.

Soluite eum & sinite abire. Semel locutus est Dominus, & duo audita sunt. Ista enim sunt verba veritatis ad Apostolos de solutione Lazari, quem precibus Marthæ & Mariæ sororum, Dominus quatriduanum licet & fœtentem, suscitauerat, sed quia ligatus erat institis, abire non poterat. Possunt hæc eadem verba esse mediatoris ad ministros Ecclesiæ, in cuius verbis nihil est absonum, nihil otiosum, sed omnia plena mysterijs, & fructuosa. Loquitur ad ministros, non ad quoslibet, sed ad illos qui in summo statu sunt constituti, scilicet gradu Apostolorum. Licet enim aliquis in Sacerdotium sublimatus stet, non ibi manere decernat, sed progrediatur de virtute in virtutem, donec videat Deum deorum in Sion. Vigilantibus enim non dormientibus promittitur regnum, &c.

Ioannis, 11. — *Soluendi potestas quibus competat.*

Isti duplici de causâ dici possũt ministri, tum quia sũmo Pontifici ministrãt, de quo dictũ est: *Tu es sacerdos in æternũ* *Psal. 109.*

Offic. Eccl. *secundum ordinem Melchisedech.* Et alibi, *Ecce sacerdos magnus, &c.* Et iterum: *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum &c.* Tum quia à minoribus eis ministratur, scilicet à Diaconibus & Subdiaconibus, & alijs. Quatriduanus iste, grauibus irretitum peccatis, & morte quadrifariâ peremptum significat. Primus sepulturæ dies, peccatum cogitationis intelligitur; Secundus, peccatum prauæ locutionis: Tertius, praua operatio, Quartus, peccandi consuetudo. Tales suscitat Dominus, quandò remissionem peccatorum tribuens, rorem spiritualis gratiæ infundit. Hoc facit interventu Actiuorum & Contemplatiuorum, Et quia difficile est consueta relinquere, legitur Dominum lachrijmasse, & infremuisse, & clamasse, Lazare veni foras Non enim de facili soluitur, qui vinculis peccatorum suorum firmiter constringitur: firmius autem constringitur qui per obstinationem, & prauam consuetudinem, quam qui per ignorantiam vel subreptionem aliquam peccat.

Hebr. 9.

Quatriduani mortui mystica expositio.

Resuscitatio eiusdem.

Ioan. 11.

Sed quia non sufficit suscitatio interior, si contemnatur confessio, & non sequatur solutio exterior, dicitur ministris: *Soluite.* Nam licet Peccator à Deo interius sit resuscitatus per propositum resiliendi à peccato, indiget adhuc Sacerdotali absolutione vt absoluatur non solum à pœnâ, verum etiam, ordinariè à culpâ, nec non & à sententiâ, quandò per Anathema extra ecclesiam relegatus est, vt intra sinum ecclesiæ recipiatur & fidelibus communicare possit. Sed quia finis, non pugna coronat, subditur: *sinite abire*, id est, pro perseuerantiâ talium interuenite. Quod nobis præstare dignetur qui viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Sermo VII.

In aduentu Domini.

Rorate cæli desuper &c. Isaiæ. 45.

VT Sancti Patres testantur, triplicem cælestis regis aduentum sacra scriptura nobis eloquitur. Primus aduentus est in charitate, quandò nos Christus visitat de gratiâ. Secundus fuit in carne, quandò visitavit de misericordiâ. Tertius erit in charitate, quandò mundum iudicabit in gloriâ. Primus est pietatis, Secundus fuit humilitatis, Tertius erit maiestatis. Primus vt homo se iudicet, Secundus fuit vt Deus iudicaretur ab homine; Tertius erit, vt Deus hominem iudicet. De Primo dicitur, *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* De Secundo dicitur, *Rorate cæli desuper, &c.* De Tertio, sequitur, veniet Dominus ad Iudicium cum senatoribus terræ. Cum hoc nomen Cælum, in sacrâ paginâ varijs significationibus sigilletur, hoc loco, in signo trium personarum tenetur. Tres enim personæ comparabiles sunt cælo empyreo; sicut enim cælum empyreum vnam retinet ignis proprietatem, non peremptoriam, sed mulcentem, illuminatiuam, non cumbustiuam, sic tres personæ diuinæ, fideli irradiantes per gratiam, mulcent eum per internæ inspirationis solatium, non per supplicium. Comparabiles etiam sunt cælo sidereo, sicut enim in cælo sidereo varia sidera irradiant, sic in tribus personis velut in cælo sidereo, multiplices stellæ sapientiæ & scientiæ fulgent. Comparabiles etiam sunt cælo aërio; sicut enim à cælo aërio pruinæ & niues, & pluuiæ & grandines, ros & auræ mulcebres, fulgura & coruscationes, rerum variarum plenitudines; sic à tribus personis velut à cælis aërijs, descendũt nix & pruina sola Dei permissione; grando & pluuia, coruscatio & fulgura solâ Dei authoritate; ros & mulcebris aura, solà Dei miseratione; rerum omnium sufficientia, solâ Dei bonitate. Sempiternitas etiam temporis quæ à mundo cæpit, & in perpetuum durabit cuiusdam magni anni similitudinem gerit. Tunc hijems fuit, a mundi initio vsque ad tempus datæ legis, in quâ hominum

Aduentus Christi triplex.

Ioannis. 14.
Isaiæ. 45.
Matth. 13.

Cælum variè sumitur.

SS. Trinitas comparatur cælis

Hijemis expositio mystica.

corda

corda varijs vitijs fuerunt constricta, & velut pruinis ac niuibus congelata: In quâ Aquilo flauit, quia diabolus aquas, seu populos per aquas intellectos, gelicidio infidelitatis ligauit; Tempore

Veris expositio mystica.

verò legis, velut in Vere, descendit grando, comminatione pœnarum, emanauit pluuia, cum promissione præmiorum. In vere, Auster flauit, ventus calidus & humidus, quia tempore legis calor cum humore fuit, quandô dilectio cum amore fluxibilium, id est, terreno-

Æstatis expositio.

rum hominum cordibus adhæsit. Tempore verò gratiæ, velut in æstate, ros cælestis gratiæ nobis distillauit, mulcebris aura Apostolicæ prædicationis insonuit, imo adhuc fulgura coruscationum, & comminationum emicant, &

Autumni expositio.

præfulgurant. In hâc perflat fauonius, cum gratiâ Spiritus sancti, velut hortum varijs floribus consitum, ecclesiam varijs virtutibus insignitam. In vitâ verò æternâ velut in Autumno, erit rerum omnium sufficientia, quandò erit beatitudo perfecta, Christusque erit in

Roris expositio triplex.

omnibus omnia. In prædictâ autem æstate, triplex ros nobis infunditur, de quo in sacrâ paginâ legitur. Est ros communis, qui manè in terram descendit: Est ros apparens in superficie agri, qui mellis dulcedinem gerit; Est ros cœlestis, scilicet manna, qui Iudæos in deserto pauit. Per primum rorem qui manè in terram descendit, primitiua gratia intelligitur, quę post vitiorũ tenebras in matutino fidei ad nos venerat, de quo

Psal. 132.

dicitur; *Sicut ros hermon qui descendit in montem Sion.* Ros enim gratiæ primum in montem Sion, id est in Iudeos descendit, consequenter ad gentiles venit. Per secundum rorem qui gerit similitudinem mellis, diuinorum contemplatio intelligitur, in quâ dulcedo dilectionis homini datur, cum homo ad cælestia ra-

2. Reg. 1.

pitur. De quo rore legitur: *Montes gelboë, nec ros nec pluuia, &c.* Obstinati

Montibus peccatores designantur.

enim peccatores montibus propter superbiam comparabiles, nec recipiunt pluuiam internæ inspirationis, nec rorem diuinæ contemplationis.

Per rorem cælestem qui Iudæos pauit in deserti viâ, significatur Eucharistia, quâ in deserto huius vitæ peregrinans anima pascitur. Primus ros rigat, secundus delectat, tertius satiat. Primus morbum purgat, secundus sanitatem donat, tertius datam conseruat. Primus ad sanitatem faciens, secundus efficiens, tertius perficiens. Patres igitur veteris testamenti, secundum Christi pręstolantes aduentum hunc rorem cælicum postulantes dixerunt; *Rorate cæli desuper, &c.* Ac si dicant, huc vsque rorastis deorsum, dando nobis rorem terrenum, huc vsque dedistis nobis temporalia, promisistis terrena, suspendistis æterna, sed nunc, rorate cæli desuper, dando nobis illum cibum qui panis est Angelorum in cælo, manna peregrinantibus in huius vitę deserto, liquidus cibus egroto, sed solidus sano. Et sic nubes pluant iustum. Triplex est nubes; est nubes misericordiæ Dei, est nubes Spiritus sancti, est nubes corporis Christi. Nubes fieri solet, quandò Sol aquas ad trahit sursũ ad sui caloris tēperamentum.

Supra.

Nubes mysticæ triplices.

Nubium formatio.

Patres veteris testamenti multas fuderunt aquas lachrymarum & preces, vt filius Dei veniret in mundum. Ex his aquis, Sol iustitiæ quasdam guttulas adtrahit ad se, dum illorum multiplici motus prece, nobis dedit refrigerium misericordiæ, ad temperandum ardorem suæ iustitiæ. Si enim ex iustitiâ nobiscum ageret, non filium ad nos mitteret, sed iustè nos damnaret. Interposuit ergò misericordię suæ nubem, ad temperandum suæ iustitiæ ardorem. Nubes e obumbratio Spiritus sancti, quâ Beatæ Virgini dedit refrigerium contra vitij incentiuũ: Dedit eidem obumbrationem ad sustinendum diuinæ maiestatis ardorem. Nubes est etiam corpus Christi, quâ nobis dat refrigeria contra vitiorum incendia, & corda fidelium compluit. De Prima nube dicitur: *In visione Dei vidi, & ecce, nubes magna & ignis inuoluens.* De secunda dictum est; *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* De tertia dicitur: *ascendet dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægiptum.* Prima temperat, secunda miraculis fulgurat, tertia sanctitate coruscat. Prima ponitur inter nos, & diuinæ iustitiæ ardorē; secunda inter nos & tentationis feruorem: tertia inter nos & vitiorum calorem. His tribus nubibus dum intus compluimur, aperitur terra, & germinatur Saluator. Triplex est etiā terra Prima est terra viuētiũ, scilicet, vita æterna, de qua legitur: *Non sic impij*, Psal. 1.

Nubes misericordiæ.

Nubes spiritus sancti.

Nubes corporis Christi.

Ezech. 1.

Luc. 1.

Isaie. 19.

Isaie. 45.

Terra mysticè sumitur tripliciter.

Psal. 1. *impij, non sic, sed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie.* Secunda terra, est sacra scriptura, de quâ legitur, primo parenti dictum: *Gen. 3.* *Terra spinas & tribulos germinabit tibi.* Quia sacra scriptura indignis non parit fructum delectationis, sed spinas & tribulos erroris. Tertia terra, est Virgo Maria, de quâ legitur: *Psal. 48.* *veritas de terra orta est, &c.* Prima terra est, ad quam viandum, Secunda, per quam viandum, Tertia, iuxta quam viandum. Prima, supercælestis; Secunda, cælestis; Tertia, subcælestis; Prima autem tripliciter aperta est in Christi natiuitate, per Filij Dei exinanitionem, per Christi cognitionem, per eiusdem prædicationem: Secunda autem tripliciter, per promissi adimpletionem, per obscurorum expositionem, per figurarum reuelationem. Sed Tertia terra, id est, Virgo Maria, quomodo aperta? Certè, tripliciter clausa, & tripliciter aperta: Clausa sigillo castitatis, circumspectione mentis, castigatione carnis: tripliciter autem aperta, charitatis dilectione, carnis separatione, quæ facta sola est Spiritus Sancti operatione, & quasi fide, quandò ijs credidit quæ Angelus ei prædixit. Sic aperta separatione carnis vt non amiserit sigillum virginitatis; sic aperta dilatatione charitatis, vt non perdiderit circumspectionem mentis; sic aperta fide, vt non amiserit castigationem carnis. Atque sic germinauit Saluatorem. Videndum nunc, quæ sit terra, quis sator, quod semẽ, quod germẽ.

B. Maria comparatur terræ.

Terra est Virgo Maria, terra inarabilis, terra promissionis, terra mellemanans & lacte: hæc est terra, quæ non vt nostra infirmitas, rastris & ligonibus concupiscentiarum vexata, fructum fecit, non fluctibus luxuriæ perfusa germinauit, sed solo Spiritus sancti rore filium edidit. Semen verò fuit Virginis caro, opere Spiritus sancti à reliquâ carne separata, & in corpus Christi formata. Si tamen semen censeri debeat, quod non per luxuriæ pruritum, sed per Spiritus sancti refrigerium est separatum. Germen fuit corpus Christi quod ex prædictâ carne processit; & ita germinauit Saluatorem, id est, Christum, in quo est triplex salus, sicut etiam in corporalibus triplex est salus, in morbi depulsione, in sanitatis collatione, & in sanitatis conseruatione. Prima salus homini est ferrum, Primus Christi aduentus factus fuit in peccati remissionem, Secundus fit in iustitiæ collationem, Tertius in eiusdem conseruationem. Nos Fratres Charissimi habentes aduentum Christi per carnem, postulemus aduentum per charitatem, dicentes: *Rorate cæli desuper &c*, vt terram mentis nostræ cæli compluant diuino rore.

Terræ huius qualitates.

In Christo triplex est salus.

Terra tripliciter solet esse sterilis & infæcunda, quandò rastris & ligonibus non corrigitur, vel nimiâ ariditate damnatur, vel nimiâ inundatione submergitur: Sic terra mentis nostræ sterilis fit & infæcunda, quandò ieiunijs, orationibus & vigilijs non corrigimus ariditatem cupiditatis, aut riuulis charitatis non temperamus, vel riuulos concupiscentiæ per continentiam non refrænamus; ut sic cæli dignentur desuper rorare, id est, terræ mentis nostræ rorem cælestis gratiæ infundere: & sic nubes pluant iustum, superius nubes suspendendo, id est fletus nostros ad cælos dirigendo, vt lacrijmæ nostræ sint nubes contra ardorem diuinæ iustitiæ, vt in nos cæli non fulminent per iustitiam, sed nos irrigent per misericordiam; vt sic fletibus nostris velut nubibus, compluatur in nobis Christus; & sic terra aperiatur, & Saluator germinetur.

Terra cordis nostri quomodo fiat sterilis.

Aperiatur itaque terra mentis nostræ, oris confessione, cordis contritione, exteriori satisfactione, & sic terra nostra germinet Saluatorem. Vt sicut Beata Virgo Maria Christum concepit materialiter, mens nostra illum concipiat spiritualiter; sicut illa concepit Spiritus sancti obumbratione, mens nostra concipiat internâ inspiratione; Et sicut illa concepit permanens integra, ita concipiat mens nostra permanens inuiolata. O fælix mens illius animæ, quæ meretur esse mater Christi cum B. Virgine Mariâ, à longè quodammodò eius vestigia insequendo; vt nimirum, sicut Virgo Christum concepit per fidem, ita mens concipiat per fidelitatem: sicut illa in carne, ita ista in charitate. Quod nobis præstare dignetur ipse Iesus Christus, qui viuit, &c. Amen.

Terra hæc aperienda est vt germinet.

Christum quomodo spiritualiter concipere possimus.

SERMO

Sermo VIII.

In die Sancto Pentecostes.

Act. 2. *Dum complerentur dies Pentecostes, &c.*

SIcut tres personæ, inter se distinctæ sunt, vna autem communis essentia, sic tres celebrantur in anno solemnitatis ad tres personas pertinentes, vt, natalis, Paschæ, & Pentecostes; vna autem tribus communis, quæ dicitur Solemnitas Trinitatis, quæ scilicet celebratur in octauâ Pentecostes, Quamuis enim solemnitas natalis dicatur filij, tamen etiam propriè dici potest Patris, quia in eâ solemnitate agitur de æternâ Patris generatione, Vndè dicitur. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* (Psalm. 2.) Solennitas Paschalis propriè est filij, in qua agitur de Filij resurrectione. Solemnitas Pentecostes, est Spiritus Sancti propriè; Solemnitas autem quæ fit in octauis, totius trinitatis. Nec vacat à ratione mysterij, quod dum complerentur dies Pentecostes, descendit Spiritus sanctus in discipulos, per hoc enim quod post septem septimanas Spiritus sanctus datus est Apostolis significatur quod post reuolutionem septem spiritualium septimanarum, menti fidelium plenariè Spiritus sanctus illabitur. (Pentecostes solemnitas mysticè exponitur.) Prima septimana est carentia septem criminalium vitiorum, quæ prima est in omni iustificatione; Secunda, septem modi remittendi peccatum, per baptismum, per pænitentiam, per martyrium, per charitatem, per eleemosynam, per rancoris remissionem in proximum, per fratris conuersionem ad fidem. Tertia septimana est, septem petitionum quæ exponuntur in dominicâ oratione, Quarta, collatio septem donorum quæ explanantur in Isaiâ, vbi dicitur: *Spiritus sapientiæ, &c.* (Isaiæ 11.) Quinta, collatio septem virtutum, fidei, spei, & charitatis, & Quatuor cardinalium. Sexta, collatio septem beatitudinum, quæ exprimuntur in Matthæo, vbi dicitur: Beati pauperes, &c. (Matt. 5.) Septima, septem gradus adscensionis de virtute in virtutem, quæ explanantur in illo psalmo: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. (Psal. 14.) Post omnium istarum in homine confirmationem, Spiritus Sanctus plenariè possidet hominem. Nec vacat à ratione mysterij quod per septem dies, continuatur solemnitas, septẽ enim dies significant septem dona Spiritus sancti, quæ plenariè Apostolis tunc collata fuerunt, Et ideò dicitur: *Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter.* (Septenarij numeri varię considerationes.) (Act. 2.) Vnitas localis significat, trinam vnitatem mentis, vnitatem fidei, vnitatem spei, vnitatem charitatis. Hæ tres faciunt illum triplicem funiculum, dé quo dicitur: *Funiculus triplex difficilè rumpitur.* (Vnitas mentis triplex.) (Eccles. 4.) Hoc glutinum quo linita fuit arca Noë, interius & exterius. Hæ sunt tres vnitates quæ faciunt in Ecclesiâ quasi trinitatem creatam, vt fides sit quasi Pater, à quo nascitur spes tanquam Filius, & à spe, & fide, charitas, tãquam Spiritus sanctus. Qui ergo peccat in fidem, peccat in Patrem; qui in spem, peccat in Filium; qui in charitatem, in Spiritum sanctum. (Trinitas virtutum.) Qui peccat in patrem, remittitur ei, quia multoties, qui peccat per infidelitatem, per ignorantiam peccat. Qui verò peccat in Filium, remittetur ei (id est, in spem) sed non de facili; qui verò in Spiritum Sanctum, id est, in charitatem, non remittitur ei, quia cum maiori adhuc difficultate deletur. *Cum ergo omnes essent in eodem loco, factus est repentè de cælo sonus.* (Spiritus Sancti descensus in Apostolos, mysticè exponitur.) Per repentinum sonum qui auditus est, cum Spiritus sanctus descendit in Apostolos, significatum est quod duplex sonus esset futurus in Apostolis; sonus prædicationis; vndè: *In omnem terram exiuit sonus eorum &c.* (Rom. 10.) sonus pænitentiæ & confessionis; vndè, *Clamaui in toto corde meo.* (Psalm. 118.) Et sonus iubilationis, Vndè *Laudate eum in cymbalis benesonantibus. &c.* (Psalm. 150.) Hinc Apostoli repleti Spiritu Sancto prædicauerunt, alios ad pænitentiam & confessionem inuitarunt, & Dominum laudauerunt, contradicentes

tes etiam malis. Repentè autem factus est sonus. Per hoc quod repentè factus sit sonus, significatur repentinus Spiritus sancti illapsus; quia ita mentem visitat, quod nescitur vndè veniat aut quo vadat, quomodo mentem peccatoris illustret, pœnitentem iustificet, iustificato gratiam accumulet. Sonus autem iste de cælo factus est, non de terrâ. Est enim sonus de terrâ nascens, ex collisione solidorum corporum. Est sonus de aquâ nascens, ex conflictu vndarum. Est sonus descendens de cælo ex collisione nubium. Per primum sonum intelligitur contradictio hominum ex amore terrenorum nascens; per Secundum, contradictio ex carnalibus voluptatibus oriens: per Tertium prædicatio ex nubibus, id est ex prædicatoribus procedens, qui nubibus sunt comparabiles, quia compluunt doctrinis, coruscant miraculis, intonant minis. Iste autem sonus factus tanquam aduenientis Spiritus vehementis. Duplex est Spiritus; est Spiritus timoris, & Spiritus tumoris; Spiritus soli, & Spiritus poli. Spiritus tumoris est diabolus, qui superbiæ tumorem spirat: Spiritus timoris, est Spiritus sanctus, qui timorē & charitatē inspirat; Spiritus soli, diabolus, qui ad amorem terrenorum inuitat, Spiritus poli, Spiritus sanctus, per quē cælestia appetimus, & terrena deuitamus. Spiritus Sanctus aliquandò nos præuenit, aliquandò aduenit, aliquandò subuenit; præuenit per gratiæ infusionem, advenit per virtutum multiplicationem, subuenit muniendo contra tribulationē. In præueniendo est medicus, à peccato curando; in adueniendo est Dominus, seruum ditando: in subveniendo patronus pugnantem muniendo. Vndè & eleganter dicitur, *Vehemens*, quasi væ demens: aufert enim quadruplex væ, id est, quadruplicem pœnam: Est namque pœna probans, vt in Iob; est purgans, vt in Paulo; est commaculans, vt in peccatore delictis irretito; est affligens, vt in inferno. Vel dicitur, *Vehemens*, quasi extra mentem vehens, quia extra mentem carnalem ad spiritualia vehit hominem. *Et repleuit totam domum vbi erant sedentes.* Per hoc quod sonus exterior impleuit domum, significabatur, quod Spiritus sanctus intus perflabat mentis templum. Exterius, sonus aurem tangebat; interius, Spiritus sanctus mētem mulcebat. Nec vacat à mysterio, quod sedentes erant Apostoli. Alij enim prostrati iacent; alij sedent, alij stant erecti. Prostrati iacent, qui tantum terrenis indulgent: Sedent, qui quamvis mentem dirigant ad cælestia, tamen aliquandò mentem demittunt ad terrena. Tales erant Apostoli quamdiu nundum erant Spiritu sancto roborati; erecti stant, qui tantum cælestia contemplātur; quales Apostoli facti sunt, postquam Spiritu sancto roborati sunt. *Et apparuerūt eis dispertitæ linguæ tanquā ignis.* Non est credendum, quod linguæ apparuerint super capita Apostolorum, sed potius radioli ignis in similitudinem linguarū. Nec irrationabiliter Spiritus sanctus legitur apparuisse in ignearum linguarum specie, cum duas proprietates ignis retineat, mulcebrem: dum per gratiam mentem serenat, cōbustiuam, dum peccata purgat, mulcebrem, dum lucem gratiæ infundit, peremptoriam, dum peccata consumit. Ignis etiā linguæ formam gerebat; Lingua ist instrumentum loquendi, lingua est instrumentum saporem discernendi, lingua pro cæteris membris loquitur, dum eis compatitur; dum enim læduntur membra, dicit lingua, tu me lædis. Competenter ergò Spiritus sanctus apparuit in igneis linguis, qui varijs linguis loqui dabat Apostolis; qui etiam virtutem discernendi inter bonum & malum contulit eis; qui membra ecclesiastica in vnum corpus vnit, vt vnum compatiens alij dicat, *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Conveniamus ergò fratres charissimi in triplicem vnitatem, fidei, spei, & charitatis, vt sic mereamur Spiritus sancti aduentū recipere, vt dignetur Spiritus sanctus domum mentis nostræ visitare, in quā tria debēt esse, thalamus, cōsistorium, & cænaculum. Cænaculum Dei, dilectio est, in quo anima conuiuatur; thalamus, diuina cōtēplatio, in quo anima cū Spōso delectatur: cōsistoriū, discretio, in quo rationis iudicio bonum à malo separatur.

Soni diuersitas mysticè declarata.

Spiritus diversi.

Spiritus Sancti effectus, seu dona multiplicia.

Vehemens, quasi væ demens, vel extra mentem vehens.

Spiritus sanctus cur in formâ ignis descenderit.

Cur in formâ linguarum descenderit.

Mentem nostram quomodo adventui Spiritus sancti præparare debeamus.

Oremus ergo Spiritum sanctum, vt charitatis cænaculum, sensus nostros, purget, thalamum diuinæ cōtēplationis virtutibus ornet, thronum discretionis, prudentiæ auro vestiat. Quod nobis præstare dignetur Iesus Christus d. n. q. v. & r. p. o. s. s. Amen.

Ser-

Sermonis IX Fragmentum in natali Sancti Augustini.

Iacob 4. *Beatus vir qui suffert tentationem, quia cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ, &c.*

Tentationum, seu Tribulationum fructus.

QVam gloriosum, fratres charissimi, tẽtationes vincere, tentationum insultus sufferre, tentationibus obviare, cum per tentationum stadium perveniatur ad æternæ vitæ bravium! cum per meritum terrenæ tribulationis, perveniatur ad præmium æternæ beatitudinis! cum per tribulationis sustinentiam, veniatur ad æternitatis coronam. Est autem triplex tentatio: Tentatio humana, quam carnis infirmitas parit; diabolica, quæ ex diaboli suggestione provenit; divina, quæ ex Dei authoritate descendit. De prima dicitur: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* De secunda dicitur: *Et ne nos inducas in tentationem.* De tertia, adiungitur. *Tentauit Deus Abraham.* Prima est humanæ veritatis; secunda diabolicæ perversitatis; tertia divinæ authoritatis. Prima fit ad refrænandam superbiam; secunda ad perimendam iustitiam; tertia, ad probandam patientiam. Primâ Paulus est colaphizatus; secundâ, Vincentius impugnatus; tertiâ, Iob examinatus. Est autem trina tentatio humana; aliquando enim caro tentat per luxuriam, aliquando

Tentatio multiplex. 1. Cor. 10. Matth. 6. Gen. 22. 2. Cor. 12.

Cætera deerant in exemplari Alnensi.

SERMONES TRES M.ri ALANI DE INSVLIS,

Ex per-vetusto codice M. S. Monasterij B. Mariæ de Dunis nunc primum excerpti.

Sermo Primus. De Spiritu Sancto:

Sapientia. 1.

SPiritus *Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.* Cum totâ Trinitate orbis terrarum repleatur, tamẽ specialiter Spiritus Sanctus replere dicitur, quia ei nomen benignitatis appropriatur, & de benignitate, res in suo esse conservatur: Quia cum tota Trinitas creet, ordinet & conservet, Pater tamen specialiter dicitur creare; Filius ordinare vel disponere; Spiritus sanctus in suo esse conservare; & ideò specialiter dicitur orbem terrarum replere. Replet, inquam Spiritus sanctus vniuersas creaturas, suâ essentiâ; replet sufficientiâ; replet efficientiâ. Hic est Spiritus Domini, qui in mundi exordio ferebatur super aquas. Hic est Spiritus Domini, qui descendit super Apostolos tanquam ignis. Ipse eleganter, tanquã ignis vehemens nuncupatur, quasi æternum Ve, demens. Aufert enim triplex Ve, Ve culpæ, Ve pænæ, Ve gehennæ. Vehit etiam mentem ad cælestium contemplationem. Vnde dicitur, *Vehemens*, quasi mentem vehens. Iste Spiritus Domini dicitur, & quia Dominus est, & à Domino Patre egreditur. Iste inquam, replet orbem terrarum, Replet inanimata in suo esse conservando: Replet animata insensibilia, ut herbas, arbores, &c, vegetationem ministrando: Replet sensibilia irrationa-

Spiritus sanctus quomodo repleat orbem terrarum.

Gen. 1. Act. 2. Vehemens quasi vedemens, aut mentem vehens.

rationalia, virtutem sensibilem largiendo: replet rationalia, dotes varias conferendo. Natura quidem (vt ita loquar) vniuersa facit, sed nulla perficit; procreat, sed non creat, nec replet: Ad solum Spiritum sanctum pertinet perficere, creare, replere. Repleuit Spiritus sanctus orbem terrarum, id est Ecclesiam in Cænaculo, in monte Sion congregatam, ipsius aduentum expectantem. Repleuit inquam, virtutum plenitudine; Repleuit diuerso linguarum genere: Loquebantur enim varijs linguis Apostoli. Repleuit charitatis igne, compleuit in eis inchoata, expleuit incepta; exclusit timorem, auxit charitatem. Ecclesia eleganter dicitur orbis terrarum, quia & per vniuersum orbem dispersa, & de diuersis partibus mundi congregata. Vndè dicitur: *Et hoc quod continet omnia; scientiam habet vocis.* Id est, Ecclesia, quæ de omni gente continet aliquos, continet vniuersa Spiritus sancti dona. *Scientiam habet vocis*, id est, scit loqui varijs linguis. Vel, *hoc quod continet omnia*, id est, Spiritus sanctus, qui continet omnia in suo esse conseruando, qui continet omnia gubernando, *scientiam habet vocis*, id est, omnem habet scientiam quæ voce exprimitur. Vel, orbis terrarum dicitur homo, qui cum omni creatura aliquam habet similitudinem; esse, cum lapidibus, Viuere cum arboribus & herbis, sentire cum brutis; rationari cum spiritibus. Hunc in die Pentecostes repleuit Spiritus sanctus, quandò ei multiplicem scientiam dedit, quandò in omni genere linguarum instruxit, quandò in fide roborauit, spe erexit, charitate accendit. Vnde sequitur: *Et hoc quod continet omnia*, id est, homo, qui habet conuenientiam cum omni creaturâ (Vnde alibi omnis creatura dicitur homo, vbi dicitur: *Prædicate euangelium omni creaturæ*, id est, homini.) *scientiam habet vocis*, Vt expositum est, id est, scientiam loquendi varijs linguis. Hæc repletio specialiter facta est super Apostolos in die Pentecostes, in igneis linguis. Forma ignis figurauit ardorem charitatis, splendorem scientiæ, consumptionem ignorantiæ. Forma linguæ significat diuersitatem loquelæ. Lingua cæteris membris compatitur, pro omnibus loquitur, sapores discernit, loqui facit, pro omnibus membris loquitur. Si enim pes læditur, dicit lingua, tu me lædis: Si manus læditur, in eundem modum clamat; & sic de alijs membris. Forma enim linguæ quæ supra Apostolos apparuit, in eis compassionem charitatis figurauit, vt scirent cæteris membris compati, dicentes: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Figurauit in Apostolis virtutem discretionis, quâ scirent discernere inter sapientes & insipientes, frigidos, calidos, & tepidos. Figurauit in eis scientiam loquendi varijs linguis. O homo, labora vt te repleat Spiritus Domini; vt qui te fecit creando, reficiat recreando; vt qui te (vt ita loquar) fecit per naturæ subsistentiam, te repleat per gratiæ efficientiam; vt qui vacuus es à bono, repleat cælesti dono, vt non sis vas vacuum, sed cælesti liquore refertum, vt de te tanquam de ciuitate Dei dici possit: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Vt contineat omnia, id est, ad vitæ meritum sufficientia, & sic habeas scientiam vocis, non vt loquaris varijs linguis, sed vt pro posse tuo intendas sacræ paginæ, quæ solet exprimi voce.

Scientia vocis, complectitur lectionem, orationem, prædicationem, psalmodiam: vt cum tempus exegerit, lectioni intendas, psalmodiæ operam præstes, prædicationi indulgeas, rationem non negligas.

Margin notes: Spiritus sanctus quibus repleuerit Apostolos. — Sapientiæ 1. Ecclesia dicitur continere omnia. — Spiritus sanctus etiam omnia continet. — Homo quoque dici potest omnia continere. — Marci 16. — Act. 2. — Lingua ministerium. — 2. Cor. 11. — Psal. 45. — Scientia vocis quid sit.

Sermo Secundus, De sanctâ cruce.

Ascendam in palmam, & comprehendam fructus eius. Verba Sponsi in canticis. Fratres charissimi, per palmam intelligimus crucem dominicam triplici ratione. Ratione substantiæ, ratione circumstantiæ, ratione efficientiæ. Ratione substantiæ,

Margin notes: Cant. 7. — Palma, crucem Domini significat.

tiæ, quia legitur in glossa super Cantica amoris, quod palma fuerit dominicæ crucis materia. Ratione circumstantiæ, quia proprietates quæ inveniuntur in palma, resultant mysticè in cruce Dominicâ. Palma horribilis est in radice, aspera in cortice, erecta proceritate, pulchra in culmine, dulcis in fructus suauitate. Sic crux dominica horribilis fuit in radice, quia primo detestabilis propter tormenti ignominiam; aspera in cortice, propter pœnam: firma in robore, propter patientiam; erecta proceritate, ratione finis; pulchra in culmine, intuitu resurrectionis; dulcis in fructu, intuitu nostræ redemptionis. Figuratur etiam per palmam, crux dominica, ratione efficientiæ, quia sicut palma est præmium victorum, sic Christus per crucem consecutus est triumphum. Hæc est scala Iacob, attingens in cælum; draco Moysis, deuorans dracones magorum; Tau, ab exterminatore Angelo defendens Hebręos; Virga moysis diuidens mare rubrum, in deserto regens Israëliticum populum: lignum amaras aquas mutans in dulces; de petrâ eliciens aquam abundantem. Hæc est lignum in quo suspenditur serpens æneus; phalanga, in quâ portatur cælestis botrus. *Vidit* inquam *Scalam Iacob à terrâ in cælum attingentem, per quam ascendebant & descendebant Angeli, & dominum innixum scalæ.* Et de ipsâ scalâ prædixit propheticè, *Quam terribilis est locus iste, verè hic est domus Dei, & porta cæli.*

Ratio significationis. Gen. 28. Exodi. 7. Exodi 12. Exod. 14. Exodi. 15. Num. 20. Num. 21. Gen. 28. Ibidem.

Verè crux Christi scala est à terrâ in cęlum attingens, quia per fidem crucis, per imitationem passionis, redit homo de exilio ad patriam, de morte ad vitam, de terrâ ad cælum, de deserto huius mundi ad paradisum. Per hanc scalam ascendunt & descendunt Angeli, id est, Prædicatores Christi; descendunt, cum prædicant infirmitatem crucis; ascendunt, cùm prædicant Dei sapientiam & virtutem; quod enim stultum est Christi, sapientius est hominibus, & quod infirmum, fortius potestatibus. Huic scalæ fuit Christus innixus, quandò cruci affixus est. Hic est locus terribilis, quià scandalum offert Iudæo, horrorem verò diabolo, & timorem Christiano. Hæc est porta Christi, & ianua paradisi. In hâc scalâ fuerunt 6. gradus, per quos Christus ascendit, primus misericordia, secundus humilitas, tertius obedientia, quartus pœna, quintus patientia, sextus mors durissima. In passione, inquam, fuit misericordia, quę Filium Dei traxit de cęlis, clausit in angusto vtero mulieris, inuoluit Christum pannis; signauit charactere circumcisionis, subiecit fami, supposuit siti, & morti, exposuit passioni, puniuit flagello, affixit patibulo. Hæc est misericordia, quæ Regem coronauit spinâ, vt seruum coronaret gloriâ: Hæc est quæ ligauit dominum, vt solueret seruum: Hæc est quæ vulnerauit medicum, vt sanaret infirmum; Hæc est quâ ægrotat medicus, vt curetur ægrotus. Secundus gradus fuit humilitas; quæ enim maior humilitas, quam pati Deum, vitam mori, exulare Regem, mendicare diuitem, operi obedire opificem, creaturæ subijci creatorem? tertius gradus fuit obedientia; nec tantum primus gradus obedientiæ fuit in Christo, verum etiam extremus, non solum prima linea, sed extrema. Sunt namque tres obedientiæ gradus, primus est positiuus, obedire Superiori; secundus comparatiuus, obedire pari; tertius superlatiuus, obedire inferiori. Christus fuit obediens Patri vsque ad mortem; Matri secundum humanæ naturæ sortem; carni vsque ad timorem; sensualitati vsque ad compatiendi voluntatem; rationi vsque ad passionem; morti vsque ad animæ & corporis dissolutionem; Legi vsque ad præceptorum impletionem. Quartus gradus fuit pęna. Quæ pœna? ignominiosa. Quæ pœna? maledicta; furum, latronum, culpæ, ignominiæ. Quintus gradus fuit patientia, omnem exuperans patientiam.

Crux Christi dicitur scala. Per hanc adscendunt Angeli. 1. Cor. 1. Locus est terribilis. Item Ianua cęli. Crucis scala 6. habet gradus. Misericordia Christum cruci affixit. Christi humilitas. Christi obedientia. Obedientiæ gradus tres. Christi pœna. Christi patientia.

Nam sicut multiplex illata est Christo iniuria, sic multiplex contra iniuriam fuit patientia. Sustinuit enim iniurias animorum, iniurias verborum,

 iniurias

iniurias factorum. Fuit autem multiplex iniuria animorum: Quidam enim crucifixerunt Christum ex ignorantiâ, quidam ex inuidiâ, quidam ex superbiâ, quidam ex auaritia, ipse autem contra iniurias rationem non reddidit, sed pro ipsis peccatoribus exorauit dicens: Pater ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Fuit etiam patiens contra multiplicem iniuriam verborum, in accusando, cum dixerunt, reus est mortis; in condemnando, cum dixerunt, crucifige eum: Insultando, cum dixerunt; Vah qui destruis templum Dei! Contra has iniurias patientissimus fuit, quia nec verbum respondit, vndè tanquam ouis ad occisionem ductus est. Patiens fuit contra iniurias factorum, quia cum posset resistere ex Deitate, patiens fuit ex humanitate; cum enim venirent ad eum comprehendendum, venit eis obuiam; cum ligauerunt, non restitit; cùm flagellauerunt, dorsum supposuit; cum alapas impingerent, faciem non auertit; cum ad crucifigendum duxerunt, crucem portauit: cum crucifixerunt, patienter sustinuit. O mirabiles iniuriæ! Discipulus iniuriatur vt prodat, Pilatus vt morti adiudicet, Iudæus vt condemnet, Petrus ut neget, Cognatus ut fugiat, Gentilis vt crucifigat. E contra, Christus osculum dedit Discipulo, humiliter locutus est Pilato, patienter respondit Iudæis, respexit Petrum, consolatus est fugientem discipulum, sustinuit crucifixorum insultum. Vltimus gradus in passione, fuit mors. Mors admiranda, mors quæ ipsam mortem enecat, vitam donat, mortis aculeum infirmat, diabolum superat, peccatum extirpat. Per hos gradus scalæ ascendit in cælum, Christus. Fuit autem triplex Christi ascensus. Primus, quo ascendit vt pateretur; secundus quò ascendit vt resuscitaretur: tertius, quo ascendit vt in dexterâ Patris glorificaretur. Primò ascensu, scendit ad mortem, secundo ad immortalitatem tertiò ad maiestatem. Ascendit ergo in hanc palmam, & comprehendit fructus eius. Folia fuerunt verba Christi quæ dixit in passione; flores, exemplum patientiæ; fructus, gloria beatitudinis æternæ. Arbor istius palmæ plantata fuit ab origine mundi, quandò lignum necauit, damna ligni vt solueret: Radicata fuit tempore Incarnationis; virens in Christi contumelijs; frondens in eius verbis, in exemplo patientiæ florens, in Iudæis obstinatis efflorens, in gentibus conuersis reflorens, in redemptis fructum faciens. Ascendamus ergò fratres charissimi, in hanc palmam, vt comprehendamus eius fructus. Palma quidem in radice amara est, sed dulcis in fructus suauitate. Compatiamur ergò; vt glorificemur. Non gustabit enim fructus eius dulcedinem, qui radicis abhorret amaritudinem. Ascendamus ergo triplicem crucem; crucem pænitentiæ, vt liberemur à peccato, crucem compassionis, vt regnemus cum proximo, crucem passionis, vt glorificemur cum Christo. Crux pænitentiæ quatuor habet dimensiones, altitudinis, latitudinis, longitudinis, profunditatis. Dimensio altitudinis est, quâ erigitur ad Deum; dimensio latitudinis, est, quâ pæna dilatatur vsque ad proximum; dimensio longitudinis, est perseuerantia quâ dilatatur vsque ad obitum: dimensio profunditatis, est satisfactio quantum ad seipsum. Crux compassionis, dimensionem habet altitudinis, dilectionem Dei; dilectionem latitudinis, dilectionem proximi: dimensionem longitudinis, continuationem charitatis; dimensionem profunditatis, quâ se homo diligit. Crux patientiæ habet dimensionem altitudinis, altitudinem spei; dimensionem latitudinis, magnitudinem fortitudinis: dimensionem longitudinis, longanimitatem; dimensionem profunditatis, conscientiæ puritatem. In hâc multiplici cruce fidelis extendit manus suas, pedes conculcat, satisfaciendo, compatiendo, patiendo. In cruce pænitentiæ crucifixus fuit latro qui in cruce pænituit: In cruce compassionis, B. Virgo quæ passioni Christi compassa fuit. Vnde & de ipsâ dicitur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius: In cruce patientiæ, Christus, qui vsque ad

Christi mors.

Eiusdem efficacia.

Christi ascensus triplex.

Palmæ mysticè folia, & flores.

Eiusdem fructus.

Crucem triplicem debemus ascendere.

Crucis dimensiones quatuor.

Crucem quomodo adscendere debemus. que ad mortem patiens fuit. Ad similitudinem Christi, per prædictos gradus crucis ascendamus in cælum. Sit in nobis misericordia, miseris compatiendo, infirmos sustinendo, eleemosynas largiendo, minus peritos instruendo, visitando incarceratos, vestiendo nudos. Sit in nobis humilitas in habitu, in gestu, in victu, in verbo, in animo. Sit in nobis obedientia, vt obediamus prælatis nostris, in consilio, in præcepto, in sumptione pænitentiæ, in eiusdem executione. Sit in nobis pæna per satisfactionẽ, sit patientia per animi constantiã. Sit in nobis mors per carnis castigationem, per concupiscentiæ extenuationem, vt sic resurgamus à vitijs ad virtutes, a culpâ ad gloriam, à morte ad vitam. Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO III.

De Sancto Nicolao.

Episcopo & Confessore.

Psal. 21. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero.* Triplex est mater fidelium; Mater naturalis, Mater carnalis, Mater spiritualis. Mater naturalis, est mulier quæ generat; Mater carnalis, concupiscentia per quam homo degenerat: Mater spiritualis, quæ natum regenerat. Naturalis, de qua trahit carnem; carnalis, de quâ trahit carnalitatem: spiritualis, de quâ habet spiritum viuificantem. Fidelium autem quidam sine concupiscentiâ est conceptus, sine concupiscentiâ natus, sine concupiscentiâ vixit, sine concupiscentiâ vitæ curriculum consummauit; vt Christus. Quidam verò in concupiscentiâ conceptus, & sine concupiscentiâ natus, vt Ieremias Propheta, Ioannes Baptista & si fortè aliquis alius in vtero sanctificatus.

Mater cuiuslibet, triplex.

Mater naturalis, carnalis, & spiritualis.

Sanctificati in vtero fuerunt aliqui.

Gloriosus verò Nicolaus, & si in concupiscentiâ conceptus, & in concupiscentiâ natus, tamen à natiuitate eum Mater gratia suscepit & vsque ad vitæ suæ terminum, riuulos concupiscentiæ in eo clausit; nos verò miseri in concupiscentiâ concipimur, in concupiscentiâ nascimur, in concupiscentiâ viuimus & morimur. O quam dissimilis nostra natiuitas à gloriosi Confessoris natiuitate! O quam dissimilis noster ortus ab eius origine! A natiuitate Mater gratia Nicolaum suscepit ad viuificandum, A natiuitate Mater gratia eius vitam direxit: A natiuitate Mater concupiscentia nostrum initium ad mortem deduxit. Hanc gratiam gloriosus Confessor in se experiens, hanc misericordiam in libro experientiæ legens, clamare potuit: O fons misericordiarum! ô plenitudo miserationum! O altitudo gratiæ! O magnitudo thesauri sapientiæ! in me expertus sum tuæ misericordiæ magnitudinem, tuæ gratiæ profundum, tuæ sapientiæ thesaurum. *Quoniam extraxisti me de ventre Matris meæ.*

S. Nicolaus à natiuitate per gratiam directus fuit.

Sicut triplex est Mater, sic triplex est venter; Venter primæ matris, est sigillum conceptionis; Venter secundæ matris, est abundantia concupiscibilitatis: Venter tertiæ matris, profundum diuinæ miserationis. De ventre primæ matris eduxisti me vt viuerem, de ventre secundæ matris, vt non male viuerem, de ventre tertiæ matris, ut benè viuerem. De ventre primæ matris eduxisti me ad ortum naturæ, De ventre secundæ matris, ad ortum gratiæ; De ventre tertiæ matris ad ortum gloriæ; & ideò spes mea es tu ab vberibus matris meæ. Sicut autem est diuersitas matrum, ita diuersitas est vberum; vbera primæ matris, sunt vbera lactis; vbera secundæ matris, sunt vbera fellis; ubera tertiæ matris, sunt vbera mellis. Vbera primæ matris educant pueros; vbera secundæ matris enecant paruulos; vbera tertiæ matris roborant adultos. De vberibus concupiscentiæ dicitur: *Lamiæ nudauerunt mammas, lactauerunt* paruulos suos. Concupiscentiæ verò duo sunt vbera gula & luxuria, quibus lactantur, imò, inebriantur pueri sensu, par-

Vberum diuersa acceptio.

Thren. 4.

vuli intellectu: Qui enim inebriantur luxuriâ, lactantur incontinentiâ nisi fatui? qui submerguntur diluuio gulæ, qui enecantur veneno crapulæ, nisi stulti? Vbera verò tertiæ matris, sunt, gratia iustificationis, & gloria, vel gratia glorificationis. De quibus Ioannes dixit: *Accipientes gratiam pro gratiâ.* De his etiam vberibus in cantico amoris dicitur: *Dulciora sunt ubera tua vino.* Vinum figurat terrenam delectationem, quæ quamuis in superficie præferat dulcedinem, tamen infert menti ebrietatem. Omni autem terrenâ delectatione dulcior est diuina gratia, quæ sic inebriat iustos; ut reddat sobrios.

Ioh. 16.

Cant. 1.

Vinum designat delectationem terrenam.

Gloriosus ergo Confessor Nicolaus, ab vbere materno, spem locauit in Christo; dum trahebat vbera paruulus, abstinebat vt adultus. Dum pendebat ab vbere matris, aspirabat ad mensam patris. Prophetabat in cunis, qualis futurus esset in cælis, prophetabat in cibo liquido, quid acturus esset in solido. Abstinens ab infantili vbere, transcendebat metas infantiæ: puer in æuo, senex in facto; benè viuebat, antequam sciret viuere, qui ieiunabat, antequam sciret comedere. Nondum loquens, prophetabat facto! docet alios, non doctus ab alio. Erubescat ergò senex ieiunia frangere, quæ obseruauit *Nicolaus* in ætatis teneritudine: erubescat lasciuijs dissolui grandiusculus, quas refrænabat iste infantulus. Per hoc autē quod abstinebat ab vbere carnis, figurabat se abstinere ab vbere carnalitatis. Per hoc quod aspernabatur vbera naturæ, figurabat se aspira e ad vbera gratiæ. Ab vberibus ergo concupiscentiæ abstinens spem in Christo locauit, quia ab ineunte ætate aspernando luxuriam, & deuitando gulam, in Deo spei anchoram fixit.

S. Nicolai ieiunium prædicatur.

Abstinens. Eiusdem commendatur continentia.

Ab vberibus ergo matris gratiæ, totam mentem direxit in Christum, quia ex quo mater gratia suscepit eum, in Deo stabiliuit suæ intentionis propositum, & sic, in eum proiectus est ex vtero; quia ab ineunte ætate ne concupiscentiæ periret naufragio, tanquam in portu salutis firmatus est in Christo. Hic est *Nicolaus*, qui suâ copiâ patris egeni leuauit inopiam; qui suâ misericordiâ, à puellis publicæ prostitutionis exclusit miseriam; qui fuit electus diuinę vocis præconio; qui defunctum suscitauit in biuio: hic est, quem farris probat augmentatio, qui à nautis amouit naufragium; qui patri reddidit filium; qui tres iuuenes à mortis liberauit periculo; à cuius tumbâ, olei manat vnctio. Nos ergò ad huius similitudinem, tres spiritus nostri filias, id est, tres potentias, ab origine animæ datas, ne fornicentur cum mundi lenocinijs, ditemus thesauro bonorum operum; Erigamur ab admonitione sacræ Scripturæ, ad regnum nostrarum cogitationum: Suscitemus spiritum nostrum à morte peccati; grandescat in nobis per fidem, panis qui descendit de cælis, qui existens frumentum Angelorum, factus est fænum hominum. Liberemus nautas spirituales, id est, virtutes, quæ debent esse animi Rectores, ne naufragentur voragine vitiorum Reddamus Patri Filium, id est, Creatori spiritum. Seruemus iuuenes, id est, lasciuientes cogitationes, ne procedant vsque ad mortem peccati. Producamus à mente nostrâ sanctæ charitatis vnctionem: præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Item, Eleemosynæ.

Eiusdem miracula.

Exhortatio ad imitationem S. Nicolai.

F I N I S.

LIBER

LIBER SENTENTIARVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM M.^RI ALANI DE INSVLA, CONCIONATORIBVS, AC IN VNIVERSVM THEOPHILIÆ STVDIOSIS OMNIBVS VTILISSIMVS;

Ex antiquo etiam Dunensis Bibliothecæ M. S. codice nunc primum in lucem productus.

1. IN Christi Natiuitate, duo Soles apparuerunt Romæ, ex quibus duobus factus est vnus Sol; ad significandum, quod Sol humanæ naturæ, & Sol diuinæ Naturæ, conuenirent in vnitatem vnius Personæ.

Soles duo apparuerunt in natiuitate Christi.

2. Hieronimus, in Annalibus hebræorum, dicit se reperisse signa 20. dierum ante Iudicium.

Sed vtrum continui futuri sint aut interpolati, non expressit. In Prima die, eriget se mare 40. cubitis suprà altitudinem montium, stans in loco suo quasi murus. Secundo tantũ descendet, vt vix videri possit. Tertio Marinæ belluæ apparentes super mare, dabunt rugitus vsque ad cælum. Quarto ardebit mare. Quinto herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum. Sexto ruent ædificia. Septimo petræ ad inuicem collidentur. Octauo generalis fiet terræmotus. Nono æquabitur terra. Decimo exibunt homines de cauernis terræ, & incedent velut amentes, nec mutuo poterunt loqui. Vndecimo surgent ossa mortuorum, & stabunt super sepulchra. Duodecimo cadent stellæ. Decimotertio morientur viuentes, vt cum mortuis resurgant. Decimoquarto ardebit cælum & terra. Decimoquinto fiet nouum cælum, & terra noua, & resurgent omnes.

Iudicij extremi signa præcedẽtia.

3. O Homo, quis tibi erit animus, cum tremiscent Angeli? Quid faciet virgula deserti, vbi mouebitur cedrus paradisi? Omnia consurgent aduersum te. Te iudicabit Deus Trinitas, authoritate; Te iudicabit homo Christus iudicij executione: Te iudicabunt Angeli sententiæ approbatione; Te iudicabunt Sancti, operatione: Te iudicabit conscientia, peccatorum reuelatione; Te iudicabit diabolus, accusatione. Te iudicabit gehenna damnatione, nisi in præsenti te iudices.

Iudicij extremi seueritas.

4. *Qui sedes super Cherubim, &c.* Cherubim dicitur, cælicus Ordo: dicitur & Cherubin, scientiæ plenitudo, & charitatis consummatio; Super primum Cherubim, id est, supra ordinem Angelicum sedet Deus per subiectionem, quia Ordo ille ei subiectus est ad seruiendum, & obediendum, ad ministeria exequendum. Super secundum Cherubin, id est, supra plenitudinem scientiæ, per incomprehensibilitatem, quia omnis scientiæ plenitudo deficit ad eius comprehensionem. Supra tertium Cherubin sedet per charitatem eminentem, quia charitas Dei exuperat omnem Charitatem. Primus Cherubim duas habet alas, Naturæ subtilitatem, & ingenij perspicacitatem: His enim quasi duabus alis volat ad comprehendendum mysteria. Secundus Cherubim duas habet alas, id est, duo testamenta, quibus velat diuina mysteria: Ad quod significandum,

4. Reg. 19. Cherubim interpretatio diuersa.

Alarum Cherubim mystica interpretatio.

Cherubim in tabernaculo duabus alis velabat propitiatorium; quia sub duobus testamentis, quasi sub Cherubim alis, latet diuinæ maiestatis secretum.

Tertius Cherubim, id est, charitas, duabus insignitur alis, dilectione Dei, & proximi: Alterâ ascendit ad diligendum Deum, alterâ descendit ad diligendum proximum. His duabus alis velat Cherubim propitiatorium, quia tota diuinæ miserationis propitiatio in mandato charitatis completur. Hi duo Cherubim versis vultibus in propitiatorium se respiciunt, quià plenitudo scientiæ, & charitatis perfectio, ad diuinæ maiestatis propitiationem tendunt, & in se vultus proprios reflectunt, quià nec scientia sine charitate perficitur, nec charitas sine scientiâ consummatur. Vndè dicitur: quantum diligis, tantum scis.

Cherubinorum aspectus mutuus.

5. *Excita potentiam tuam & veni.*
Psal. 79. Id est, mitte Filium tuum in carnem, id est, veni in mundum, per Filij incarnationem. Tripliciter dicitur Filius dormire, tripliciter excitari. Dormiebat Filius ante Incarnationem in sinu Patris, ubi somnus erat, quies æterna. A somno huius quietis Pater Filium excitauit, quandò in carnem misit, vt hominum profectibus invigilaret. Videbatur etiam dormire ante incarnationem, in cordibus hominum, per fidei teporem.

Dormitio, & euigilatio mystica filij Dei.

Dormisse etiam dicitur Filius Dei in morte. Ibi mors fuit dormitio; resurrectio, excitatio. In statu etiam præsentis vitæ ubi Deus permittit malos in temporalibus florere, bonos efflorere, clamat fidelis populus ad Patrem dicens: O Pater, *excita potentiam tuam & veni.* Quasi dicat: Filius tuus modò videtur dormire, quandò non reddit præmia iustis, supplicia iniustis; excita Filium tuum ad iudicandum, & veni in Christo ad iudicium.

6. *Qui regis Israël, intende.* Id est,
Psal. 79. qui fidelem populum spiritualiter videntem Deum, regis ad conseruandum in essentia, ad iustificandum in gratiâ, ad glorificandum in gloriâ, *Intende*, id est, Filium mitte.

Qui deducis velut ouem Ioseph, Ioseph qui interpretatur, auctus, figurauit Christum; Ioseph matri gaudium auxit nascendo; Ægyptys consulendo; Fratribus, à fame liberando; Patri, se præsentialiter exhibendo. Sic Christus auxit gaudium matri Virgini, generatione; Ecclesiæ, regeneratione: Peccatoribus, dando consilia vitæ; Patri, exhibendo signa victoriæ. Vndè & ipse fuit quasi cælestis Augustus. Quia sicut terrestris Augustus auxit rempublicam mundi, ita & Christus auxit rempublicam cæli.

Ioseph, figura Christi.

Hunc ergo *Ioseph*, id est Christum, *deduxit* Dominus Pater *Velut ouem*, quia velut ouis Patri est oblatus ad occisionem sine murmure ductus. Ouis paruula balatum matris in grege agnoscit; Christus agnouit Patrem obedientiâ; matrem curâ, quià eam Ioanni commendauit; Discipulos diligentiâ, quia pro ipsis orauit. Vndè & Christus Agnus dicitur, ab agnosco, agnoscis. Atque hinc in missâ sermo ei dirigitur sub nomine cælestis agni, vt sit sensus: Agnus Dei, qui agnouisti Patrem obedientiâ, miserere nobis: Agnus Dei, qui agnouisti tuos diligentiâ, dona nobis pacem.

Christus comparatur Oui, seu agno.

Dominus prope est. Vt à malo liberet, vt in bono conseruet, propè est unicuique. Satis de propinquo mors imminet; propè est Dominus homini, quia appropinquat dies iudicij, & ideò, *nihil soliciti sitis.* 7.
Philip. 4.

Est solicitudo necessitatis, & est solicitudo curiositatis. Non prohibet Dominus solicitudinem quæ est ad necessitatem, sed quæ est ad superfluitatem, vt solicitudo terrenorum non præponatur solicitudini æternorum. Conceditur solicitudo naturæ, sed inhibetur solicitudo luxus & auaritiæ. Vndè in Euangelio dicitur: *Nolite soliciti esse de crastino*, id est, de futuro. Maximè his inhibetur solicitudo, qui habent redeuntem pecuniam, quia redditus debet excludere solici-

Ibidem. Solicitudo duplex.

Quænam prohibeatur.

Matth. 6.

solicitudinem nimiam: conceditur autem solicitudo acquireudi victualia vsque ad annum, sed non licet extendere vsque ad anni terminum, quia in sequenti anno redeunt victualia prouidente naturâ.

Philipp. 4. Sequitur; *Sed in omni oratione & expectatione.* Hîc insinuatur, quod si æterna petantur, terrena adijciantur. Matth. 6. Vndè dictum est, *Primum quærite regnum Dei, &c.* Insinuatur quod ideò cessare debet nimia solicitudo temporalium, quia temporalia vnit petitio æternorum. Potest tamen fidelis licitè petere terrena, non vt ibi finis constituatur; sed vt ad supremum finem, id est, Deum, petitio dirigatur. Vt ideò terrena petantur, ne ad curam terrenorum mens humanâ solicitudine distrahatur, sed liberè Domino famuletur. (Oratione quænam petenda sint.)

Qualiter autem petitiones nostræ apud Deum innotescant, id est, miserationi diuinæ placeant ostendit cum ait: Philipp. 4. *In oratione & expectatione.* Duo debent informare petitionem, oratio & expectatio, quia oratio sine perseuerantiâ non proficit ad effectum. Notitia orationis, nihil aliud est, quam approbatio orationis. Vndè Dominus ad malos loquens, ait: Matth. 25. *Nescio vos.* id est, non approbo.

8. Aliquandò bonum oramus, sed ad illud animum non dirigimus, sed ad aliud bonum. Vt, si quis petat à Deo, vt in bonis conseruetur, tamen interim cogitet vt eleeomosynam largiatur pauperi; hæc oratio bona est, sed quodammodò inordinata, quia vox aliquandò discordat à mente, & hic intermiscet se peccatum veniale, quandò fit ex negligentia. contra quod dicitur à Domino: Matth. 6. *Cum oras, intra in cubiculum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito &c.* Quasi dicat: Cum oras voce, ad illud quod oras mentem dirige. (Oramus sæpè quæ non sentimus.)

Aliquandò bonum voce oramus, & tamen ad aliud malum mentem dirigimus: & sic orare, est mortale peccatum. Vndè dicitur: Matth. 15. Marci. 7. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Aliquandò aliquis orat malum, & animo malo; & illud est pessimum. Aliquandò bonum orat, & benè, & quod loquitur, habet in corde; & istud est optimum. (Oramus & malum.)

De Natiuitate Domini.

9. Isaie 62. PRopter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor Iustus eius, & Saluator eius lampas accendatur. Quasi dicat Isaias: *Propter Sion*, id est, vt Ecclesia de Iudæis Saluatoris aduentum intelligat, *& propter Hierusalem non quiescam.* id est, vt ecclesia de gentibus sui redemptoris adventum agnoscat, *non tacebo* à prædicatione verbi Dei; *non quiescam* ab officio prædicationis, *donec egrediatur vt splendor Iustus eius.* id est, donec per meam prophetiam aduentus Christi veniat in hominum notitiam. Christus antonomasticè dicitur Ecclesiæ Iustus; quia secundum diuinam naturam, est ipsa Iustitia, & secundum humanam, refertus iustitiæ plenitudine consummatâ, & ab ipso procedit totius ecclesiæ iustitia. Qui vt splendor dicitur egredi secundum vtramque naturam: in diuinâ naturâ egreditur à Patre velut splendor ab igne: nam sicut splendor igni est cöæuus, sic Filius Patri cöæternus: Et sicut per splendorem de igne habetur notitia, sic per Filium de Patre operatur scientia. Sicut splendor procedit ab igne sine ignis aliquâ permutatione; sic Filius procedit à Patre, sine Patris aliquâ permutatione. Egressus est etiã secundũ humanam naturam, vt splendor in uterum Virginis, quiâ sicut splendor à Sole procedens vitream fenestram intrat, illuminat, nec aliquo modo frangit vel violat: Sic splendor cælestis Solis intrauit in uterum Virginis, & eam Spiritus sancti gratiâ illuminauit, nec sigillum virginitatis aliquo modo fregit, vel violauit. Egreditur etiam à Patre velut splendor in mentem humanæ animæ, quandò ab eâ tenebras vitiorum eliminat, & eam splendore gratiæ

(Aduentus Christi per Isaiam prædicatus est.) (Christus dicitur Iustus, quia omnis iustitiæ fons.) (Dicitur & splendor, cuius similitudinis ratio pulchrè deducitur.)

gratiæ cælestis illuminat. Sequitur: *Et Salvator eius vt lampas accendatur.* Lampas figurat humanam naturam. Lampas ex se non emittit lumen, ita humana natura ex se non habet gratiæ splendorem. Ex concursu tamen olei & flammæ, lampas perfunditur luce. Ante aduentum Christi, humana natura erat lampas sine lumine. Sed lampas ista est accensa, quandò humanitas à Christo est assumpta, & tunc lampadi, id est, humanæ naturæ infusum est oleum diuinæ gratiæ, & sic in eâ splenduit flamma diuinæ naturæ. Saluator igitur vt lampas accensus est, quandò humanam naturam in se oleo diuinæ naturæ perfudit, & flamma diuinitatis accensa est, & sic in nocte huius mundi præbuit lumen mentibus. *Et videbunt gentes iustum tuum, &c.* Quidam visu materiali in carne, quidam visu mentali in Deitate. *Et cuncti Reges inclitũ tuum*, Reges inquam illi *qui terram iudicant*, id est, in se terrenitatem damnant *Inclitum tuum*, Christus inclitus dicitur, id est, valdè gloriosus. *Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit.* Per Aduentum Christi nomen ecclesiæ mutatum est, quia quæ prius sterilis dicebatur, nec mater plurium nuncupabatur: & quæ prius dicebatur non misericordiam consecuta, iam dicitur misericordiam consecuta. Quod significatum est per mutationem nominis Saræ; quæ prius dicebatur Sarai, posteà dicta est Sara.

Christi natura humana dicitur lampas.

Flamma diuina est natura, Oleum diuina gratia.

Christus dicitur inclitus.

Ecclesiæ nomen in natiuit. Christi mutatum.

Gen. 17.

Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. De multiplici diademate legimus. Diadema Christi dicitur humana eius natura. Diadema caret principio & fine, quia circularis est formæ. Vndè diadema dicitur, quasi duo demens, principium & finem. Diadema caput obvmbrat, regnum significat. Diademati aurum materiam præstat. Cum autem concupiscentia sit principium nostræ humanæ naturæ; finis, mors sine reditu; humana Christi natura hoc principio, & hoc fine caruit, quia non [illegible] concupiscentia concepit, sed chacum [illegible]uit; & licet ab humana Christitas ge[illegible] sti natura ad tempus, vita recesserit, tamen maturius ad ipsam redit. Hæc corona caput Christi coronauit; quia Sol deitatis latuit sub vmbrâ humanitatis.

Isaiæ 62.

Diadema Christi.

Diadematis deriuatio.

[illegible]dem Eius [illegible]a interpretatio mystica.

Hoc signum Regni fuit, quia in hoc quod hominem in excellentiori genere humanitatis assumpsit, in quâ plenitudo gratiarum fuit, quod hominum Rex futurus esset significauit. Hæc corona ex auri materiâ fuit, quia ex puriori statu humanæ naturæ processit. De hoc diademate dicitur ad filias Sion, id est, ad fideles animas: *Egredimini filiæ Sion*, mente, *& videte*, fide & deuotione, *Regem Salomonem*, id est, Ecclesiasten pacificum, scilicet Christum, *In diademate*, id est, in humanâ naturâ, *quâ coronauit eum mater sua, id est, virgo Maria; in die desponsationis eius, & in die letitiæ cordis illius.* Quiâ quâ die thalamum virginalis vteri intrauit, sibi virginem desponsauit, & eam spirituali mentis lætitiâ insigniuit. Secundum diadema Christi, est ordinata series fideliũ, de quâ dicitur: *Vt castrorum acies ordinata.* In coronâ, quædam ex legitimo ordine disponuntur, corona lapidibus insignitur, corona cædit in gentis honorem. Sic in conuentu fidelium, sancti legitimo ordine disponuntur: Conuentus etiam fidelium Sanctis, velut lapidibus pretiosis insignitur, & in Christi honorem cedit, quia quodammodo vita fidelium Christum insignit. Hoc diadema principio caret & fine, quia à se excludit principium miseriæ, id est, culpam, & finem, id est gehennam. De hâc coronâ dicitur: *Posuisti domine super caput eius coronam de lapide pretioso.* Et hoc dicitur de ecclesiâ. Et, *eris corona gloriæ in manu Dei tui.* Hoc diademate coronauit eum mater sua, id est Ecclesia. Tertia corona ex spinis fuit, quâ coronauit eum mater sua, id est, Iudæa; de quâ dicitur, *Et plectentes imposuerunt ei spineam coronam.* Quarta corona est gloriæ & immortalitatis, de quâ dictum est: *Gloria & honore coronasti eum Domine.*

Diadema Christus coronatus est, quadruplici.

Cant. 3.

B. Maria Christo desponsata est.

Cant. 6

Psalm. 20.

Isaiæ 62.

Ioan. 19.

Psalm. 8.

De

De natiuitate Domini iterum.

10. Isai. 9. P*opulus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Antè aduentum Christi, Iudæus ambulabat in tenebris ignorantiæ; gentilis, culpæ; Fidelis, post mortem in tenebris pœnæ. Iudæus ambulabat in incerto; gentilis in lubrico; Fidelis post mortem sedebat in obscuro. Christus lux vera. Sed populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, id est, Christum, qui est lux vera, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hanc lucem vidit Iudæus in carne; gentilis in fide; Fidelis post mortem, in felici expectatione. Hæc lux venit in mundum, vt gentilis crederet, vt fidelem à morte liberaret. Vnde huius lucis ortum, modicam lucem videbat Iudæus, intelligentiâ legis; Modicam videbat gentilis, inuestigatione rationis; Modicam lucem videbat fidelis post mortem in sinu quietis; Modicam lucem videbat Iudæus in legis signaculo; Gentilis in creaturæ speculo, fidelis post mortem in refrigerio. *Sed sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Mors triplex exponitur. Triplex est mors, triplex umbra, triplex Regio. Mors corporalis, siue naturalis, separatio est corporis & animæ: secunda mors, Mortis item umbræ tres. mors animæ, id est, separatio eius à Deo: tertia, gehennæ. Primæ mortis umbra, est, infirmitas, quia sicut in umbrâ apparet rei imago, sic infirmitas naturalis mortis est similitudo. Vmbra secundæ mortis, peccatum est, quià in mortali peccato anima à Deo separatur; & sicut ab imagine venitur ad rem, ab umbrâ venitur ad veritatem; sic per peccatum venitur ad mortem. Illæ autem tenebræ in quibus erant Fideles post mortem, existentes in sinu Abrahæ, erant quasi umbræ mortis æternæ; quia per illas tenebras in quibus erant ibi, significantur illæ in quas demergentur damnati. Regiones quoque umbræ mortis tres. Regio umbræ primæ mortis, mundus est; Regio umbræ secundæ mortis, malorum conuentus; Regio umbræ tertiæ mortis, Abrahæ sinus. Nam Iudæis ergò quam gentibus per torporem vitiorum, iacentibus in regione umbræ primæ mortis, id est, in mundo viventibus; & in regione umbræ secundæ mortis, id est, in conuentu malorum torpentibus, *lux orta est*; id est, Christus per Incarnationem, vt utrosque illuminaret ad intelligendum, utrosque irradiaret ad credendum: *Habitantibus in regione umbræ mortis*, id est, Sanctis in sinu Abrahæ requiescentibus, Sol Iustitiæ est ortus, vt & eos à tenebris inferni liberaret, & eos luce æternâ perfunderet. Nec mirum, *Paruulus enim natus est nobis, & Filius datus est nobis.* Isaiæ. 9. Paruulus ætate, maximus maiestate. Nobis apparet in mundo, vt ei compareamus in cælo.

Et ideò *principatus super humerum eius.* Crux quam Christus gessit in humeris, eleganter dicitur principatus, quia per ipsam triumphauit de diabolo, ne manus suæ potentiæ ad nos extenderet: Triumphauit de mundo, ne per amorem ad nos accederet; de peccato, ne regnaret in nobis; de morte, ne permaneret; de veteri homine, ne insurgeret. Crux; Christi principatus. Christi triumphus. *Et vocabitur nomen eius, admirabilis.* O quam elegans nominis impositio! Christus admirabilis in naturâ, quæ caret initio in geniturâ, quià genitus ab æterno; in matris conceptione, in natiuitate, in morte, in resurrectione. Christus admirabilis. Admirabilis etiam in consilio reperitur, vndè & *Consiliarius* dicitur: alto enim Dei consilio ordinauit, vt sicut per hominem intrauit culpa, ita per hominem rediret gratia; & sicut in ligno præcessit transgressio: ita & in ligno celebraretur redemptio; & sicut passio Christi fuit Iudæis odor mortis in mortem: ita gentibus esset odor vitæ in vitam, multiplex etiam attulit salutis consilium; Item Consiliarius. scripsit enim hominibus legem Naturalem in corde; legem Mosaicam in codice; Legem Euangelij, id est, Christus diuersam legem homini præscripsit.

est, legem patientiæ, in carne. Et quia tam admirabilis, & tantus Consiliarius, ergo *Deus*. Hîc duæ Christi naturæ exprimuntur; humana, cum dicitur, *Paruulus natus est nobis*, diuina verò, cum additur, *Deus*. Et quis Deus? Pater futuri seculi.

Christus est Deus.

11. Circumcisionis mysterium. Per hoc quod Christus octauâ die circumcisus est in carne, figuratum est quod octauâ die resurectionis circūcidēdū esset à carnis passibilitate; & corpus suum, idest, fidelis populus octavâ ætate, à corporis & animæ pœnalite. Nec solum in Christo fuit perfecta & plena circumcisio, id est, circumcisio circumcisa, sed & circumcisio circumcidens. Circumcidit enim conceptionem matris à culpâ; partum à pœnâ; aquas per baptismum à sanctificandi impotentiâ; crucem ab ignominiâ; sepulchrum à corruptione cadaueris; carnem à vinculo mortis; non vt indigeret, sed vt indigentiam nostram tolleret.

B. Mariæ conceptio sine culpa.

12. Non vacat à mysterio quod puer Christus circumcisus est. Per hoc enim significatur quod nos pueri, non ætate, sed puritate, debemus nos circumcidere à puerilitate: vel, quod à primâ ætate, nos à vitijs debemus circumcidere.

13. Quidam Prophetæ fuerunt verbo, quidam facto: vt verbo Angelus qui ait: *Et vocabis nomen eius Iesum*. Facto, vt Ioseph, quia per hoc quod factus est Saluator Ægypti à fame saluando, significauit Christum futurum Saluatorem mundi, à spirituali inediâ liberando.

Luca. 2. Ioseph typus Christi.

14. Tres Reges munera offerentes, significant tres animæ potentiales vires, quæ eleganter dicuntur Reges, quia animam regunt. hæ sunt, ratio, intellectus, & intelligentia. Hæ ab oriente peregrinantur, quia à cælesti oriente, id est, à Deo, in animæ dotes transmigrant. Per myrrham, quæ cadaueribus mortuorum opponitur, historia figuratur, quia ipsa circa res caducas & transitorias vertitur. Hanc offert ratio, quia circa historialia eius versatur consideratio. Per thus, figuratur tropologia, siue moralitas: Hæc offert suauitatis odorem; hanc offert intellectus, quia circa formas eius versatur intuitus.

Epiphaniæ historia mysticè exponitur.

Per aurum significatur Anagoge, id est, cælestium consideratio, quia sicut aurum inter metalla prærogatiuam retinet; sic Anagoge inter intelligentias monarchiam retinet. Vndè Anagoge quasi sursum ductio. Hanc offert superior animæ potentia, id est, intelligentia, quæ sola contemplatur diuina.

Ecce mitto Angelum meum, qui præparabit viam antè faciem tuam. Filius Dei dicitur splendor & forma substantiæ Patris, & ideò facies dicitur, quia sicut in facie hominis voluntas perpenditur; sic per Filium, Patris voluntas dignoscitur. Est autem multiplex Patris facies: facies, proles eius vnica; vndè dicitur, ecce mitto Angelum meum antè faciem tuam. Facies dicitur Misericordia, vndè dicitur: *Ne auertas faciem tuam à me*. Facies est præsentia, vnde dicitur. *Infirmabuntur & peribunt antè faciem tuam*. Facies dicitur cognitio manifesta, vndè dicitur: videbimus Deum facie ad faciem, sicuti est.

15. Malachiæ 3. Matth. 11. Ad Heb. 1. Facies Dei diuersimodè accipitur. Psalm. 61. Psalm. 9. 1. Cor. 13.

16. Quadruplex est templum Dei. In quolibet est oblatus Filius Deo Patri. Templum Dei humana natura, de quâ dicitur: *Soluite templum hoc, & post triduum, &c.* Templum Dei etiam dicitur, Templum materiale, de quo dicitur: *Et venit in Spiritu in templum*. Templum etiam dicitur præsens ecclesia, vndè: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Templum dicitur vita æterna; vndè, *adorabo ad templum sanctum tuum, in timore tuo*. Ad primum templum venit Christus per Incarnationem; ad secundum, secundum legis consuetudinem; ad tertium, per humani generis visitationem; ad quartum, per Ascensionem.

Templum Dei diuersimodè sumitur. Iois 2. Lucæ. 2. 1. Cor. 3. Psalm. 5.

17. Triplex legitur Christi aduentus; Primus, in carnem, per misericordiam; Secundus, in mentem hominis, per gratiam; tertius ad iudicium, per gloriam; *Quis poterit cogitare diem aduentus eius* primi? Quis poterit com-

Aduentus Christi multiplex. Malach. 3.

Aduentus Christi incomprehensibilis. comprehendere diem vel horam, veniendi modum vel formam? quomodo cæleste terreno, inuisibile visibili, illocale locali, vniretur unione ineffabili? Quis etiam potest cogitare diem aduentus alterius, ubi animæ per gratiam illabitur Spiritus sanctus? Quid enim magis incomprehensibile, quam aduentus sine motu; illapsus sine transitu; motus in tranquillitate; lapsus in quiete? Tertium etiam aduentum quis poterit cogitare, quandò veniet iudicare viuos & mortuos, quandò iudicabit in maiestate, qui iudicatus fuit in humilitate? quandò timebunt Angeli *quis stabit ad videndum eum?* quasi dicat; rarus ad cælestia erectus, primum Christi videbit aduentum; rarus stabit in virtutibus, vt intelligat spiritualem Christi ad se aduentum; Quis stabit in virtute in die iudicij, vt audeat eum videre in maiestate? *Circumdederunt me gemitus mortis, & dolores inferni circumdederunt me*, id est, peccata pro quibus dolendum, & quæ ducunt ad Inferni tormentum, circumdederunt me. Sunt autem tres species dolorum inferni; dolores inferni possunt dici dæmones, culpæ mortales, pænæ infernales. Sunt autem species pænarum infernalium, quatuor; vermis conscientiæ, flamma gehennæ, reuelatio culpæ, carentia visionis diuinæ. Prima pæna secretior, secunda grauior, tertia erubescebilior, quarta damnosior. Illi ergo qui in penis inferni sunt, clamare possunt; circumdederunt me gemitus mortis æternæ. A simili, per contrarium, quilibet fidelis in requie constitutus, dicere potest; circumdederunt me gaudia vitæ, & delitiæ paradisi circumdederunt me. Considera o homo, quot & quantis sis circumvallatus miserijs, & nihil inuenis in humano statu, quod non sit plenum dolore & gemitu.

Malach. 3. Psal. 17. Inferni dolores triplices. Inferni pænæ quatuor.

18. *Scindite corda vestra.* Ioel. 2.

Cor humanum multipliciter scinditur. Scinditur, quandò in diuersa distrahitur, vt cor auari: Scinditur, quandò partim diuiditur in Deum, partim in mundum, quale est cor hominis tepidi. Cor scinditur per contritionem, quod prius clausum erat per obstinationem. Primum est cor hominis frigidi, secundum hominis tepidi, tertium hominis calidi. Primum cor scindit cupiditas, secundum duplicitas, tertium charitas. De primo dicitur: *corde & corde locuti sunt.* De secundo *Nemo potest duobus Dominis seruire.* De tertio, *cor contritum & humiliatum, Deus non despicies.* Scindendum est cor nostrum ad diligendum Deum, scindendum est, ad intelligendum, ad penitendum.

Corda nostra quomodo scindenda. Psal. 11. Matth. 6. Psal. 50.

Rogamus vos & obsecramus, &c. 19. 1. Thess. 4.

Rogamus, quandò aliquid simpliciter petimus, obsecramus quandò cum admiratione oramus.

Eleganter dictum est, *ambuletis.* Ibidem. Ambulare enim notat profectum de gradu in gradum. Nec simpliciter dictum est, *ambuletis*, sed, *quemadmodum accepistis à nobis.* Ille eo modo ambulat quomodo accepit à Prædicatore, qui illud quod audit implet eo fine quo dictum est à docente: qui non solum implet rei substantiam, verum etiam circumstantiam. Sequitur: *Sic ambuletis vt abundetis magis.* Ambulare non solum notat profectum virtutum, verum etiam perseuerantiam boni operis; vt sic abundetis magis, non solum perseuerando, verum etiam de virtute in virtutem proficiendo; quia sicut iustum est, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc; sic iustum est, vt qui in virtutibus est, abundet adhuc; quia charitas data meretur augeri: aucta, meretur perfici. *Hac ergo voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis à fornicatione.* Duplex est fornicatio, carnalis, & spiritualis. Carnalis, quæ fit in corpore: Spiritualis, quæ fit in mente, per peccatum mortale, Vbicunque fornicatio carnalis, ibi spiritualis, sed non è conuerso. Tota scriptura noui & veteris testamenti, prohibet fornicationem, quia ad hoc peccatum videt hominem proniorem.

Ambulationis mystica acceptio. Ibidem. Fornicatio duplex.

Homo enim procliuior est ad carnis lubricum: quià in luxuriâ conceptus, quodam hæreditario iure videtur caro concupiscere.

Libidinis malitia. Non ergò credat homo se posse licitè vacare libidini, quia eius est addicta origini. Frequentius & manifestius prohibetur fornicatio, quam alia hominis exorbitatio: & sub notâ fornicationis carnalis, prohibetur spiritualis. Tunc enim anima spiritualiter fornicatur, quandò in mortale peccatum labitur; quia tunc recedit à Deo, & fornicatur cum diabolo. Abstinendum ergò à fornicatione, *vt sciat vnusquisque nostrum suum vas possidere in sanctificationem & honorem.* Supra. Triplex est vas hominis, Sacra Scriptura caro, humana vxor, propria.

Scriptura sacra dicitur vas. Vas dicitur sacra scriptura, quia in eâ vinum spiritualis intelligentiæ continetur: Vas, caro humana, quià in eâ anima recipitur; Vas vxor propria, quia in eâ proles concipitur. Primum vas aureum, propter sapientiam, argenteum propter eloquentiam. Secundum vas luteum, propter carnis corruptelam. Tertium potest dici carneum, quia in eo celebratur carnale commercium. Primum possidere debemus in sanctificationem & honorem; vt non illud corrumpamus per hæreticam expositionem, sed sanctificemus, per legitimam spiritualis intelligentiæ inquisitionem. Munditiæ carni studendum.

Vas etiam secundum, id est, corpus nostrum debemus possidere, cohærendo in sanctificatione virtutum, & honore, ne inhonoretur aliquâ turpitudine. Quia sicut homo studet officiorum suorum vasa munda seruare; ita membrorum suorum officinas, debet per continentiam honorabiles exhibere. Coniugatus etiam quilibet tenetur vas suum, id est, vxorem, possidere, in sanctificationem; non turpiter eâ abutendo, non in passione desiderij, vt nec saltem desiderium sit ibi, quod est læsio, & animæ passio. O miser homo! luxuriam putas esse delectationem, & Apostolus vocat eam, passionem. Si ibi delectatio, falsa est & momentanea, immunda, peremptoria.

20. *Oculi mei semper ad Dominum.*

Psalm. 24. Quidam dirigunt oculos materiales ad creaturas, vt in eis per concupiscentiam delectentur. Contra quam delectationem dictum est. *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* *Psalm. 118.* Vana scilicet, & vanè. Potest enim aliquis videre vana, & non vanè, qui ista visibilia videt vt in eis laudetur Deus. Videt vana vanè, qui vana intuetur, vt delectetur sensus. Vana non semper vanè videntur.

Nec solum oculus materialis auertendus est à vanitate, sed & oculus spiritualis, id est, mens, ne vana intueatur vanè, id est, carnales delectationes concipiat delectandi intentione: sed intueatur vana non vanè, id est, eas cosideret fugiendi gratiâ. Oculus spiritualis à vanitate auertendus.

Conuertantur autem, oculi interiores ad veritatem, vt vera intueantur, & verè, id est, æterna, & ex charitate. Et hoc est quod dicit; *Oculi mei semper ad Dominum.* Sunt tamen quidam qui mores bestiales induentes, oculos declinant in terram, non nisi terrena cogitantes. Isti sunt quasi sus in volutabro luti, demersi in limo profundi. Isti sapientiâ suam detinent in mundi phantasijs, de quibus Salomon: *Mulier pulchra & fatua, est annulus aureus in naribus suis.* Prov. 11. Sus enim maculat annulum in luto, & mulier pulchritudinem in fœtore luxuriæ. Ista sapientia est quasi annulus aureus in naribus suis. Sus est animal gulosum & immundum, animal luto deditum: Talis est homo mundanis deditus, cuius cupiditas omnia deuorat, quem culpa maculat, qui fæci terrenorum inhiat. In cuius naribus est annulus aureus. Nares eius sunt, timor mundi & amor, quibus mundi delitias quasi quemdam odorem ad se trahit. Timor cauet ne amittat, amor allicit vt acquirat. In his naribus quasi annulus aureus est hominis sapientia, quæ in timore & amore mundi expenditur, & dum hæ nares luto terrenorum applicantur, aureus annulus inficitur. Sus dicitur homo mundanus. Sapientia, annulus est aureus.

Sapientia verò Iusti est, aureus annulus in digito discreti. Per digitum intelligitur bona operatio; digitis enim operamur. Vndè, diues sepultus in inferno, loquens ad animam pauperis quiescentem in sinu Abrahæ ait: *intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam.* Lucæ 16. id est, si minimum bonorum operum ipsius haberem, minorem pœnam sustinerem.

Exul-

21. *Exultemus ab uberibus consolationis nostræ.* Isai. 66.

Vbera desolationis. Alia sunt vbera desolationis, alia consolationis, alia absolutionis. Vbera desolationis sunt, peccati delectatio, & eiusdem continuatio, quæ vbera propinat mater consuetudo. Vndè Iob in personâ humani generis, dolet se lactatum vberibus prauæ consuetudinis. Ab his vberibus ablactatur, qui volens accedere ad mensam dominicam, de peccato dolet, à peccato recedit, & pænitet. Et hoc fieri solet, quandò aliquid amarum vberibus prauæ consuetudinis apponitur; quod fit, quando filius à patre temporali tribulatione flagellatur.

Vbera consolationis. Vbera consolationis, sunt, vbera matris ecclesiæ, scilicet, doctrina & vita. Ab vno vbere, scilicet à doctrinâ, lac procedit; ab altero vbere, id est, vitâ, mel defluit: quia doctrina fouet, vita demulcet. De his vberibus dicit Sponsa: *Inter vbera mea commorabitur.* Cant. 1. Vbera absolutionis sunt vbera Ierusalem cælestis matris nostræ, quæ triumphat in cælis.

Vbera absolutionis. Hæc sunt, libertas à culpâ, & libertas à pænâ. Ab his vberibus exultant, qui in cælis triumphant. De his vberibus dicitur: *Dulciora sunt vbera tua vino.* Ibidem. Exultemus ergò ab vberibus consolationis, bibamus lac quod propinat doctrina: satiemur melle, quod propinat fidelium vita. Vndè de ecclesiâ dicitur: *Mel & lac sub linguâ tuâ.* Cant. 4.

Lac, doctrinam sacram designat. Eleganter autem per lac figuratur sacra doctrina, vel sacra scriptura; quia sicut in lacte triplex est substantia, seri, casei, butiri, sic in sacrâ scripturâ, triplex est intelligentia,

Scripturæ sacræ triplex sensus, per lac designatur. Historica, Allegorica, Tropologica. Per serum, figuratur historia, quia sicut serum substantiæ est vilioris, & saporis minoris, sic historia vilioris & minoris delectationis. Per caseum qui solidioris est substantiæ, & nutritiuæ, & separatur à sero, figuratur Allegoria, quæ Animæ intelligentiam nutrit, & solidius animam pascit. Per butijrum quod pinguius est & lenificatiuam habet substantiam, figuratur Tropologia, quæ suauius sapit palato mentis.

Mel designat vitam fidelium. Per mel quod latet in cellulis, figuratur vita fidelium, quæ latet in humani corporis testâ, velut fauus in cellulâ. Exultemus ergò ab uberibus nostræ consolationis; vt perveniamus ad vbera absolutionis.

22. Triplex est Tabernaculum Christi. Tabernaculum humana natura, Tabernaculum ecclesia, Terbernaculum vita æterna. De Primo dicitur: *In Sole posuit tabernaculum suum.* De secundo, *Quam dilecta tabernacula tua domine!* De tertio legitur. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* In primo fuit pugnans, in secundo regnans, in tertio triumphans.

Tabernaculum Christi triplex. Psal. 18. Psal. 83. Psal. 14.

Primum tabernaculum fuit compositum ex cortinis cilicinis, secundum ex pellibus rubricatis, tertium ex pellibus hyacinthinis. Humana etenim Christi natura quodammodo fuit cilicina, quia propter defectus humanos aspera: Assumpsit enim Christus saccum meriti, non meritum sacci, id est, pænam, non culpam, Vndè & Christus in psalmio, se dicit indutum cilicio. Psal. 34. Secundum tabernaculum, id est, ecclesia compositum est ex pellibus rubricatis, id est ex Sanctis, variarum tribulationum sanguine rubricatis.

Ecclesia tabernaculum est Christi. Tertium tabernaculum, id est, vita æterna, ex pellibus hijacinthinis. Hijacinthus colore præfert cælestem: hijacinthinæ ergo pelles significant cælestium præmiorum varietates, in quibus, & ex quibus, vita consistit æterna. O homo, qui in tabernaculo corporis constitutus es, qui in tabernaculo ecclesiæ positus, toto corde ad cæleste tabernaculum aspira, vt merearis in sancta sanctorum intrare, id est, in vitam æternam. In quâ est Cherubim, id est, Angelica natura, in quâ est Arca fæderis, id est, humana Christi natura: In quâ est vrna plena manna, id est, anima Christi, plena gratiâ cælesti; in qua est aurea corona, id est, cælestis beatitudo: In quâ Aureola, id est, beatitudinis quædam superadditio; In qua est propitiatorium, id est, diuina maiestas.

Arca fæderis, tijpus naturæ humanæ Christi. Aureola.

23. *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, non tamen sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Matth. 26.

Ecce quomodo in Christo duo loquantur, & de diuersis loquantur! Loquitur sensualitas; loquitur ratio. Loquitur sensualitas ex nostrâ infirmitate; loquitur ratio ex diuinâ firmitate: Loquitur sensualitas ex humano affectu,

Voluntates in Christo duæ.

affectu, loquitur ratio ex diuino effectu. Ait sensualitas: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Ait ratio: *Non tamen sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Ecce voluntates istæ diuersæ, non aduersæ: volunt contra diuersa, sed non tendunt in contraria.

Proponit sensualitas, disponit ratio. In nobis frequenter sensualitas & ratio non solum sunt diuersæ, sed etiam aduersæ, quandò sensualitas vult malum, ratio bonum.

Vndè Apostolus in personâ humani Rom. 7. generis ait: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Hæc cogit hominem debacchari cum brutis; illa facit hominem ratiocinari cum Angelis. hoc est perpetuum in mente humanâ duellum, quia & si ratio aliquandò sensualitatem refrænet, tamen sensualitas semper remurmurat: hæc est enim rota carri, quæ fænum portat, tamen murmurat. Sed in arcâ Noë omnes bestiæ fuerunt pacificę, quia omnes motus sensuales in humanâ Christi naturâ, fuerunt pacifici, id est, obedientes rationi. Christus ergò secundum sensualitatem loquens, ait: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Multiplex est calix. Calix, passio; Calix, corporis & sanguinis Dominici sumptio: Calix, terrena delectatio. De Primo dicitur: *Transeat à me calix iste.* De Secundo dicitur: *calix inebrians quam præclarus est.* De Tertio dicitur, quod omnes gentes inebriatæ sunt calice aureo Babylonis. Primus calix inebriat ad mortis soporem, Secundus, ad sobrietatem; Tertius, ad æternam damnationem. Primus calix est myrrhatus, Secundus, melleus, Tertius mellitus. Vndè & de ipso dicitur: *Mel distillant labia meretricis.* O homo, si tibi immineat passio ad mortem, si titillet caro, constans sit ratio, clama: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, non tamen sicut ego volo, sed sicut tu. Si instet timor præueniens passionem, non instet passio turbans rationem. Sis paratus ad sumendum secundum calicem, id est corpus & sanguinem Domini, clama: Pater, si fieri potest, permaneat in me calix iste. Si immineat tertius calix, id est, terrena delectatio clama: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste.

Voluntates rationis & sensualitatis contrariæ. *Arca Noë typus Christi.* *Calices diuersi sunt.* *Matth. 26.* *Psal. 22.* *Idem 51.* *Prou. 5.*

Expurgate vetus fermentum. 24.

Fermentum, est malitia, quæ totam 1. Cor. 5. massam operum corrumpit. Est autem duplex fermentum, Charitatis, & iniquitatis. De fermento charitatis dicitur, quod mulier miscuit modicum fermenti satis tribus. Fermentum misceri satis tribus, nihil aliud est, quam charitatem adiungi fidei Trinitatis, Sicut fermentum totam massam rei cui adiungitur in suam naturam conuertit; sic charitas omnia quibus adiungitur, sibi similia facit.

Fermentum bonum & malum. *Matth. 13.* *Charitatis efficacia.*

Expurgetur à nobis fermentum, vt simus noua consperfio, sicut fuimus Azimi.

Azimi fuimus per baptismum, id est, à zimâ originalis peccati, purgati. Permanentes ergò in innocentiâ, simus consperfio noua, conspersi cælesti gratiâ. Consperfio nihil aliud est, quam farina aquâ conspersa. Fidelis ergo rore cælestis gratiæ respersus, est consperfio noua. Nota; quod fidelis vt fiat cibus Christi, & Christus cibus Iusti, primò debet inter duas molas moli, & conteri. Inter timorem videlicet & spem; & sic in farinam spiritualem redigi, consequenter abundantiori aquâ charitatis respergi, & sic in panem redigi, posteà igne tribulationis decoqui, & sic in cibum Christi conuertit. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* 1. Cor. 5.

Azimi explicatio mystica. *Cōspersionis discriptio.*

Pascha dicitur & hora vespertina in quâ agnus comedebatur. (Vndè dictum est; *Antè diem festum Paschæ*) & Agnus Paschalis qui comedebatur: vndè dictum est: Vbi vis paremus tibi *comedere Pascha?* & solennitas Paschalis: vndè dictum est, ne contaminarent Pascha, id est, solennitatem Paschalem. Christus ergò Pascha dicitur, quasi Agnus Paschalis, qui pro nobis immolatus est. Pascha etiam dici potest, quasi transitus, quia transijt de morte ad vitam, de mundo ad Patrem.

Pascha dupliciter sumitur. *Matth. 26.* *Ioan. 18.*

Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem. 25.
Ephes. 4.

Multi-

Descensus Christi multiplex.

Multiplex legitur Christi descensus; Primus descensus fuit de sinu Patris in vterum Virginis; Secundò, descendit in præsepe; tertiò, ad inferos. Primus, fuit ad visitandum, secundus ad significandum; tertius, ad liberandum. Similiter, multiplex fuit eius ascensus, ascendit in crucis patibulum; ascendit ad resurrectionis triumphum; ascendit in cælum. Primo ascensu ascendit vt mortem captiuaret: secundo, vt eam perimeret; tertio, vt captiuitatem captiuam duceret. Genus humanum multipliciter, & à multis erat captiuatum. A dæmonis potentiâ, à culpâ, à pænâ; sed quod diabolus captiuarat captiuitate erroris, Dominus captiuauit captiuitate salutis, vt iam non esset tributarium diabolo, sed obnoxium Deo; Et quod captiuauit culpa per diabolum, captiuauit gratiâ per Christum; Et quod captiuauit pæna, captiuauit gloria. Sed illa captiuitas erat seruitutis, ista libertatis.

Ascensus eiusdem multiplex.

Humani generis captiuitas.

Captiuitas bona.

Nec solum Christus bonâ captiuitate captiuauit genus humanum, sed etiam captiuauit infernum, diabolum, peccatum, supplicium. Captiuauit genus humanum, vt liberum esset; infernum, ne suos perderet; diabolum ne in suos desæuiret, peccatum ne nimis abundaret; supplicium, vt minus homo illud timeret. Ipse autem victor ascendens, dedit dona hominibus, quia distribuit stipendia suis militibus. Ecce, vermis qui sine coitu nascitur, folijs virentibus pascitur, sericum emittit ab ore, consequenter clauditur morte; denuò suscitatur, postmodum ei ad volandum ala datur. hic est sine virili semine natus, folijs virentibus, id est, orationibus Sanctorum delectatus, sericum emittens ab ore, id est, vestimenta virtutum nobis præbens suâ prædicatione, consequenter mortuus, denuò à mortuis suscitatus, tandem assumptis alis immortalitatis, & agilitatis, impassibilitatis & subtilitatis, ad dexteram Patris est collocatus.

Christus dedit dona hominibus.

Comparatur vermi qui sericum conficit.

De Sancto Ioanne Baptistâ.

Vox clamantis in deserto, parate viam Domini. &c. 26.

Matth. 3.

Aliud est verbum, aliud vox verbi. Verbum dicitur propriè interior mentis conceptus, exteriore voce expressus. Vndè & verbum dicitur, à verbere mentis, id est, à passione, quià quodammodo anima patitur, cum ab eâ de re intellectus habetur. Vndè *Aristoteles* in libro Perihermeniarum, ait: *Ea quæ sunt in voce, notæ sunt eorum quæ sunt in animo.* Eleganter ergò Filius Dei dicitur verbum, quia sicut mentis conceptus de mente procedit, ita Pater Filium genuit: sicuti sine aliquâ diminutione, mens gignit intellectum, sic Pater sine omni diminutione sui gignit Filium: sicut, verbum exteriore voce exprimitur sic Filius quasi lingua Dei verbum varijs Prophetis annuntiauit. Et sicut verbum Dei dicitur interior mentis conceptus, sic vox verbi dicitur exterior sonus. Vndè, sicut Christus dicitur verbum, sic vox verbi, aliquis prædicans verbum. Sicut quilibet etiam Propheta posset dici vox verbi, quasi verbum prædicans, tamen Antonomasticè Ioannes Baptista dicitur vox verbi, quia non solum futurū prædixit, verum etiam præsentem demonstrauit. Eleganter ergò de eo dictum est, quod sit vox verbi clamantis in deserto. Et nota, sicut apud Logicum discernitur, alium esse sonum non vocem, alium esse sonum vocem; Aliam vocem significatiuam, aliam non significatiuam: Aliam significatiuam naturaliter, aliam ad placitum. Quædam autem res inanimatæ fuerunt signa verbi, sed nullâ voce ipsum verbum prædicauerunt: tale signum potest dici, sonus verbi, sed non vox verbi. Vt manna quod de cælo descendit, fuit signum Christi. Quædam vox verbi fuit significatiuâ, quædam non.

Verbum, quid, & vnde sic dictum.

Aristoteles.

Filius Dei, verbum Patris.

Verbi vox, est Prædicator verbi.

Sonus duplex; quomodo & vox.

Signum verbi quid.

Vox significatiua seu articulata, dicitur quæ profertur cum intellectu eius qui loquitur, quando intelligit illud quod

Vox significatiua, seu articulata.

voce

voce dicit. Vox ergò significatiua verbi fuerunt Isaias & Ieremias, quia quilibet eorum intelligebat quod dicebat; vox verò verbi non significatiua fuit Balaam, Caiphas &c, qui quamvis aliquid de Christo figurarent, non tamen intelligebant quod dicerent. Quædam autem vox verbi fuit significatiua naturaliter, quædam ad placitum. Quidam namque Philosophi naturaliter, ductu rationis comprehenderunt Patris sapientiam, & ita verbum & multa de eo prodixerunt. Vt v. g. *unus eorum* de filio Dei ait: *Deus summus secundum fecit Deum, & eum dilexit tanquam vnigenitum filium suum, vocauitque eum, filium benedictionis æternæ.* Talis vox verbi significatiua fuit naturaliter, quia ductu naturalis rationis. Illa vox significatiua fuit ad placitum imponentis, id est, bene placitū Dei inspirantis, vt sācti Prophetæ.

Vox non significatiua.

Vox significatiua duplex.

Mercurius Trismegistus.

Talis vox fuit Ioannes Baptista; Vndè de ipso dicitur; *Vox clamantis in deserto.* Illud verbum, id est, Christus, clamauit in multiplici deserto. In deserto mūdi, creaturas Deum prædicātes, & sic in deserto mundi clamauit facto; In deserto Iudææ, verbo, In deserto animi Iusti, nutu diuino. Quid clamat? *Parate viam Domini.* Multiplex est via Domini. Via à qua viandum, vt pænitentia, Via iuxta quam viandum, Vt bonus Prælatus, cuius sequi debemus exemplum; Via in quā viandum, diuinum preceptum; Via ad quam viandum, Christus. De primâ dicitur: *Parate viam Domini.* De secunda, *Via Sion lugent.* De tertiâ, *Beati immaculati in viâ,* De quartâ, *Ego sum via, veritas & vita.* Via ergo paranda per pænitentiam est, per contritionem, per confessionem, per satisfactionem. Via paranda est, vt eijciatur lutum luxuriæ, vt eijciatur puluis vanæ gloriæ, lapis mētis induratæ. *Rectas facite semitas Dei nostri.*

Christus clamauit in deserto.

Suprà.

Viæ Domini diuersæ.

Thren. 1.
Psal. 118.
Ioan. 14.

Viæ Domini quomodo parandæ.

Aliud est via, aliud semita. Via, est strata publica, per quam omnes communiter gradiuntur: Semita, est arcta via & secreta, per quam pauci & arctius gradiuntur. Vndè, semita, quasi semis iter. Via ergo est præceptum, semita consilium. Præceptum ab omnibus debet impleri, consilium implent pauci, quia arctius est.

Semita distinguitur à via.

Semita autem aliquandò est recta, aliquandò indirecta. Indirecta, quandò aliquis specietenus implet cōsilia, quodam instinctu naturali, non amore Dei. Vt Philosophi, qui omnia reliquerunt, sed Christum non sunt secuti. Recta est semita, quandò solo Dei intuitu implentur consilia. Huius verbi sic clamantis vox fuit Ioannes Baptista.

Semita recta, quæ?

De Sancto Petro Apostolo.

TV es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. 27.

Math. 16.

Petrus Ecclesiam figurat; sicut enim à petrā Christo, Petrus dicitur, sic ecclesia ab angulari lapide Christo, numen interius mutuatur. Sicut à petrâ Christo ipsi datum est nomen, sic à petrâ Christo ecclesiæ datum est numen. Sicut Petrus periclitatur in fluctibus, sic ecclesia periclitatur in mundi tempestatibus. Ad similitudinem enim stellæ septentrionalis, veritur, sed non mergitur; periclitatur, sed non naufragitur. Sicut Petrus dictus est Bariona, quasi filins columbæ, sic ecclesia filia cælestis columbæ, id est, Spiritus sāncti. Ad Petrū ergo Dominus loquens ait: *Tu es Petrus,* subaudi, à me petrâ sic dictus; *& super hanc petram,* id est, super me, (*a*) *ædificabo ecclesiam meam*

Petrus typus est Ecclesiæ.

Nota: (*a*) *Alanus noster in expositione huius loci secutus est opinionem Sancti Augustini, qui lib. 1. Retract. cap, 21. (& alibi sæpius) hunc locum sic exponendum censet (licet aliam expositionem etiam non reijciat quâ, per (Petram) intelligitur, Petrus, quæ est communis omnium aliorum Sanctorum Patrum, & Expositorum Catholicorum) Verba Augustini, loco citato hæc sunt:* Dixi in quodam loco, de Apostolo Petro, quod in eo tanquam in petrâ, fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum in versibus Beatissimi Ambrosij, ubi de gallo gallinaceo ait: *Hoc, ipsa petra ecclesiæ, canente, culpam diluit.* Sed scio me posteà sæpissimè sic exposuisse, vt per *hanc petram,* intelligeretur, quem confessus est Petrus, non enim dictum est illi tu es petra, sed, *tu es Petrus, Petra autem erat Christus.* Harum autem duarum sententiarum quæ sit probabilior, eligat Lector. *Hæc Augustinus.* Vide Bellarminum, Lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10. & alios.

meam. Et tibi dabo claues regni cælorum Quod est istud regnum, cuius claue collatæ sunt Petro & omni eius successori? *Petri claues, quæ.* Vna clauis est potestas ligandi atque soluendi; altera clauis est, discretio discernendi intra lepram & lepram, id est, peccatum & peccatum. Eleganter potestas ligandi atque soluendi dicitur clauis, quia sicut clauis serat & reserat, sic potestas illa duos habet usus, unum in ligando, alterum in soluendo. Dicitur autem Sacerdos ligare, triplici de causâ, *Sacerdotum potestas ligandi & soluendi.* quia vel relinquit ligatum, vel satisfactionem iniungit, vel Excommunicato imprecatur. Similiter, tripliciter dicitur soluere, quia Sacramentaliter absoluit, & de pænâ remittit, & pro salute orat: Officium etiam discernendi inter peccatum & peccatum, clauis dicitur; quia tali officio habet assignare differentiam inter peccatum & peccatum. Istæ sunt claues Regni cælorum. *Regnum cælorum diuersum.* Quadruplex est regnum cælorum: Regnum enim dicitur Christus, sacra scriptura, Ecclesia, vita æterna. *Luc. 17.* De Primo dicitur, *Regnum Dei intra vos est.* De secundo dicitur, Simile *Matth. 13.* est Regnum cælorum homini qui exijt primo manè seminare semen suum. De tertio *Regnum meum non est de hoc* *Ioannis 18.* *mundo.* De quarto; *Appropinquabit enim* *Matth. 3.* *regnum cælorum.* Primi regni clauis dicitur illa de quâ facta est mentio; quia per officium Sacerdotis & potentiam a Christo datam, aperitur primum regnum fideli, & præparatur via ad Christum; per hoc enim quòd Sacerdos inter peccatum & peccatum discernit, & pænitentem absoluit, viam præparat fideli ad Christum. Similiter, per has claues reseratur introitus ad secundum regnum, id est, ad sacram scripturam. Nam per hoc quod Sacerdos pænitentem soluit, de pænâ remittit, quantitatem peccati ostendit, conuenientiam etiam & differentiam inter peccata, ad intelligentiam sacræ scripturæ mittit. Per has etiam claues reseratur aditus ad tertium regnum, id est, ad ecclesiam. Simili modo ad quartum regnum, id est, ad vitam æternam; Et ita, quantum ad quadruplex regnum, dicuntur claues regni cælorum. Istæ claues ad Sacerdotes pertinent, qui debent esse cæli Ianitores, & paradisi clauigeri. Sed iam istæ claues legitimæ, mutatæ sunt in adulterinas, quia non iam Dei intuitu & rationis ductu ligant *Sacerdotum auaritia taxatur.* aut soluunt, sed amore pecuniæ non ligandos ligant, vt de eis vere possit dici: Quodcunque ligaueris; super terram, erit solutum in cælis; & quodcunque solueris super terram, erit ligatum in cælis. Ecce isti clauigeri sunt non à claue, sed à clauâ; claues mutant in clauas, quia non eis viam aperiunt, sed potius seducendo, ad mortem æternam percutiunt.

Isti potius videntur habere claues infernorum; quam regni cælorum. Isti miseri non sunt vicarij Simonis Petri, sed Simonis magi.

De Sanctâ Mariâ.

28.

E*gredietur virga de radice Iesse.* *Isaiæ. 11.* Dominus Deus hominem quasi arborem vitæ plantauit in medio mundi, quasi in medio paradisi.

Lignum, inquam, fuit homo antè peccatum, propter naturæ suæ soliditatem, & vitæ; quia spiritualem habebat vitam: sed per peccatum istud lignum versum est in *Folium quod vento rapitur, & fugit velut umbra, &* *Iob. 13.* *Iob. 14.* *nunquam in eodem statu permanet.* De *Adam arbori comparatur.* hoc ligno processerunt multi rami, quidam virentes, quidam aridi, id est, Adæ posteritas, de quâ, quidam fecerunt fructum boni operis, tanquam virentes rami; quidam verò, rore cælestis gratiæ caruerunt, & ideò à bonis operibus aruerunt. De huius arboris radice, de quâ processit Iesse, id est, de antiquorum Patrum genere, egressa est virga, id est, Virgo Maria. Hæc virga sui *B. maria dicitur virga, ob rationes plures.* fructus suauitate redemit amaritudinẽ radicis antiquæ. Hæc, vitium quod erat in trunco, redemit in surculo. Hæc eleganter dicitur virga, ratione nominis, ratione significationis, ratione pro-

prieta-

prietatis. Ratione nominis, quoniam mutatione, A, in O, de virgâ, fit virgo. Ratione significationis, quia per virgam Aaron figurata est Virgo Maria. Quia sicut virga illa sine omni exteriori beneficio, fronduit, floruit, fructum fecit; sic Virgo Maria sine virili adminiculo floruit Christum concipiendo, fructum fecit, pariendo. Ratione proprietatis, quià sicut virga instrumentum est Regis, instrumentum est corrigentis, instrumentum est mensurantis; sic gloriosa virgo Maria instrumentum fuit cælestis regis, quo scilicet vsus est ad regendum populum suum, Instrumentum corrigentis, quia eo vsus est ad corrigendum genus humanum, Instrumentum mensurantis, quo vsus est ad claudendum se sub mensurâ humanitatis.

Et sicut virga dum in altum erigitur, recta linea dirigitur, sic Virgo Maria in altum beatitudinis fuit erecta, & tramite virtutum directa. Vndè & de ipsâ dicitur: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum? &c.* De hâc virgâ, flos est egressus, id est, natus Christus: Flos fructum facit, odorem reddit, campo pulchritudinem dat. Sic Christus fructum nostræ redemptionis fecit, odorem nominis sui vbique diffudit, spiritualem pulchritudinem mundo dedit.

Cant. 3.

Christus flos virgæ florentis.

29. Aliud est signaculum Dei, aliud sigillum; aliud imago, aliud signum. Sigillum Dei Patris est Filius, quasi in omnibus signans illum, quia Patri coæqualis, coæternus, consubstantialis. Angelus est Dei signaculum, quasi in aliquibus signans illum; quia in pluribus Deo similis, & si non in omnibus. Vndè de Lucifero dicitur secundùm statum quem habuit ante casum: *Tu signaculum similitudinis Dei.* Sed Filius est sigillum Patris secundum vnitatem essentiæ, Angelus verò signaculum imitationis per rationem. Homo dicitur imago Dei, quasi imitago, quia non est ita expressè similis Deo, sicut Angelus. Quælibet verò creatura dicitur signum Dei, quià suâ essentiâ, sui ordinatione, suâ pulchritudine prædicat Deum.

Christus Sigillum Dei Patris.

Signaculû Dei Angelus.

Ezech. 28.

Imago Dei homo.

Signum Dei, quælibet creatura.

Vita æterna non solum dicitur promissio, sed repromissio; quia non solum verbis promissa, sed etiam factis. Promissa per Patriarchas, per Prophetas, per Christum, per Apostolorum senatum. Quis Sanctus de vitæ æternæ dubitat adeptione, quæ probata est tot sacrorũ præconijs tot sanctorum exemplis? 30.

Vitæ æternæ, promissio firma.

Non rideret Vincentius in æculeo, nisi securus esset de præmio. Non gauderet Laurentius in craticulâ, si dubitaret de gloriâ. Hoc totum operatur fides; regna vincit, iustitiam perficit, repromissionem acquirit.

Fidei efficacia.

Beata Virgo maria est *quasi lilium inter spinas, quasi oliua speciosa in campis, quasi plantatio rosæ in Iericho.* Lilium inter spinas oriens, quanto magis à spinis pungitur, tanto maior odor ab eo emittitur. Lilium spinis præcellit odore, præ eminet colore. Et beata Virgo, quanto maiorem à Iudæis sustinuit persecutionem, tanto ipsius patientia maiori bonæ opinionis fragrauit redolentiâ. Hæc est quasi oliua in amplitudine huius mundi, velut in medio campi, speciositatem virtutum retinens, sanctis cogitationibus virens, bonis operibus florens; nobis fructum æternæ beatitudinis pariens, cælesti oleo fæcunda, id est, Spiritus sancti gratiâ. Hæc est quasi plantatio rosæ in Iericho. Rosa in Iericho plantata, oritur pulchrior, redolet fragrantior, maiori rubore vestitur, diutius suâ pulchritudine coloratur. Cũ ergo Iericho interpretetur, defectus, Beata Virgo quasi quædã rosa in defectu humanæ naturæ plantata, fuit cæteris mulieribus virtute formosior, rubore terrenarum tribulationum per patientiam venustior, odore bonorum operum redolentior. 31.

Cant. 2. *Ecclesi. 24.* *Ibidem.*

B. Maria Lilium est inter spinas.

Est & Oliva campi.

Plantatio Rosæ in Iericho.

Hi sunt tres gradus, per quos homo ascendit in cælum, Paupertas, Humilitas, Charitas. Ad hoc enim vt homo iustificetur; oportet primo vt pauper sit spiritu, id est, humilis & cor non apponat diuitijs. vt post eas mentaliter non abeat, quamuis eas materialiter habeat. Oportet autem habere quadruplicem paupertatẽ, contra quadruplicem diuitiarũ speciẽ; Sũt enim diuitiæ fortunæ, quæ consistunt 32.

Gradus cælestes, Paupertas, humilitas, Charitas.

Paupertas quadruplex.

Diuitiæ fortunæ.

quæ consistunt in auro & argento, & lapidibus pretiosis, & honoribus terrenis quæ eâdem leuitate recedunt quâ accedunt, & ideò dicuntur fortunæ, Quæ si affluant, non debet homo ijs cor apponere. Sunt & diuitiæ naturæ, quæ consistunt in dotibus corporis, vt in pulchritudne, robore, in columitate, in dotibus animæ, vt, in memoriâ, intellectu, ratione. De his non debet homo superbire, sed contrà hæc, paupertatem semper retinere. Sunt diuitiæ quæ consistunt in virtutibus, & donis Spiritus sancti. De his autem diuitijs non debet etiam homo superbire, ne recedant ex hominis superbiâ, sicut accesserunt ex diuinâ gratiâ. Diuitiæ gloriæ, consistunt in æternâ beatitudine. Nec etiam debet superbire de illâ, in præsenti vitâ, propter meritorum suorum insignia, quia superbia non solum aufert insignia meriti, verum etiam insignitatem præmij. Secundus gradus per quem ascendit homo in cælum, est humilitas. huius tres sunt species; prima est sufficiens, quæ exhibetur maiori; secunda abundans, quæ soluitur pari: tertia, consummans, quæ persoluitur minori. Hæc est consummatio omnis iustitiæ, de quâ dicit Dominus ad Ioannem: Oportet me implere omnem iustitiam, id est, supremum gradum humilitatis. Est autem supremus gradus Charitas, secundum quam homo tenetur Deum diligere supra se, infra Deum, se, proximum intra se.

Diuitiæ naturæ. Diuitiæ virtutum. Diuitiæ gloriæ. Humilitatis species tres. Math. 3.

33 Tres pueri, Ananias, Azarias & Misaël, ne legem Dei impleant, captiuantur; quia in hoc mundo, tres animæ potentiæ ne se plenè exerceant; captiuantur; scilicet irascibilitas, concupiscibilitas, rationabilitas: irascibilitas, ne refrænet vitia; concupiscibilitas, ne appareat recta; rationabilitas, ne examinet singula. Sed quartus, Daniel contemplatiuus gaudet; visiones videt, quia superior portio rationis quæ extingui non potest, veritatem videt in speculo. Ne ergo hos captiuitas terræ Aquilonis, ira ad lites inuitet, ad contumelias inflammet, ad detractiones moueat, ad odia succendat; ne concupiscentia excitet gulam, euocet luxuriam, cupiditatem pascat, auaritiam nutriat, ne ratio fallatur, ne imaginationibus seducatur, ad nos clamat dominus dicens: O, ô, ô, *fugite de terra Aquilonis.* Terra Aquilonis, ciuitas est Babijlonis, quid est babijlon, nisi mundus iste, in quo spiritualis Nabuchodonosor, id est, superbia, regnat? De hac terrâ fugite, ne irascibilitas erret; fugite, ne concupiscibilitas deuiet; fugite, ne rationabilitas exorbitet. Nobis in terrâ captiuitatis Aquilonis, imminet triplex væ. Væ, quia succensi irâ, Væ, quia inflammati concupiscentiâ, Væ, quia ratio obfuscata.

Danielis. 1. Daniel contemplatiuum designat. Zachariæ. 2. Babijlon mundum signat.

Hoc insinuans Ieremias ait: *Â, Â, Â. Domine Deus, quia puer ego sum, & nescio loqui.* A; quia ira decoquit; A, quia concupiscentia succendit: A, quia ratio dormit; & ideò puer ego sum, & nescio loqui. Ab hac terrâ Aquilonis panditur omne malum; malum in Deum, per blasphemiam; malum in proximum, per superbiam; malum in seipsum, per luxuriam.

Ierem. 1.

34 Igni luxuriæ tria materiam præstant, scilicet, Sarmentum, Sulphur, Sterquilinium.

Luxuria ignis est.

Exterior corporis pulchritudo eleganter comparatur sarmento; nam sicut sarmentum ad modicum viret in Vere, marcescit in hijeme, arescit in grandine, reseruatur flammæ: sic exterior corporis pulchritudo nunc in facie vernat, nunc ab hijeme senectutis fugatur, nunc per mortem extirpatur, nunc flammæ luxuriæ materiam præstat. Quid est exterior pulchritudo, nisi superbiæ fomentum, lutum deauratum, sterquilinium dealbatum, sarmentum igni luxuriæ reseruatum? Sulphur verò est gula, quia sicut sulphur fætet & ardet: sic gula fætet per infamiam, ardet per concupiscentiam. Quid est gula, nisi luxuriæ seminarium? rationis sepulchrum, aceruus stercorum; prædo pudoris, hostis castitatis, origo immunditiæ, mater nauseæ? Sterquilinium verò quod impinguat terram, & pessimam

Pulchritudo corporis, luxuriæ fomes. Item superbiæ fomentum. Gula sulphur dicitur, & luxuriæ seminarium.

Desidia sterquilinium vocatur. à se emittit redolentiam, est desidia, quæ carnem impinguat ad luxuriam, & solam in se gerit infamiam. Vndè Dauid desidiosus in palatio, laborauit adulterio. Et.

Ouid. l. 1. de Remed. Amoris. *Quæritur Ægistus, quare sit factus Adulter?*

In promptu causa est, desidiosus erat. O miserabilis ignis luxuriæ, cui sulphur materia, scintilla desidia, fumus infamia, cinis immunditia.

35. Diuitiæ, materiam præstant auaritiæ, quiâ multi deiecti paupertate, auaritiâ non æstuant, qui postquam diuites facti sunt, eâdem laborant.

36. Honor mundanus fænum & stipula. Terreni honores, & mundanæ potestates, eleganter fæno & stipulæ sunt comparabiles, quia sicut fænum vel stipula, nunc viret, nunc in clibanum mittitur; nunc floret, nunc conteritur; sic mundana gloria nunc viret, nunc emoritur, nunc splendet, nunc teritur. Quid ergò sunt terreni honores, nisi bonorum Imagines?

Dignitates seculi, laruæ sunt. Quid mundanæ potestâtes, nisi Potestatum histriones? Quid sæculares dignitates, nisi dignitatum laruæ & simiæ? Quid terrena bona, nisi bonorum phantasiæ? certé, bona terrena bona non sunt; si bona essent, nunquam deessent, non abessent iustis, non adessent iniustis.

Bona terrena, vera bona non sunt. Si bona essent, animum implerent, non mentem exhaurirent, non essent talia per quæ mens fit quadam vacuitate plena, & quâdam plenitudine vacua. Si bona essent, tellus eis non gauderet, paradissus non careret. Hæc terrena bona, auaritiæ sunt materia.

37. Si vis vitare luxuriam, gulam refræna, vigilijs insta, orationibus intende. Ephes. 5. Si vis vitare auaritiam, attende quod auaritia est idolorum seruitus. Eccles. 1. Si vis vitare vanam gloriam, considera, quod *vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Vanæ gloriæ natura. Considera, quod hoc solum gloriosum retinet secum vana gloria, quod appetitores sui contemnat, appetat contemptores, volentes aspernetur, fugientes insequatur.

38. Inferni pœnæ sunt nouem. Pœnæ infernales quas damnandi in inferno patientur, sunt nouem: Prima est, ignis inextinguibilis, qui scilicet ignis tanto excedit ignem nostrum, quanto noster excellit ignem imaginarium; de quo dictum est: *Ite maledicti in ignem æternum.* Matth. 25. Et alibi: *Ignis eorum non extinguitur.* Marci. 9. Isaia 66. Nota duplicem effectum istius ignis, quia nec consumet, nec consumetur. Secunda pæna Damnatorum erit, frigus incomparabile. Vndè Iob: *Transibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium.* Iob. 24. Tertia, vermis immortalis. vndè: *Vermis eorum non morietur.* Isaia 66. Quarta fætor intolerabilis. Vix enim damnati fætorem illum sustinebunt. Quinta, tenebræ palpabiles, quæ tantum erunt spissæ, quod ferè scindi possent. Vndè Dominus: *Proijcite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.* Math. 22. Et Iob: *Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris straui lectulum meum.* Iob 17. Et Propheta: *Impij in tenebris conticescent.* 1. Reg. 2. Sexta, flagella cædentium: impij enim grauissimis flagellis affligentur. Septima, Visio dæmonum, serpentum, & quadrupedum. Octaua, confusio peccatorum, quia omnia peccata mali coram oculis suis videbunt, & non tantum sibi, sed etiam omnibus cuiuslibet opera mala erunt manifesta. Nona, & vltima pæna, erit, desperatio: nemo enim illorum de cætero requiem se sperabit habiturum. Pænarum æternitas in Inferno.

39. Infernales pænæ quomodo vitandæ. Quatuor modis fugiet homo nouem prædictas pænas, scilicet; fugâ, pudore, dolore, timore. Fugâ, vt quamdiu viuit, fugiat peccata in quantum potest. Quædam enim peccata magis fugiendo, quam resistendo vincuntur; vt luxuria. Vndè Paulus: *Fugite fornicationem*, 1. Cor. 6. quia non debet fieri conflictus cum eâ, nisi terga vertendo. Pudore, vt de vitâ suâ pessimâ in præsenti erubescat, & erubescendo pænitentiam agat. Dolore, vt de peccatis præteritis, & quia Deum offendit, doleat. Timore, vt Creatorem suum, & etiam supplicium timeat, & ita in præsenti dignam pænitentiam accipiat, ne in futuro sine fine nouem prædictas pænas sentiat.

Exul-

40. *Exultate Deo adiutori nostro.*

Psal. 80. In ſpiritualibus gaudijs exultandum eſt, non in terrenis, quæ delectatio-nem promittunt, & auferunt. Si vis iſta terrena gaudia fugere, rationem conſule; hanc ſi audire volueris, dicet tibi: Relinque iſta, ad quæ indiſcretè diſcurritur; Relinque diuitias ob pericula poſſidentium, & onus; Relinque corporis voluptates, quia molliunt & eneruant; Relinque ambitum, tumida eſt res vana, & ventoſa, nullum habens terminum. Vides, quam miſerum ſit terrenas delectationes appetere, quam miſerum Potentium liminibus inſidere? Multum habes contumeliarum vt intres, plus cum intraueris. Præteri iſtos gradus diuitum, & magno faſtu ſuſpenſos honores,

Gaudia terrena ſpernenda.

Similiter & honores.

Iſti terreni, quamuis humillimi ſint & deiecti, tamen per difficiles & arduos gradus adeuntur. Periculoſa in faſtigium dignitatis via eſt. Dirige ergo viam intentionis ad ſpirituales mentis diuitias res videlicet ampliſſimas, & tranquilliſſimas; ad quam verticem rationis ſi aſcenderis, tibi fortuna caput ſubmittet.

Diuitiæ mentis procurandæ.

Omnia quidem ſub te quæ pro excellentiſſimis habentur, aſpicies. In tuto pars tui melior eſt, ſcilicet ratio; huic fortuna nocere non poteſt. Hâc viâ eundum eſt, & in iſto vitæ habitu componendus eſt homo, placidè quidem, non molliter. Longum gaudium & perenne manet rationis: accipe illud gaudium quod immortale eſt, & aſſiduum delectat. Qui enim rationi indulget ſibi non alieno innixus eſt: nam qui alieno ſuſtinetur auxilio, poteſt cadere.

Rationi Fortuna non poteſt nocere.

Quis autem prudens confidit in fortuna? aut quis prudens ſe miratur ob aliena?

Quid eſt beata vita, niſi mentis ſecuritas, & perpetua tranquillitas? hanc dabit animi magnitudo, dabit conſtantia benè viuendi tenax. Ad hæc peruenitur, ſi mentis puritas tota perfecta ſit, ſi ſeruetur in rebus agendis, ordo, modus, decor, innoxia voluntas ac benigna, intenta rationi, nec vnquam ab illâ recedens.

Vita Beata in quo ſita.

41. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* *Pſalm. 5.*

O homo, quantum à ſummâ veritate diſcordas, dum figmentis mendaciorum operam præſtas! Quomodo te putas venire ad verum, ſi etiam in verbis diſſentis à vero? Neſcio quâ conſcientiâ eâ linguâ quis rogat Deum quâ eructauit mendacium. Linguæ amputat officium, qui eam exercet ad mendacium; quo pacto, ita incauteriatur conſcientia, ſicut mendacij notâ: Cum omne peccatum mortale hominem alienet à vero eſſe, nullum magis quam mendacium derogat veritatis naturæ; hoc eſt vitium quod falſa teſtimonia commentatur, fabricat adulationes, inuenit fraudes, conſummat detractiones. Per hoc vitium corde & ore loquitur, in ſemet ipſo diuerſificatur, negat ore quod tenet in corde. Per hoc vitium, cor contradicit ori, os obuiat cordi. Hoc vitium hæreſim parit, ſchiſmata facit, generat ſuſpiciones, inauditos concinnat rumores; hoc colorat probra turpia, palpat denudanda, denudat velanda, aſſiſtit periurijs, aſſidet actionibus inhoneſtis.

Mendacium enorme vitium.

Eiuſdem malitia deſcribitur.

Cum omnis res lege naturæ ad vtilitatem proximi tendat, hæc ſola veritatem expugnat, hæc tantæ malitiæ rubiginem in ſe continet, quod nulla ratio eam excuſare poſſit. Non hanc ſoluit à reatu in obſtetricibus naturalis pietas, non in Gabaonitis rationalis timiditas, non in Petro terror mẽtis, nec in Ananiâ prouidentia neceſſitatis. O homo, ſi in tuo mendacio ſit falſitas, in culpa erit veritas. O miſerabilem mendacij effectum, qui intentionis proponit falſum, & conſequenter aſſumit verum ſuppliciũ! Quantũ deuiat ab officio linguæ, qui os commaculat mendacij ſorde! mendacium fermentum eſt, quod totam locutionis maſſam corrumpit, & ſi quid boni in locutione eſt, in ſui amaritudinem conuertit.

Exod. 1. *Ioſue. 9.* *Matth. 26.* *Act. 5.*

Eſt triplex mendacium, vanitatis, falſitatis, intentionis. Primum miſerabile, ſecundum culpabile, tertium abominabile. Primum eſt pœnæ, ſecundum culpæ, tertium malitiæ.

Mendacium triplex.

Primum innatum, secundum excogitatum, tertium elaboratum.

42. Serm. 2. Aquæ in vinum conuersio mystice exposita.

Per hoc quod Christus in nuptijs mutauit aquam in vinum, figuratur quod in illis nuptijs quas celebrauit in thalamo vteri virginalis, vniendo humanam naturam Diuinæ, mutauit insipiditatem antiquæ legis in saporem nouæ legis. In hâc domo virginalis vteri, quasi triclinium erat, ordo trium virtutum, Humilitatis, Virginitatis, Charitatis. Architriclinus erat Christus, quasi Princeps triclinij. Ibi triplex aqua fuit in triplex vinum mutata, Pœna in pœnitentiam, austeritas in gratiam, miseria in misericordiam.

FINIS SENTENTIARVM
MAGISTRI ALANI.

DICTA

DICTA ALIA M.^ri ALANI DE INSVLIS, QVÆ COMMVNITER MIRABILIA NVNCVPANTVR; SED FORTE, MELIVS MEMORABILIA.

Ex eodem M. S. codice Monasterij Dunensis eruta.

OMnes animæ motiones uniuersitatis conditor Deus creauit ad bonum, sed usu nostro sæpè fit, vt tres quæ bonæ sunt per naturam, dum malè ijs utimur, nos ad peccata deducant. Vnus ex animæ motibus amor est, quo benè utimur, si sapientiam & veritatem amemus, malè autem, si carnem aut sanguinem. Tu igitur vt spiritualis, audi spiritualiter amatoria verba cantari, & disce motum animæ tuæ, & carnalis amoris incendium ad meliora transferre.

Amatoria verba spiritualiter interpretanda.

Amicus amoris consors, cui sic animum tuum applica, vt ex duobus unum fiat; cui te tanquam tibi committas, à quo nihil timeas, & nihil inhonestum petas; non est enim amicitia vectigalis, sed plena decoris. Vndè Dominus: *Vos Amici mei estis si feceritis quæ ego præcipio vobis.* Dedit nobis Dominus formam amicitiæ quam sequamur, vt faciamus amici voluntatem, aperiamus ei secreta, & ipse nobis. Hinc etiam Ecclesiasticus: *Amicus fidelis, fortis protectio, qui inuenit illum, inuenit thesaurum.* Amicus fidelis, secundum Deum scilicet, qui ad medicamentum vitæ æternæ & immortalitatis necessaria cum amico tractat, nam vt benè dicit Cicero, amicitia nisi inter bonos esse non potest. Debet etiam amicitia esse libera, & ad omnem felicitatem procliuis. Qui timet Deum, æquè habebit amicitiam bonam.

Amicitia non est vectigalis. Ioann. 15. Amicitiæ veræ proprietates. Cap. 6.

Plena etiam & perfecta amicitia gratia inter perfectos viros, eiusdemque virtutis perseuerare potest. Ad hanc quibusdam gradibus peruenitur. Primus gradus est mundanorum contemptus. secundus, ne quis sese sapientem & consultum iudicans, sibi potius quam amico credere malit. Tertius, ut omnia quæ utilia & necessaria æstimat, bono charitatis postponat. Quartus, vt omninò desinat ab irâ. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem curare cupiat, quià alterius tristitia perniciosa sicut propria, nisi eam quantum in te est, etiam de fratris mente depellas. Postremus gradus, & omnium vitiorum peremptorius est, vt de hoc mundo credas te quotidiè migraturum.

Amicitiæ perfectæ gradus.

Noli quærere fieri Iudex, &c. Debet quisque proprias virtutes perpendere & pro quantitate virium, curam aliorum suscipere, ne dum delectatur loco gloriæ, fiat subditis author ruinæ: Et qui grauatur pondere suarum culparum, velit fieri iudex alienarum. Ille protrahi debet in exemplum viuendi, qui nulla aduersa pertimescit.

Ecclesiast. 7.

Iudex aliorum, culpam vitare debet.

Deus creauit de terrâ hominem, & secundum imaginem suam fecit illum. Vt scilicet viuat, sapiat, & memoriam, intellectum & voluntatem habeat. Vndè: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Id est, ex toto intellectu, voluntate, & memoriâ. Sicut autem ex Patre Filius,

Gen. 1.

Matth. 22. Marci. 12.

Filius, ex vtroque Spiritus, ita ex intellectu voluntas, & ex vtroque memoria, nec sine his tribus potest anima esse perfecta, nec vnum, quantum ad beatitudinem pertinet, sine alijs integrum constat. Et, sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus; non tres Dij, sed vnus Deus tres habens personas, ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ, sed vna anima; tres habens potentias, in quibus Imaginem Dei mirabiliter gerit. Quibus quasi excellentioribus viribus iubemur diligere conditorem, vt quantum intelligatur & diligatur, semper in memoriâ habeatur.

SS. Trinitatis mysterium describitur ad considerationem Animæ rationalis.

Imago Dei quomodo in homine.

Nec sufficit Deo intellectus, nisi voluntas sit in amore eius; nec ista duo, nisi memoria addatur, quâ semper in mente diligentis & intelligentis maneat Deus.

Quia sicut nullum momentum est quo non vtatur homo vel fruatur Dei bonitate, ita semper in memoriâ debet præsens esse.

Ad similitudinem quoque Dei factus est homo, vt sicut Deus Charitas est, bonus, iustus, mitis, misericors, ita homo charitatem habeat, sit bonus, Iustus, &c.

Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Rerum substantia simul creata est, sed non simul per species formata est. Et simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Cum enim factum cælum terraque describitur, simul spiritualia & corporalia, & quidquid de cælo vel de terrâ producitur, factum indicatur.

Ecclesi. 18.

Rerum substantia simul creata, sed non species formæ.

Noli esse humilis in sapientiâ tuâ. Non virtutem humilitatis abhorret, sed authoritatem firmam contra expugnatores veritatis docet tenere, quibus fortiter resistendum.

Ecclesi. 13.

Veritas defendenda.

Fornicatio mulieris in extollentiâ oculorum, & in palpebris illius agnoscetur. Per hæc tria, curiositatem humanæ mentis ostendit, quæ semper prona est in malum. Vndè: *Omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* In his tribus, omnia vitia concluduntur,

Ecclesi. 26.

Curiositas humana reprehenditur.

1. Ioan. 2.

Concupiscentia enim carnis est, quidquid ad voluptatem corporis pertinet, vt cibus, potus, concubitus: Concupiscentia oculorum, omnis curiositas, sicut in turpi spectaculo, in acquirendis superfluis, in agnoscendis & carpendis proximorum vitijs, Superbia vitæ est, cum quis honores iactat, & per elationem vanæ gloriæ, & per arrogantiam deseruit. Per concupiscentiam carnis tentatus est Adam, cum ei hostis de ligno vetito comedere suasit: Per concupiscentiam oculorum, cum diceret, scietis bonum & malum; Per superbiam, cum adderet, eritis sicut dij.

Gen. 3.

Initium vitæ hominis, aqua & panis, & vestimentum & domus. Frugalitatem docet & hospitalitatem, & ut temperantes simus in victu & vestitu, honestioribus largiri suscipiendis Fratribus. In principio non fuit tanta luxuria cibi & potus, nec tanta ambitio vestium, & turrium & palatiorum: sed pomis arborum & oleribus herbarum viuebant antiqui, &. Dominus primis parentibus tunicas pelliceas post peccatum fecit.

Ecclesi. 19.

Frugalitas in cibo & vestibus commendatur.

Minimum pro magno placeat tibi. Sufficiat tibi quod habes, ne superfluè quæras, quod adipisci non vales. Vndè quidam ait: melius est tibi non habere quod tribuas, quam impudenter petere quod non habes.

Suprà.

Superfluitas culpatur.

Zelus & iracundia minuunt dies. Peruersus animi affectus debilitat corpus. Vndè, *Spiritus tristis exsiccat ossa. Viri sanguinum non dimidiabunt, dies suos.* Id est, prosperitatem quam sibi

Ecclesi. 30.

Prov. 17.

Psal. 54.

Iracundus sibi ipsi nocet.

ſibi promittunt, non poſſunt habere in perpetuum:

Eccleſ. 31. *Supra menſam magnam ſediſti? non aperias ſuper illam faucem tuam prior.* Ad litteram, continentiam & temperantiam docet: Myſticè, vt in lege Dei ſimus cauti & prouidi; menſa enim magna, eſt copia Scripturarum, in quâ non debemus eſſe procaces, vt aliquid indè ſine Doctore rapiamus, ſed Sanctorum Doctorum viam teneamus. Circumſpectio in lectione Scripturarum.

Ibidem. Eccleſ. 31. *Diligentes in vino, noli prouocare,* ebrioſos fuge, facilè enim iraſcuntur, *multos enim exterminauit vinum,* id eſt, ebrietas multos ſubuertit. Hæc ſenſum minuit, iram excitat, libidinem inflammat, animi ſecreta reuelat. Ebrietas ad facinora impellit. Ibidem. *Ignis probat ferrum durum, ſic vinum corda ſuperborum arguet, in ebrietate potatum.* id eſt, ſicut ignis ferri duritiam mollit; ſic vinum ſuperborum corda inflammans, ad facinus impellit.

Suprà. *Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate.* Vinum ſobriè potatum vitam æquitatis non tollit, ſed ſobrietatem & cætera virtutum ornamenta adducit.

Eccleſ. 33. *Equus emiſſarius, ſic & amicus ſubſannator, ſub omni ſupra-ſedente hinnit.* Sicut iumento nulla eſt ratio, ita in falſo amico nullus æquitatis ordo. Sicut enim equus laſciuus hinnitu ſuo Dominum ſuum non diſcernit vel alienum, ſic ſtultus & deriſor non diſcernit hypocritam & fidelem amicum, ſed per oris officia æqualiter vtrique pandet ſecreta. Amicitia deriſiones non admittit.

Ibidem. *Filio & mulieri, Fratri, & amico, non des poteſtatem ſuper te, in vitâ tuâ.* Ad litteram, Patres docet vt Filios ſuos regant, & cum diſciplinâ nutriant, donec veniant ad ætatem perfectam, vt digni poſſint eſſe hæredes Patrum ſuorum: Spiritualiter verò inſtruit Rectores Eccleſiarum, vt dignitatem ſuam vſque ad finem teneant, & diſcipulos ſuos benè nutritos, hæredes ſui laboris relinquant. Tenere enim debent Rectores Eccleſiæ exterius, quod pro aliorum vtilitate ſuſcipiunt, Rectores authoritatem conſeruent.

Ibidem. *Cibaria & virga & onus Aſino, panis & diſciplina, & opus ſeruo.* Neceſſe eſt vt iniqui ſerui ſeueritate Dominorum ſuorum comprimantur ne illicitâ fruantur libertate; in quibus tamen non eſt deſpicienda natura, ſed improbitas coërcenda, vt ſciant ſe ſubditos eſſe. Rectè autem ſerui ſunt, qui vitijs ſeruiunt; qui verò Iuſtitiæ obediunt verè liberi ſunt, Vndè: *Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* nulla enim melior maiorue poteſtas, quàm ſeruire Deo, cui benè ſeruit amor. Deſcribitur ergo, qualis debeat eſſe ſeruulis nutritura & diſciplina, vt habeant ſcilicet victum & veſtitum, non vagandi otium. Serui ſi beneuoli & obedientes ſint vt fratres habendi ſunt; ſi autem duri & ſuperbi, ſub diſciplinâ coercendi. Serui ſub diſciplinâ tenendi. Ioan. 7.

Eccleſ. 33. *Si eſt tibi Seruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua.* Quia in eo communem naturam debemus diligere, & ſi neceſſe fuerit, pro eo animam ponere; non eſt enim perſequendus homo, ſed vitia. Seruus fidelis diligendus.

Eccleſ. 34. *Qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* Significat, ſomnia fallacia homines ſæpè ludere, & in errores trahere, niſi cautè diſcernantur. Indè in lege præcipitur; *Non obſeruabitis ſomnia neque diuinationes.* aliquàdò, autem reuelationes per ſomnia fiunt, Vndè in dialogo Gregorius: Sciendum, Petre, quià modis ſex tangunt animum imaginationes ſomniorum, aliquandò, ventris plenitudine aut inanitate, aliquandò illuſione, aliquandò cogitatione ſimul & illuſione, aliquandò reuelatione; aliquandò cogitatione ſimul & reuelatione. Leuit. 19. & Num. 23. Somnia ſex modis homini accidunt.

Eccleſ. 34. Eccleſ. 37. *Qui non eſt tentatus, quid ſcit?* tribulatione ſcilicet probatus. Vndè; *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.* Qui enim inter tribulationes patientiam ſeruat, fortior redditur. Tribulationum vtilitas.

Eccleſ. 34. *Qui offert Sacrificiũ ex ſubſtantiâ pauperũ, quaſi qui victimat filium in conſpectu Patris ſui.* Valdè deteſtabile eſt ſacrificiũ, quod orbati Patris dolori cõparatur.

Quidam pensant quantum tribuunt, non quanta rapiunt, & congregant mercedes, & mittunt eas in saccum pertusum, In sacco pertuso videtur pecunia quandò mittitur, sed non quandò amittitur. Qui ergò quanta largiuntur aspiciunt, sed non quanta rapiunt, in saccum pertusum mercedes mittunt, quia eas in spe fiduciæ intuentes congregant, sed non se intuentes perdunt.

Aggai. 1.

Eleemosijnæ largiendę ex proprijs.

Ecclesi. 34. *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio eius?* Post lauacrum mundus esse negligit, qui post lachrijmas vitæ innocentiam non custodit. Lauantur quidam & mundi non sunt, quia commissa flere non desinunt, & rursus flenda committunt.

Ecclesi. 35. *Retribuens Dominus septies tantum reddet tibi.* Perfectam scilicet remunerationem. Septenarius enim, quia septem dona Spiritus sancti demonstrat, perfectus est; & quia interiorem & exteriorem hominis substantiam comprehendit, in ternario animam (Vndè, *diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo &c.*) in quaternario corpus significat, quia corpus de quatuor elementis constat.

Math. 22 Marc. 12

Ecclesi. 35. *Noli offerre munera praua, non enim suscipiet illa.* Apud Deum non est quantitas muneris, nec persona potentis appetitur, sed dilectio, & humilitas cordis, ideò nemo debet offerre sacrificium de iniquitate, sed de iusto labore.

Ecclesi. 37. *Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam.* Iuxta historiam, parsimoniam laudat, crapulam vituperat, quæ ad infirmitatem perducit deuorantem. Mijsticè verò admonet, vt in temporalibus simus temperantes. Vndè: *Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi.* Et alibi: *Noli plus sapere quam oportet sapere.*

Temperantia commédatur.

Prov. 25.

Rom. 12.

Ecclesi. 38. *Honora medicum propter necessitatem: etenim creauit illum Altissimus.* Discretos vult nos esse in omnibus, quia omnia opera Dei bona valdè. Vndè, non debemus eos spernere, quos constat Creatorem ad vtilitatem nostram fecisse. Sunt corporales medici, sunt & spirituales. Corporales mediti corpora; Spirituales, curant animas. Vtrique ergo honorandi sunt, sed spirituales præferendi.

Medici tam corporales quam spirituales honorandi.

Non est dicere, quid est hoc aut quid est illud, prohibet nos esse curiosos, & perscrutari quæ scire non conuenit. *Omnia enim in tempore suo manifestabuntur*, cum *illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

Cap. 39. supra.

Curiositas inutilis fugienda.

1. Cor. 4.

Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt. Omnia homini antè peccatum obediebant, post peccatum verò, pugnat contra eum orbis terrarum; fames & mors, & mille pericula mortis. Bestiæ quoque contra eum sæuiunt, & rhomphæa cælestis vindictæ.

Eccl. c. 39.

Ideò mali cruciabuntur in pænâ, quià in tempore sibi dato ad pænitentiam, peccare non desinunt: æstimant enim (prosperitate quasi somno delusi) tempus esse pacis, non belli, cum homini præsens vita concedatur, vt per bonum certamen perueniat ad beatitudinē.

Pœnis iusté cruciantur mali.

In tempore ergò salutis suæ, dum est ei tempus acceptabile, exurrexit in superbiâ, & cupiditate terrenarum rerum, æstuans sine omni timore Dei.

Ad hæc, mors, sanguis, contentio, & rhomphæa, oppressiones, fames &c. Peccanti homini multiplex pæna deputata est, vt correctus pæniteat, & deinceps caueat; Sed quia negligit, & in peius deficit, ideo inducit Dominus diluuium orbi, vt hominem deleret quem creauit. Ad comparationem verò futuræ pænæ, nihil est quod homo patitur in presenti. Nam tunc plena & profunda vindicta veniet, & qui in præsenti vitâ peccare non cessant, sine fine cruciantur.

Ecclesi. 40.

Pœnarum futuri seculi grauitas.

Vir respiciens in mensam alienam non est vita eius in cogitatione victus. Stultum est otiari, & de alieno labore mercedem quærere. Recipiet vnusquisque secundum opera sua. Cui placet otiose torpere, nec proximus docendo

Ibidem.

Otiositas vitanda.

cendo prodesse, tandem doloribus inferni & sera pœnitentia æstuabit.

Ibidem, cap. 41. *O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis, viro quieto, & cuius viæ directa sunt in omnibus & adhuc valenti accipere cibum!* Qui prosperitatem mundi & diuitias amat, amara est illi mors corporalis, quia futuræ vitæ gaudia negligit.

Mors amara mundanis.

Ibidem. *O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate &c.* Bonum est Christianis iudicium mortis, quia per ipsam transeunt ad æternam vitam. Noli metuere iudicium mortis temporalis, sed potius *Eum timete qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Math. 10.

Mors bona est Iustis.

Quoad æqualitatem stateræ & ponderum, vbique seruanda est æquitas, & obseruanda regula stateræ & ponderum, nec circumveniamus fratrem in emptione. Quantum hijpocrisis, & dolus Domino displiceant, ostendit his verbis: *Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.* Prov. 11. Qui aliter causam pauperis & potentis librat, vel sua errata leuiora quam aliorum putat, vel qui imponit in humeros hominum onera importabilia, vel qui bona in publico, mala in occulto, abominabilis est Domino.

Fictio, seu duplicitas Deo odibilis.

Ecclesi. 42. *Omni homini noli intendere in specie, & in medio mulierum noli commorari.* Docet nos puritatem cordis & corporis seruare. Vndè: Periculose tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendis; nam impudici oculi non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum.

Puritas cordis & corporis seruanda.

Ibidem. *De vestimentis procedit tinea: & à muliere iniquitas viri: melior est enim iniquitas viri, quam mulier benè faciens, & mulier confundens in opprobrium.* Mulier aut sexum significat, sicut ibi: *Misit Deus filium suum, natum ex muliere.* Gal. 4. Aut infirmitatem, sicut hic: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* Iob. 14. Vir ergò in hoc loco, fortis & discretus vocatur: mulier mens infirma, & indiscreta; & sæpè contingit, vt discretus labatur in culpam, infirmus exhibeat operationem bonam: Sed indiscretus de bonis suis superbiens, grauius cadit; discretus autem pœnitens ad discretionis regulam redit, & de cætero, fortius & cautius agit. Sæpè enim culpa fortium, fit occasio virtutis, & virtus infirmorum, occasio peccati: Hæc mulier confundit in opprobrium, quia res dignas confusione gerit.

Vir sumitur pro firmo, mulier pro infirma.

Ecclesi. 42. *Quam desiderabilia sunt omnia opera eius & tanquam scintillam, quæ est, considerare!* Tanquam scintillam opera Dei consideramus, quia vix paruam notitiam indè percipimus.

Operum Dei paruam habemus notitiam.

Ita ordinauit Deus omnia, vt quæ sibi videntur esse contraria, conueniant, vt elementa, vel quatuor tempora.

Ecclesi. 43. *Altitudinis firmamentum, pulchritudo eius est, species cœli in visione gloriæ:* Pulchritudo firmamenti per claritatem siderum, potentiam ostendit Creatoris; sed magis decor Ecclesiæ, in virtutibus & miraculis Sanctorum, excellentiam manifestat Redemptoris, qui splendore suo illustrat credentes & ardore iudicij puniet peccatores. Vndè subiungit.

Ecclesiæ decor Creatoris excellentiam manifestat.

Ibidem. *Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile, &c.*
Fornacem custodiens in operibus ardoris. Quia supplicia gehennæ præparat peccatoribus.

Ibidem. *Tripliciter Sol exurens montes.* Quia Superbos pro cogitatione,

Superborum pœna. locutione; & operatione malâ, excruciat æternâ flammâ.

Ibidem. *Et refulgens radijs suis obcæcat oculos.* Quia mysticis verbis, superborum ludit intellectum. Vndè: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.* Marci 4. & Luc. 8.

Eccles. 43. *Magnus Dominus qui fecit illum.* Dispensationem scilicet Incarnationis, vt et superbi confunderentur, & humiles sententiâ Dei exaltarentur.

Et Luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, & signum æui. Postquam de Sole disputauit, disputat de Luna, quia Christum sequitur Ecclesia, & ab ipso illuminatur, sicut à Sole Luna. Luna enim non habet naturam splendorem, sed à Sole accipit: sic & ecclesia à Christo, quæ in persecutione videtur minui, sed in pace clarescit, crescet autem mirabiliter in consummatione.

Ecclesia comparatur lunæ. Lumen à Christi recipit.

Ibidem. Eiusdem splendor. *Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli resplendens gloriosè.* Quia in ipsa consistit multitudo fidelium, quæ in firmamento veritatis, & diuinæ prædicationis, per totum orbem gloriosè resplendet.

Ibidem. Ornatur sanctis. *Species cæli gloria stellarum; mundum illuminans in excelsis Dominus.* Ornatus ecclesiæ sanctorum plenitudo, quos Deus excelsus ordinauit vt prædicatione Euangelij, illustrarentur. *Hi in verbis sancti*, id est, in doctrina veræ fidei permanentis, expectant iudicium Dei.

Ibidem. *Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum.* Scriptum scilicet noui & veteris testamenti, Vndè: *Arcum suum tetendit, & parauit illum.* Psalm. 7. Hic fidelibus suaue iugum ostenditur, contumacibus arma terribilia.

Eccles. 43. Scripturæ commendatio. *Valdè speciosus est in splendore suo.* Quia Scriptura valdè præclara est in sensu suo.

Ibidem. *Gyrauit cælum in circuitu gloriæ suæ.* Quia de supernis & de infimis narrat.

Ibidem. *Manus Excelsi aperuerunt illum.* Quandò per virtutem & sapientiam Dei in Christum, vetus & nouum testamentum conditum est. *Imperio suo accelerauit niuem.* id est, perduxit frigidos ad iustitiæ nitorem. Ibidem.

Et accelerat coruscationes emittere iudicij sui: id est, terrores iudicij, & virtutum miracula. Ibidem.

Et confracti sunt lapides grandinis. Ibidem. Doctores qui terram humani cordis irrigant, tempestatem increpationis in se gerunt, & in tempore fundunt, & confringunt lapides grandinis, increpando scilicet duritiam praui cordis, ne lapident vitale germen.

Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Supra cap. 44. Quia plurima moraliter disputando, allegoriamque & Anagogem in plerisque, tangendo, mysteria in diuini Sacramenti addidit: nunc de Sanctis Patribus narrare incipit. Patrum antiquorum laus.

Homines magni virtute, & prudentia sua præditi. Ibidem. Quia plures eorum reges, scientiæ, diuitijs abundantes, sed maiori parte seipsos regentes.

Omnes isti in generationibus gentis suæ, gloriam adepti sunt, &c. Hæc iuxta historiam, de Patriarchis & Prophetis accipiuntur, quorum semen (id est, Israëlitæ) propter eorum merita & promissiones, sæpè de angustijs liberatum est. Vndè Moyses pro peccatis populi orans, Abraham, Isaac, & Iacob reducit ad memoriam, vt eorum meritis Deus placatus, filijs peccantibus daret indulgentiam. Patris Dauid meritum, filijs multo tempore seruauit regnum. Sed sacratiore sensu, viri misericordiæ sunt Apostoli, & Prædicatores noui testamenti, qui verbo Euangelij, & ministerio Baptismi, quotidiè gignunt filios Dei, qui imitatores Parentum suorum, exempla eorum sectantur, quorum corpora in spe resurrectionis quiescunt, quandò semen bonorum operum cælesti mercede compensabitur. Patrum merita commemorantur.

Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pænitentiam. Ibidem. Non ab Adam qui transgressus est, & de paradiso eiectus, cæpit enumerare Patres, sed ab Henoch,

Translatio Henoch. Henoch, qui translatus est in paradisum: quia in hoc patet electio Sanctorum, qui de erumnâ seculi transierunt ad quietem regni. Hic creditur venturus in fine mundi, vt det omnibus consilium pœnitendi.

Ibidem. *Noë inuentus est perfectus, iustus, &c.* Quandò pereunte mundo reseruatus est, vt pœnitentiam gentibus prædicaret, & exemplo demonstraret, quod, qui Deo deuotè seruiunt, ab interitu æterno liberantur. Cum eo Deus pactum statuit, nè vltrà perderet aquis diluuij omnem carnem. Significant autem Rectores qui inter fluctus sæculi, arcam, id est, Ecclesiam Dei regunt, & prædicant baptismum pœnitentiæ, orationibus & sacrificijs Deum placantes humano generi.

Gen. 8.

Rectores Ecclesiæ, cum inter fluctus sæculi regere debent.

Eccles. 44. Suprà. *Abraham magnus pater multarum gentium, &c.* Multarum gentium, scilicet in Christum credentium; quià filij carnis non æstimantur in semine. Duplex est promissio Abrahæ: In arena maris exprimuntur steriles mundi, in similitudine stellarum, fideles Christiani, qui resurrectionis lumine coruscabunt sicut astra cœli.

Promissio Abrahæ facta, mysticè exponitur.

Ibidem. cap. 45. Num. 25 *Phinees filius Eleazari tertius in gloria est.* Phinees filius Eleazari, sicut scriptum est in libro numerorum, accepit à Domino testamentum pacis, quia zelo Dei Israëlitam & madianitidam mulierem fornicantes interfecit.

Phinees laudatur, eiusque factum mysticè exponitur.

In quo mysticè significatur, quia qui zelo Dei, carnis suæ luxuriam & subditorum interficit, meretur à Domino dignitatem etiam Sacerdotij, & ad illum Sacerdotem pertinet, de quo scriptum est: *Tu es Sacerdos in æternum &c.*

Psal. 109.

Eccles. 45. 1. Paralip. 14. *Ideò statuit illi testamentum pacis &c.* Significat, quod Dauid in distributione ministrorum Dei, quos in 24. sortes diuisit, vt per vices Domino ministrarent, gloriam Phinees non minorauit, sed auxit.

Vndè in Paralipomenis: Phinees filius Eleazari erat dux eorum coram Domino.

Vndè Hebræi tradunt, quod adhuc corpore vixerit, & in tabernaculo ministrorum vices ordinauerit.

Prov. 9. *Sapientia ædificauit sibi Domum, excidit columnas septem.* Vndè: *Sapientia vbi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ? nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium.* Ecce, timere Deum ipsa est sapientia, & abstinere à malo, prudentia. Vt euidenter appareat quæ sit illa sapientia quæ domum ædificauit, distinguendum est inter sapientias; est enim sapientia mundi, sapientia carnis, sapientia desursum, & sapientia sursum. De sapientiâ mundi dicit Apostolus: *Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum.*

Iob. 28.

Ibidem.

Sapientia reperitur multiplex.

1. Cor. 3.

De Sapientiâ carnis, idem ait: *quia prudentia carnis mors est.* De sapientiâ quæ desursum est, dicitur, quia pudica & pacifica est &c. De sapientiâ sursum, dictum est, quia *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.*

Rom. 8.

Iacobi. 3.

Sapientiæ. 8.

Sapientia mundi in vanitate, sapientia carnis in voluptate, sapientia desursum in veritate, sapientia sursum veritas est, æternitas est.

Sapientia desursum.

Sapientia ergo quæ sursum est, & quæ Deus est, ipsa ædificauit sibi domum, corpus videlicet Domini, in quo habitauit corporaliter. Ibi excîdit columnas septem, id est, septem charismata Spiritus sancti. Christus enim secundum quod homo, accepit spiritum septiformem, non ad mensuram, sed ad plenitudinem. Vndè Isaias: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus &c.* Rursum: *Sapientia ædificauit sibi domum &c*, sanctam scilicet Ecclesiam, vbi etiam excîdit columnas septem, quia ipsa ecclesia accipit spiri-

Sapientia sursum.

Isaia 11.

Prouerb. 9. Ecclesia Domus est Sapientiæ.

ſpiritum ſeptiformem. Vndè Ioannes: *Et nos de plenitudine eius accepimus.* Poſſumus etiam dicere, quia ſapientia ædificauit ſibi domum, beatam ſcilicet Virginem, in qua excidit columnas ſeptem, id eſt, quatuor cardinales virtutes, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam; & tres deificas, id eſt, fidem, ſpem, charitatem. Sed quoniam legimus; Sedes ſapientiæ anima Iuſti, in hac domo, id eſt, in animâ Iuſti, poſſumus etiam inuenire columnas ſeptem, id eſt, ſeptem morales virtutes, quæ ibi exciduntur, & cum multo labore mirabiliter expoliuntur. Septem columnæ, id eſt, ſeptem virtutes, iſtæ ſunt, charitas, humilitas, ſobrietas, caſtitas, obedientia, diſciplina, patientia. Et quia omnis, id eſt perfecta laus in fine canitur, iungamus his, perſeuerantiam. Iſtæ octo virtutes, & ſingulæ diuerſorum, omnes ſimul propriæ ſunt Monachorum. Charitas eſt forma virtutum, humilitas ſedes vel cathedra virtutum, ſobrietas menſura, caſtitas ornamentum, obedientia auriga, diſciplina ſchola, patientia clypeus, perſeuerantia corona.

B. Maria Domus etiam Sapientiæ eſt.

Columnæ ſeptem huius domus.

Anima quoque Iuſti Domus eſt Sapientiæ.

Monachorum virtutes propriæ.

Charitas regina virtutum, humilitas cuſtos, ſobrietas miniſtra, caſtitas pulchritudo, obedientia directio, diſciplina correctio, patientia probatio, perſeuerantia concluſio. Charitatem commendat nobis Dominus dicens: *Maiorem charitatem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Humilitatem docet dicens: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* De ſobrietate: *Sobrij eſtote & vigilate*, &c. De caſtitate: *Sint lumbi veſtri præcincti.* De obedientiâ: *Melior eſt obedientia quam victima.* De Diſciplinâ: *Apprehendite diſciplinam.* Et, qui abijcit diſciplinam, infelix eſt. De patientiâ: *In patientiâ veſtrâ poſſidebitis animas veſtras.* De perſeuerantiâ: *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Charitatem commendat nobis locus & victus; humilitatem, vilitas habitus; ſobrietatem, menſura cibi, & potus; Caſtitatem, indicit nobis identitas ſexus: obedientiam noſtram inſinuat, quod inuicem inclinamus; diſciplinam, quod magiſtros habemus; patientiam demonſtrat nobis, quod per ſilentium quaſi muti ſumus; perſeuerantiam, quod clauſtris includimur. Hæc de virtutibus breuiter dicta ſunt pro eo quod *regnum Dei non in ſermone, ſed in virtute eſt*, adeòque iuncta ſunt virtus & regnum Dei, vt virtus ipſa dicatur regnum Dei. Vndè Apoſtolus: *Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto.* Et Dominus ait: *Regnum Dei intra vos eſt.* Virtus via eſt, Regnum Dei Patria noſtra eſt. Teneamus viam, vt perueniamus ad patriam. Aggrediamur alacriter arcem virtutum; curramus velociter viam mandatorum, vt perueniamus feliciter ad Creatorem noſtrum, cui eſt honor in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ioan. 15. Math. 11. 1. Petri. 5. Luc. 12. 1. Reg. 15. Pſal. 2. Prouerb. 15. Luc. 21. Math. 10. & 24.

1. Cor. 4.

Virtus, dicitur Regnum Dei.

Rom. 14.

Luca. 17.

Quam pulchra es, & quam decora, chariſſima, in delicijs? Vox Chriſti eſt, fidelis animæ pulchritudinem laudantis, & admirantis. Vndè non ait pulchra es, ſed admiratiuè, quam pulchra es! Eſt autem gemina pulchritudo, naturalis & artificialis; naturalis, à conditione, artificialis, à compoſitione. Anima namque à Deo pulchra eſt condita, ſed ipſa ſuperiectis ſibi ſtercoribus vitiorum, ſponte fœdata eſt. Vt ergo naturalem recuperet pulchritudinem, oportet eam dignis pænitentiæ fletibus & fructibus, coniectas ſordes abluere. Primo quidem operis, ſecundò ſermonis, tertiò cordis. Puritas actionis in tribus conſiſtit, vt ſit ſcilicet ſine iniquitate, ſine mollitie, ſine leuitate; innocens, munda, grauis.

Cantic. 7.

Animæ pulchritudo commendatur.

Puritas actionis triplex.

Puritas quoque ſermonis triplex eſt, vt ſit ſine mendacio, ſine iactantiâ, ſine multiloquio: verus, humilis, parcus.

Puritas quoque ſermonis triplex.

Et pu-

Puritas item cordis in tribus est. Et puritas cordis in tribus est, in intentione rectâ, quæ nihil molia-tur iniquum; in affectione rigidâ, quæ nil recipiat otiosum; in cogitatione mundâ, quæ nil recipiat sordidum. Ex geminâ puritate, operis scilicet & sermonis, potest vocari pulchra ab hominibus, habet enim gloriam apud homines, sed non apud Deum; at ubi puritas cordis adfuerit, non ab hominibus solum, sed ab eo qui cordis inspector est, quam pulchra vocabitur. Sed natiuæ puritatis reparatâ specie, oportet alium omni arti & studio exhibere decorem, id est, comparatis coloribus virtutum, exornare animam, eique vestem facere nuptialem, vt sic placens Sponso specie suâ ac pulchritudine suâ, mereatur audire, geminato laudis suæ præconio, *Quam pulchra es, & quam decora!* Hunc decorem maximè operatur Charitas, quæ est amor in Deum & proximum. In Deum, tripliciter, quia Trinitas est; Ex toto corde, vt solus placeat rationi: ex totâ animâ, vt solus sapiat voluntati; Ex totâ virtute, vt solus trahat in concupiscentiam sui. In proximum dupliciter, cum duplex superbia sit, Primò secundum animam, deindè, secundum carnem: nam qui solam carnem vel solam animam diligunt, neutrum diligunt.

Animæ vestis nuptialis.

Amandus est Deus tripliciter.

Proximus dupliciter.

Ad utramque sufficiunt illa duo præcepta. *Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris, &, Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* In altero innocentia, in altero beneficentia. Innocentia est; vt nec lædas, nec lædere velis, beneficentia est, vt si possis, prosis, si non possis doleas.

Math. 7. & Luca 6.

Innocentiæ & Beneficentiæ descriptio.

Sic audire mereberis: *Quam pulchra es, & decora!* Vt autem & charissima nomineris, adhibe aliquid quod ipsis virtutibus maius est, hoc est, *Noli altum sapere, sed time.* Hæc est humilitas, virtutum nutrix, virtutum gloria, virtutum vita, nomen, & meritum.

Rom. 11.

Humilitatis illustre encomium.

Hâc sine, virtutes non virtutes dici, nec virtutes numerari dignæ sunt. Hanc ergò quæcunque es deuota anima, applica tibi, applica te illi; habe sociam, habe charissimam, & si fueris puritate chara, charitate charior, eris humilitate charissima. Vel certè, quia humilitatis tria genera sunt, subesse videlicet superiori, pari, inferiori, meritò quæ nullum prætermittit gradum, in primo chara, in secundo charior, in tertio charissima nominatur.

Humilitatis tres species.

Iam ad delicias veniamus. *Charissima*, inquit, *in delicijs.* Si beata est anima quæ labores manuum suarum manducabit; quæ paupertatem, quæ luctum; quæ persecutionem patitur propter iustitiam; quid illa quæ in delicijs habitat, quæ delicijs affluit, innixa super dilectum suum?

Psal. 127.

Math. 5.

Et hîc gradus aliquot aduertere est. Est anima quæ in sudore vultus sui vescitur pane suo, quæ cum operata fuerit terram suam, non dat fructus suos, sed spinas & tribulos germinat ei. Est item quæ lætatur cum benè fecerit, & exultat in rebus optimis, dicens: *bonum mihi Domine quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.* Est & inuenire (rarò quidem fateor) cui viuere Christus sit, & mori lucrum, quæ gloriatur in tribulationibus, quæ gaudeat quod digna sit pro nomine Iesu contumeliam pati; Quidni eam in delicijs esse, imo & affluere dicam? Prima quippè in spinis est, quæ laborat in gemitu suo, lamentans & dicens: *Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem, totâ die contristatus ingrediebar.* Secunda in

Animarum perfectiones diuersæ.

Gen. 3.

Psal. 118.

Philip. 1.

Psal. 37.

da in cibis eſt, quæ non ſine delectatione veſcitur pane illo, de quo pane teſtatur ipſe qui dicit: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei.* Magna quæ ſpinas patitur, maior quæ veſcitur cibis Patris ſui; at omnium maxima, quæ delicijs affluit, & de delicijs ad delicias transfertur, cooperante gratiâ ſponſi Ieſu Chriſti Domini noſtri, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ioan. 4.

FINIS.

M.ri ALANI DE INSVLIS
DOCTORIS VNIVERSALIS,
OPVSCVLVM
DE SEX ALIS CHERVBIM.

NVNC PRIMVM INTEGRE IN LVCEM EDITVM, EX ANTIQVO M. S. CODICE BIBLIOTHECÆ SANCTI VEDASTI, ATREBATI.

In quo, ſuccincta, & ſana continetur Doctrina de Compunctione, Confeſsione, Satisfactione, Dilectione Dei & proximi, &c.

AD LECTOREM.

NON mireris, Lector, ſi fortè opuſculum hoc (pro maiori ſui parte) aliquoties inter Opera S. BONAVENTVRÆ impreſſum conſpexeris, & nunc ALANO adtributum videas; hunc enim verum illius Authorem eſſe, præter clariſsimos Viros, ANTONIVM POSSEVINVM, in Apparatu ſacro; VALERIVM ANDREAM, in Bibliothecâ belgicâ; ANTONIVM SANDERVM, de Scriptoribus Flandriæ; Alioſque recentiores plurimos; aſſerit etiam IOANNES TRITHEMIVS, Author in veterum Scriptorum cognitione verſatiſsimus: Imò ſuadet ſtilus & clarè conuincunt plura antiquiſſima M. SS. exemplaria, quæ expreſſè ALANI nomen

Thomas Demſter. in hiſt. Scotiæ. Claudius Doreſmieulx, in epiſtolâ ad me, hâc de re datâ.

 præ-

præferunt (quorum unum ex illuſtri Bibliothecâ nobilis viri P. M. TOUSSANI DESBARBIEUZ, Inſulenſis, Toparchæ deſpretz &c. mihi procuravit vir doctiſſimus veterum præſertim Authorum lectione, CLAVDIVS DORESMIEVLX, Atrebatius) cum è contrà, nullum huc vſque, antiquum exemplar prodierit, quod Sancti BONAVENTVRÆ nomen præferret. Adeò, vt quicunque hactenus opuſculum illud curarunt imprimi unâ cum operibus eiuſdem Sancti BONAVENTVRÆ, ſemper adnotauerint, incertum eſſe, utrum reverà genuinus eſſet fætus Seraphici doctoris, an ALANI. Teſtes huius ſunt, duæ exactiſſimæ editiones operum ipſius Seraphici Doctoris; ſcilicet, Romana Vaticana, anno 1587. iuſſu Sixti 5. adornata, &, Moguntina anni 1619. In quibus ad calcem tomi ſeptimi, reperies opuſculum hoc (licet tertiâ, ferè, ſui parte truncatum) ad ſeriem operum incertorum reiectum, cum inſcriptione ſequenti. *De ſex alis Cherubim tractatus. Qui tamen ab aliquibus* ALANO *adſcriptus fuit. Hoc modo prænotatur opuſculum iſtud in omnibus impreſſis.* ALANVM *autem de Inſulis* IOANNES TRITHEMIVS *in ſuo de Scriptoribus Eccleſiaſticis catalogo, eius auctorem agnoſcit, & de ſex alis Cherubim inſcribit. Cuiuſcunque verò Auctoris ſit, brevem & ſanam continet doctrinam, de Compunctione, Confeſſione, Satisfactione, Carnis munditiâ, mentis puritate, Dei & proximi dilectione.* Hæc ibi.

Ad hæc, ſcias etiam velim, Opuſculum hoc nunquam adhuc fuiſſe impreſſum integrè, ſed ſemper mutulum; nam author initio ipſius opuſculi, expreſſâ Seraphini imagine, eam dilucidè explanat, iuxta viſionem Iſaiæ 6. *Vidi Dominum ſedentem*, &c. quam doctè & eleganter exponit. Quia expoſitione præmiſſâ, dictæ imagini, concinnè, totum

sub-

ſubſequens opuſculum appropriat. Hæc expoſitio (quæ facilè tertiam opuſculi partem complectitur) in omnibus impreſſis exemplaribus deſideratur; quam nos hîc reſtituimus, ex M. S. codice pervetuſto (vt prætactum eſt) Bibliothecæ Vedaſtinæ.

Porrò, licet attentis, imagine Seraphini, eiúſdemque explanatione iuxta viſionem Iſaiæ (in quâ non niſi Seraphinorum fit mentio, & non Cherubinorum) Libellus hîc convenientius fortè inſcriberetur, *De ſex alis Seraphim*, Nihilominus, quia non ſolum exemplaria omnia impreſſa, verum etiam Thrithemius, & antiquum M. S. nobis communicatum, illum inſcripſerunt *De ſex alis Cherubim*, eundem hîc titulum reſervavimus: præſertim, quia Author in fine iam ſæpius memoratæ expoſitionis, aſſerit ſe quoque in opuſculi concinnatione reflexiſſe ad viſionem Ezechielis Prophetæ, qui non niſi de Cherubinis loquitur, nullâ factâ mentione Seraphinorum. Interim libellus bonus & utilis eſt, adeoque repetito prælo dignus.

D. Carolvs de Visch
Prior Dunenſis.

CHERVBIM MYSTICVS

AD explanationem huius figuræ, necessaria videtur esse discussio huius authoritatis; *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum*: *Excelsum*, est, quod situm est in sublimi; *eleuatum*, quod de inferioribus ad superiora translatum est. *Solium* ergo *excelsum*, sunt, Angelici spiritus; *Solium eleuatum*, sunt, animæ Sanctorum; de huius mundi voragine translatæ ad gaudia supernæ pacis. Et quià vtrisque præsidet Deus, ideò sedere dicitur super solium excelsum & eleuatum.

Isaia 6.

Excelsi & eleuati distinctio.

Soliū Dei, Angeli, & Beati.

Quod verò in sequentibus dicitur, *Plena est omnis terra maiestate eius*; per terram, omnis corporea creatura significatur, quæ plena est maiestate Dei, quia diuina essentia sicut spirituali creaturæ per cogitationem præsidet, ita corpoream creaturam regendo atque disponendo, implet. Quod ergo alibi dicitur, *Cælum & terram ego impleo*, Et rursus, *Cælum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum*, hoc ibi dicitur: *Vidi dominum sedentem &c. Quæ sub ipso erant replebant templum.* Templum est capacitas intellectus Spiritus angelici, & hominum; quod templum impletur ab ijs qui sub ipso Deo sunt; quia tanta est operum diuinorum immensitas, vt ad ea perfectè compræhendenda; nullius intelligentia sufficiat. Implet cor meum consideratio eorum, non comprehenditur à corde meo immensitas eorum. Quomodo ergò factorem operis comprehendere valebimus; qui ipsum factoris opus ad plenum capere non valemus? Possumus etiam dicere, quod *solium* hoc *excelsum & eleuatum*, in quo sedet Dominus, æternitas est deitatis, quod de ipso solo dicitur; *Qui habitat æternitatem.* Non quod aliud sit Deus, aliud æternitas eius, sed quod solium Regnantium est; & ideò, rectè in solio æternitatis sedere dicitur: Quod sicut essentiæ eius, ita etiam omnipotentiæ eius nec principium nec finis inuenitur. Semper fuit, & semper omnipotens; semper in se, & semper à se plenus & perfectus fuit, nec redundauit. Dicit ergo?

Ibidem v. 3.

Ierem. 23.

Isaie 66.

Isaia 6.

Dei opera intellectus humanus non comprehendit.

Soliū Dei æternitas.

Isa. 57.

Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. Virtute diuinitatis omnem creaturam & æternitate præcedit, & dignitate transcendit, potestate, disponit. Sequitur: *Ea quæ sub ipso erant replebant templum.* In hoc loco potest intelligi circuitus temporum, & ambitus seculorum: tempora namque dum in cursu suo in seipsa reuertuntur, quemdam templi ambitum generando circumscribunt. Quod ergò dicitur, *Quæ sub ipso erant*, rectè sic intelligendum est, quod omnia seculorum tempora plena sunt operibus Dei; & omnis generatio horreat mirabilia Dei. Vel sic legi potes: *Ea quæ sub ipso erant, templum replebant*, hoc est, ea quę tēplum replebāt sub ipso erāt, quia quidquid temporaliter voluitur, inuenitur infrà æternitatem. Immensitas enim æternitatis, temporales angustias infrà se claudit: quià & prior tempore est qui nunquam cæpit, & posterior tempore qui finem nescit; & suprà tempus est, qui mutabilitatem non recipit. *Seraphin stabant super illud.* duo Seraphin, duo testamenta sunt. Et pulchrè, Seraphin (quod interpretatur, ardens) diuinam scripturam significat, quæ eos quos per cognitionem prius illuminat, per amorem postmodum fortiter ardere facit; etenim, qui non ardet, non incendit. Dum enim menti nostræ quod debeat desiderare ostendit, prius eam illuminat, ac deindè ardentem reddit.

Isaia 6.

Ibidem. Dei mirabilia replent omnia tempora.

Suprà.

Seraphin ardens dicitur, significatque Sacram Scripturam.

Ardet ergò quia ardentes facit, sicut alibi lucere dicitur, qui illuminat. De hac Scriptura, Petrus dicit Apostolus: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat & lucifer lux oriatur in cordibus vestris.* Et fortassis, secundū similitudinem quæ ibi scripturæ attribuitur ad significandum effectū quem ipsa in cordibus audientium efficit, dictum est; *Seraphin stabant super illud*; surgit enim, cum nos erigit; ambulat, cum nos proficere facit; stat, cum nos in beato proposito figit. Sed inquirendum est, quare Deus super solium sedere dicitur: & super solium non sedere, sed stare Seraphin perhibetur? Et quia superius, hoc solium tribus modis interpreta-

2. Pet. 1.

Seraphin quandò dicatur stare, surgere, & ambulare.

Deus super solium sedet.

pretati sumus; secundum vtrumque modum expositionem adaptare debemus. Si ergò solium Dei, spirituales creaturas accipimus, rectè super solium sedens Deus descri bitur, quia diuinitas deitatis cum sit super omnia, nec virtute proficit, nec sapientiâ crescit; cum nec plenitudo augeri possit, nec æternitas variari. Mens verò humana, quoties per cognitionem scripturæ fuerit illuminata, ad cœlestia contemplanda subleuatur; Si ipsos quoque Angelorum choros transcendens, vsque ad præsentiam sui conditoris profecerit, super solium quidem adscendit, sed stat, & non sedet: quià illuc proficiendo per laborem venit, vbi per naturam manere non habuit; stare namque laborantis est, sedere, animi quiescentis.

Seraphim verò stat.

Super solium autem æternitatis, non nisi Deus sedet, nos verò stamus, quià ibi incipimus esse per gratiam, vbi ipse est per naturam; nec ad illud solium, nisi per mortis laborem, pervenire possumus. Attamen, licet ex conditione, serui obnoxij simus; ex adoptione, æternitatis hæredes efficimur. *Sex alæ vni, & sex alæ alteri.* Id est, vterque sex alas habebat. Vterque duabus alis corpus suum tegebat, non Domini; hoc est primũ: par vterque duas alas extendebat, alteram ad tegendum caput, non suum, sed Domini; alteram ad tegendum pedes, non suos, sed Domini; hoc est secundum par: vterque duabus volabat alis, alter ad alterum; hoc est tertium par. Si ergò Seraphim sacram scripturam significat, tria paria alarum, tres sunt intellectus eiusdem Scripturæ, Historia, Allegoria, Tropologia: quæ singula idcircò bina sunt, quia singula ad dilectionem Dei & proximi, legentium animos accendunt. Duæ alæ quæ corpus Seraphin tegũt, Historia est, quæ per velamen litteræ mysticos tegit intellectus. Duæ alæ quæ à capite Domini vsque ad pedes extenduntur, Allegoria est, quia cum mysteria diuinæ scripturæ discimus, vsque ad ipsius diuinitatis cognitionem, quæ antè omnia est, per illuminationem mentis penetramus. Sed sciendum est, quod alæ extensæ vsque ad caput, etiam pedes attingunt, & vtrumque tangentes tegunt; quià quoties ad eius æternitatem cogitandam, per excessum mentis rapimur, nullum in eo principium aut finem inuenimus. Alas ad corpus extendimus, dum eum antè omnia fuisse cogitamus; sed his eisdem alis nobis caput eius velamus, in quantum in eo finem non invenimus. Tangimus etiam caput eius, dum eum post omnia esse, non tempore sed æternitate, consideramus; sed pedes eius tangimus, quia quanto magis æternitatem mens humana investigare nititur, tanto magis incomprehensibilem eum esse miramur.

Alarum Seraphim tria paria, tres intellectus Scripturæ significant.

Alarum Seraphin expositio elegans.

Deus post omnia est, non tempore, sed æternitate.

Thuribula hinc indè dependentia, orationes contemplatiuorum & aliorum actiuorum, conspectui diuino oblatæ, officio sanctorum Angelorum, habent significare. Quod autem in Isaiâ scriptum est, *velabant faciem eius*, & non caput, eodem modo intelligendum est, quod dictum est ad Moysem; *Non poteris faciem meam videre, non enim videbis me homo & viuet.* quia plena hæc est cognitio diuinitatis, quæ Sanctis in æternâ promittitur vitâ, de quâ Apostolus: *Videbimus eum facie ad faciem.* Et rursum; *Tunc cognoscam sicut cognitus sum.* In hac enim mortalitate ad huc degentibus, velata est & abscondita; in illâ autem æternitate, non velata, sed reuelata & manifesta, sicut in Euangelio Dominus ait de bonis Angelis: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Quià ergo ad præsentem tractatum pertinet, vt facies nuda remaneat, verba prophetiæ non immutantes, sed prætermittentes, vt cum verum sit, quod in Deo nullum principium comprehendetur, vt stare possit quod dicitur, *Angeli eorum semper vident faciem patris mei*, faciem apertam relinquimus. Cætera quoque quæ haberi aliter dicuntur, non ad prophetiam, sed ab picturâ referenda sunt. *Duabus alis volabant.* Istæ duæ alæ quibus volabant Seraphim, Tropologiam significãt; quia dũ lectione diuinæ scripturę ad bona opera instruimur, quasi quibusdã alis ad alta subleuamur, quibus etiã volamus, Alter ad Alterum, dum ad studium bonæ operationis nos inuicem exhortamur: Volantes autem, Sanctus, Sanctus,

Thuribula, orationes designant.

Exodi. 33.

1. Cor. 13.

Matth. 18.

Volatus Seraphinorum.

Sanctus, clamamus, si per bona opera nostra, non nostram, sed Patris nostri qui in cælis est, gloriam amplificare satagimus. Quid enim est, Sanctus, Sanctus clamare, nisi creationis nostræ gloriam quam agnouimus intus, in aperto prædicare? Restat nunc, vt postquam ostendimus quid sibi velit, quod caput Domini, & pedes eius abscondiri esse leguntur, etiam quid de reliquo corpore cogitandum sit de monstremus. Si ergo ca ut Dei esse dicimus, quod fuit antè mundi constitutionem, & pedes eius, quod futurum est post constitutionem huius sæculi; rectè per longitudinem corporis eius accipimus, quod inter principium & finem medium est spatium temporis. Caput ergò & pedes teguntur, quia prima & nouissima inuestigare non possumus: corpus apparet, quia ea quæ medio in hoc præsenti sæculo geruntur, videmus. Hoc corpus est Ecclesia, quæ incepit à primordio mundi, & vsque ad finem sæculi durabit. Hæc est arca quæ à capite vsque ad pedes pertingit, quia à principio vsque ad finem, per successionem generationis sancta Ecclesia se extendit, vt corpus dominicum perfectum, non diminutum generet: etenim si iam perfectum esset, vt ait Apostolus, iam finis mundi adesset. Sed sciendum est, quod sicut in personâ hominis, alia sunt circa pedes eius, & nec de corpore, neque de corpore sunt; alia sunt in corpore, nec tamen sunt de corpore; ita etiam est in corpore Christi, id est, ecclesiæ, quæ habitat in medio prauæ nationis, & dum assultus Infidelium excipit, quasi quibusdam fluctibus procellarum à foris arca contunditur; dum verò à falsis fratribus tribulationem sustinet, quasi quibusdam noxijs humoribus intus corpus torquetur. Quæcunque ergo corpori contraria sunt, siue intus siue foris sint, non de corpore sunt. Quod autem brachia Domini hinc indè complectuntur omnia, hoc significat, quod sub eius potestate sunt uniuersa, & quià nemo manum eius, vel dexteram ad præmium, vel sinistram ad damnationē effugere potest. Cur ergò amplius membra de salute corporis sunt sollicita; quæ talem capitis potestatem agnouerunt? Ipse nouit quid corpori suo expediat, qui per compassionem sentit periculum, & per potestatem parat remedium. Ipse qui in mari viam ponit, & corpus suum, id est, Ecclesiam, quasi arcam in diluuio multis modis nouit regere. Hic est Christus, gubernator & idem portus, inter procellas huius vitæ regens arcam, seu ecclesiam, quæ est corpus suum, medium per se ducit ad se.

Quid per caput & pedes Dei designetur.

Corpus Dei Ecclesiam designat.

Ecclesia fluctibus pulsatur.

Christus Rector Ecclesiæ.

Vt autem exemplar hoc euidentius tibi fiat, totam personam Christi, id est, caput cum membris, in formâ visibili depinxi, vt cum totum videris, quæ de inuisibili parte dicuntur, facilius intelligere possis: talem verò personam hîc tibi exprimere cupio, qualem se Isaias vidisse testabatur, vt persona præ oculis supposita, cum expositione authoritatis concordet. Et ne tantæ materiæ metam excedamus, hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphim duabus velabant alis, Scriptori, & si non Auditori, commemorasse sufficit; qui à facie exorsus sedentis, per medium vsque ad pedes, viâ duce, secundum Isaiæ & Ezechielis visionem perueni. *Isaia. 6.*

Alæ primæ, penna prima.

Prima ala est, *Confessio*, non laudis (vndè, *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius*) sed criminis; vndè, *Confitemini alterutrum peccata vestra*. Hæc confessio peccati accusatoria manifestatio est. Hæc propriæ infirmitatis, & ignorantiæ, & malitiæ, compungente conscientiâ, lugubris enarratio est. Huius alæ penna prima est *Veritas*, quæ omnem excludit simulationem: vera namque non ficta, non simulata debet esse confessio. *Psal. 117.* *Iacobi. 5.*

Quid sit Confessio.

Secunda penna, primæ Alæ.

Secunda penna, *Integritas* est, quæ decurtationem excludit, & diuisionem. Integra enim debet esse confessio, non decurtata, non diuisa. Decurtatio aliquid occultat; reseruat

Debet esse integra.

seruat enim sibi, quod pœnitet peccasse, sed non omnino; Aliud retinet, in quo delectetur. Sed infidelitatis impietas est, ab illo qui Iustus & Iustitia est, diminutam sperare veniam. Sed & vulnus unū sufficit ad mortem. Diuisio autem omnia, sed non uni reuelat. Quidā enim sunt vt ait B. Augustinus, quos omninò pœnitet peccasse, sed verecundiā ducti, diuidunt apud se confessionem vt diuersa diuersis Sacerdotibus velint confiteri, & quæ vni cælant, alij manifestanda conseruant; quod est, quodammodo se laudare, & ad hijpocrisim tendere, & semper veniā carere, quam per frusta putant inuenire. Omnia igitur, & vni, præsertim criminalia, confessione reuelanda sunt, nec solum actiones prauæ, sed & circumstantiæ earum, id est, locus, tempus, modus, numerus, persona, & si quæ sunt similia, non negligēter reticēda, sed diligenter confessione explicanda sunt. Multa namque inter locum & locum, tempus & tēpus, modum & modū, personam & personam, distantia est.

Lib. de verā & falsā pœnitentiā, cap. 15. tomo 4.

Circumstātiæ peccatorum confitendæ.

Consuetudinis quoque perseuerantia, quæ ad tempus respicit, numerique multiplicatio Dei patientiam (quæ ad pœnitentiam vocat) exacerbat, diuinamque in se prouocat vltionem: In personā autem, sexus, ætas, scientia, conditio, necessitudo, & ordo, studiosè pensanda, & expresse manifestanda sunt. Qui ergo confitetur, in singulis his immoretur.

Tertia penna Alæ Primæ.

TErtia penna est *Firmitas*, quia fortis & firma debet esse confessio. Hæc firmitas, decem quæ confessionem impediunt, expellit. Quæ sunt illa? Pudor, Timor, Contemptus Presbyteri, Desperatio, Præsumptio, Peruersitas, Ignorantia, Obliuio, Negligentia, & necessitas, quæ sola excusabilis est. Pudori autem fortitudinis virtus, periculi quod imminet nisi reuelentur peccata, necessitatem pensans, viriliter resistat. Timorem verò quem pœna iniungenda incutit, patientiæ fructus expellat. Contemptum quoque Presbyteri, reuerentia, veneratio, & dilectio Christi Vicario debita, penitus euacuet. Desperationem etiam, diuinæ misericordiæ benignitas excludat. Præsumptionem autem, diuinæ iustitiæ districta seueritas extirpet.

Confessionis impedimenta decem sunt.

Eorundem remedia.

Peruersitatem verò, fidei ratio exterminet. Sed & ignorantiam, prouidentia deuitet. Obliuionis tenebras, morum & operum studiosa perscrutatio, & in memoriam reuocatio illustret. Torporem autem, & negligentiæ teporem, feruor spiritus euellat & destruat. Necessitatem verò, nulla omninò præueniat negligentia.

Quarta penna Primæ Alæ.

QVarta penna, est, humilitas, quæ typum superbiæ excludit. Mens humilis, lingua humilis, vultus humilis, debet esse confitentis. Superbis enim Dominus resistit, humilibus autem dat gratiam.

Prov. 3.

Iacobi. 4.

Quinta penna Primæ Alæ.

QVinta penna est, Simplicitas. Hæc propriam infirmitatem, propriam ignorantiam, propriam accusat malitiam, nihil defendens, nihil excusans, nihil attenuās. Vera igitur integra, firma, humilis, & simplex, debet esse confessio. Vera, sine simulatione; Integra, sine diminutione; Firma, sine titubatione, hæsitatione, & desperatione. humilis, sine iactantiā, sine præsumptione, sine alterius comparatione; Simplex, sine excusatione & defensione. Hæc est prima Ala cum pennis suis.

Confessio debet esse vera, integra, firma, humilis, & simplex.

Ala Secunda.

COnfessionem sequitur Satisfactio. Has duas primas Alas creat & format Cōpunctio. In omni enim actione pœnitentiæ, hæc tria necessaria esse comprobantur, Compunctio,

Pœnitentiæ Sacramentum tria requirit.

punctio, Confessio, Satisfactio. Compunctio autem turbat, Confessio accusat, Satisfactio confortat; Compunctio morbi occasionem inuestigat, Confessio manifestat, Satisfactio curat. Compunctio mala enumerat, Confessio condemnat, Satisfactio emēdat. Compunctio apostema pungit, Confessio saniem exprimit, Satisfactio cataplasma apponit. Compunctio vulnus inuenit. Cōfessio aperit, Satisfactio sanitatem restituit.

De compunctione quid sit.

Compunctio autem est, cordis contritio, seu, qui alligat contrita, animi dolor; quæ recolligit diuisa, animæ amaritudo: & quæ miræ dulcedinis suauitatem generat. Scriptum est: *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra* (Psal. 4. Ioel. 2.). Et alibi: *In cubilibus vestris cōpūgimini.* (Psalm. 4.)

Compunctionis causa duplex, timor & spes.

Compunctionem duplex causa creat, timor scilicet, & spes. Timor causa inchoatiua est, Spes consummatiua. Timor, quià quam mirè homo à Creatore suo sit conditus, quam gratuito nutritus, quam in substantiâ rectus, & ratione in sui conditione ditatus, cæteraque bona quæ conditor ei contulerit, & quæ ipse mala bonis ipsius rependerit, subtiliter enumerat. Sed & districtum Iudicem, & suppliciorum minas ostendit, pœnarum horrore animum ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, & quietem noxiæ securitatis turbat.

Timoris effectus.

Timor igitur culparum modum & numerum examinans, Iustitiæ quoque diuinæ rigorem, & iudicij futuri districtionem attendens, animum pungit, & pungendo peccatum expellit. Vndè hæc timori virtus expulsiua? hanc præstat & corroborat spes confortatiua. *Vanus enim timor est quem non fiducia firmat.* Timentibus Deum nihil deest: si spes defuerit, nihil boni adest. Scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. 30.) Nulla tamen erit, nisi à Spe fuerit propinata.

Spes timorem firmat.

Est igitur contritio cordis ex timore, fructus autem laboris ex spe. Sed vndè Spei virtus cōfortatiua? Ex promissione diuinâ. Audi Scripturam: *Spera in Domino, & pasceris in diuitijs eius.* (Psal. 36.) Item: *Spera in eo, & ipse faciet.* Item: *Non deserit Dominus sperantes in se.* (Iudith. 13.) Item: *Beati omnes qui confidunt in eo.* (Psal. 2.) Si ergò times vt compungaris, spera in Domino vt ei reconcilieris. Si times Deum quia potest perdere in gehennam; Spera in eo, *quoniam non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* (Ezech. 18.) Si times quia Sapiens *nouit abscondita cordis* (Psal. 43.), Spera, quià *illuminabit abscondita tenebrarum.* (1. Cor. 4.) Si times quià nihil inpunitum relinquit; Spera, quia *redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.* (Psal. 129.)

Timor cōpunctionē suscitat, Spes salutem promeretur.

Quemadmodum igitur timor compunctionis præuenit & comitatur virtutem; ita Spes prouehit, & ad fructum reconciliationis perducit. Per timorem ergo compunctio suscitatur; per spem optatæ reconciliationis gratia promeretur. *Quâcunque enim horâ ingemuerit, saluus erit.* (Ezech. 33.) Gemitum tamen timor importat, salutem promeretur spes. Quid sit ergò, & vndè sit, & ad quid sit compunctio cordis, breuiter declaratum est, nunc de satisfactione, quæ Ala Secunda est, breuiter differamus.

De Satisfactione, Alâ Secundâ.

Quid sit satisfactio?

Satisfactio, est, iniunctæ pœnitentiæ expletiua executio, vel, peccatorum condigna correptio & correctio.

Secundum namque qualitatem vel quantitatem delicti, mensura correptionis vel correctionis pensanda est, *Agite*, inquit, *fructus dignos pœnitentiæ.* (Matth. 3. & Luc. 3.) Aliud est enim pœnitētia, aliud fructus pœnitentiæ; Sicut, aliud est arbor, & aliud fructus eius. Pœnitentia est dolor præteriti, quandò doles te fecisse quod malum est.

Quid sit pœnitentia.

Quandò ergò improbas & damnas mala tua, pœnitentiam habes; quandò autem satisfactione subsequente, punis & corrigis mala tua, fructus pœnitentiæ habes.

Quid sit fructus pœnitentiç.

Si displicet tibi quod fecisti, pœnitentiam agis, sed si persequeris & punis quod fecisti, fructus pœnitentiç agis. Pœnitentia est facti improbatio, fructus pœnitentiæ est delicti correctio. Sed quià pro mensurâ delicti, correctionis mensura pensanda est; ideò fructus pœnitētiæ dignos facere oportet. Si in correctione minor est afflictio quam in culpâ delectatio fuerit, non est dignus fructus pœnitentiæ tuæ. Sed dicis mihi, Quomodo scire possum quandò

Pænitendum semper. condigna sit, pænitentia mea? Quià hoc scire non potes, ideò, necesse habes semper pænitere: Satisfacere potes, nimis facere non potes, melius est vt plus facias quā minus. Idcircò sollicitus esto, satage, da operam, studium impende, vt culpa sit cum fine, deuotio sine fine. Tamen vt aliquando peccatrix conscientia consoletur, positus est modus & mensura pænitentiæ exterioris, vt illâ expleta vel perfectâ fiduciam habere incipias, & sanâ quâdam præsumptione, in spe misericordiæ diuinæ, de indulgentiâ & remissione peccatorum confidere: & tanto verius, quanto vtique sincerius iniunctam pænitentiam expleueris.

Alæ Secundæ, Penna Prima.

PRima penna huius alæ, est, Peccati abrenuntiatio, quæ ianuam claudit diabolo. Peccatis abrenuntiare: est à malo declinare. *Declina*, inquit, *à malo*, à quo malo? à malo vanitatis, à malo iniquitatis, à malo malignitatis, à malo impietatis. *Non sedi*, inquit Psalmista, *cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo: Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo.* Hæc quatuor vitia, quatuor generant affectiones, scilicet amorē sui, amorē mundi, fraternū odium, & remissum amorē Dei. Prima affectio vanitatem, Secunda iniquitatē, Tertia malignitatem, Quarta generat impietatem. Vanitas in se reciprocatur, iniquitas reflectitur in proximum, malignitas in fratrem retorquetur, impietas in Deum extenditur. Vanus & vecors est, qui quærit quæ sua sunt; iniquus, qui, vt in multitudine diuitiarum suarū glorietur, & auaritiæ saccum impleat, quæ proximorum sunt, qui & dolo sibi acquirit; malignus, qui etiam cum non possit nocere, cupit: impius, qui Deum vel non credit, vel si credit, contemnit.

Psalm. 36. Psalm. 25. Affectiones quatuor vitiosę.

Secunda penna est, Lacrymarum effusio. Hæc peccatorum vulnerea lauat & mundificat.

Tertia penna est, carnis maceratio. Hæc vulnera lota tergit, & siccat.

Quarta penna est, Eleemosinarum largitio. Hæc alligat contrita, fracta consolidat, omnia sanat.

Quinta penna est, Orationis deuotio. Hæc sanata conseruat.

Ala Tertia.

TErtia ala est Carnis munditia. Caro munda est, quam nulla coinquinat luxuria: Luxuria omnium virtutum eradicat germina. Munditia carnis

Huius alæ penna Prima est, Visus pudicitia. Hæc petulantiam excludit. Hæc circumcidit oculum, ne concupiscat alienum, ne videat ad coucupiscendam mulierem. Cuius enim erga fæminarum formas lasciuus & curiosus oberrat aspectus, iste & mente est impudicus. Visus pudicitia.

Secunda penna est, Auditus castimonia. Castæ sunt aures quæ vocem non recipiunt obtrectantis, maledici & blasphemi verba non audiunt, falsis criminationibus, mendacio, irritationi, impudicis cantilenis, & theatralibus non opitulantur, & clausæ sunt, ne iudicium sanguinis audiant, nil obscœnum recipiunt, sed ab omni cœno corruptionis auersæ sunt. Auditus castimonia.

Tertia penna est, Olfactus modestia. Si quis odorem capit bonum, & operibus misericordiæ odorem suauitatis requirit, huius modesta est odoratio. Qui verò primis vnguentis delibutus incedit, huius odoratus non virtutis, sed fætoris spirat odorem. huius enim suauitatis odor, immanissimi vitij fętor est. Olfactus modestia.

Quarta penna est, Gustus temperantia. Hæc gulæ & ebrietatis subruit immoderantiam. *Væ illis, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt.* Vndè Gregorius: *Dum venter a satietate non restringitur, per concupiscentiam carnis simul omnes virtutes obruuntur.* Vndè legitur, quia Princeps cocorum destruxit muros Ierusalem: Muros Ierusalem Princeps Cocorum destruxit, quia virtutes animæ, Gustus temperantia. Philip. 3. S. Greg. 4. Reg. 25. Secundum græcam editionem.

animæ, dum ventri indulgetur, periclitantur. De crapula & ebrietate Dominus ait:

Lucæ 21.

Videte ne fortè grauentur corda vestra in crapulâ & ebrietate, & superueniat in vos dies repentina.

Ebrietatis malitia.

Ebrietas est parens litium, furoris mater, & petulantiæ deformis est magistra. Hanc qui habet, se non habet; hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet, peccatum non facit, sed ipse peccatum est. Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, illecebrosa honestatis & pudoris iniuria. Hanc nullus nouerit Christianus.

Tactus sanctimonia.

Quinta penna est, Tactus sanctimonia, Peccati sordes ne contrectet manus Christiani, nihil immundum tangat caro eius, si tetigerit, immunda erit. Si singula mēbra in officijs mandatorum Dei deseruiant, munda dicenda sunt, si verò vltrà præscriptas siue diuinitus datas leges luxuriant, immunda dicenda sunt, vel reputanda; & hac pudenda sunt. Et hoc puto esse, quod Apostolus dicit.

Rom. 6.

Sicut enim exhibuistis mēbra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Sit ergo oculus pudicus, Auris casta, Odor modestus, Gustus sobrius, & Tactus sanctus.

Mundicia 5. sensuum.

Ala Quarta.

Mentis puritas.

ALa Quarta est, Puritas mentis. Huius alæ penna *Prima* est affectus sinceri rectitudo. Affectus desiderij tui sit rectus, & sincerus. Rectus erit, si id appetas quod appetere debes: sincerus verò, si eo modo quo honestatis virtus suadet. Amnon sororem suam dilexit; Affectus amoris rectus fuit, sed quia non eo modo quo debuit sororem dilexit, ideò affectus iste sincerus non fuit.

Rectitudo affectus in quo consistat. 2. Reg. 13.

Secunda penna est, mentis in Domino delectatio. Scriptum est: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Hanc pennam creat & format virtus contemplationis. De hâc, Dominus dicit: *Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab eâ.*

Psalm. 36. Mentis delectatio in Deo. Lucæ 10.

Tertia penna est, munda & ordinata cogitatio. Nihil immundum mens concipiat, sed & mundam conceptionem loco & tempori accommodet discretio.

Cogitatio ordinata.

Quarta penna est, Voluntatis sanctitudo. Angeli pacem de cælo detulerunt hominibus bonæ voluntatis. *Non est pax impijs dicit Dominus. Pax multa diligentibus legem tuā, & non est illis scandalum.* O quàm desiderabile est nomen pacis! Quam firmat Religionis Christianæ stabile fundamentum: Bene autem cùm diceretur, *Gloria in excelsis Deo,* adiunctum est: *Et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Quia cum illis Angeli societatem habere festinant, quorum mentibus puritatem bonæ voluntatis inesse considerant. Illos secum post absolutionem carnis, ad contemplationem veræ pacis subuehere lætantur; quos in carne commorantes, omnia quæ agunt aut loquuntur, de radice bonæ voluntatis proferre conspiciunt. Tales namque, etsi infirmitas fortè aliquando vel ignorantia à perficiendâ bonâ operatione quam cupiunt, retardat, tamen ante summi Arbitri oculos, integritas quam corde tenent bonæ voluntatis, eos excusat.

Voluntas recta. Isaiæ. 48. Psal. 118. Lucæ 2. Voluntas bona Angelos lætificat.

Quinta penna est, Simplex & pura intentio: De hâc Dominus dicit: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidū erit.* Per oculū, intentionē, per corpus significat actionem; locus enim iste Euangelii sic intelligēdus est, vt nouerimus omnia opera nostra tunc esse munda, & placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est, intentione superna, siue oculo charitatis: quia *plenitudo legis dilectio charitas.* Oculū igitur debemus hîc accipere, ipsā intentionem, quâ facimus quidquid facimus, quæ si simplex & pura fuerit, & illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est vt bona sint. Quæ opera omnia, totum corpus appellauit; Quomodo & Apostolus vocat membra, quædam opera quæ improbat, & mortificanda præcipit: *Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam,* & cætera talia mala. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat considerandum est; fructus enim

Intentio simplex. Matth. 6. Rom. 13. v. 10. Oculus intentionem designat. Intentionis efficacia.

enim operis totus consistit in simplicitate intentionis. Quidquid igitur gerendum esse cogitatio nostra suggerit, omni scrupulo retractantes, atque in nostri pectoris trutinâ collocantes, æquâ & iustissimâ libratione perpendamus, an plenum sit honestate communi, an Dei timore sit graue, an integrum sensu, an humanâ ostentatione, aut aliquâ voluntatis præsumptione sit leue, an meriti eius pondus inanis cenodoxia nō imminuerit, vel arriserit gloria? & sic ad examen publicum trutinantes, id est, ad Prophetarum & Apostolorum actus & testimonia conferentes, vel tamquam integra & perfecta, compensatione digna teneamus; vel tanquam imperfecta & damnosa, nec illorum ponderi consanantia, omni cautione atque diligentiâ refutemus.

Operum nostrorum rectitudo, quomodo examinanda.

Ala Quinta.

QVinta Ala, est, dilectio proximi. Huius penna *prima* est, nulli nocere verbo vel opere. De hâc, scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Hanc pennam format virtus innocentiæ. Innocens est, qui etiam cùm possit, nulli vult nocere. *Quis adscendet*, inquit, *in montem Domini? Innocens manibus &c.* Quis innocens manibus? *Qui non facit proximo suo malum, Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Quis est iste malignus, nisi diabolus? Qui nulli vult nocere, tempore excluso, motum primum iam sentit amoris.

Math. 7. *v.* 12.

Innocens quis dicendus.

Psal. 23.

Ibidem.

Secunda penna est, Omnibus prodesse, verbo & opere. *Frater Fratrem adiuuans, ciuitas muuita & fortis.* Hanc pennam suscitat, & prouehit in culmen perfectionis, virtus misericordiæ. *Beati*, inquit, *misericordes.* Qui omnibus studet prodesse, viuū calorē veri spirat amoris.

Prou. 18.

Matth. 5

Tertia penna est, Rerum propter amicum consumptarū detrimenta non tantùm non deflere, sed veræ liberalitatis fortitudine, non sentire; de beneficiorum in vsus Fratrum collatorum magnitudine; semper gaudere in corde. Qui sentit, computator est, non largitor: qui non gaudet, dolet. Dē hâc pennâ scriptum est: *Qui negligit damnum propter amicum, iustus est; iter autem auari decipiet eum.*

Amicitia amoris.

Prou. 12.

In hoc intellige Amicum amoris.

Quarta penna est, Animam pro Fratre ponere. Quid est, Animam pro Fratre ponere? Pro temporali etiam proximi salute, propriam voluntatem deserere, & in articulo necessitatis, pro æternâ salute Fratris, mortis discrimina libenter subire. De hâc scriptum est: *Maiorem, hâc, dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat pro amicis suis.* Maior non ebulliet feruor amoris.

Amoris feruor maximus.

Ioann. 15.

Quinta penna est, In his perseuerare. Hanc perficit virtus perseuerantiæ. Finis, non pugna coronat. Qui perseuerat, cessare nescit.

Ala Sexta.

ALa Sexta, est, dilectio Dei. Hæc, vt aliæ, quinque pennas habet.

Primam harum habet, qui aliud quàm Deum non cōcupiscit. Hoc est mobile huius amoris.

Amoris mobile.

Secundam pennam habet, qui propter Deum sua distribuit, qui partem retinet, partem verò tribuit. Hoc est calidum huius Amoris.

Amoris calidum.

Tertiam pennam habet, Qui propter Deum nihil sibi reseruat, sed omnia relinquit. Hoc est acutum huius amoris.

Amoris acutum.

Quartam pennam habet, Qui propter Deum seipsum abnegat. Seipsum abnegat, qui suam deserit, vt Domini solam faciat voluntatem. Hoc est feruidum huius amoris.

Amoris feruidum.

Quintam pennam habet, Qui in his perseuerat. Quia, *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Hoc est incessabile huius amoris.

Matth. 10.

Amoris incessabile.

Hæ sunt Alæ de quibus Psalmista ait: *Sub vmbrâ alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt.* Item: *In vmbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* Hæ sunt pennæ de quibus idem Psalmista ait: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam!* Volabo, inquit, terrena deserens, cælestia appetens, & requiescam verâ libertate, æternâ fruens beatitudine. Amen.

Psal. 16.

Psal. 56.

Psal. 54.

FINIS.

M.ri ALANI LIBER POENITENTIALIS;

SIVE,

Methodus dignè adminiſtrandi, & ſuſcipiendi Sacramentum Pœnitentiæ.

AD LECTOREM PRÆFATIO:

IOANNES TRITHEMIVS, Lib. de Scriptoribus, ANTONIVS POSSEVINVS in Apparatu ſacro, alijque plures, opera recenſentes MAGISTRI ALANI DE INSVLIS, inter ea referunt *Libros Quatuor de Pœnitentiâ, ad Bituricenſes*, quorum initium ſit: *Dei gratiâ Bituricenſi* &c. Huius verò Libri non meminerunt. At, prius quidem opus per celebriores quaſque totius Belgij Bibliothecas, inſuper & aliquot externarum Prouinciarum, ſtudioſè quæſitum, reperire nequiui; hoc autem præſens (Authoris etiam nomine inſignitum) pluribus in locis offendi: Nam inprimis, Bibliothecam Eximij Domini GEORGII COLVENERII, in almâ Vniverſitate Duacenſi S. Theolog. (nuper) primarij Profeſſoris, idem illum continere, teſtatur eiuſdem Bibliothecæ catalogus, quem nuper mihi tranſmiſſum, brevi impreſſum exhibebit tertia pars Bibliothecæ M.S. Belgicæ, ANTONII SANDERI, Iprenſis Canonici.

Ioannes Bunderius in indicibus Librorum M.SS. Belgij &c. teſtatur ſe hunc libellum reperiſſe in multis Bibliothecis, in diverſis exemplaribus, intitulari, Correctorem, & medicum.

Aliud exemplar reperi in domeſticâ noſtrâ Dunenſi Bibliothecâ M.S. perantiquum, in pergameno exaratum. Tertium ex Bibliothecâ Sancti GISLENI, Ordinis Sancti BENEDICTI in Hannonia mihi (de licentiâ Abbatis ſui) perhumaniter ſubmiſit Reuerendus Dominus SIMON GVILLEMOT, eiuſdem Cœnobij Bibliothecarius, planè vetuſtiſsimum, & nihilominus, cum Dunenſi noſtro per omnia conueniens, exceptis paucis hinc inde verbis quæ in marginibus adnotaui.

Porrò, utrum ALANVS hoc opuſculum à ſe primò conſcriptum, poſteà auxerit, vel aliud ab hoc omninò diverſum compoſuerit; quod BITVRICENSI Archi-epiſcopo dedicaverit, me latet. Interim, operæpretium duxi, pro Confeſſariorum & Pœnitentium inſtructione, opuſculum hoc publici iuris facere, adſcriptis in margine locis ſententiarum Sacræ ſcripturæ, quæ in eodem citantur: quippè, quod bonam & ſuccinctam continet methodum, dignè adminiſtrandi & ſuſcipiendi Pœnitentiæ Sacramentum; ideoque doctiſsimorum Virorum iudicio) luce dignum. Circa quod tamen præmonitum volui Lectorem, MAGISTRVM ALANVM dum agit de circumſtantijs peccatorum in Confeſsione explicandis, illam ſequi ſententiam, quæ aſſerit, confitendas eſſe circumſtantias aggrauantes intrà eandem ſpeciem, etiam ſubinde non valde notabiliter aggrauantes; cuius contrariam licet iam ferè communiter moderna ſequatur praxis, ALANI tamen ſententiam plurimi olim docuerunt Authores antiqui, & etiamnum defendunt recentiores non pauci, viri doctrinâ clariſsimi, quos magno ſatis numero citat Diana, Parte primâ, Tract. ſexto, reſ. prima. Quinimò Doctiſsimus FRANCISCVS SYLVIVS, in Comment. ad quæſt. 9. Supplementi diui Thomæ, articulo ſecundo quæſt. 1. materiam hanc pertractans benè demonſtrat, utiliter etiam ſubinde in confeſsione exprimi non ſolùm circumſtantias aggrauantes, verùm etiam minuentes. Lege illum, & non miraberis ſi in ALANO noſtro ſimilia reperias.

F. CAROLVS DE VISCH.
P. Dunenſis.

ANAGRAMMA:

ALANVS,
LAVANS.

Qui docet effuſus lacrymis peccata LAVARE,
Hic merito nomen iure LAVANTIS habet.

Incipit

Incipit Liber Pœnitentialis.

Ierem. 1. A, A, A, *Domine Deus, quoniam puer ego sum, & nescio loqui.* Si Ieremias ab utero sanctificatus, à Domino Propheta electus, à criminali maculâ alienus, diuinâ inspiratione edoctus, timens officium prædicationis assumere, & verba Dei resonare, se (a) confessus est puerum, se confessus est blæsum; quomodo nostri temporis homines ab utero immundi, à Domino reprobati, criminalibus nodis impliciti, à diuinâ visitatione deserti, audent Sacerdotij culmen adscendere, arcana cælestia balbutire, cum non tantum sint infantes sapientiâ, & pueri sapiendo, sed senes desipiendo? cum non sint tantum blæsi ad prædicandum, sed muti ad loquēdum? (b) Si Ieremias qui eloquens erat, ad prædicandum Deum, se mutum confitetur, quomodò Sacerdos mutus, ad loquendum de Deo se eloquentem (c) fatetur?

Sacerdotum Ambitio, ignorantia, & impura vita taxantur.

Sacerdotes nostri temporis senes sunt & pueri, de quibus dicitur: *Maledictus elementarius senex.* *Seneca, lib. 5. epist.*

Et alibi: (d) *Maledictus puer centum annorum.* *Isaia. 65.* Senes quidem, morum desipientiâ, pueri lasciuiâ: Senes animi imbecillitate, pueri animi instabilitate; Senes diuini caloris defectu, pueri adulterini caloris effectu. Si tales ad Ordines paupertas impellit, Ecclesiæ necessitas adstringit, Superiorum Authoritas cogit, clament; A, quià impellit paupertas; clament, A, quià Ecclesiæ necessitas adstringit: clament, A, quià Superiorum authoritas cogit. Antè sustineant paupertatis insultum, quam periculose aggrediantur Sacerdotij onus. Si tamen necessitas ingruit, si rationabiliter Superioris authoritas iniungit, se ad Ordines dignos præparent, & dignis moribus se decenter (e) adornent, vt sic Sacerdotij onus suscipiant, vt honorem honori impendant; seque reputantes indignos, clament cum Ieremiâ: A, A, A, Domine Deus, quià sumus pueri, & nescimus loqui: quià ad sapiendum infantes, blæsi ad loquendum, claudi ad operandum. Et verè Sacerdotum nostrorum sunt blæsi, quidam taciturni, quidam muti. Blæsi sunt, qui malè verba formant; hi sunt, Sacerdotes qui diuina prædicant; sed vim prædicationis suæ in terrenorum emolumentum inclinant. Taciturni sunt, qui raro loquuntur; hi sunt, Sacerdotes à quibus rarius arcana cælestia prædicantur: quos aut negligentia retrahit, aut amor auertit, aut timor repellit. Hos negligentia facit torpentes, amor desipientes, timor pusilanimes. Muti verò sunt, qui aut prædicare nesciunt, aut scire contemnunt. De quibus dicitur.

Eosdem hortatur ad vitæ emendationem.

Sacerdotum quidam sunt blæsi. *Alij, Taciturni.* *Alij muti.*

Væ vobis, *canes muti non valentes latrare.* *Isaia. 56.* non valentes, quià nescitis; non volentes, quià contemnitis. Omnes isti clament: *A*, *A*, *A*, quià infirmi ad operandum, quià fragiles ad sciendum, quià tepidi ad diligendum. Istæ enim tres miseriæ Sacerdotibus congruunt; hæ tres imbecillitates Sacerdotes istos inuadunt; scilicet, impotentia in benè operando, ignorantia in sciendo, negligentia in Deum diligendo. Isti tres muri sunt inter Sacerdotes & Deum positi, ne Deum videre possint per cognitionem; ne ad Deum possint gradi per bonam operationem: & ne ad Deum peruenire queant per charitatem. His tribus muris quidam inclusi clauduntur, à quibus ijdem muri perforantur; quidam plenariè muros destruunt: quidam cælesti scalâ transcendunt. His muris impediuntur, qui ad benè operandum, tardantur impotentiâ; ad Deum cognoscendum, impediuntur ignorantiâ: ad Deum diligendum, offenduntur negligentiâ

Muri inter Deum & Sacerdotes, sunt, Impotentia, Ignorantia, negligentia.

(a) Professus. (b) *Aliud exemplar hic interserit sequentia:* Si Ieremias puer malitiâ, onus prædicationis abhorruit, quomodo Sacerdos puer scientiâ, Sacerdotij honorem invadit? (c) Confitetur. (d) *Textus Scripturæ habet: moritur, loco, maledictus* (e) Exornent.

Math. 22. gentiâ, hi, *ligatis manibus & pedibus, proijcientur in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & stridor dentium.* Quidam muros perforant, quià conantur infirmitatem infirmare, ignorantiæ tenebras expellere, negligentiæ torporem excutere. Isti quadruplici machinâ murum impotentiæ perfodiunt, & in eo quatuor fenestras constituunt, dum per eleemosynarum largitionem, per ieiuniorum austeritatem, per vigiliarum continuationem, per orationis deuotionem, quasi per quatuor fenestras sic Deum respiciunt, vt eos respiciat, sic ad Deum orant, vt eos Deus exaudiat; sic ad eum veniunt, vt ipse adueniat. De his fenestris legitur in cantico amoris: *Ecce Sponsus stat post parietem, aspiciens per fenestras, respiciens per cancellos.* Istæ tamen fenestræ aliquandò ab Allophilis obturantur, id est, prædictæ operationes per quas respicimus Deum, à vitijs impediuntur; dum eleemosynam extirpat auaritia, ieiunium crapula, vigiliam somnolentia, orationem acedia. In secundo muro, scilicet, ignorantiæ, quatuor sunt fenestræ, dum per creaturas Deus agnoscitur: *per ea enim quæ facta sunt, inuisibilia Dei comprehenduntur.* Dum ratio ad (a) Deum intelligendum mouetur; dum homo (b) inspiratur diuinâ inspiratione, dum diuina scriptura disquiritur; dum sic quadruplici inuestigatione homines Deum inquirunt, quasi per quatuor fenestras eum aspiciunt. Sed, hæ fenestræ frequenter obturantur, dum in Creaturis Creator non legitur, dum homo à diuinâ (c) illustratione deseritur, dum ratio sensualitati ancillatur, dum sacra scriptura contemnitur. Tertius verò murus scilicet, negligentiæ, quadruplici fenestratur foramine; Dum Deum diligimus suprà nos, proximum iuxta nos, corpus infrà nos, animam intra nos. Sed has fenestras obturamus, dum Deum postponimus, nosque ipsos negligimus, proximos contemnimus, dum corpora nostra nimis delicatè nutrimus. Prædictos verò muros

Impotentiæ murus perfoditur quatuor modis.

Cant. 5.

Idem de muro Ignorantiæ.

Rom. 1.

Murus quoque negligentiæ quatuor modis perforatur.

plenariè destruunt, qui iam in æterna tabernacula recepti, æternaliter viuunt, qui nec impotentiâ curuantur, nec ignorantiâ (d) turbantur, nec charitatis negligentiâ laxantur.

Muri prædicti totaliter subindè destruuntur.

Illi verò hos muros cælesti scalâ transcendunt, qui quamuis in carne positi, tamen septiformi gratiâ prædıti, ad diuinam contemplationē euadunt, vbi potentia in internâ operatione, scientia in contemplatione, charitas in deuotione. Hi muri Sacerdotes nostros impediunt, iter concludunt, visum impediunt, intentionem offendunt.

Muros hos quidam transcendunt.

Clament igitur Sacerdotes nostri; *A, A, A, Domine Deus*, nescimus loqui, quia pueri sumus, & nescimus solidioribus cibis vti. Hæ enim tres imbecillitates humanæ, imminent pueritiæ. pueri namque gradi nequeunt, loquendo balbutiunt, solido cibo vti non possunt. In hoc ergò Sacerdotes nostri sunt pueri, quia in gradiendo, id est, in benè operando aut retrogradi fiunt, dum ad posteriora, id est, ad terrena respiciunt, vel ad scandalum criminaliū peccatorum offendunt, vel in abyssum obstinationis ruūt. Loqui verò nesciūt, quia aut fatua eructant, aut terrena plusquam cælestia commendant, aut vera (e) tacent, aut plenariè silent.

Ierem. 1.

Sacerdotes comparantur pueris.

Solidiori verò cibo vti non possunt, quia ad deglutiendum vel masticandum infirmi sunt. Cibus solidus & grandium, est corpus dominicum, quod paruulos sensibus enecat, prouectos viuificat, grauiter ægrotantibus est ad ruinam, sanis ad firmitatis tutelam. Cibus tamen iste, ægrotantibus est medicina, si sumatur cum debitæ considerationis cautelâ, vt ægrotus culpâ, (f) ducatur pænitentiâ, vt cælesti medico promittat obedientiam, morbi vitare causam. Idem cibus, sanis est refectio, id est, Iustis prouectio. In hoc ergò Sacerdotes nostri pueris sunt comparabiles, quià sicut pueri cibo solido non valent uti, quià manus habent invalidas ad tenendum, os ad manducandum, stomachum ad recipiendum; Sic, Sacerdotes manus habent inualidas ad tractandum cælestes escas, quià manus quas

Corpus Domini cum cibus est, quibusdam salubris, alijs insalubris.

Sacerdotum vitam carpere pergit.

(a) Exemplar Dunense habet: ad diuina intelligenda. (b) Illustratur. (c) Visitatione. (d) Tenebrantur. (e) Dissimulant. (f) Angatur.

quas iniustè porrigunt ad pecuniam, consequenter extendunt ad Eucharistiam: manus quibus illicita palpant, diuina mysteria pertractant.

Os etiam habent inualidum & immundum ad capiendum cælestem cibum. Indignum enim est, vt os cælesti pane saginetur, quod multorum ciborum crapulâ suffocatur. Indignum certè est, vt in os illud introeat veritas, per quod eructatur falsitas. Stomachus etiam mentis terrenorum appetitu refectus, cælestes respuit apparatus, & mens amplectens terrenorum cibum, cæleste(g) respuit viaticum. Malo ergo Sacerdoti ingruit prædicta vox lamentationis, *A, A, A,* &c. bono verò Sacerdoti congaudet illa vox exultationis. *Euge Serue bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis*, sapientiam dispensando, *supra multa te constituam*, Deum, diligendo. In die vero iudicij, imminebit malis Sacerdotibus vox illa timenda & tremenda. *Va, Va, Va, quia pueri fuimus, & loqui nesciuimus.* Et verè nescierunt loqui in prædicando, prædicationem retorquentes in terrena. Nescierunt loqui in orando, orantes indebita; Nescierunt loqui Subditis consulendo, loquentes (a) incongrua. Quos enim debent mundare à vitijs, male consulendo, magis deturpant; quos debent ad superna erigere, magis in terrena incuruant: quos debent sanare, profundius vulnerant. Sacerdos etenim debet vicem gerere spiritualis medici, subditus debet vicem gerere spiritualis ægroti; Sicut enim materialis Physicus accedens ad ægrotum, primò verbis mulcet ægrum, compatiens ægroto, se conformat infirmo, verbis blanditur, salutem pollicetur, vt æger confidenter morbi detegat quantitatem, doloris acredinem: perceptâ verò morbi quantitate, doloris acredine, consequenter inquirit tempus, quando morbus inceperit, locum vbi morbus eum arripuerit; ætatem cuius ætatis sit. Disquirit quoque causam morbi, & originem, morbi diuturnitatem. (b) minuendi consuetudinem, Personæ statum, pulsus impetum, corporis gestum, faciei habitum. Benè cognitis morbi circumstantijs, accidentibus infirmitatis, medicus secundū quantitatem morbi, diętam magis aut minus attenuat, quosdam cibos vetat, alios imperat: Ægro verò peiora promittit, nisi iniuncta custodiat; consequenter, contraria contrarijs curat. Sic Sacerdos quasi spiritualis medicus, dum ad eum accedit peccator spiritualis ægrotus, primo debet peccatorem verbis allicere, blandimentis mulcere, vt faciliùs detegat morbum, detegat peccatum vt melius post peccati detectionem, cum prius præposuerit blandimenti verba, concludat satisfactionis verba: moriens ne erubescentiâ ductus, suos diffiteatur reatus; ne coram homine fateri crimina vereatur, quia non homini sed Deo confitens loquitur: Nec apud iudicem poli cōfessus pro condemnato tenebitur, sed pro absoluto habebitur: hoc ostendens authoritate multiplici, quod reatus deletur confessione peccati. Ait enim authoritas *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Et alibi *Dixi confitebor, &c. & tu remisisti impietatem peccati mei.* Item Christus decem Leprosis sanatis præcepit vt se ostenderent Sacerdotibus. Per quod significatur, quòd ille qui laborat leprâ spirituali debet se ostendere Sacerdoti per confessionem delicti. Prætereà, docens, quod peccatum illud quod in præsenti detegitur, in die Iudicij tegetur; quod verò in præsenti velatur, in futuro reuelabitur. Consequenter, vt reus minus vereatur confiteri peccata, si Sacerdos videt eum duci erubescentiâ, inquirat ab eo in generali vtrum hâc vel illâ laborauerit culpâ? vt Reus inquisitus, confiteatur quod primum dicere verebatur, verbi gratiâ: Quærit vtrum illicito coitu laborauerit vel furto, vel rapinâ? & sic de alijs.

Si verò confessus fuerit, se coitu illicito laborasse, quærat de specie, vtrum fuerit fornicatus, vel adulteratus, vel incestu laborauerit, vel in peccato contra naturam exorbitauerit? Sed non debet ad minutias descendere, quià descendentem ad indiuidua peccatorum, iubet Christus quie-

Matth. 25.

Sacerdotes sunt spirituales medici.

Peccator spiritualis ægrotus est

Quomodo ad confessionem inducendus.

Iacobi 5.

Psal. 31.

Lucæ 17.

In peccatis carnis non debent inquiri nimis minuta.

(g) Fastidit. (a) Indebita. (b) Viuendi consuetudine.

quiescere, ne peccati incogniti inquisitio, det peccandi occasionem, quia *qui nimis emungit, elicit sanguinem.* Et cum iam in omnem terram exierit sonus Prædicatorum, huiusmodi minutias inuestigare, dicimus otiosum; cum huiusmodi inquisitio soleat esse erroris occasio; quià, *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.* Vndè & de lege veteri dicitur: *Lex subintrauit vt abundaret delictum.* Qui per legis traditionem quædam esse peccato innotuerunt, & tunc magis homines in ea exarserunt. Cesset ergò nimis subtilis inquisitio. Exempli causâ: Si quis confiteatur se aliquam cognouisse, non quærat vtrum eam cognouerit antè vel retrò, vel huiusmodi. Similiter de alijs inquirendum est.

Prou. 39.

Rom. 5.

Benè cognito morbo, detecto peccato, inuestigare debet tempus, vtrum scilicet sit perpetratum peccatum in die festo quandò specialiter feriandum est à seruili opere, id est, peccato. Grauius enim est quod fit diebus festiuis.

De hâc, & sequentibus pluribus circumstantijs, vide quæ suprà ad finē Præfationis adnotauimus.

Prætereà vtrum horâ deputatâ orationi peccauerit, vel aliâ? grauius enim errat, qui vacat amplexibus tempore orationi deputato, quam alio.

Similiter, circumstantiæ temporis considerandæ sunt circa alia peccata, per quas aggrauantur vel minorantur culpæ.

Legi etiam vtiliter poterit, Coninck, de Pœnitentiâ, q. 7. dub. 3. & Sayrus lib. 21. c. 3.

Status quoque loci considerandus est, vtrum Subditus peccauerit in loco sacro, an profano? in loco publico, an secreto? grauius enim errat, qui in oratorio peccat, quam in loco profano, similiter, qui in loco publico, quam secreto.

Inquirenda est quoque ætas, vtrum Reus sit senex an puer? grauius enim peccat senex, qui rerum habet experientiam, quam puer qui nullam. Considerandus est & sexus, vtrum scilicet sit vir vel mulier; quià, secundum hoc quod sexus est magis firmus, vel imbecillior, est culpa minor vel grauior.

Præterea, confitenda est origo peccati, & causa, vt si fortè fornicatus fuerit Reus, inquirendum erit, vtrum deceptus fuerit pecuniâ, vel peccati dulcedine, vel ebrietate, grauius enim peccat si odore lucri, vel dulcedine blandimenti, quam si ebrietate decipitur. Simili modo, de causâ & origine alterius peccati inquirendum est.

Peccati quoque diuturnitas consideranda est, quia secundum hoc quod peccatum magis durauit vel minus graue est vel grauius.

Debet quoque considerari consuetudo viuendi, vtrum Reus sit detentus vitio prauæ consuetudinis.

Considerandus etiam quandoque est personæ status, vtrum Peccator diues fuerit vel non; Nam magis peccat diues; si furetur, quam pauper, quia maiorem causam habet impulsiuam pauper ad furtum, quam diues.

Debet quoque considerari conditio, vtrum laicus sit, vel Clericus, vtrum maioris Ordinis sit, vel minoris; quia secundum quod gradus est altior tanto casus grauior.

Complexio etiam consideranda est, secundum quod signis exterioribus perpendi potest; quia secundum diuersas complexiones, vnus magis impellitur ad aliquod peccatum, quam alius: quia si cholericus est, magis impellitur ad iram; si melancholicus, magis ad odium; si sanguineus, vel phlegmaticus, ad luxuriam.

Considerandum quoque est, vtrum Reus passus sit recidiuum in aliquo peccato; quia si quis contritus fuerit de aliquo peccato, & iterum incidat in illud, grauius tenetur quam prius.

Considerandus est etiam corporis gestus, vel faciei habitus, vt per exteriora conprehendantur interiora, vtrum nimirum intensus sit motus mentis ad continendum, vel remissus: quia cum vultus sit quasi animi signaculum, & figura, per vultum, vtcumque, potest perpendi quæ sit voluntas interna; quia si vultus est in terram demissus, fletibus irriguus, internos contritionis signat cruciatus: Si verò facies fuerit erecta, & nulla vestigia gerens tristitiæ minor videtur esse pœnitentia.

Vultus animi figura.

Non solum Peccantis considerandus est status, verum, quoque peccati. Considerandum enim est, vtrum peccatum sit corporale, an spirituale, vtrum scilicet sit natum ex infirmitate carnis an ex vitio animæ.

Corpo-

Peccata corporalia & spiritualia. Corporalia autem dicuntur peccata, quæ ex infirmitate carnis nascuntur, vt, luxuria, crapula, &c. Spiritualia vero, quæ ex vitio animæ nascuntur, vt, Inuidia, Auaritia, Superbia, &c. Cæteris autem circumstantijs relegatis, grauius est peccatum spirituale, quam corporale. Vt enim testatur Gregorius, *Peccatum carnale est maioris infamiæ, & minoris culpæ; peccatum Spirituale maioris est culpæ, & minoris infamiæ.* S. Greg. Spiritualia grauiora sunt corporalibus.

Considerandum est quoque, vtrum peccatum sit de genere venialium, vel mortalium, quia secundum hoc, maior vel minor satisfactio iniungenda est.

Præterea, inquirendum est, vtrum scienter factum sit, vel ignoranter; quia scientia culpam aggrauat, ignorantia alleuiat: Et, cui datum est donum maioris scientiæ, transgressor maiori subiacebit culpæ.

Inuestigari quoque oportet, vtrum peccatum sit tantum voluntatis, an voluntatis & operis? grauius est enim peccatum voluntatis & operis, quam voluntas tantum. Item, vtrum peccatum sit tantum in delectando, an etiam in volendo.

Præterea, attendendus est diuersus status rei in quam Reus peccauit, v. g. Si cognouit aliquam, vtrum fuerit soluta vel non, aut ille qui cognouit, coniugatus, vel non: Si coniugatus non est, minus peccatum est; si coniugatus, maius. Si verò coniugatus aliam alij copulatam cognoscat, grauissimè peccat: Si verò solutus solutam cognouerit, inquirendum est, vtrum eam deflorauerit, an non, quia grauius peccauit, si eam deflorauerit, quam si eam cognouerit corruptam. Inquirendum etiam est, quoties eam cognouerit. Præterea, vtrum vi oppresserit eam, vel non, quia magis delinquit qui vi opprimit, quam qui spontaneam cognoscit.

Oportet quoque inuestigare, vtrum eius sit consanguinea, vel affinis. Item, vtrum sit simplex, vel astuta; grauius enim peccat qui decipit simplicem, quam qui astutam.

Similiter obseruandum est, vtrum peccauerit peccato contra naturam, vel non: quia simplici fornicatione grauius peccatum est adulterium, adulterio incestus, incestu peccatum contra naturam.

Eodem modo, Si in cibo vel potu peccauerit, inquirendum est, vtrum inabstinentia ductus, tempus comedendi præoccupauerit? vel immoderantia seductus, in appetendo cibum vel potum, mensuram excesserit; vel inhonestate deceptus, nimis delicata fercula exquisierit, & eis operam dederit. Peccata contra temperantiam.

Vtrum etiam inuerecundia fractus, in turpia verba proruperit? Vtrum mentibus sit, & si mendacium locutus est, vtrum ioco mentitus sit, vel naturali pietate ductus, vt Obstetrices quæ mentitæ sunt Pharaoni, ad conseruandam vitam filiorum Israel; vel ita, vt nulli profuerit, & alicui obfuerit, vel decipiendi libidine, vel placendi cupiditate, quia secundum hos status, maiora vel minora sunt mendacia. De mendacio. Exod. 1.

Similiter, si quem interfecerit, vtrum ex subitaneo iræ motu, vel rancore animi inueterato vel vindictâ, vel spe pecuniæ, vel vim vi repellendo, vel iniurias sibi illatas vindicando, vel repellendo, vel timore vel alterius prece, aut amore? hæ & aliæ circumstantiæ, circa res in quibus, vel in quas peccauimus, sunt considerandæ. De homicidio.

Et hæc de circumstantijs dicta sufficiant. Prudentis enim Lectoris erit, ex his alias coniectare.

Hoc modo à Peccatore detectis morbis, spiritualis medicus pro diuersis peccatis, diuersas debet iniungere satisfactiones, quasi diuersas medicinas, & diuersas dietas; Primo ostendens comminando & terrendo, in quantis peccatis reus iacebat; quantæque pœnæ debeantur ijs, si cum eis decederet; à quantis liberabitur, si per pœnitentiam doleat: Afferens in exemplum, Dauid, qui per contritionem cordis à peccato est liberatus homicidij, & adulterij. Mariam Magdalenam per pœnitentiæ lamenta, a septem dæmonijs liberatam, Latronem, cui in cruce pendenti dictum est, Confessarij prudentia in satisfactionibus iniungendis. 2. Reg. 12. Luca 7. & 8.

Luca. 23. est; *hodie mecum eris in paradiso. Deus enim non vult mortem Peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Et alibi: *Quâcunque horâ ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius.*

Ezech. 18. & 33.

Contritio excitanda.

Moneat quoque, vt vera sit contritio, & non sophistica, nec sophisticæ sint lacrymæ, sed à fonte cordis manantes, docens, quòd tria debeant esse in cordis contritione, Cordis contritio, Oris confessio, Operis satisfactio. Moneat quoque vt Peccator scrutetur angulos conscientiæ, vt nullum peccatum quod non confiteatur, prætermittat, quod in memoriâ habeat; quia non valet particularis confessio, sicut nec contritio. Si verò confiteatur Reus peccata, sed se nolle pœnitere dicat, nec posse à peccato abstinere, multipliciter eum admoneat, multipliciter absterreat, ostendens, quomodo Peccatores Deus non solùm in futuro, sed etiam in præsenti puniat: ostendens quomodo humanum sit peccare, sed diabolicum perseuerare. Pœnæ acredinem antè oculos eius proponat, quæ ipsos impœnitentes expectat, vt sic saltem seruili timore compunctus, ducatur ad pœnitentiam; & tunc, seruilis hic timor introducat charitatem, quasi seta filum.

Praxis excitandæ contritionis.

Doceat quoque quomodo viscus prauæ consuetudinis, hominem in peius trahat, quia crimina criminibus vindicantur. Iustum enim est, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc: Et peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, suo pondere ad aliud trahit. In exemplum ponendo Saul, qui per peccatum inobedientiæ, de quo non pœnituit, in Idolotariam & Auaritiam incidit. Iudas, quia de proditione non pœnituit, laqueo se suspendit. Debet quoque Sacerdos vultum compatientis Reo exhibere, vt sic Reus saltem verecundia ductus, ad pœnitentiam inuitetur. Lacrymæ admonentis, lacrymas excitent pœnitentis.

Peccatum peccato punitur.

1. Reg. 15. & 28.

Matth. 27.

Instruere quoque debet Reum nimis de misericordia Dei confidentem, ne peccet in spe; quia hoc est peccare in Spiritum Sanctum, Et; *maledictus homo qui peccat in spe.* Si verò Reus nullo modo pœnitentiâ duci velit, eum Sacerdos suo consilio omninò priuare non debet, imò admonere debet, ne à pijs precibus, eleemosynis, & ieiunijs desistat, vt sic Deus cor illius ad pœnitentiam conuertat. In hoc tamen quodammodò sine consilio debet eum relinquere, vt nec admoneat eum in tali proposito corpus Christi sumere, nec iniungat abstinere: sed in hoc eum instruat; quod si in hoc statu manens, sumpserit, iudicium sibi manducabit. Si verò in tali statu permanens Reus ad Sacerdotem accedat vt Eucharistiam sumat, exactorem admonere debet, prohibere non potest.

Reus impœnitens quomodo tractandus.

1. Cor. 11.

Si verò Reus, prout Sacerdoti videbitur, sufficienter pœniteat, iuxta peccati statum satisfactionem iniungat. Posset tamen perpendi tanta contritio, quod nulla deberet sequi satisfactio: sicut Christus videns in Mariâ Magdalenâ contritionis quantitatem, & in Latrone pœnitentiæ virtutem, Illi dixit: *Vade, & amplius noli peccare.* Huic verò; *Hodie mecum eris in paradiso.*

Satisfactio ordinariè semper iniungenda.

Lucæ 7.

Lucæ 23.

Contritio autem aliquando est sufficiens, quando sufficit ad deletionem culpæ, & non pœnæ:

Aliquandò plena, vt quandò delet & pœnam & culpam; Aliquandò verò abundans, quandò non solùm deletur pœna & culpa, sed augetur quoque corona. Raro tamen relaxanda est pœna, nisi immensæ contritionis manifesta sint exterius signa, ne peccator facilius relabatur in culpam, cum nullam sentiat satisfactionis vindictam: quia in augmenta facinorum, impunita solet redundare iniquitas. Ideo etiam maximè contrito iniungenda est satisfactio, ad cautelam, & humilitatem conseruandam; quia sicut iuxta quantitatem morbi, dispensanda est diæta, & iuxta vires ægri, adhibenda est medicina: ita secundum quantitatem peccati, mensuranda est satisfactio, iuxta infirmitatem & facultatem Rei, minuenda vel augmentanda pœna, eaque iuxta quantitatem contritionis commensuranda.

Contritio subindè per se sufficiens est ad culpæ deletionem imò & pœnæ.

Satisfactio commensuranda est culpę.

Quantò

Quantò enim grauius fuerit peccatum, tantò magis debet (a) excedere satisfactionis augmentum; quantò culpa leuior, tanto satisfactio minor. Quando autem necessarium erit satisfactionem iniungere maiorem, moneat Reum ne pœnitentiæ grauitatem abhorreat, ostendendo quod grauitas peccati maiorem exigat pœnitentiam, sed commensurare velit eam iuxta humanæ fragilitatis impotentiam. Verbi causâ: Si satisfactionem vult iniungere pro peccato luxuriæ, quamuis magnam infligat satisfactionem, ne scandalizetur peccator, debet ei significare quod maior debeatur satisfactio tali culpæ, sed remittendum sit de pœnâ, consideratâ humanæ fragilitatis impotentiâ. Vndè consequenter significare debet, quod maximum sit peccatum Luxuria, & quammaximè vitandum; quia corpus eneruat, inficit, & (b) exanimat, hominem infamat, animam vitiat, & æternaliter damnat. Sic etiam pro alijs peccatis pœnitentias iniungendo, significare debet, quæ pœnæ talibus peccatis debeantur; ne Peccator scandalizetur pro quantitate satisfactionis. Iuxta vires quoque ipsius Rei, debet (c) pœna compensari: vt si Reus potens est ad sustinendum, austeritates ieiuniorum, & labores vigiliarum; si verò imbecillis est ad hos labores sustinendos, redimat hoc remedio orationum: vt, si ieiunare non potest, saltem oret, orationes quoque condiat eleemosynis. Si verò pauper est, ad orationes confugiat, limina Sanctorum, si potest, visitet peregrinando, sicque vicariâ necessitudine substituantur sibi operationes bonæ. Vt, si deest eleemosyna, succedant ieiunia; si deest ieiunium, oratio suppleat defectum. Quanquam ne aliquis ab eleemosynâ se per paupertatem excuset, Deus non attendit quantum, sed ex quanto. Tantum (d) immisit vidua ponens duo minuta in gazophilacium, quantum diuites, qui ex abundantiâ multa offerebant. Vndè Dominus ait: *Qui potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo (quia Christi estis) amen, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Vndè Apostolus ait, ne quis se paupertate excuset: *Nolite errare, Deus non irridetur, quod enim seminaueris homo, hoc & metet.* nec solùm iuxta quantitatem morbi conformanda est pœna, sed etiam iuxta qualitatem, vt sicut medicina vel materialis medicus, contrarijs contraria curat; sic spiritualis medicus, contrarijs contraria excludat. Vt, si Reus peccato crapulæ irretitus fuerit, iniungantur ei ieiunia, vt per (e) ieiunium deleatur reatus peccati. Si seductus ebrietate per vinum, inuitetur ad aquæ potum.

Luxuriæ effectus.

In satisfactionibus iniungendis, cōsiderari subindè debet status personæ.

Marci 12.

Math. 10.

Marci. 9.

Gal. 6.

Quia verò consanguineæ sunt, crapula & luxuria (*Nam venter mero æstuans facilè despumat in libidinem*) sicut ieiunium facit contra crapulam, ita militat contra luxuriam. Vndè pro luxuriæ peccato, Reus affligendus est ieiunio, quia ieiunium corpus castigat, & in seruitutem redigit.

Luxuria & crapula sunt Consanguineæ.

Iuxta ergo quantitatem contritionis; iniungatur pœna satisfactionis; vt quod minus est in contritione, plus sit in satisfactione; vel quod plus est in contritione, minus sit in satisfactione.

Sed caueat Sacerdos, ne vel odio ductus satisfactionem augeat, vel amore tractus, debitam minuat; Vel pecuniâ illectus, pœnitentiam remittat. Moneat quoque Peccatorem, vt si dignè de peccatis aliquandò pœnituerit, & satisfactionem fecerit, & postmodum in aliquod eorum inciderit, confiteatur non solùm illud, sed etiam præterita de quibus contritus est, quia clamare videtur sacra Scriptura, quod peccata ratione contemptus redeunt; Securius est ergo confiteri, quàm non confiteri. Si confiteatur illa, Sacerdos non debet ei iniungere tantam pœnitentiam, quantam, si in actu eorum esset, iniungeret.

Reus quomodo excitandus ad pœnitentiæ admissionem.

Math. 5.

Si verò Reus confessus fuerit peccatum vsuræ, consulat ei Sacerdos, vt ea quæ per vsuram rapuit, restituat, si re-

Vsurarijs & Furibus quid iniungendum.

(a) Exemplar Dunense habet: Excrescere. (b) Contaminat. (c) Pœnitentia. (d) Meruit. (e) Pœnam ieiunij.

si restituendi facultas adsit; aliter enim non esset ei salus. Authoritas: *Quia non datur venia, nisi restituantur ablata.* Si verò facultatem restituendi non habeat, voluntatem offerat, quia sufficit affectus, vbi deest effectus, ijs autem spiritualiter reddat quibus rapuit; si desunt, eorum proximis, si nec proximi inueniantur, erogetur pauperibus. Eleemosyna tamen de rapinâ facta, si supersint ij quibus rapuit, & reddere noluerit, non valet. *Qui enim de rapinâ pauperis sacrificium Deo offert*, vt ait authoritas, *idem facit, ac si victimet filium in conspectu Patris. Abominabilis est nempè Deo, Impiorum oblatio.*

Eccli. 34.

Prov. 21.

Similiter si per falsum patrocinium in causâ, vel per falsum iudicium, si per violentiam, vel qualemcunque exactionem violentam, vel qualemcunque negotiationem fraudulentam, aliquâ extorserit, ea reddat, quia sine eorum solutione non est salus.

Simoniaci de quibus admonendi.

Similiter, si simoniacè aliqua acquisierit, ordinans vel ordinatus, ea reddere tenetur. Sed Prælatus, si aliqua simoniacè à subditis extorserit, soluere tenetur; at non ijs à quibus habuit, sed potius ecclesiæ relinquantur, vel pauperibus erogentur: Subditus verò qui simoniacè præbendam acquisiuit Canonicam, eam relinquat, & de simoniâ pœnitentiam agat, & vsusfructus, si potest, Ecclesiæ reddat. Si verò infra annos discretionis de Canonicâ inuestitus fuerit simoniacè, interuentu pecuniæ amicorum, cùm ad annos discretionis venerit, & hanc simoniam intellexerit, Canonicæ abrenuntiet, & vsum fructum reddat, si potest, Ecclesiæ.

Sed quia de (a) pœna fecimus mentionem, videamus quare antiqui Patres tam onerosas satisfactiones pro peccatis iniunxerint, & vtrum temporibus nostris de rigore illo antiquo aliquid remittendum sit, iuxta statum Peccatorum, & diuersitates peccantium; an idem rigor sit retinendus, qui ab antiquis Patribus est ordinatus.

Pœnitentiæ olim multo rigidiores iniungebantur quàm modò.

In primitiuâ Ecclesiâ, cum maiori charitate Fideles quodammodò adstringerentur, si quis incidebat in mortale peccatum, ad maiorē cautelam, in pœnitentiæ iniunctione districtus rigor tenebatur, vt Peccatores districtione pœnæ arctati, cautius sibi prouiderent in euitatione peccati. Sicut Imperator, cum primum legem promulgat, vt populus in obseruatione cautior sit, transgressoribus legis districtiorem pœnam infligit; Sic Imperator cæli & terræ, in primâ legis suæ promulgatione, voluit transgressores dictæ legis grauius puniri, vt sic (b) sollicitiores essent ad cauendas transgressiones præcepti.

Districtionis ratio.

Act. 5.

Vndè, & in præsentiâ Petri, Ananias cum Saphirâ morte percussus fuit, quia partem possessionis suæ retinuit, vt sic alij magis timerent, & à simili peccato cauerent. Sed multiplicatâ Ecclesiâ Dei, inualuerunt peccatorum morbi, & quia numerus defendit eos, oportuit remitti de pœnæ districtione, ne pœnæ districtio potius esset in offensam, quam medicinam.

Remittendum ergò fuit de pœnâ, vt vocarentur per indulgentiæ pietatem, qui reuocari non poterant per rigorem. Vndè, cum quidam modernorum, ieiunia & vigilias ferre non possent, iniunctæ sunt oblationes, orationes, peregrinationes. Ideò quoque remittendum est de rigore pœnitentiarum antiquitus iniunctarum, quia olim natura humana robustior erat ad ferendum pœnitentiæ onera, quam modò; & ideò temperanda est pœnitentia. Sicut materialis Physicus, potiones antiquitus excogitatas, cum homines robustiores erant, modò naturæ temperant, propter imbecillitatem infirmitatis humanæ.

Pœnitentiæ modò temperandæ.

Temperandæ ergo sunt pœnitentiæ, vt si Pœnitens maiora ferre non possit, vel de iniunctis nulla ferre velit vel implere possit, quæratur ab

Pœnitenti acquiescédum in pænitentiæ iniunctione.

(a) Pœnitentia. (b) Sollertiores.

ab eo, quid ferre valebit, & secundum eius responsionem Sacerdos pœnitentiam iniungat, nec illum omninò sine pœnitentiæ consilio relinquat: quia ex tanta charitate poterit adimplere minora, nec succumbet minori sarcinæ, qui premeretur maiori onere. Sacerdos ergò tamquam bonus dispensator, cibaria discretè distribuat, vt iuxta verbum Apostoli, *qui infirmus est, olus manducet.*

Rom. 14.

Videndum ergò, quæ fuerint satisfactiones antiquæ, & quomodo secundum tempus modernorum, & status peccantium, videatur de rigore remittendum aliquid.

Canon pœnitentialis. De homicidio voluntario.

Legitur in Pœnitentialibus, Quod „ si quis, homicidium fecerit voluntariè, & non ex necessitate, non in „ hostem, sed per suam cupiditatem, quadraginta dies pœniteat continuos, quod „ vulgus carenam vocat, ita, vt consuetudo est, in pane & aqua ieiunans; „ & septem annos sequentes sic obseruans; primum annum post illos 40. „ dies, totum deducens sine potu qui inebriare possit, à carne abstinés & sanguine & caseo, & ab omni pingui pisce, nisi „ illis festis diebus qui in illo (c) Episcopatu à cuncto populo celebrantur; & „ nisi sit in magno itinere, vel in tali comitatu, vt abstinere non possit, vel „ aliqua infirmitate detentus, tunc liceat ei, uno denario, vel pretio unius „ denarij, aut tres pauperes pascendo, „ (d) tertiam feriam, & quintam, & „ sabbatum redimere, vt vino vel medone, aut cereuisiâ utatur: ita tamen, „ vt postquam domum venerit, & sanitati fuerit restitutus, nullam habeat licentiam redimendi.

„ Completo anni circulo, in ecclesiam introducatur, & pacis ei osculum „ concedatur. In secundo autem anno, „ & tertio similiter ieiunet, nisi quod „ tertiâ feriâ, & quintâ, & sabbato, „ potestatem redimendi prænominato „ pretio, ubicunque sit, habeat. Cætera omnia diligenter obseruet vt in „ primo anno.

„ Per singulos quatuor annos qui remanent, tres quadragesimas per legitimas ferias debet ieiunare, primam „ antè Pascha, cum cæteris Christianis, „ Aliam, ante festum Sancti Ioannis „ Baptistæ, & si aliquid remanet, post „ festum impleatur. Tertiam antè natiuitatem Domini. Quibus temporibus „ à vino & ab omni alio potu qui inebriare possit, & à carne, & caseo, & „ pinguibus piscibus abstineat. Et vt „ non sit sine pœnitentiâ quamdiu viuat, in omni vitâ suâ, omnes sextas „ ferias in pane & aquâ pœniteat, & si „ redimere voluerit, potestatem habeat „ uno denario redimendi, vel pascat „ tres pauperes. Hoc secundum misericordiam videtur concedi, non secundum canonicam censuram; quia Canones sic præcipiunt. Si quis per industriam & cupiditatem, homicidium fecerit, sæculum relinquat, & ingrediatur Monasterium, & ibi Deo iugiter seruiat.

Canon aliud ex homicidio.

Ecce, una istarum pœnitentiarum videtur iniungi ex rigore, alia ex mansuetudine? Vtraque tamen temporibus nostris, nimium videtur afferre rigorem.

Vt ergo magis elucescat, quomodo pœnitentiæ aut remittendæ sint, aut (a) augendæ, videndum est primo; quot modis dicatur pœnitentia? secundo, in quâ acceptione hîc teneatur? tertio quot sint (b) modi pœnitentiarum? quarto, quare sub septenario numero frequentius pœnitentiæ iniungantur? quinto, quomodo secundum diuersos status exaggerandæ vel remittendæ sint pœnitentiæ?

Pœnitentiæ variæ acceptiones.

Pœnitentia aliquandò dicitur, cordis contritio, quâ quis deflet delicta, nolens amplius iterare commissa: Secundum hoc, dicit authoritas, quod pœnitere, est peccata deflere, & nolle amplius deflenda committere.

Pœnitentia interior.

Pœnitentia etiam dicitur, satisfactio, pœnitentiam comitans; quæ dicitur pœnitentia, quasi pœna tenens hominem. Hæc dicitur exterior, prædicta verò interior. De interiori dicit Petrus;

Pœnitentia exterior.

(c) *In exemplari Dunensi, habetur*, Episcopio. (d) *Ibidem deest*, feriam tertiam solumque habetur, feriam quintam & sabbatum. (a) *In alio exemplari legitur*; exaggerandæ, (b) species pœnitentiarum.

Petrus in Actibus Apostolorum. *Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* De exteriori verò poenitentiâ Ambrosius ait, super Epistolam ad Romanos: *Gratia Dei in baptismate non requirit gemitum vel planctum.*

Act. 2.

S. Ambrosius.

Poenitentiarum aliæ sunt ciuiles, aliæ ecclesiasticæ: Ciuiles sunt, quæ hominibus infliguntur iuxta ciuilium legum decreta, quarum aliæ sunt solemnes, aliæ priuatæ. Solemnes sunt, quæ pro maioribus flagitijs publice infliguntur: Priuatæ verò sunt, quæ secretò infliguntur. Hæ autem poenitentiæ ciuiles, diuersis de causis vel emolliuntur, vel exasperantur, & potius dicendæ sunt poenæ, quam poenitentiæ.

Poenitentiæ Ciuiles,

Solemnes, Priuatæ.

Satisfactiones ecclesiasticæ, propriè poenitentiæ dicuntur, quia ex interiori poenitentia frequenter procedere solent. Ecclesiasticarum autem, alia solemnis, alia priuata. Solemnis est, quæ pro maioribus criminibus, vel notorijs, vel pro his criminibus quæ quis confessus est, vel de quibus quis conuictus est, infligitur, quæ carena solet appellari: & sicut est de maioribus criminibus, sic ad maiores Prælatos ecclesiæ pertinet hanc infligere. Quamuis enim minores Sacerdotes habeant potestatem ligandi atque soluendi, tamen specialiter ad eos pertinet pro minoribus ligare vel soluere, sed maioribus Prælatis tanquam peritioribus & dignioribus, maiora reseruantur. Et, Nota, quod illa solemnis poenitentia quæ carena dicitur, & Laicis infligitur, Clericis non est infligenda, propter clericalis status dignitatem, & quia maximè peccata Clericorum sunt velanda, ne promulgata Laicis sint in exemplum, & in scandalum; ne propter eos, (c) nomen Dei blasphemetur inter gentes. Quædam tamen publica poenitentia Clericis pro maioribus & publicis peccatis infligenda est, sed non talis qualis Laicis, sed, vt non sint in choro cum alijs psallentibus, nec in mensa cum prandentibus. Illa verò solennis poenitentia quæ Laicis infligitur, iterari non debet, propter ipsius poenitentiæ solennitatem; nè ex iteratione vilipendatur. Vndè, Augustinus ad Macedonium, dicit: *Cautè & (a) subtiliter (b) prouisum est locus illius humillimæ poenitentiæ, vt semel in tantum ecclesiâ concedatur, ne medecina vilis minus vtilis esset ægrotis, quia tanto magis salutaris est, quanto minus contemptibilis fuerit.* &c.

Ecclesiasticæ,

Carena.

Casuum reseruationem approbat.

Carena non est infligenda Clericis.

S. August.

Hi autem qui solenni poenitentiâ poenitent, solent à Sacramento altaris tempore poenitentiæ arceri, & à quibusdam alijs. Si tamen articulus mortis ingruit, nulla ijs negari debent, imò, circa eos solenniter omnia celebrari. Quin etiam, si quis in criminali peccato existens, si instante necessitate præsidium poenitentiæ postulauerit, impetrare debet quod petit, nec ei denegetur poenitentia, nec communionis gratia, etiam si amisso vocis officio, certis nutibus quærere (c) probetur.

Absoluendus est qui solis nutibus absolutionem petijt.

Vndè Leo Episcopus ait: *His qui tempore necessitatis, & periculi vrgentis instantiâ, præsidium poenitentiæ, & mox reconciliationem implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei mensuram non possumus ponere, nec tempora diffinire, apud quem nullas patitur moras venia concessio.* Ita ergo necessitati auxiliandum est, vt nec illi actio poenitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si quis eam, amisso vocis officio, per indicium integri sensus quærere comprobetur. Quod si ita aliquâ ægritudine fuerit aggrauatus, vt quod paulo antè poscebat, sub præsenti signare non valeat, testimonium illi fidelium circumstantium prodesse debet, similiterque beneficium poenitentiæ & reconciliationis consequetur.

S. Leo.

Ecce, habemus quod in periculo constituto, non debet poenitentia denegari, non tamen simpliciter & præcise

Etiamsi tempore absolutionis vsu sensuum careat.

(c) Verbum Dei. (a) Salubriter, (b) *In alio exemplari sic*: Prouisum sit, vt locus illi humillimæ poenitentiæ semel in ecclesiâ concedatur. (c) *exemplar Danense*; videatur.

cise ei pœnitentia iniungenda est, sed hoc modo ei pœnitentia est prætaxanda, vt eam adimpleat, si Deus vitæ spatium ei concesserit. Ipsi etiam ægrotanti, quasi pro pœnitentiâ iniungendum est, vt cum patientiâ & animi deuotione sustineat flagellum Dei Patris. Vndè & illis qui ad pœnam trahuntur pro delictis, pro pœnitentiâ iniungendum est, deuotè sustinere supplicium. His tamen communionis gratia, vel Eucharistia solet denegari; non propter reatum peccati, sed propter dignitatem Sacramenti.

Quales pœnitentiæ infirmis iniungendæ.

Quod autem in solenni pœnitentiâ constituto, si necessitas ingruit, Eucharistia denegari non possit, ostendit Nicolaus Papa, de matricidâ loquens: *Latorem præsentium Matricidam esse cognouimus, cui præcipimus, vt sub iugo pœnitentiæ permaneat, ita vt per annum integrum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores Basilicæ stans, orans & deprecans Deum, perseueret. Completis autem trium annorum circulis, sacræ communionis gratia illi concedatur. Si autem antè annum tertium finis vitæ illius appropinquauerit, corporis & sanguinis Domini particeps fiat.*

Nicolaus Papa.

Ex præmissis patet etiam quibus de causis detur solennis pœnitentia, & quibus; Et, quæ sit pœnitentia solennis, & quæ publica, non tamen pœnitentia solennis est, quæ & Clericis & Laicis infligi potest.

Ex his etiam liquet, quæ sit pœnitentia priuata, quæ pro minoribus & occultis peccatis infligitur. Cum ergo in pœnalibus reperiatur pœnarum pro simili peccato diuersitas, intelligimus illam diuersitatem, secundum quod uni solennis, alij priuata, alij publica iniungitur pœnitentia: Vel hanc intelligamus datam ex rigore, illam ex mansuetudine; vel secundum diuersum statum Ecclesiæ, vel peccati, vel personæ.

Pœnitentiarum diuersitas pro eodem peccato.

Quæritur autem, quomodo intelligendum sit, quod dicitur de iniunctione (d) solennis pœnitentiæ, fac tres annos in pane & aquâ, (e) & fac tres quadragenas in singulis annis; an intelligendum sit, quod ieiunare debeat omnem diem, vel inter diem & diem?

Ad hoc, sic respondemus, non altiori intellectui præiudicantes, quod canonicæ censuræ rigor ostenditur, quandò in pane & aquâ ieiunare per tres annos præcipitur, quod à quibusdam sic intelligitur, (f) vt per tres annos non totâ hebdomadâ comedatur panis & aqua, sed tantum per tria illa ieiunia supra dicta. Quod dicitur, fac tres quadragenas in singulis annis, id est, in tribus illis ieiunijs; non sic dicitur, quod pariter abstinendum sit in illis tribus ieiunijs (nisi fortè solenniter pœnitentibus) sed quod in illis tribus ieiunijs, & sua scelera confiteri debeat Sacerdoti, & juxta arbitrium Sacerdotis, secundum quantitatem culpæ, quantitatem satisfactionis recipere. Est enim semper (vt diximus) in arbitrio Sacerdotis, pœnitentiæ modus rationabilis statuendus. Vndè Hieronymus: *Mensuram temporis in agendâ pœnitentiâ idcircò non satis apertè præfigunt Canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant quomodo emendandum sit, sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt; quia apud Deum non tantum valet mensura temporis, quantum doloris, nec tantum abstinentia ciborum, quantum mortificatio vitiorum.* Quidam tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione Pœnitentium abbreuianda præcipiunt, & pro negligentiâ protelanda existimant. Tamen pro quibusdam culpis, modi pœnitentiæ sunt positi.

S. Hieron.

Pœnitentiæ arbitrariæ sunt Sacerdoti Confessiones audienti.

Ecce, habes quod pœnitentiæ arbitrariæ sunt. Sed nota, quod ait, *Sacerdotis intelligentis*. Si enim Sacerdos minus discretus fuerit, vt nesciat discernere inter lepram & lepram, id est, inter peccatum & peccatum, nec inter medicinam & medicinam, id est, pœnitentiam & pœnitentiam, Sacerdos debet ad peritiorem recurrere, eumque consulere, vel Confitentem ad peritiorem mittere.

Notandum verò quod frequenter septennis iniungitur pœnitentia; non statue-

Septennis pœnitentia cur olim communis.

(d) *Exemplar Dunense*: septennis. (e) *Pro*, &, *habet*, vel. (f) *Hic interseruntur sequentia, & benè*: Vt per tres annos in qualibet hebdomadâ ter abstineat. A quibusdam verò alijs, sic, vt per &c.

ſtatuerunt Sancti Patres ex proprij arbitrij electione, ſed potius ex ſententiâ (*a*) diuini iudicij. Nam legitur, quod Maria Soror Aaron, Propheriſſa, dum (*b*) diſſenſionis aduerſus Moyſen incurriſſet delictum, illicò leprâ percuſſa eſt; cumque peteret Moyſes vt emundaretur, præcepit eam Deus extra caſtra egredi 7. diebus, & poſt emundationem rurſus intra caſtra admitti.

Num. 12.

Ad imitationem quoque illius Dominicæ ſententiæ, Dauid de homicidio & adulterio reprehenſus, vnius hebdomadæ ieiunium in ſatisfactionem commiſſi, Deo legitur obtuliſſe. Hinc quoque eccleſiaſticæ conſuetudinis iura ſtatuunt, vt maiorum criminum pœnitentia, annorum ſeptem ſpatio concludatur. Niſi vel officij excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem conſuetudinem (*c*) excellens (veluti dum contra naturam humanæ ſocietatis, parentibus vel liberis, vel alijs huiuſmodi perſonis, impudicè adhæremus; vel relicto naturali vſu, dum contra naturam fornicamur) præmiſſum ſpatium tranſcendere cogat. Ideò quoque ſeptennis pœnitentia iniungitur, quia ſeptem modis fit peccatorum remiſſio; ſcilicet, Baptiſmo, Eleemoſynâ, Martyrio, Conuerſione Fratris, Remiſſione iniuriæ peccantis in nos, Fletu, Satisfactione pro peccato, & communione corporis & ſanguinis Domini. Vel, quia per ſeptiformem gratiam deletur quidquid in ſeptenario huius vitæ committitur.

2. Reg. 12.

7. Modis fit remiſſio peccatorum.

Sed quamuis hoc ita ſit, pœnitentia tamen augeri vel minui debet ſecundum prædictas circumſtantias, ne vel infirmum grauior deprimat, vel nimis laxa ad contemptum moueat Contumacem. Summopere autem Sacerdoti cauendum eſt, ne ſi ipſe Parochianam ſuam vel aliam cognouerit, & illa ei confiteri velit, eam audiat, ſed moneat eam vt ad alium Sacerdotem accedat, vt ei confitendo peccatum ſuum magis erubeſcat.

Confeſſarius ſuam complicem audire non debet.

Pars enim pœnitentiæ eſt erubeſcentia de confeſſione. Cum enim alijs de cauſis inſtituta ſit peccati confeſſio, propter hoc quoque eſt inſtituta, vt cedat in pœnam erubeſcentia pro peccato.

Pœnitentiæ pars eſt erubeſcentia.

Si verò alterius Sacerdotis Parochianus ad alium accedat, ille ad quem accedit, ſi hoc ſciat, ad proprium Sacerdotem remittat; ſi verò cognoſcat eum proprio Sacerdoti confeſſum fuiſſe, eius confeſſionem non reſpuat. Clauſtralibus autem non licet Parochianorum audire confeſſiones, nec pœnitentias iniungere, niſi alicui per Parochiæ miniſtrum, aut à maiori Prælato ſpecialiter fuerit iniunctum.

Religioſi Seculares audire non poſſunt.

Poſt iniunctam pœnitentiam, pro pœnitente Sacerdos tenetur orare. In his tribus conſiſtit ſpiritualis poteſtas ſoluendi quam habet Sacerdos: quod abſolutionem impendat à peccato, quod teneatur pro pœnitente orare, & quod poteſt remittere de pœnâ.

Confeſſor pro pœnitente debet orare.

Huc vſque dictum de officio Sacerdotis, quomodo ſe gerere debet conſulendo Peccatori: reſtat agere, de ſtatu Pœnitentis, quomodo ſcilicet debeat confiteri peccata ſua. Sicut materialis ægrotus cauſas doloris ſui, & locum pro poſſeſſio diſquirere debet, vt accedenti medico, de ſtatu ſuo ſciat reſpondere; ſic peccator tanquam ſpiritualis ægrotus, antequam accedat ad medicum ſuum, id eſt, Sacerdotem proprium, ſcrutari debet angulos conſcientiæ ſuæ, quæ peccata in angulis eiſdem lateant, inquirens quomodo ſe habuerit in ſingulis ætatibus ſuis, in pueritiâ, ad adoleſcentiam, & alijs ætatibus ſuis; in vno loco & in alio; in hâc ſocietate, & in aliâ: quid à conuictu illorum vel aliorum contraxerit, & ſic, in quo ſecundum diuerſos ſtatus, Deum offenderit, diſquirere debet.

Conſcientia quomodo examinanda.

Si autem in nullo conſcius ſibi fuerit, vt cum Apoſtolo dicere poſſit, *Nihil mihi conſcius ſum*, oret Deum, dicens, Domine Deus nihil mihi conſcius ſuum, ſed tamen, *delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.*

1. Cor. 4.

Pſalm. 18.

Et quamuis in generali confeſſione occulta peccata remittantur, tamen conſi-

Nullius peccati conſcius, Confeſſariô accedere debet in Paſchate.

(*a*) *Aliud exemplar*, Dominici. (*b*) Detractionis. (*c*) Extedens.

consilium est, vt ad Sacerdotem accedat, ne regulam ecclesiasticæ institutionis prætermittere videatur, dicens Sacerdoti se nullius peccati conscium sibi esse, sed *quia in multis offendimus omnes*, & *Iustus septies cadit in die*; se miserum & peccatorem dicat, poscens à Sacerdote alicuius satisfactionis iniunctionem, quâ purgentur peccata, etsi non aperta, tamen occulta si quæ sint. Si autem eâ nulla purgentur peccata, cum nulla sint, tamen satisfactio ad maioris coronæ meritum valebat.

Iacobi 3. Prov. 24.

Confiteri nemo debet quę non fecit.

Sed caueat ne ex falsâ humilitate se dicat esse reum huius peccati quod non est, quia ex hoc ipso se reum eiusdē peccati constituit, quod eo se irretitū dicit.

Venialia disponunt ad mortale.

Si item quis se peccatis venialibus tantum impeditum cognouerit, non nimium de veniâ confidat, quia aliquandò venialium multitudo proximè disponit ad criminale: quare Sacerdotem super his consulat. Attamen frequenter in generali confessione delentur, quia sæpè à memoriâ elabuntur. Peccator ergò peccata sua memorando recolligens, & de singulis pœnitendi & non relabendi animum habens, ad Sacerdotem accedat, & cum multo dolore & lacrymis & gemitu confiteatur suos excessus; quia si manet in voluntate peccandi, fatur quidem, sed non confitetur. Ad hoc enim vt sit confessio, tria concurrunt, Cordis contritio, oris confessio, non relabendi intentio. Si autem aliquod istorum defuerit, si adesse potuerit, non erit vera confessio. Quod enim oporteat de peccato dolere, & atteri, probatur authoritate multiplici. Ait enim *Augustinus, in libro de pœnitentiâ: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse: Idem Augustinus: pœnitentiam agis: genua* (*a*)*flectis, & rides? subsannas patientiam Dei: Si pœnitentiam agis, pœnites; si non pœnites, pœnitens non es.*

Præparatio pœnitenti necessaria ante Confessionem.

Ad confessionem tria requiruntur.

S. Aug.

Contritio interior necessaria.

Ecce habes quod ad hoc vt sit vera pœnitentia, concurrit mentis contritio, nec sufficit exterior contritio, vel crebra lacrymarum perfusio, nisi ex fonte procedat. Vndè Isidorus: *Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cernimus, sed affectum pœnitentiæ non habere quia inconstantiâ mentis, non recordatione peccati lacrymas fundunt.*

S. Isidorus.

Confessionis necessitas.

Oportet quoque confiteri peccatum, quia non sufficit cordis attritio, nisi sequatur confessio, si tempus habeat confitendi. Ad ostendendum enim quod de plenitudine pœnitentiæ est confessio, insinuat Dominus qui præcepit leproso sanato ostendere se Sacerdoti, per quod significatur, quod spiritualis leprosus, id est, Peccator, debeat (*b*) peccata Sacerdoti per confessionem declarare. Quod confessio ad deletionem (*c*) culpæ concurrat, à principio humani generis argumentum sumere licet. Primi enim parentes post culpam à Domino sunt requisiti de culpâ vt peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Serpens autem requisitus de culpâ non est; quia per confessionem non reuocatur ad vitam. Cain autem cum primæ præuaricationi addidisset Fratricidium, similiter à Domino requisitus est de culpâ, dum dicitur: *Vbi est Abel Frater tuus?* sed quia superbus noluit peccatum suum confiteri, sed potius negando Dominum fallere conatus est, dicens, *nunquid custos Fratris mei sum ego?* indignus veniâ iudicatus est. Augustinus etiam ait super illum locum, *non absorbeat me profundum. Puteus: profunditas humanæ iniquitatis est, in quem si cecideris* (*d*)*non claudet super te os suum, si tu non claudas os tuum. ergò, confitere & dic: De profundis clamaui ad te Domine.* Vndè Propheta: *Introite portas eius in confessione* Quod etiam exterior satisfactio ad contritionem valeat, multiplex authoritas insinuat. Quàmuis enim Sacerdos confitendi pœnitentiam non iniungeret, vel quia indiscretus, vel naturali pietate ductus, vel quia superabundantem in confitente cunsctauit contritionem, deberet tamen adhuc pœnitens redimere peccata sua eleemosynis, ieiunijs, vigilijs, oratio-

Matth. 8.

Confessio præfigurata, Gen. 3.

Gen. 3.

Genesis. 4.

S. Augustinus.

Psalm. 129. Psalm. 99.

Satisfactio contritionem firmat.

(*a*) Figis. (*b*) Vlcera peccatorum. (*c*) peccati. (*d*) *Aliud exemplar legit*: claudet super te os suum, si tu non confitendo, claudas os tuum.

orationibus. Et si Parochianus Sacerdotem suum scit esse indiscretum, licentiâ ab eo acceptâ peritiorem consulat, vel prius Sacerdoti suo confitens, consequenter peritiorem consulat. Satisfactionem autem exteriorem valere, ostêdit Ioannes in Euangelio, vbi ait: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Niniuitæ quoque quos Dominus in Euangelio commendat, *pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ*, & ex misericordiâ Domini indulgentiam consecuti subuersionis interitum (*a*) euadere meruerunt. Euidentius autem nobis testimonium dat Rex ille (scilicet Achab) qui sui sceleris immanitate perturbatus, pœnituit, & cilicio circumdatus, facinus suum fleuit, atque ita erga se misericordiam Dei prouocauit, vt à cunctis eum absolueret peccatis. Sic enim ait Dominus ad Eliam: *Vidisti quomodo compunctus est Achab à facie meâ? & quia fleuit in conspectu meo, non inducam mala in diebus eius.* Pro minoribus ergo peccatis, minor requiritur satisfactio, pro maioribus maior. Quod autem pro venialibus satisfaciat oratio, insinuat Augustinus, ita inquiens in Enchiridio: *De quotidianis & leuibus peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit: Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in cælis. Delet hæc oratio minuta & quotidiana peccata. Delet etiam illa quibus vita fidelium est scelerate gesta, sed pœnitendo in melius commutata* (*b*) *descendit.*

Matth. 3. Matt. 12. Luca. 11. 3. Reg. 21. Per orationem dimittuntur venialia peccata. S. August.

Vt autem veraciter dicatur, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, fiat quod dicitur; quia hoc ipsum eleemosyna est, scilicet pœnitentibus veniam concedere.

Matth. 6. Eleemosyna est, ignoscere iis qui nos læserunt.

Ex his iam facile est intelligere, quæ pro venialibus exhibenda sit satisfactio; sufficit enim Dominica oratio cum ieiunio aliquo, & eleemosynis; sic tamen vt præcedat contritio aliquantula, & detur confessio si adsit facultas. Pro grauioribus verò peccatis, hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multo vehementius; atque districtius; quia vt ait Augustinus: *Ad agendum pœnitentiam, non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi & de his quæ facta sunt, satisfaciat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per* (*c*) *contritionem cordis.*

Contritio requiritur etiam pro venialibus. S. August.

Ex præmissis liquet, quomodo tria concurrunt ad veram pœnitentiam, scilicet, Contritio, Confessio, & Satisfactio, ac propositum non relabendi: quia pœnitentia est, peccata deflere, & nolle amplius committere. Vnde Pius Papa: *Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia opera religionis facere, nisi mens ab iniquitate reuocetur.* Item Isidorus: *Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus.*

Pius Papa. S. Isidorus.

Igitur, cum pœnitens teneatur peccatum confiteri, studeat peccatum reuelare Sacerdoti, & ita per Sacerdotem Deo; quia Sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque soluendi, & ideò, quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. (*d*) Si tamen desit Sacerdos, proximo vel socio facienda est Confessio: studiosè tamen requirendus est Sacerdos. Vndè Augustinus: (*e*) *Tanta vis Confessionis est, vt si desit Sacerdos, confiteatur Laico.* Etsi enim ille cui confitebitur, potestatê absoluendi non habeat, fit tamen pœnitens dignus veniâ ex Sacerdotis desiderio. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere se Sacerdotibus. Caueat autem confitens, ne ita confiteatur de vno, quod non de alio; ne ita vnum confiteatur, quod aliud abscondatur, quia huiusmodi pœnitentia sophistica est, & non vera.

August. lib. de verâ & falsâ pœnitentiâ, cap 10. Lucæ. 17. Confessio debet esse omnium non confessorum.

Sicut enim à Deo non potest fieri semi-

(*a*) Subterfugere. (*b*) Discedit. (*c*) *Aliud exemplar habebat:* Contriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis. (*d*) *Hoc olim in vsu erat, ad maiorem humilitatem, numquam tamen fuit in præcepto, quos iste dudum exoleuit, olim autem in vsu erat. vid.* D. Thomam, *in Supplem. q. 8. art. 2.* (*e*) *Liber de verâ & falsâ pœnitentiâ qui hîc citatur, non est Augustini, quia cap. 17. citatur ibidem ipse Augustinus. Vid. Syluium, ad quæst. 8. Suppl. a. 2. conc. 3.*

miplena remiſſio, ita non valet ſemiplena contritio. Vnde Gregorius: *Pœnitere, eſt ante acta peccata deflere, & deflenda non committere: nam qui ſic alia deplorat, vt alia iterum committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat.* Quid enim prodeſt, ſi peccata luxuriæ defleat, & adhuc auaritiæ æſtibus anhelat? Ait enim Auguſtinus: *Sunt plures quos pœnitet peccaſſe, ſed tamen omninò reſeruantes ſibi quædam in quibus delectantur, non animaduertentes Dominum ſimiliter mutum & ſurdum à dæmonio liberaſſe; per quod docet nos nunquam niſi de omnibus ſanari.* Item: *Quædam impietas eſt infidelitatis, ab illo qui Iuſtus & Iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam.* Præterea cauendum eſt Peccatori, ne diu in peccato iaceat, ſed citò de peccato pœniteat, ne quaſi quatriduanus iacens in prauâ conſuetudine, fœteat; ne viſco prauæ conſuetudinis detentus, difficilius reſurgat. Quia vt dicit authoritas: *Peccatum quod non ſtatim abluitur pœnitentiâ, ſuo pondere ad grauiora trahit: crimina enim criminibus vindicantur; iuſtum namque eſt, vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc.* Quod autem repentina poſt peccatum debeat eſſe contritio, nobis pœnitentia Dauid in exemplo ſit, qui repentinè, poſtquam peccatum adulterij & homicidij recognouit, ad pœnitentiæ remedium ſe contulit, & de ſolio deſcendens, in cinere & cilicio ſedit. Nec blandiantur ſibi Peccatores in crimine manentes, volendo peccata ſua redimere per eleemoſynas, quia non valent eleemoſynæ ad conſecutionem veniæ, niſi interuentu pœnitentiæ. Non diffiteor tamen, quin eleemoſynæ peccantibus valeant, vt cætera bona opera, vt citius conuertat Deus cor eorum ad bonum, vel vt tolerabilius ſit damnatorum ſupplicium, non tamen per eas fit peccati remiſſio, niſi adſit cordis contritio. Vnde Auguſt: *Sunt quidam qui ſceleratè viuunt, nec curant talem vitam moreſque corrigere, & inter ipſa facinora, eleemoſynam frequentare non ceſſant; ſed fruſtrà ſibi ideò blandiuntur, quia Deus ait, Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis: hoc enim cum latè pateat, non intelligunt.* Multa enim genera ſunt eleemoſynarum, quæ cum facimus, adiuuamur. Non enim ſolum qui dat eſurienti cibum, potum ſitienti, & huiuſmodi, ſed etiam qui dat veniam petenti, eleemoſynam dat; & qui emendat verbere, in quem poteſtas datur, vel coërcet aliquâ diſciplinâ, vt orat vt ei aliquod peccatum dimittatur, eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona inuitis præſtantur, quando eorum conſulitur vtilitati, & non voluntati. Sed hæc maior eſt, quâ ex corde dimittimus, quandò in nos quiſquam peccauit: Maxima autem, erga eum etiam eſſe beneuolum, qui multum mali tibi fecit. Cogitet etiam Peccator, utrum paſſus ſit recidiuum in aliquo peccato, quia vt multiplex ait authoritas, peccata dimiſſa per contemptum redeunt; dum autem quis frequenter in idem relabitur, videtur pro præteritis ratione contemptus teneri. Tutius eſt ergò peccata antè acta confiteri, quam non confiteri. Vnde Ambroſius ait: *Donate inuicem ſi alter in alterum peccat, alioquin Deus repetet dimiſſa.* Si enim in his contemptus fuerit, ſine dubio, ſententiam reuocabit; Sicut in Euangelio de Seruo nequam legitur, qui conſerui ſui miſertus non fuerat. In quod, Rabanus: *Nequam ſeruum tradidit Dominus tortoribus, quoad vniuerſum redderet debitum, quia non ſolum peccata quæ poſt baptiſmum homo egit, verum etiam peccata originalia quæ in baptiſmo ſunt dimiſſa, repetit.* Si quis verò incertus ſit, utrum hoc vel illud peccatum aliàs adhuc fecerit, diſquirat apud ſe diligenter, vtrum fecerit vel non; ſi verò certificari non poſſit, in dubitatione permanens, non dicat Sacerdoti ſe hoc feciſſe, ſed ſe dubitare utrum fecerit vel non. Secundum hoc autem Sacerdos diſpenſet de pœnitentiâ, vt aliquantulam iniungat ſatisfactionem.

Cautum quoque ſit apud Peccatorem, ne peccata ſua reuelet Sacerdoti, cuius notorium eſt crimen, Confitentium ſibi peccata reuelare; Sed ſi ſuus Sacerdos ſit, cum eius licentiâ accedat ad alium

Marginal notes: S. Greg. — S. August. — Idem. — Peccatum peccato punitur. — 2. Reg. 12. — Eleemoſynæ ſine pœnitentia peccata non remittunt. — S. Auguſt. — Luc. 11. — Eleemoſynarum varia genera. — Peccata dimiſſa per contemptum redeunt. — S. Ambroſ. — Math. 18. — Rabanus. — Dubia confitenda tanquam dubia.

ad alium. Si verò crimen occultum ſit, ſufficit uni ſoli reuelare; ſi autem notorium eſt, vt publicâ laboret infamiâ, poteſt pluribus reuelare, vt maiori puniatur verecundiâ.

Innocentem accuſãtem quomodo iuuare debeat is qui culpabilis eſt.

Si Peccator videat aliquem infamiâ criminis laborare, quo ipſe irretitus ſit, non ille; omnibus modis debet illum ab infamiâ liberare, non tamen ſe accuſare. Si verò quis irretitus ſit aliquo flagitio, pro quo accuſetur antè iudicem, & cogatur ad iudicium Monomachiæ, conſilium eſt, vt peccatum prius confiteatur, quam iudicium ingrediatur, quia in omni confeſſione non eſt periculum animæ, ſed ſalus, in iudicio verò, & animæ damnatio, & vitæ temporalis eſt periculum. Si autem Sacerdos Parochianum accuſet de aliquo crimine quo ipſe Parochianus irretitus eſt, conſilium eſt ei non confiteri, ſed alteri. Si verò Parochianam ſuus Sacerdos cognouerit, conſilium eſt, vt alium conſulat. Si fur, vel Fœnerator fuerit, vel huiuſmodi raptor, conſilium eſt, vt ea quæ rapuit, reddat, ſi poteſt, quia ſine hoc, vera pœnitentia eſſe non poteſt. Si verò Simoniacus ſit, vel in dando, vel in accipiendo, datum reddat, acceptum relinquat. Et hæc de officio ſpiritualis medici, & modo ſpiritualiter curandi ægrotum, dicta ſufficiant.

Explicit Pœnitentialis
MAGISTRI ALANI.

MAGI-

M. ALANI DE INSVLIS, SS. THEOL. DOCTORIS, COGNOMENTO VNIVERSALIS,

Scriptum, de fide Catholicâ.

Contra sui temporis hæreses præcipuas, Waldenses, præsertim; & Albigenses.

AD LECTOREM BENEVOLVM:

STatueram, primo hoc operum B. ALANI nostri tomo, non nisi moralia & parænetica proferre; Verùm, cum nuper ad manus meas deuolutum esset sequens opus, *De fide Catholicâ*, Parisiis anno 1612. impressum, sed omninò incorrectum & mutilum, punctis sæpius, loco verborum, aut alijs verbis, & non nunquam integris sententijs substitutis; quibus etiam, pluribus in locis, genuinus Authoris sensus totaliter deprauatur, & in contrarium detorquetur; non sine insigni ipsius Authoris iniuriâ: vt sileam, innumeros, propemodum, typographicos errores, qui vel soli LECTORIBVS quibuscunque nauseam mouere possent, operæ pretium fore iudicaui, si & hoc etiam opus recognoscerem, emendarem, ac perfectioni suæ restitutum, vnà cum alijs eiusdem Authoris operibus, publico rei litterariæ bono, luci darē. Hinc, ad diuersa mox cœnobia litteras misi, quæ illustrioribus Manu-scriptorum codicum Bibliothecis instructa cognoui; in quibus unicum reperi exemplar, vetustate suâ satis commēdabile, & correctum; in celeberrimâ nimirum Abbatiâ Parcensi iuxta Louanium, quod cum eiusdem loci Venerabilis Abbas perhumaniter mihi transmisisset, sedulâ ipsius collatione, exemplar impressum correxi, Operique perfectionem illam restitui, quam hîc (LECTOR BENEVOLE) percipere

pere poteris. Porrò, quamquam Author in prologo ſuo, dicat opus hoc diſtinctũ eſſe quatuor libris, quorum primus ſit ſcriptus, cõtra hæreticos; ſecũdus contra Waldenſes; tertius, contra Iudæos: quartus contra Paganos; nihilominus, quartum nuſquam reperire potui, quantumuis ſtudioſè quæſitum: tertium verò reperi in codice M.S. PARCENSI, ſed ita ſuccinctum, vt vix, LIBRI nomen mereatur, meritoque dubitari liceat, utrum reuerà integer ſit liber, prout ab Authore ſcriptus eſt, an ſolummodò fragmentum. Interim, quia in dicto exemplari PARCENSI, titulo LIBRI honoratur, ſub eodem etiam hîc, illum adiunxi. Quoad primum librum, contra hæreticos, ſcriptus quidem ab authore eſt, contra diuerſos ſui temporis hæreticos (prout ex memorato prologo ſatis colligitur) ſpecialiter tamen contra Albigenſes, quorum ſecta tunc temporis mirè inualuerat, intantum, vt (teſte Cæſario Heiſterbacenſi, illius temporis Scriptore ſinceriſsimo) breui temporis ſpatio, pluſquam mille ciuitates infecerit, & niſi gladijs Catholicorum fuiſſet repreſſa, timendum erat, ne totam Europam peruaderet, cum tamen errores doceret abſurdiſsimos; vtpotè ex MANICHÆI, NOVATI, TERTVLLIANI, Origenis, aliorum veterum hæreſiarcharum antiquatis lacinijs conſarcinata, vt docet etiam citatus Cæſarius, l. 5. Dial. c. 21. ubi præcipuos omnes ipſorum Albigenſiũ errores recenſet, qui idem ſunt, quos ALANVS noſter toto ſuo libro primo refutat. Librum autem ſecundum, ſcripſit idem ALANVS contra Waldenſes, quia ex Waldẽſibus prodierant ipſi Albigenſes, cum quibus in multis adhuc conuenie-bant. Cæterum, opus eſt doctrinâ refertum ſolidâ, & Authore ſuo dignum. Quod tu quoque (LECTOR) mecum fateberis, ubi illud ſtudioſè euolueris. Vale.

Cæſarius, lib. 5. dial cap. 21. Albigenſium miri progreſſus.

Albigenſiũ errores etiam recenſet Petrus de Vallibus Sarnay, lib. de Bello contra Albigenſes, cap. 2. per totum.

De Waldenſibus, vide etiam Cæſarium ſupra.

Albigenſes ex Waldenſibus originem traxerunt.

F. CAROLVS DE VISCH *P. Dunenſis.*

ALANI MAGNI
DE FIDE CATHOLICA,
LIBER PRIMVS,
Contra hereticos ſui temporis, præſertim, Albigenſes.

PROLOGVS,
Ad Principem Montis-peſſulani.

Amantiſsimo Domino ſuo WILLELMO, Dei gratiâ Montiſ-peſſulani Principi, quem non ſolum generoſi generis titulus inſignit, verum-etiam generoſior mentis generoſitas præinſignit, MAGISTER ALANVS in omnibus & per omnia ſuus, opus ſuum.

Exéplaria M SS. Bæc. Spi & Parcenſe, pro; Amantiſſimo, habent Reverendiſſimo.

Cum inter vniuerſos huius mundi Principes, te videam ſpecialiter indutum armis fidei chriſtianæ, nec nauiculam PETRI inter tot tumultuantes huius ſæculi procellas deſerere; hoc *de Fide Catholicâ* ſcriptum, tuæ diſcretioni deuoueo conſummatum.

Quamuis Fides Catholicâ non ſolum diuinarum rationum, verum etiam humanarum fundamentis innixa præfulgeat, & authoritatibus theologicis velut irrefragabilibus maximis inuicta conſiſtat (*a*) tamen propter nouos hæreticos nouis, imo veteribus & nouiſsimis hæreſibus debacchantes, Philoſophicis (*b*) ſpeculationibus deditos, ſed ſenſuum ſpeculis deſtinatos; cogor diſertis rationibus de fide rationabili reddere rationem. (*c*) qui in hoc ab antiquis hæreticis differunt, quod illi humanis rationibus fidem noſtram expugnare conati ſunt: Iſti verò nullâ ratione humanâ vel diuinâ freti, ad voluntatem & voluptatem ſuam, monſtruoſa confingunt. Olim verò diuerſi hæretici diuerſis temporibus, diuerſa dogmata & aduerſa ſomniaſſe leguntur, quæ generalis eccleſiæ publicis edictis damnata noſcuntur: Noſtris verò temporibus, novi hæretici, imò veteres & inveterati, veterantes dogmata, ex diverſis hæreſibus, vnam generalem hæ-

Fides Catholicâ, authoritati diuinæ innititur.

Hæreſes antiquas reſuſcitant hæretici recentiores.

C c reſim

(*a*) *Exemplar impreſſum præcedentia ſic legit*: Authoritatibus Theologicis valdè irrefragabilibus maximè munita præmineat. (*b*) *impreſſ. habet*: Propheticis. (*c*) *Impreſſ. omittit verbum*, fide.

resim compingunt, & quasi ex diversis idolis vnum idolum, ex diversis monstris vnum monstrum, & quasi ex diuersis venenatis herbis vnum toxicum commune conficiunt.

Sed quia antiqua sunt dogmata, non nouis elaborandum est inuentis, sed rationibus obuiandum authenticis, quæ impia dogmata à præclari ingenij viris, & in omni disciplinâ exercitatis, deleta fuisse traduntur, vt ab AVGVSTINO, HILARIO, HIERONYMO, & cæteris Patribus orthodoxis. Sed quia eadem hæresum semina pullulant rediuiua, eisdem antiquorum Patrum sunt obijcienda munimenta, & si noua aliqua emerserit hæresis, infirmanda orationibus firmis. (*d*) Et quia te, Princeps strenuissime, specialem fidei filium & defensorem intueor, tibi hoc opus deuoueo, & à te huius operis examen expecto. Hoc autem opus quatuor voluminum distinctionibus separatur: (*e*) quorum primum contra hæreticos; secundnm, contra Waldenses: tertium, contra Iudæos: quartum, contra Paganos editum esse cognoscitur.

Ab antiquis Patribus confutatæ sunt.

CAPVT

(*d*) *M. S. Exemplar habet*, infringenda. (*e*) *Impress. sic habet*: hoc opus duorum voluminum distinctionibus separatur. *Quia nimirum in codice Papirij Massoni, vnde exemplar impressum desumptum est, non nisi duo priores libri continebantur, cum tamen reuera Author scripserit 4. vt passim testantur alia M. S.*

CAPVT I.

De collatione Gentilium & Christianorum, in materiali & spirituali strenuitate.

Monstra varia olim à diuersis heroibus prostrata.

SIcut in antiquorum tractatibus legitur, quod proci & proceres gentium, humanam venantes gloriam, generosè diuersa monstrorum genera deleuerunt; vt Hercules Antheum, Theseus Minotaurum, Iason Taurum igniuorum, Meleage inæstimabilem Aprum, Chorebus stigiale monstrum, Perseus Marinum portentum: (a) Sic generosi sanctæ ecclesiæ Proceres diuersorum hæreticorum & hæresum monstra leguntur armis spiritualibus expugnasse. Et sicut Antheus resumptis à terrâ viribus, fortior factus est; Hydra damno capitum facta locupletior; (b) sic extirpatis antiquis & antiquatis hæresibus, eædem in nouitate repullulant. Sed in hoc magna est differentia; quod Anthei fortitudo deleta, Hydra funditus extirpata: Sed non sunt inter modernos, qui innouatis hæresibus obuient, repullulantes extirpent. Ego tamen inter Filios Iesse minimus de post fœtantes assumptus, tentabo Goliath proprio gladio trucidare, & Ægyptium Hebræis insultantem occidere.

Hæreses antiquæ resuscitatæ.

CAPVT II.

Quibus authoritatibus muniti hæretici, dicunt esse duo rerum principia.

AIunt hæretici temporis nostri quod duo sunt principia rerum, & principium lucis, & principium tenebrarum.

Principia duo rerum omnium, statuunt hæretici.

Principium lucis dicunt esse Deum, à quo sunt spiritualia, videlicet, animæ, & Angeli; Principium tenebrarum, Luciferum, à quo sunt temporalia. Hoc autem nituntur probare authoritatibus & rationibus; Authoritatibus sic: *Arbor bona non potest facere fructum malum, nec arbor mala fructum bonum.* Ergo cum Deus summè bonus sit, mala ab ipso non sunt: Sed cum mala sint, & ab ipso Deo non sint; ergo ab alio sunt quàm ab ipso Deo. Ergo cum Deus sit principium bonorum, aliud est principium malorum. Item in principio Geneseos legitur quod *tenebræ erant super faciem abyssi,* & sic mundus habuit initium à tenebris. Mundi itaque creator fuit principium tenebrarum, & sic malus fuit author mundi, qui suæ creationis initium cœpit à tenebris. (a) Item, Christus ait in Euangelio: *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.* Ibi Luciferum vocat Principem mundi potius quam se, & ita potius erat Author mundi quam Christus. Et alibi dicitur: *Nemo potest duobus Dominis seruire,* scilicet *Deo & Mammona.* Ibi Christus vocat se & Mammonam, id est Diabolum, Dominos; Sed Christus non dicitur Dominus nisi ratione creationis; ergo & diabolus dicitur

Matth. 7. v. 18.

Genes. 1. v. 2.

Principia duo esse, probare conantur authoritatibus.

Ioan. 14. v. 30.

Matth. 6. v. 34.

(a) *Impress. habet,* mammum portentum. *sed malè.* (b) *In M. S. sic:* ex sui resecatione fœcundior. (a) *In codice inpresso, præcedentia omnino confusè leguntur ita,* mundus habuit initium à tenebris mundi, creator itaque fuit principium terræ, & sic malus fuit author mundi, quia &c. *Sed correctius vt iam ex M. S. reposuimus.*

Ioannis 8. v. 44. dicitur Dominus à simili, ratione creationis. Item ait: *Vos ex patre diabolo estis.* Item Apostolus: *Non ego operor illud, sed qui habitat in me, id est, in carne meâ, peccatum.* *Rom. 7. v. 17. & 20.* Si peccatum habitat in carne, & à carne est, & caro sine peccato esse non potest, caro malum est, & ita à Deo non est. Item: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* *Ibidem v. 23.*

Si lex carnis lex peccati est & mortis videtur caro mala esse, & ideò à Deo non esse. Item, idem ait: *Caro pugnat aduersus Spiritum, Spiritus autem aduersus carnem.* *Ad Galatas 5. v. 13.* Si caro semper rationi contradicit, caro mala est, & sic à malo est.

CAPVT. III.

Quibus rationibus muniti hæretici, dicunt esse duo rerum principia:

Idem rationibus probare conantur. His etiam rationibus opinionem suam probant hæretici: Si Deus ista visibilia fecit, aut ea incorruptibilia facere potuit, aut non; Si non potuit, impotens fuit, si potuit & noluit, inuidus fuit. Item: Si causa immutabilis, effectus immutabilis; sed constat ista corporalia mutabilia esse: ergo causa eorum mutabilis. Item: Cum multa in mundo agantur casu, non videntur agi diuinâ ordinatione. Item: Cum caro hominis in peccato & per peccatum generatur, à bono principio esse non videtur. Item: quædam creaturæ sunt, quæ in nullam vtilitatem cedunt (a) vt serpentes, muscæ, araneæ, sed in multiplicem perniciem: ergò cum ad malum sint parata, & non ad bonum, à malo sunt, & non à bono.

CAPVT. IV.

Solutio Catholicorum ad prædictas authoritates hæreticorum de duobus Principijs.

His authoritatibus respõdentes, dicimus, quod illa authoritas, *Arbor bona, &c.* intelligenda est de intentione bonâ vel malâ, ex bonâ enim intentione non procedit nisi opus bonum, ex malâ intentione non nisi malum. *Arbor intentionem significat. Matth. 7.* Dicimus etiam, quod hoc nomen malum, aliquandò supponat actionem malam, aliquandò ipsius actionis deformitatem; vt cum dicitur: *Non est malum in ciuitate quod Deus non faciat:* id est, non est actio mala, quam fieri non sinat. ipsam verò malitiam, id est, actionis deformitatem, secundum quod dicitur malum, nihil est, nec ipse facit. *Malum supponit prodiuersis. Solutiones argumentorum pro duobus principijs.* Ipsa enim deformatio actionis, quæ actio dicitur mala, nihil est. Prout ergo hoc nomen supponit actionem malam, malum dicitur esse aliquid, & esse à Deo, non in eo quod est malum, sed in eo quod est. *Malum quomodò dicatur esse à Deo.* Prout verò supponit malitiam, nec esse aliquid, nec esse à Deo dicetur; potius enim notat priuationem esse, quam rei positionem (b) Dicimus etiam quod hoc nomen, *tenebræ*, potius notat lucis carentiam, quam rei existentiam, & ideò mundus initium non habuit à tenebris. *Quomodò à Deo non sit.* *Tenebræ, carentia sunt lucis.* Sed est sensus, *Tenebræ erant super faciem abyssi*, id est, non erat lux. *Gen. 1.* diabolus etiam non dicitur *Princeps mundi*, quia mundum creauit *Diabolus quomodò dicatur Princeps mundi.*

Cap. 3. (a) *Impress. habet:* ad nullam vtilitatem tendunt. (b) *Præcedentia in codice impresso om-*
Cap. 4. *nia habentur confusa, hoc modo:* prout supponit malitiam, non esse à Deo, nec esse à Deo dicitur, potius cum notat &c. *At rectè hîc ex M. S.*

creauit, sed princeps mundi, id est, mundanorum hominum, quia in cordibus eorum principatur, & regnat per appetitum terrenorum. Eâdem ratione dicitur Dominus mundi. Quod autem *mundus*, dicantur mundi Amatores, in Ioanne legitur, vbi dicitur: *Et mundus eum non cognouit*, id est, mundi Amatores. Et alibi in Euangelio. *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, Amatores huius mundi non sunt regnum meum; id est, in eis non regno, diabolus autem dicitur pater hominum, non ratione creationis, sed ratione imitationis, quia per praua opera eum imitantur. (c) Peccatum autem dicitur habitare in carne hominis, id est, fomes peccati, seu concupiscentia, quæ in carne habitat non ratione substantiæ, sed ratione circunstantiæ. Ex quo enim Adam peccauit, facta est caro prona ad concupiscendum, id est, homo ex infirmitate carnis. Quamuis ergo concupiscentia maneat in carne occasionaliter, non tamen caro est mala, id est, vitiosa, sed vitiata, seu infirma, nec ideò minus est à Deo. Sicut homo, quamuis infirmus sit, tamen à Deo existentiam habet.

Mundus accipitur pro mundi Amatoribus.

Ioan. 1. v. 16.

Ioannis 18. v. 36.

Peccatum quomodo habitet in carne.

Simili modo sequens exponitur authoritas: quamuis enim lex peccati & mortis, id est, concupiscentia in membris & à membris sit occasionaliter, id est, ex infirmitate membrorum, tamen ipsa membra quamuis vitiata, id quod sunt, à Deo sunt, sed vitiata, id est infirma, à Deo non sunt.

Lex peccati quomodò in membris sit.

Quod autem caro dicatur pugnare aduersus Spiritum, non est intelligendum de ipsâ carne sed de carnis carnalitate, caro enim, id est carnalitas, semper contradicit spiritui, id est, rationi.

Caro pugnat contra Spiritum

CAPVT. V.

Refelluntur rationes hæreticorum, de duobus principijs.

AD rationes sic respondetur: Quamuis Deus mundum potuerit facere immutabilem actu, & non fecit, inuidus non fuit: bonitatis enim summæ fuit quod mundum fecit, sapientiæ verò, quod mutabilem esse permisit, vt per mutabilem in immutabilem mutaremur. Omne enim mutabile insinuat aliquid esse immutabile; omne mobile insinuat aliquid esse quietum. (a) Ideò dico, immutabile actu, quia non potuit facere aliquid quod esset immutabile naturâ; quia omnis res creata, ex eo quod creata est, habet principium suæ existentiæ: eâdem ratione finem habet actu vel naturâ, omnis enim res duobus clauditur terminis. Prætereà non sequitur, quod si causa sit immutabilis, effectus sit immutabilis. Alia est causa efficiens, alia formalis. Efficiens causa est, quæ mouet & operatur ad hoc vt res sit; vt Artifex est causa efficiens operis sui, illudque mouet, & operatur ad hoc vt sit: nec tamen sequitur, quod si aliquid prædicatur de Artifice, quod etiam de eius opere vel contra. Contingit enim opus esse diuturnum, & non Artificem. A simili, cum Deus sit summus Artifex omnium rerum, & efficiens causa, ipse immutabilis est, non tamen res ab eo creatæ immutabiles sunt; Imò impossibile est res ab eo creatas non esse mutabiles; quia quidquid habet principium naturaliter habet finem.

Mundus mutabilis.

Causa efficiens, quæ.

Omne quod est genitum, tendit ad interitum.

Creata, Somnia, sunt mutabilia.

De formali autem causa, verum est, vt si ipsa sit immutabilis, effectus sit etiam

Causa Formalis immutabilis effectum habet immutabilem.

Cap. 5.

(c) *Impress. legit*: perpetua opera eum imitantur. (a) *Impresso hic mira est confusio, quam non opus hic referre.*

etiam immutabilis, & contra, vt si albedo sit mutabile, album etiam sit mutabile. Sic quia humanitas quæ est natura substantialis hominis, & causa formalis, mutabilis est, mutabilis est & effectus eius, id est, facere hominem. Cum ergò Deus non sit causa formalis, sed efficiens, quamuis ipse sit immutabilis, non ideò res immutabiles. (*b*)

Et quamuis multa in hoc sæculo casu agi videantur, tamen contra Dei ordinationem non fiunt. (*c*) qui nouit quomodò & qualiter singula fiant. *Nulla* namque *res est*, vt dicit Philosophus, *cuius ortum legitima causa & ratio non precedat.* Vndè Christus in Euangelio ait; quod *nec vnus passer cadit in terram sine Deo.* Math. 10. v. 29.

Sequenti rationi hæc datur responsio: multa sunt quæ in peccato fiunt, & mediante peccato, & tamen peccata non sunt, & à Deo sunt; vt scientia quam iste acquirit malá intentione, scilicet intuitu fauoris humani, vel terreni emolumenti, mediante peccato habetur ab isto, & tamen est à Deo. Similiter, potestas quam iste acquirit symoniacè, in peccato & per peccatum acquiritur, & tamen à Deo est. Similiter pecunia quæ per vsuram acquiritur, in peccato & per peccatum habetur.

Peccatum non semper est, quod in peccato fit.

A simili quamuis caro humana occasionaliter originem habeat ex peccato, id quod est, à Deo est. Præterea, nulla creatura est quæ ad aliquam vtilitatem creata non sit; quædam namque creata sunt à Deo in esus hominum, quædam in alios vsus, vt iumenta. Quædam ad humiliandum, vt animalia venenosa, vt homo considerans quòd hæc muta animalia vsque ad mortem sibi nocere possunt, humilietur sub manu creatoris Dei (*d*) & quid & à quo sit recognoscat. Quædam ad intelligendum Creatorem, vt per ea quæ facta sunt inuisibilia Dei intellecta conspiciantur: quædam ad puniendum, vt pœnæ gehennales, & aliæ puniendi causæ instrumentales, quædam ad exercitium, vt quædam nociua per quæ homo excitatur ad bonum per patientiam, quædam ad delectandum. Nihil ergo (*e*) in hoc mundo creatum est, quod ad aliquem bonum vsum creatum non sit.

Creaturæ omnes vtiles sunt.

Capvt. VI.

Quibus authoritatibus probatur, quod Deus bonus creauit mundum.

Post authoritatum determinationem (*a*) & rationum infirmationem, quibus hæretici suum videntur confirmare errorem, ad authoritates & rationes quæ eis obijciantur (*b*) stylum vertamus. Ait enim de Christo Ioannes: *Omnia per ipsum facta sunt.* Hæc vniuersitas, aut colligit simul visibilia & inuisibilia, aut non, (*c*) si non omnia, vt visibilia tantum, aut inuisibilia, aut quædam visibilia, & quædam inuisibilia; quod ipsi non concedunt. Si inuisibilia tantum, quare potius inuisibilia quam visibilia, cum maior sit multitudo visibilium quam inuisibilium, quæ potius spectant ad vniuersitatem. Vndè sequitur: *Et sine ipso factum est nihil*, Id est, nulla res facta est sine ipso.

Mundus à Deo creatus est. Ioan. 1. v. 3. Deus omnium Creator est. Idem.

Fortasse dicent hæretici, quod hoc nomine, *nihil*, designatur res corporalis quæ corrumpitur, & ad nihilum tendit; Sed multa corporalia sunt quæ nec corrumpuntur, nec ad nihilum tendunt, vt Sol, & aliæ stellæ: de terrâ autem dicitur, quod *in æternum stat.* Si dicant, quod stellæ variantur secundum ortum & occasum, secundum augmentum & detri-

(*b*) *Impressus codex in præcedentibus rursus totaliter est confusus, vltima verba sic legit*: non tamen res immutantur. (*c*) *In impresso sic*: omnia fiunt Dei ordinatione, id est, fiunt quia &c. Cap. 6. (*a*) *Impress. male legit*: authoritates determinationum. (*b*) *Impress.* obuiant. (*c*) *In impresso, præcedentia rursus omnia confusa.*

detrimentum luminis; eâdem ratione animæ variantur, & ad nihilum tendunt: mutantur enim secundum dolorem & gaudium, secundum ignorantiam & scientiam, secundum peccatum & iustitiam. Qua ergo ratione hoc nomine, nihil, designatur omne corporale quia variabile, eâdem designabitur omnis spiritus, quia variabilis.

Ibidem, v. 11. (*d*) Item in eodem Euangelio, *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Quæ per, *propria*, designantur nisi ista visibilia & mundana, in quæ venit Christus, per assumptam humanitatem; quæ dicuntur propria Christi, non tam ratione possessionis, quam ratione creationis & authoritatis. Si dicunt, propria esse Christi ratione possessionis, ergo possessio diaboli possessio etiam est Dei; quia si sint creata à diabolo, potius possidentur ab ipso quam à Deo,

1. Corinth. 6. v. 15. & tamen *nulla est coniunctio Christi ad Belial.* Item in eodem Euangelio: *In*

Ioannis 1. v. 10. *mundo erat, & mundus per ipsum factus est.* Item in Apostolico symbolo, legitur: *Creatorem cæli & terræ.* Item

Matth. 19. v. 29. Christus in Euangelio: *nonne duo passeres asse veneunt, & unus ex illis non cadit in terram sine Patre vestro?* quid est, passerem non cadere super terram sine Patre vestro, nisi passerem

Math. 6. v. 28. & 29 esse sub Dei potestate? Item in Euangelio ait, quod *Deus vestit lilia agri.*

Luc. 12. v. 27. quid est Deum vestire lilia agri; nisi eis dare elegantem naturam, & ita naturam lilij à Deo esse? Item Apostolus

Ad Colossenses 1. v. 16. in Epistolâ ad Colossenses, ait de Christo loquens: *In quo uniuersa condita sunt, visibilia & inuisibilia.* Item in epistolâ ad Hebræos: *Multifariè, multisque modis, olim Deus lo-*

Hebr. 1. *quens patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula.* Item in eâdem epistolâ, authoritate Dauid, probat Deum creasse cælum & terram, in hunc modum: *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manum tuarum sunt cæli.* Item in Actibus Apostolorum Paulus ait Atheniensibus: *Hunc*

Deum ignotum cui hanc aram fecistis, annuncio vobis; hic est Deus qui fecit hunc mundum, & omnia quæ in eo sunt, in quo viuimus, mouemur & sumus. Act. 17. v. 23. & 24

In Lucâ etiam ubi texitur Christi genealogia, legitur: *Qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Adam autem dicitur fuisse Filius Dei ratione creationis, & ita fuit à Deo, & non à diabolo. Item Christus in Euangelio ait ad Iudæos; *Vos inhonorastis me, Pater autem meus glorificat me,* (*e*) *de quo dicitis, quia Deus vester est.* Si ergo Iudæi dicebant Deum patrem esse Deum suum, diabolum non credebant esse Deum suum. De ijs Hæreticis contra quos loquimur, ait Apostolus ad Timotheum: *Spiritus dixit, in extremis temporibus recedent quidam à fide, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium; prohibentium nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit.* Nonne præfati hæretici in vltimis temporibus recedunt à fide, à fide, inquam, quam tenet generalis ecclesia? Non enim à fide Iudæorum recedunt, quia fidem non habent, nec à fide Sarracenorum, quia fide carent; à fide ergo Christianorum recedunt. Hi sunt qui intendunt doctrinis dæmoniorum, & fingentes se iustos esse, in hypocrisi loquuntur mendacium. Ipsi prohibent nubere, quia nuptias damnant; Ipsi iubent abstinere à cibis quos Deus creauit. Item in Matthæo introducitur Dominus loquens in hunc modum; *qui fecit hominem ab initio, masculum & fæminam fecit eos:* Et alibi: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.* Paulus etiam in epistolâ ad Corinth. ait; *Posuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore sicut voluit.* Item Petrus: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, suscitauit Filium suum Iesum.*

Lucæ. 3. v. 38. — Adam fuit Filius Dei. — Ioannis 8. v. 54. — 1. Timoth. 4. — Nubere prohibent hæretici. — Math. 19. v. 4. — Ioannis. 3. v. 16. — 1. Cor. 12. v. 18. — Actor. 3.

CAPVT

(*d*) *In Impresso habentur hæc ita:* ergo & omnes species, quia omnis species carnis variabilis. (*e*) *Præcedens periodus in Impresso omittitur, vnde sensus ibidem relinquitur mutilus.*

CAPVT. VII.

Quibus authoritatibus probatur quod Deus omnipotens mundum creauit.

Authoritatibus etiam gentilium Philosophorum, errores prædictores confunduntur, (a) dixit enim Apostolus, quod *per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspiciuntur* à Philosophis; quià per rerum magnitudinem intellexerunt Philosophi Dei potentiam, per rerum pulchritudinem eiusdem sapientiam, per earundem ordinem, diuinam bonitatem. Vndè Plato de Deo loquens ait: *Genitorem Vniuersitatis tam inuenire difficile est, quàm inuentum digne profari.* (b) Boëtius etiam in libro consolationis ait:

Ad Rom. 1. v. 20.

Plato cognouit Deum Creasse omnia.

Boëtius.

O, qui perpetuâ mundum ratione gubernas,
Terrarum cælique sator.

Cap. 7.

CAPVT. VII.

Quibus rationibus probatur, quod Deus omnipotens fuerit creator tam visibilium quam inuisibilium.

Deum omnia creasse probatur.

Idem varijs rationibus asseritur: Si diabolus est author visibilium; quæritur an initium habuerit an non? quod initium habuerit, Christus insinuat dicens, hic ab initio homicida fuit (a) ergo initium habuit. Si ab æterno fuerit, (b) duo fuerunt authores rerum coëterni; & ita duo coëterni rerum creatores; & per consequens, duo dij, cum omnis scriptura veteris & noui testamenti clamet, vnum solum Deum esse. Item, cum diabolus mutabilis sit & variabilis, aliqua est in eo compositio, (c) saltem proprietatis ad subiectum; cum mutatio nihil aliud sit, quam accessus vnius proprietatis ad subiectum alterius, & recessus alterius; Omne autem compositum habet suæ existentiæ principium.

Ioannis. 8. v. 44.

Diabolus homicida ab initio.

In diabolo, compositio est proprietatis ad subiectum.

Mutatio quid sit.

Item, si duo sint rerum principia, aut vnum fuit imperfectum, aut alterum superfluum.

Diabolus mundum non potuit creasse.

Item diabolus aut malitiâ ductus mundum creauit, aut bonitate; Sed bonitate non, quia Author mali & summè malus, non potest facere aliquid nisi ex malitiâ: Sed si ex malitiâ mundum creauit, quomodò ita singula ordinauit, vt ipsa sic eleganter succederent (d) Luna & stellæ deseruirent nocti, Sol diei, cum potius ellucescat in istis (e) summa bonitas quam malitia? Item, si diabolus ab æterno fuit, scilicet, Lucifer, quæritur, utrum Alij dæmones fuerint coëterni vel non? Si dicant quod non fuerit nisi vnus solus dæmon (f) scilicet lucifer, conuincuntur authoritate euangelicâ testante, quod diabolus respondens Christo quærenti, quod esset nomen eius, dixit: *Legio est nomen mihi.* quasi dicat, non est hic vnus solus dæmon, sed plures. Et alibi legitur, de Christo dixisse Iudæos; *In beelsebub, principe dæmoniorum, eijcit dæmonia.* Quæritur ergò, utrum alij dæmones fuerint Lucifero coëterni, si coëterni fuerint, ergò multa fuerunt Deo coëterna. Item, cum boni spiritus & mali sint eiusdem naturæ; sicut boni spiritus habuerunt initium, ita & mali. (g) Item, si alij dæmones fuerint lucifero coëterni, quæritur, vtrum potuerint creare mundum sicut Lucifer, cum essent eiusdem naturæ cum eo. Si verò alij demones initium habuerunt, quæritur, à quo? manifestum est enim quod neque se com-

Marci. 5. v. 9. Luca 8. v. 30.

Luca. 11. v. 15. Cap 8.

Spiritus boni & mali eiusdem fuere naturæ.

(a) *Impress. habet*, confundunt, *sed perperam.* (b) *Impress.* proferri. (a) *Impresso, habetur, hominum, sed melius in m. s. sic:* hic *ab initio homicida fuit.* ergo initium habuit. (b) *Hoc in impresso male omittitur.* (c) *Impressum malè habet*, aliquandò est in eo &c. (d) *Impressum ita*: Vt tempora sic eleganter succedant. (e) *Impressum habet*, Iustis, *pro*, in istis. (f) *Impress. malè*, Deus. (g) *In Impresso sic*: Sicut boni Spiritus habent bonum initium, &c.

se composuerunt, neque casu esse potuerunt. (b) Sed si à Lucifero initium habuerunt, Lucifer non solùm Author fuit corporalium, sed etiam spiritualium. Sed si à Deo, Deus fuit Author eorum. Item, cum omnes creaturæ sint mutabiles, oportet unam causam esse immutabilem, à quo omnia mutabilia procedant; cum ergo Lucifer mutabilis sit, ab immutabili, scilicet, Deo, est. Si à Deo est, aut malus fuit à Deo creatus, aut bonus; sed absit quod malus, quia mala natura à Deo non est; quia nulla creatura in eo quod est, mala est. Et ita Lucifer à Deo creatus est bonus, & si posteà fuit malus, per peccatum malus esse incepit. Sed si à Deo creatus est, & post creationem, visibilia ab eo facta sunt; aut existens malus ea creauit, aut existens bonus. Sed si existens bonus ea creauit, creatura creaturam creauit; sed quomodò genitum à genito creari potuit, vel creatum à creato? necessarium etenim est, quod illud quod creat, increatum sit: Si enim ab alio crearetur, aut illud esset creatum aut non, si creatum esset, creaturarum occurreret infinitas. Oportet ergò Creatorem increatum esse; nec est ratio quare una potius creatura creet aliam, quam alia aliam. Si verò malus existens, ex malitiâ mundum creauit, (sicut dictum est) inordinatè potius omnia essent facta, quam ordinatè. Liquet ergò omnia esse facta à Deo, & non à Lucifero: quia si duo essent rerum principia, & alterum esset principium bonorum, alterum malorum. Sicut principium bonorum esset summè & summum bonum; ita principium malorum esset summè & summum malum. Sicut ergo in summo bono nulla malitia est, ita in summo malo, nulla bonitas. Item, si diabolus creauit corpus hominis, Deus verò animam, quæritur, quâ authoritate anima sit coniuncta corpori, & corpus animæ? Si dicunt diabolum & Deum ad hoc conuenisse, aliqua fuit conuentio Christi ad Belial. Absit etiam vt dicamus, Deum animam ad hoc creasse, vt uniret eam malæ naturæ, quia secundum hoc, posset anima causam peccati sui ad Deum retorquere.

Creator debet esse increatus.

CAPVT IX.

Opinio quorundam hæreticorum, qui dicunt quòd non sunt in corporibus humanis aliæ animæ, nisi Angeli Apostatæ, qui de cælo ceciderunt. (a)

Quidam autem prædictorum hæreticorum suæ ignorantiæ quærentes auxilium, negant singulis diebus animas creari, & corporibus infundi: asserentes solos Angelos Apostatas qui de cælo ceciderunt (b) corporibus humanis infundi Dei permissione, vt ibi valeant pœnitentiam agere. De quibus etiam dicunt, quod unus spiritus potest successiuè octo corporibus infundi, vt si pœnitentiam non egit in uno, agat in alio. Prætereà dicunt, quod nullus alius est spiritus hominis, nisi Angelus Apostata, & quod in cælo non sunt spiritus, quia omnes spiritus qui in cælo erant, cum Lucifero ceciderunt. Hoc conantur illi probare hâc authoritate: *non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël.* Domum Israël vocant conuentum Angelorum, qui in cælo creati sunt, ad hoc vt viderent Deum, sed per peccatum lapsi sunt. Aliâ etiam authoritate dicunt, quod *nemo ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo.*

Spirituum, seu animarum transmigrationem asserunt hæretici.

Dæmones informare corpora humana contendunt.

Mathai 15. v. 24.

Ioannis 3. v. 13.

(b) In Impresso, causa esse potuerunt. (a) Titulius codicis impressi habet: & quod omnes Angeli ciciderunt de cælo. (b) Impress. descenderunt. sed malè.

Cap. 9.

CAPVT. X.

Quibus rationibus & authoritatibus probatur, quod anima est in corpore humano, & non dæmones.

IVxta hanc opinionem, cum Christus eijciebat spiritum malignum à corpore humano, cum nullus alius Spiritus esset in eo corpus remanebat exanime. Item, si corpus hominis à diabolo, & spiritus hominis diabolus, homo totus quasi essentialiter malus est, & ita bonum agere non potest, nec mereri vitam æternam.

Corpora humana informantur ab animabus & non à Dæmonibus.

Item, variæ clamant authoritates, animam esse in homine non Angelum. Ait enim Christus: *nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam.* Et alibi ait: *Quid prodest homini si lucretur vniuersum mundum, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Item idem ait: *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.*

Matt. 10. v. 28.

Matt. 16. v. 26. Marc. 8. Luca 9. Ibidem.

Forsitan obijciet hæreticus; quod in Actibus Apostolorum, Angelus spiritus hominis dicitur, vbi fideles in vno loco congregati, Petro pulsante, dixerunt, *Angelus eius est*, id est, Angelus qui Spiritus eius est; quasi dicant: Spiritus Petri est, & non Petrus.

Act. 7. v. 15.

Ad quod dicimus, quod ibi vocatur Angelus Petri, Angelus deputatus Petro ad custodiam; frequenter namque Angeli deputati hominibus ad custodiam, in eorum specie apparuisse leguntur, vel animam Petri vocauerunt Angelum Petri, putantes Petrum esse occisum, & animam eius apparere, & aliquid de Petro velle nunciare, ergo quia nuntiantis gerebat officium, Angelum vocauerunt: Angelus enim interpretatur nuntius.

Angeli sæpè hominibus apparent.

CAPVT. XI.

Quâ ratione dicunt hæretici, dæmones in corporibus humanis puniri.

DIcunt etiam prædicti hæretici, quia Angeli peccauerunt in spirituali naturâ, voluit eos Deus punire in corporali substantiâ, & ibi pœnitentiam agere; non enim est eis ablata, vt dicunt, libertas arbitrij, nec potentia pœnitendi; aliter, iniustè ageretur cum eis.

Ad hoc dicendum, quia ex superbiâ peccauerunt, & vt dicit Authoritas, ita indurati sunt, vt pœnitere non possint & hoc est ex eorũ induratâ malitiâ, non ex Dei iniustitiâ: Sicut boni Angeli per gratiam confirmati peccare non possunt. Item si dæmones diuersa intrant hominum corpora vt pœnitentiam agant, cur vsque ad 8. & 16. corpora conceditur illius introitus, & non amplius? Prætereà, qui hoc asserunt in errorem Pythagoricum cadunt, qui asseruit animam hominis merito peccati post mortem intrare in corpus alterius hominis vel bruti animalis.

Dæmones obdurati sunt in malitiâ.

Angelij confirmati in gratiâ

Pythagoræ error, de animarum transmigratione.

Item, si dæmones volunt saluari, vnus vult salutem alterius, aliter bonam voluntatem non haberet, nec saluari vellet.(a) Sed diabolus non vult salutem proximi sui; quia suggerit malum spiritui hominis, & ita inter se dæmones diuersi sunt, & sic desolabuntur: *omne enim regnum*, vt ait Christus, *in seipsum diuisum, desolabitur.*

Luca 11. v. 17.

CAPVT

(a) Codex M. S. habet: potest.

CAPVT XII.

Quibus Authoritatibus & rationibus probatur, quód dæmones non saluabuntur. (a)

Qvod autem dæmones (b) damnabuntur, videtur Dominus insinuare in Euangelio ubi ait: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius.* Item quâ ratione aut Authoritate dicunt hæretici dæmones esse Spiritus hominum, vel intrare corpora diuersa vbi agatur ab eis pœnitentia? Vbi autem nec adest authoritas, nec ratio, non est probabilis opinio. Item, quâ ratione dicunt alios dæmones (c) humanis corporibus infundi, coguntur asserere ipsum Luciferum, vt pœniteat, alicui corpori debere vniri.

Math. 25. v. 17.

Fortasse dicent infundendum corpori Antichristi, iuxta illam authoritatem quæ ait, quod Lucifer corporaliter habitabit in Antichristo. Sed hoc non ad essentiam, sed ad potestatis plenitudinem refundendum est, vt sit sensus: habitabit in eo corporaliter (d) id est, plenariè possidebit eum, ad omnem voluntatem suam explendam. Item, si veritas humanæ naturæ in hoc consistit, scilicet in corpore & Spiritu maligno, (e) Christus verus homo non fuit, quia nec Spiritum malignum habuit, nec sibi vniuit; Sed verus homo fuit ex eo quod corpus & animam habuit. ergo vel alij homines veri homines non sunt, vel corpus & animam habent. (f)

Lucifer quomodò dicatur habitaturus in Antichristo.

CAPVT XIII.

Quibus Authoritatibus probatur, quod aliqui spiritus Angelici remanserint in cælo.

Qvod autem aliqui spiritus angelici remanserint in cælo, insinuat Ioannes in Apocalypsi dicens, *quod draco traxit secum tertiam partem stellarum.* Draconem vocat Luciferum, stellas, Angelos in impyreo cælo creatos. Non autem omnes traxit, sed tertiam partem. Fuerunt enim inter Angelos quidam superbientes, vt Lucifer & alij quidam maiores; Alij, prauæ eorum voluntati consentientes: Alij non contradicentes, & omnes istos Lucifer traxit ad seipsum, per prauum consensum.

Apoc. 12. 4.

Dominus etiam in Euangelio de paruulis loquens ait, quod *Angeli eorum in cælis, semper vident faciem Patris vestri qui in cælis est.* Hoc de malis angelis intelligi non potest; videre enim faciem patris, est diuinâ visione perfrui, quod malis Angelis conuenire non potest: de bonis ergo intelligendum est. Sed vbi sunt qui vident faciem patris, nisi (a) in cælo? ergò aliqui Spiritus sunt in cælo. Item: *Angelus Domini descendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum.* Item Apostolus ait: *Si Angelus de cælo vobis aliter dixerit, vel prædicauerit, anathema sit.*

Math. 18. v. 10.

Visio Dei.

Math. 28. v. 2.

Ad Gal. 1. v. 8.

(a) Codex M.S. habet, damnabuntur. (b) *In impresso malè habetur*, homines. (c) *In codice impresso, pro verbo, dæmones, malè legitur*, homines. (d) *In impresso*: in eo corpore. (e) *In impresso, omittitur, verbum* maligno, *sed debere addi patet ex contextu.* (f) *In impresso; textus hic omnino confusus est.* (a) *Codex impressus hic omittit verbum*, nisi.

CAPVT XIV.

Quibus rationibus probatur quod non omnes Angeli ceciderint de cælo.

Angeli in cœlo creati sunt.

EAdem ratione sic probatur: Angeli omnes à Deo creati fuerunt in cælo; Si ergo omnes per peccatum lapsi essent de cælo (a) iniustitiæ posset redargui Dominus vel impietatis, si sciens omnes Angelos esse lapsuros; eos creasset. Oppertunum fuit, vt sicut in auersis (b) apparuit Dei iustitia, ita appareret in conuersis Dei misericordia.

Sed fortè obijcient Aduersarij: Si plures Angeli remanserunt in cælo, non videtur homo esse factus ad supplendum numerum Angelorum.

Homo creatus fuisset etiamsi Angeli non cecidissent.

Ad quod dicimus, Etiamsi angelus non cecidisset, tamen homo creatus fuisset, quia plures saluabuntur homines, quam sint Angeli qui ceciderunt; & ita, nonpropter supplendam ruinam tantum, sed potius ad cælestem Hierusalem exornandam, & ex diuersorum graduum ciuibus, quasi ex diuersis parietibus, componendam, homo creatus est. Decens enim fuit; vt tam corporea quam incorporea natura diuinæ bonitatis particeps fieret, & eâ frueretur, & feliciter viueret. (c) Forsitan dicent, quod quidam Angeli boni sunt, sed de cælo cum alijs lapsi sunt: Sed quomodo passi sunt lapsum; qui non sunt lapsi in peccatum?

Homines plures saluabuntur quã sint Angeli qui ceciderunt.

CAPVT XV.

Opinio hæreticorum, qui dicunt quod animæ sanctorum, cum Christo non ascenderunt in cælum, & quod Christus non descendit ad Infernum.

EAdem ratione dicunt, quod animæ sanctorum cum Christo adscendente, in cælum non adscenderunt, quia manifestè hoc ex Euangelio non habent. Dicunt etiam Christum ad Inferos non descendisse, nec animas ab Inferno liberasse: quia asserunt animas omnium illorum qui antè aduentum Christi decesserunt, æternaliter damnatas esse. Sed in hac contrarij sibi esse videntur, quia dicunt Ioannem Baptistam ideò damnatum, quia dubitauit de aduentu Christi ad Infernum. Vndè mittens duos discipulos ad Christum ait: *tu es qui venturus es, an alium expectamus?* quasi diceret: descendes tu ad inferos? vt sim præco tui in inferno, sicut fui in mundo? Forsitan dicent, Ioannem non super (c) hoc dubitasse, sed vtrum Christus esset ille mittendus in mundum ad redimendum genus humanum.

Christum non descendisse ad Inferos, asserunt quidam hæretici.

Luc. 7. v. 19. Ioannes Baptista non dubitauit de descensu Christi ad Inferos.

CAPVT XVI.

Quibus authoritatibus & rationibus probatur, quod Christus descendit ad Inferos, & quod animas Sanctorũ ab Inferis liberauit.

COntra hanc opinionem ait Ioannes: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et alibi: Qui post me venit; ante me factus est. Sed (a) qui dicunt Ioannem damnatum Ioann. 7. v. 28.

(a) Impress. habet, à Deo. (b) Impress. aduersis. sed malè. (c) Impressum habet: felix fieret. (a) Impressus codex vitiosè habet, semper. (a) In impresso. perperam legitur, Sunt.

damnatum esse, obuiant verbis Christi qui de Ioanne ait: *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptistâ.* Et alibi: *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? Prophetam? imò plusquam Prophetam.* Sed & ipse pro defensione iustitiæ, capitalem subijt sententiam. Ipse etiam in vtero matris exultauit in aduentu Virginis. Ipse etiam in vtero sanctificatus, prius Propheta quam natus fuit. Meritó cuius, & mater prophetauit, & loquela patri restituta fuit. Nec dubitauit de Christo, quia Dei Filius esset, vel utrum ad Inferos descensurus esset, cum hoc in Prophetis legisset. Sed discipuli eius dubitauerunt, quos ad Christum misit, vt certificarentur de Christi aduentu.

Luca. 7. v. 28. *Ibidem, v. 24. & 26.*

Ioannis Baptistæ sanctitas, & priuilegia.

Non dubitauit utrum Christus esset Filius Dei.

Quare miserit ad Christum.

Vel Ioannes sub forma dubitationis, expressit affectum pietatis & compassionis, cum ait: *Tu es qui venturus es?* quasi dicat. Tu qui talis ac tantus es, iam te humiliasti, vt nostram infirmitatem (*b*) assumeres, & ad Inferos descensurus es. Manifestum est ergo Christum ad Inferos descendisse, & animas Sanctorum ab Inferis liberasse. Vndè Christus in Euangelio ait: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet, cum autem fortior superuenerit, & vicerit eum, uniuersa arma illius auferet* (*c*) *& distribuet.* Item in symbolo Apostolorum legitur: *Descendit ad Inferos.* Item Apostolus ad ostendendum Christum animas ab Inferis liberasse, utitur authoritate Dauid dicentis: *Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Et alibi dicit, Christum *descendisse ad inferiores partes terræ.*

Luca. 7. v. 19.

Christus animas Patrum ex limbo liberauit.

Luca. 11. v. 21. & 22.

Symbolum Apostol.

Cap. 16. *Ephes. 4. v. 8.*

Ad Ephes. 4. v. 9.

Item alibi dicit, quod ille qui dubitando ait descendit, reuocat Christum ab Inferis.

Sed si descendit ad inferos, ad quid descendit, nisi vt captiuos liberaret? non enim gratiâ sui meriti descendit, sed ad liberandum eos quos diabolus in Inferno iniustè detinebat. Item authoritas dicit, quod *multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt.* Nonne & illi cum Christo adscenderunt? quia si posteà iterum incinerati sunt, veri testes resurrectionis esse non videntur. (*c*) Item, animæ illæ quæ ab Inferis liberatæ sunt, si cum Christo adscenderunt, ubi remanserunt? In terrestri paradiso? non, quia illè locus est corporalium, non spiritualium.

Mat. 27. v. 52.

Sancti tempore Passionis resuscitati, cum eo ascenderunt ad cælum.

Capvt XVII.

Qualiter intelligenda sit hæc authoritas, *non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël.*

QVod autem dicunt de Angelis malis esse intelligendum quod dicitur, *non sum missus nisi &c.* stare non potest. In sacrâ enim scripturâ, per *Domum Israël*, non solet intelligi nisi Synagoga, per generationem descendens à Iacob, qui dictus est Israël; vel Ecclesia nunc videns Deum per speculum (*a*) in futuro visura per speciem. Item, quomodo (*b*) vocat Christus vocare potest domum Israël, conuentum malignorum spirituum, cum maligni spiritus longè relegati sunt à visione Dei? Item, si mali Angeli saluandi sunt, quomodo homo creatus est ad supplendam ruinam Angelorum, si lapsus Angelorum in ipsis est reparandus? Item ex ipso sensu verborum potest intelligi, quod Christus per domum Israël intellexerit Iudæos, non Angelos. Mulier enim Chananæa, quæ gentilis erat, clamabat post ipsum; Ipse autem respondit, *non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël.* quasi dicat: principaliter missus sum, vt primò prædicem Iudæis, & eos ad fidem conuertam, inter eos miracula faciam, Infirmos eorum sanem.

Matth. 15.

Synagoga dicitur domus Israël; Ecclesia etiam vocatur domus Israël.

Matth. 15. *supra. v. 24.*

(*b*) *Impress.* humilitatem. (*c*) *Impress.* conferet. (*c*) *Precedentia in codice impresso omnia confusa.* (*a*) *In impresso legitur,* speciem. (*b*) *In impresso,* quod.

Cap. 17.

Capvt XVIII.

Qualiter intelligatur hæc authoritas: *nemo ascendit in cælum, nisi qui &c.*

Ioannis, 3. v. 13.

QVod autem Christus de se ait, *nemo ascendit in cælum*, &c. sic intelligendum est, quod terminus exclusionis adiunctus nomini totius, non excludit partem; vt si dicam, solus Socrates vester, non excluditur corpus Socratis. Vndè, si dicam Socrates est rationalis, non excluditur anima eius. A simili, si dicitur, *nemo ascendit* &c, quod de solo Christo dicitur, quod ascendit in cælum, non excluditur eius corpus spirituale (a) id est eius ecclesia. est enim sensus: Ego solus qui descendi per assumptam humanitatem, ascendam in cælum, per humanæ naturæ glorificationem, qui sum in cælo per diuinitatem, & fit suppositio pro persona, non pro naturâ. In quâ suppositione, non excluditur Ecclesia, quæ vnum cum Christo est. (b) Item si corpus est opus diaboli, homo benè facere non potest, *quia arbor bona non potest facere fructum malum, nec arbor mala fructum bonum.* Item, si quodlibet corpus est opus diaboli, Filius Dei corpus non assumpsit, quia opus diaboli sibi non vniuit; & ita verum corpus non habuit, nec verus homo fuit. Quod quidam hæretici concedunt.

Ecclesia, corpus est spirituale Christi.

Christus in corpore ascendit in cælum.

Matthæi 7. v. 18.

Capvt XIX.

Opinio hæreticorum qui dicunt Christum non assumpsisse verum corpus, nec comedisse aut bibisse.

Christum non assumsisse verum corpus fabulantur hæretici.

DIcunt etiam quidam hæretici, Filium Dei præsentasse hominibus vmbram humanæ naturæ, non veritatem, sicut legitur in Euangelio, discipulis suis apparuisse in aliâ effigie, & se in monte Thabor transfigurasse, repræsentando glorificatam naturam, quam non habebat. Item, si corpus habuit, quomodo clauso vtero de Virgine exiuit? quomodo siccis pedibus super mare ambulauit? Dicemus etiam, Filium Dei verè mortuum esse, & dolorem sustinuisse in cruce, (a) cum tamen *Hilarius* dicat, quod nulla passio, nullus dolor fuit in Christo. Apostolus etiam de Christo ait, *habitu inuentus vt homo* non ait, habitu inuentus est homo. Quem dixit esse Deum, non vt Deum, eundem dixit esse vt hominem, non, esse hominem. Vt ibi veritatem diuinitatis, hic vmbram humanitatis insinuaret. (b) Item, cum Christus legatur corpus suum dedisse discipulis, si verum corpus fuit, quomodo eis ad comedendum dedit? Eadem ratione nec verè comedit, nec verè bibit, nec verè crucifixus fuit, nec verè à mortuis resurrexit. Dicunt etiam quidam hæretici, nec verè ipsum natum de Virgine, nec conceptum.

Matth. 17. v. 2. Marci 9. v. 1.

Matt. 14. v. 25.

S. Hylarius.

Ad Philippenses, 2. v. 7.

Capvt

Cap. 18. (a) *In impresso habetur*, spiritualiter. (b) *In impresso omittitur tota præcedens periodus.* (a) Cap. 19. *In impresso pro* cruce *habetur*, compositione. (b) *Tota periodus præcedens confusa & sine sensu est in exemplari impresso.*

CAPVT XX.

Solutio præmissorum, & quod Christus verus homo fuerit.

AD has obiectiones respondentes, Dicimus quod Christus non apparuit in aliâ effigie, sed videbatur discipulis quod appareret in aliâ effigie (a) Fortè percussi erant aurisiâ (b), id est, quâdam specie cæcitatis, quâ ab eis non videbatur quod oculis præsentabatur.

Christus transfiguratus est in monte Thabor. Ostendit naturam verè glorificatam.

Naturam autem humanam verè glorificatam ostendit discipulis Christus in monte Thabor, non eius similitudinem. Potuit enim Deus miraculosè glorificationem corporis ostendere in corpore suo. A simili miraculosè factum est, quod verum corpus Christi de vterò Virginis clauso, & quod siccis pedibus super mare ambulauit.

1. Petri. 2. v. 21. Ad Rom. 8. v. 17.

Ipse etiam verè dolores nostros tulit, vndè Apostolus ait: *Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Et alibi: *Si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Nisi ergo verè Christus passus esset, non rectè diceremur compati. Et alibi: *Christus factus est pro nobis obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Et ipse Christus demonstrans suum sanguinem, ait, hic est sanguis qui pro multis effundetur. Quomodò autem in medium afferunt authoritatem Hilarij, cum authoritatibus Sanctorum Patrum fidem non habeant? Possumus tamen dicere, quod Hilarius hoc retulit non ad pœnam, sed ad pœnæ causam, id est, culpam. (c) Christus enim non habuit in se causam passionis, vel mortis, id est, culpam. Tamen Claudianus, in libro de animâ, de Hilario ait: Pictauensis Hilarius inter nobilissima disputationum (d) suarum genera in duobus errasse dicitur, (e) in vno, quod dixit animam esse, ex aliquo; (f) & in hoc quod asseruit Christum nullum dolorem sensisse in patibulo; qui quamuis in vitâ sustinuerit reprehensionis stylum, in morte tamen pœnitentiâ ductus, non sensit detrimenta meritorum.

Ad Phil. 2. v. 8. S. Hilarius exponitur.

Si Hilarij errores secundum Claudium Claudianum.

Sequenti obiectioni hæc datur responsio quod hæc coniunctio; *vt* non semper est nota improprietatis, vel similitudinis, sed aliquandò est expressiuum veritatis, vt ibi, *vt putabatur Filius Ioseph.* Et hoc aduerbium (quasi) aliquandò est nota proprietatis, aliquandò similitudinis, aliquandò expressiuum veritatis. vt ibi: *Et vidimus gloriã eius, gloriã quasi vnigeniti à Patre.* Similiter, hæc coniunctio (vt) hic expressiua est veritatis, vt sit sensus: *habitu inuentus vt homo*, id est, verus homo. Christus etiam corpus suum mortale dedit discipulis suis, hoc autem miraculosum fuit, quod per angustiam oris, corpus spatio diffusum intrauit. Hac autem ratione asserunt Christum (g) non bibisse, nec comedisse, quià non decebat Filium Dei ad consueta naturæ secedere, quoniam ipse ait: *Omne quod in os intrat, secessum emittitur.* Sed nos malumus esse cum Hieronymo agrestes Catholici, quam cum Manichæo, curiales hæretici. Fides autem catholica adstruit, Christum omnes defectus humanæ naturæ assumpsisse, præter ignorantiam & peccatum; decuit enim illum assumere nostros defectus, qui nos à defectibus erat liberaturus.

Coiũctio *vt*, non semper est nota similitudinis, sed quãdoque, expressiua veritatis. Luc. 3. v. 23. Ioannis 1. v. 14. Ad Phil. 2. v. 7. Matth. 15. v. 17.

Christum humanæ naturæ defectus omnes assumpsit præter peccatum & ignorãtiam.

CAPVT

Cap. 20. (a) Præcedentia non habentur in impresso. (b) Verbum aurisia, habetur in impresso. (c) In Impresso, per errorem positum est contrarium hoc modo, ad pœnam, non ad pœnæ causam. (d) In impresso habetur, dispositionum. (e) In impresso, legitur. (f) In impresso deest, ex aliquo, relictus est autem locus vacuus. (g) In Impresso vitiosè legitur, Christiani.

CAPUT XXI.

Quibus Authoritatibus & rationibus probatur, quod Christus veram carnem assumpsit.

Quod (a) autem veram carnem Filius Dei assumpsit, multiplex ostendit authoritas & ratio. Ait enim Apostolus in epistolâ ad Romanos, de Christo, *Qui factus est ex semine David secundum carnem.* Item in Matthæo legitur, de conceptione gloriosæ Virginis; *Antequam conuenirent, inuenta est in vtero babens de Spiritu Sancto.* Et Angelus ad Ioseph ait: *quod enim in eâ natum est, de Spiritu Sancto est.* Et in Lucâ legitur, quod Angelus ad Mariam ait: *Ecce concipies in vtero.* Et Ioannes ait: *Verbum caro factum est.* Si ergo in Virgine aliquid cōceptum est, quid conceptum est, nisi corpus humanum?

Ad Rom. 1. v. 3. Matthæi 1. v. 18. Ibidem. v. 20. Lucæ 1. v. 13. Ioannis. 1. v. 14.

Rationibus probatur idem in hunc modum: Christus in hoc quod in humanâ naturâ apparuit, humanam naturam redemit: ergò, si verè naturam humanam redemit, verè naturam humanam assumpsit. Oportuit enim vt sicut per hominem facta est humani generis perditio, ita per hominem fieret eiusdem redemptio. Ergò per hominem facta est hominis liberatio: purus autem homo redimere non potuit; si enim purus homo esset, tabe humanæ naturæ infectus esset. Oportuit ergò vt Deus esset & ratione diuinitatis purus esset, & peccare non posset.

Christum assumpsisse humanam naturam, probatur rationibus.

Homo purus humanum genus redimere non poterat.

Sic ergò oportuit vt Deus homo fieret, hoc vt modo hominē redimeret. Si autem Christus corpus non habuit, eâdem ratione & animâ caruit. Sed ipse in Euangelio ait, *potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* Et alibi in Euangelio legitur, *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Item, Si Christus verus homo non fuit, nec verè resurrexit: & si verè non resurrexit, nec nos verè resurgemus. Sed Authoritas dicit, quod Christus fuit *primitiæ dormientium.* Et Paulus ait: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.

Ioannis. 10. v. 18. Matth. 26. v. 38. 1. Cor. 15. v. 20.

CAPUT. XXII.

Quod Christus verè cōederit & biberit.

Quod autem Christus comederit & biberit, multiplex probat authoritas. In Matthæo legitur: *Venit Ioannes neque comedens neque bibens, & dicunt Dæmonium habet: venit Filius hominis comedens & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini.* Et alibi: *Vespere autem facto, discumbebat Iesus cum discipulis suis, & edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quod vnus vestrûm me traditurus est: & contristati cœperunt singuli dicere, nunquid ego sum Domine? At ille respondens ait: qui intingit mecum manum in parapside, hic me tradet.* (a) Et Lucas: Extollens vocem quædam mulier de turbâ dixit illi: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.*

Matthæi. 11. v. 18. & 19. Matth. 26. Lucæ. 11. v. 27.

Item alibi: *Factum est autem cum intraret in domum cuiusdam Principis Pharisæorum, sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.* (b) Et alibi: cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo (c) &, ait illis: *desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar.*

Lucæ. 14. v. 1. Lucæ. 22. v. 15.

Et post resurrectionem: *habetis hic aliquid quod manducetur? at illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset côram eis sumens reliquias dedit eis.*

Lucæ. 24. v. 41. & 42. & 43.

CAPUT

Cap. 21. (a) *In impresso, vitiosè legitur*, Ideo.
Cap. 22. (a) *Impress. variat hunc textum Scripturæ*, substituens textum *S. Marci.* (b) *Præcedentia omnia in impresso omissa sunt, estque hîc textus omninò confusus* (c) *Hîc iterum in impresso quædam omissa sunt.*

Capvt XXIII.

A quo glorificabuntur corpora sanctorum in die iudicij.

PRæterea quæritur à prædictis hæreticis, Si omne corpus humanum à diabolo est, à quo glorificabuntur corpora sanctorum in die iudicij? à diabolo non, nec etiam, vt apparet, à Deo, Deus enim malam naturam non glorificabit; & ita videtur quod sancti non resurgent in corporibus glorificatis. (*a*) Si dicant quod in corporibus alterius generis resurgent, quæ à Deo benigno nouiter creabuntur, alijs corruptibilibus incineratis; Christus in Euangelio ob- Lucæ 21. 18.
uiat dicens: *Capillus de capite vestro non peribit*, quasi dicat, etiam capil- 1. Cor. 15. v. 53.
lus resurget. (*b*) Et Paulus ait: *Corruptibile hoc induet incorruptionem.*

Capvt. XXIV.

Quibus rationibus probatur quod corpora nostra resurgent.

RAtionibus idem probatur: Anima quæ mortaliter peccauerit, æternaliter punietur; eâdem ratione & illa caro in quâ, & per quam ipsa peccauerit: iniustum namque esset, vt noua caro crearetur, quæ puniretur, & in quâ anima puniretur, & non illa (*a*) resurgeret, in quâ & secundum quam anima peccauit, & in illâ puniretur. Eâdem enim ratione quâ noua caro creabitur & nouus spiritus. Apostolus enim probans resurrectio- (Resurrectio mortuorum adstruitur.)
1. Cor. 15 v. 35. nem, hâc utitur similitudine: *Stulte, non viuificabitur quod seminatur, nisi prius moriatur*: à simili, corpus hominis nisi prius moriatur, per resurrectionem non viuificabitur. Item, cum corpus & anima sint principales partes hominis; quare, si homo non resurgat in illis principalibus partibus ex quibus constat, videtur quod nullus homo resurget. Quod fortasse quidam concedent, consentientes hæresi Saducæorum. Contra hanc hæresim multæ clamant authoritates. Ait enim Christus in Euangelio: *Nolite mirari* Ioannis 5.
hoc, quia venit hora in quâ omnes qui v. 28.
in monumentis sunt audient vocem Filij Dei, & qui audierint, viuent. Item Paulus in epistolâ ad Corinthios: *Si* 1. Cor. 15.
autem Christus prædicatur quod resur- v. 12. 13 &
rexit à mortuis, quomodo dicunt qui- 14.
dam in vobis, quod resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum (*b*) *non est, nec Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra.* Item Apo- Ibidem, v. 51.
stolus: *Omnes quidem resurgemus.* Item: Ibidem, v. 52.
Et *mortui resurgent incorrupti.* Et si omnes mortui resurgent; ergo & Petrus & alij Apostoli in carne resurgent, quià scilicet spiritu non obierunt. Item Christus in Euangelio ait: Matthæi 22. v. 31. &
De resurrectione autem mortuorum, 32.
non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis; Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob? & non est Deus mortuorum, sed viuorum. Item Matthæi
nisi breuiati fuissent dies illi, non fie- 24. v. 22.
ret salua omnis caro; sed propter electos breuiabuntur dies illi. Item in Symbolo Apostolorum legitur, *Carnis resurrectionem.* (Symbolum Apostolorum.)

Huic articulo fidei de resurrectione mortuorum, & carnis propriæ resurrectione, alia possumus adferre argumenta. Legitur Christus in euangelio (*c*) corpora suscitasse & illa quæ prius animata fuerant, posteà (*d*) priuata sunt animâ. Quâ ergò ratione illa suscitata sunt, & nostra corpora à quibus separabuntur animæ, in die iudi-

Cap. 24. (*a*) Præcedentia in exemplari impresso, omnia sunt confusa. (*b*) In impresso iterum *omnia confusa hoc modo:* quod dicit, capillus resurget. (*a*) *Impress. habet*, in illa, *sed malè.* (*b*) *Impress.* mortis. (*c*) *In impresso vitiosè habetur*, Christum in Euangelia. (*d*) *In Impresso*, prætereà, *sed malè.*

cij suscitabuntur. Particulares enim suscitationes, generalis resurrectionis sunt testes.

Matth. 27.v.52. Legitur etiam, quod *multa corpora Sanctorum quæ dormierant, surrexerunt.* Christus etiam, cuius resurrectio nostræ resurrectionis est testis, in proprio corpore resurrexit. (*e*) A simili, Sancti in proprio corpore resurgent.

Capvt XXV.

Quibus Authoritatibus & rationibus probent hæretici, quod caro illa quæ redigitur in cinerem, non resurget.

Carnis resurrectionem negant hæretici. 1. Cor. 15. v. 50. HVnc Fidei articulum hæretici varijs authoritatibus & rationibus expugnare conantur, sic: Ait Apostolus: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* ergò caro nostra non glorificabitur. Item, dicit Ioannes: Apocal. 21. 5. *Ecce noua facio omnia.* Si omnia fient noua in die iudicij, ergò & caro humana. Item legitur: Matth. 24. v. 35. *Cælum & terra transibunt.* Eâdem ratione & corpus humanum. Si enim firmiora desinent esse, quod iterum non incipient esse, multo magis & corpora humana, quæ omni corruptioni sunt obnoxia. Et alia Authoritas ait: Apocal. 21. 1. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Item Christus in Euangelio: Mathæi 22. v. 30. *In resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælo.* Et ita non erunt corporales, sed spirituales.

Prætereà, cum caro semper appetat mala, & non bona, quomodo ergo glorificabitur? Et illud quod incineratum est, quomodò in effigie corporis humani iterum formabitur? Item: Corpus hominis post dissolutionem omninò desinit esse, & si remaneat, manet in cinere. Ergo cum in die iudicij corpus humanum formabitur, in multis dissimile erit ab isto, & omne quod in singulari numero desinit esse, non potest iterum incipere. (*a*) Videtur quod illa corpora quæ erunt in die judicij, non erunt illa quæ sunt incinerata. Quod possumus probare per simile: Ecce albedo desijt esse in Socrate, & post decem annos quædam albedo incipiet esse in Socrate, dicemus quod ita sit vel possit esse illa quæ à decem annis desijt esse in Socrate? absit. Prætereà, per similitudinem quam adfert Apostolus ad probandum resurrectionem, de grano mortificato, possumus 1. Cor. 15. v. 36. & 37. dicere, aliud esse corpus quod incineratur, aliud quod in die iudicij animabitur. Sicut enim granum quod in terrâ mortificatur, non est idem cum eo quod ex illo egreditur, seu nascitur, sic corpus quod incineratur non erit illud quod in die iudicij suscitabitur.

Capvt XXVI.

Responsio ad prædictas authoritates & rationes. Et quod verè caro illa resurget.

AD prædicta hæc datur responsio: dicimus quod Apostolus cum ait, *caro &* Suprà. v. 50. *sanguis regnum Dei non possidebunt*, non intellexerit de substantiâ carnis & sanguinis, sed de circumstantiâ, id est, de corruptione, vt sit sensus: caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, id est, corruptio carnis & sanguinis. Vnde in consequentibus ait: neque corruptio incorruptionem (*a*) possidebit. Soluuntur argumenta supra dictorum hæreticorum. Caro, quomodo Regnum Dei non possidebit.

Quod autem legitur, quod Deus Apocal. 21. suprà. in die iudicij omnia faciet noua, sic intelligendum est, omnia innouabit, quia & tempora innouabuntur, & terra innouabitur, quantum scilicet ad exteriores qualitates, quia terra erit marmore planior, & crystallo clarior.

Sic

(*e*) *Impressum hic iterum absurdissimè habet* resurget. (*a*) *Quædam hic omissa in impresso.*
(*a*) *In impresso habetur*, incorruptibilia.

Elementa noua erunt in die Iudicij. Sic cetera elementa erunt noua, id est, innouata; sicut pannus dicitur nouus, quandò per reparationem est innouatus. Et homo dicitur Filius nouus per pœnitentiam innouatus. *(b)* A simili, caro nostra erit noua, id est, per glorificationem innouata.

Apocal. suprà. Eodem modo intelligendum est quod dicit Ioannes in Apocalypsi: *Vidi cælum nouum & terram nouam*, id est, terram innouatam, & aërem innouatum. Hic enim nomine cæli intelligitur aër; iuxta illud: *Aues cæli* Marci. 4. Luca 8. *comedent illud*. In die autem resurrectionis, aër non alterabitur amplius secundum diuersas qualitates, sicut modo alteratur. Matth. 24. suprà. Quod autem dicitur, *Cælum & terra transibunt*, intelligendum est de transitu accidentali; non de substantiali: non enim intelligendum est, cælum & terram ita transitura, quod desinant esse, vel *(c)* mutentur in aliud; qui transitus substantialis est: sed transibunt secundum exteriores qualitates; vt iam dictum est.

Matth. 22. suprà. Quod autem Christus ait, *in resurrectione non nubent neque nubentur*; non est sic intelligendum, quod Sancti futuri non sint corporales, sed solum spirituales, sed ratione incorruptionis hoc intelligendum est, *(d)* omni relegatâ corruptione; non enim in corporibus sanctorum poterit esse aliqua corruptio, vel Veneris *(e)* vel vulneris vel alterius passionis.

Caro vndè prona sit ad malum. Rationibus etiam ita respondemus: Dicimus quod caro ex sui naturâ non sit prona ad malum, sed potius ex sui infirmitate, quam contraxit ex peccato Adæ. Antè peccatum enim Adæ, caro non pugnabat aduersus spiritum, nec spiritus contra carnem. Ergò in die iudicij caro resurget in sui substantiâ, non in sui circunstantiâ: ipsa enim corruptio quæ impellit ad peccandum, non resurget.

Corporum resurrectio stabilitur. Ad sequentem obiectionem, dicimus, quòd ille qui omnia creauit ex nihilo, &, corpus humanum plasmauit de limo; corpus incineratum in pristinum, imò in meliorem statum potest reformare; Sicut Figulus ollam malè formatam & fractam, reducit in terram, & eandem ex eadem materiâ reformat in statum meliorem. Argentarius etiam ex terrâ immundâ & fœdâ; multiplici decoctione elicit argentum, non mutatâ tamen terræ materia. Sic generalis ignis purgabit terram & aëra. Summus verò artifex sua authoritate in meliorem statum reformabit humana corpora. Dicimus etiam quod illud singulare corpus quod est incineratum, resuscitabitur, quia & materia corporis remanet, & substantia ipsius. Quamuis enim corpus humanum exuat hamanam effigiem, tamen non desit esse substantiale corpus *(f)* nec aliud substantialium quæ ad corpus pertinent amittit. *(g)* Et ita, illud singulare corpus in die Iudicij glorificabitur, & humanam recipiet effigiem, quod modò redactum est in cinerem: cum nec materia pereat nec substantia. Similitudo autem quæ adfertur de albedine, non valet, albedo enim omninò desinit esse, quia ipsa nec materiam habet nec formam, nec in materiâ remanet nec in formâ. De grano autem mortificato in terrâ, dicimus, quod ex illo diuersa producuntur grana, non vnum quod sit illud; nec substantia grani tota transit in substantiam alterius grani, sed partim in substantiam aristæ, partim in substantiam stipulæ, partim in substantiam folliculorum, & radicum, sed totum illud corpus humanum quod incineratum est, erit illud totale corpus quod in die iudicij resurget. Totum dico, secundum veritatem humanæ naturæ.

Ee 2 CAPVT

(b) Hæc periodus in impresso deest. (c) In impresso, erroneè legitur, licet. *(d) In Impresso hîc nonnulla desunt, quæ sensum imperfectum relinquunt. (e) In Impresso omissa sunt. (f) Impressum habet*, corpus vel substantia. *(g) Impress.* admittit.

CAPVT. XXVII.

Reſponſio hæreticorum, qui dicunt quod anima perit cum corpore.

Animam perire cum corpore, volunt hæretici quidã.

SI autem volunt dicere, ideò reſurrectionem nõ futuram, quia anima perit cum corpore, ſicut noſtri tẽporis multi falſi Chriſtiani, imò hæretici dicunt. Multæ rationes & authoritates eis contradicunt; quamuis errorem ſuum authoritatibus & rationibus conentur aſſerere. Ait enim (vt inquiunt) Salomon: *Vnus eſt interitus hominis & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio.* Sicut homo moritur, ita & ipſa moriuntur.

Eccleſ. 3. v. 19.

Hîc videtur velle Salomon, quod totaliter perit homo ſicut iumentum: Vndè ſicut in Bruto anima perit cum corpore, ita in homine pereat. Moyſes etiam dicit animam eſſe in ſanguine; & ſic videtur, quod pereunte ſanguine, pereat anima: & quod exiſtentia ſanguinis ſit exiſtentia animæ. Alia etiam Authoritas dicit, quod *Spiritus hominis eſt vadens, & non rediens*, vadens in morte, & non rediens ad vitam. (a)

Pſalm. 77. v. 39.

Rationibus idem probatur hoc modo: Spiritus Bruti animalis, aut corporalis eſt aut incorporalis. (b) Si incorporalis eſt, ſicut ſpiritus humanus, quâ ratione perit cum corpore, & non ſpiritus hominis. Quâ enim ratione aut vi conſeruabitur potius anima humana in corpore, quàm anima Bruti? (c) Quod autem ſpiritus Bruti incorporeus (d) ſit, multipliciter probatur; hoc genus ſubſtantia diuiditur in hæc duo genera, corpus & ſpiritus; hæc autem differentia, corporeum, adiuncta huic generi, ſubſtantia, faciet hoc genus, corpus: Similiter, hæc differentia, incorporeum, adiuncta huic generi ſubſtantia, faciet hoc genus, ſpiritus. (e) Igitur, cum hæc differentia, incorporea, ſit conſtitutiua huius generis, ſpiritus, omnis ſpiritus incorporeus eſt. Ergò ſpiritus Bruti non eſt ſpiritus, aut incorporeus eſt. Quod autem ſpiritus ſit, ſic probatur: habet omnes vires ſpiritus, vt potentiam percipiendi ſenſibilia, potentiam imaginandi; quæ potentiæ & à ſpiritu ſunt, & in ſpiritu ſunt.

Boëtus etiam hanc ponit diuiſionem ſpirituum, alius rationalis, & alius irrationalis; & ſic ſpiritus Bruti eſt ſpecies generis, Spiritus. (f) Quis enim Spiritus eſt irrationalis, niſi ſpiritus Bruti? Igitur incorporeus eſt. Item, omne corpus habet qualitates perceptibiles aliquo ſenſu, ſed qualitates animæ non ſunt tales; ergò anima non eſt corpus. Item, corpus ſubiacet ſenſui vel ſenſibus, non autem ſic anima. Item, omne corpus animatum vel inanimatum eſt; ſi autem eſt animatum, tunc ab aliquâ aliâ animâ eſt, ſic eſt anima habens animam, & ita in infinitum. Si autem corpus eſt inanimatum, ergò non viuificat, nam quod non viuit, viuificare non poteſt. Item ſi brutum animal conſtat ex ſpiritu qui ſit corpus in ſuo proprio corpore, illa duo corpora ad quem communem tertium copulantur? (g) Item, ſpiritus bruti totus eſt in ſingulis partibus corporis, ſicut ſpiritus hominis: ergò incorporeus eſt; hoc enim incorporei eſt, & non corporei. Alio etiam modo probatur animam hominis perire cum corpore: Sicut poſt mortem bruti nullum apparet veſtigium animæ, ita poſt mortem hominis, nullum veſtigium animæ remanet.

CAPVT

Cap. 27.

(a) Omnia præcedentia ab initio capitis deerant in exemplari M. S. *(b) In impreſſo habetur,* corpus, aut incorpus. *(c) In impreſſo, ſenſus hîc etiam confuſus.* *(d) Pro* incorporeus, *in impreſſo iterum habetur,* incorpus, *vti etiam in alijs pluribus locis.* *(e) Præcedentia hîc etiam mirè confuſa in impreſſo, vti etiam & immediatè ſequentia* *(f) Hîc etiam in impreſſo, quædam omiſſa ſunt & reliqua ſine ſenſu.* *(g) In impreſſo hîc rurſus quædam omiſſa ſunt.*

CAPVT. XXVIII.

Solutio ad prædictas Authoritates & rationes, ostēditur quod anima non perit cū corpore.

Contra prædictas Authoritates, hanc damus solutionem, Quod Salomon ait, *vnum esse interitum hominis & iumenti*, referendum est ad spiritum physicum, non ad spiritum rationalem.

Eccles. 3. supra.

Est namque in homine duplex spiritus, spiritus rationalis & incorporeus, quo non perit cum corpore; & alius qui dicitur physicus siue naturalis, quo mediante anima rationalis vnitur corpori, & hic spiritus est subtilior aëre, & etiam igne, (a) quo mediante fit sensus & imaginatio: Et ille perit cum corpore. Talis spiritus naturalis est in corpore bruti animantis, & illud vegetat, & perit pereunte corpore. Et secundum hoc ait Salomon, quod *vnus est interitus hominis & iumentorum*, quantum ad corpus & spiritum physicum.

Spiritus duplex in homine rationalis, & Physicus, seu naturalis.

(b) Quod autem anima dicitur esse in sanguine, non ad animam referendum est, sed ad vitam animalem, (c) hic enim sumitur hoc nomen, *anima*, in designatione vitæ temporalis, quæ penes sanguinem consistit. Vndè & in Euangelio legitur: *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* (d) Quod autem dicitur, *Spiritus hominis vadens & non rediens*, sic intelligendum est, vadens in peccatum per se, & non rediens ad bonum per se.

Anima quomodo dicatur esse in sanguine.

Anima sumitur pro vita temporali.

Ioannis 15. v. 13.

Psal. 77. supra.

Rationibus ita respondemus: dicimus quod spiritus bruti animalis, corporeus est & penes corporalitatem corruptio; spiritus verò rationalis qui est in homine, incorporeus est, & ideò incorruptibilis, quia penes incorporeitatem incorruptio, sicut in sequentibus ostendetur. Quod autem spiritus bruti animalis sit corporeus, multipliciter probatur; Vt naturalis testatur ratio, spiritus bruti animalis originem habet ex secundâ digestione quæ fit in hepate, & nihil aliud est quam tenuis fumus qui ex illâ digestione nascitur, qui dicitur naturalis in hepate, vitalis in corde, animalis in capite. Prætereà, eo (e) mediante; anima rationalis vnitur corpori hominis. Oportet ergò quod spiritus ille habeat aliquam affinitatem cum animâ rationali, quoad subtilitatem scilicet & agilitatem, cum corpore, corporeitatem. (f) Prætereà, ad spiritum incorporeum propter subtilitatem & perspicacitatem, pertinent quinque potentiæ, vt, Sensus, Imaginatio, Ratio, Intellectus, & Intelligentia. In spiritu verò Bruti, (g) non habent locum nisi duæ potentiæ, quæ circa corporalia versantur. (h) Videtur ergò quod & ipse spiritus sit corporalis, cum in eo non vigeant nisi potentiæ percipiendi corporalia. Item, si duo spiritus incorporei sint in corpore hominis (i) videtur quod corpus sit animatum duabus animabus, vel quod alter superfluat spiritus.

Spiritus naturalis, seu animalis, corruptibilis est. Cap. 28.

Spiritus bruti, vndè trahat originem.

Spiritus naturalis, vitalis, & animalis.

Spiritus rationalis, 5. haber potentias.

Dicimus etiam quod aliâ significatione illud quod vegetat corpus bruti dicitur spiritus, scilicet à spiratione, in corporea subiecta; In incorporeâ autem substantiâ dicitur spiritus à spiritualitate, quia spiritualis naturæ est. Spiritus verò bruti dicitur spiritus, quia est spirantis naturæ, quia brutum animal facit spirare. Vegetabile, etiam quo corpus bruti vegetatur, sub hoc genere spiritus continetur, quià spiritualis naturæ non est; & quamuis quædam potentiæ spiritus conueniant illi vegetabili, non tamen sequitur quod

Spiritus bruti, vnde vocetur spiritus.

Ee 5

(a) *In impresso, hæc omnia confusa sunt.* (b) *Hic rursus omnia confusa in impresso.* (c) *Impressum habet*, Spiritualem. (d) *Præcedens periodus deest in M. S. optimè tamen hic quadrat.* (e) *Duo hæc verba desunt in impresso.* (f) *In impresso hic habetur* corpore corporatur, *sine vllo prorsus sensu.* (g) *In impresso omissum est verbum*, Bruti. (h) *In impresso sic*: quia contra corporalia verterentur. (i) *In impresso sic*: spiritus in corpos, sunt in corpos homines.

quod idem sit spiritus. Sic multæ proprietates bruti animalis conueniunt homini, vt grossibilitas, mortalitas, &c. non tamen ideò brutum animal est homo, vel humanæ naturæ est.

Boëtius explicatur. Cum autem Boëtius hanc ponit diuisionem spirituum, vt alius sit rationalis, alius irrationalis, non sumit hoc nomen, *spiritus*, in designatione spiritualis naturæ, sed potius, vegetabilis, quæ facit spirare, vt sit sensus: Spirituum, id est, vegetabilium spirare facientium, alius rationalis, alius irrationalis est. Potest etiam illud vegetabile quod vegetat corpus bruti, dici spiritus, comparatiuè, respectu grossiorum (k) corporum, quia subtilius corpus est, quàm quædam alia animata corpora. Vndè aër solet dici spiritus, & quædam consonantes dicuntur mutæ non quià nullum faciant sonum, sed quia minorem quàm vocales & semiuocales.

Vegetabile dicitur spiritus.

Consonantes mutæ, cur sic dictæ.

Ad sequentem obiectionem, dicimus, quod spiritus bruti habet qualitates sensu perceptibiles in sui naturâ, sed tantæ est subtilitatis, quod sensus perceptionē subterfugit, sicut aër.

Spiritus bruti subtilior est aëre. Cum ergò aëre subtilior sit, non est mirum si ipse non ostenditur. (l) etsi ipse sensibus non subiacet actualiter: tamen naturâ sensibilis est. (m) Et sicut sensus deficit circa maxima & minima; ita circa minus subtilia. (n) Quod autem omne corpus dicitur animatum vel inanimatum, falsum est: Lapis enim nec est animatus, nec inanimatus. Illa namque corpora dicuntur inanimata, quæ naturaliter possunt animari, & quibus debetur animatio, etsi non animantur. Dicimus ergò quod spiritus bruti etsi corpus sit, nec animatus est nec inanimatus. Vel dicere possumus, quod omne corpus est animatum vel inanimatum, & quod spiritus bruti est corpus inanimatum, animans tamen aliud corpus, nimirum corpus bruti. Quamuis autem duo corpora conueniant in constitutione bruti, non est tamen necesse vt copulentur ad communem terminum, (o) hoc enim conuenit partibus continuis. Spiritus autem bruti physicus venit in constitutionem bruti animalis per infusionem, vel per unionem, & non per continuationem. Spiritus etiam bruti non est totus in singulis partibus, sed secundum diuersas sui partes in diuersis.

Non omne corpus est animatum vel inanimatum. Corpus inanimatum, quod.

Spiritus bruti, vtrum sit animatus, vel inanimatus.

Spiritus bruti, qualiter sit in bruto.

Dicimus etiam quod multa vestigia remaneant animæ rationalis. Legitur enim in sacris Scripturis animas post mortem apparuisse multis. Et Christus in Euangelio ait, quod *anima Lazari post mortem delata est ab Angelis in sinum Abrahæ; diues verò*, id est, anima diuitis sepulta est in Inferno. Math. 27. v. 53. Luce. 16.

CAPVT XXIX.

Quibus Authoritatibus Theologorum probatur, quod anima humana sit immortalis.

Animæ immortalitas probatur.

QVod autem humana anima sit immortalis, tam Authoritatibus Theologorum & Philosophorum, quam etiam rationibus probatur, vt suprà diximus. Christus in Euangelio contra Sadducæos, probans animam non perire cum corpore, ait: Non legistis, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus viuorum, & non mortuorum.* Marc. 12. v. 26. & 27. Malis etiam in die Iudicij, vt idem protestatur, dicetur, *Ite maledicti in ignem æternum.* Math. 25. 41. Illi quibus hoc dicetur, punientur in anima & corpore, & æternaliter; ergò anima est superstes post mortem. Paulus etiam ait, quod *Sancti rapientur obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erunt.* 1. Thess. 4. v. 16. Et Ioannes in Euangelio ait: *Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Ioannis 5. v. 29.

CAPVT

(k) In Impresso, pro grossiorum, *absurdè habetur*, religiosorum. (l) *In Impresso*, si sensus non offendit. (m) *In impresso iterum vitiosè* tamen non sensibilis est. (n) *Vltimum hoc verbum iterum omissum est in impresso.* (o) *In Impresso hic rursus omnia confusa, & quædam etiam omissa.*

CAPVT XXX.

Quibus authoritatibus gentilium Philosophorum probatur, quod anima humana sit immortalis.

ET quia ferè quælibet summula (a) noui testamenti hoc clamat, ad authoritates gentilium Philosophorum stylum vertamus, vt erubescant Christiani illam veritatem diffiteri, (b) quam confessi sunt Philosophi gentiles.

Animæ immortalitatem docet Mercurius Trismegistus. Ait Mercurius in Asclepiâ, *omnis enim immortalis est anima.* (c) In Aphorismis etiam (d) de essentiâ summæ bonitatis legitur quod anima est in horizonte æternitatis, & antè tempus nomine æternitatis. Hic designatur perpetuitas. est ergo sensus: Nomine æternitatis, & antè tempus æternitatis, anima est in horizonte, (e) etiam & in termino perpetuitatis, qui est perpetuitas in animâ, id est, quod finitur in animâ, id est, non protenditur vltra animam; & est supra tempus, vocatur hîc memoria (f) habens principium & finem: ergò anima etsi habuerit principium, non habebit finem. Item Virgilius. Virgilius etiam de animâ tantum loquens ait:

Vitaque cum gemitu fugit indignata
sub vmbras.

Id est, anima tantum recedens à corpore, cum indignatione descendit ad inferos. Hîc insinuauit Virgilius animam esse superstitem post mortem. Tullius quoque Cicero. Et Tullius in Rhetoricâ, ait, quod probabile videtur Sapientibus, pœnas esse paratas animabus malorum apud Infernum. Si animabus malorum pœnæ paratæ sunt, apud inferos; ergò animæ sunt superstites post mortem. Item Mercurius, in Asclepia ait, quod animæ post dissolutionem coguntur credere pœnis (g), quæ in vitâ noluerunt credere verbis. Plato. *Plato* etiam in *Thimeo* ait, animas post dissolutionem varijs affligi pœnis. Immortalitatem etiam animæ in *Phredone* multipliciter probat. Sed quia Authoritas cereum habet nasum, id est, in diuersum potest flecti sensum, rationibus roborandum est.

CAPVT XXXI.

Quibus rationibus probatur quod anima humana sit immortalis.

Animæ immortalitas rationibus probatur. QVidquid corrumpitur, aut corrumpitur ex dissonantiâ partium, vt corpus, aut fluxu materiei, vt proprietas. Omnis enim proprietas in se immutabilis est, quod autem desinat, ex fluxu materei in quâ est, habetur. Corruptionis principia. Vnde Boëtius in Prologo super Arithmeticam (a) ait, Sapientia est speculatio (b) earum rerum qui sui immutabilem sortiuntur substantiam, id est proprietatem: Anima autem non est substantia corporea, ergo ex substantiâ partium corrumpi non potest, quiâ simplex est, proprietas autem sine formâ non est, quia substantia est, & ex fluxu materiei corrumpi non potest, quia in materiâ non est. Ergò incorruptibilis est. Quod autem incorporea sit, multiplici ratione probatur, v. g. hoc genus, spiritus, continet sub se has species, animam & Angelum; ergò Angelus incorporeus non est, vel anima est etiam incorporea. Item, Anima non suscipit dimensiones corporis, ergò corporea non est. Item, Anima vel à se, vel ab alio habet, comprehendere spiritualia & incorporea, sed non ab alio; ergò à se, & ex propriâ vi; ergo spiritualis est & incorporea; quod enim homo incorporea percipit, non habet ex se, sed ex anima.

Præterea, quæ corporeâ voluntate mouentur & sensitiuâ, non habent ex hoc

Cap. 30. (a) *In impresso habetur*, syllaba. (b) *In impresso*, diffinire. (c) *M. S. hic addebat*: sed non uniformiter cuncti. (d) *M. S. sequentia omnia tribuebat Tullio.* (e) *In impresso hac clarius fit*: Anima est in horizonte æternitatis, id est, in tempore perpetuitatis. (f) *Impress.* mors. (g) *Impressum habet*, cedere pœnis. Cap. 31. (a) *Impressum habet*: Aristotelem. (b) *Impress.* speculum.

hoc quod sunt corpora, quia si hoc esset, omnia corpora conuenirent in hoc. Item, si ipsa corpora habent sentire & mouere ex seipsis, tunc sunt ipsa causa sui motus & sensus: Et si hoc esset, nunquam quiescerent à voluntario motu; *quamdiu enim causa est secundum quod est causa, nunquam cessat effectus*? ergo corpus non habet moueri a voluntario motu & sensu, sed mouetur ab animâ: ergò anima est incorporea. (c) Item, nullum corpus aliquid agit ex hoc quod est corpus, alioquin ageret illud. Sed multæ sunt actiones corporis; nullam igitur earum agit corpus, ex hoc quod est corpus, sed omnis actio eget agente, quia non est res per se existens. Ergò aliud præter corpus, est causa actionum corporis. Item, corpora sunt continua, & composita ex partibus, continuatio autem non fit, nisi per motum partium compositi, & per retractionem aliarum ab alijs, & per uniuscuiusque earum in suo loco retentionem. Sed non est ex partibus, se coniungi, (d) cum earum potius sit natura, ire in diuersas partes. Necesse est igitur vt sit ibi in essentia, præter corpus, quæ id faciat. Item, possumus intelligere, id quod vegetat corpus, (e) non intellectâ corporeitate: ergò non est corpus, si enim substantialiter esset corpus, sine corporeitate intelligi non posset. Ex prædictis, patet animam esse incorpoream, & ita incorruptibilem, quià si anima est incorporea, est sicut Angelus, quâ ratione anima est immortalis, & anima. Item ad idem probandum possumus uti eâ insinuatione quâ usus est quidam Religiosus contra Philosophum (f) qui negabat animam esse immortalem. Ait enim: Aut anima est mortalis, aut immortalis: Si mortalis est anima, & credis eam esse immortalem, nullum tibi indè prouenit incommodum; Si autem est immortalis, & credis eam esse mortalem, aliquod potest tibi indè prouenire incommodum: ergò melius est vt credatur immortalis quàm mortalis. Quia vt ait Aristoteles, in libro de eligendis duobus propositis, si istius est consecutiuum malum, & illius est consecutiuum bonum, magis est illud eligendum cuius est consecutiuum bonum, quam aliud cuius est consecutiuum malum. Item in Aphorismis de essentiâ summæ bonitatis, legitur, quod res destructibiles (g) sunt ex corporeitate, non ex incorporeitate. Item exsufflabimus omnia merita Sanctorum, tam veteris quam noui testamenti, si dicamus meritis eorum post mortem nulla esse reddenda præmia. Quia si hoc esset, testante Apostolo, sancti miserabiliores essent omni creaturâ.

Corpus mouetur ab animâ.

Continuatio quomodo fiat.

Animam incorpoream esse demonstratur.

Aristoteles

Capvt XXXII.

Quibus Authoritatibus & rationibus probatur quod Christus verè fuerit Filius Dei.

Patet ex præmissis, Christum veram carnem assumpsisse, & verum hominem fuisse, verè passum, resurrexisse à mortuis, veram futuram mortuorum resurrectionem, & in propriâ carne. Propter prædictas rationes, dicunt quidam hæretici, Christum veram quidem carnem habuisse, sed Filium Dei non fuisse. absurdum enim iudicant asserere, Filium Dei assumpsisse carnem. Sed, quod Christus verè Filius Dei fuerit, & Authoritas clamat, & ratio. Ait enim Christus, *Ego & Pater vnum sumus*. Sed absit Christum mentitum fuisse: ergò vel Pater non erat Deus, vel Christus erat Deus. Sed Deum vocat Patrem suum, ergò ipse erat Filius Dei. Erubescant ergo hæretici hoc diffiteri (a) quod dæmones etiam coacti sunt confiteri dicentes: *Iesu Fili Dei viui, vt quid venisti ante tempus torquere nos?* Et Ioannes Euangelista clamat eum esse Deum dicens: *& Deus erat verbum.* Et Paulus in epistolâ ad Hebræos, ait de Christo: *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Item Ioannes in epistolâ canonica: *Tres sunt qui testimonium*

Christum fuisse verum Dei Filium, probatur Authoritatibus.

Matthæi 8. v. 29.

Ioannis 1.

Ad Hebræos 1. 7. 3

(c) *In impressum vitiose habet*, in corpore. (d) *In impresso habetur*, per se coniungi. (e) *In impresso omittitur*, corpus, *sed malè*. (f) *Impressum habet*, Philippum. (g) *Impress.* deflectibiles. (a) *In impresso malè*, diffinire.

Prima Ioannis 5. v. 7. & 8. *monium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres vnum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terrâ, spiritus, aqua, & sanguis.*

Christus verus Deus & homo. Hic insinuat Ioannes Christum verum fuisse hominem, & verum Deum, & verum Dei filium. Item per opera miraculosa quæ ipse fecit, quæ nemo alius facere potuit, probari potest, ipsum necessariò fuisse Deum. Vndè & Ioannis 10. v. 38. ipse ad Iudæos ait: *Si verbis non creditis, operibus credite.* Item ipse ait: Lucæ 10. v. 18. *Sathanam se vidisse de cælo cadentem tanquam fulgur.* Sed hoc factum est in mundi initio: Ergò Christus fuit initio mundi: sed tunc non fuit homo, vel alia creatura; ergo Creator. Item Ioannis 8. v. 58. ipse ait: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Item Ioannes ait, per ipsum esse factam omnem creaturam: ergo non est pura creatura, per quem facta est omnis creatura.

CAPVT XXXIII.

Opinio quorundam hæreticorum, qui dicunt, quod Christus assumpsit corpus cæleste, & quod Beata Maria in cælo fuit creata, & quod nec Patrem nec Matrem habuit.

Christum habuisse corpus cæleste fabulantur hæretici. ALij verò hæretici dogmatizant, Christum, corpus cæleste assumpsisse, & Beatam Virginem in cælo creatam fuisse, & de cælesti naturâ; & ita Christum de Beatâ Virgine carnē cælestem assumpsisse: quod varijs modis probare conantur. 1. Cor. 15. v. 47. Ait Apostolus: *Qui de terrâ, terrenus est, qui de cælo, cælestis.* Hic videtur insinuare Apostolus, quod sicut corpus Adæ de terrâ plasmatum, ita corpus Christi de cælò formatum sit. Vndè dicunt illum cælestem hanc substantiam in monte Thabor discipulis ostendisse, quando transfiguratus est. Hoc etiam affirmant, quod in nullâ canonicâ Scripturâ inuenitur, Beatam Virginem Patrem vel Matrem habuisse.

Et quia Christus tam subtilem naturam assumpsit, de clauso vtero exire potuit, & etiam super mare siccis pedibus ambulare potuit. Propter hoc, dicunt Christum non comedisse: non enim cælestis natura alimonia indigebat, potius enim naturâ spiritualis erat, quàm animalis.

CAPVT XXXIV.

Solutio Præmissorum, quod Christus verè carnem humanam assumpserit, & quod B. Maria Patrem & Matrem habuerit.

PRædictis respondentes, dicimus, quod Christus verè fuit cælestis, quia cælestem vitam ducens; cælestis, quia cælitus natus: cælestis, quia Deus. Christus quâ ratione dicatur cælestis. Nec ideò (*a*) fuisse dicitur de cælo, quia de cælesti substantiâ corpus acceperit; sed quia de cælo descendit, id est, de immensitate Patris, & cælesti eius naturâ egrediens, in mundum venit.

Adam verò de terrâ verè plasmatus, & verè terrenus, quia terrenis intentus. (*b*) Quod autem immensitas Patris vel ipsius natura dicatur cælum, frequenter in sacrâ scripturâ reperitur. Vt ibi: *Qui de terrâ est, de terrâ loquitur, qui de cælo venit: super omnes est.* Ioannis 3. v. 31. Et Ioannes: *Tres sunt qui testimonium dant in cælo*, id est, cælesti naturæ Christi, id est, diuinæ. Prima Ioan. 5. suprà. Et alibi: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo.* Ioannis 3. v. 13. Et, vt suprà dictum est, ostendit illam humanæ carnis glorificationem, (*c*) quam Sancti cum Christo sunt habituri. Si cælestem naturam assumpsit, quomodo in illâ passus? quomodo crucifixus? Prætereà, si in monte Thabor cælestem naturam ostendit quam in se habebat, quomodo anteà velauerat, vel velaturus erat?

Cap. 34. (*a*) *In impresso habetur*, omninò, *nostra tamen lectio conuenientior.* (*b*) *In impresso*, terrenus interitus. (*c*) *In impresso malè*, illam habere carnis glorificationem.

carne nostra, vel non? Si carne nostrâ, ergò duplicem naturam habuit, cælestem & humanam. Si non carne nostrâ, quâ aliâ substantia? Si nullâ aliâ, quare non apparebat cælestis natura.

Quod autem B. Virgo Patrem & matrem habuit, & ita nostræ naturæ fuerit, ex sacrâ Scripturâ manifestum est. Ait enim Angelus ad Mariam: *Ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute suâ.* Ergo si Beata Maria cognatam habuit, vel ex parte Patris, vel ex parte matris cognata (d) eius fuit. Item in Ioanne legitur: *Erat autem iuxta crucem mater Iesu, & Maria soror matris eius, & Maria Cleophæ.* Eâdem ratione quâ sororem habuit, verum est Patrem & matrem habuisse. Alibi etiam in Euangelio fit mentio de sororibus Mariæ matris Iesu. Præterea, Iacobus filius Alphæi, dicitur Frater Domini, id est, cognatus, quia mater eius & Mater Iesu erant Sorores. In Epistolâ etiam Pauli ad Romanos, habetur, *qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.* Si Christus descēdit è semine secundum carnem, & non descendit nisi mediante Beatâ Virgine; ergò gloriosa Virgo fuit de semine Dauid; & fuit nostræ naturæ, non cælestis.

Lucæ 1. v. 36.

Ioannis 19. v. 25.

Matth. 15. 55.

Ad Rom. 1. v. 3.

Maria ex semine fuit Dauid.

Si dicant Dauid habuisse duos Filios, vnum bonum, & alium malum, & de bono per Mariam Christum descendisse, non minus erit euidens Mariam de Dauide descendisse, & ita aut Beata Maria nostræ naturæ fuit, aut Dauid, sicut ipsa, cælestem naturam habuit, & similiter illi qui de Dauid descenderunt.

Quod autem de Dauid qui fuit homicida & Adulter, Christus secundum carnem descendit, manifestè ostendit Paulus in Epistolâ ad Romanos, dicens, *Solus Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, &c.* In his verbis ostendit Apostolus Deum veracem esse in promissis: quia quamuis Dauid peccauerit in homicidio & adulterio, tamen voluit Deus implere quod ipsi promisit, quod de semine eius nasceretur Christus, quod & factum est, quia peccatum Dauid dimisit, & de semine eius descendit Christus.

Ad Rom. 3. v. 4.

Deus verax in promissis.

Quod autem de clauso vtero Christus exiuit, non fuit ex subtilitate naturæ, sed potius factum est miraculosè, sicut & suprà dictum est: Similiter, quod siccis pedibus supra mare ambulauit. Quia qui omnia fecit ex nihilo, exire potuit clauso vtero & super mare ambulare sicco pede.

Quod autem Christus comederit, superius satis diligenter probatum est.

Præterea, cum Christus legatur multos suscitasse, probabile est, quod eius fuit creare, cuius fuit suscitare. Hæc omnia inconuenientia sequuntur illos, qui dicunt esse duo rerum principia. Præterea, si quis hoc confitetur, tenetur concedere quod ipse sit seruus diaboli, & quod teneatur obedire diabolo, & facere voluntatem eius, & non voluntatem Dei.

CAPVT XXXV.

Quibus Authoritatibus & rationibus conentur probare hæretici, quod lex Mosaica data sit à diabolo.

Nunc ad secundum hæreseos articulum transeamus. Præfati Religionis Christianæ hostes, asserunt, à Principe tenebrarum, id est à Deo maligno legem Mosaicam esse datam: A Principe verò lucis, id est, à Deo benigno, legem Euangelicam: Vt sicut duo principia rerum, ita ab eis duo sint tradita testamenta. Quod autem dator veteris testamenti malignus fuit, multipliciter volunt asserere, vt hoc modo: Malignus fuit qui colligentem ligna in Sabbatho, sine omni misericordiâ lapidari præcepit. Item, quomodo bonus esse potuit; qui in multis homicidium exercuit? (a) Item, quæ iustitia fuit, quod Dauid homicidæ,

Legem Mosaicam fuisse malam, nec à Deo datam contendunt heretici.

Num. 15. v. 35.

2. Reg. 12. v. 13.

(d) Impressum cognatio. (a) Impressum: perpetrauit.

cidæ, periuro, adultero, superbo pe-
1. Reg. 15. percit, & Saul quia Regem Amalechitarum ad vitam seruauerat, reprobauit? Item, lex Mosaica, lex mortis, lex peccati dicitur; ergo mala fuit.
Ad Rom. 5. v. 20. (b) Item Apostolus ait: *Lex subintrauit vt abundaret delictum*. Et alibi ait, quod *lex neminem ducit ad perfectionem*. (c) Item, si lex Mosaica bona, quare deleta? Item, si aliquis legem Mosaicam obseruaret, mortaliter peccaret; ergò lex Mosaica modò mala est; ergò & mala fuit, vel ea quæ fuit bona, incepit esse mala.

CAPVT XXXVI.

Prædictarum authoritatum & rationum infirmatio. Et, quod lex Mosaica à Deo benigno data sit.

Legem Mosaicam fuisse bonam, & à Deo probatur.

AD hæc dicimus, quod quãuis Deus omnipotens veteris legis fuerit institutor, non ideò iniustus fuit, quod colligentem ligna in sabbatho, lapidari præceperit: Sed hoc ideò iussit, vt refrænaret superbiam filiorum Israël, qui dicebant; non deest qui impleat, sed deest qui iubeat: Et vt cognoscentes infirmitatem suam in honore legis, non de se præsumerent, ad gratiam Dei consurgerent. Dicimus etiam quod Dei iustitia multos occidit, qui ita erant duræ ceruicis, quod nullo modo corrigi poterant: rationaliter ergò puniti sunt, vt pœna quorundam esset metus aliorum. Et etiam ad nostram instructionem, vt sciamus (a) nos grauius esse puniendos qui gratiam Christi accepimus, si errauerimus, quàm illos. Attestante namque Apostolo, *omnia quæ in veteri testamento scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*. Multi etiam illorum qui puniti sunt temporaliter, ad hoc temporali pœnâ puniti sunt, vt æternaliter non punirentur.

Morte puniri subinde possunt malefactores.

Ad Rom. 15. v. 4.

In hoc, misericorditer etiam Deus egit cum eis, quod citius de medio rapti sunt, quia si diutius viuerent, magis peccarent, & sic grauius punirentur. Dicimus etiam, insanum esse de Dei iudicijs disputare.

Dei misericordia elucet etiam in punitionibus.

Præterea, Dauid de peccatis suis pœnituit, & ideò Deus ei pepercit; in hoc ergò misericors fuit: Saul verò, quantò magis peccabat, tantò magis contra Deum superbiebat, & de die in diē in maius peccatū descendebat.

Lex Mosaica non dicitur lex peccati, vel mortis, quod esset efficiens causa peccati, vel efficiens causa mortis temporalis vel æternæ, sed quia fuit occasio peccati, vel mortis, quia

Lex Mosaica quomodo dicatur lex peccati.

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. (b)

Concupiscentia enim aliquantulum sopita erat, per legis traditionem magis excitata fuit, & contra (c) legis traditionem incanduit: & ita lex peccati occasio fuit, non tamen ideò vituperanda est, sed potius hominis concupiscentia: Lex enim data est à bono, & non à malo. Sicut medicina, quæ datur isti ægroto ad bonum, & non ad malum; si Ægrotus inobediens fuerit, erit in perniciem, non in salutem; non tamen ideò medicina vituperanda est, sed hominis inobedientia.

Similiter dicebatur lex mortis, quia præcipiebat transgressorem temporaliter puniri, & iuste; vel si non puniebatur pro trangressione legis, puniebatur æternaliter. Eâdem ratione dicit Apostolus, *Lex subintrauit, vt abundaret delictum*. Ipsa enim lex manifestauit peccatū; quia ante legis traditionē, quædam peccata putabantur non esse peccata, vel non putabantur tanta esse, quanta

Ad Rom. 5. suprà.

Cap. 35. (b) *Impress.* à malo fuit (c) *M. S.*, *& benè* ad perfectum.
Cap. 36. (a) *In Impresso*, sentiamus. (b) *In Impresso vitiosè*, eaque negant. (c) *In Impresso malè prætermissum est verbum*, contra.

quanta erant. Ideo dicitur, quod lex neminem duxerit ad perfectum: quia bonum opus quod erat in homine ex legis obseruatione, in morte hominis non perficiebatur, quia præmium non consequebatur; meritum enim perfici, (*d*) nihil aliud est, quam præmium consequi. Tempore enim veteris legis qui decedebat, propter legis obseruationem non consequebatur æternam remunerationem, quia clausa erat ianua paradisi, & antè eam rumphæa posita. Dicimus etiam quod lex non est deleta quia mala, sed minus bona; minus enim bona, magis bonis cedere debent. Præterea, lex vetus erat promissionis, lex euangelica solutionis: soluto ergò promisso, debet cessare promissio; & veniente veritate, debet vmbra cessare. Dicimus etiam, quod lex ad tempus data est, non ad permanendum; ergò, quia venit veritas, cessat vmbra. Non ideò tamen aliquis peccaret, qui legem obseruaret, quia lex mala esset, sed quia lex vetus modò locum non habét.

Meritum perfici quid sit.

Lex Mosaica quare abrogata.

Quod autem lex Mosaica bona fuit, & à Deo data, cum Authoritatibus clamant rationes. Ait namque Apostolus: *lex quidem bona, iusta, & sancta.* Idem in principio Epistolæ ad Romanos: *Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis Sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.* Ecce, scripturas veteris testamenti vocat sanctas; & sic scripturæ veteris testamenti bonæ sunt, & à bono Deo editæ. Item idem ait in Epistolâ ad Hebræos: *Multifariè, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula.* Hîc insinuat Apostolus, Deum patrem locutum fuisse in Prophetis, à simili in Moyse: & sic innuit, scripturas veteris testamenti à Deo Patre esse editas. Item in Matthæo legitur: *non veni legem soluere, sed adimplere. Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Et alibi: *Omnia quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc est enim lex & Prophetæ:* Et alibi: *Ecce vnus accedens ait illi: Magister bone, quid faciam vt habeam vitam æternam? Et ait illi: Quid me interrogas de bono, vnus est enim bonus, Deus: Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, quæ? Iesus autem dixit: non homicidium facies, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, honora Patrem & matrem tuam, dilige proximum tuum sicut teipsum.* Item in Actibus Apostolorum, introducitur Paulus loquens in hunc modum: *Viri Israëlitæ, & qui timetis Deum, audite: Deus plebis Israël, elegit Patres nostros, & plebē exaltauit vt essent incolæ Ægypti, & in brachio excelso eduxit eos ex ea.*

Ad Rom. 7. v. 12.

Rom. 1. v. 1.

Ad Heb. 1. v. & 2.

Matth. 5. v. 17.

Ibidem. v. 18.

Matth. 7. v. 12.

Matth. 19. v. 16. & sequent.

Act. 13. v. 16 & 17.

Item Stephanus in Actibus Apostolorum: *Facta est ad Moysen vox Domini dicens: Ego sum Deus Patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Item Petrus ait: *hoc primum intelligentes quod omnis scripturæ Prophetia propriâ interpretatione non fit: (e) non enim voluntate humanâ allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Item Petrus: *habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes quasi lucernæ lucēti in caliginoso loco.* Item: *omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Et Petrus de Iohele inducit testimonium dicens: *Erit in nouissimis diebus, effundam de spiritu meo super omnē carnem, prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ.* Et Dominus in Euangelio ait: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Item: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim scripsit: quod si litteris illius non creditis, quomodò verbis meis credetis?*

Act. 7. v. 32.

2. Petri 1. v. 20.

Ibidem v. 19.

2. Timot. 3. v. 16.

Act. 2. v. 17.

Matth. 4. v. 4.

Ioannis 5. v. 46.

(*d*) *In Impresso, hîc omnia confusa, & sine sensu.* (*e*) In Impresso hæc aliter habentur, verùm lectio nostra textui conformis est.

Lucæ 16. v. 29. credetis? Item *habent Moysen & Prophetas, audiant illos. Si Moysen & Prophetas non audierint, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Sed Christus resurrexit à mortuis; ergò qui non audit Moysen & prophetas, non credit Christo, si verum sit illud Euangelicum, quod impossibile est, non est verum. Item: *incipiens à Moyse & omnibus Prophetis.* Item, *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ.* Item: *Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me in lege, & prophetis, & psalmis:* Item in Euangelio: *quem scripsit Moyses & Prophetæ, inuenimus Iesum à Nazareth.* Item Lucas: *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt puerum Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini.*

Lucæ 24. v. 25. Lucæ 24. v. 44. Ioannis 1. v. 45. Lucæ 2. v. 10.

Ecce habes legem Moysi legem Domini: ergò qui contradicit legi Moysi, contradicit Domino. Item Paulus: *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea.* Item Paulus: *Spiritum nolite extinguere, Prophetiam nolite spernere.* Et Petrus in Actibus Apostolorum: *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.* Item Petrus: *Deus autem qui prænuntiauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* Item Iacobus: *Qui autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.* Item Paulus in epistolâ ad Hebræos, inducit authoritatem de Gedeone, Barah, Samsone, Iephte, Dauid, Samuele, & alijs Prophetis. (*f*) Item Paulus: *Sic deseruio Deo Patri meo, credens omnibus quæ in lege & Prophetis scripta sunt.* Et quatuor Euangelistæ, interponunt Prophetas, Isaiam, Hieremiam, & cæteros prophetas. Et Dominus in Euangelio, Dauid inducit & alios Prophetas in testimonium.

Gal. 3 v. 10. 1. Ad Thessal. 5. v. 19. Act. 10. v. 43. Act. 3. v. 18. Ad Hebræos 11. v. 32. Act. 24. v. 14.

Prætereà, quomodo negabitur Lex esse bona, cum præcepta, quæ in ipsâ continentur, sint bona & sancta? vt præcepta decalogi: honorā patrem tuū & matrem tuam; non occides, non mœchaberis: non furtum facies, & similia. Item, si diabolus præcepta dedisset, non dedisset præcepta ad vitandum malum, sed potius ad faciendum malum quàm bonum. Prætereà, lex Mosaica prohibet malum, & præcipit bonum ergo bona est. Item, ex transgressione legis peccabat quis mortaliter: ergò ex obseruatione eius merebatur. Item, Christus etiam suscepit Sacramenta legis; ergo ipsa erant bona, & sic, lex bona erat.

CAPVT XXXVII.

Quibus authoritatibus, & rationibus probant hæretici Patres veteris testamenti malos fuisse, & esse damnatos.

Patres veteris testamenti esse damnatos, nugantur hæretici.

DIcunt similiter Patres veteris testamenti fuisse malos, quod multipliciter probare conantur: dicunt enim Moysen propter peccatum à terrâ promissionis alienatum, quia scilicet de potentiâ Dei dubitauit, quia homicida fuit, quia Æthopissam duxit, quia exercitum in humani generis necem duxit. Aaron etiam asserunt damnatum, quia vitulum conflatilem fecit, quia ad aquas contradictionis cum Moyse dubitauit, (*a*) & ideò terram promissionis non intrauit. Abraham damnant, quia proprium filium suum immolare voluit, in quo legi naturæ obuiauit, hoc enim benignus Deus non imperauit, sed malignus. Similiter Isaac damnant, quia vxorem suam mentitus est sororem suam esse; sicut & Abraham Pater eius fecerat. Iacob etiam damnant, quia primogenita fratri subripuit, Patrem per mendacium decepit,

Exodi 2. Exodi 32. Num. 20. Gen. 22. Gen. 26. Gen. 21.

(*f*) *Impressum, pro Gedeone, habet,* Hedora, *fortè dicere volens,* Debora. (*a*) *In impresso omnia hîc confusa hoc modo:* ad aquas contradixit, mox dubitauit.

Cap

Gen. 27. decepit, dicens; *Ego sum primogenitus tuus Esau.* Gen. 9. Noë quoque reprobatur, quia inebriatus est, & femora sua turpiter denudauit. Similiter Enos filium Seth damnant, quia primus Idola inuenit. Gem. 5. Nec ab hâc damnatione Enoch excipiunt: dicunt enim eum propter enormitatem culpæ de medio raptum esse, & damnatum. Iosue quoque damnant, quia sine ordine iudiciario innumerabiles morti addixit. *Iosue per totum lib.* Similiter & Samson, quià alieniginam duxit, fornicator fuit, & seipsum occidit. *Iudic. 14.* Iephte quoque condemnant, quia propriam filiam immolauit. *Iudic 11.* Similiter & Gedeon, qui contra Dei præceptum, proprium sibi tabernaculum fecit, & se Sacerdotem instituit. *Iudic 6.* Ob eandem causam reprobant Loth, quia inebriatus proprias filias cognouit. *Gen 19.* Similiter & Dauid, quia fuit adulter & homicida. Iob etiam, quia se iniustè punitum asseruit. Et quid opus narrare per singula? Omnes Patres veteris testamenti æternæ subijciunt damnationi. (*b*) quia propter enormitatem peccati ad Inferos descendisse credunt, qui præter alia peccata, legem à diabolo traditam obseruabant. (*c*) Idem suis rationibus probant: dicentes: Ad quid Patres veteris testamenti descendebant ad Infernum, nisi propter enorme peccatum: In inferno autem nulla est redemptio: Ipsi ergo redempti non sunt, ergò damnati. Scriptum est etiam in lege, *Maledictus qui non impleuerit vniuersa quæ scripta sunt in libro hoc.* *Deuteron 27. v. 26.* Petrus etiam ait: *hoc est onus quod neque nos, neque Patres nostri portare potuerunt.* *Ad Galat. 3. v. 10. Actor. 15. v. 10.* (*d*) Et Paulus ait, Patres veteris testamēti subiectos fuisse maledicto legis; & ita maledicti fuerunt, quia transgressores, & ita damnati. *Ad Gal. 3. v. 10.*

CAPVT XXXVIII.

Obiectorum infirmatio. Et quod Patres veteris testamenti non sint damnati.

Prædicta hoc modo infirmamus, dicentes, Quod sicut lex Moysaica à Deo data fuit, & bona, ita illi qui eam ex charitate impleuerunt, vitam æternam meruerunt: *Charitatis efficacia.* nam omne opus quod ex charitate fit, vitæ æternæ meritorium est. Vndè Augustinus, (*a*) *habe charitatem, & fac quidquid vis.* *S. August.* De Moyse dicimus, quod ideò punitus est temporaliter, vt non æternaliter puniretur; Et si de potentiâ Dei dubitauit, videns tamen Deum ipsum pro peccato puniuisse, de eodem peccato pœnituit. Quod hominem interfecerit, hoc diuinâ inspiratione factum fuit, quia ille qui interfectus est mortem meruit. *Moyses cōtra aduersarios defenditur.* Quod verò Æthyopissam duxerit, diuinâ voluntate factum est, vel de hoc pœnituit. Quod autem exercitum duxit in necem humani generis, non suâ factum est authoritate, sed diuinâ. Patet autem quod ipse Moyses Deo placuerit. Legitur, namque in Euangelio, quod Christo trāsfigurato, *apparuerunt Moyses & Helias loquentes cum eo.* *Matth. 17. v. 3. Marci. 9. Luca 9.* Si Moyses reprobatus fuisset cum Christo loquens post mortem non appareret. Præterea, si reprobatus fuisset Moyses, Christus non dixisset in Euangelio, *Si crederetis Moysi forsitan & mihi crederetis.* *Ioannis 5. v. 46.*

Paulus etiam in epistolâ ad Hebræos multipliciter eum commendat dicens, quod magis elegerit affligi cum populo Dei, quam in aulâ regis iucunditatem habere. *Hebr. 11. v. 25.* (*b*) Legitur etiam in epistolâ Iudæ, quod Michaël altercatus est *Epist. Iudæ v. 9.*

cum

(*b*) *Impressum habet*, addicunt. (*c*) *In impresso sic*: qui decepti alijs peccatis, legem à Deo traditam obseruabant. (*d*) *M. S.* potuimus. (*a*) *Impressum habet*, Apostolus. (*b*) *In impresso sic*: quàm Regis dignitate florere. Cap. 37.

cum diabolo, de corpore Moysi, sed ipse authoritate diuina diabolum repulit. Si Moyses reprobatus esset, Michaël nunquam de ipsius corpore altercatus fuisset, hæc autem altercatio sic est intelligenda; diabolus volebat Corpus Moysis sepeliri in terra promissionis, vt illud Israëlitæ adorarent, & sic Idololatræ fierent; sicut serpentem æneum adorauerunt, & ideò perierunt: Michaël verò qui præerat Israëlitis, volebat corpus Moysis sepeliri in monte extra terram promissionis, vt sic Moyses temporaliter puniretur in corpore pro peccato, & ne Iudæis daretur errandi occasio. De Aaron quoque dicimus, quod non habuit animum faciendi vitulum conflatilem, sed credens quod Israëlitæ ob suam auaritiam inaures & alia ornamenta sibi negarent, ab eis exegit (c) & tradita, cum indignatione in ignem proiecit, & sicut cum Moyse dubitauit, cum eodem pœnituit, & pro peccato temporaliter cum eo punitus fuit.

De Moysi corpore altercatus est diabolus.

Exodi 32. supra.

Aaronis pœnitencia

De Abraham verò dicimus, quod ad præceptum Dei filium immolare voluit, sed idem Deus reuocauit, cui reuocationi Abraham consensit. Nec hoc præcepit Deus vt Abraham filium immolaret, sed vt eius voluntatem probaret. Neque in hoc malignus fuit Deus, sed benignus: Vndè & in textu legitur: *Tentauit Deus Abraham. &c.* Apostolus quoque commendans eum dicit: *Credidit Abraham Deo & reputatum est ei ad iustitiam.* Et alibi etiam ait, Deum ei promisisse, quod in semine eius benedicerentur omnes gentes. Et de eodem Christus ait: *Abraham vidit diem meum & gauisus est.* Si Abraham per inspirationem Christi aduentum præuidit, potius iustus quàm malus fuit. Legitur etiam in Euangelio, quod anima Lazari delata est in sinum Abrahæ, sed per sinum Abrahæ intelligitur requies. Isaac verò non intentione fallendi, sed incolarum timens malignitatem, vxorem suam dixit esse sororem, ne propter eam mortem incurreret. Et hoc forsitan inspiratione diuina factum est. De Isaac autem ait Christus quod *multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum.* Item de Isaac ait Apostolus quod Dominus ait Abrahæ; *In Isaac vocabitur tibi semen.*

Gen. 22. v. 1.

Ad Rom. 4. v. 3.

Ioann. 8. v. 56.

Math. 8. v. 11.

Ad Rom. 9. v. 7. & Exodi 21. v. 12.

Si Iacob Patre nolente, sed Fratre volente primogenita eius emit, in quo peccauit, nec Patrem sine causa decepit, quia cum ipse Iacob iustus esset, Esau verò reprobus, potius ei debebatur extrema benedictio quam Esau. Si Noë vini virtutem ignorans, inebriatus est, quæ culpa in eo? de Enos (d) verò dicimus, quod imagines non inuenit, sed quasdam spirituales orationes ad inuocandum Deum. Enoch verò non dicitur fuisse raptus de medio, id est, mortuus, sed potius in paradisum terrestrem aut alium locum nobis occultum, à Deo ductus est. De Iosue verò idem iudicium dandum est, quod de Moyse datum est, scilicet, quod vsus fuerit diuina inspiratione, & illi, quos occidit, morte digni erant, &, ad iustum Iudicem pertinebat, vt per ministros eos occideret, quos morte temporali dignos esse noscebat. De Samsone dicimus, quod diuina inspiratione se interfecit, & peccatum quod antea fortè fecerat, per mortem expiauit. Iephte quoque quoniam eum Apostolus commendat, similiter per pœnitentiam se à peccato liberauit.

Iacob excusatur à fraude commissa in Esau.

Enos orationes cōposuit ad inuocandū Deum.

Enoch raptus in Paradisum.

Iosue iustificatur.

Samsonis mors excusatur.

Iephte excusatur.

Gedeon quadam naturali pietate excusari potest, & si peccauit, punitus est in filijs, & se peccasse recognouit. Loth peccasse dicimus per ebrietatem & incæstum, sed ei per pœnitentiam remissum est peccatum: quod si reprobus fuisset, non ei Angeli apparuissent, nec à Sodomis liberassent, nec propter hospitalitatem Deo placuisse legeretur.

Loth peccauit sed pœnituit.

De Dauid, superius data est solutio. Iob Deum non redarguit, quamuis prima verborum facies hoc insinuare videatur. Sed hæc ad Christum referenda sunt, vt Gregorius testatur. Hos omnes de quibus facta est mentio,

Iob excūsatur à peccator.

(c) *Præcedentia omnia, in impresso, totaliter sunt confusa, & sine sensu.* (d) *Impressum,* Enoch.

mentio, Euangelia & cæteri noui testamenti libri iustos fuisse asserunt, sicut superius varijs authoritatibus probatum est. Nec Patres veteris testamenti ideò descenderunt ad Infernum, quod æternæ damnationi propter peccata deputati essent, imò vitam meruerunt æternam, sed propter peccatum primi parentis, imò propter quædam accidentia peccati originalis, & eiusdem effectum, (e) iuxta dictum diuinæ sapientiæ, (f) paradisi ianua erat eis clausa. Ad horam quoque in infernum descendebant, (g) vbi non puniebantur materiali pœnâ, sed carentiâ visionis Dei; felici spe consolati: Nec ad profundum inferni descendebant, de quo dicitur, *In inferno quis confitebitur tibi?* Et alibi: *In inferno nulla est redemptio.* Vndè & Apostolus ait, quod *Christus mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* Mortuus enim est vt eos qui detinebantur in tenebris pro effectu peccati originalis, liberaret, & resurrexit vt nobis iustitiam conferret. Superius etiam probatum est Christũ ad hoc ad infernum descendisse, vt Sanctos veteris testamenti ab inferni tenebris liberaret. Quod autem in lege dictum est, *Maledictus qui non impleuit omnia quæ sunt in libro hoc*, Sic est intelligendum, maledictus, id est, speciali opprobrio subiectus. Improperabatur autem apud Iudæos alicui, si de præceptis legis aliquod transgrederetur. Vel sic: maledictus qui non impleuit omnia, ad quæ scilicet implenda tenetur. Quod autem dixit Petrus, verum est, quia nullus omnia impleuit, nec tamen transgressor aliquis fuit, si ea ad quæ tenebatur impleuit. In hoc omnes secundum Apostolum, maledicto legis fuerunt subiecti, quia nullus omnia impleuit, & ita, quilibet spirituali legis opprobrio subiectus fuit.

Patres in Lymbo, non patiebantur pœnam sensus.

Psal. 6. v. 6. Responsorium 7. pro defunctis. Ad Rom. 4. v. 25.

Deut. 27. suprà

Maledictio sumitur pro improperio.

Ad Gal. 3. suprà.

Caput XXXIX.

Opinio quorundam, qui dicunt Baptismũ paruulis non prodesse & quod paruuli non habent peccatum.

Prædicti hæretici Sacramentis ecclesiasticis obuiant. dicunt enim, Baptismum non valere homini antè annos discretionis. Sed super hunc hæreseos articulum, diuersi hæreticorum diuersa sentiunt. Dicunt enim quidam, Paruulos non habere peccatum, & ideò paruulis baptismum non esse necessarium. Alij dicunt paruulos habere peccatum, sed remissionem peccati, vel virtutem baptismi non habere locum sine fide. Primi, suã sententiam his rationibus adstruere conantur. Primo: Ponatur quod parentes sine peccato sint dum carnaliter coëunt; nec peccat qui generat, nec peccat qui creat, nec peccat qui generatur; per quas ergò rimulas ingreditur peccatum in paruulos? Item, penes velle & nolle consistit omne meritum; sed in paruulis non est velle vel nolle, ergò in paruulis non est meritum boni vel mali. Item, vbi est necessitas, ibi deest libertas: sed vbi non est libertas, ibi non est peccatum. Sed paruuli necessitate concipiuntur in concupiscentiâ; ergo non tenentur peccato ex eo quod concupiscentialiter generantur. (a) Item, anima ex creatione vel ex seipsâ non est immunda, ergò non est immunda, (b) vel aliundè est immunda, ex eo scilicet quod infunditur corpori, contrahit maculam, & ita videtur iniustè puniri pro maculâ quam non contrahit ex se, sed aliundè. Item, anima contrahit originale peccatum à se, vel à corpore; Sed in corpore non est peccatum; ergò non videtur contrahi peccatum à corpore. Si verò contrahit peccatum

Baptismum paruulorum impugnant hæretici.

Peccatum originale negant hæretici.

Cap. 38. (e) *In impresso habetur*: propter quædam originalia, effectum. (f) *In impresso, pro*, sapientiæ, *habetur*, sententiæ. (g) *In impresso sic*: & ad ora inferni descendebant. (a) *In impresso habetur*, in concupiscentiâ, *pro* concupiscentialiter. (b) *In impresso hoc vltimum prætermissum est.* Cap. 39.

catum ab animâ, videtur anima esse ex animâ; & ita ex traduce.

CAPVT XL.

Responsio ad præmissas obiectiones; Et, quod paruuli habeant originale peccatum.

Baptismus paruulorum adstruitur.

CONtra primam obiectionem, dicimus, quod alto Dei decreto statutum est, vt post primam primi hominis præuaricationem, omnes qui descenderent ab ipso Adam lege concupiscentiæ, tenerentur obnoxij peccato originali. Deus à primâ mundi creatione naturam creauit, (a) secundum quam, similia ex similibus produxit. Cum ergò Deus mediante naturâ res procreaturus esset, propter peccatum Adæ noluit mutare legem naturæ. Hæc enim fuit lex naturæ ab origine, vt ex similibus similia procrearentur, vt de homine, homo, de rationali rationalis. Oportuit ergò vt post peccatum Adæ, quia Adam infirmitati fuit subiectus, omnes qui ab eo descenderent, infirmi essent, & sicut ipse reus erat, omnes qui ab eo descenderent lege concupiscentiæ, rei tenerentur. Quia ergò quilibet homo concipitur in fœtore libidinis, quod peccatum est, reus nascitur.

Peccatum Originale omnibus adhæret.

Ad secundam obiectionem, dicimus quod omne peccatum actuale penes velle & nolle est, sed non peccatum contractum, id est, originis. Dicit tamen Augustinus, quod originale voluntarium est, non voluntate originis, seu, quod originalem voluntatem comitem habeat, sed ab origine voluntatis, quia hoc peccatum originaliter contractum à voluntate est primi parentis: Praua enim voluntas primi hominis fuit occasio peccati originalis. (b) Dicimus etiam, quod vbi non est libertas, ibi non est actuale peccatum, potest tamen ibi esse contractum per originem, siue originale. Imò necessarium est paruulum quia concipitur vitiosâ lege nascendi, obnoxium esse originali peccato. Dici tamen etiam posset, quod originale peccatum penes arbitrij libertatem consistat, quantum ad libertatem arbitrij Adæ, ex quo occasionaliter processit.

Peccatum actuale omne penes velle & nolle, non autem Originale.

Peccatum originale quomodo dicatur voluntarium.

Peccatum actuale requirit libertatem peccantis.

Anima quoque ex se non est immunda, sed quia pars est illius personæ quæ concipitur in fœtore libidinis, sicut ipsa persona est rea, sic anima quæ est personæ pars. (c) Non est igitur Deo imputandum quod rea est, vel quod punitur, sed vitiosæ legi concupiscendi. Itaque, homo non contrahit originale vel ex corpore, vel ex animâ, sed, vt iam dictum est, ex lege vitiosâ concupiscendi. Et licet anima contraheret maculam à corpore, non tamen adhuc sequeretur quod illa esset in corpore; Sicut aliquis contrahit febrem ex anguillâ quam comedit, non tamen febris est in anguillâ, sed ipsa præbet occasionem febricitandi. Similiter, corpus corruptum est occasio cur in animâ fit macula.

Originale peccatum, vndè in hominem deriuetur.

Quod autem peccatum sit in paruulo, patet per Dauid qui ait: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Dicit etiam Paulus, quod *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt.* Et, quod *per vnius præuaricationem, omnes facti sunt rei.* Et in Euangelio Ioannis, ostenditur, quod paruulus in peccato nascitur, vbi dicitur: *Rabbi, quis peccauit, hic an parentes eius, vt cæcus nasceretur?* Hîc innuitur, quod ex peccato concepti poterat prouenire vt cæcus nasceretur.

Psal. 50.
Ad Rom. 5. v. 12.
Ibidem, Rom. 5. v. 17. & 18.
Ioannis 9. v. 2.

Gg CAPVT

Cap. 40. (a) *In impresso*, matrimonium creauit. (b) In *M.S. pro*, occasio, *habetur*, origo.
(c) *In impresso, totus hic discursus sine vllo ponitur sensu.*

CAPVT XLI.

Opinio hæreticorum qui dicunt, quod nulli prodest Baptismus antè annos discretionis.

Baptismus paruulorum iterum impugnatur.

ALij hæreticorum dicunt, quod Paruuli peccatum habent, sed eis non prodest baptismus ante discretionis annos, quia fidem non habent.

Quod probare volunt authoritate quæ ait: *qui crediderit, & baptisatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quasi dicat authoritas: Sine Baptismo, non valet fides, nec baptismus sine fide. Vnde, baptizandus rogari solet, vtrum credat in Deum Patrem omnipotentem? otiosum ergò esset paruulos baptizare, cum superfluè ab eis exigeretur fides. Item, si gentilis vel fatuus baptizaretur, ei non prodesset Baptismus, à simili non potest prodesse paruulo. Item, circa paruulos non habent locum cætera Sacramenta, vt Sacramentum Extremæ vnctionis, Matrimonium, Ordo, Eucharistia, Pœnitentia, Confirmatio: à simili, nec circa recenter natos locum habet baptismus. Item, non legitur, quod in institutione baptismi, baptisati fuerint paruuli, sed adulti; nec etiam Christus in minori ætate baptisatus est, sed in adultâ, vndè videtur hanc formam baptisandi præbuisse, vt scilicet non baptizarentur nisi adulti. Item qui baptizantur, prius catechisantur & instruuntur, quomodo ergo baptizari possunt, qui nec instrui possunt.

Marci 16. v. 16.

CAPVT XLII.

Solutio præmissorum. Et, quod baptismus prodest antè annos discretionis.

AD hæc dicimus, quod prima authoritas, scilicet, *qui crediderit, &c.* Non solum pertinet ad adultos, sed etiam ad paruulos, dicuntur autem paruuli fidem habere non à Sacramento fidei, sed à fide sacramenti. In Euangelio verò non fit mentio nisi de adultis quibus prædicatur Euangelium, & ideò ad eos solos est referendum quod dicitur: *qui crediderit & baptisatus fuerit.* Præcepta enim in Iure ciuili non dantur paruulis & indiscretis, sed adultis & discretis. Quod in Baptismo fides exigitur à paruulis, non ideò fit, vt tunc habeant sed vt habeant tempore congruo.

suprà.

Paruuli quam fidem habeant.

Paruulis nõ dantur præcepta in Iure ciuili.

Vnde Patrinus respondet pro paruulo, credo, id est, fidem despondeo, quam habiturus est tempore determinato. Dicimus quoque, quod si gentilis adultus est ita fatuus, quod inuincibili ignorantiâ nullum mortale addit originali, (*a*) si baptizetur, originale remittitur.

Et licet alia sacramenta non soleant paruulis exhiberi, tamen, quia baptismus institutus est contra vulnus originalis peccati, sine cuius remissione nec paruulis nec adultis est salus, ideò tam paruulis quàm adultis est necessarius. In baptismi autem institutione, quia adhuc vigebat circumcisio, quæ originale peccatum delebat, non oportebat paruulos baptizari, cum iam circumcisi essent. Adulti autem baptizabantur, vt inde vim regeneratiuam aquis inesse intelligerent, (*b*) & alios ad baptisma inuitarent. Christus autem sicut alia Sacramenta tradidit in annis discretionis, ita & baptisari voluit in annis discretionis, vt exemplum baptizandi illis traderet. Catechismus autem proponitur paruulis, non vt tunc instruantur, sed quomodo in annis discretionis instrui debeant, ostendatur.

Baptismi institutio, & necessitas.

Baptismum cur Christus suscepit adultus.

Quod

(*a*) *In impresso præcedentia omnia imperfecta sunt.* (*b*) *In impresso, quædam hic prætermittuntur, quæ sensum relinquunt imperfectum.*

Quod autem paruulis valeat baptiſmus, illâ authoritate Ioannis probatur: *niſi quis renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Hic nullus excluditur, paruulus vel adultus. Igitur baptiſmus omnibus eſt neceſſarius. Item, quidam inter innocentes ab Herode occiſos, fuerunt vnius vel duorum dierum: eis autem eſt remiſſum peccatum originale; quia ſaluati ſunt: (c) Sed non eſt remiſſum per circumciſionem, quia hæc non fiebat citra diem octauam. Quâ ergò virtute dimiſſum eſt, niſi baptiſmo ſanguinis, qui æquiualet baptiſmo fluminis. (d) Etenim triplex baptiſmus, fluminis, flaminis, & ſanguinis. De primo dicitur; *Euntes in mundum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* De ſecundo dicitur: *Ille baptizabit vos in ſpiritu ſancto & igne.* De tertio dicitur: *Baptiſmo habeo baptiſari, &c.* Item, circumciſio in veteri teſtamento fiebat octauo die ad delendum originale peccatum, eandem vim obtinet baptiſmus in nouo teſtamento: ergò eâdem ratione valet baptiſmus paruulis, quâ valebat circumciſio. Fortè dicent hæretici, nullius efficaciæ vel ſanctitatis fuiſſe circumciſionem. Sed quid dicent de Chriſto, qui octauo die fuit circumciſus; quam non ſuſcepiſſet, niſi vt in ſe legem adimplendam oſtenderet. Negabunt forſitan Abraham circumcidiſſe filium ſuum Iſaac. Sed hoc atteſtatur Apoſtolus Paulus, & eandem antiquitus profuiſſe ſuſcipientibus aſſerit. Item dominus præcipiens omnes gentes baptiſari, non excluſit paruulum vel adultum. Item Chriſtus ait: *Sinite paruulos venire ad me, talium eſt enim regnum cælorum.* Sed non poſſunt venire ad Chriſtum, niſi per baptiſmum, quia ſine hoc ſaluari non poſſunt! Sunt ergò baptiſandi vt ad Deum veniant; & ſaluentur. Per multa quoque ſimilia poteſt oſtendi, quod puer ſaluari poteſt in fide alterius, per baptiſmum. Nam in euangelio legitur, quod puer Centurionis, merito eius, à domino ſanatus eſt. Filia etiam Archiſynagogi defuncta, ad preces eius ſuſcitata eſt. Item, offerentium meritis ſanatus eſt paralyticus; Et ad interceſſionem mulieris Chananeæ filia eius à dæmonio liberata eſt. Si ergò multi aliorum meritis ſanati ſunt in animâ & corpore, quantò magis paruuli ſaluari poſſunt in fide aliorum per baptiſmum? Item, ſi puer ante baptiſmum damnandus erat pro peccato alieno, ſcilicet Adæ, cur poſt baptiſmum non erit ſaluandus in fide alienâ, ſcilicet fide patrini vel eccleſiæ? Aliàs iniuſtè ageretur cum paruulis, cum non habeant liberum velle vel nolle, ſi baptiſmi ſacramentum in fide aliorum eis prodeſſe non poſſet. Apoſtolus etiam conferens (e) delictum Adæ, gratiæ Chriſti, oſtendit *non ſic eſſe delictum ſicut & donum*, quia plus valet donum quàm delictum. Quia ſi vnum delictum præceſſit in omnes occaſionaliter, gratia Chriſti deleuit & originale & actuale. Et ſicut originale peccatum transfuſum eſt in poſteros, ſiue paruulos, ita donum, id eſt, gratia, collata eſt paruulis per baptiſmum. Aliter, non eſſet donum amplius quàm delictum. Item, ſi nullo modo poteſt remitti paruulis peccatum, cur eſt eis imputandum?

Ioannis 3. v. 5.

Baptiſmus ſanguinis æquiualet baptiſmo fluminis.

Baptiſmus triplex eſt, fluminis, flaminis, & ſanguinis.

Matth. 3. v. 11. & Marci 1. v. 8. Luca 12. v. 50.

Baptiſmus ſucceſſit circumciſioni.

Marci 10. v. 14.

Matth. 8. v. 13. Marci 5. v. 41. & 42. Matt. 15. v. 22.

Paruulis in baptiſmo ſufficit fides aliena.

Ad Rom. 5. v. 15. & 16.

Capvt XLIII.

Opinio hæreticorum qui dicunt, quod baptiſmus nullam habet efficaciam vel in paruulis, vel in adultis.

Svnt, qui dicunt, Sacramentum baptiſmi quod celebratur in eccleſiâ Dei, nullam habere efficaciã in paruulis vel adultis.

Baptiſmum omninò reijciunt hæretici.

Gg 2 Aſſerunt

(c) *In impreſſo perperam hic additur*, circumciſione. *Sed & immediatè ſequentia nullum admittunt ſenſum perfectum.* (d) *In impreſſo habetur*, flaminis. (e) *In impreſſo pro*, conferens, *malè habetur*, conſenſus.

Asserunt enim penes hominis voluntatem, non penes rem extrinsecam esse omne meritum. Hoc autem multipliciter asserere nituntur: Et primò sic: *Iste* accedens ad baptismum, pœnitet vel non, Si non pœnitet, non prodest ei baptismus; si pœnitet, iam iustificatus est, & omne peccatum est ei remissum: ergò non habet baptismus in eo efficaciam remittendi peccatum; & sic, non est necessarius baptismus aquæ quantum ad peccati dimissionem. Apostolus etiam ait: *Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.* quasi dicat: nec prædicatione, nec baptismo remittitur peccatum, sed solâ diuinâ gratiâ. Item, si Sacramenta instituta sunt ad peccati remissionem, quare non ab initio generis humani sunt instituta, vt antiqui Dei gratiâ magis indigentes, per hæc peccatorum remissionem consequerentur? Item, quæ est hæc vis aquæ, vt corpus tangat, & mentem abluat:

1.Cor.3. v. 7.

Capvt XLIV.

Solutio prædictorum. Et, quod Baptismus efficaciam habeat in paruulis & in adultis.

Refelluntur memorati hæretici.

Primam obiectionem sic infirmamus: dicimus quod penes voluntatem est omne meritum. Non excludimus tamen (a) bonum opus vel sacramentum. Et si fortè alicui ante baptismum remittatur omne peccatum, tenetur tamen adhuc suscipere Baptismi sacramentum; tum ad implendum diuinum mandatum, tum etiam ad pleniorem remissionem culpæ & pœnæ, ac gratiæ collationem in animâ: quia baptismus non exigit gemitum vel planctum. (b) Ex prædictâ solutione infirmata est secunda obiectio, quià in baptismo non remittitur peccatum solum originale, verum & alia, etiam venialia; si in pœnitente sunt dum baptisatur, & (vt dictum est) gratia additur. Ad hoc quod Apostolus ait, dicimus, quod neque baptismus, neque prædicatio ex vi sua confert aliquid, nisi per gratiam diuinam. Ad aliud dicimus, quod sicut in fide quædam processio fuit, & in Dei manifestatione, & in sanctorum multiplicatione, ita in Sacramentorum collatione. Nam antè legis traditionem sufficiebat alicui credere Deum unum, remuneratorem bonorum, & punitorem malorum, cum obseruatione naturalium præceptorum. Deindè, ipsa fides processum habuit tempore veteris testamenti, quià maiores tenebantur credere, Deum trinum & unum, & quæ in sacramentis continebantur. Tempore verò gratiæ, ad plura credenda tenentur Fideles. Secundum ergo processum fidei, processum habuit Dei cognitio, & fidelium multiplicatio, & Sacramentorum traditio. Decuit ergò quod in aduentu Domini qui erat redemptor generis humani, multiplicaretur gratia, & sacramenta gratiarum collatiua.

Baptismi necessitas.

Eiusdem efficacia.

Fides necessaria ante legem.

Fidei articuli necessarij tempore Legis.

Fides necessaria in Lege gratiæ.

Vim illam aquæ quâ mens purgatur hominis, confert verbum cæleste, id est, Dei filius, iuxta illud: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, non quod dicitur, sed quod creditur.* Quid est ergò illud quod creditur, nisi Dei Filius, (c) cuius virtute consecratur baptismus?

Baptismus vndè habeat suam efficaciam.

Quod autem omnes teneantur ad baptismi susceptionem, multis authoritatibus probatur. Ait enim Christus: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Et alibi: *Ite, prædicate euangelium omni creaturæ; baptizantes eos, &c.* Item Petrus ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Item, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Item, quare cum tantâ solennitate baptizatus est Christus, nisi vt significaretur

Ioannis 3. v. 5.

Marci 16. v. 15.

Act. 2. v. 38.

Marci 16. v. 16.

Cap. 44. (a) In impresso, voluntas non excludit. (b) In impresso, pro, vel, malè habetur, sed. (c) In impresso habetur sic. Quod est ergò illud verbum quòd creditur?

ficaretur magis baptiſmi virtus? In baptiſmo enim Chriſti, cæli aperti ſunt, vox Patris audita eſt, Spiritus ſanctus apparuit in columbæ ſpecie. (Matt. 3. v. 16.) Sed fortè dicent, Chriſtum fuiſſe baptizatum, hoc ſic adſtruere volentes: Chriſtus non indiguit baptizari, cùm à peccato liber eſſet, (d) ad quid ergò baptizaretur? Prætereà, quanta eſſet præſumptio, ſi Ioannes Chriſtum baptizaret?

Ad hoc dicimus, quod non ideò Chriſtus baptizatus eſt, quod baptiſmo indiguerit, ſed vt aquis vim regeneratiuam conferret, & baptizandi exemplum alijs præberet. (Baptiſmum cur receperit Chriſtus.)

Et ſicut circumciſus eſt vt legis præceptum impleret, ſic & baptiſmi Sacramentum ſuſcepit, vt ſupremum humilitatis gradum impleret, ab inferiori ſuſcipiendo baptiſmum. In Ioanne quoque non fuit præſumptio (e) ſi Chriſtum baptizauit, quia Chriſto ita placuit. Vndè in Matthæo legitur: *Venit Ieſus à Galilæâ ad Ioannem in Iordane, vt baptizaretur ab eo: Ioannes autem prohibebat eum dicens, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit, ſine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Tunc dimittit eum. Baptiſatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aquâ.* (Matt. 3. v. 13, & ſequentibus.) Hic dicitur quod Ieſus baptiſatus fuit. Et in Marco legitur: *Veniens Ieſus à Nazareth Galileæ, baptizabatur à Ioanne in Iordane.* (Marci 1. v. 9.) Voluit ergo Ieſus Chriſtus baptiſari, vt baptiſmum confirmaret, & alijs exemplum præberet, & ſpecialiter Ioannis baptiſmo, (f) in quo peccata non dimittebantur, vt oſtenderet ſe abſque peccato eſſe, & non indigere remiſſione originalis vel actualis, cum neutrum habuit. (Chriſtus quare voluerit baptizari.) (g) In baptiſmo namque Ioannis, tantum corpora exterius lauabantur, nec peccata remittebantur; quod exindè patet, quia quos Ioannes baptiſauerat, hos poſteâ Chriſtus baptiſauit. (Baptiſmus Ioannis peccata non remittebat.) Vndè idem Ioannes: *Ego baptiſaui vos aquâ, ille verò baptiſabit vos Spiritu ſancto.* (Math. 3. v. 11. Marci 1. v.)

CAPVT XLV.

Opinio hæreticorum qui dicunt, quòd baptiſmus non prodeſt ſine manus impoſitione.

FVerunt qui dicerent, Baptiſmum non prodeſſe ſine manus impoſitione; quia in Actibus Apoſtolorum legitur, quod Apoſtoli manus imponebant baptiſatis, & ſic accipiebant Spiritum ſanctum. (Act. 8. v. 16. & 17.) Sed tunc primò Spiritus ſanctus datur quando peccatum remittitur: ergò antè manus impoſitionem non dimittitur peccatum; & ſic baptiſmus non valet ſine manus impoſitione.

Dicunt etiam ijdem hæretici, quod omne peccatum quantumcunque fuerit, per manus impoſitionem remittitur, præſertim ſi vnus ex ipſis hæreticis quos perfectos vocant, manus impoſuerit. (Per manus impoſitionem remitti peccata, hæretici contendunt.) Et ſic hâc occaſione multos ad peccata inuitant, ſpem in manus impoſitione ponentes, qui per diuerſa peccata diffluunt. Hi etiam diſtinguunt inter conſolatos & perfectos: Conſolatos vocant eos qui nuper ad eorum hæreſim venerunt, & nondum in eâ ſunt confirmati; Sed hi potius dicendi ſunt deſolati quàm conſolati. Perfectos verò dicunt eos, qui in hæreſi ſunt confirmati. Sed hi potius in defectu quàm perfectione conſiſtunt.

(d) Hæc vltima verba in impreſſo prætermiſſa ſunt. (e) *In impreſſo; omiſſum eſt verbum*, non, *vndè abſurdiſſimè contrarius cauſatur ſenſus.* (f) *In impreſſo; pro* Ioannis baptiſmo, *habetur*, Ioanni baptiſtæ, *cum inſigni rurſus confuſione ſenſus.* (g) *In impreſſo habetur*, amiſit, *ſed perperam.* (Cap. 44.)

CAPVT XLVI.

Solutio prædictorum.

Refutantur dicti hæretici.

Radictam eorum obiectionē sic refellimus: Cū legitur in Actibus Apostolorum, quod quidam qui baptisati erant, non acceperant Spiritum sanctum, sic intelligendum est; Acceperant eum in peccati remissionem, sed non in significationem. (a) Nam in primitiuâ ecclesiâ, quodam speciali signo significabatur Spiritus sancti descensus in baptisatos, vel quod statim loquebantur varijs linguis, vel alio speciali miraculo. Cum ergò dicitur quod aliqui baptisati nondum acceperant Spiritum sanctum, sic est intelligendum, nullo visibili signo significatus erat descensus Spiritus sancti in eos. Sed postquam Apostoli manus super eos imposuerunt acceperunt Spiritum sanctum, id est, descensus Spiritus sancti in eos quodam visibili signo demonstratus est. Non legitur tamen quod omnibus baptisatis imposita fuit manus.

Spiritus sanctus, in primitiuâ Ecclesiâ signo visibili præsentiâ suâ manifestabat.

Manus cur imponerent Apostoli baptizatis.

Act. 8. v. 38. & 39.

Nec etiàm vsque reperitur, quod Eunuchó qui à Philippo baptisatus est, fuerit imposita manus. Nec Centurioni, quem Petrus baptisauit. Sine ergo manus impositione peccatum deletur, & gratia confertur.

Act. 10. v. 48.

Spiritus sanctus multipliciter recipitur.

Dicitur autem Spiritus sanctus accipi multis modis, scilicet, quantum ad peccati remissionem, vel Iustitiæ collationem, vel donorum diuisionem, vel ad virtutum robur.

CAPVT XLVII.

Opinio hæreticorum qui dicunt quod post remissionem peccatorum quæ fit in baptismo, locum non habet pœnitentia.

Lij hæretici afferunt, quod post remissionem quæ fit in baptismo, non habet locum alia quæ fit per pœnitentiam: quod nituntur probare varijs authoritatibus. Dicunt etiam illud esse peccatum in Spiritum sanctum, quod fit post peccati remissionem in baptismo factam, quia specialis fit iniuria gratiæ Spiritus sancti, cum post acceptam gratiam redit quis ad culpam. Vndè dicunt, quod hoc peccatum nec hîc, nec in futuro dimittetur.

Pœnitentiam impugnant hæretici. Nouatiani, cum Tertulliano.

Vndè si quis illorum peccauerit, postquam illorum baptisma susceperit, sine omni iniuriâ (a) eijcitur ab eorum consistorio. Quod videtur haberi ab Apostolo (b) in Epistolâ ad Hebræos. Ait enim (c) *Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam celeste donum, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque futuri sæculi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pænitentiam.* Idem in eâdem: *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccati hostia. Terribilis autem est quædam iustitia, (d) & ignis æmulatio, quæ consumpta est contra aduersarios.*

Ad Hebr. 8. v. 4.

Ibidem cap. 10. v. 26. & 27.

Conantur etiam idē rationibus probare: Quod sicut baptismus, vel Ordo, vel Confirmatio iterari non debet, sic nec pœnitentia. Item: qui semel de peccatis suis pœnitet, omnibus diebus vitæ suæ de eisdem pœnitere tenetur; vt ait authoritas: Ergò si incidat in peccatum, cassa & frustratoria est illa pœnitentia.

Vndè & authoritas ait: *Pænitere est peccata*

Cap. 46. (a) *In Impresso additur*, in Iusti significationem

Cap. 47. (a) *In impresso habetur*, misericordia, *& benè.* (b) *In impresso:* Quod videtur insinuare Apostolus. (c) *In Impresso:* cum ait. (d) *In Impresso, pro,* iustitiâ, *habetur*, expectatio iudicij.

peccata deflere, & flenda iterum non committere. Auguſtinus etiam velle dicitur, quod pœnitentia iterari non poſſit: ergò ſi prima pœnitentia debet continuari vſque in finem, ſecunda locum habere non videtur.

CAPVT XLVIII.

Obiectorum ſolutio, & cur pœnitentia iteretur, & non baptiſmus, & quædam alia ſacraměta.

Pœnitentia iterari poteſt

AD primam authoritatem dicimus, quod Apoſtolus loquitur ibi contra quoſdam qui dicebāt baptiſmum poſſe iterari ad pœnitentiam peccati. (*a*) Negat ergò iterationem baptiſmi, dicens (*b*) quod impoſſibile eſt eos qui ſemel acceperunt quod ibi legitur, (*c*) rurſus per baptiſmum renouari lapſos ad pœnitentiam. *Ad Hebr. 8. ſuprà.*

Secunda ſic eſt intelligenda: *Iam non relinquitur hoſtia pro peccato*, ſubaudi, in nouo teſtamento, ſicut in veteri teſtamento datum eſt ſæpius offerri hoſtiam pro peccato. Non enim eſt Chriſtus iterum immolandus pro peccato, quod ſemel factū eſt, & ſecundo non eſt opus. Sed magis opus eſt manere in fide & veritate, quod ſi non feceris, (*d*) iudiciū te expectat, niſi per pœnitētiā renoueris. Ideò ſubditur: *Terribilis autē &c.* Sed in hoc non excludit pœnitentiam, ſed baptiſmum ſecundum. Nam non dixit, non eſt vltrà pœnitentia vel remiſſio, ſed, hoſtia, id eſt, crux ſecunda. (*e*) Quia unica ſufficit. Hoc dicit ne vltrà hîc expectemus, ſed pœniteamus. *Ad Hebr. ſuprà.* Chriſtus dicitur hoſtia pro peccato. *Suprà v. 27.* Baptiſmi iterationem negat Apoſtolus.

Dicimus etiam quod baptiſmus vel Confirmatio, vel Ordo iterari non poſſunt. Nam baptiſmus Chriſti paſſionem repræſentat, ſicut ipſe ſemel eſt oblatus, ſemel eſt paſſus, ita paſſionis repræſentatio iterari non debet propter dignitātem. Similiter Ordo, qui eſt Sacramentum dignitatis iterari non debet propter ſui dignitatem. A ſimili, Sacramentum Confirmationis, ratione propriæ dignitatis, Pœnitentia verò eſt quaſi ſecunda poſt naufragium tabula. *Dignitas ſpecialis horum triū Sacramentorum in hoc conſiſtit, quod hęc ſola characterē indelebilem imprimant in animā.*

Primum enim naufragium eſt in originali peccato, contra quod valet baptiſmus: Secundum naufragium eſt in actuali peccato, contra quod eſt ſecunda tabula, ſcilicet pœnitentia. Et ſi pluries occurrat peccatum, pluries debet occurere pœnitentiæ remedium. Vndè dicitur quod quis toto tempore vitæ ſuæ pœnitere tenetur, quia nimirum per totam vitam ſuam peccat; Si quis autem de peccato pœnitet, & patitur peccati recidiuum præmiſſa pœnitentia eſt fruſtratoria, (*f*) quia non eſt æternæ beatitudinis conſecutiua. Si tamen iterum de peccato pœnitet, ſequens pœnitentia efficax eſt & fructuoſa. Quod autem dicitur, *Pœnitentia eſt peccata deflere, & flenda iterum non committere*, ſic eſt intelligendum, vt non ad diuerſa tempora, ſed ad idem referatur, vt ſcilicet tempore quo deflet commiſſa, non committat, propoſitâ voluntate, (*g*) flenda. Verè autem ſic deſcribitur pœnitentia: *Pœnitentia eſt anteacta peccata deflere, & deflenda iterum nolle committere*. Verba autem Origenis (*h*) quibus videtur velle quod pœnitentia iterari non poſſit, hæc ſunt: *Si nos aliqua culpa morari venit, quæ non eſt in crimine mortali, vel in blaſphemiâ fidei, ſed in ſermonis vel morum vitio conſiſtat, hæc culpa ſemper poteſt reparari, (i) nec interdicitur (k) pluries pœnitentiam agere, Sed de gravioribus (l) tantum ſemel conceditur pœnitentiæ locus.* Ambroſius etiam ait: *Reperiuntur qui ſæpè pœnitentiam agendam putant, qui luxuriantur in Chriſto, nam ſi veram pœnitentiam agerent in Chriſto, iterandam poſtea non peccarent; quia ſicut vnum baptiſma, ita vna pœnitentia.* Sed Origenes quod Origenes, ait, (*m*) de ſolenni pœnitentiâ intelligendum eſt, quæ palā fuit extra *Peccatum originale dicitur naufragium primum. Pœnitere oportet per totam vitam. Pœnitentiæ deſcriptio. Origenes. S. Ambroſ. Origenes exponitur.*

(*a*) In Impreſſo: in remiſſionem peccatorum. (*b*) Impreſſ. inſinuans. (*c*) Impreſſum in ſuprà dictâ authoritate legitur. (*d*) In Impreſſo, verbum ſi, feceris: prætermiſſum eſt. (*e*) Hoc vltimum in impreſſo eſt prætermiſſum, omninò tamen ponendum eſt. (*f*) In Impreſſo: fruſtratarium remedium. (*g*) In Impreſſo, pro, propoſitâ voluntate; habetur, vel opere vel voluntate. (*h*) In Impreſſo: Hieronymi. (*i*) In Impreſſo, reprobari. (*k*) In Impreſſo malè habetur, intelligitur. (*l*) In Impreſſo additur, criminibus. (*m*) In Impreſſo habetur, Hieronymus. Cap. 48.

extra ecclesiam, in cinere & cilicio, quæ pro grauioribus horrendisque peccatis tantum imponitur: & illa non est iteranda, pro reuerentiâ sacramenti, & ne vilescat, & hominibus contemptibilis fiat. Similiter & illud Ambrosij, & etiam illud quod alibi ait, *pœnitentia semel vsurpata, nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit*. De solenni pœnitentiâ intelligendum est.

S. etiam Ambrosius exponitur.

CAPVT XLIX.

Quibus authoritatibus & rationibus probatur, quod pœnitentia potest iterari.

QVod pœnitentia non tantùm semel, sed sæpius iteretur, & per eam frequenter venia præstetur, exemplis, rationibus, & authoritatibus probatur. Legimus Petrum sæpius peccasse. Nonne etiam antequam ad Christum veniret, peccauerat? Vndè mutatio nominis significauit mutationem status mentis, cum dictum est, *Tu es Petrus*. Et quandò *facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse maior*, nonne tunc Petrus peccauit, si de principatu litigauit?

Marci 3. Math. 16. v. 18. Luca 22. v. 24.

Similiter quando Christum instruere voluit, dicens, *absit à te Domine*. Et Christus ait ei: *Vade retro sathanas*. Et forsitan, quando ex quâdam præsumptione ait: *etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Item, quando Malchi auriculam abscidit, & quando Christum negauit. Sed sicut in Petro iterata sunt peccata, sic per iteratam pœnitentiam ei dimissa. Vndè legitur, quod sui peccati recordatus, fleuit amarè. Similiter cæteris Apostolis ante Christi resurrectionem sæpè peccantibus, per iteratam pœnitentiam peccata sunt dimissa. Et si veteri testamento fidē adhibent, posset idem adstrui exemplo Dauid, qui legitur frequenter peccasse, & frequenter pœnituisse. Augustinus etiam scribens contra quosdam hæreticos, qui dicebant, peccantibus post baptismum, semel tantum vtilem esse pœnitentiam: ait: *Ita adhuc perfidi, quopiam (a) plus quàm oportet sapiunt, non sobrij, sed excedentes mensuram, dicunt, quod etsi semel post baptismum valet pœnitentia, non tamen sapè peccantibus prodest iterata: alioquin remissio esset ad peccatum incitatio; quis enim peccare cessaret, si semper redire posset?* Dicunt etiam Deum esse incitatorem ad malum, si semper peccata dimitteret, vel pœnitentibus subueniret, eisque placere peccata, cum semper præsto esset remittere. Errant autem; constat enim ei displicere vitia, qui semper præsto est destruere illa: si illa amaret, non illa semper destrui curaret. (b) Dicit etiam Ioannes Chrysostomus, de reparatione lapsi: *Talis est ergà homines Dei pietas, nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè offeratur. (c) Etiamsi ad summum quis venerit malorum, & indè reuerti velit ad veritatis viam, sufficit, (d) amplectitur libenter, & omnia facit quatenus ad priorem reuocet statum, quodque adhuc præstantius est, (e) etiamsi non potuit quis explere omnem satisfactionis ordinem, quantulamcunque tamen, & quantumlibet breui tempore gestam, non respuit pœnitentiam. Suscipit namque ipsam, nec patitur, quamuis exigua conuersionis, (f) perdere mercedem.* Rationibus etiam idem probatur: Iste post baptismum peccauit, non potest ei subuenire pœnitentia vel aliud sacramentum, ad peccati remissionem: ergò in eo perijt libertas arbitrij, ita quod non possit benè operari, vel per pœnitentiam peccatum delere: non est ergò imputandum ei, si non benè operatur, cum ex necessitate permaneat in peccato.

Math. 16. v. 22. Math. 26. v. 35. Ioann. 18. Math. 26. Marci 14.

S. Augustinus, de hæreticorum erroribus.

Pœnitentiæ iterationem adstruit.

S. Chrysostomus idem docet.

Item, iste dolet de peccato, quantum debet dolere, & conteritur, peccatum confitetur, pro ipso satisfacit: ergò iniustè cum eo agitur, si non ei remittitur peccatum.

CAPVT

Cap. 49.

(a) In impresso habetur: ad hoc instant perfidè. (b) In impresso: non semper defleret. (c) Impressum addit, sincerè & simpliciter. (d) M. S. suscipit. (e) Impressum addit: & eminentius. (f) In impresso, absurdissimè, pro, Conuersionis, habetur perditionis.

CAPVT L.

Opinio hæreticorum qui dicunt pœnitentiam non valere ad peccati remissionem.

Pœnitentiā ex toto reijciunt quidam.

SVnt Alij asserentes nullam pœnitentiam valere ad peccati remissionem; quod sic probare conantur: Deus remittit peccata gratis: ergò non bonis meritis: ergò nec per pœnitentiam; si enim per pœnitentiam dimittitur peccatum, merito pœnitentiæ dimittitur. Item Authoritas ait: *non ex operibus quæ fecimus nos, sed ex solâ gratiâ saluos nos fecit.* Item: *non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei.* Item, prima gratia quam Deus operatur in homine, est peccati remissio, quam operatur sine homine: ergò non mediante pœnitentiâ remittitur culpa. (a)

Ad Titum 3. v. 5. *Ad Rom. 9. v. 16.*

CAPVT LI.

Præmissorum solutio. Et quod pœnitentia valet ad peccati remissionē.

Pœnitentiæ efficacia.

PRædicta refellimus dicentes, quod per solam Dei gratiam remittitur peccatum, nec pœnitentia est causa efficiens remissionis peccati, sed tantum gratuita Dei voluntas: Est tamen causa sine quâ non, quia nisi homo pœniteat, non dimittitur à Deo peccatum. Sic sol domum illuminat quia fenestra aperitur; non tamen apertio fenestræ est causa efficiens illuminationis, sed occasionalis tantum, sed ipse Sol est causa efficiens illuminationis.

Causa est, sine quâ non, remissionis peccatorum.

Quod autem dicitur, *Non ex operibus quæ fecimus nos &c.* sic est intelligendum: quod opera non excludant gratiam, nec gratia, opera: quia ex gratiâ sunt opera, & ipsa gratia est causa salutis efficiens.

Ad Titum 3. supra.

Similiter gratia non excludit pœnitentiam, nec pœnitentia gratiam, quia pœnitentia est quædam gratia. Similiter intelligendum est, *Non est volentis &c.* quamuis cursus, id est bona operatio, vel bona voluntas sit salutis occasio, causa tamen efficiens est Dei misericordia. Concedimus etiam quod Deus primam gratiam in nobis operatur sine nobis, iuxta prædictam intelligentiam.

Gratia Dei, causa est efficiens salutis.

Gratiam primam Deus operatur in nobis sine nobis.

CAPVT LII.

Opinio hæreticorum qui dicunt quod sufficit soli Deo confiteri.

Cōfessionē Sacramentalē impugnant hæretici.

SVnt alij hæretici qui dicunt, sufficere soli Deo confiteri, quod sic probare conantur; Ait Ambrosius super Lucam: *Ideò fleuit Petrus, quia culpa subrepsit ei:* (a) *non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuit, lacrymas eius lego, satisfactionem non lego: quod defendi non potest, ablui potest. lacrymæ lauant delictū, quod voce pudor est cōfiteri: & veniæ fletus consulit & verecundiæ.* Hoc etiā dicit Maximus Episcopus. Itē Ioānes Chrysostomus, super epistolam ad Hebræos: *Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque te apud alios accuses, & obedire te volo Prophetæ dicenti: reuela viam tuam ante Dominum: ergò confiteri peccata tua apud verum iudicem cum ratione, delicta tua, pronuntia non linguâ, sed conscientiæ tuæ memoria; & tunc demum spera misericordiam consequi posse. Si habueris peccata tua in mente quotidiè, nunquam malum aduersus proximum tuum in corde tenebis.* Item Idem: *Peccata tua dicito vt deleas illa, sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidiè in animâ tua, Non dico vt confitearis ea seruo tuo,* (c) *vt tibi exprobret, sed dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea, cū faciebas præsto erat, cū admitteres ea cognouerat.*

S. Amb. *S. Chrysost.* *Idem.*

Cap. 50. (a) *In impresso, per totam hanc periodum nullus est sensus, sed omnia confusa.* (a) *Impressum habet*: obrepsit. (b) *Impressum*: cum oratione. (c) *Impress.* conseruo. *Cap. 52.*

CAPVT LIII.

Solutio. Et quod homo tenetur confiteri peccata sua.

S. Ambrosius exponitur.

PRædicta sic soluimus: Illud Ambrosij, *lacrymæ lauant delictum &c.* ad publicam pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lacrymarum & confessionis ostendens, innuere voluit, quod lacrymæ occultæ, secreta confessio soli Sacerdoti facta, lauant delictum, quod pudet aliquem publicè confiteri. Quod autem dicit se Petri lacrymas legisse, non confessionem vel satisfactionem, per hoc neutrum excluditur: multa enim facta sunt quæ scripta non sunt. Vel fortè, nondum facta erat illa institutio confessionis quæ nunc est. Vel sic intelligi potest: *lacrymæ lauant delictum*, id est, fletu purgantur vbi pudor est in confitendo, quia nisi in confessione fuerit verecundia, non deletur culpa. (*a*)

Nihil dicit contra cõfessionem Sacramentalem.

Exponitur Chrysostomus.

Illud Ioannis Chrysostomi non est sic intelligendum, vt liceat alicui si opportunitatem habeat, Sacerdoti non confiteri, sed quia sufficit, vbi crimen occultum est, soli Deo per Sacerdotem dicere, & semet, nec oportet publicare coram multis, quod est occultum, sicut ipse notauit dicens: *non tibi dico vt te prodas in publicum, &c.* Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita occulta, secretâ confessione & occultâ satisfactione purgatur.

Nec est opus vt quod Sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur. Attamē non tantum linguâ carnis, verum etiam linguâ cordis apud verum iudicem confiteri debemus, si peccata nobis remitti velimus. Vndè idem Ioannes Chrysostomus ait: (*b*) *Si tuorum peccatorum recorderis, & frequenter in conspectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius ea delebuntur: Si verò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, & in conspectu proferentur omnium inimicorum, & amicorum, & sanctorum Angelorum.*

Confessionem adstruit Chrysostomus.

CAPVT LIV.

Quibus Authoritatibus probatur, quod pœnitentia valet ad remissionem peccati.

QVod pœnitentia valeat ad remissionem peccatorum, multiplex authoritas monstrat. Ait enim Ioannes: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Idem ait Christus. Et Petrus in Actibus Apostolorum, ad eos, qui ad eius prædicationem compuncti fuerant corde; *Pœnitentiam agite, & baptisetur vnusquisque vestrum.* Item Petrus: *Pœnitentiam agite, vt deleantur peccata vestra.* Quæ considerantur in pœnitentiâ, exiguntur ad peccati remissionem; scilicet, cordis contritio, confessio, satisfactio. Quod tamen hæretici negant.

Matth. 3. v. 2.

Act. 2. v. 38.

Act. 3. v. 19.

Requisita ad veram pœnitẽtiã.

CAPVT LV.

Quibus authoritatibus probatur, quod contritio valeat ad remissionem peccati.

QVod contritio valeat ad remissionem peccati, patet per Euangelium, vbi legitur; quod *recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus; priusquam gallus cantet, ter me negabis: & egressus foras, fleuit amarè.* Ecce, quomodò corde compunctus, & mali præteriti recordatus, currit ad lacrymas. Præterea, quomodò

Cõtritionis efficacia.

Matt. 26. v. 34. & 75.

(*a*) In *impresso*, *pro*, deletur, *habetur*, dicitur. (*b*) *In impresso habetur*, Ioannes Euangelista, *sed perperam*, quia *verba Chrysostomi sunt*, *non Ioannis Euangelistæ*.

Cap. 51.

modò remittetur homini peccatum nisi volenti? sed cum homo vult sibi remitti peccatum, vult non habere peccatum: vult ergò se non esse in peccato; ergò conteritur de peccato. Si iam prædicti hæretici crederent Prophetis, per eos probari posset, contritionem valere ad peccati remissionem. Ait enim Authoritas, *Quâcumque horâ Peccator ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Et Ioël: *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Dauid etiam ait: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Contritio enim est cōpunctio cordis, quæ nascitur ex recordatione præteritorū malorū, cum intentione nō relabendi, malens omnia mortis subijsse pericula, quàm tali laborasse culpâ.

Ezech. 18. Ioël 2. v. 13. Psal. 50. Contritionis discriptio.

CAPVT LVI.

Quibus authoritatibus probatur quod Confessio valet ad remissionem peccatorum.

Similiter, oris confessio ad peccati deletionem exigitur, licet hoc ipsum etiam hæretici negent. Ait enim in canonicâ Epistolâ Iacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Non dixit, soli Deo, vt ipsi dicunt, sed, *alterutrum.* (*a*) Item Paulus: *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Christus etiam præcepit ijs quos à leprâ sanauerat, vt se ostenderent Sacerdotibus, per hoc insinuans, quod ille qui vult à leprâ peccati mundari, debet se per confessionem ostendere Sacerdoti. Pluribus etiam sanctorum authoritatibus potest idem adstrui; Sed forsitã nō ijs assentirētur Christianę fidei aduersarij. Fortasse etiam dicent aliqui, quod solâ contritione remittitur peccatum; ad quid ergò exigitur peccati confessio, ad eiusdem remissionem? Ad hoc dicimus, quod ille qui conteritur (*b*) confitendi propositum habere tenetur: nisi enim hoc proponat, peccatum non remittitur. (*c*) Tenetur ergò ad confitendum, multiplici de causâ: scilicet, ratione propositi, & ratione pœnitendi, magna enim pœnitentia est, erubescentia de confessione. cum enim ob alias causas instituta sit peccati confessio, instituta est etiã vt erubescentia pro peccato cedat in pœnam, ratione etiam quandoque satisfaciendi; quia nisi peccator Sacerdoti reuelauerit, ipse per iniunctam satisfactionem non poterit eis mederi.

Confessionis necessitas. Iacobi 5. v. 16. Ad Rom. 10. v. 10. Obiectio. Solutio. Per contritionem non remittitur peccatum, sine proposito saltem confessionis.

CAPVT LVII.

Opinio hæreticorum, qui negãt panem transsubstantiari in corpus Christi.

Dicunt etiam præfati hæretici, panem non transsubstantiari in corpus Christi per sancta (*a*) verba quæ à Sacerdote dicuntur im Missa. Et hoc sic probare conantur: Si singulis diebus panis in corpus Christi mutaretur, illud in infinitum augeretur.

Transsubstantiationem negãt hęretici.

Quærunt etiam, utrum ille panis desinat esse? Si desinit esse, adnihilatur, & ita etiam corrumpitur. Item quærunt, corpus tantæ quãtitatis quomodò intrat per os hominis. Item, Si corpus Christi comeditur, dentibus atteritur, & ita in partes diuiditur; Item, panis fit corpus Christi, ergò erit corpus Christi, & ita aliud quam sit. Itē, Panis fiet corpus; ergò de pane fiet corpus Christi; & sic panis erit materia corporis Christi. (*b*) Itē, post transsubstantionē, remanent accidētia, ergò in alio subiecto, vel in aëre, sed si in aëre, aliqua pars aëris est rotũda sapida, alba, & secundũ quod illa forma, (*c*) defertur per diuersa loca, mutant accidentia subiectum. Item, in eâdem parte aëris manent illa accidentia, & ita soliditas est in aëre, cum illa sint solida, & sic aër solidus est. Ex his videtur quod accidentia illa non sint in aëre; sed nec in corpore Christi sunt; nec est assignare aliud corpus in quo sint; ergò non vidētur remanere accidentia. Item; cũ forma illa sub qua latet corpus Christi diuidatur in partes, sub illâ formâ desinit corpus Christi; quomodo ergò sub singulis portionibus illius hostiæ datur corpus Christi.

Rationes eorundem.

Cap. 56. (*a*) *In impresso desunt hæc vltima verba.* (*b*) *In impresso, malè habetur,* conuertitur. (*c*) *In impresso*: nisi proponat confiteri.

Cap. 57. (*a*) *Malè in impresso, pro,* sancta, *habetur,* secunda. (*b*) *In impresso, confusè sic:* panis erat materia, corpus Christi. (*c*) *In Impresso* farina.

Item, Si Christi corpus latet sub illâ exiguâ formâ, vbi est Christi caput vel pes? & ita indistincta sunt membra illius. Item, Christus dedit suum corpus discipulis antè passionem: Sed dedit eis mortale vel immortale; Si immortale dedit, sed tunc erat mortalis: ergò quandò erat mortalis immortalis erat, quod est impossibile. (*d*) Item, ponatur quod aliquis celebrauerit diuina tempore passionis Christi corpus existens Romæ passum fuisset Romæ; quia vbicunque erat, patiebatur tempore passionis; & sic non patiebatur tantum in Hierusalem, sed in multis alijs locis. Item, ponatur quod mus accedat ad pixidem in quâ est Christi corpus; mus aliquid comedit, ergò aëra, vel accidens, vel corpus Christi. Sed quod comedat aëra vel accidens, absurdum est, & magis absurdum quod comedat corpus Christi. Item, cum sanguis Christi glorificatus sit, nec faciat localem distantiam, (*e*) videtur, quod calice repleto sanguine, alius liquor possit infundi. Item, Christus ait in Euangelio: *Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.* Ergò, Christi corpus non intrat in os quando ad manducandum datur, vel in secessum emittitur. *Matth. 15. v. 17.*

Caput LVIII.

Præmissiorum solutio. Et, quod panis transsubstantiatur in corpus Christi.

Mutatio triplex est. AD primam obiectionem dicimus, quod mutationum alia est alteratio, (*a*) alia est alteritas, alia transsubstantiatio. Alteratio dicitur illa mutatio, quæ fit secundum varietatem accidentium in eodem subiecto, vt cum aliquod subiectum primò est album, post incipit esse nigrum. *Alteratio, quid sit.* Secundum hanc mutationem, concedimus has: Album erat nigrum, album incipiet esse nigrum, & fiet nigrum. Hanc autem negamus, de albo fiet nigrum, *Album potest fieri nigrum, non autem de albo fit nigrum.* ne album intelligatur esse materia nigri. (*b*) nam, *de*, materiam notat: In hâc mutatione manet subiectum, manet & substantialia, sed non manent quædam accidentalia. Alteritas verò, est illa species mutationis, in quâ manente eâdem materiâ, non manent substantialia: quæ mutatio facta est in Canâ Galileæ, quando aqua mutata est in vinum: Ibi enim materia mansit, quia eadem materia aquæ & vini, sed mutata sunt quædam substantialia, nam illud substantiale quod aqua erat, desijt esse aqua, & illud quod vinum est, vinū esse incepit. Quædam etiam accidentalia mutata sunt. Iuxta mutationem hanc dicitur, quod de aquâ factum est vinum, & quod aqua mutata est in vinum. Sed, nec aqua fuit vinum, nec cœpit esse vinum, nec fuit futura vinum. *Alteritas, quid sit.* *Ioannis 2.* Transsubstantiatio est illa species mutationis, secundum quam & mutatur materia, & substantialis forma, sed remanent accidentia. Vndè dicitur, transsubstantiatio; quia nihil de substantiâ remanet, vel quantum ad materiam, vel quantum ad substantialem naturam. *Transsubstantiatio quid est.* (*c*) Talis mutatio fit in consecratione panis. Panis enim ita mutatur in corpus Christi, quod nihil de materiâ panis remaneat: nec substantialia remanent; sed quædam accidentalia, vt, rotunditas, albedo, sapor. *Post consecrationem nihil remanet substantiæ panis.* Et quia tota substantia mutatur in corpus Christi, non augetur, quamuis multoties panis in Christi corpus mutetur: panis enim qui in Christi corpus mutatur, non remanet in corpore Christi, nec remanet corpus Christi; & ideò nec corpus Christi augetur. *Argumenta hæreticorum soluuntur.* Sunt enim duæ augmenti, seu augmentationis species (*d*) vna quæ fit per partium extensionem, alia per additionem. Iuxta primam, crescit virgula in horto, (*e*) iuxta secundam, crescit aceruus, cum ei aliquid additur. *Augmentationis duæ sunt species.* (*f*) Quod primo modo augetur, v. g. virgula, non crescit quod aliquid in eâ addatur, sed quia mediante calore & humore, extenduntur eius partes. Secundum hanc augmenti speciem, multiplicati sunt panes illi, quibus Dominus

(*d*) *In Impresso, in discursu præcedenti, pro,* immortalis, *vbique habetur,* immortale. *Caput 57.*

(*e*) *In Impresso additur,* distantiam à materiâ. (*a*) *In Impresso sic:* Alia est mutatio, alteratio &c. *sed lectio nostra retinenda est.* (*b*) *In Impresso, vitiosè legitur,* nigra, *Sed & in sequentibus quædam prætermissa sunt quorum occasione, cætera quoque sensu carent.* *Cap. 58.*

(*c*) *In impresso, pro,* naturam, *habetur,* materiam. (*d*) *In Impresso, pro,* augmenti, *habetur,* argumenti. (*e*) *Hæc in impresso prætermissa sunt, substitutis aliquot punctis,*

(*f*) *Hic rursus plura omissa sunt, punctis substitutis.*

Corpus Christi non augetur, multiplicatione cōsecrationum.

minus refecit quinque millia hominum. Quia ergò nihil Christi corpori additur, nec eius partes extenduntur, dicimus quod Christi corpus non augetur.

Secundum hanc mutationem transsubstantiationis, dicendum est quod panis mutatur, seu conuertitur in corpus Christi. Concedimus etiam alia verba mutationem significantia, vt, panis fiet corpus Christi, non tamen incipiet esse corpus Christi. Dicimus etiā, quod panis desinit esse, nec tamen corrumpitur; non enim disinit esse per naturaliū infirmationem, sed per miraculum.

Panis quomodo desinat esse in consecratione.

Non est etiam mirum, si corpus Christi aliquantæ quantitatis, intret per os hominis, cum iam sit glorificatum, nec aliquam in loco distantiam faciat. Hoc tamen negamus, quod de pane fiet corpus Christi, quia (de) notat materiam, & panis non est, nec erit materia corporis Christi. Dicimus etiam quod licet corpus Christi comedatur, semper tamen incorruptibile & indiuisibile remanet. Cū autem corpus Christi dicitur diuidi vel frangi, potius ad formā panis refertur, quàm ad corpus Christi; fractio enim illa vel diuisio non est in corpore Christi, sed in formâ panis. Non est etiam mirum, si ille qui fecit omnia ex nihilo, faciat accidentia esse sine materiali subiecto. (g) Ad hoc, quod dicunt, quod in altari adhuc est panis post consecrationem, quia ibi prius fuit panis, & adhuc est forma panis; Respondemus, quod verè ibi fuit panis, sed mutatus est in corpus Christi, & forma remanet, sub qua latet corpus Christi. Et hoc fit multiplici de causâ. Prima est, quia *fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Alia, ne Christianus abhorreat comedere Redemptorem suum; ne, inquam, animus horreat quod oculus cernit: non enim est in vsu carnem crudam comedere. Tertia, ne hæretici insultarent nobis, dicentes, vos comeditis Dominum vestrum. Videmus etiam, quod quædam res mutantur in alias, & tamen quædam proprietates rei mutatæ remanent, vt, quandò vinum mutatur in acetum, remanet ibi liquiditas. (h) Sub formâ unius sæpè latet alia, vndè frequenter Angeli leguntur latuisse sub humanâ formâ; non tamen humana forma erat in Angelo. Similiter corpus Christi est in altari, sed sub aliâ formâ, scilicet sub formâ panis. Et accidentia quæ remanent sunt sine subiecto, vt dictum est, quia qui ea creauit vt in subiecto essent, potest facere vt sine subiecto sint; quod enim hoc modo vel alio sint, à Deo est. Possumus tamen dicere, quod color & sapor sunt in formâ panis, & ita, miraculosè accidens fit in accidente.

De pane fieri corpus Christi, non rectè dicitur.

Corpus Christi incorruptibile, & indiuisibile est.

Corpus Christi cur sub aliâ formâ lateat in Eucharistiâ.

Angeli quomodo appareant in humanâ formâ.

Sed similiter hîc quæri posset, de ipsâ formâ, in quo sit, cum & ipsa forma sit accidens?

Dicunt quidam, nulla accidentia ibi esse post transsubstantiationem, sed videri esse, cum non sint: Vndè non dicunt ibi esse albedinem vel rotunditatem, sed talia ibi videri in Sacramento; nec dicunt ibi esse præstigium, sed sacramentum.

Sunt enim multæ species fallaciæ visus: Vna est, quando non videmus quod oculis præsentatur, quæ dicitur, Aurisia, (i) id est, Auidentia, quâ percussi fuerunt, seu qui Elisæum quærebant. Alia est quæ dicitur præstigium, quando arte magicâ ita præstigiuntur oculi, (k) vt videatur aliquid esse quod non est, nec videatur quod est, Hoc autem fit à magis ad decipiendum; Alia verò est, quæ fit ad instruendum, & in sacramentū, iuxta quod videbatur Prophetis videre, quod non videbatur. Vndè, Hieremias videbatur videre ollam succensam ab aquilone, cui dictum est, ab aquilone pandetur omne malum super habitatores Ierusalē.

Visus multis modis fallitur. Aurisia, Auidentia. 4. Reg. 6. Præstigium. Hierem. 1. v. 13.

Similiter, sapor & color videntur esse in sacramento altaris, nec tamen ibi est præstigium, quia hoc non fit ad decipiendum, sed potius ad instruendum, & in sacramentum. Sed, quid ire volumus per verborum anfractus? vnica est ad hæc responsio, quod *in miraculo, non est quærenda ratio.* Dicimus etiam, quod quando forma illa diuiditur in partes, sicut prius Christi corpus totum & integrum latebat sub integrâ formâ, posteà

Miraculorum non est quærenda ratio.

 sub

Cap. 58. (g) *In impresso, pro,* materiali subiecto, *habetur,* aliquo subiecto. (h) *In impresso vitiosè, pro,* liquiditas, *habetur,* siccitas. (i) *In impresso,* Acrisia. (k) *In impresso,* præstringuntur.

ſub ſingulis portionibus hoſtiæ fractæ latet idem corpus integrum & totum, ſicut in ſpeculo integro apparet aliqua imago integra, eo autem fracto, in ſingulis portionibus eadem forma apparet. Dicimus etiam, quod ſub illâ exiguâ formâ, latet totum Chriſti Corpus, quia cum iam ſit glorificatum, tantæ ſubtilitatis eſt, quod non facit diſtantiam aëris ad aëra, & ideò (*l*) latere poteſt in paruo loco, & tamen membra eius diſtincta ſunt. Corpus quoque ſuum diſcipulis dedit tale, quale habuit, id eſt, mortale, (*m*) miraculoſum autem fuit, quod corpus tantæ quantitatis intrauit per os comedentis anguſtum. Quo enim miraculo natus eſt clauſo vtero Virginis, & quomodo ſuper aquas ambulauit ſiccis pedibus; eodem miraculo intrauit in os comedentis.

Dicimus etiam, quod ſi quis celebraſſet ſacramentum Euchariſtiæ Romæ, in die paſſionis, Chriſtus Romæ exiſtens, pateretur in Hieruſalem, ſed non Romæ pateretur: ſicut, dum aliquid incipit eſſe in hoc momento incipit eſſe.

Mus comedens hoſtias conſecratas, non comedit corpus Chriſti.

De mure accedente ad pixidem, dicimus quod non comedit corpus Chriſti, ſed formam illam panis, quæ miraculoſè cedit in eius nutrimentum, ac ſi eſſet panis ſubſtantia. Nec mirum, cum in naturalibus contingat, quod aliquis inebriatur ſolo odore vini. Legimus etiam quod quidam populi paſcuntur ſolo odore pomorum. Sunt tamen qui dicunt, quod nihil comedit, ſed videtur quod comedat, & ſic miraculoſè ſaturatur ac ſi ederet. Calice autem pleno ſanguine Chriſti, alius liquor non poteſt infundi illo manente, quamuis ſanguis non faciat diſtantiam aëris ad aëra: Species enim vini ſub quâ latet ſanguis, implet locum & implet calicem ſic miraculoſè, ſicut miraculosè glorificatum corpus locum non implet. Quod autem Chriſtus ait, *omne quod in os intrat &c.* intelligendum eſt de cibo materiali, non ſpirituali: *ſicut enim materialis cibus vadit in ſeceſſum, ita ſpiritualis in mentis exceſſum. Ille enim eſt cibus ventris, hic mentis.*

Pomorum odore quidam paſcuntur.

Matt. 15. v. 17. Marci 7. v. 19.

CAPVT LIX.

Vtrum ſit articulus Fidei, panem tranſſubſtantiari in corpus Chriſti?

QVærunt etiam hæretici, vtrum ſit articulus fidei Chriſtianæ, panem tranſſubſtantiari in corpus Chriſti, cum de hoc non fiat mentio in aliquo ſymbolo. Non enim in ſymbolo Apoſtolico, ſcilicet, credo in Deum; vel in Nicæno, Credo in vnum &c. vel in ſymbolo Athanaſij, Quicunque vult, &c. Cum in his ſymbolis, de omnibus articulis Chriſtianæ fidei fiat mentio, cur non fit mentio de illo ineffabili ſacramento, cui magis videtur obuiare humana ratio. (*a*)

Tranſſubſtantiationis cur non fiat mentio in antiquis ſymbolis.

Ad hoc dicunt quidam, quod in primitiuâ eccleſiâ ita omnibus patebat tranſſubſtantiari panem in corpus Chriſti, quod nulli dubium erat; cum Chriſtus hoc eſſet in euangelio teſtatus. Nec ſuper hoc in primitiuâ eccleſiâ vlla hæreſis pullulauit, ad quam reprimendam opus eſſet mentionem fieri de hoc in aliquo ſymboli articulo. Vndè, quia in primitiuâ eccleſiâ de Trinitate pullulauit hæreſis apud Arrium, & Sabellium, de Spiritu ſancto apud Macedonium, de Incarnatione, apud Euthicem & Neſtorium, de Reſurrectione apud alios, vt teſtatur Apoſtolus in epiſtolâ ad Corinthios, de his articulis fit mentio in ſymbolis. Dici tamen poteſt, quod in Apoſtolico ſymbolo fiat mentio de Euchariſtiâ, cum dicitur, *Sanctorum communionem.* In hoc enim ſpiritualiter communificant ſancti, dum, recipiunt corpus Chriſti non ſolum ſacramentaliter, ſed etiam ſpiritualiter.

Hęreſes diuerſæ in primitiuâ eccleſiâ.

CAPVT

(*l*) *In Impreſſo, errore craſſo ponitur,* non, *pro* ideo. (*m*) *In impreſſo, pro*, mortale, *habetur,* miraculoſum, *non ſine craſſo errore.* (*a*) *In impreſſo ſic:* cui magis videtur obligari anima rationalis. *noſtra tamen lectio retinenda.*

Cap. 59.

CAPVT LX.

Quibus authoritatibus probatur, quod Christus corpus suum dedit discipulis suis.

Christus cur sub alienâ formâ det nobis corpus suum.

QVod Christus dedit corpus suum discipulis, Matthæus apertè in euangelio declarat, inquiens: *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, benedixit & fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum: & accipiens calicem & gratias agens dedit illis dicens: bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Item Lucas: *Accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis dicens: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens; hic est calix noui te-* Luca 22. v. 19. & 20. *stamenti in sanguine meo, quod pro vobis effundetur.* Item Dominus in euangelio: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ioannis 56. v. 5. 4. & sequentibus. Item: *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuet propter* Suprà *me. Hic est panis qui de cœlo descendit, non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Propter hæc verba, (a) quidam de Discipulis eius dixerunt, *durus est hic sermo, quis potest eum audire? & ideò multi abierunt retrorsum, & amplius cum eo non ambulabant.* Suprà v. 61. Quorum imitatores sunt prædicti hæretici.

Apostolus etiam in epistolâ ad Corinthios primâ, *Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus noster Iesus Christus in quâ nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit, accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens, hic calix noui testamenti est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunque bibetis in meam cõmemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* 1. Cor. 11. v. 23. & sequentibus. Item: *Quicunque manducat panem, & bibit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.*

CAPVT LXI.

Opinio hæreticorum qui dicunt, quod Christus dicens, hoc est corpus meum, demonstrauerit seipsum, & non corpus quod sub formâ latebat.

Consecrationis verba falsò interpretantur hæretici.

PRæterea, dicunt hæretici, quod cum Christus ait, accipite; hoc est corpus meum, non demonstrauit corpus quod sub formâ latebat in fine prolationis verborum, sed seipsum. Quasi dicat, ego sum qui do, hoc est, corpus meum est quod vobis do, non hunc panem, & ideò dignius quam panis est, quod do.

Ad hoc dicimus, quod istud stare non potest, si verborum series diligenter attendatur. Ait enim Euangelista; Matt. 26. suprà. *Accepit Iesus panem & benedixit, ac fregit, & dedit discipulis suis dicens; accipite, hoc est corpus meum.* Refelluntur dicta hæretica. quasi dicat, hoc quod offero vobis, est corpus meũ. Prætereà, ad quid seipsũ ostenderet, cum ipse, & corpus eius discipulis appareret? Itẽ, quid de sãguine dicet? (a)

Legitur

Cap. 60. (a) In impresso, pro, propter, malè habetur, præter. (a) In impresso malè sic: Item Cap. 61. quoque dicent de sanguine.

Legitur enim in Euangelio, *Accipiens* Iesus calicem, gratias egit, & dixit illis, *bibite ex hoc omnes, (b) hic est sanguis noui testamenti; qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ.* Hîc non possunt dicere, quod ostenderet sanguinem suum, nisi quem in calice porrigebat, quem discipulis suis dabat dicens, hic est sanguis meus, &c.

CAPVT LXII.

Quare Christus sub alienâ formâ dederit corpus suum?

Christus cur sub alienâ formâ ded.t nobis corpus suum.

QVæritur etiam ab hæreticis, cum tot authoritates clament, panem mutari in corpus Christi, quare negent tantum sacramentum? Si dicant, quod est contra naturam, Eis possumus respondere, quia qui fecit omnia ex nihilo, potest vnum mutare in aliud. Et, si filius Dei sub formâ humanâ latet, quid mirum si corpus Christi sub formâ panis latens non apparet? Quia sicut ratio fuit, vt sub humanitate lateret diuinitas; ita vt sub forma panis lateret humanitas. Sicut enim diuinitas sine velamine nobis apparere non potuit, ita glorificata humanitas, nisi mediante alienâ formâ, nobis mortalibus & infirmis apparere noluit. (a) Decens etiam fuit, vt qui ab hominibus recesserat per præsentiam carnis, sedens ad dexteram Patris, nos aliquandò visitaret, quamuis sub alienâ formâ lateret. Maximâ quoque gratiâ nos priuare contendunt, qui Christum in altari esse per virtutem Sacramenti, non credunt, quam enim maiorem gratiam potuit nobis conferre, quam sacramentum Eucharistiæ; Vndè ipse ait: *Vbiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Quamuis enim hoc intelligatur de præsentiâ spirituali, potest tamen etiam intelligi de corporali.

Matt. 28. v. 20.

In horum hæreticorum confusionem, in pluribus ecclesijs celebratur miraculum, quòd in hostiâ species carnis visa est. Longum etiam esset referre miracula, (b) quæ propter infirmitatem quorundam fiunt circa Eucharistiam. Stultissimum etiam est diffiteri, quod Christus confessus est, quod Apostoli testantur, quod omnes sancti attestantur; In quâ fide videmus tot viros Religiosos vitam finire.

Miracula circa Sacramentum Eucharistiæ.

CAPVT LXIII.

Opinio illorum hæreticorum, qui dicunt nuptias damnabiles esse.

PRædicti etiam hæretici nuptias damnant, Dicunt enim quidam eorũ, quod omnibus modis se homo debet purgare ab eo quod habet à Principe tenebrarum, id est, à corpore, & ideò passim & qualitercunque fornicandum esse, vt citius liberetur à malâ naturâ.

Nuptias damnant hæretici.

Et ideò nuptias damnant, quæ fluxum luxuriæ coarctant. Vndè, vt fertur, in conciliabulis suis immundissima agunt. Hi dicuntur Cathari, id est, diffluentes per vitia, à Catha, quod est fluxus! vel cathari, quasi casti, quia se castos & iustos faciunt. Vel Cathari dicuntur à cato, quia vt dicitur, osculantur posteriora catti, in cuius specie vt dicunt, apparet eis Lucifer. Quod autem nuptiæ damnabiles sint, authoritatibus & rationibus probare conantur. Et primò sic: nisi execrabiles essent nuptiæ, Dominus Ioannem Euangelistam non reuocasset à fluctiuagâ nuptiarum tempestate. Et quia coniugium non consummatur nisi carnali coitu, & ita in peccato, dicunt coniugium execrabile esse, ac si amatores essent castitatis, cum potius sint sectatores incæstus, (c) & luxuriæ.

Catharorũ hæretici.

Dicunt

Cap 61. Cap. 62.

(b) *In impresso, hic rursus omnia confusa. nam, pro,* bibite, &c, *habetur,* hoc est corpus meum. (a) *In Impresso,* apparere non valuit. (b) *In impresso omnia confuse sic.* Longa etiam possem referre miracula, quę per infirmitatem. (c) *In impresso,* incastitatis.

Dicunt etiam coniugium obuiari legi naturæ, quia lex naturalis dictat omnia esse communia. (d) coniugium verò appropriat, quod commune debet esse ex iure naturali. Item, si bonum est nubere, quare dicit Apostolus, *Volo vos omnes esse sicut ego sum*, id est, continentes! [1. Cor. 7. v. 7.] Dicunt etiam, quod coniugium est causa maximi peccati, id est, adulterij, quia nisi coniugium præcederet, non sequeretur adulterium.

CAPVT LXIV.

Obiectorum solutio: Et quod nuptiæ non sint damnabiles.

[Nuptias licitas esse demonstratur.]

PRædictis respondemus, quod non ideò Christus Ioannem reuocauit à nuptijs, quod nuptiæ essent execrabiles, vel malæ, sed vt ad maius bonum inuitaret, id est, ad virginitatem: melior est enim virginitas, id est, expeditior, & ad maius bonum promptior, quàm castitas coniugalis. [Ioannes Euangelista à nuptijs reuocatus est à Christo.] Coniugalis enim status multis negotijs implicatur, quibus acquiruntur necessaria vitæ, per quæ idem status minus promptus est ad bonum. [Virginalis status melior est coniugali.] Concedimus etiam coniugium non posse consummari sine carnali coitu, verùm carnalis coitus non semper peccatum est: nam per coniugij Sacramentum fit, vt carnale commercium, aut graue non sit peccatum, aut omninò peccatū nō sit. Quot enim non caderent in fornicationis periculum, nisi esset coniugium? Excipitur autem in honestate coniugali, fornicationis peccatum. (a). Vndè Apostolus inuitans ad fornicationem vitandam, ait: *Propter fornicationem autem, (b) vnusquisque vxorem suam habeat, & vnaquaque virum suum.* [1. Cor. 7. v. 2.] Et cum carnis commercium sit de iure naturali, non in hoc coniugium naturali iuri obuiat, sed potius exornat. In hoc enim ius naturale & carnis commercium exornatur, quod homo passim diuersas non cognoscat, sed vnam sibi assumat; quod & in brutis animalibus liquet, quæ ducta naturali iure, non gaudent paris pluralitate, sed vnitate.

Ad vltimam obiectionem, dicimus, quod Apostolus non ideò volebat eos, quibus scribebat, esse solutos à cōiugio, & continentes esse, quod coniugium sit malum, sed ideò, quia virginalis status vel vidualis, expeditior: Coniugium enim sanctum est; [Coniugij sanctitas.] vndè & ipsi gentiles in tantâ veneratione habuerunt coniugium, quod filios qui nati non erant de coniugio, illegitimos iudicabant.

CAPVT LXV.

Quibus authoritatibus & rationibus probatur, quod coniugium bonum & sanctum sit.

QVod autem coniugiū bonum & sanctum sit, quod naturale commercium per bona coniugij excusetur, varijs rationibus & authoritatibus probari potest. Ait enim Apostolus, *Vnusquisque vxorem suam habeat propter fornicationem, & vnaquæque virum suum.* [1. Cor. 7.] *Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro.* Item: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* [Ibidem v. 4.] Item Apostolus in primâ ad Timotheum, *volo iuniores viduas nubere, filios procreare, matres familias esse.* [1. Tim. 5. v. 14.] Audiant etiam hæretici attestantem Apostolum, quod neque vir, neque mulier continere potest, nisi vterque consenserit. Item Paulus: *nolite fraudare inuicem, & nisi fortè ex consensu ad tempus vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* [1. Cor. 7.] Ecce, quomodo debeat esse vtriusque consensus. Item Paulus: *Dico autem innuptis* [Ibidem v. 8.]

(d) *In impresso, absurdissimè pro*, communia, *habetur*, conuiuia. (a) *In impresso sine sensu, sic:* Excipitur honestate coniugali, vt sit peccatum. [Cap. 6.] (b) *In M. S. post verba hac*, propter fornicationem autem, *subiungitur inclusum parenthesi;* (subaudi vitandam)

nuptis & viduis, bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego, quod si se non continent, nubant: melius est enim nubere quàm vri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, & vir Ibidem v. 12 *vxorem non dimittat.* Item: *Si quis habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & mulier infidelis per virum fidelem: alioquin, filij vestri immundi essent, nunc autem mundi sunt.*

Sed fortè hæretici obijcient nobis illud Apostoli, Ibidem, v. 29. *Qui habent vxores, sint tanquam non habentes*, quod sic intelligendum est; potius seruientes Deo quàm carnis commercio. Item, Ibidem, v. 38. *qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit melius facit.* Ecce, quomodo Apostolus commendat vtrumque, coniugium scilicet & virginitatem, licet virginitatem præferat. Item Paulus: Ibidem, v. 39. *Mulier alligata est viro, quanto tempore viuit, quod si dormierit, liberata est, cui vult nubat, tantū in Domino.* Obijciunt etiam illud Apostoli: Ad Ephes. 5. v. 25. *Viri diligite vxores vestras, sicut Christus ecclesiam.* In quo putant continentiam inter coniugatos, ab Apostolo, velut præceptum, commendari: quod absit. Non enim hoc ait Apostolus propter continentiam, sed ad confirmandum sinceræ dilectionis vinculum; vt si necesse fuerit virum aliquid pro vxore pati, non recuset, sicut Christus pro desponsatâ sibi ecclesiâ, mortem subire non recusauit. Ad Rom. 7. v. 2. Item, Paulus ad Romanos; *Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi viri, si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri: Igitur viuente marito, vocabitur adultera, si fuerit cum aliquo.* (c) Item Dominus in Euangelio, cum interrogaretur, si liceret homini dimittere vxorem suam quacunque ex causâ, dixit, Matth. 19. v. 4. *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam creauit eos, & benedixit eis dicens: crescite & multiplicamini:* & dixit Adæ, *propter hoc relinquet homo patrem & matrē suam & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vnâ. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Item, obijciunt hæretici, *Quicunque reliquerit domum, aut Fratres aut Sorores, aut Patrem, aut vxorem &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Dicunt autem, quod iuxta hanc authoritatem, Deus præcepit dimittere vxores. Sed intellectus verborum is est; Præcepit Deus, vt intuitu diuinæ dilectionis, omnem creaturam postponamus (d) Creatori. (e) Item quomodo coniugalis copula Zachariæ, & Elizabeth, adulterium fuit, quorum genitura, scilicet S. Ioannes, repletus est Spiritu sancto adhuc in utero matris? & si Spiritu sancto repletus est, ergò sanctificatus, & si sanctificatus, ergo ab omni peccato mundatus; ergo non ex adulterio conceptus: ergò Zachariæ & Elizabeth copula non fuit adulterium.

Sed forsitan dicent, Ipsum Ioannem non esse filium Zachariæ. Sed audiant quid dixit Angelus ad Zachariam: *Nascetur tibi filius;* Luca 1. v. 13. Item, *octauo die venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.* Ibidem, v. 59. Insuper; *manus Domini erat cum illo, & Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit* &c. Et alibi: Luca 3. v. 2. *Et factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium, in deserto.* Item, Sacramentum coniugij in paradiso institutum est à Deo, quando formauit mulierem de costâ viri, & instituens vnam esse vnius, ait: Gen. 1. v. 27. & 28. *crescite & multiplicamini, & replete terram.* Item, ad commendandum coniugij sacramentum voluit Christus de coniugatâ nasci. Et Ioannis 2. v. 2. & sequentibus. ad idem commendandum interfuit nuptijs & miraculum ibi fecit. Legimus & de Petro, quod habuit vxorem, quam non duxisset, si credidisset peccatum. Etiam, cum per coniugium arctetur fluxus luxuriæ, potius videtur esse bonum quàm malum; cum apud Deum & homines ignominiosum sit, nasci de non coniugatis. Maximè etiam contradicunt effectui misericordiæ Dei, (f) qui coniugium damnant: in hoc enim maximè apparet effectus misericordiæ Dei, quod coniugij sacramentum

Cap. 65.

(c) *Textus Scripturæ habet*: cùm alio viro. (d) *In impresso vitiosè, pro*, postponamus, *habetur*, proponamus. (e) *Impress.* respectu Creatoris. (f) *In impresso omissa sunt hæc duo verba*, misericordiæ Dei.

mentum ad hoc instituerit, vt qui continentes esse non possunt, ab incontinentiæ peccato excusarentur.

Capvt LXVI.

Opinio hæreticorum, qui dicunt, quod Confirmatio nullam habet efficaciam.

Confirmationis Sacramentum reijciunt hæretici.

Svnt etiam hæretici qui derogant alijs quibusdam Sacramentis, vt Confirmationi, Ordini, & Extremæ vnctioni. Dicunt enim nullam esse virtutem Sacramenti Confirmationis, cum nec in Euangelio, nec in alijs libris noui testamenti legatur esse instituta à Christo, vel ab eius discipulis.

A Christo institutum est.

Ad hec dicimus, quod ubi Christus insufflauit in Apostolos, dans eis spiritum sanctum ad robur, insinuauit eis Confirmationis Sacramentum. Illa enim virtus quæ ab Apostolis dabatur per manus impositionem, datur Fidelibus per Confirmationem. Nec legitur hoc Sacramentum in primitiuâ ecclesiâ fuisse datum, nisi ab Apostolis. Vndè etiam posteà non est collatum hoc Sacramentum alicui, nisi Apostolorum Vicarijs, qui Apostolorum habent vicem: Et si ab alijs præsumptum fuerit, irritum habetur, & vacuum; nec inter ecclesiastica reputabitur Sacramenta. Virtus autem Sacramenti huius est, donatio Spiritus sancti ad robur, qui datus est (a) in baptismo ad remissionem peccatorum. Cum ergò ipsi hæretici iudicent (b) magnum esse Sacramentum, manus impositionem, cuius vicem retinet hoc Sacramentum Confirmationis, iniquè (c) derogant huic Sacramento. Quomodo etiam audent derogare Authoritati omnium sanctorum Apostolos sequentium, qui maximum testantur esse hoc Sacramentum? Quod etiam tantæ est dignitatis, quod iterari non debet: sine quo etiam nullus adultus & discretus sine periculo discedit; quod etiam à ieiunis tradi debet, nisi aliter cogat necessitas.

Eius minister, est Episcopus.

Eiusdem effectus.

Eius dignitas.

Capvt LXVII.

Opinio illorum qui dicunt, quod Ordo non sit Sacramentum.

Ordinis Sacramentum impugnant hæretici.

Dicunt etiam Fidei Catholicæ inimici, Ordinem, (a) vt Diaconatum vel Sacerdotium, non esse Sacramentum, quod sic probare conantur: non legitur in aliquâ canonicâ scripturâ Apostolos ordinatos fuisse in Sacerdotes, cur ergò eorum vicarios sic ordinari oportet? (b) Item, Apostoli, qui maiores Sacerdotes dicti sunt, non leguntur vncti fuisse chrismate, cur ergò vnguntur eorum vicarij? Præterita merita faciunt & suffragantur (c) vt quis sit dignus aliquo officio, quid ergo confert Ordo? (d)

Refelluntur.

Ad hoc dicimus quod Christus Apostolos instituit Sacerdotes, quandò dans eis corpus suum, ait: *hoc facite in meam commemorationem.* multa etiam reliquit Apostolis ordinanda, quæ ipse non ordinauit, vt de Ordinum collatione, Sacerdotum consecratione. Præstereà, si Ordo nihil conferret ad consecrationem, relinquitur vt Laici etiam possint consecrare, vt Sacerdotes, quod absurdũ videtur. Legitur etiam in Actibus Apostolorum, quod Apostoli septem ordinauerunt Diaconos: A simili intelligendum est, ab Apostolis alios ordinatos esse Sacerdotes. Legitur quoque Iacobum Alphæi ab Apostolis ordinatum fuisse Hierosolymorum Episcopum. Item, Paulus Timotheum ordinauit Episcopum. Item in Epistolâ ad Corinthios ai, Deum in Ecclesiâ ordinasse quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Doctores, quosdam Sacerdotes. Similia habet in Epistolâ ad Ephesios. Quid ergo absurdius, quàm ecclesiasticum destruere ordinem, quem instituerunt Sancti Patres, & mater Ecclesia tantâ veneratione celebrat. An magis credendum est simplicibus, & idiotis, imò à fide catholicâ alienis, quàm viris prudentibus & religiosis? Quid

Luca 22. v. 19. & 1. Cor. 11. v. 24.

Ordinis Sacramentum à Christo institutum.

Apostoli ordinarunt Sacerdotes & Episcopos.

1. Cor. 12. v. 28.

Ad Ephes. 4. v. 11.

Cap. 66. (a) *In impresso,* quo donatus est. (b) *In impress.* dicunt. (c) *In Impress.* iniusto iudicio.

Cap. 67. (a) *In Imp. confuse habetur,* Catholicæ fidei Ordinem. (b) *In imp. deest hæc interrogatio.* (c) *In imp. absurdè sic:* Multa eorum suffraganei faciunt. (d) *In Imp. pro,* confert, *habetur,* constat.

Quid magis rationalibilius est, (e) quàm illos esse præditos quâdam spirituali dignitate, qui conficiunt Sacramentum Eucharistiæ: Nonne Christus Apostolis & eorum vicarijs hanc contulit dignitatem, quæ nunc vicarijs Apostolorum in eorum consecratione confertur?

CAPVT LXVIII.

Opinio eorum qui dicunt, extremam Vnctionem non esse Sacramentum.

Extremam vnctionem reijciunt hæretici.

Dicunt etiam extremam olei vnctionem quæ datur infirmis, nec esse Sacramentum, nec aliquem habere effectum, quia hoc Sacramentum vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum non legitur.

A quo sit instituta.

Nos autem dicimus quod Sacramentum Vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. *Subscripsit, in hoc, Alanus, Hugoni de Sancto Victore, lib. 2. de Sacramentis, P. 15. cap. 2. Altisiodorensi, lib. 4. Summæ, trac. 7. c. 1. Magistro, in 4. dist. 23. Sancto Bonauentura, a. 2. q. 2. & pluribus alijs antiquioribus Theologis, qui pariter docuerunt, Sacramentum hoc à B. Iacobo fuisse institutum, intelligendo nimirum, non de institutione primâ, quâ lex aliqua Legislatoris authoritate primò conditur; sed de promulgatione, quâ Sanctus Iacobus omnium primus Sacramentum hoc promulgauit, non quomodocunque, sed prius scripto tradens, & commendans illud posteritati, quo sensu, non absurdè ipsum instituisse dicitur: Sic enim etiam legimus, à diuersis Pontificibus plura fuisse instituta quæ tamen constat, diuinæ aut Apostolicæ esse institutionis. Sed quia à Pontificibus lege scriptâ promulgata sunt, aut neglecta ad vsum reuocata, ab ijs instituta dicuntur. Atque ita Authores hos intelligendos & exponendos esse, vide apud S. Thomam, Supplem. quæst. 29. a. 3. ad Secundum. Et Guil. Estium, in 4. p. 2. dist. 23. §. 3. lit. C. Et anteà, dist. 1. §. 16. vbi etiam expresse docet, adhuc post Concilium Tridentinum, à Catholicis disputari, vtrum omnia Sacramenta à Christo instituta sint immediatè. Item, ferendam esse illorum opinionem, qui dicunt, aliqua Sacramenta instituta esse ab Apostolis.* Ait enim Iacobus Apostolus in Canonicâ suâ: *Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo, in nomine Domini, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Iacobi 5. In quo ostendit, duplici ex causâ Sacramentum hoc institutum fuisse, ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vndè, constat eum qui hanc vnctionem fideliter (a) susceperit, tam in animâ quam in corpore alleuiari, (b) si tamen expediat vt in vtroque alleuietur. Si autem corporis valetudinem fortè illi habere non expedit, illam quæ animæ est sanitatem in hoc Sacramento acquirit.

Duplici ex causa instituta est.

CAPVT LXIX.

Opinio quorundam, qui dicunt, quod locus materialis non est dicẽdus Ecclesia.

Ecclesiarum cõstructionem improbant hæretici.

Non desunt qui dicant, Locum materialem non esse Ecclesiam, sed conuentum fidelium tantum; quia, vt aiunt, locus ad orationem non pertinet: Sicut enim vbique est Deus, sic vbique adorari vel orari potest. Hoc autem probare nituntur authoritate Christi dicentis Samaritanæ: *Mulier crede mihi, venit hora,* Ioan. 4 *quando nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis patrem. Sed venit hora & nunc est, quandò veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate.* Item, si locus facit ad orationem, cur heremitæ antiquitus in abditis locis habitantes, ecclesias non habebant? Cur etiam Sacramenta effectum suum habent, etsi non celebrentur in loco qui dicitur Ecclesia? Item, quid operantur parietes ad supplicandum ei qui vbique est, cum in illo loco non magis sit quàm in alio? Chri-

Cap. 67. (e) *In impresso*, quasi rationabilius est.

(a) *In impresso* deuotè. (b) *Ibidem*: & in corpore, & in animâ. Cap. 68.

Christum etiam in montibus & locis desertis legimus orasse, non in locis orationi dedicatis. (a) Item estne fructuosior oratio quæ fit in templo, quàm illa quæ fit in agro, si par fuerit deuotio?

CAPVT LXX.
Prædictorum infirmatio, & ad quid sit institutus locus qui dicitur Ecclesia.

Refelluntur memorati hæretici.

DIcimus, locum vel tempus non esse de substantiâ orationis, sed circumstantiam. Duo verò sunt de substantiâ, intentio bona & finis debitus. Nam vt oratio sit meritoria, oportet vt fiat bonâ intentione, piè, & perseueranter, & fine debito, id est, pro æternâ salute. Vndè Christus ait, *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate*, In spiritu, id est, bonâ intentione, in veritate, hoc est pro veritate, (a) scilicet pro æterno bono, quod verè verum est bonum, quia immutabile. Locus autem de substantia orationis non est, sed tamen ad orationem institutus est, vt ratione loci ad hoc destinati, ad orandum excitetur humana deuotio. Et etiam: institutus ad significandum, quia templum materiale significat templum spirituale, quod est ecclesia. De quo templo dicit Apostolus, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Similiter, nec tempus est de substantiâ orationis; quia quolibet tempore (b) potest orari Deus. Sunt tamen quædam horæ specialiter orationi deputatæ, & non sine ratione: Vt, mediâ noctis horâ, quia illâ horâ captus est Christus. Hinc Dauid: *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi*. Prima hora diei similiter orationi deputata est, quia tunc Christus à Iudæis traditus fuit Pilato. eâdem etiam horâ à mortuis resurrexit, eâdem horâ Mariæ Magdalenæ apparuit. Hora quoque tertia orationi deputata est, quia tunc linguis Iudæorum Christus crucifixus est, & flagellatus. Eâdem quoque horâ Spiritus sanctus in die Pentecostes Apostolis datus fuit. Similiter, sexta hora, quâ Christus crucifixus est; quâ etiam horâ in die adscensionis cum discipulis discubuit. Similiter, hora nona, quia eâdem clamans emisit spiritum, & sanguis de latere fluxit. In Vesperâ; de cruce depositus fuit, & antea eâdem horâ cum discipulis suis in cænâ discubuerat: hâc etiam horâ in die resurrectionis, duobus discipulis suis euntibus Emmaus, in fractione panis cognitus fuit. In Completorio, pro discipulis suis Patrem orauit. Eâdem horâ in sepulchro positus fuit. Propter has rationes, prædictæ horæ specialiter deputatæ sunt orationi.

[Marginal notes: Oratio vt sit meritoria duo requirit. — Ioannis 4. suprà. — Bonum verum, quodnam dicatur. — Ecclesiæ quare construantur. — I. Cor. 3. v. 17. — Tempus non est de substantiâ orationis. — Psal. 118. v. 62. — Horæ orationi deputatæ. — Singularum horarum mystica significatio.]

Quod autem de heremitis obijciunt, non obest, quia nec locus de substantiâ orationis est, & ipsi heremitæ causâ humilitatis in solitudinibus & locis abditis latebant.

Ex his, patet aliarum obiectionum solutio. Christus enim ideò in locis desertis orauit, vt insinuaret quod homo à tumultu sæcularium cogitationum debet animum secludere dum orat Deum. Vndè ipse ait: *Cum oraueris, intra in cubiculum, & clauso ostio ora patrem in abscondito &c.*

[Marginal notes: Christus cur orauerit in locis desertis. — Luca 14. — Matth. 6. v. 6.]

Orauit etiam ideò in desertis, vt per hoc insinuaret, quod ubique potest orari Deus. Dicimus etiam, quod sola deuotio operatur ad meritum orationis, locus tamen excitat ardorem deuotionis.

[Marginal note: Locus orationis ad quid seruiat.]

CAPVT LXXI.
Quibus authoritatibus probatur, quod materialis locus dicatur domus Dei, & orationis.

QVod locus materialis dicatur domus Dei, ad quam conueniunt Fideles vt orent, varijs probatur authoritatibus. Legitur enim in Ioanne Dominus ingressus in templum,

[Marginal note: Templa vocantur Domus Dei.]

Cap. 69. (a) In impresso sic: in loco orationi dedicato, vel in templo.
Cap. 70. (a) In impresso, pro veritate, habetur, prosperitate. (b) In impres. qualibet horâ.

plum, cœpit eijcere ementes & vendentes in illo. Et quod Ipse ait illis; Scriptum est, *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus*. Item idem in in Matth. *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Paulus ad Timotheum: *Vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Domini, quæ est ecclesia Dei viui.* Idem ad Corinthios, *Primum quidem conuenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse.* Et infrà: *nunquid non habetis domos ad manducandum, & bibendum; aut ecclesiam Dei contemnitis?* Sciendum ergò, quod tam locus materialis, quàm conuentus fidelium, dicitur ecclesia Dei. Sicut & Hierusalem dicta est Ciuitas; & etiam conuentus Populi qui erat in eâ. Vndè illud: *Hierusalem, Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt.* Hoc enim intelligi non potest de ligneâ vel lapideâ, sed de turbâ. Sic etiam forum dicitur locus in quo venduntur res venales, & populus existens in foro. Item, quæratur ab illis, vtrum aliquas vel nullas fieri concedunt ecclesias? Si dicunt nullas, videntur obuiare Apostolis, qui ecclesias fabricasse leguntur.

Ioannis 2. v. 16. — *Matth. 21. v. 13.* — *1. Timoth. 3. v. 15.* — *1. Cor. 11. v. 18.* — *Ibidem, v. 22.* — Ecclesia sumitur pro templo materiali & pro Fidelium congregatione. — *Matth. 23. v. 37.* — Forum, quid denotet.

CAPVT LXXII.

Quibus authoritatibus & rationibus dicant hæretici, quod orationes Sanctorum non prosunt viuis; nec viuorum orationes defunctis. Et quod Sancti non orent pro viuis.

Dicunt etiam hæretici quidam, Orationes Sanctorum non prodesse viuis, nec viuorum orationes mortuis. Probare etiam videntur, quod Sancti non orant pro viuis, quia sciunt qui sint saluandi vel dãnandi; pro illis autẽ quos sciunt saluandos, nõ orant, quia superflua esset oratio, quia siue orent, siue non, saluabuntur: Si verò orarent pro damnatis, non assequerentur quod petunt, & ita, beati non essent; beatus enim est, cui omnia optata succedunt. Item, quilibet iudicabitur secundum opera sua, & non aliena merita, nec pro alienis meritis reddetur ei. Et ideò, orationes Sanctorum non prosunt vel quantum ad meritum, vel quantum ad præmium; quia non augent merita vel præmia. Item, sancti non sunt in loco merendi, sed recipiendi, ergò orationibus nec alijs bonis merentur tibi vel alijs. Item in Euangelio Lucæ legitur, quod Abraham dixit animæ diuitis quæ erat in inferno, *magnum chaos firmatum est inter nos & vos.* Vbi chaos nihil aliud vocauit, nisi dissimilitudinem bonorum & malorum, tantam, vt etiam Sancti damnatis non compatiantur. Si verò non cõpatiuntur, nec orãt pro eis.

Orationes tam Sanctorum quàm viuorum impugnant hæretici. — *Luca 16. v. 26.*

CAPVT LXXIII.

Prædictorum determinatio.

AD prædicta dicimus, quod & viui orant pro mortuis, & mortuis prodest; & animæ defunctorum (vt v.g. Petri & Pauli) (a) pro viuis, & eis prodest. Nisi enim Sancti qui sunt in paradiso pro nobis orent, frustratoria esset quotidiana ecclesiæ oratio, quæ fit (b) ad Sanctos, vt pro nobis orent; nec locum haberent Litaniæ. Quis autem dicere audeat Dei ecclesiam in his decipi, & suis orationibus frustrari? Cum vnusquisque habeat Angelum sibi ad custodiam deputatum, nonne verum est Angelos velle eorum salutem, & interpellare pro eis? Paulus etiam dicit, (c) Christum pro nobis interpellare apud Patrem, & si caput interpellat, nonne & membra, id est, Sancti? Alia iterum authoritas dicit, quod Angeli repræsentant Deo nostras orationes. Quid autem est hoc, nisi Angelos pro nobis orare, & nostras orationes Deo offerre, vt nostri misereatur? De animâ quoque diuitis legitur, quod orauit pro fratribus viuis, ne venirent in locum

Orationes Sanctorum prosunt hominibus. — Orationes item viuorum prosunt mortuis. — Angelus custos vnicuique deputatus est. — Christus interpellat pro nobis. — Angeli orant pro nobis. — *Luca 16. suprà.*

Caput. 73. (a) *In impresso confusè sic*: Et animæ defunctorum vt precentur palam pro viuis, & eis prodest. (b) *In impr.* funditur. (c) *In impresso sic*. ideóne etiam Paulus prædicat.

locum tormentorum. Si ergò in inferno damnatus, & malitiâ deprauatus, orauit pro salute suorum, multo magis Sancti qui præditi sunt misericordiâ, orant pro salute viuorum. Nonne ipsi compatiuntur miseriæ viuorum? & si in illis est compassio, & voluntas (*d*) & si volunt eorum salutem, videntur pro eis orare.

Sancti, diem iudicij, Item viuorum salutem aut damnationem nesciunt.

Dicimus etiam, quod Sancti viuorum futuram salutem vel damnationem nesciunt, sed solus Deus. Sic nec diem Iudicij sciunt. Et quia nesciunt salutem vel damnationem viuorũ, promptiores sunt ad bonum quàm ad malum, magisque flectuntur ad salutem quàm ad damnationem; & sic volunt viuorum salutem, & pro eis orare videntur. Sed

S. Gregorius exponitur.

Gregorij authoritas quâ dicitur, *Quid non vident, qui videntem omnia vident*? Huic opinioni obuiare videtur; sed huius authoritatis sensus est: *Quid non vident*, subaudi, de ijs quæ pertinent ad

Sancti quędam sciunt.

eorum salutem, quasi dicat omnium cognitionem habent quæ pertinent ad eorum salutem. Non quod omnia sciant, sed ea quæ scire est de eorum salute, vt hæc vniuersitas sit accõmoda, non vaga.

Obiectio.

(*e*) Obijciunt etiam hæretici: Si Sancti orant pro salute viuentium damnandorum, non assequuntur quod petunt, & ita beati non sunt; quia beatus est cui

Solutio.

omnia optata succedunt. Sed ad hoc dicimus, quod licet non assequantur omnia quæ petunt vel volunt pro alijs, non minus ideò beati sunt: sic enim intelligendum est quod dicitur; beatus cui omnia optata succedunt, subaudi, sibi, etsi non alijs. Si enim scirent damnatio-

Sancti non orant pro damnatis.

nem alicuius, non pro eo rogarent. Vndè illi qui sunt in patriâ, non orant pro ijs qui sunt in gehennâ, quorum damnatio æterna est. (*f*) Item, quamuis quisque iudicetur secundum propria merita, (*g*) tamen orationes Sanctorum prosunt viuentibus, vt eis infundatur gratia remissionis peccatorum, & iustificentur, & sic suâ iustitiâ mereantur. Si

Orant pro viuis.

enim in vitâ aliquis potest mereri primam gratiam, (*h*) vel maiorem gratiam; multo magis Sancti per suas orationes & preces, possunt viuis mereri gratiam, vel eam facere maiorem: (*i*) quia & hoc Sancti meruerunt in vitâ, (*k*) vt viantibus prodessent eorum orationes in patriâ existentium. Deus enim ab æterno præuidit, vt ad orationes Sanctorum quibusdam conferret, vel peccatorum remissionem, vel gratiæ multiplicationem, aut alia corporis vel animæ commoda. Et quamuis Sancti iam in patriâ non mereantur sibi, in viâ tamen existentes, hoc meruerunt, vt orationes eorum in Patriâ existentium viatoribus prodessent. Quod autem Abraham dixit, magnum chaos firmatum esse, sic intelligitur; Sancti non compatiuntur his qui sunt in inferno, quia certa est eorum damnatio, sed ijs tantùm compatiuntur, qui ad utrumque se habent. Viuorum etiam orationes alijs prosunt:

Sanctorum orationes vnde sumant efficaciam suam.

Vnde in Actibus Apostolorum legitur, quod Petrus oratione suâ paralyticum curauit, & Thabitam suscitauit à mortuis. Et Iacobus Apostolus ait, *Multum valet deprecatio Iusti assidua.* Christus etiam ait Petro, *oraui pro te vt non deficeret fides tua.* Ecclesia etiam pro Schismaticis & Hæreticis orat, vt Deus conuertat eos ad pœnitentiam: quod non faceret, nisi crederet orationes posse ijs prodesse. Christus etiam pro suis persecutoribus orauit. Stephanus pro suis lapidatoribus intercessit; quorum multi posteà ad fidem sunt conuersi. Palam (*l*) etiam est, quod orationes viuorum prosunt mortuis; cum tota ecclesia Dei oret pro defunctis; vt vel pœna sit tolerabilior, vel citior liberatio. Si Sancti (vt Petrus & Paulus) habent potestatem vt suscitent mortuos orationibus suis, multò magis videntur habere potestatem subueniendi mortuis in purgatorio, vt citius liberentur.

Act. 9. v. 33. & 34. *Ibidem, v. 40.* *Iacobi 5. v. 16.* *Lucæ 22. v. 32.* *Lucæ 23. v. 34.* *Act. 7. v. 59.*

Orationes viuorum prosunt mortuis.

Hoc autem clamant omnes authoritates Sanctorum, quibus contraire irreligiosum est, Augustinum videlicet & alios mendaces fuisse asserendo. Et si Libros Machabæorum reciperent, apertam authoritatem ibi inuenirent super hoc: vbi videlicet dicitur: *Vir fortissimus Iudas, collatione factâ duodecim millia drachmas misit Hierosolymam, offerri pro pecca-*

2. Machab. 12. v. 12.

Cap. 73.

(*d*) *In impresso vitiose* ergò voluntas salus eorum. (*e*) *In impresso pro* vniuersitas, *habetur*, uniuersis. (*f*) *M.S. melius*, quorum damnatio certa est. (*g*) *In impresso*, iudicabitur. (*h*) *In impresso*, *additur*, alteri mereri primam gratiam. & *benè*. (*i*) *In impresso quadam hic omissa sunt.* (*k*) viâ. (*l*) *In impresso*, manifestum.

peccatis mortuorum sacrificium. Sancti etiam nōne possunt hoc mereri bonis operibus apud Deum, vt orationibus & alijs benefactis subueniant animabus amicorum suorum?

CAPVT LXXIIII.

Opinio hæreticorum, qui dicunt quod non debemus carnes comedere.

Carnium esum damnant hæretici.

ASserunt præfati hæretici, carnibus vesci esse mortale peccatum. Quod sic probare conantur: Legitur Deus maledixisse terræ, & in maledictione terræ, maledixisse animalibus quæ viuunt de terrâ, & ideò, quibus maledixit Deus non est vtendum. Item, caro descendit à carne sensitiuâ, (*a*) immunditiâ per luxuriam; immundis autem non est vtendum. (*b*) Item, caro præbet fomentum luxuriæ, & ideò à carnibus abstinendum est: quia ab omnibus quæ præbent incitamenta peccati, abstinendum est. Prætereà, non legitur quod Christus carnes comederit, & ideò non comedit, vt nobis exemplum abstinendi à carnibus præberet, & ita ab eis cauendum insinuauit. Sancti etiam leguntur abstinuisse à carnibus, & non sine causâ; (*c*) ergò & nobis abstinendum est.

CAPVT LXXV.

Præmissorum determinatio, quod non est malum comedere carnes.

Maledictio terræ, quid importet.

AD hæc dicimus, quod non ideò abstinendum est à carnibus, quod terræ maledixit Deus, quia simili ratione abstinendum esset à fructibus. Terræ autem maledici nihil aliud fuit, quàm eam sterilitati subijci. Nam quæ ante peccatum Adæ fertilis erat (*a*) ad omnes fructus sponte ferendos, post peccatum, & pro peccato sterilitate damnata est, ita vt raros faciat fructus, nec sine labore hominum, (*b*) spinas & tribulos germinans. Non tamen ideò damnata est caro, vt eâ non sit licitum vti; quamuis propter peccatum Adæ sit infirmata. Et quamuis ex traduce producatur caro ex carne, mediāte luxuriæ pruritu, (*c*) nō tamē est immunda quantum ad esum. Quid enim prohibet ad comedendum quod concepta est per pruritum? (*d*) quæ immunditia ex hoc in carne vt prohibeatur à comestione? Nihil apud Deum reputatur immundum, nisi ratione peccati; cum ergò bestiarum caro non sit peccato subiecta, cur prohibetur ab esu hominum? Bonum dicimus à carnibus abstinere, non quia sint malæ, sed quod carnali concupiscentiæ præstant fomenta, non tamen est peccatum edere. Quia vt ait Apostolus, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* quod intelligitur de esu carnium. Item, quamuis non legeretur quod Christus comederit carnes, non est tamen verum quod non comederit, multa enim fecit Christus quæ scripta non sunt. Christus autem comedit agnum Paschalem cum Discipulis suis, de quo non est dubium, cum in Euangelio legatur, *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* ibi per pascha, agnus paschalis intelligitur.

Carnium esus defenditur.

1. Cor. 6. 12. & cap. 10., v. 23.

Christus carnes comedit.

Matt. 26. 7. 17.

Sancti autem à carnibus abstinuerunt, non quod malæ essent, vel edere malum esset, sed ne fomentum concupiscentiæ eis præberent.

CAPVT

Cap. 74. (*a*) *In M. S. pro*, sensitiuâ, *habetur*, seminatiuâ. *Et benè.* (*b*) *hoc totum deest in impresso.* (*c*) *In impresso sic*: ergo ratio est quâ abstinendum.

Cap. 75. (*a*) *In impresso*, vberrimè fertilis. (*b*) *deest vltima periodus in impresso.* (*c*) *In impresso, pro*, pruritu, *habetur*, principatu, *sed malè.* (*d*) *Rursus hic, pro pruritu, malè habetur*, per peccatum.

CAPVT LXXVI.

Quibus authoritatibus & rationibus probatur quod non tenetur abstinere à cibis quos Deus creauit.

ISti errori multis authoritatibus & rationibus obuiari poteſt: Probatum eſt ſuperius, omnia à Deo creata eſſe; Sed nihil à Deo creatum, eſt immundum, ergo nec caro eſt immunda: ergò abſtinendum non Carnium eſus licitus. eſt à carne propter eius immunditiam. Item, quâ ratione dicunt abſtinendum eſſe à carnibus, & non ab ouis, cum oua magis præbeant fomentum luxuriæ quàm carnes? Cur etiam non abſtinent à piſcibus, qui etiam quadam ſeminatiuâ ratione naſcatur, & quidam etiam delicati pruritum excitent libidinis. Præterea, quare etiam vtuntur leguminibus, vt fabis, & piſis, quæ magis ventoſitatem faciunt: & libidinem ſuccendunt? Legitur quoque in Actibus Apoſtolorum dictum eſſe Petro, *quod Deus* Act. 10. v. 15. *creauit, immundum ne dixeris.* Apoſtolus etiam reprehendit hæreticos il- 1. Timoth. 4. v. 3. los, qui prohibent nubere, & abſtinere à cibis quod Deus creauit. Dominus etiam mittens diſcipulos ſuos ad prædicandum, ait: *In quamcunque domum* Luc. 10. *intraueritis, manete, edentes & biben-* v. 7. *tes quæ apud illos ſunt.* Idem Dominus, Matt. 26. ſupra. vt præoſtenſum eſt, comedit paſcha, id eſt, agnum paſchalem. Item Chriſtus ait: *Omne quod in os intrat, non coin-* Matt. 15. *quinat hominem.* Ergò nec caro. Item v. 11. Apoſtolus: *Omne quod de macello venit,* 1. Cor. 10. *manducate, nihil interrogantes propter* v. 25. *conſcientiam.* Idem: *Omnis creatura* 1. Timoth. *Dei bona eſt, & nihil reijciendum quod* 4. *cum gratiarum actione percipitur; ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Item ad Titum: *Omnia munda* Ad Titum 1. v. 15. *mundis, coinquinatis & Infidelibus nihil eſt mundum.* Sed obijciunt hæretici, quod Apoſtolus prohibet comedere Obiectio. carnes, & bibere vinum, dum dicit: *Bonum eſt homini non comedere carnes,* Rom. 14. *& non bibere vinum.* Sed dicimus, quod v. 21. Apoſtolus non prohibet hîc vſum car- Solutio. nis vel vini, ſed dat conſilium abſtinendi. Hæc contra hæreticos prædictos dicta ſufficiant: Nunc ad illos qui Waldenſes dicuntur, ſtylum vertamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

M.ri ALANI DE INSVLIS, DE FIDE CATHOLICA LIBER SECVNDVS, CONTRA WALDENSES.

Capvt I.

Quibus Authoritatibus & rationibus probatur, quod nullus debeat prædicare, nisi sit à maiore Prælato missus.

SVnt quidam hæretici qui se iustos esse fingunt, cum sint Lupi veste ouinâ induti; de quibus Dominus in Euangelio dicit: *Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus verò sunt Lupi rapaces.* Hi Waldenses dicuntur, à suo hæresiarchâ qui vocabatur Waldus, qui suo spiritu ductus, non à Deo missus, nouam sectam inuenit, scilicet, vt sine Prælati authoritate, sine diuinâ inspiratione, sine scientiâ, sine litteraturâ (a) prædicare præsumeret. Sine ratione Philosophus, sine visione Propheta, sine missione Apostolus, sine instructore (b) didascalus, cuius discipuli, imò, muscipuli, per diuersas mundi partes, simplices seducunt, à vero auertunt, (c) non ad verum conuertunt; qui potius vt satient ventrem quàm mentem, (d) prædicare præsumunt, & cum non velint laborare proprijs manibus vt acquirât victum, malunt otiosè viuere, & falsa (e) prædicare, vt venentur cibum, cum Paulus dicat, *Qui non laborat, non manducet.* Qui primò, in hoc nauigant contra diuinam authoritatem, & contra Sacræ Scripturæ præconia, quod prædicant non missi à superiori Prælato, aut à Deo; nam à Deo missos esse, non probant eorum opera, nec miracula comprobant. Missio enim à Deo facta, & operibus probatur bonis, & miraculis comprobatur. Nec etiam legimus aliquem sanctum prædicasse nisi missum. Nam & Christus à Patre missus est, nec venit ad prædicandum nisi secundum Patris beneplacitum. Hoc idem patet in Prophetis & Apostolis, eorumque vicarijs. Ionam (f) à Deo missum legimus. Et ad Hieremiam ait Dominus, *Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te, Prophetam in gentibus dedi te.* Amos etiam dicit se missum esse à Deo cum esset pastor ouium. Et Spiritus sanctus introducitur in Malachiâ ad Patrem ita loquens de Ioanne Baptistâ: *Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Isaias etiam legitur à Deo missus. Et quid opus singulos recensere? Omnes Prophetas veteris testamenti legimus à Deo missos fuisse. Similiter & Discipuli Christi dicti sunt Apostoli, quasi super alios missi. (g) Similiter & eorum vicarij missi sunt. Per hoc etiam quod Christus misit Apostolos & alios ad prædicandum, signatum est, quod minores in ecclesiâ Dei prædicare non debent, nisi à maioribus mittantur. Et cum in ecclesiâ Dei distribuantur ordines per maiores, (h) ita prædicandi officium, cum sit maximum in ecclesiâ Dei. Et sicut nullus promoueri debet ad

Matth. 7. v. 15.

Waldus Author fuit Sectæ Waldensium.

Eiusdem qualitates.

Alludit ad 1. Cor. 4. v. 12. & Ephes. 4. v. 28.

Prędicatores debent mitti à Superioribus vel à Deo.

Iona 1. v. 1. & 2.

Ieremiæ 1. v. 5.

Amos. 1.

Malachiæ 3. v. 1. Vid. Matth. 11. v. 10.

Isaiæ 1.

Apostoli cur sic vocati.

(a) *In impresso habetur*: sine conscientia, sine litterâ. (b) *In impresso* instructione. (c) *In impresso*: à viâ seducunt. (d) satientur ventre quàm mente. (e) *In impresso* similia præcinare. (f) *In impresso malè pro Iona, habetur*, Ioannes. (g) *In impresso*: super alios, & alios missos missi. (h) Authoritate maioris.

Cap 1.

Prædicationis officium nemo sibi vsurpare debet.

ad Sacerdotium, nisi eo modo quo Aaron, hoc est, vt sibi non vsurpet, sic nec aliquis ad officium prædicatoris suâ authoritate accedere debet. Vndè, Chore (sicut legitur in Num.) cum socijs, quia alienum officium vsurpauit, igne perijt. Legitur etiam in 4. Regum, quod Ozias Rex quia sacrificandi officium sibi vsurpauit, leprâ percussus est. Similiter, leprâ spirituali, id est, peccato mortali percutitur, qui Prædicatoris officium sibi vsurpat. Apostolus etiam ad Rom. ait: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur?* quia non sunt veri Apostoli nisi missi. (*i*) Item in Epist. ad Corinth. Pseudoprædicatores arguit (*k*) quia missi non erant, sed suâ authoritate prædicabant. Ipse verò missus fuit à Superiori, id est, à Christô. Nam etiam ad Romanos, de Christo loquens, ait, *per quem accepimus gratiam & Apostolatum.* (*l*) Quomodo etiam prædicabunt illiterati? qui Scripturas non intelligunt? (*m*) nonne eorum prædicatio potius est in ruinam multorum quàm resurrectionem? Item, quomodo literas nouerunt, qui non didicerunt? Videmus etiam Sanctiores ijs non prædicare, qui intellectum sacræ scripturæ habent, vt multos Cistercienses, quia nimirum missi non sunt. Si sapientibus & sanctis periculosum (*n*) est prædicare, periculosissimum est Idiotis, qui nesciunt quod prædicandum, quibus prædicandum, quomodo prædicandum, quando prædicandum, ubi prædicandū. Ipsi etiam obuiant Apostolo, (*o*) in hoc, quod mulierculas secum ducunt, & eas in conuentu fideliū prædicare faciunt, cum Apostolus dicat in Primâ ad Corinthios: *Mulieres in Ecclesia taceant: non enim permittitur eis loqui; sed subditas esse, sicut & Lex dicit, si quid autem volunt discere, viros suos domi interrogent; turpe enim est mulierem in ecclesiâ loqui.* Item Apostolus in prima ad Timotheum: *Mulier in silentio discat cum omni subiectione; docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum.* De his hæreticis ait etiam Apostolus in epistolâ secundâ ad Timoth. *Hoc autem scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemantes, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterni, tumidi, voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes; & hos deuita: ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad veritatis scientiam peruenientes:* Hæc omnia maximè conueniunt Waldensibus, qui elati sunt, Prælatis ecclesiæ detrahentes, superbi, propria opera iactantes, blasphemi in Deum per hæreses, parentibus carnalibus & spiritualibus inobedientes, (*p*) quia negant obedientiam Prælatis suis, scelesti, quia suas animas & alias, prauis dogmatibus interficiunt: sine affectione ad aliquem, (*q*) sine pace, alios inquietantes, criminatores, quia alijs crimina imponunt; Incontinentes, tamen in conciliabulis suis gulæ indulgent, & luxuriæ intendūnt, vt testantur illi qui à consortijs eorum recedunt: Immites, exercendo lites; sine bonitate, quia subuenire alijs nolunt: Proditores, quia secreta aliorum reuelant; tumidi, corde inflati, prophanâ religione proterui & procaces, speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, quia extrinsecus Religionem prætendunt, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: Cæci non intelligentes quid loquuntur, nec de quibus agunt, Voluptatum amatores, carnales lætitias spiritualibus præponentes: (*r*) Isti sunt qui penetrant domos viduarum, & eas decipiunt; hi sunt qui semper laborant in gymnasijs suis, vt addiscant, & nunquam ad scientiam veritatis peruenient.

Margin notes: 4. Reg. 15. 2. Paralip. 26, v. 19. — Lepra spiritualis peccatum est. — Rom. 10. v. 15. — Rom. 1. 5. — Cistercienses, tempore Alani, litterati erant. — 1. Cor. 14. v. 34. — 1 Timoth. 2 v. 11 & 12. — 2. Timoth. 3. v. 1. & 2. 3. 4. & 5. &c. — Waldenses elati, & inobedientes Prælatis. — Eorundem alia vitia.

(*i*) *Hoc vltimum deest* in impresso. (*k*) reprehendit. (*l*) *Totum hoc deest in impresso.* (*m*) *In impresso sic:* qui sacramentum Scripturæ non intelligunt. (*n*) *In impr.* periculum. (*o*) *In impresso:* Contra Apostolum in hoc præsumunt. (*p*) *In impresso, deest* carnalibus. (*q*) *In impresso:* sine affectione animæ. (*r*) *plura ex præcedentibus desunt in impresso.*

Capvt II.

Quibus Authoritatibus & rationibus muniti Waldenſes, dicunt neminem debere alicui obedire niſi Deo.

Waldenſes ſoli Deo obediendũ volunt.

Isti Waldenſes aſſerunt neminem debere obedire alicui homini, ſed ſoli Deo. Quod probare nituntur authoritate Petri & Ioannis, qui (vt in Actibus Apostolorum legitur) ad Scribas & Phariſæos loquens ait: *Vos ipſi iudicate, an potius obediendum ſit Deo præcipienti, an vobis prohibentibus.* quaſi dicat: erratis, prohibentes quæ Deus præcipit; nec eſtis audiendi: vbi enim ſuperior præcipit, & inferior contradicit, non eſt inferior audiendus. Dicunt etiam, quod ſi homini obediendum eſt, propter Deum obediendum eſt, & non propter hominem, & ſic ſoli Deo obediendum eſt. Item, ſi homini homo obediret in quibus obediendum non eſt, peccaret, quia in hoc non obediret Deo. Item, Samuel ad Saul: *Species ariolandi eſt, nolle obedire.* Species ariolandi eſt, quodammodo Deum negare per inobedientiam; ſed nolle obedire homini, non eſt ariolari, ſed non velle obedire Deo, Deo igitur obediendum eſt, & non homini: quia per hoc quod non obedimus homini, non ariolamur, ſed per hoc quod negamus obedientiam Deo.

Act. 5. v. 29.

1. Reg. 15. v. 23.

Capvt III.

Solutio Præmiſſorum. Et quod Deo & hominibus obediendum eſt.

Obediendum Deo & hominibus.

His reſpondendum eſt, quod Deo & homini obediendũ eſt, ſed Deo magis quã homini; homini tamen etiam, quia eſt ſuper homines poteſtas ordinata à Deo. Quia vt ait Apoſtolus, *non eſt poteſtas niſi à Deo.* (a) Vndè Chriſtus ad Pilatum: *Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum eſſet deſuper.* Si ergò Pilatus qui ab Imperatore Romano poteſtatem terrenam acceperat, eam ſuper Chriſtum habebat, longè fortius (b) & alius homo ſuper alios homines. Chriſtus etiam Patri putatiuo & Matri obediens fuit. Petrus autem & Ioannes, per hoc quod dicunt potius eſſe obediendum Deo præcipienti quàm hominibus, non negant homini eſſe obediendum, ſed potius Deo quàm homini. Homini tamen nunquam eſt obediendum in malis, ſed tantum in bonis: & in hoc quod quis obedit homini in bono, obedit Deo. Quod autem Samuel ait, *Species ariolandi eſt nolle obedire*, intelligitur in eo caſu, quando ex præcepto diuino, vel inſpiratione diuinâ quiſpiam alicui aliquid iniungit: Sicut Samuel ex inſpiratione diuinâ, vel præcepto diuino iniunxerat Sauli vt expectaret eum ad offerendum ſacrificium. In eo igitur quod non expectauit, Deo inobediens fuit, & non tantum homini; & hæc inobedientia quodammodo ſpecies ariolandi fuit.

Rom. 13. v. 1.

Ioan. 19. v. 1.

Luc. 2. v. 51.

Act. 5. ſuprà.

1. Reg. 15. ſuprà.

Capvt

Cap. 3.

(a) Hoc vltimum deeſt in impreſſo. (b) In impreſſo multo magis.

CAPVT IIII.

Authoritates, quibus probatur, quod hominibus obediendum est, maximè Prælatis.

Obediendum Prælatis.

QVod autem hominibus, & maximè Prælatis obediendum sit, manifestè ostendit Apostolus in epistolâ ad Romanos, dicens: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt; Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infra: *Ideò & tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsi deseruientes.* Petrus etiam in epistolâ canonicâ ait, obediendum esse Dominis suis, non solùm modestis sed etiam discolis. Dicit etiam Dionysius in hierarchiâ, quod Angeli inuicem obediunt, minores scilicet maioribus. Bruta quoque animalia sibi inuicem obediunt, quod apparet etiam in minimis animalibus, id est, auibus; nam & apes Regem habent.

Rom. 13. 1. & 2. Ibidem, v. 6. 1. Petri 3. v. 18. S. Dionysius. Angeli inuicem obediunt. Apes Regem habent.

Potestates ergò tam ecclesiasticæ quàm sæculares ordinatæ sunt à Deo; vt Superiores inferiores regant, & vt subditi laudem (*a*) habeant ex illis si benè agant, vel si malè, puniantur. (*b*) Debent subditi suis obedire Prælatis, siue boni sint, siue mali, in bonis tamen, & non in malis. *Obedientia enim est animi deliberantis, honesta & iusta iussionis effectus.* Quia in his debemus obedire Prælatis, quæ iustè deliberant, & iustè imperant. Sunt autem quædam sine quibus non est salus, vt adimpletiones præceptorum moralium, in quibus omninò tenemur obedire Prælatis.

Obedientiæ descriptio.

Sunt aliæ in quibus non est salus, vt mortalia peccata, in quibus agendis, nulli est obediendum. Sunt & alia media, cum quibus est salus, & sine quibus est salus, vt carnes comedere, vel non comedere. Prædicare autem Laico non licet, & ei periculosum est, (*c*) quia non intelligit quod dicit, nec scripturas intelligit quas exponere præsumit. (*d*) Ergò si Prælatus ei iniungat vt taceat, tenetur tacere, & si non tacet, mortaliter peccat.

Obediendum non est in malo.

Vndè, si sub pœnâ excommunicationis prohibet ei prædicare, si prædicet, sententiæ excommunicationis subiacet. Quare isti Waldenses qui contra præceptum Domini Papæ prædicant, imò contra totam ecclesiam, huic sententiæ subiacent. In Concilio etiam Lateranensi in eos sententia excommunicationis lata est: vndè eis etiam communicandum non est, cùm sententiâ Apostolicâ ab Ecclesiâ præcisi sint. Ideò autem excommunicati sunt, quia officium non suum vsurpant contra fidem & quidem verbis ecclesiam prædicant, cui factis derogant, & os in cælum ponunt, Romanæ curiæ detrahentes, cum instar sacrilegij sit, de facto Summi Pontificis disputare. Quibus etiam magis credendum est, Idiotis, an sapientibus ecclesiæ vniuersis? Si ergò in his quæ non sint periculosa, sed indifferentia, vt, abstinere à carnibus vel à vino, obedimus Maioribus & Prælatis Ecclesiæ, multò magis tenentur prædicti hæretici Prælatis ecclesiæ obedire in his quæ periculosum est facere; cum Prælati sententia (testante Gregorio) siue iusta sit siue iniusta, non solùm timenda, sed etiam tenenda sit.

Waldensis in Concilio Lateranensi condemnatio.

S. Greg. Prælatorũ sententia semper tenenda.

CAPVT V.

Opinio eorũ qui dicunt, quod bonis Prælatis tantum sit obediendũ eorumque refutatio.

FOrtè dicent quidam hæretici, quod bonis Prælatis obediendum est, qui Apostolorum Vicarij sunt vitâ & officio; non verò ijs qui Apostolorum vitam non habent, nec officium

(*a*) *Impressum habet:* gratiam. (*b*) *In impresso.* Si malè operantur, pœnam sustineant. (*c*) *In impresso omnia, hîc sunt confusa, & pro,* periculosum est, *habetur,* periculosum non est. (*d*) *In impresso:* promisit.

officium eorum retinent: quia hi mercenarij sunt, non Pastores.

S. Clemens. Prælatis semper obediendũ, nisi in fide errauerit. Verùm, his obuiat Beatus Clemens, dicens: *Sacerdotes & reliqui ministri ecclesiæ, omnisque plebs, Episcopos suos diligere debet, eorumque præceptis obedire, etiamsi ipsi aliter agant, quod absit, nisi in fide errauerint.* Item, Eusebius Papa: *Oues quæ suo Pastori commissæ sunt, eum reprehendere non debent, nisi à fide exorbitauerit,* nec vllatenus accusare possunt; quia facta Pastoris, gregis gladio ferienda non sunt. (a)

Eusebius.

CAPVT VI.

Authoritate probare conantur hæretici, quod tantum Apostolorum imitatoribus obediendum est.

Non nisi bonis Prælatis obediendũ esse volunt Waldenses. QVod autem illis solis potestas ligandi & soluendi data sit, qui doctrinam simul & vitam Apostolorum seruant, varijs conantur authoritatibus probare. Ait enim Augustinus, in libro de Baptismo: *Remissionem peccatorum per seipsum facit Deus, vel per columbæ membra.* Dicit etiam idem Augustinus, peccata vel commissa dimitti à Sanctis.

S. August.

Idem super Exodum, vbi de laminâ aureâ Sacerdotis loquitur, quæ semper erat in fronte Sacerdotis, *hæc*, inquit, *significat fiduciam bonæ vitæ, quam qui verè, perfectèque, non tantùm significatione, sed veritate Sacerdos habet, solus potest peccata auferre.* Item Gregorius: *Illi soli habent in carne positi,* (a) *ligandi & soluendi potestatem sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrinâ tenent.* Item ex dictis Gregorij: *Hæc soli Petro concessa est potestas, & imitatoribus Petri, nam quicunque Petri vestigia imitantur, habent hanc ligandi & soluendi potestatem.* In Malachiâ etiam legitur. *Maledicam benedictionibus vestris.* Et alibi: *Væ illis qui viuificant animas quæ non viuunt, & mortificant animas quæ non moriuntur.* Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorum, & si animæ quas viuificant, non viuunt, quomodo per eos gratia benedictionis datur? (b)

Idem.

S. Gregor.

Malachiæ. v. 2. Ezechielis 13. v. 19.

CAPVT VII.

Præmissorum determinatio. Quod omnes Sacerdotes habent ligandi & soluendi potestatem.

Augustinus & Gregorius exponuntur. AD hoc dicimus, quod omnes Sacerdotes habent potestatem ligandi & soluendi, sed illos solos dignè ac rectè hâc potestate vti, qui præditi sunt vitâ & doctrinâ Apostolicâ, & ad hoc referendæ sunt prædictæ authoritates, quæ dicunt iniustos Sacerdotes nec ligare nec soluere, id est, nec dignè, nec rectè; Absolutè tamen per illos qui sancti non sunt, fit remissio vel retentio peccatorum. Dat enim Deus benedictionem dignè petenti, etiam per indignum ministrum. Quod autem in Malachiâ legitur, *Maledicam benedictionibus vestris*, sic intelligitur, *Benedictionibus vestris*, id est, ijs quæ nostris benedictionibus non possidetis, *maledicam*, quia me vos deserente, vobis cedent in malum. Vel sic: & si benedicunt Sanctis, non hoc faciunt ex vero corde, & sic, benedictio vertitur eis in maledictionem. Vel sic; quod à vobis benedicitur, à me maledicitur, quia malè agentibus benedicunt, adulanturque peccantibus, dummodo sint diuites. (a) Vel intelligatur hoc dici contra hæreticos ab ecclesiâ præcisos & excommunicatos, quorum benedictiones

Sacerdotes etiam mali validè ligant, licet indignè.

Sacerdotis mali benedictio quomodo censeatur à Deo maledici.

Cap. 5. (a) *In impresso, omninò contrariè, sic:* Pastoris gladio oues feriendæ non sunt. *Verum, Lectionem nostram retinendam esse, quilibet facilè collegerit.* Cap. 6. (a) *In impresso sic:* in hâc causâ positi. (b) *In impresso, pro,* datur, *habetur,* transfunditur. Cap. 7. (a) *Sequentia omnia in impresso desunt.*

ctiones sunt maledictiones, qui eorum
sequuntur errores. Illud autem, *Væ illis qui viuificant animas*, id est, se viuificare dicunt, intelligitur de his qui absque claue scientiæ, & formâ bonæ vitæ, ligare vel soluere præsumunt.

Quod verò potestatem ligandi & soluendi habeant omnes Sacerdotes, testatur Hieronymus super illum locum Euangelij, vbi Dominus ait Petro: *Tibi dabo claues regni cælorum, &c. habent eandem iudiciariam potestatem cæteri Apostoli, habet & omnis ecclesia in Episcopis & Presbyteris, sed ideò Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant quod quicunque ab vnitate fidei & societate ecclesiæ se separauerit; nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi.* Item quod Sacerdos etiam si malus sit, gratiam tamen transfundat pro suæ dignitatis officio, Augustinus ostendit dicens, dictum est à Domino (in Numeris) ad Moysen & Aaron Sacerdotes: *Vos ponite nomen meum super filios Israël, ego Dominus benedicam eos. Vt gratiam per ministerium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas Sacerdotis obesse vel prodesse potest, sed meritũ benedictionẽ poscentis.* Quanta autẽ sit dignitas Sacerdotalis officij & ordinis, hinc aduertimus, Augustinus dicit in libro quæstionum veteris & noui testamenti: *dictus est de nequissimo Caipha, inter cætera, hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Põtifex anni illius, prophetauit.* per quod ostenditur, spiritum gratiarum personam (*b*) non sequi indigni vel digni, sed ordinem traditionis, vt quamuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, vt nihil ministrorum officium exhibeat. (*c*) Dei autem est, officium (*d*) tribuere benedictionis.

[Margin: Mat. 16. v. 19. — S. Hieron. — Iudiciaria potestas Ecclesiæ. — S. August. — Sacerdotalis Ordinis dignitas — S. August. lib. qq. veteris & noui test. — Ioannis 11. v. 51. — Spiritus gratiarum non sequitur semper dignitatem personæ.]

CAPVT VIII.

Opinio illorum qui dicunt, quod officium vel Ordo nihil confert ad consecrandum, vel benedicendum, ad ligandum & soluendũ.

AIunt etiam prædicti hæretici, quod magis operatur meritum ad consecrandũ vel benedicendum, ligandum & soluendum, quàm Ordo vel officium. Vndè ipsi quamuis ordinati non sint, quia se iustos esse fingunt & merita Apostolorum habere, modo sacerdotali benedicere præsumunt. Dicunt etiam se posse consecrare, ligare & soluere; quia meritum dat potestatem, non officium: & ideò qui se dicunt Apostolorum Vicarios, per merita debent habere eorum officia. In quo maximè contra ecclesiam nauigant, & se contra demonstrant esse. Istum autem errorem fulcire conantur Authoritate N. (*a*) dicentis: *Sacerdotes non propriâ virtute benedicunt, sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, benedictionis plenitudinem tribuunt.* Itaque, non solùm is qui Sacerdotium sortitus est, sed quicunque Christum in seipsô habet, & eius figuram gerit per conuersationem bonam, sicut Moyses idoneus est, vt benedictionem præstet. Ad hoc etiam notandum aiunt, quod Apostolus in epistolâ ad Romanos, dicens, *per quem accepimus gratiam & Apostolatum*, præposuit gratiam Apostolatui. (*b*)

[Margin: Ordinationem non requiri ad absoluendũ negantur Waldenses. — Rom. 1. v. 5.]

Prædictis autem respõdemus, quòd alia est benedictio quæ congruit solis Sacerdotibus; alia quæ ab omnibus communiter exhibetur. Deniquè, Sacerdotes in quibus Christus habitat, benedictionis pleni-

[Margin: Refelluntur Waldenses.]

Cap. 7. (*b*) *In impresso*, partem. (*c*) *In impresso ita*: vt officium ministri exhibeant. (*d*) *In impresso, pro*, officium, *habetur*, effectum. (*a*) *Nomen authoris in impresso desiderabatur*, Cap. 8. *in M. S. autem legere nequiui, quantum autem conijcere potui, erat*, Efitij: *huius verò loco, exemplar impressum substituerat*, authoritas euentu dicentis. (*b*) *Tota hæc periodus deest in imp.*

plenitudinem tribuere dicuntur, non quia illi soli gratiam transfundant, sed quia illi soli licitè & dignè id agant. (c) Nec subditos mala vita Sacerdotis lædit, si verè faciunt quod ille dicit.

S. Greg. Sacerdotum vita neminem lædere debet.

Vndè Gregorius: *Multi dum plus vitam Sacerdotis quàm suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur; minus considerantes, quod non eos vita Sacerdotum læderet, si humiliter bonis Sacerdotum admonitionibus aures accommodarent.* (d)

Capvt IX.

Infirmatio illorum qui dicunt quod non tenetur quis confiteri Sacerdoti, si præsto sit Laicus.

Confitendum Sacerdoti, & non Laico, cum fieri potest.

Præfati etiam dicunt hæretici, quod non est necesse hominem confiteri peccata sua Sacerdoti, si præsto sit Laicus cui possit confiteri. Sed, quod studiosè requirendus sit Sacerdos, cui Deus concessit potestatem ligandi & soluendi, ostendit Augustinus in libro de pœnitentiâ, dicens: *Qui vult confiteri peccata, vt inueniat gratiam, quærat Sacerdotem qui sciat ligare & soluere, ne cum negligens circa se existit, negligatur ab eo qui misericorditer eum monet & petit.* Idem: *Iudicet se homo voluntate dum potest, & mores in melius conuertat, ne cum non poterit, præter suam voluntatem à Domino iudicetur. Et cum protulerit in se seuerissimæ (sed tamen vtilissimæ) medicinæ sententiam,* (a) *veniat ad Antistites, per quos illi claues in ecclesiâ ministrentur. A præpositis Sacramentorum* (b) *accipiat suæ satisfactionis modum.* Item Leo Papa: *Multiplex misericordia Dei ita lapsibus humanis subuenit, vt non modò per Baptismum, sed etiam per pœnitentiam spes vitæ reparetur, sic diuinæ voluntatis præsidijs ordinatis, vt indulgentiam Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obtinere. Christus enim hanc Præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt pœnitentibus & peccata confitentibus, darent pœnitentiæ satisfactionem, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorũ, per ianuam reconciliationis admitterent.* Item Leo: *Sufficit Confessio quæ primum Deo offertur per Sacerdotem, quem pro delictis primum peccator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam prouocari poterunt, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.* (c) Item Augustinus. *Quem pœnitet de peccatis, dolorem lacrymis ostendat, & per Sacerdotem suam vitam Deo repræsentet: præueniat Dei iudicium per confessionem; præcepit enim Deus mundandis, ore Sacerdotibus peccata esse confitenda, non per scriptum, vel nuntium; vt singuli pro peccatis suis erubescant; quia erubescentia partem habet remissionis.*

S. Aug. — Idem. — Satisfactio à Sacerdotibus suscipienda. — S. Leo Papa. — Sacerdotes ministri Pœnitentiæ sunt. — S. Leo iterum. — Confessionis sigillum. — Confessio ore facienda, non scripto.

Capvt X.

Quod in necessitate, potest homo confiteri peccata sua proximo, vel socio suo, si desit Sacerdos.

Confessio Laico fieri potest, cum Sacerdos haberi nequit.

Ex prædictis, patet, quod non sufficit confiteri Deo sine Sacerdote; nec est verè humilis & pœnitens, nisi desideret ac studiosè requirat Sacerdotis iudicium, Si tamen Sacerdotis habere non possit copiam, socio vel proximo sufficit confiteri. Vndè Augustinus, in libro de Pœnitentiâ: *Tanta est vis Confessionis, vt si desit Sacerdos, confiteatur proximo.* Sæpè enim contingit, quod pœnitens non potest

Aug. cap. 10.

Cap. 8. (c) *In impressò sic, sensu contrario:* non quia illi soli licitè & dignè id agant. (d) *In impr.* adhiberent. (a) *Plura hîc desiderantur in impresso.* (b) *In impresso,* Sacerdotum.
Cap. 9. (c) *Cætera desiderantur in impresso.*

potest verecundari coram Sacerdote. Et quoniam desideranti nec tempus, nec locus offert, etsi ille cui confitebitur, ligandi & soluendi potestate non habeat sit tamen dignus venia, ex Sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt Leprosi dum irent orare, vel ostendere se Sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet, Deum ad eorum corda respicere, qui non possunt ad Sacerdotes peruenire. (d)

Sacerdotem habere non valentium, Deus corda respicit.

Obiectio.

Objiciunt autem nobis in hunc modum: Si peccatum omnino remissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens habuit voluntatem confitendi, (e) quid postea dimittitur à Sacerdote? Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet temporali pœna, sed non à quo eum absoluat. Ante pœnitudinem enim cordis, anima rei maculam habet, & fœtorem peccati, & æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò antè Confessionem, per contritionem cordis, Deus per seipsum sine ministerio Sacerdotis, & debitum omnino relaxat, & animam interius purgat à contagio, & fœtore peccati, quid igitur mundat, quid dimittit Sacerdos?

Solutio. Peccator Deum & proximum offendit.

Ad hoc dicimus, quod homo quando peccat, delinquit contra Deum, & contra proximum. Contra Deum, quia facit contra eius præceptum, contra proximum, per prauum exemplum. Cum ergò penitus remittitur ei peccatum quoad reatum, id est, quantum ad debitum pœnæ æternæ, remissum est quoad Deum: Sed quia peccauit etiam contra proximum, restat pœna temporalis ei iniungenda. Prætereà quia nemo certus est vtrum reuerà habeat veram contritionem per quam ei omnia peccata remissa sint: Ideò datum est à Deo officium Sacerdotibus, vt pœnitentibus Sacramentum absolutionis impendant, & secundum quod viderint illos dispositos, maiorem aut minorem iniungant satisfactionem. Itaque Sacerdos soluit per culpæ & pœnæ relaxationem, & quando per reconciliationem, in ecclesiam inducit: Ligat, quando sententiâ excommunicationis subditos ferit. (f)

Nemo certus est utrum veram habeat contritionem, De quo, vid. Bonacinam, de Pœnitentia, d. 5. q. 5. sec. 2. puncto 7. n. 3.

Cap. 10.

CAPVT XI.

Opinio eorum qui dicunt, quod generales absolutiones quæ fiunt ab Episcopis in varijs officijs, non sint ratæ.

PRædicti etiam hæretici nituntur probare, quod absolutio quæ fit ab Episcopis in consecratione ecclesiarum, vel in alijs officijs, non sit habenda rata. Aiunt enim; Iste tenetur ad satisfactionem trium annorum, vnus Episcopus in consecratione unius ecclesiæ dimittit ei tertiam partem, secundus relaxat aliam tertiam partem, & tertius reliquam relaxat tertiam, quia tantam potestatem relaxandi habent secundus & tertius quantam & primus. Quod si est pro tribus obolis & nummis, relaxabitur pœnitentia triennis. Item, indiscreta videtur esse illa relaxatio, nec æqua satisfactionis recompensatio, si pro vno obolo vel nummo, relaxetur unius anni satisfactio.

Verùm ad prædicta dicimus, quod ille cui iniungitur satisfactio, charitatem habet vel non. Si charitatem non habet, nihil ei ab Episcopo relaxatur: Si verò charitatem habet, aut sit in charitate, hoc dictat ei charitas, vt perficiat pœnitentiam sibi iniunctam, nec seipsum palpet, corporalem declinans pœnam, quin iniunctam sibi pœnitentiam peragat, si potest. Quia ipsa charitas reddit hominem paratum, vt non solum illam, verùm etiam maiorem compleat, si ei iniungeretur, Talis, si implet illud, pro quo facta est relaxatio ab Episcopo, non relaxandæ pœnæ intentione, sed ex charitatis feruore; & decedit antè peractam pœnitentiam, remittetur ei tantum de pœnâ purgatoriâ, quantum in præsenti sæculo ei relaxauit Episcopus

Absolutiones generales Episcoporum in consecrationibus Ecclesiarum, &c. quam vim habeant.

Idem de Indulgentijs.

(d) *In impresso sic sine sensu:* dum necessitate te prohibent Sacerdotes præuenire. (e) *In impresso:* votum confitendi. (f) *Præcedentia omnia in impresso habebantur hinc inde aliter, & valdè obscurè: Sed & in M. S. vix sensus aliquis colligi potuit.*

pus. Dicimus etiam, quod liceat spiritualem pœnam commutari in corporalem, vel pecuniariam, quæ in plerisque longè grauior corporali. (a) Nec Isti, qui ex charitate accedit, (b) fit commutatio pœnæ quantum ad ipsum, quia non hac intentione facit illud pro quo fit relaxatio, scilicet, vt relaxetur ab iniunctâ pœnitentiâ, sed solo intuitu charitatis. Nec vult vt relaxetur, sed habeat propositum perficiendi pœnitentiam, si Deus concesserit vitam. Quia igitur proponit eam perficere, nec in ipso remanet quin perficiat, si priusquam perficiat, decedit, & ipse Episcopus hac intentione relaxat, vt in purgatorio ei aliquid de pœnâ relaxetur; Isti, si fuerit morte præuentus, tantum de pœnâ purgatorij relaxabitur, quantum in hoc sæculo de pœnâ temporali relaxatum esse videbitur.

Pœnitẽtia spiritualis commutari potest in temporalẽ.

Caput XII.

Opinio illorum, qui dicunt, suffragia illa quæ fiunt ab illis qui sunt in peccato mortali, nõ prosunt mortuis.

Orationes eorum qui sunt in peccato mortali non prodesse aliis, contendunt Waldenses.

Dicunt etiam prædicti hæretici, quod orationes vel suffragia eorum qui sunt in mortalibus peccatis, (a) animabus mortuorum non prosunt. Nam quomodo potest alijs prodesse, qui sibi non potest prodesse. Item, oratio quæ fit in orantis perniciem, quomodo erit in alterius salutem? hoc autem probare nituntur Authoritatibus & rationibus. Dicit enim authoritas: *Si is displicet qui ad intercedendum mittitur, irati Iudicis animus ad deteriora prouocatur.* Item, *qui indeuotè orat, iudicium sibi postulat.* Sed qui sibi in oratione postulat iudicium, quomodo alijs postulat remedium? Item, *Oratio eius fiat in peccatum.* Quomodo ergò ad salutem aliorum? Item ille qui meretur offensam apud Deum quia orat, quomodo pro alio perorabit? *Peccatori enim dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Item & rationibus probare conantur: Sacerdos in mortali peccato existens, dum celebrat diuina, aut orat, actio illa mala est, & per hanc sibi meretur pœnam æternam, ergò eâdem non meretur alij relaxationem pœnæ: nullâ enim actione potest quis mereri bonum & malum. Item, dicit Authoritas, quod illius Sacerdotis missa audienda non est, de quo indubitanter constat quod habeat concubinam. Alia etiam clamat authoritas, quod ille qui in mortali peccato est nec in ecclesiâ orare, nec populum docere debet. (b)

Psal n.108. v. 7.

Psalm. 49. v. 16.

Caput XIII.

Præmissorum solutio. Et quod oratio quæ fit ab Ecclesiâ, à quocunque proferatur, prosit mortuis & viuis.

Refellitur error memoratus.

His facilè potest responderi: Verum enim est, quod is qui ad intercedendum mittitur, Deo per mortale peccatum displicet, ex eo quod præsumit orare pro alio. Deterior etiam fit sua conditio diuina celebrando: maximè si fuerit in notorio crimine: quia & in eo peccat quod præsumit, & quod aliis occasio scandali fit: Sed tamen quia orat in personâ ecclesiæ, (a) dicens, Oremus, ipsum significatum orationis, seu ipsa orationis significatio (b) prodest alijs, non ex virtute orationis Orantis, sed ex virtute Ecclesiæ, ad hoc orationem instituentis, vt prosit viuis vel mortuis. Peccat ergò qui in mortali peccato præsumit celebrare, prodest tamen oratio quantum

Sacerdos celebrãs in mortali, peccat, missa tamen prodest ei pro quo celebratur.

Cap. 11. (a) M. S. habebat, non in pecuniarum, quæ tamen plerumque grauior est corporali.
Cap. 12. (b) In impresso sic, sine sensu. Isti cui ex charitate accedit. (a) In impresso, qui in morte sunt. (b) In impresso sic: nec psalmos dicere debet, propriâ ecclesiâ
Cap. 13. (a) In impresso pro, personâ, vitiosè habetur, (b) In impresso, omnia hîc sunt confusa, & sine sensu.

quantum ad vim significationis, non quantum ad actionem orantis.

Sciendum etiam quod duplex est deuotio, scilicet naturæ & gratiæ: deuotio naturæ est, quando quis ex naturali pietate orat, & ex quadam humilitate, quamuis sit in peccato. Talis si oret, ex eo quod orat non peccat, quia non indeuotè orat quantum ad deuotionem naturæ, huius oratio ipsi oranti non obest & illi pro quo orat potest prodesse quantum ad virtutem orationis. Deuotio gratiæ est, quandò aliquis ex charitate orat. Est ergò sensus: qui indeuotè orat, id est, sine deuotione naturæ vel gratiæ, iudicium sibi postulat, id est, peccat; Ille autem qui peccato notorio laborat, & alijs præbet scandalum oratio eius fit in peccatum illi, & non alijs pro quibus orat: Actio, inquam, orantis, & non virtus orationis. Licet igitur apud Deum mereatur offensam actione prauâ, tamen pro alio virtus orationis perorat. Cum autem dicitur, *Peccatori autem dixit Deus, &c.* Peccator dicitur ille, qui gloriatur cum malè fecerit, quia laborat publico crimine, vel qui conuictus vel confessus est in iure: Talis, si in publico, id est, in ecclesia orat, vel prædicat, vel Psalmos cantat, peccat, vt dictum est. Item, si talis diuina celebret, quantum in se est, peccat, virtus tamen orationis alios adiuuat. Si verò hæreticus ab ecclesiâ diuisus, pro alijs orat, iam non orat in personâ (c) ecclesiæ, nec ipsi nec alijs prodest oratio.

Oratio peccatoris non semper displicet Deo.

Deuotio duplex est naturæ, & gratiæ.

Psalm. 19. suprà.

Orationes hæreticorũ vtrum Deo placere possint.

Ex præmissis patet, quod peccatoris obstinati actio quâ orat, mala est, nec ei nec alijs prodest, sed ipsa significatio orationis, quia ab ecclesiâ Dei ad hoc est instituta vt prosit, prodest alijs, & ita non est mala, sed bona. Quod autem dicitur, quod talis Sacerdotis missa non est audienda, de quo indubitanter cõstat quod habeat concubinam, intelligendum est de Sacerdote qui conuictus vel confessus est in iure, seu in iudicio; cuius missa audienda non est, non quod sit mala, sed quod hoc faciendum est in verecundiam & confusionem Sacerdotis, vt sic peccatum suum cognoscat & pœniteat.

Missa Sacerdotis concubinarij verũ audienda sit. Cap. 13.

CAPVT XIV.

Quibus authoritatibus & rationibus probatur, quod orationes ab ecclesiâ institutæ, siue à bono vel malo Sacerdote proferantur, prosunt.

Qvod autem orationes ab ecclesiâ institutæ prosint, si in personâ (a) ecclesiæ proferantur, seu à malo, seu à bono, rationaliter probatur; Si merita ministrorum non augent vel minuunt vim Sacramentorum, videtur quod nec vim orationis; Sed patet quod vis Baptismi vel Eucharistiæ vel alterius Sacramenti, non augetur vel minuitur à quocunque detur: à simili, nec vires ecclesiasticarum orationum; habent enim in se quandam vim Sacramentalem. Præterea, si merita ministrorum augerent vel minuerent vim orationum, vnitas ecclesiæ non staret, imo schisma fieret; quia quidam sequerentur Sacerdotem quem crederent meliorem, & fugerent alium quem putarent deteriorem; rursus, alij illum, alij alium sequerentur.

Sacramentorum vis nõ depẽdet à bonitate ministri.

Orationum ecclesiasticarum eadẽ est ratio.

Paulus etiam contra illos qui gloriabantur de Baptistis, dicit vnum esse baptismum, & vnum qui baptizat. A simili, nemo debet gloriari de orationibus huius vel illius: tanta enim est vis orationis prolatæ ab isto quàm ab alio, quantum ad ipsius orationis significationem, (b) licet non quantum ad deuotionem orantis. (c) deuotio enim orantis

(c) In impresso, præsentiâ. (a) in impresso, præsentiâ. (b) In impresso: ab orationis significatione. (c) In impresso pro, orantis, habetur, orationis, sed perperam.

Cap. 14.

orantis poterit esse efficacior quãto maior; sed oratio, quantum in se est, non erit fructuosior: Verbis enim inesse virtutem clamant scripturæ tam diuinæ, quã humanæ. Nonne vis est in his verbis: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? hoc est corpus meum, hic est calix noui testamenti*, quare in ecclesiasticis orationibus non erit vis, si proferantur in personâ ecclesiæ, (*d*) non quantum ad proferentem, sed quantum ad instituentem?

CAPVT XV.

Opinio illorum, qui dicunt, quod omne mendacium est peccatum mortale.

Mendacium omne esse peccatum mortale, nugantur Waldenses.

Est & alius prædictorum error, quod asserant quod omne mendacium est peccatum mortale; quod sic probare conantur: Ait enim Authoritas: *perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Et alibi: *Os quod mentitur, occidit animam*. Item: *Sit sermo vester est, est, non, non, quod autem amplius est, à malo est*. Ac si dicat authoritas: Simpliciter tantum affirmate, quod verum est, falsum negate. Si hoc est præceptum, ergò si quis mendacium asserit, mortaliter peccat. Item, quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam, ergò mortale peccatum est. Item, cùm dicitur in Decalogo, *non falsum testimonium dices* ex parte intellegitur totum, ergò tibi prohibetur mendacium; ergo qui mentitur contra prohibitionem facit: ergò mortaliter delinquit.

Psal. 5. v. 7. Sapientiæ 1. v. 11. Iacobi 5. v. 12. Math. 19. v. 18. & Exodi 20. v. 16.

CAPVT XVI.

Prædictorum solutio. Et, quod non omne mendacium est peccatum mortale.

Refutantur Waldenses.

Ad hoc dicendum est, quod quoddam mendacium est peccatum mortale, quoddam veniale, quod penes se habet causam excusationis, (*a*) vt, quando prodest alicui, & nulli obest. Quam mendaciorum differentiam manifestè insinuat Augustinus, dicens, Tria sunt mendaciorum genera; nam sunt mendacia pro salute vel commodo alicuius, non malitiâ, sed benignitate dicta, vt Obstetrices in Exodo fecisse leguntur, (*b*) quæ dixerunt Pharaoni falsum, pro filijs Israël seruandis; Est & aliud mendacij genus, quod fit ioco, quod non fallit, sed solâ placendi vel delectandi voluntate profertur, & ille cui dicitur, scit, quod causâ ioci dicatur. Hæc duo genera mendaciorum non sunt sine culpâ, sed non cũ magnâ. Tertium genus est, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis cauendum valdè. Ad illam ergò speciem mendaciorum, quæ peccatum mortale est, refertur illud quod dicitur: *Os quod mentitur occidit animam*. Et illud: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Quod autem dicitur, *Sit sermo vester, est, est, non, non*, non est præceptum sed consilium, & specialiter dicitur contra iuramentum. Monet enim sacra scriptura, ne iuremus sine causæ cognitione: superflua enim iuramenta perniciosa sunt. Vndè sequitur: *quod amplius est*, scilicet iuramentum, *à malo est*, non quidem à malo iurantis, seu iuramenti, sed à malo iurare

August. In Psal. 5. Mendaciorum tria sunt genera. Exodi 1. Mendacia officiosa & iocosa, sunt peccata venialia. Mendacium perniciosum ex genere suo est peccatum mortale. Sapientiæ 1. Psal. 5. Iacobi 5. Iuramenta superflua mala sunt.

Cap. 14. (*d*) *In impresso, non sine crasso errore, pro* personâ ecclesiæ, *habetur*, parochiâ ecclesiasticâ. (*a*) *In impresso, errore intolerabili, pro* excusationis, *habetur*, excommunicationis.

Cap. 16. (*b*) *In impresso iterum perperam*, loquuntur.

iurare cogentis. (c) Quod autem dicitur, Quidquid fit contra conscientiam, id intelligitur de mortali peccato. Quia si conscientia dictat (d) alicui, aliquod opus esse peccatum mortale, & tamen facit, (e) seipsum ædificat ad gehennam, & æternâ morte dignum reddit. Mendacium verò quod est veniale, etsi hoc modo fiat contra conscientiam, scilicet quod conscientia dictet tale opus esse peccatum, tamen quia veniale est ex causâ non ædificat ad gehennam, nec sic mentienti dictat conscientia, quod tale mendacium sit mortale. Si enim dictaret conscientia quod tale mendacium, esset mortale, & faceret, peccaret mortaliter. Cum autem dicitur, *Non falsum testimonium &c.* Dicimus quod tantum prohibetur genus mendacij quod est mortale.

Conscientiæ erroneæ effectus.

Matth. 19.

CAPVT XVII.

Vtrum in aliquo casu licitum sit mentiri?

QVærunt etiam hæretici, vtrum aliquo casu licitum sit mentiri vel non? Si licitum est, ergò aliquo casu mentiri non est malum, & sic non omne mendacium est malum, quod falsum est. Ad hoc dicimus, quod aliquid dicitur licitum duobus modis, Vno modo dicitur licitum illud, quod potest fieri sine aliquo peccato; juxta quam acceptionem ait Apostolus: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Alio modo dicitur aliquid esse licitum, quod quamuis non possit fieri sine peccato veniali, tamen sine mortali aliquandò fit, & secundum hoc, licitum est mentiri in aliquo casu, & non aliter.

Licitum esse aliquid intelligi potest duobus modis.

1. Cor. 6. v. 12.

Mendacium nullum fit sine peccato saltem veniali.

Obiectio. Verùm quod aliquis in aliquo casu non solùm possit, sed etiam teneatur mentiri, videtur posse probari hoc modo. Ecce aliqui insequuntur aliquem vt eum occidant, Ille fugiens abscondit se apud alium: Insequentes quærunt ab illo à quo absconditus est, de absconditο, vbi sit? Ille autem vehementer opinatur absconditum esse in peccato mortali, & taliter moriturum si nunc occideretur; ergò quia proximus eius est, tenetur eum seruare ad vitam corporis & animæ, sed maximè, animæ, ergò videtur ad hoc teneri, vt dicat, absconditum non esse ibi, & ita tenetur mentiri. *Solutio.* Ad hoc dicimus, quod non tenetur mentiri, nec falsum dicere, sed potest verum tacere: Et si fortè mentitur ad seruandam vitam proximi, venialiter peccat; quia hoc non facit intentione fallendi aliquem, sed intentione conseruandi aliquem ad vitam. Vbicunque ergò intentio mentientis non tendit ad malum, veniale est mendacium, sed ubi intentio tendit ad malum, non ad bonum, vel potius ad malum quàm ad bonum, mendacium mortale est. Nullo ergò modo mentiri bonum est; sed asserere quod omne mendacium sit peccatum mortale, stultum est.

Veritatem tacere interdum licet, mentiri nunquam.

CAPVT XVIII.

Opinio illorum qui dicunt, quod nullo modo est iurandum.

A Sserunt etiam prædicti hæretici, nullo modo esse iurandum, quod authoritatibus multis & rationibus probare videntur: dicit enim Christus: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non*, &c. Alibi etiam dicit

Iuramenta omnia esse illicita volunt Waldenses.

Matth. 5. v. 37. & Iacobi 5. suprà.

(c) *In impresso, pro*, iurare. *habetur*, iure. (d) *In impresso*: dicat. (e) *Omnia hic in impresso confusa, hoc modo*: tamen facere ipsum ad gehennam, & dignum est æternâ morte.

Matth. 5. v. 34. & sequent.

dicit in Euangelio; *Nolite iurare omninò, neque per cælum, quoniam sedes Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius est; neque per capillum capitis vestri; quia non potestis vnum facere album, vel nigrum.*

Refelluntur Waldenses.

Iurare, ex se, indifferens est: ex circumstantijs autem, bonum vel malum.

Ad hoc dicimus, quod iurare, in se, neque bonum neque malum est, sed indifferens; aliquando tamen malum est, aliquandò non: sponte enim & sine necessitate iurare, vel falsum iurare, grande peccatum est, ex necessitate autem iurare, scilicet ad asserendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadendum Auditoribus quod eis vtile est (a) malum non est, est enim necessarium. Vndè Augustinus, de sermone Domini in monte: *Iuramentum faciendum est in necessarijs, cum homines pigri sunt credere quod eis vtile est; licet enim iuratio non sit bona, non est tamen mala quando necessaria est.* Item August. super Epistolâ ad Galatas. *Non est contra Dei præceptum iuratio, sed ita intelligitur Dominus prohibuisse à iuramento, vt quantum in ipso est, quis non iurat; quod multi faciunt, in ore habentes iurationem, tamquam aliquid magnum & suaue:* Apostolus enim nouit *præceptum Domini, & iurauit tamen.* (b) Prohibemur ergo iurare, cupiditate, vel delectatione iurandi. (c) Item Augustinus in eodem sermone: *Quod ergo ait Christus in Euangelio, Ego dico vobis, nolite iurare omnino, intelligitur præcepisse, ne quisquam tanquam bonum appetat iuramentum, & assiduitate iurandi, labatur in periurium.* Quod verò additur, *Sit autem sermo vester, est, est non, non*, bonum est, & appetendum, quod autem amplius est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades, quæ infirmitas vtique malum est, vndè nos quotidiè liberari precamur, dicentes, *Libera nos à malo.* Itaque, non dixit, quod amplius est, malum est; tu enim non facis malum, quia benè vteris iuratione: Sed à malo illius est, qui aliter non credit, id est, ab infirmitate, quæ aliqua pœna est, (d) aliquandò etiam pœnâ & culpa. Ibi ergo Dominus prohibuit malum, suasit bonum, indulsit necessarium.

S. August.

Idem Ad Gal.

Iurare, quomodo à Christo prohibeatur.

S. August.

Matth. 5. v. 37.

Matth. 6. v. 13.

Supra, Matth. 5.

Quod autem Dominus in Euangelio præcipit, *nolite iurare omnino, neque per cælum, neque per terram, neque per creaturam aliquam*: Hoc ideò factum est, ne Iudæi qui quasi paruuli sensu erant, iurantes per Angelos & elementa, creaturas diuino venerarentur honore, hoc enim melius erat Deo exhibere quàm creaturis. Infirmis ergò prohibuit, (e) Sanctis verò qui in creaturis Creatorem venerabantur, non prohibuit. Vndè Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus quo positus erat quasi Saluator Ægypti: Infirmis verò Christus ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis inesse crederetur, pro quo eis reuerentia deberetur, vel ne per eas homines falsum iurantes, se non teneri iuramento putarent. (f)

Iurare per creaturas, quare Christus prohiberit.

In illa etiam authoritate quæ est in Epistolâ canonicâ, *ante omnia*, &c. Non prohibetur iuratio, sed pronitas & præcipitatio ad iurandum.

Caput XIX.

Quod in quibusdam casibus liceat iurare.

Iuramentum, quando sit licitum.

PRædictis authoritatibus Euangelij, (a) manifestum est licitum esse iurare, ex causæ cognitione; quod & aliter (b) probari potest: dicit enim Apostolus in

Cap. 18.

(a) *In impresso sic*: Ad persuadendum aliquid quod alicui est vtile. (b) *In impresso, malè, pro*, iurauit, *habetur*, iurare prohibens. (c) *In impresso*: ergò iurare intellexit. (d) *In M. S. pro*, aliqua, *habetur*, aliquando. (e) *In impresso, sequentiâ omnia confusa sunt & hinc indè quædam omissa, locis relictis vacuis, & punctis respersis.* (f) *Sequentia etiam omnia desunt in impresso*:

Cap. 19.

(a) *In impresso, pro*, Euangelij, *habetur*, Augustini. (b) *In impr.* alijs modis.

Ad Hebr. 6. v. 16. in Epistolâ ad Hebræos, *Omnis controuersiæ finis est iuramentum.* Ille igitur qui suspectus est de aliquo crimine, cum eius simplici verbo non sit credendum quomodo cogetur ad purgationem, nisi per Sacramentum, cum aliæ purgationes ab ecclesiâ sint prohibitæ, vt iudicium aquæ frigidæ; & ferri candentis; aut ignis? hoc enim modo se purgare, est Deum tentare. Dominus etiam Abrahæ per semetipsum iurauit (c) quod eum benediceret & multiplicaret. *Ad Hebr. 6. v. 13.* Vndè Apostolus ad Hebræos: *Abrahæ namque promittens Deus, quoniam non habuit maiorem per quem iuraret.* Et infrà. *Ibidem, v. 17.* *Volens Deus abundantius pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum.* (d) Super hunc locum dicit authoritas: Condescendit consuetudini hominum, vt certos faceret. Item in Psalmo: *Psal. 109. v. 4.* *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum.* Et alibi: *Psal. 94. v. 11.* *Quibus iuraui in irâ meâ.* Legitur & in Apocalypsi, *Apocal. 10. v. 6.* quod Angelus iurauit per viuentem in sæcula. Apostolus etiam in Epistolâ ad Romanos, iurat in hunc modum: *Ad Rom. 1. v. 9.* *Testis mihi est Deus.* Quid autem aliud est, Deum in testem inducere, quàm per eum iurare? Quomodo etiam faciet quis fidelitatem Domino suo, nisi per iuramentum? (e)

CAPVT XX.

Opinio illorum, qui dicunt quod nullo modo homo est occidendus.

Occisionem hominis nunquam licere, docent Waldenses.

ASserunt etiam prædicti hæretici, & hostes ecclesiæ, in nullo casu, & nulla occasione, nullâ causæ ratione, hominem esse occidendum. Dicunt enim Deum prohibuisse homicidium, dicens in lege: *Matth. 5. v. 21.* *Non occides.* Etiam in Euangelio: *Matth. 26. v. 52.* *Omnis qui acceperit gladium gladio peribit.* Item Augustinus ad Marcellinum Comitem, *S. August.* pro quibusdam sceleratis, (a) *Imple Christiane Iudex pij Patris officium, sic succensendum iniquitati memineris, vt non peccatorum (b) atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem.* Et infrà: *Pœna illorum quamuis de tantis sceleribus confessorum, rogo te vt præter supplicium mortis sit, propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Quod etsi quibusdam de nostris atrocitate commotis, videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentiæ simile, (c) transactis tamen motibus animorum, qui pro factis recentioribus turbulentius (d) solent excitari, egregiè luculenta bonitas apparebit.* Idem: *Ex occasione terribilium Iudicum & legum, ne æterni iudicij pœnas luant, corrigi eos cupimus, non necari.* Item, Gregorius: *S. Greg.* *Reos sanguinis defendat ecclesia, ne effusionis sanguinis particeps fiat.* Item Dominus ait: *Nolo mortem peccatoris,* &c. *Ezechielis 18. & 33. v. 11.* De Iudæis etiam in Euangelio prohibetur ne occidantur, quia capsarij, (e) nostri sunt, & cedunt in argumentum (f) Fidei nostræ. Vndè in Psal. legitur: *ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei.* *Psal. 58. v. 12.* Augustinus etiam, *S. August.* vbi legitur, quod Absolon intrauit ad Concubinas Patris, dicit, quod per concubinas intelliguntur hæretici, qui occidendi non sunt, sed in carcerem detrudendi, & frequenter admonendi, vt ad Christianæ Fidei redeant veritatem. Ouis etiam errabunda occidi non debet, sed ad caulas reduci. Similiter hæretici qui characterem habent christianum, cogendi sunt verbis & verberibus, vt ad ecclesiæ redeant vnitatem.

CAPVT

Cap. 19. (c) *In impresso, huic sententiæ præponuntur sequentia:* Author etiam vniuersorum in multis locis sacræ scripturæ legitur iurasse. (d) De his, & sequentibus nihil in impresso. (e) *In Impr. additur,* vel sacramentum.
Cap. 20. (a) *Hoc verbũ in impr. prætermissum est.* (b) In peccatorum. (c) *In Impr.* silere. (d) *In impr.* tribuentibus. (e) *Im impr.* Fratres. (f) Augmentum.

CAPVT XXI.

Idem rationibus probare conantur.

MVltiplici ratione idem sic probare conantur, Si hæc fuit legis Mosaicæ seueritas, vt fur cogeretur restituere furtum, in duplum vel in quadruplum, quid est quod tempore Euangelij quod prædicat misericordiam; Fur pro furto morte plectitur? Nonne misericordia Euangelij debet præiudicare austeritati legis? Apud legem magna iudicabatur austeritas esse in legis talione, quando dens pro dente, oculus pro oculo soluebatur, in tempore verò Euangelij multò maior videtur esse seueritas, cum pro abscissione vnius pedis, morte damnetur alius. Quæ est hæc misericordia, quæ homicidium approbat, leges exasperat? Prætereà, qui hominem occidit legi obuiat naturali, quæ dicit: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Nemo ergò debet velle alium occidi, vel occidere, cum id nolit fieri de se. Item, Aliquis videt alium esse in mortali peccato (a) nec pœnitere, & ita dictat ei conscientia, quod si modo moreretur, damnaretur. Si ergò eum occidit, occidit eum in animâ & corpore, & ita Reus est damnationis illius: Et tamen, cum proximus eius sit, tenetur eum diligere sicut seipsum, & sic ad vitam æternam, & consequenter, eius temporali saluti prouidere, vt prouideat æternæ. Si verò dicatur, quod Iudex hoc faciat, qui minister (d) est legis, Domino contradicitur qui ait, *mihi vindictam, & ego retribuam.* Item, si quis obiiciat & dicat, nonne licet iniurias hostium repellere? Ad hoc dicunt, quod licet vim vi repellere, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ; defendendo scilicet se, sed non alium occidendo, siue, vt inimicos nostros capiamus, vel fugemus, non verò occidamus. Si enim occiderimus, contra hoc præceptum Domini nauigauimus. *Diligite inimicos vestros, & benè facite his qui vos oderunt.*

[Margin: Exodi 21. v. 24. Matth. 5. — Matth. 7. v. 12. & Luc. 6. v. 31. — Deut. 32. v. 35 Ad Rom. 12. v. 19 Ad Heb. 13. v. 30. — Matth. 5. v. 44.]

CAPVT XXII.

Ad prædicta Responsio, & quod homicidarum & Sacrilegorum punitio non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

HIs obiectionibus sic respondemus: Quando Iudex dictante iustitiâ, (a) præcipit aliquem occidi, ipse non occidit, sed lex. Iudex enim minister est legis; imò Dei, in exequendis iudicijs. Quod autem dicitur in Euangelio, *qui gladium acceperit, &c.* Sic intelligendum est: qui iudiciariâ potestate abusus fuerit, vel iniustè, suâ authoritate, sibi vsurpauerit, vel qui ex odio vel superbiâ gladium acceperit, gladio peribit, hoc est, condemnabitur. Quod autem Augustinus pro sceleratis intercessit, de misericordiâ fuit, non de rigore iustitiæ: De Iustitiâ enim poterat eos Comes temporali morte punire; Ad Iudicem autem ecclesiasticum non pertinet sanguinis effusio. Quod autem Gregorius ait, *Reus sanguinis*, &c. sic intelligendum est, quod ad Iudicem ecclesiasticum non pertinet sanguinis effusio, sed ad Iudicem sæcularem, qui gladium quo puniat corpus portat; Iudex verò ecclesiasticus, potius animam quàm corpus suo gladio punit, Et sicut Iudex terrenus non debet vsurpare officium Ecclesiastici, ita nec Ecclesiasticus terreni. Ecclesiam ergò defendere sanguinis Reos, nihil aliud est; quàm eos non debere corporali pœnâ punire, sed potius pro eis apud terrenum Iudicem intercedere. Cum autem Dominus

[Margin: Iudex non tam occidit Reum quàm lex, cuius ipse est minister. — Matt. 26. suprà. — August. exponitur. — Item S. Greg. — Iudex ecclesiasticus non debet tractare causas sanguinis.]

Cap. 21. In impresso iterum hîc quædam est confusio, dum ita legitur. Videt alium esse Iuniorem in mortem peccatoris. (b) In impr. Magister. (a) In impresso, pro, dictante iustitiâ, habetur, sententiâ. Cap. 22.

Ezech. 18. & 33. supra. nus ait, *Nolo mortem peccatoris*, non intelligitur de morte corporis, sed de morte animæ: non vult enim animæ mortem, sed potius vt conuertatur, & viuat spiritualiter. De Iudæis autem dicimus, quod non sunt occidendi; Si (*b*) tamen laborent illis criminibus, pro quibus lex dictat hominem occidendum, Iudex potest eos occidere, vt in hoc deseruiat legi. Similiter, hæretici propter hæresim non sunt occidendi, sed propter characterem Christianum quem habent, ad caulam ecclesiæ reducendi sunt: Si tamen illis peccatis laborant quibus mors temporalis debetur, à Iudice sæculari puniri possunt, si tamen eos puniat intuitu iustitiæ, non ex irâ, vel animi rancore. De fure dicimus, quod, ordinariè, propter furtum non debeat occidi, sed cogi ad furti restitutionem, & verberibus corrigi. De latrone verò qui viatoribus insidiatur, secus iudicandum est, quia talis de iure interimi potest. Nec intelligitur homicida (*c*) esse, qui hunc interimit de præcepto Principis, sicut legis minister; nec ipse hoc dicitur facere, sed lex ipsa. Dicimus etiam, quod in veteri lege nulla poterat fieri dispensatio circa Reos, quos lex iudicabat morte puniendos. Ille etiam qui ignoranter aliquem occidebat, non erat tutus nisi confugeret ad aliquam ciuitatem refugij. Sed in nouo testamento, (*d*) nullus ignoranter occidens morte punitur, imò quomodocunque occidat, si ad ecclesiam confugerit, saluus erit; maiorem enim immunitatem præstat ecclesia in nouo testamento, quàm ciuitas refugij in veteri. Iudex etiam ecclesiasticus nullum debet punire pœnâ corporali; imò pro damnatis apud secularem Iudicem intercedere. Puniuntur tamen Rei à sæculari Iudice, vt pœna vnius sit metus multorum: multoties etiam parcitur Reis; cum tamen in veteri lege nulla posset fieri dispensatio, sed sine omni misericordiâ Reus damnabatur. Hoc autem non iudicamus iustum, vt si quis alicui membrum amputauerit, ideò morte corporali plectatur: de rigore tamen iustitiæ, potest recipere talionem, imò, maiori pœnâ puniri, ex causæ cognitione. Dicimus etiam quod Iudex non (*e*) obuiat Legi naturali, quando præcipit homicidam interfici, quia non ipse, sed lex ipsa hoc facit. Debet etiam Iudex occidendum, quem credit esse in mortali peccato, diligenter admonere vt pœniteat, nec de contingentibus aliquid omittere, & ita liberat animam suam, nec tenetur reus, pro morte eius temporali vel æternâ, si iuxta legem puniat. Qui verò iuxta legem non habet potestatem occidendi; & scienter occidit, peccat mortaliter. (*f*) Miles cum obediens potestati sub quâ legitimè constitutus est, aliquem occiderit, nullâ suæ ciuitatis lege, reus homicidij est, imò nisi fecerit, reus erit deserti & contempti imperij: Quod si suâ sponte & authoritate fecisset, in crimen effusi sanguinis incidisset. Itaque, vndè punitur si fecerit iniussus, indè punietur si non fecerit iussus. Multorum autem est opinio, non licere homini occidere hominem, ne ab eo occidatur. Vnde Augustinus ad Publicolam: De occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium: Tenetur enim homo antè mortem sustinere temporalem, quam sustineat æternalem; debet enim suum bonũ æternale præferre suo bono temporali, & prius mortem sustinere temporalem, quàm occidendo fratrem, mortale peccatum incurrere. (*g*) cum autem Iudex exercet vindictam, ipse Deus dicitur eam exercere. Vndè Apostolus, *non sine causâ*, id est, non sine authoritate Dei, *gladium portat, Dei enim minister est*, *vindex in iram*. id est, propter iram Dei vindicandam, vel ostendendam. Cum ergò dicitur à Dominò, *Mihi vindictam, & ego retribuam*, inhibetur ne homo suâ authoritate se vindicet, sed vindictam relinquat Iudici vel legi.

Mortem peccatoris quomodo non velit Deus.

Iudęi & hęretici, quomodo dicãtur non debere occidi.

Fures, ordinariè non occidendi.

Secus dicendum de Latronibus.

Immunitas eccle-siastica nou. testamenti.

Legis nouæ clementia.

Miles in iusto bello occidendo hostes, non peccat.

Occidere an liceat aliquem ne ab illo occidatur.

S. August.

Ad Rom. 13. v. 4.

Deut. 32. supra.

Mm Con-

Cap. 22. (*b*) *In impresso, malè habetur*, Sed. (*c*) *In impresso hic iterum confusio intellectus.* (*d*) *In impresso pro*, Nouo testamento, *corruptè legitur*, infrà notabitur. (*e*) *In impresso omittitur*, non, *vndè contrarius causatur sensus, valdè absurdè.* (*f*) *In impresso hic sine vllo sensu, vllaue ratione subiunguntur sequentia verba:* Vndè Hieremia in Ionâ Prophetâ. (*g*) *Præcedentia hic etiam Augustini verba valdè imperfectè allegata sunt, quibusdam etiam omissis, quibus sensus confunditur.*

Vim vi repellere quomodo liceat.

Concedimus etiam, quod vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec licet repellēdo iniurias, hominē occidere ex deliberatione, si tamē intuitu se defendendi, occiderit alium, non intendendo eum occidere, non peccabit mortaliter. Iudex quoque si homicidam vel sacrilegum occidit ad aliorum correctionem, (b) vt puniatur temporaliter, ne puniatur æternaliter, non debet dici illum odire, quem occidit, sed potius diligere; ad hoc enim punit, vt pœnâ temporali correptus, in ipsâ pœnâ pœniteat, (i) & sic pœnam vitet æternam.

Iudex malefactores occidendo, censetur eos diligere.

Obiectio.

Sed obijciunt, Deus non iudicat bis in idipsum; ergò si quis temporali morte punitur, debet æternâ puniri; vel si punitur æternâ, non debet puniri temporali: Alioquin, si duplici morte punitur, iniustè cum eo agitur, qui bis in idipsū iudicatur; Ad hoc dicimus, quod homicida vel sacrilegus, peccat in Deū, & in proximum; secundum quod peccat in Deum, si non pœniteat, punitur æternaliter: secundum quod peccat in proximum, punitur temporaliter: ergò non iudicatur bis in idipsum, quia nec secundum idipsum sic punitur, imò, secundum aliud; quia secundum quod in Deum peccauit, punitur æternaliter; secundum quod in proximum, temporaliter, ad correctionem & cautelam aliorum. Vndè, si peccatum remittitur quoad Deum, per pœnitentiam, restat tamen quoad proximum, puniendum pœnâ temporali.

Solutio.

CAPVT XXIII.

Quod in multis casibus homines interficiendi sint.

Occidi possunt homines multis casibus.

S. Hieron.

Qvod autem in multis casibus homines interficiendi sint, videtur velle Hieronymus, super Isaiam, dicens: *Non est crudelis, qui crudelem iugulat, sed crudelis patientibus esse videtur.* Nam Latro suspensus in patibulo, crudelem putat esse Iudicem. Item super Ezechielem: *Qui malos percutit in eo quod mali sunt, & habet causam interfectionis, scilicet, vt occidat pessimos, Dei minister est.* Et super Ioannem: (a) *Homicidas & Sacrilegos, & veneficos punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* Item Augustinus, de libero arbitrio: *Si homicidium est hominem interficere, vel occidere, potest aliquando occidi sine peccato; nam & miles hostem, & Iudex vel eius minister nocentem.* Item Cyprianus, in nono genere abusionis: *Rex debet furta cohibere, Adulteros punire, (b) impios de terrâ perdere, parricidas & periuros non sinere viuere, filios non sinere impiè agere.*

Crudelis non est qui crudeles interimit.

S. August.

S. Cyprian.

CAPVT XXIV.

Opinio illorum qui dicunt, quod Prædicatores non debent laborare manibus.

Dicunt etiam prædicti hæretici, quod nullo modo debeant proprijs manibus laborare, sed ab illis quibus prædicant, necessaria accipere; quod conantur varijs authoritatibus confirmare. Ait enim Apostolus in Epistolâ ad Corinthios: *Quis militat suis stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat? nunquid secundum hominem hoc dico? Scriptum est enim in lege Moysi, non alligabis os boui trituranti. Numquid Deo cura est de bobus, an propter nos hoc dicit? nam propter nos hæc scripta sunt. Quoniam qui arat, in spe debet arare, & qui triturat, in spe percipiendi fructus, triturat. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si carnalia vestra metamus?* Et infrà: *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quod quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, de altari participant.* Ita & Dominus ijs, qui Euangelium annunciant, ordinauit vt de Euangelio viuant.

Prædicatores non debere laborare manibus volunt Waldenses.

1. Cor. 9. v. 7. & sequentibus.

Deut. 25. v. 4.

Supra, v. 15.

Item Apostolus ait: *Nemo militans Deo, implicet se negotijs sæcularibus.*

2. ad Timot. 2. v. 4.

CAPVT

Cap. 23. (b) In Impr. pro, correctionem, *habetur*, cor recidēdum. *Item* (i) in ipsâ morte puniatur.

Cap. 24. (a) M.S. *habet*, Hieremiam. (b) *in impr. pro*, Adulteros, vel Adulteria, *habetur*, ad vltima.

CAPVT XXV.

Solutio Prædictorum.

Refellun-Waldenses. AD hæc dicimus, quod licitum est Prædicatoribus in necessitate, à subditis necessaria sumere: sed isti pseudoprædicatores sunt, & vt in otio viuant, à simplicibus victum emungunt; cum tamen authoritas dicat: *Semper aliquid operis facito, ne diabolus otiosum te inueniat.* Paulus etiam proprijs manibus laborabat, ne sua prædicatio ijs, quibus prædicabat, esset onerosa. Vndè ait: *cum apud vos essem & egerem, nulli onerosus fui.* Et ibidem: *gratis euangelium euangelizaui vobis.* Si ergo habeat Prædicator vndè sustentetur, sumptus exigere non debet. (a) Isti autem qui spiritualia non seminant, quâ ratione temporalia metent? Ad hoc ergò spectant omnes præmissæ authoritates, quod licitum est prædicatoribus in necessitate, sumptus accipere, non tamen debent ab opere manuum vacare. Vndè Apostolus ait ad Thessalonicenses: *Qui non vult operari, non manducet.* Item ad Ephesios, *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti.* Item in prima ad Thessalonicenses: *Vt vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis.* hic dicitur in glossâ, quod opus manuum facit nos quietos esse, & malum curiositatis quod ex otio venit, tollitur.

[Margin: S. Hieron. — 1. Cor. 11. v. 9. — Ibidem v. 7. — Prædicatores possunt necessaria accipere ab Auditoribus. — 1. Tessal. 3. v. 10. — Ephes. 4. v. 28. — 1. Thess. 4. — Opus manuum commendatur.]

Prædicti ergò qui proprijs manibus laborare nolunt, hic suæ ignauiæ auxilium quærunt. Illa verò authoritas, *Nemo militans Deo &c.* sic est intelligenda; Nemo sæculum relinquens, vt Deo militet, *implicet se sæcularibus negotijs*, id est, non debet intendere curis sæcularibus. Prædicti itaque hæretici, & puri mercenarij per mundum discurrentes, (b) fingunt se prædicatores, vt à simplicibus victualia emungant, & sic malunt turpiter otiari, quàm manibus operari, Cum Psalmista dicat: *labores manuum tuarum manducabis &c.* Item, dicant ipsi pseudoprædicatores cur laborare nolunt, estne peccatum, vel à lege prohibitum? nónne melius est proprio labore victualia acquirere, quàm inuerecundè ab alijs exigere? Nónne & Prædicatoribus hoc exemplum dedit doctor gentium, qui proprio labore sibi acquirebat victum? Ipsi sunt similes pseudoprædicatoribus, quos arguebat Apostolus, qui vt laborem fugerent, ab his quibus prædicabant, sumptus vltra necessitatem sumebant.

[Margin: 1. ad Tim. 2. suprà — Psal. 127. v. 2. — locis suprà citatis.]

(a) *In superioribus multa omissa sunt, & cætera confusa, in exemplari impresso.* (b) *In impresso:* diffugientes.

FINIS LIBRI SECVNDI

M.ri ALANI DE INSVLIS

De fide catholica; contra Waldenses.

M.ri ALANI DE INSVLIS

LIBER TERTIVS, CONTRA IVDÆOS.

Caput I.

Rationes quibus Iudæi pluralitatem personarum diuinarum impugnant.

DIcunt Iudæi vnum Deum esse, sed pluralitatem Personarum esse negant. Nunc ad peruersam Iudæorum mendicitatem, quæ adhuc cum Asino expectat ad montis pedem, nec adhuc in Moysi faciem potest intueri, nostrum conuertamus sermonem; & primò quid de Authore omnium sentiant, videamus. Dicunt enim eundem esse Deum, & vniuersorum creatorem, sed tres Personas esse in deitate, non credunt; nec quid sit esse Personas in Trinitate, attendere volunt. Vnitatem quidem essentiæ credunt, sed personarum pluralitatem non concedunt. Hoc autem rationibus & authoritatibus sic probare conantur: Si vnus est Deus, sicut clamat sacra Scriptura, quomodo asserit Christianus, tres res inter se distinctas; scilicet, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, vnius esse deitatis? quia si plures sunt, etiam plures dij, & non vnus Deus esse videntur. Quomodo enim singularis natura vnius Personæ ab alijs distinctæ, esset natura alterius personæ? Sic ita triplex Deus esse videtur, non vnus. Sed Dominus ad Israël per Moysem ait: Audi Israël, *Dominus Deus noster, Dominus vnus est*, Deut. 6. v. 4.
Non ergo triplex, sicut Christiani dicunt hîc, nugantes, Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus, alius tamen Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, & interim negant tres Deos esse. Quæ est hæc monstruositas, vt in trinitate sit vnitas, & in vnitate sit trinitas? Quomodò vnus solus Deus est, si plura sunt Deus? Qui hoc dicunt, Deos constituunt alienos, contra præceptum Domini, qui ait: *Non habebis Deos alienos.* Exod. 20. v. 3. Qui vnum quidem & solum esse Deum dicunt, & plures tamen esse asserunt. Si Deus voluisset vt Iudæi crederent tres personas esse vnum Deum, & trinitatem esse in vnitate, eis explicuisset sicut cætera ad Fidem pertinentia explicuit. Quia, vt Christianus sicut ait, ad fidem pertinet vnitas, ita & trinitas; Sed de hâc, nec Patriarchæ, nec Prophetæ mentionem fecisse leguntur. Item, si Pater genuit Filium, necesse est igitur gignentem tempore præcessisse genitum, & aliquam particulam de substantiâ gignentis decisam fuisse. Item, nulla pluralitas potest esse in Deo, vbi est summa & perfecta simplicitas. Item, quod omnifariè simplex est, nihil de se gignere potest.

CAPVT II.

Solutio prædictorum, & quod verè unitas est in essentiâ, & pluralitas in Personis.

Iudæi refelluntur.

AD primam obiectionem, sic respondemus: Cum dicitur, vnus, vel vnius naturæ, Deus est, nulla trium Personarum excluditur, quia ipsæ sunt unus Deus, & unius naturæ. Veluti dici potest de his vocibus adiectiuis, albus, alba, album; qui profert enim vnam, nullam aliarum vocum excludit, quia sunt vnum nomen: Nam licet istæ voces plures sunt, non tamen sunt plura nomina, sed vnum, & vnius institutionis nomen. Similiter tres Personæ sunt vnus, & vnius essentiæ Deus. Quamuis enim in naturalibus verum sit, tot esse substantias vel naturas, quot sunt subsistentes personæ; tamen qui naturam creauit, naturæ subiectus non est; licet enim tres sint personæ, vnius tamen sunt naturæ; quia si pluralitas esset naturarum, plura dicerentur esse rerum principia, quod abhorret fides Catholica. Et quamuis Deus sit trinus, non tamen est triplex, nam triplex, notat partium vel naturarum pluralitatem: In Deo autem tres Personæ non sunt quasi tres partes quæ Deum constituant; quia si hoc esset, Deus simplex non esset, & sic non esset suæ essentiæ principium; nam omne compositum est genitum. Non sunt ibi etiam plures naturæ, quia sic plures essent dij, vel vnus Deus triformis esset, quod Christiana abhorret Religio. Dicimus ergò, quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus; non tamen alius Deus est Pater, alius Deus est Filius, alius Deus est Spiritus sanctus: Sicut hæc vox, albus, est alia quàm hæc vox, alba, non tamen aliud nomen. Dicimus etiam, quod iuxta fidem Catholicam, non est aliqua monstruositas, sed demonstrata veritas hæc est, demonstrata ratione, & modo probabili.

Deus trinus est, non triplex.

Dicimus quoque vnitas est in trinitate, & trinitas in vnitate, & tres esse vnum Deum, non tamen constituimus Deum alienum, cum illæ tres personæ sint vnus Deus, & vnius naturæ. Ideò autem hoc mysterium Deus Iudæis in veteri lege figuris velauit, sicut & alia ad fidem pertinentia, vt secundum temporis accessum, Christianæ Religionis fides haberet progressum. Nam antè legem Mosaicam, sufficiebat alicui credere, quod unus esset Deus, Idemque remunerator esset bonorum, & punitor malorum, ita tamen, vt rectitudo viuendi responderet rectitudini Fidei. In veteri tamen testamento, seu tempore legis Mosaicæ, maiores quibus reuelatum erat, credebant Deum trinum & vnum; Simplices verò, venerabantur ipsos Maiores, credentes quod ipsi credebant, & in hâc fide saluabantur. Postquam verò Apostoli Trinitatis fidem prædicauerunt, ubique omnes adulti & discreti tenentur credere Deum trinum & vnum.

Trinitatis mysterium cur Deus in veteri lege Iudæis non reuelauerit.

Fidei articuli tempore legis naturæ.

Fides veteris legis.

Trinitatis fides necessaria in Lege gratiæ.

Nec oportet, si pater genuit filium, quod ibi facta sit decisio: cum enim Pater omnifariam simplex sit, de se filium non genuit per substantiæ decisionem, sed secundum naturæ integritatem, ita vt tota substantia Patris sit substantia Filij; Quod autem Pater Filium genuerit, probabitur infrà. In Trinitate verò secundum aliquid attenditur pluralitas, & secundum aliquid identitas; quia in personis pluralitas, in naturâ & essentiâ identitas. Dicimus etiam quod in naturalibus, nullum simplex ex se aliquid gignere potest; Vndè, nec animam anima, nec Spiritum Spiritus. In diuinis autem ratio longè alia pactum reformat, nec diuina generatio humanæ respondet: quia sicut natura Dei omnem superat naturam, sic Dei generatio superat humanam. Vndè Isaias: *Generationem eius quis enarrabit?* Isaiæ 53. v. 8.

CAPVT III.

Authoritatibus, rationibus, & similitudinibus probatur, quod tres sint Personæ diuinæ, & quod una earum essentia.

QVod autem tres personæ diuinæ, & una earum natura, varijs authoritatibus, rationibus, & similitudinibus potest ostendi; nec solum Theologorum, sed etiam Philosophorum. In principio Genesios, secundum Hebraicam veritatem, legitur, *Elohim*, ubi nos habemus, Deus. *Eloah* enim est singulare huius nominis, *Elohim*, sicut Deus est singulare huius pluralis, Dij. Itaque, ubi nos habemus, *In principio creauit Deus cælum & terram*, Hebræi habent, *In principio creauerunt dij, vel Domini, cælum & terram*. Sed, quos vocat Moyses Deos vel Dominos, nisi Personas diuinas? certè non Angelos, quia Angeli non creauerunt cælum & terram, imò & ipsi sunt creati.

Trinitatis mysterium comprobatur ex S. Scripturâ. Vid. Titium, & alios ad cap. 15 Marci v. 34 & Gen. 1. v. 1

Genesis 1. v. 1.

Vnus autem est Deus qui creauit cælum & terram; Cum ergò dixit Moyses pluraliter Deos, vel Dominos, illa pluralitas non refertur ad diuinam naturam; ergò ad diuinas personas, insinuans tres personas diuinas, quæ sunt vnus Deus.

Consequenter etiam introducitur Deus loquens sic: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quæritur ergò, ad quem, vel ad quos loquatur, dicens, *faciamus*? Non ad Angelos, non enim est vna imago vel similitudo Dei ad Angelos, iuxta quam factus sit homo. Restat ergò vt Deus loquatur ad Filium & Spiritum sanctum, vel, sit vox communis trium personarum, ad quarum imaginem factus est homo. Vna est autem earum imago, & vna natura.

Suprà, v. 26.

Item, cum diabolus loquitur ad Euam, ait, *Eritis sicut Dij, scientes bonum & malum.* Quid ibi per Deos intelligitur, nisi tres diuinæ personæ? Angeli enim non intelliguntur hîc; nam, vt habet communis doctorũ sententia, in hoc voluit Deo similis esse Eua, quo appetijt esse prædita diuinâ naturâ.

Gen. 3. v. 5.

Legitur etiam in Isaia, quod Angeli clamabant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Sed quid insinuat hîc trina ista nominis repetitio, nisi personarum trinitatem? vt sit sensus: Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus sanctus. Et vt insinuetur naturæ vnitas, sequitur in singulari, *Dominus Deus Sabaoth.*

Isaiæ 6. v. 3.

Legitur etiam, quod Abraham *tres vidit, & unum adorauit.* Per quod insinuatur, quod tres qui apparuerunt intellexit Trinitatem, per vnum quem adorauit, vnitatem, & ita, Deum esse trinum & unum.

Gen. 18.

De Filio quoque ait Dominus, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Hîc videtur quod alius fuit qui dixit, & alius cui dixit, quem Dominus vocat suum Dominum; nullum autem purum hominem vocaret suum Dominum: ergò vel Deum, vel Angelum; non Angelũ (Angelo enim non dixit Deus, *Sede à dextris meis.*) pertinet ergò ad Filiũ, qui existens Dominus, sedet à dextris eius, id est, æqualis est Patri. Solent enim æquales à dextris Principũ sedere.

Psal. 109.

Item in alio Psalmo: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Exquisitiuè * præsens præterito iunxit; nam præsens in se reuerentiam habet, præteritum, fluxum: futurum habet in se expositionem. Vndè, nihil dicitur propriè fuisse, nisi quod defuit, nec in præsenti, esse, nisi quod recens est; nec futurum esse, nisi quod nunquam fuit, nec est.

Psal. 2. v. 7.

* Expositiuè.

FINIS

Cap. tertij & vltimi, iuxta exemplar M. S. Cœnobij Parcensis.

ALANI
DOCTORIS VNIVERSALIS
LIBER
DE PLANCTV NATVRÆ
AD LECTOREM.

LIBER hic, tam in exemplaribus M. SS. quàm aliorum Authorum citationibus, diuersas sortitur inscriptiones. Nonnumquam enim (vt in exemplari Abbatiæ Cysoniensis) vocatur, *Enchiridion de naturis rerum.* Aliàs (vt, in exemplari Cœnobij Sancti BERTINI) *Liber de conquestione naturæ.* Frequentius tamen inscribitur; *Liber, de planctu naturæ.* Quia nimirum, Author in principio operis introducit naturam plangentem humani generis deprauationem, fœdumque vitiorum dominatum; maximè autem, infandi Sodomiæ sceleris, in quod (præ cæteris vitijs) inuehitur, intantum, vt diuersi Authores, integro libro epigraphem adfigant: *Tractatus contra Sodimiæ vitium.* Quanquam alia quoque vitia plurima acerrimè carpat, congruaque præscribat media, quibus singula expugnari debeant. Porrò, opus est (vt verbis vtar Doctoris eximij, ROBERTI HOLKOTH *in cap.* 10. *libri Sapientiæ, lect.* 118. *litt. A.*) *scientificè multum & curiosè compositum*, eoque titulo, grauissimis quibuscunque Authoribus familiare; vt ex eorum scriptis patet. Adeò, vt etiam celebris ille polygraphus LEO ALLATIVS, eloquentiæ Professor, illud doctissimis suis Illustrationibus dignum reputauerit, prout ipsemet testatus est, Libro de Api- Vid. etiam Drexeliũ.

de Api-

de Apibus Vrbanis, seu, de Viris illustribus, eorumq; scriptis, qui anno 1630, *& duobus sequentibus Romæ fuerunt:* quem librum anno 1633. ibidem publicauit, & VRBANO octauo Pontifici dedicauit.

In hoc, inquam, recensitis à seipso elaboratis varijs lucubrationibus, subiunxit: *Nunc illustrat* (scilicet, Allatius) *librum Beati*, ALANI, *de Complanctu naturæ.* Verùm (vt Româ nuper litteris me monuit Romanus FERDINANDVS VGHELLVS, Ordinis nostri Cisterciensis clarissimus Abbas) intempestiuè Viro superueniens mors, opus imperfectum suppressit, librumque hunc (non sine rei litterariæ, adeoque & boni communis iniuriâ) præli beneficio priuauit: quod eidem nunc tandem ipsemet procuraui, vsus duobus M. S. exemplaribus, quorum primum mihi subministrauit instructissima Bibliotheca Abbatiæ Parcensis iuxta Louaniũ, sed valdè mutilum, principio & fine truncatum secundùm humanissimè submisit Reuerendus Adm. Dominus, HVGO BEEKMANS, Abbatiæ Cysoniensis, Ordinis Canonicorum Regularium Archimandrita dignissimus. Quod cum omninò integrum & perfectum esset, ac insuper vetustate suâ plurimum commendabile, illud hîc, ferè, secutus fui; adnotando tamen, hinc indè, lectionis varietatem, vbi sensus vtramque admisit.

CAROLVS DE VISCH
Prior Dunensis.

LIBER

LIBER DE PLANCTV NATVRÆ.

IN lacrymas riſus, in fletum gaudia verto:
In planctum plauſus, in lacrymoſa iocos:
Cum ſua naturam video ſecreta ſilere,
Cum Veneris monſtro naufraga turba perit.
Cum Venus in Venerem pugnans, illos facit illas: Author deteſtando deplorat dominatum ſodomitici ſceleris.
Cumque ſuos magicâ deuirat arte Viros.
Non fraus triſtitiam, non fraudes fletus adulter;
Non dolus, imò dolor parturit, imò, parit.
Muſa rogat, dolor ipſe iubet, natura precatur,
Vt donem flendo; flebile carmen eis.
Heu, quò Naturæ ſeceſsit gratia! morum
Forma, pudicitiæ norma, pudoris amor!
Flet Natura, ſilent mores, proſcribitur omnis
Orphanus à veteri nobilitate pudor.
Actiui generis ſexus, ſe turpiter horret
Sic in paſsiuum degenerare genus.
Fœmina vir factus, ſexus denigrat honorem,
Ars magicæ Veneris hermaphroditat eum.
Prædicat & ſubijcit, fit duplex terminus idem;
Grammaticæ leges ampliat ille nimis.
Se negat eſſe Virum, naturæ factus in arte
Barbarus: Ars illi non placet, imò, tropus.
Non tamen iſta tropus poterit tranſlatio dici;
In vitium melius iſta figura cadit.
Hic modò eſt logicus, per quem conuerſio ſimplex
Artis, Naturæ iura perire facit.
Cudit in incude, quæ ſemina nulla monetat,
Horret & incudem malleus ipſe ſuam.
Nullam materiam matricis ſignat Idæa,
Sed magis in ſterili littore vomer arat.
Sic pede dactilico Veneris malè iambitur uſus,
In quo non patitur ſyllaba longa breuem.
Quamuis fœmineæ ſpeciei ſupplicet omnis
Forma Viri, ſemper huius honore minor;
Quamuis Tyndaridi vultus formetur, Adonis
Narciſsique decor victus adoret eam:
Spernitur ipſa tamen, quamuis decor ille perorer,
Et formæ deitas diſputet eſſe deam.
Quâ Iouis in dextrâ fulmen langueret, & omnis
Phœbi ceſſaret otia neruus agens:
Quâ liber fieret ſeruus, propriumque pudorem

Venderet Hyppolitus, huius amore fruens.
Queis impressa semel, mellirent oscula succo,
Queis mellita darent, mellis in ore fauum.
Spiritus exiret ad basia deditus ori,
Totus & in labijs luderet ipse sibi.
Vt dum sic moriar, in me defunctus, in illâ
Felici vitâ perfruar alter ego.
Non modò Tyndaridem Phrygius venatur adulter
Sed Paris in Paridem monstra nefanda parit.
Non modò per rimas rimatur basia Thysbes
Pyramus, huic Veneris rimula nulla placet.
Non modò Pelîdes mentitur Virginis actus,
Vt sic Virgineum se probet esse virum;
Sed malè naturæ munus pro munere donat,
Cùm sexum lucri vendit amore suum,
A Genij templo tales Anathema merentur,
Qui Genio decimas, & sua iura negant.

Naturam designat, cuius pulchritudinem describit. Cum hanc elegiam lamentabili modulatione crebrius recenserem, mulier ab impassibilis mundi penitiori dilapsa palatio, ad me maturare videbatur accessum; cuius crinis non mendicatâ luce, sed propriâ scintillans, non similitudinariè radiorum repræsentans effigiem, sed eorum claritate natiuâ naturam præueniens, in stellare corpus caput effigiabat puellæ; *Pulchritudo crinium.* quod duplex tricatura diffibulans, superna non deserens, terræ non dedignabatur osculo arridere. Quoddam verò lilioli tramitis spatium sub obliquitate decussatâ, crinis diuidebat litigium, nec illa vnquam obliquitas vultui erat detrimento, sed præerat decori. Crinale verò aureum in legitimi ordinis choream crinis aurum concilians, vultum mirabatur, inuenisse conformem. Phantasia enim coloris aurum consequentis, paralogismum visui concludebat. Frons verò in amplam euagata planitiem; *Pulchritudo faciei.* lacteo liliata colore, lilio videbatur contendere.

Supercilia aureo stellata fulgore, non in syluam euagantia: nec in nimiam demissa pauperiem, inter vtrumque medium obtinebant. Oculorum serena placiditas amicâ blandiens claritate, gemelli præferebat syderis nouitatem. Naris vtraque odore imbalsamata mellito, nec citra modum humilis, nec iniustè prominens; vultui quoddam repræsentabat insigne. Oris nardus, naribus delicatas odoris epulas offerebat. Labia modico tumore surgentia Veneris tyrones inuitabant ad oscula. Dentes quâdam sui coloris consonantiâ eboris faciem exemplabant. Genarum ignis purpureus, rosarum succensus murice, dulci flammâ faciem amicabat: candore namque grato amicam sentiebat temperiem, purpurâ vultus sindoni maritatâ. Menti expolitâ planities crystallinâ luce circumspectior, argenteum induebat fulgorem. Colli non iniusta proceritas sub gracilitate moderatâ, ceruicem maritari humeris non sinebat. *Collum describitur.*

Mamillarum pomula gratiosè iuuentutis maturitatem spondebant. *Mamillæ. Brachia.* Brachia ad gratiam Inspectoris prospicua, postulare videbantur amplexus. Laterum æquata conuallatio, iustæ moderationis impressa sigillo; *Latera.* totius corporis speciem ad cumulum perfectionis eduxit.

Cætera verò quæ thalamus secretior absentabat, meliora fides esse loquebatur. In corpore etenim latebat vultus gratior, cuius facies ostentabat præludium. *Vultus tristitiâ obnubilatus.* Et quamuis tanta esset pulchritudinis lætitia, huius tamen risum

deco-

decoris, fletus inæstimabilis extinguere conabatur. Nam ex oculorum scaturigine deriuatus fluxus, doloris prædicabat mentem. Ipsa etiam facies in terram casto pudore demissa, ipsi puellæ illatam quodammodò loquebatur iniuriam. Regalis autem diadematis corona rutilans, gemmarum scintillata choreis, in capite supernè fulgurabat; cuius non adulterina auri materies ab ipsius honore degenerans, luce sophisticâ oculos paralogisans; sed ipsius nobilitas ministrabat essentiam. miraculoso verò circuitu, æternâque volatione ipsum diadema ab oriente peregrinans in occidens, reciprocando crebrius referebatur in ortum. Idemque perenniter exercendo, ex nimiâ eiusdem petitione principij, nugatoria motio videbatur. Prædictarum verò gemmarum aliæ ad tempus noua Dei miracula, nouo sui luminis sole, visibus offerebant; ad tempus autem, suæ coruscationis eclypsi, videbantur à diadematis exulare palatio. Aliæ insertæ solio, suæ scintillationis vigiliam perennantes, perennes faciebant excubias. Inter has, circulus elucens ad Zodiaceæ obliquitatis similitudinē pretiosorum lapidum stellatus, monilibus sydereæ contiguitatis oscula sincopabit. In quo cohors duodena gemmarum, successiuo priuilegialique splendore inter alias prærogatiuam poscere videbatur. In anteriori quoque ipsius diadematis parte, tres pretiosi lapides audaci suæ radiationis superbiâ, reliquis nouem antonomasticè præfulgebant. Lapis primus, noctis frigus in luminis incendio pati iubeat exilium: In quo, vt faceta picturæ loquebantur mendacia, leonis effigiata fulminabat effigies. Lapis secundus, & priori non secundus in lumine, in præfatæ partis audaciori loco præfulgens, quasi ex quadam indignatione, reliquos lapides deorsum aspicere videbatur. In quo (prout veritatis Simia, pictura docebat) sub mutatoria conflictione progrediendo retrogradus, incedendo recedens, cancer post se incedere videbatur.

Corona capitis aurea.

Gemmas describit in coronâ naturæ relucentes.

Zodiaci signa. 12 per totidem gemmas designantur.

Leo.

Pictura, Simia est veritatis.

Cancer.

Lapis tertius, oppositi lapidis splendorem pauperculum, abundantibus suæ claritatis recompensabat diuitijs. In quo (sicut picturæ veritas prædicabat) vmbratilis Ledea proles sibi mutuo amplexu congratulans incedebat. Ad hunc modum, tres eodem dignitatis honore pollentes, thronum in contradictoriâ parte locauerunt. Quorum primus sudoris guttulis lacrymas exemplando, quodam imaginario fletu contristabat aspectum. In quo (prout curialis scripturæ phantasia imaginando docebat) Adolescentis cuiusdam vrceolus, fluentē excipiebat torrentem. Lapis secundus à suo regno caloris hospitia glaciali corpore repellendo, hyemem sibi hospitem vendicabat. In quo, ex caprinæ lanæ adulterino vellere, capricorni tunicam pictura texuerat. Lapis tertius vultum lucis induens crystallinæ, hyemis prophetabat aduentum. In quo assiduâ sui arcus inflexione Senex *Chironius* vulnera minabatur, nunquam tamē minis recōpensabat effectum. Alteri quoque lateri blandienti lasciuiens gemmarum benigna oculis gratiabatur serenitas. Quarum prima rosei coloris flammata murice, rosam visibus præsentabat: In quâ Taurus suæ frontis insignia præferens, sitire prælium videbatur. Alia, suæ lucis priuilegiata temperie, bonitatis gratiâ Sororum trahebat collegia: In quâ, Aries frontis honore superbiens, gregis postulabat Dominum.

Gemini.

Aquarius.

Capricornus.

Sagittarius.

Taurus.

Aries.

Tertia verò, viriditatem præferens Smaragdineam, refocillationis oculorū in se gerebat Antidotum: In quâ, sub imaginario flumine, pisces suæ naturæ nando littoris exercitiū frequentabant.

Pisces.

In contradicenti latere throni, syderum pulchritudo iucundo scintillabat applausu. Horum lapidum primus, suæ fulgurationis aureo sole radians indefessè pulchritudinis gratiam efferebat: In quâ, sicut sculpturæ tropica figura demonstrabat, quadam sui prærogatiua fulgoris, astris contendebat Astræa. Secundus, non superfluo splendore luxurians, hec penuriosi splendoris mēdicas scintillas, flammâ moderatâ gaudebat: In quo quoque sub æquo examine iuxta artis pictoriæ normam, Libra ponderum spondebat iudicia.

Virgo.

Libra.

Tertius, vultus alternando vicarios; nunc serenitatis beneuolentiam spondebat, nunc obscuritatis nubes inducebat: In quo resultans

Scorpio. facies Scorpionis, vultu risum, fletum caudæ minabatur aculeo. Sub his autem duodecim lapidum domicilijs, septena gemmarum pluralitas motum circularem perennans, miraculoso genere ludendi, choream exercebat plausibilem: *Harmoniæ meles.* nec ipsi choreæ sua deerat suauitas harmoniæ, nunc semitonis lasciuiens, nunc medi ocri tonorum sonoritate iuuenescens; nunc maturiori tubâ melidioma procedens, suâ modulatione nostrarum aurium excitabat libidinem, & oculis offerebat dormiendi præludia. Sed cui audiendi parcitas auris promeretur offensam, prodigalitas educit fastidium; nam ex abundanti copiâ audiendi fastidita auris elanguet.

Septem etiam Planetæ sub aliarum gemmarum typo describuntur. Hi septem lapides, quamuis nullis iuncturarum ligaturis ipsi diademati tenerentur obnoxij, numquam tamen sui absentatione superiorum lapidum orphana faciebat Collegia. Lapis autem superior, Adamas erat, qui cæteris motu auarior, prodigalior in desidiâ, in amplioris sui circuli peragratione, nimiam temporis moram trahebat. Qui tanti frigoris gelicido segnescebat, vt ipsum ex Saturno sydere genitum, genialis naturę probaret conformitas. *Saturnus* Secundus, Achates erat, qui dum sui cursus viciniâ cæteris fiebat familiarior, quorundã inimicitias transformabat: *Iupiter.* In quo, dum gratiam etiam quorundam, & puerilem beneuolentiam imperiali suæ virtutis potentia reddebat adultam; quoniam propinquâ naturæ cognatione, Iouiali fidei esset familiaris, gratialis disputabat effectus. Tertius, Astrites erat, in quo, *Mars.* caloris principatu castra metente, quâdam proprietatis cõtinuitate, Martij syderis legebatur effectus; Qui minaci suæ figurationis vultui terribilis, cæteris minabatur perniciem. Quartus, erat *Sol.* Carbunculus, qui Solis gerens imaginem, sub radiationis cereo proscribens vmbraculum, Fratrum lampades soporabat eclypticas: Nunc cæteros regali suæ maiestatis authoritate deuiare præcipiens, nunc quietam agitationi tribuẽs potestatem. *Mercurius* Cum Saphyro verò hyacinthus eius insistendo vestigijs, ipsi velut assecla ancillando, præfati luminis nunquam fraudabatur aspectu, breuique in superiectâ distantiâ, eius orbem currunt pariter aut sequuntur, aut vna sequens stella, alteri præeundi concedit obsequia. Horum duorum lapidum alter suæ naturæ congruentiâ, Mercurialis stellæ; reliquus verò Dionei syderis redolebat effectum. *Venus.*

Lapis vltimus, margarita erat, quæ rutilantis coronæ margini insita, luce lucens alienâ, à Carbunculo luminis mendicabat suffragia. *Luna, quę à Sole lumen mutuatur.* Quæ aliquando lumini vicina præfato, proficiens, siue prolongata deficiens, in crescendo radios sui luminis quasi Carbunculum venerata, submittit. Vt Fraternis ignibus rursus ornata, renouata sui splendoris ornamenta circumferens, nunc supplementis solennibus attriti orbis nutriens damna: Nunc proprijs orphanata luminibus, iacturam conquerens propriæ maiestatis. Quæ crystallino inargentata fulgore, lunaris syderis resplendebat effectu. His omnibus lapidum splendoribus præfati diadematis serenata nobilitas, in se firmamenti repræsentabat effigiem. *Firmamentum.*

Vestes natura. Vestis autem ex sericâ lanâ contexta, multifario protecta colore, Puellæ pelli seruiebat in vsum; quam discolorando colorans alteritas, multiplici colore faciem alterabat; quæ primitus candore lilij dealbata, intuitum offendebat. Secundo velut penuriâ ducta, quasi laborans in melius, ruboris sanguine purpurata splendebat. Tertio, ad cumulum perfectionis, virore, quasi Smaragdo, oculis applaudebat. Hæc autem nimis subtilizata, subterfugiens oculorum indaginem, ad tantam materiæ tenuitatem deuenerat, vt eius, aërisque eandem crederes esse naturam: *Auium natura breuiter describitur.* In qua (prout oculis pictura imaginabatur) Animalium celebrabatur concilium. Illic Aquila post Iuuenem secundo senem induens, iterum in Adonidem reuertebatur à Nestore. *Aquilæ.* Illic Accipiter violentiâ & tyrãnide à subditis redditus exposcebat. *Accipitris.* Illic Venatoris induens personam Miluus, venatione furtiuâ, laruam gerebat Accipitris. *Milui.* Illic Falco in Ardeam bellum excitabat ciuile, non tamẽ æquali lance diuisum; *Falconis & Ardeę.* non enim pugnæ debet appellatione censeri, vbi tu pulsas, ego latito tantum. Illic Struthio vitâ sæculari postpositâ, vitã solitariam, quasi Eremita factus, desertorum solitudines incolebat. *Struthionis.* Illic Olor sui funeris præco, *Oloris.* mellitæ

mellitæ cytharizationis organo, vitæ vaticinabatur apocam. *Pauonis.* Illic in Pauone tantum pulchritudinis compluit natura thesaurum, vt eam posteà crederes mendicasse. *Phœnicis.* Illic Phœnix in se mortuus, rediuiuus in alio, quodam naturæ miraculo, se suâ morte a mortuis suscitabat. *Ciconiæ.* Illic Ciconia prolem decimando, naturæ persoluebat tributum. *Passeris.* Illic Passere in atomum pigmeæ humilitatis relegato, *Grus.* Grus ex opposita in giganteæ quãtitatis euadebat excessum. *Phasiani.* Illic Phasianus natalis insulæ perpessus angustias, Principum futurus deliciæ, nostros euolabat in orbes. *Galli.* Illic Gallus tamquam vulgaris Astrologus, suæ vocis horologio, horarum loquebatur discrimina. *Galli Syluestris.* Illic Gallus Syluestris, domestici galli deridens desidiam, peregrè proficiscens, nemorales peragrabat Prouincias. *Bubonis.* Illic Bubo prophanus miseriæ psalmodias funere lamentationis percinebat. *Noctuæ.* Illic Noctua tantæ deformitatis sterquilinio sordescebat, vt in eius formatione naturam fuisse crederes somnolentam. *Cornicis.* Illic Cornix ventura prognosticans, nugatorio concitabatur garritu. *Picæ.* Illic Pica, dubio picturata colore, curam logices perennabat insomnem. *Monedulæ.* Illuc Monedula laudabili latrocinio recitiuas thesaurisans, innatæ auaritiæ argumenta monstrabat. *Columbę.* Illic Columba dulci malo inebriata Diones Cypridis laborabat in palæstra. *Corui.* Illic Coruus zelotipiæ abhorrens dedecus, suos fœtus non sua esse fatebatur pignora, vsque dum nigri argumento coloris, hoc quasi secum disputando probabat. *Perdicis.* Illic Perdix nunc aëriæ potestatis insultus, nunc Venatorum sophismata, nũc canum latratus propheticos abhorrebat. *Anatis, & Anseris.* Illic Anas cum Ansere sub eorum iure viuendi, hyemabat in patriâ fluuiali. *Turturis.* Illuc Turtur suo viduata consorte, amorum epilogare dedignans, bigamiæ refutabat solatia. *Psittaci.* Illic Psittacus cum sui gutturis incude, vocis monetam fabricabat humanæ. *Coturnicis.* Illic Coturnicem figuræ Draconis ignorantem fallaciam, imaginariæ vocis decipiebant sophismata.

Pici. Illic Picus propriæ architectus domunculæ, sui rostri dolabro clausulam fabricabat in Ilice. *Currucæ, & Cuculi.* Illuc Curruca Nouercam exuens, materno pietatis vbere, alienam Cuculi prolem adoptabat in Filium, quæ tamen capitali præmiata stipendio; priuignum agnoscens, filium ignorabat. *Hirundinis.* Illic Hirundo à suâ peregrinatione reuersa, sub trabe nidi lutabat hospitium. *Philomenę.* Illic Philomena suæ deflorationis querelam reintegrans, armonicâ tympanizans dulcedine, paruitatis dedecus excusabat. *Alaudæ.* Illic Alauda quasi nobilis cytharista, non studij artificio, sed naturæ magisterio musicæ perdocta scientiâ, cytharam præsentabat in ore, quæ tonos in tenues subtilizans particulas, semitonia in gumphos diuisibiles diuidebat. *Vespertilionis.* Illic Vespertilio auis hermaphroditica, cifri locum inter auiculas obtinebat. hæc animalia, quamuis illic allegoricè viuerent, ibi tamen esse videbantur ad litteram.

Naturæ pallium piscium referebat naturam, scilicet Sindon virorẽ adulterato candore, quam Puella inconsutibiliter posteà ipsa discretè texuerat, non plebeâ vilescens materiâ, artificio subtili lasciuiens, pallij gerebat officium; quæ multis intricata amplexibus, colorem imaginabatur, aquatilem: in quâ, suprà animalis aquatilis naturam, multitarias particulatam in species, fabula commentabatur picturæ. *Cetum.* Illic Cetus rupibus contendẽs suæ scopulo quantitatis, turriti corporis incursu, nauium arietabat oppidula. *Canem marinum.* Illic canis marinus cum latrabili sui nominis æquiuocatione, nullis indulgẽdo latratribus, sui generis lepores maris venabatur in saltibus, *Sturgionem.* illic Sturgio sui corporis nobilitatẽ indiuiduali sui corporis benedictione, mẽsis offerebat regalibus. *Halecem.* Illic Halec piscis generalissimis, amplâ sui corporis cõmunitate, pauperũ solabatur ieiunia. *Playdem.* Illic Plays sui corporis dulcoratis saporibus, in quadragesimali austeritate, carnis redimebat absẽtiã. *Mulonem.* Illic Mulo dulcibus suæ carnis irritamentis, palata seducebat gustãtiũ. *Trytulam.* Illic Trytula sinus marinos ingrediẽs, in ęquore baptizata, Salmonis nomine censebatur. *Salmonem.* *Delphinum.* Illic Delphinus suæ apparitionis perennio, maris inuectiones futuras prædicebat. *Sirenes.* Illic in Sirenum renibus piscis, homo legebatur in facie. *Pisces nulla describuntur fluuiales.* His marinæ Regionis incolis pallij portio concessa fuerat medialis; Reliqua verò chlamydis portio, pisces peregrinos habebat, qui diuersis fluctibus euagantes, in dulcioris aquæ patriâ sedes posuerant. Illic

Lucius. Lucius exactione tyrannicâ, non exigentiâ meriti, subditos, corporis proprij incarcerabat ergastulo. *Barbulus.* Illic Barbulus non minoris sui corporis dignitate famosus, cum plebeculâ piscium familiarius habitabat. *Alosa.* Illic Alosa tempus comitata vernalescentem, Veris delicijs sui saporis delicias offerens, sui corporis aduentu, gustus salutabat humanos. *Muræna.* Illic Muræna multiplici fenestrata foramine, febrium introductiones lectitabat prandentibus. *Anguilla.* Illic Anguilla Colubri naturam imaginans quâdam proprietatis similitudine, neptis credebatur esse eiusdem. *Perca.* Illic Perca, spermatis iaculis loricata, aquatilis lupi minus abhorrebat insultus. *Capito.* Illic Capito quod inferioris corporis paruitate perdebat, strumoso recuperabat in capite. Hæ sculpturæ, tropo picturæ, eleganter in pallio figuratæ, natare videbantur pro miraculo.

Naturæ tunica. Tunica verò polimita opere picturata plumario, infrà se corpus claudebat virgineum. Quæ multis stellata coloribus, in grossiorem materiam conglobata, in terrestris elementi speciem aspirabat. *Humanæ naturæ corruptionem taxat.* In huius vestis parte primariâ, homo sensualitatis deponens segnitiê, ductâ ratiocinationis aurigatione, cæli penetrabat arcana. In qua parte, tunica suarum partium passa dissidium, suarum iniuriarum contumelias demonstrabat. In reliquis tamen locis, partes eleganti continuatione concordes, nullam diuisionis in se sustinebant discordiam. *Terrestria describuntur animalia.* In quibus quædam picturæ incantatio, terrestria Animalia viuere faciebat. *Elephas.* Illic Elephas monstruosâ corporis quantitate progressus in aëra, os sibi à naturâ conditum multiplici fœnore duplicabat. *Camelus.* Illic Camelus strumoso corpore deformis, quasi seruus emptitius, hominum vsibus ministrabat. Illic cornua vicem cassidis vsurpando, *Bubalus.* Bubali frontem videbantur armare. *Taurus.* Illic Taurus terram pedibus vexando, mugitibus intonando, sui duelli fulmina præcinebat. *Bos.* Illic Boues, Taurorum recusantes militiam, quasi rustici, seruilibus negotijs inhiabant. *Equus.* Illic Equus feruenti prouectus audaciâ, suo adsessori commilitans, hastam frangebat cum milite. *Asinus.* Illic Asinus clamoribus horridis aures fastidiens, quasi per antiphrasim organizans, barbarismum faciebat in musicâ. *Vnicornis.* Illic Vnicornis virginali soporatus in gremio ab hostibus somnum mortis incurrebat. *Leo.* Illic Leo, rugitus carmina auribus natorum immurmurans, in illis vitæ suscitabat igniculum. *Vrsa.* Illic Vrsa, per portas narium fœtus enixa deformes, ipsos stylo linguæ crebrius delambendo monetans, meliorem ducebat in formam. *Lupus.* Illic Lupus, latitando, furis usurpabat officium. *Pardus.* Illic Pardus apertiori Latrocinio Neronizans, pecudum vulgus non solum in vestibus, verùm etiam in propriâ prædabatur personâ. *Tigris.* Illic Tigris pecualium ciuium rempublicam crebrâ innocentis sanguinis effusione violabat. *Onager.* Illic Onager, Asini exuens seruitutem, Naturæ manumissus imperio, montium incolebat audaciam. *Aper.* Illic Aper dentis armaturâ fulmineus, mortem propriam canibus multiplici vendebat in vulnere. *Canis.* Illic Canis autem phantasticis vexando vulneribus, aëra dentium importunitate mordebat. *Ceruus, & Dama.* Illic Ceruus & Dama, pedum velocitate volatiles, vitam præeundo lucrantes, subsequentium canum morsus defraudabant iniquos. *Caper.* Illic Caper lanâ vestitus sophisticâ, nares fastidire quatriduano videbatur odore. *Aries.* Illic Aries tunicâ nobiliore trabeatus, vxorum pluralitate gauisus, matrimonij defraudabat honorem. *Vulpecula.* Illic Vulpecula idiotam bruti exuens animalis, ad meliorem hominis anhelabat astutiam. *Lepus.* Illic Lepus melancholico arreptus furore, non somno, sed timoris sopore perterritus, canum somniabat aduentum. *Cuniculus.* Illic Cuniculus pelle nostri frigoris iram temperando, carne propriâ nostræ famis debellabat insultus. *Castor.* Illic Castor, ne ab hostibus totius corporis patiatur discrimen, corporis partes amputabat extremas. *Lynx.* Illic Lynx, tantâ luminis limpiditate vigebat, vt eius respectu lippire cætera animalia viderentur. *Martes & Sabelo.* Illic Martes & Sabelo, semi-plenam palliorum pulchritudinem eorum postulantem subsidia, suarum nobilitate pellium, ad plenum deducebant.

Has Animalium figuras, historialis figuræ repræsentatio, quasi iucunditatis conuiuia, oculis donabat intuentium. Quid verò in caligis, camisiâque, in superioribus vestibus consepultis picturæ industria sommabat, nullâ certitudinis authoritate probaui; Sed tantum, vt quæ-

dam

dam fragilis probabilitatis remedia docuerunt, opinor in herbarum, Arborumque naturis, ibi picturæ lusisse lasciuiam. Illic Arbores, nunc tunicis vestiri purpureis, nũc folijs criniri virentibus, nunc florum parturire redolentem videro infantiam, nunc fœtum senescere potiorem. Sed, quoniam solius probabilitatis lubrico, non certitudinis fide huius seriem picturationis agnoui, hanc sub silenti pace sepultam prætereo.

Naturæ vestes interiores.

Arborum diuersa constitutio.

Calcei autem ex allutea pelle traducentes materiam, ita familiariter pedum sequebantur ideas, vt in ipsis pedibus nati, ipsisque mirabiliter viderentur inscripti. In quibus vix à verâ degenerantibus essentiâ, sub picturæ ingenio flores amœnabantur vmbratiles.

Florum elegantiam venustè describit.

Illic forma rosæ, picta fideliter,
A verâ facie deuia paululum;
Æquabat proprio murice purpuram,
Telluremque suo sanguine tinxerat.
(a)Concludens socijs floribus, adfuit
Flos illic redolens gratus Adonidis,
Argentoque suo nobile lilium,
Prædicabat agros, imaque vallium.
Illic ore Thimus disparere disputans
Certabat, reliquis floribus inuidens
Narcisci socijs flore, iocantia
Ridebant tacito murmure flumina.
Vultu florigero flos Aquileyus
Florum prænituit Lucifer omnium,
Vernalisque loquens temporis otia
Stellabat violæ flosculus arbuta,
Picturæ facies plena fauoribus:
Hîc florum speciem viuere iusserat
Quæ regalis erat chartula nominis,
Scribentisque tamen nescia pollicis.
Hæ sunt Veris opes, & sua pallia,
Telluris species, & sua sydera,
Quæ pictura suis artibus edidit,
Flores effigians arte sophisticâ.
His florum tunicis prata virentibus
Veris nobilitat gratia prodigi.
Hæc byssum tribuunt, illaque purpuram,
Quæ texit sapiens dextra Fauonij.

(a) Colludens.

De Curru, Aurigâ, & Comitatu naturæ.

HÆc vestium ornamenta quamuis plenis suæ splendicitatis flammarent ardoribus, earundem tamen splendor sub puellaris splẽdoris sidere patiebatur eclypsim. In lateritijs verò tabulis arundinei styli ministerio, virgo varias rerum picturales sociabat imagines; pictura tamen subiacenti materiæ familiariter non cohærens, velociter euanescendo moriens, nulla imaginum post se relinquebat vestigia: Quas cum sæpè suscitando puella crebrò viuere faciebat, tamẽ in scripturæ proposito, imagines perseuerare non poterant.

Naturæ pulchritudo omnium rerum creatarum pulchritudinẽ superabat.

Virgo igitur (vt prætaxauimus) à cælestis regionis emergens confinio, in mundi passibilis tugurium, curru vitreo ferebatur, qui Iunonis alitibus, nullius iugi ministerio disciplinatis, sed sibi spontaneâ voluntate coniunctis, trahebatur, homo verò Virginis capiti supereminẽs, cuius vultus nõ terrenitatis, sed potius deitatis redolebat arcanũ; impotentiam sexus supplendo fæminæ, modesto directionis ordine, currus aurigabat incessum. Ad cuius contemplandam pulchritudinem dignitatis, dum tanquam manipulos, oculorum radios cõlegarem visibiles; Ipsi tantæ maiestatis non audentes obuiare decori, splendoris hebetati verberibus; nimis meticulosi ad palpebrarum contubernia refugerunt. In præfatæ autem Virginis aduentu, quasi suas renouando naturas, omnia solemnizare crederes elementa. Firmamentum quasi suis cereis virgineum iter illuminans, vt solito plenius radiarent, suis imperauit syderibus. Vnde & ipsa lux diuina tantam eorum admirari videbatur audaciam, quod in eius conspectu quasi nimis insolenter auderent apparere. Phœbus etiam vultum solito lætiorem in occursum Virginis ostendens, totas sui luminis effundebat diuitias.

Naturæ currus à Pauonibus trahebatur.

Naturæ Auriga.

Elementa naturæ applaudunt.

Stellæ clarius lucent.

Sol augustius splendet.

Sororem etiam quam sui splendoris depauperauerat ornamentis ei veste iucundi-

Similiter & Luna. Aer serenior.

cunditatis redditâ Reginæ venienti iubet occurrere. Aer vultus nubium exuens lacrymosos, sereni vultus beneuolentiâ, virgineis ardebat incessibus: qui primum aquilonaris iræ vexatus insaniâ, nunc in Fauonij fauorabili gremio conquiescebat. Aues, quasi naturæ inspiratione, alarum ludo plausibili ioculantes, Virgini venerationis faciem exhibebant. Iuno, quæ iampridem Iouiales tactus fuerat dedignata, tantâ fuit inebriata lætitiâ, vt crebro oculum præludio, maritum ad venereas incitaret illecebras. Mare, tumultuosis prius fluctibus debacchatum, nunc puellaris aduentus feriando solennia, tranquillitatis pacem spondebat perpetuam. Eolus namque tempestatis ventos ne in conspectu Virginis amplius ciuilia bella mouerent in suis vinculauit ergastulis. Pisces in aquarum superciliis enatantes, in quantum sensualitatis patiebatur inertia, quâdam * festiuitatis hilaritate, suæ Dominæ ornabant aduentum. Thetis, etiam nuptias agens cum Nereo, Achillem alterum concipere distinabat.

Auium applausus.

Maris tranquillitas.

Ventorum concordia.

Piscium gratulatio.

*Hilaritatis festiuitate.

Nympharum congratulatio.

Puellæ verò aquarum pulchritudo non solùm hominibus suam furaretur rationem, verùm etiam cælestes suæ deitatis cogeret obliuisci, locis fluuialibus emergentes, quasi tributariæ Reginæ venienti pigmentarij nectaris, præsentabant munuscula; quibus fauorabiliter susceptis à Virgine, iugi complexuum innexione, crebrâque repetitione osculi, virgo virginibus suum intimabat amorem. Terra, iampridem hyemis latrocinio suis ornamentis denudata, à Veris prodigalitate, spirantem florum tunicam vsurpauit, ne vestibus pannosis ingloria, Adolescentulæ aspectui indecenter compareret. Ver etiam quasi artifex peritus in arte textoriâ, vt Virginis applauderet incessibus, vestimenta texebat arboribus, quæ demissione comarum, sub quadam adorationis specie, quasi flectendo genua, Virgunculæ supplicabant. E quibus egressæ virgines, suæ pulchritudinis die materialis diei locupletantes diuitias, ex antonomasticis herbarum confecta speciebus, in cedrinis vasculis ferebant aromata, que tanquam suos redditus puellulę persoluendo, eius fauorum suis emebāt muneribus. Napæ, floribus saturantes regium currum, quandóque roseis floribus sanguinabant; aliquandò florum folijs liliabant albentibus. Flora, camisiam byssinam quam marito texuerat vt eius mereretur amplexus, prodigaliter virgini præsentauit. Proserpina thoro mariti fastidito tartarei, ad superna repatrians, suæ Imperatricis noluit defraudari præsentiâ. Terrestria etiam animalia, nescio quâ docente naturâ, iocis indulgendo lasciuiùs, virginalem didicere præsentiam. Sic rerum vniuersitas ad Virginis fluens obsequium, miro certamine laborabat sibi Virginis gratiam comparare.

Veris iucunditas, & fructus.

Dryades, seu Homadryadęs, Deę Arborum.

Napæ Deæ Syluarum.

Flora, Dea Florum.

Proserpina Vxor Plutonis.

Veris iucunditatē describit, omniumque florum, herbarum, &c. reuiuiscentiam.

Floriger horrentem Zephyrus laxauerat annum,
Extinguens Boreæ prælia pace sui.
Grandine perfusus florum, pluit ille ligustrum,
Et pratis horum iussit inesse niues.
Ver quasi fullo nouus, reparando pallia pratis,
Horum succendit muricis igne togas.
Reddidit Arboribus crines quos bruma totondit;
Vestitum reparans, quem tulit ipsa prius.
Tempus erat quo larga suis expandit in agris,
Applausu Driadum, gratia Veris opes.
Quo dum maior inest virtus infantia florum,
Altius emergens, matre recedit humo.
Quo violæ speculum terræ cunabula lingens,
Aëris afflatus postulat ore nouo.
Tempus erat, quo terra capit stellata rosarum,
Contendit cælo sydere plena suo.

Quo

Quo vexilla gerens ætatis, Amygdalus ortum Amygdalus & Vitis reflorescunt.
Prædicat, & Veris gaudia flore vocat.
Quo vitis gemmata sinus, amplexa maritos,
Vlmi, de partu cogitat ipsa suo.
Proscribit brumæ solaris cereus vmbram,
Cogens exilium frigora cuncta pati.
Altis cum bruma latuit phantastica syluis,
Quam syluæ folijs fecerat vmbra recens.
Iam flori paruo Iuno dedit vbera roris,
Quo primum partus lactet alumna suos.
Tempus erat Phœbi quo mortua gramina virtus Gramina reuirescunt.
Suscitat, & tumulis surgere cuncta iubet.
Quo mundum facies vernalis læta serenat,
Et lacrymas hyemis tergit ab ore suo.
Aëris vt fidei se flos committere posit,
Nec florem primum frigoris urat hyems.
Quo mundum Phœbus hyemis torpore gementem Sol lucet.
Visitat, & lætâ luce salutat eum.
Proxima quo senium deponit temporis ætas,
Et mundus senior incipit esse puer.
Quo Phœbus noctem proprijs depauperat horis, Dies fiunt longiores.
Pigmæusque dies incipit esse Gigas.
Quo parat hospitium Phœbo, soluitque tributum
Grex ouium, gaudens hospite Sole pecus.
Quo Philomena sui celebrat solemnia Veris, Aues cantillare incipiunt.
Odam melliti carminis ore canens:
In cuius festo sua gutturis organa pulsat,
Vt proprio proprium prædicet ore Deum.
Quo dulci sonitu citharam mentitur Alauda,
Cum volat ad Superos, colloquiturque Ioui.
Splendor lasciuas argenteus edidit aues,
In fluuijsque diem iusserat esse suum.
Discursus Narij fontis garrire videres,
Prologus in sonum, murmur euntis erat.
Splendorisque sui facie fons ille rogabat,
Vt suo defessus pocula sumat homo.

Natura Alano loquitur.

HAc igitur amœnantis temporis iuuentute, nullis rerum exhilarata fauoribus, priorem Virgo non potuit temperare tristitiam, sed currum in terrâ humilians, proprijs humum venustando vestigijs, ad me pudico peruenit incessu. Quam postquam mihi quâdam loci proximitate perspexi, in faciem decidens, mentem, stupore vulneratus, exui, totusque in ecstasis alienatione sepultus, nec viuus, nec mortuus inter vtrumque laborabam. Quem Virgo amicabiliter erigens, pedes ebrios sustentando, manuum con-

Natura Alanum accedit, per visionem.

Illum consternatum confortat.

fortabat solatio, meque suis innectendo complexibus, meaque ora pudicis osculis dulcorãdo, mellifluo sermonis medicamine à stuporis morbo curauit infirmum. Quæ postquam mihi me redditũ intellexit, in mentali intellectu materialis vocis mihi depinxit imaginem, cum quasi archetypa verba idealiter percontexta, vocaliter produxit in actum. Heu, inquit, quæ ignorantiæ cæcitas, quæ alienatio mentis, quæ debilitas sensuum, quæ infirmatio rationis, tuo intellectui nubem (a) apposuit! animum exulare coëgit, sensus hebetauit potentiam, mentem compulit ægrotare! vt non solùm tuæ nutricis familiari cognitione, tua intelligentia defraudetur, verùm etiam tamquam monstruosæ imaginis nouitate percussâ, in meæ apparitionis ortu, tua discretio patiatur occasum?

Causam consternationis requirit.

Cur à tuâ memoriâ mei facis peregrinari notitiam, in quo mea munera me loquuntur, quæ te tot beneficiorum prælargis beaui muneribus? quæ à tuâ ineunte ætate, Dei Auctoris vicaria, ratâ dispensatione, legitimum tuæ vitæ ordinaui curriculum? quæ olim tui corporis materiam adulterinâ primordialis materiæ essentiâ fluctuantem, in verum esse produxi? cuius vultum miserata deformem, quasi ad me crebrius (b) declamantem, humanæ speciei (c) signaculo sigillaui, eamque honestis figurarum (d) orphanam ornamentis, melioribus (e) formatis vestibus honestaui?

Beneficia eidem impensa memorat.

in quâ ad corporis clientelam diuersas membrorum (f) ordinans officinas, in (g) eâdem, sensus quasi corporeæ ciuitatis excubias vigilare præcepi? vt quasi exterorum hostium prævisores, corpus ab exteriori importunitate defenderent: vt sic totius corporis materia nobilioribus naturæ purpuramẽtis ornata, ad nuptias gradiẽs, marito Spiritui gratius iungeretur; ne maritus suæ coniugis deformitatem fastidiens, eius refutaret coniugiũ. Tuum etiam spiritum (h) vitalibus insigniui potentijs, ne corpore pauperior, eius successibus inuideret.

Donum ingenij & intellectus.

Cui ingenialis virtutis destinaui potentiam, quæ rerum venatrix subtilium, in notitiæ indagine easdem intellectas concluderet. Cui etiam rationis impressi signaculũ, quæ suę discretionis ventilabro, falsitatis inania à serijs veritatis discernat.

Donum memoriæ.

Per me etiam tibi memorialis ancillatur potentia, quæ in suæ recordationis armario, nobilem censum scientiæ thesaurisat. His ergò (i) vtrumque beaui muneribus, ut neuter vel suam gemeret pauperiem, vel de alterius affluentiâ quereretur. Sicut ergò præfatæ nuptiæ meo sunt celebratæ consensu, sic pro meo arbitrio, eadem (k) cessabit copula maritalis. Nec in te solo particulariter, verùm etiam in vnoquoque Vniuersitatis, meæ potentiæ largitas elucescit. Ego sum illa, quæ ad exemplarem mundanæ machinæ similitudinem, hominis exemplaui naturam; vt in eo velut in speculo, ipsius mundi scripta natura appareat.

(i) id est, corpus, & animam.
(k) cessabitur.

Corpora humana ex quatuor componuntur complexionibus elementatis.

Sicut enim quatuor elementorum concors discordia, vnica pluralitas, consonantia dissonans, cõsensus dissensiens, mundialis regiæ structuras conciliat; sic quatuor complexionum compar disparitas, inæqualis æqualitas, deformis conformitas, diuisa identitas, ædificium corporis humani compaginat. Et quæ qualitates inter elementa mediatrices conueniunt, hæ eædẽ inter quatuor humores pacis sanciunt firmitatem.

B. illum sensualitatis & rationis.

Et sicut contra ratam firmamenti volutionem, motu contradictorio exercitus militat Planetarum; sic in homine, sensualitatis, rationisque continua reperitur hostilitas. Rationis enim motus ab ortu cælestium oriens, (l) per occasũ trãsiens terrenorum, cælestia considerando regyrat. E contrario verò, sensualitatis motus planetici erratici, contra rationis firmamentum, in terrestrium occidentem aliquando labuntur.

(l) Aliud exemp. habet: terrena considerando regyratur in cælum.

Sensualitatis effectus & Rationis contrarij.

(m) Hæc mentem humanam in vitiorum occasum deducit, vt occidat. (n) Illa in orientem virtutum vt oriatur inuitat. Hæc, hominem in bestiam degenerando transmutat; Ista, hominem in Deũ potentialiter transfigurat. Hęc, concupiscentiæ nocte, mentis lumen eliminat: Illâ, contemplationis lumine mentis noctem illuminat. Hæc, hominem debacchari facit cum brutis; Ista, eundem disputare facit cum Angelis. Hæc, à Patriâ cogit hominem exulare: Ista, in exilio docet hominem inuenire patriam. Nec in hâc re, hominis natura

(m) sc. Sensualitatis.
(n) Ratio.

natura

(a) *Aliud exemplar habet*, opposuit. (b) Declinantem. (c) Sigillo. (d) Priuatam. (e) Formarum. (f) Ordinatas. (g) Eiusdem. (h) Virtualibus.

natura potest meæ dispensationis ordinem accusare: de rationis enim consilio, tale contradictionis duellum inter hos pugiles ordinaui, vt, si in hâc disputatione, ad redargutionẽ ratio possit sẽsualitatẽ inclinare, antecedens victoria prętnio cõsequente non careat: Præmia enim victorijs comparata, cæteris muneribus pulchrius elucescunt; munera etiam empta laboribus, iucũdius omnibus elucescunt gratuitis. Maioris enim laudis meretur præconia, qui laborãdo munus recipit, quam qui recipit otiando: labor namque antecedens, quandã cõsequenti præmio infundẽs dulcedinem, maiori fauore præmiat laborantem. In his ergò, amplioribusque naturæ muneribus, mundus (*a*) in homine suas inuenit qualitates. Attendite qualiter in hoc mundo velut in nobili ciuitate, quędã Reipublicæ maiestas moderamine rato sancitur. In cælo enim velut in arce ciuitatis humanæ, imperialiter residet Imperator æternus, à quo æternaliter exijt edictũ, vt singularũ rerũ notitiæ in suæ prouidẽtiæ libro scribãtur. In aëre verò, velut in vrbis medio, cælestis Angelorũ exercitus (*b*) ministrans ãdministratione vicariã, suam ãdhibet homini diligentẽ custodiam; homo verò velut alienigena habitãns in mundi suburbio, Angelicæ militiæ non denegat obedientiam exhibere. In hâc ergò Republicã, Deus est Imperans; Angelus, operans: homo, obtemperans.

Præmia & laboribus comparata, gratiora sunt.

(*a*) Aliud exemplar habebat. in hominibus suas inuehit qualitates.

Dei prouidentia cuncta gubernat.

(*b*) Militans.

Mundus Reipub. comparatur.

Deus (*c*) operando hominem creat, Angelus operando procreat; homo obtemperando, se recreat,

(*c*) Imperando.

Deus rem authoritate disponit; Angelus actione componit: homo se operantis voluntati supponit.

Deus imperat authoritatis magisterio; Angelus operatur actionis ministerio: homo obtemperat regenerationis mysterio. Iam nimis nostræ rationationis series euagatur, quæ ad ineffabile deitatis arcanum, tractatum audet attollere, ad cuius rei intelligentiam, nostræ mentis languescunt suspiria. Huius ergò ordinatissimæ Reipublicæ in homine resultat simulachrum. In arce enim capitis, Imperatrix sapientia conquiescit, cui tanquam Deæ, cæteræ potentiæ velut semi-deæ obsequuntur. Ingenialis namque potentia, potestasque logistica, virtus etiam præteritorum recordatiua, diuersis capitis thalamis habitantes, eius feruescunt obsequio. In corde verò, velut in medio ciuitatis humanæ, magnanimitas suam collocauit mansionem, quæ sub Prudentiæ principatu, suam professa militiam, prout eiusdem imperium delibeiat, operatur. Renes autem tanquam suburbia, cupidinarijs voluptatibus partem corporis largiuntur extremam, quæ magnanimitatis imperio obuiare non audentes, eius obtemperant voluntati. In hâc ergò Republicâ, Sapientia imperantis suscipit vicem; Magnanimitas, operantis (*d*) solicitudinem: Voluptas, obtemperantis vsurpat imaginem. In alijs etiam corporis humani partibus, mundi figuratur effigies. Sicut enim in mundo, Solaris caloris beneficium rebus medicatur languentibus; sic in homine, calor à cordis fundamento procedens, humani corporis partes viuificando exhilarat. Sicut etiam luna in machinâ mundiali, multorum humorum mater existit; sic hepar in hominem, mẽbris humorem impertitur conformem: Et sicut luna Solis lumine defraudata languescit; sic virtus hepatis; solatio cordis viuificante viduata; torpescit. Et, sicut aër, Sòlis absentatione, obscuritate vestitur; sic sine cordis beneficio, vitalis potentia spirat inaniter. Præter hæc, vide qualiter mundus varijs temporum (*e*) protheatur successibus: Nunc Veris lasciuit infantia; Nunc æstatis iuuentute progreditur; Nunc virilitate maturescit Autumni; nunc hyemis senectute canescit. Compar vicissitudo temporis, eademque varietas, hominis immutat ętatem. Cum enim humanæ ætatis aurora consurgit, Ver homini oritur matutinum; cumque vitæ curriculum metas ętatis perficit longiores, homo iuuentutis meridiatur æstate: Sed, cùm vita prolixior quasi nonam ętatis horam compleuit, homo in Autumnum virilitatis euadit; ætateque in occidens inclinatâ, iam vitæ vesperam senio nuntiante, hyemale gelicidium senectutis,

Homo Reipub. speciem gerit.

In hâc Republ. imperat Sapientia.

(*d*) Similitudinem.

(*e*) Variegatur.

Quatuor anni tempora humanæ vitæ comparantur.

hominem cogit suis albicare prunis. In his omnibus, ineffabiliter meæ potentiæ resultat effectus; sed tamē plerisque meæ potestatis faciem palliare decreui figuris, defendens à vilitate secretum: ne si eius de me familiarem impertirem scientiam, quæ apud eos primitus ignota, pretiosa vigebant, postmodum iam nota vilescerent. Vt enim vulgare testatur prouerbium, *Familiaris rei communicatio, contemptus mater existit.* Aristotelicæque authoritatis tuba proclamat, quod, *Ille maiestatem minuit secretorū, qui indignis secreta (f) diuulgat.*

(f) Reuelat.

Natura à Deo dirigitur.

Sed ne in hâc meæ potestatis prærogatiuâ, Deo videar quasi arrogans derogare, certissimè summi Magistri me humilem profiteor esse discipulam. (g) Ego enim operans, operantis Dei non valeo expressè inhærere vestigijs, sed à longè, quasi suspirans, Operantem respicio. Eius operatio simplex, mea multiplex: Eius opus sufficiens, meum deficiens; eius opus mirabile, meum opus mutabile. Ille innascibilis, ego nata; Ille faciens, ego facta: Ille mei opifex operis, ego opus opificis; Ille operatur ex nihilo, ego mendico opus ex aliquo. Ille suo operatur nomine, ego operor illius sub nomine. Ille, rem solo nutu iubet existere, mea verò operatio, nota est operationis diuinæ. Et, vt respectu potentiæ diuinæ, meam potentiam impotentem esse cognoscas, meum effectum scias esse defectum; meum vigorem, vilitatem esse perpendas. Authoritatem consule. Theologicæ facultatis, cuius fidelitati potius quàm mearum rationum firmitati, dare debes assensum. Iuxta enim ipsius fidele testimonium, homo meâ actione nascitur, Dei authoritate renascitur. Per me, à non esse vocatur ad esse; per ipsum, ad melius esse (a) perducitur. Per me enim homo procreatur ad mortem, per ipsum recreatur ad vitam. Sed ab hoc secundæ natiuitatis mysterio, meæ professionis ministerium ablegatur; nec talis natiuitas tali indiget obstetrice: Sed potius, ego natura, huius natiuitatis ignoro naturam, & ad hæc intelligenda mei intellectus habet acumen, meæ rationis confunditur lumen: intelligentia verò intellecta mutatur, insensibilibus sensus confunditur.

(g) Ego natura.

Theologia fidei potius innititur quàm rationi.

(a) Producitur.

Homo quid debeat naturæ, & quid Deo.

Et cum in his omnibus naturalis ratio langueat, solâ fidei firmitate, tantæ rei veneramur arcanum. Nec mirum, si in his Theologia suam mihi familiaritatem non exhibet, quoniam in plerisque non aduersa, sed diuersa sentimus: Ego ratione fidem, illa fide comparat rationem; ego scio, vt credam, illa credit vt sciat. Ego consentio sciens, illa sentit consentiens. Ego vix visibilia video, illa incomprehensibilia comprehendit in speculo; ego vix minima metior intellectu, illa immensa ratione metitur: ego quasi bestialiter in terrâ deambulo, illa verò cæli militat in secreto.

Fidei & rationis assensus differentia.

Et cum (b) de prædictis tractare non sit mei officij, tamen ad hæc sermonem euagari permisi, vt respectu superlatiuæ Dei potentiæ, meam potentiam diminutam esse non dubites. Sed quamuis meus effectus diuinæ potentiæ comparatus, deficiat, tamen humanæ potentiæ coæquatus (c) præpollet. Et sic in quodam triclinio comparationis, tres potestatis gradus possumus inuenire, vt, Dei potentia superlatiua, naturæ comparatiua; hominis, positiua dicatur. Hæc omnia sine omni scrutinio quæstionis, de me tibi familiarem largiuntur notitiam. Et, vt familiarius loquar, ego sum natura, quæ meæ dignationis munere, te meæ præsentiæ compotem feci, meoque sum dignata beare consortio.

(b) Prædicta mei nō sunt pertractatio officij.

(c) Proficit.

Quomodo Alanus loquatur naturæ.

Cum per hæc verba, mihi natura suam faciem deuelaret, suaque admonitione quasi claue præambulâ, cognitionis suæ mihi ianuam referaret à meæ mentis confinio stuporis euaporat nubecula, & per hanc admonitionem velut quodam potionis remedio, omnes phantasiæ reliquias quasi nauseans, stomachus mentis euomuit. A meæ mentis igitur peregrinatione ad me reuersus, ex integro, ad naturæ deuolutus vestigia, salutationis vice pedes osculorū multiplici impressione signaui.

Naturam reuerenter salutat Alanus.

Tum me explicans erigendo, cum reuerenti capitis humiliatione velut maiestati diuinæ, et voce viua salutis obtuli libamentum.

Consequenter verò ad excusationis auxilium confugiens, precibus humilitatis melle conditis, eius beneuolentiam exorabam; (ne vel meæ tenuitatis assignaretur errori, vel indignationis supercilio deputaret, vel ingratitudinis venenis adscriberet, quod eius aduentui nullam hilaritatis festiuitatē persolueram; sed potius eius apparentiā velut monstruosi phantasmatis anomalā apparitione percussus, adulterinā ecstasis morte fueram soporatus) dicens, non esse mirandum, si in tantæ dignitatis prouinciā, meæ vmbra mortalitatis expalluit, si in tantæ maiestatis meridie, meæ discretionis radiolus in vesperem exorbitationis euanuit, si in tantæ felicitatis apparentiā, mea paruitas erubuit; cum humanæ fragilitatis ignorantiæ tenebrosa caligo, admirationis impotens hebetudo, frequensque stuporis concussio, quodam germanitatis fœdere socientur, vt ex horum sociabili contubernio, humanæ naturæ fragilitas sit quasi discipulus à disciplinante conuictus suorum mores informante, qui in Nouorum primitijs, in magnorum stipendijs, etiam ignorantiā tenebrari, & stupore percuti, & admiratione sæpè solet vulnerari. Dum hæc excusatione via Reginæ aditum mihi pararet fauorabilem, eiusque gratiam fauorabilius mereretur, insuper maiora audendi mihi compararet fiduciam, cuiusdam meæ dubitationis ambiguum, quod nimiæ inquietationis impulsu meæ mentis conturbabat hospitium, eius exponens examini, in hæc verba quæstionis exiui:

Stupor mentis Alani.

Naturæ gratiam sibi conciliat.

Verba Alani ad naturam:

Naturæ encomium elegans.

O Dei proles, genitrixque rerum,
Vinculū mūdi, stabilisque nexus,
Gemma terrenis, speculum caducis,
Lucifer Orbis.
Pax, Amor, Virtus, Regimen, Potestas,
Ordo, Lex, Finis, Via, Dux, Origo,
Vita, Lux, Splendor, Species, Figura,
Regula mundi.
Quæ tuis mundum moderas habenis,
Cuncta concordi stabilita nodo
Nectis & pacis glutino maritas
Cælica terris.
Quæ Noys plures recolens ideas
Singulas rerum species monetans
Rerū togas formas, chlamydeque formæ
Pollice formas.
Cui fauet cælum, famulatur aër,
Quam colit Tellus, veneratur vnda,
Cui velut mundi Dominæ, tributum
Singula soluunt.
Quæ diem nocti vicibus catenans
Cereum Solis tribuis diei,
Lucido Lunæ speculo soporans
Nubila noctis.
Quæ polum stellis varijs inauras,
Ætherij nostri solium serenans
Syderum gemmis, varioque cælum
Milite complens.
Quæ nouis cæli faciem figuris
Protheans mutas aridumque vulgus
Aëris nostri regione donans,
Legeque stringis.
Cuius ad nutum iuuenescit orbis,
Sylua crispatur folij capillo,
Et tua florum tunicata veste,
Terra superbit.
Quæ minas ponti sepelis, & auges,
Syncopans cursum Pelagi furori
Ne soli tractum tumulare possit
Æquoris æstus.

Alani Prima quæstio:

Causam aduentus naturæ requirit.

TVæ viæ causam resera petenti,
Cur petis terras, peregrina cælis?
Cur tuæ nostris Deitatis offers
Munera terris?

Quæstio Secunda.

Causa itidem doloris eiusdem.

Ora cur fletus pluuiā rigantur?
Quid tui vultus lacrymæ prophetant?
Fletus, interni satis est doloris
Lingua fidelis.

Ratio Naturæ.

Natura aduentus sui causam pandit.

Præfata igitur Virgo huius quæstionis solutionem in vestibulo excubare demōstrās, ait: An ignoras, quod terreni orbis exorbitatio, quod mūdani ordinis inordinatio, quod mundialis curiæ incuria, quod iuris iniuria, ab internis penetralibus cælestis arcani, in vulgaria terrenorū lupanaria me

me declinare coëgit? Si in affectuoso mentis affectu colligere & in pectoris armario thesaurisare velles quod dicerem, tuæ dubitationis labyrinthum euoluerem. Ad hæc, ergò sub castigato vocis moderamine, responsionis reddidi talionem: Nihil, inquam, ô Regina cælestis, affectuosiori desiderio, quàm huius quæstionis enodationem esurio.

Solutio Primæ quæstionis.

Conqueritur de hominum procliuitate in peccata contra naturam.

TVnc illa: Cum omnia lege suæ originis meis legibus teneantur obnoxia, mihique debeant ius statuti vectigalis persoluere, ferè omnia tributarij iuris exhibitione legitimâ, meis edictis regulariter obsequuntur; sed ab huius vniuersitatis regulâ, solus homo anomalâ exceptione excluditur: qui pudoris trabeâ denudatus, impudicitiæque meretricali prostibulo prostitutus, in suæ dominæ maiestatem, litis audet excitare tumultum, imò etiam in matrem intestini belli rabiem inflammare. Cætera quibus meæ gratiæ humiliora munera commodaui, per suarum professionum (a) conditionē subiectione volūtariâ meorum decretorum sanctionibus alligantur; homo verò qui ferè totum diuitiarū mearum exhausit ærarium, naturę naturaliâ denaturare pertentans, in me (b) scelestæ Veneris armat iniuriam. Attende, quomodo ferè quælibet iuxta mei promulgationē edicti, prout ratio natiuę conditionis expostulat, mei iuris statuta persoluant. Firmamentū quotidianâ circuitione (c) circumagens vniuersa, iuxta meæ disciplinæ doctrinam, non nugatoriâ volutionis identitate, vnde procedit, regreditur, & quo vadit progreditur. Stellæ ad ipsius Firmamenti fulgurantes honorem, ipsum suis ornatibus vestiendo, breues sui itineris dietas explentes, variâ gyratione eiusdē spatia metienda, meæ militant maiestati. Planetæ, prout à me dispositionis meæ exiuit edictum, firmamēti impetum refrænantes, ad ortum (d) nisu contrario, peregrinant, postque ad suam occasus regionem repatriant. Aër meis disciplinatus doctrinis, nūc aurâ beneuolâ gratulatur, nunc nubilium fletibus quasi cōpatiens lacrymatur; nūnc (e) corrixationibus ventorū irascitur; nunc coruscationibus illuminatur: nunc tonitruū minaci mugitu cōcutitur; nunc clibano (f) caloris decoquitur; nunc austeritate frigoris asperatur. Aues varijs sigillata naturis, meæ directionis regimine, sub alarū remigio fluctus aëris transfretantes, præcordialiter meis inhiant disciplinis; meæ meditationis interuētu ęquor terrę firmis amicitiæ nexibus glutinatū, cōiuratæ fidei sacrmētū sorori violare non audens, vltra diffinitæ euagationis terminū, in terræ domicilia euagari formidat. Ad meæ (g) tantum voluntatis arbitriū, nunc tempestatis stomachatur in iram, nunc in tranquillitatis pacē reuertitur, nunç elatum tumoris superbiâ, in montis euadit imaginem: nunc in æquatam lineatur planitiem. Pisces meæ (h) prouisionis voto adstricti, reformidant regularum mearum canonibus derogare. Meæ etiam editionis imperio, quodam nuptiali complexu, terris pluuiæ maritantur; quæ prolis laborantes ad fabricam, indefessa parturitione, varias rerum species parentare non desinunt.

Stellæ, & planetæ obediunt naturę.

Obediunt & Aues cęteraque omnia animantia terrę.

Terrestria animalia sub meę (i) districtionis examine, diuersas suorum obsequiorum meo imperio profitentur militias. Terra etiam nunc brumali albescit canitie, nunc florum crinitur cęsaria. Sylua, nunc frondium crinibus capillatur, nunc acutâ hyemis nouaculâ decaluatur. Hyemis semina sepulta gremio terrę matris, inuiscerat, Ver, inclusa excarcerat; Æstas decoquit messes: Autumnus suas exhibet vbertates.

Homo solus inter omnes creaturas naturæ reluctatur.

Et quid per singula meæ narrationis curriculum euagari permitto? solus homo meæ moderationis citharam aspernatur; & sub delirantis Orphei lyrâ delirat. humanum namque genus à suâ generositate degenerās, in coniunctione generum barbarizans, venereas regulas immutando, nimis irregulari vtitur metaplasmo: Sicque homo à Venere tiresiatus anomalâ, directā prędicationem in contrapositionem inordinatè conuertit. A Veneris igitur ortographiâ homo deuiando recedens, Sophista falsigraphus inuenitur. Consequenter etiam Dioneæ artis analogiam deuitans, in Anastrophē vitiosā degenerat; dūque in tali quæstione me destruit, & in suâ (k) phrænesi, mihi themesim machinatur.

(a) conditionem.
(b) impudicæ.
(c) circuiens.
(d) cursu.
(e) prælijs
(f) ardoris.
(g) tamen
(h) profusionis.
(i) dispositionis.
(k) Sic tmesi.

Pœnitet

Infame Sodomiæ scelus detestatur natura.

Pœnitet me tot venustatum prærogatiuis hominum plerumque priuilegiasse naturas, qui decoris decus abusione dedecorant: qui formæ formositatem venereâ deformitate deformant; qui pulchritudinis colorem, fusco adulterini cupidinis colore decolorant: qui Floræ florem in vitia efflorando deflorant. Cur decore deifico vultum decoraui Tyndaridis, quæ pulchritudinis vsum in meretricationis abusum abire coëgit, dum regalis thori fœdus deserens, fœdè se Paridi fœderauit?

Alia fœda libidinis crimina commemorantur.

Pasiphaë etiam hyperbolicæ Veneris furijs agitata, sub facie Bouis sophisticè cum bruto bestiales nuptias celebrans, peralogismo sibi turpiori concludens, stupendo Bouis conclusit sophismate. *Mira* etiam Cupidinis aculeis stimulata in Patris dulcore, à filiæ amore degenerans, cum Patre Matris exemplauit officium. *Medea* verò proprio filio nouercata, vt inglorium Veneris opus quæreret, gloriosum Veneris destruxit opusculum. *Narcissus* etiam sui vmbrâ alterum mentitâ narcissum, vmbratiliter occupatus, seipsum credens esse alterum se, de se sibi amoris incurrit periculum. Multi etiam alij Iuuenes mei gratiâ pulchritudinis honore vestiti, debriato amore pecuniæ, suos Veneris malleos in incudum transtulerunt officia. Talis monstruosorum hominum multitudo, totius orbis amplitudine degrassatur, quorum fascinante contagio, Castitas venenatur. Eorum siquidem hominum qui Veneris profitentur grammaticam, alij solummodò masculinũ, alij fœminũ, alij commune, siue promiscuum genus familiariter amplexantur: quidam verò quasi heterocliti genere, per hyemem in fœminino, per æstatem in masculino genere irregulariter declinantur. Sunt qui in Veneris logicâ disputantes, in conclusionibus suis, subiectionis, prædicationisque legem relatione mutuâ sortiuntur. Sunt, qui vicem gerentes supposito, prædicari non norunt. Sunt, qui solummodò prædicantes, subiecti subiectionem legitimâ non attendunt. Alij autem Diones Regiâ ingredi dedignantes, sub eiusdem vestibulo ludum lacrymabilem comitantur. Contra hos omnes conqueruntur iura, leges armantur, cum vltore gladio suas affectant iniurias vindicari. Ne igitur mireris, si in has verborum profanas exeo nouitates, cum profani homines profanius audeant debacchari. Talia enim indignanter erudito, vt pudici homines pudoris characterem reuereantur; impudici verò ab impudentiæ lupanaribus arceantur. Mali enim cognitio, expediens est cautela, quæ culpabili notâ inuerecũdiæ cauteriatos puniat; & ab eiusmodi immunes præmiet. Iam meæ solutionis lima tuæ quæstionis scrupulum eliminauit.

Solutio 2. quæstionis Alani.

Natura aduentus cau am edisserit.

IDeò enim à supernis cælestis Regiæ secretarijs egrediens, ad huius caducæ terrenitatis occasum deueni, vt de execrabilibus hominum excessibus, tecum quasi cum familiari & secretario meo, querimoniale lamentum exponerem, tecũque decernerem, tali criminum oppositioni, qualis pœnæ debeat dari responsio: vt prædictorũ facinorũ morsibus coæquata punitio, pœnæ talionẽ remordeat.

Tunc ego: O, rerum omniũ mediatrix, nisi vererer mearum quæstionum copiâ tuæ beneuolentiæ fastidium prouocare, alterius meæ dubitationis tenebras luci tuæ distinctionis exponerem.

Tunc illa: Imò, omnes tuas quæstiones non solùm adolescentes, verùm etiam vetustatis rubigine antiquas, audientiæ meæ communices, vt nostrarum solutionum firmitate, tuarum dubitationum tranquilletur impulsus.

Tertia quæstio Alani.

TVnc ego: miror, cur Poëtarum commenta pertractans, solùmodò in humani generis pestes, prædictarũ inuectionum armas aculeos, cum & eodẽ exorbitationis pede, Deos claudicasse legamus?

Iupiter enim Adolescentem Ganymedem transferens ad superna, relatiuam Venerem transtulit in translatum; & quem in mensa per diem propinandi sibi statuit præpositum, in choro per noctem sibi fecit suppositum. Bacchus etiam & Apollo, paternæ cohæredes lasciuiæ, non diuinæ virtutis imperio, sed superstitiosæ Veneris præstigio, vertetunt in fœminas, pueros mentiendo.

Responsio naturæ.

TVnc Illa, authenticæ serenitatis vultũ tumultuosè figuras, ait: An interrogationem, quæ dubitationis facie indigna est, vsurpando, quæstionis ve-

stis

Poëtarum scripta figmentis plena sunt.

stis imagine? An vmbratilibus Poëtarum figmentis quæ artis poëticæ depinxit industria, fidem adhibere conaris? Nónne ea quæ in puerilibus cunis poëticæ disciplinæ discutiuntur, altiori distinctionis limâ, senior Philosophiæ tractatus eliminat? An ignoras, quomodò Poëtæ sine omni palliationis remedio, Auditoribus nudam falsitatem prostituunt, vt quâdam mellitâ dulcedine velut incantatas Audientium aures inebrient? Quomodo ipsam falsitatem quâdam probabilitatis hypocrisi palliant, vt per exemplorum imagines, hominum animos moriginationis incude sigillent? At, in superficiali litteræ cortice falsum resonat lyra poëtica, sed interius, Auditoribus secretum intelligentiæ altioris eloquitur: vt exteriore falsitatis abiecto putamine, dulciorem nucleum veritatis secretè intus Lector inueniat. Poëtæ tamen aliquando historiales euentus ioculationibus fabulosis quâdam eleganti ficturâ confœderant, vt ex diuersorum competenti coniuncturâ, ipsius narrationis elegantior pictura resultet. Sed tamen, cum à Poëtis Deorum pluralitas somniatur, vel ipsi Dij veneris ferulis manus subduxisse dicûtur, in his, falsitatis vmbra lucescit, nec in hoc, Poëta à suæ proprietatis genere degener inuenitur. Cum enim Epicuri iam soporentur somnia, Manichæi sanetur insania, Aristotelis arguantur argutiæ, Arrij fallantur fallaciç, vnicam Dei vnitatem ratio probat, mundus eloquitur, Fides credit, Scriptura testatur; in quo nullo nulla labes inuenitur, quem nulla vitij pestis aggreditur, cum quo nullus tentationis motus congreditur. Hic est splendor nunquam deficiens, vita indefessa, non moriens, fons semper scaturiens, seminale vitæ seminarium sapiens, principale principium, initiale bonitatis initium. Quamuis ergò, vt Poëtæ testati sunt, plerique homines talibus Veneris terminis sint abusi ad litteram, narratio tamen illa vel Deos esse, vel ipsos in Veneris gymnasijs latuisse, mentitur, & in nimiæ falsitatis vesperascit occasum; ideò, ista nube taciturnitatis obduxi, alia verò in luce veræ narrationis explicui. Ad hæc ego, iam meam quæstionem agnosco redolere nimiæ ruditatis fauillam, sed si alia quædam paupercula quæstio dignitatis tuæ audientiam comparare auderet, quidpiam quærendo quærerem. Ad hæc Illa; Nónne iam pridem absque omni refrænationis obstaculo, liberas quærendi habenas exposui?

Poëtarum fabulæ mysticè expositæ, vtiles sunt.

Deus vnicus est omnis infirmitatis aut mutabilitatis expers.

Quæ de Dijs gentium scripserunt Poëtæ, figmenta sunt.

Quæstio quarta.

TVnc ego miror, cur quædam tuæ tunicæ portiones, quæ texturæ matrimonij deberent esse confines, in eâ parte suæ coniunctionis patiantur diuortia, in quâ hominis imaginem picturæ repræsentant insomnia?

Solutio quæstionis.

TVnc Illa: Iam ex explicatis potes elicere, quid mysticum figuret scissurę figurata parenthesis: cum enim (vt diximus) plerique homines in suam matrem vitiorum armentur iniurijs, inde inter se & ipsam maximum chaos dissensionis firmantes, in me violentas manus violenter inijciunt, mea sibi particulatim vestimenta diripiunt, & quam reuerentię deberent honore vestire, me vestibus orphanatam (quantum in ipsis est) cogunt meretricaliter lupari: hoc ergò integumento per hanc scissuram depingitur, quod in solius hominis vitiosis insultibus, mea pudoris ornamenta scissionis contumelias patiuntur. Tunc ego: Iam mearum dibitationum fluctus tuarum solutionum serenitate sedati, meæ menti interpellandi largiuntur inducias. Si tuo complaceret affectui, affectuóse affectarem cognoscere.

Naturæ tunicam scindunt homines libidinosi.

Quinta Alani quæstio:

QVæ rationabilis ratio, quæ indiscreta discretio, quæ indirecta dilectio ita in homine dormire coëgit rationis scintillam, vt homo lethæo sensualitatis poculo debriatus, in tuis legibus Apostata fieret; imò etiam tuas leges illegitimè debellaret?

Cui Illa: Quæ-

Quæstionis solutio.

SI turpissimæ pestis originem velis agnoscere, altius mentis accendas igniculum, appetentius intelligendi reperies appetitum: hebetudinem ingenij depellat subtilitas; cogitationum fluctus, attentionis compescat stabilitas. Ab altiori enim sumens initium, excellentiori quæsito meæ volo narrationis seriem contexere.

Natura enarrans varia crimina venerea, ea honestis verbis palliat.

Nolo enim (vt prius) planâ verborum planitie explanare proposita, vel profanis verborum nouitatibus profanare profana; verùm, pudenda aureis pudicorum verborum phaleris inaurare, varijsque venustorum verborum coloribus inuestire. Consequens est enim, prædictorum vitiorum scoriam deauratis lectionibus purpurare, vitiosúque fœtore verborum imbalsamare mellifluo; ne si tanti sterquilinij fœtor in nimiæ promulgationis aures euaderet, populũ ad indignationis stomachum, & nauseantis vomitum inuitaret.

Sed tamẽ aliquando (vt superius libauimus) quia rebus, de quibus loquimur, cognatos oportet esse sermones, rerum informitati locutionis debet deformitas conformari. In sequenti verò tractatu, ne locutionis cathephaton lectorum offendat auditum, vel in ore virginali locũ collocet turpitudo, prædictis vitiorũ monstris euphoniæ orationis volo pallium elargiri. Tunc ego: Iam mei intellectus esuries, ingenij flagrantis acies, mentis inflammatæ flagrantia, attentionis stabilitas & constantiá, ea postulant quæ promittis. Tunc Illa: Cum Deus ab Ideali præconceptionis thalamo mũdialis palatij fabricã voluit enotare, etiam mentale verbũ quod ab æterno de mũdi cõstitutionis cõceperat, reali eiusdem existentiã, velut materiali verbo depingere, tanquã mundi elegãs architectus, tanquã aureæ fabricæ faber aurarius, velut stupendi artificij artifex artificiosus, velut admirãdi operis opifex, non exterioris instrumẽti laborãte suffragio, non materiæ præiacentis auxilio, non indigentiæ stimulantis flagitio, sed solius arbitrariæ voluntatis imperio, mundialis Regiæ admirabilem speciem fabricauit Deus, qui mundiali palatio varias rerum species adscribendo, quas discrepantium generum litigio disparatas, legitimi ordinis congruentia temperauit, leges indidit, sanctionibus alligauit: sicque res generum oppositione contrarias, inter quas, locus ab oppositis locum posuerat, cuiusdam reciprocæ habitudinis relatiuis osculis fœderando, in amicitiæ pacem, litem repugnantiæ commutauit. Subtilibus igitur inuisibilis iuncturæ catenis concordantibus vniuersis, ad vnitatem pluralitas, ad identitatem diuersitas, ad consonantiã dissonantia, ad concordiã discordia, vnione pacificâ remeauit. Sed postquã vniuersalis artifex vniuersa suarum vultibus naturarum inuestiuit, omniaque sibi inuicem legitimis proportionũ connubijs maritauit, volens vt nascendi, occidendique mutuæ relationis circuitu per instabilitatem stabilitas, per finem infinitas, per temporabilitatem æternitas rebus occiduis donaretur, rerumque series seriatâ reciprocatione nascendi iugiter texeretur; Statuit, vt expressæ conformationis monetata sigillo, sub deriuandæ propagationis calle legitimo, ex similibus similia educerentur. Me igitur tanquam sui vicariam, rerum generibus sigillandis monetariam destinauit; vt ego in proprijs incudibus rerum effigies commonetans, ab incudis forma conformatum deuiare non sinerem, sed mei operante solertiâ, ab exemplaris vultu, nullarum naturarum dotibus defraudata exemplati facies nullatenus deuiaret. Imperantis igitur imperio ego obtemperans, operando quasi varia rerum sigillans cognata ad exemplaris rei imaginem exemplj exemplans effigiem, ex conformibus conformando conformia, singularum rerum reddidi vultus sigillatos. Ita tamen sub diuinæ potestatis imperio ministerium huius operationis exercui, vt meæ attentionis manum dextera supernæ maiestatis dirigeret: quia meæ scripturæ calamus exorbitatione subita deuiaret, nisi supremi dispositoris digito regeretur. Sed quia sine subministratorij Artificis artificio suffragante, tot rerum species expolire non poteram, mihique in æthereæ regionis amœnante pala-

Deus mundum ab æterno conceptum in tempore creans, diuersas in eo produxit species rerum.

Deus creaturarum propagationi naturam præfecit, quam ipse tamen naturam dirigit.

palatio placuit commorari, vbi ventorum rixa serenitatis pacem non perimit, vbi accidentalis nox nubium ætheris indefessum, non sepelit, vbi nulla tempestatis sæuit iniuria, vbi nulla debachantis tonitrus minatur insania, Venerem ineffabili scientiâ peritam, meæque operationis subuicariam in mundiali suburbio collocaui, vt meæ præceptionis sub arbitrio, hymenæi coniugis, filijque Cupidinis industriâ suffragante, in terrestrium animalium variâ effigiatione desudans, fabriles malleos suis regulariter adaptans incudibus, humani generis seriem indefessâ continuatione contexeret Parcarumque manibus intercisorum iniurias repararet. Dum in hoc narrationis contextu sermo de Cupidine nasceretur, præfatæ narrationi (meorum verborum parenthesi syncopatæ) tenorem huius quæstionis inserui.

Tempestatis descriptio.

Venus naturæ vicaria.

Sexta quæstio Alani.

HA, Ha, nisi iniuriâ tuæ locutionis syncopatæ, mearumque quæstionum venatione timerem, tuæ benignitatis offensam incurrere, vellem Cupidinis naturam, de quo aliquantulam mentionem tua prælibauit oratio, picturâ tuæ descriptionis agnoscere. Quamuis enim plerique Authores sub integumentali inuolucro ænigmatum, eius naturam depinxerint, tamen nulla certitudinis nobis reliquerunt vestigia: cuius in humano genere tanta per experientiam legitur potentialis authoritas, vt nullus vel nobilitatis sigillo signatus, vel sapientiæ priuilegiantis venustate vestitus, vel fortitudinis armaturâ munitus, vel pulchritudinis chlamyde trabeatus, vel aliarum gratiarum præditus honoribus, se valeat à cupidinariæ dominationis generalitate excipere.

Cupidinis potestas vulgo iactata.

Quæstionis solutio.

TVnc illa, cum temperato capitis motu, verbisque increpationem spondentibus, ait: Credo te in Cupidinis castris stipendiariè militantem, & quâdam interfamiliaritatis germanitate eidem esse connexum: inextricabilem etenim eiusdem labyrinthum affectanter, inuestigare conaris, cum potius meæ narrationi sententiarum locupletatæ diuitijs, mentis (a) attentionem attentius adaptare deberes: Sed tamen antequàm ad sequentia meæ orationis euadat excursus (quia tuæ humanitatis imbecillitati compatior) ignorantiæ tuæ tenebras, pro meæ possibilitatis volo modestiâ extirpare. Insuper, tuarum quæstionum solutionibus ex voto promissionis adstringor, idcircò, siue certâ descriptione describens, siue legitimâ diffinitione diffiniens, rem inmonstrabilem demonstrabo, inextricabilem extricabo; quamuis ipsa nullis naturæ obnoxialiter alligata complexionibus, intellectus indaginem non expectans, nullius posset descriptionis signaculo designari. Ergò, circumscriptæ rei hæc detur descriptio, inexplicabilis naturæ hæc exeat explicatio; hæc de ignoto habeatur notitia, hæc de scibili comparetur scientia, styli tamen altitudine castigatâ:

(a) Intentionem.

Pax odio, fraudique fides, ſpes iuncta timori,
Eſt amor, & mixtus cum ratione furor.
Naufragium dulce, pondus leue, grata Charybdis,
Incolumis languor, & ſatiata fames.
Eſuries ſatiens, ſitis ebria, falſa voluptas,
Triſtities læta, gaudia plena malis.
Dulce malum, mala dulcedo, ſibi dulcor amarus,
Cuius odor ſapidus, inſipidusque ſapor.
Tempeſtas grata, nox lucida, lux tenebroſa,
Mors viuens, moriens vita, ſuaue malum.
Peccatum veniæ, venialis culpa, iocoſa,
Pœna, pium facinus, imò, ſuaue ſcelus.
Inſtabilis ludus, ſtabilis deluſio, robur
Infirmum, firmum mobile, firma mouens.
Inſipiens ratio, demens prudentia, triſtis
Proſperitas, riſus flebilis, ægra quies.
Mulcebris infernus, triſtis paradiſus, amœnus
Carcer, hyems verna, ver hyemale, malum.
Mentis atrox tinea, quam Regis purpura ſentit,
Sed nec mendici præterit illa togam.
Nónne per anthiphraſim, miracula multa Cupido
Efficiens, hominum protheant omne genus.
Dum furit iſte furor, deponit Scilla furorem,
Et pius Æneas incipit eſſe Nero.
Fulminat enſe Paris, Tydeus molleſcit amore,
Fit Neſtor Iuuenis, Melincta ſenex.
Terſites Paridem formâ mendicat, Adonim
Dauus, & in Dauuum totus Adonis abit.
Diues eget Craſſus, Codrus & abundat egendo,
Carmina dat Bauius, Muſa Maronis hebet.
Ennius eloquitur; Marcuſque ſilet, fit Vlyſſes
Inſipiens, Aiax deſipiendo ſapit.
Qui prius Authorum ſoluendo ſophiſmata vicit,
Vincitur hoc monſtro, cætera monſtra domans.
Quælibet in facinus mulier decurrit, & vltro,
Eius ſi mentem morbidet iſte furor.
Nata Patrem, Fratremque Soror, vel ſponſa Maritum
Fraude necat, fati præueniendo manum.
Sicque per aſcenſum malè ſyncopat illa mariti
Corpus, furtiuo dum metit enſe caput.

Cupidinis ſeu Amoris deſcriptio elegans.

Amor, ex ſe, peccatū non eſt, ſed Amoris exceſſus.

Mentis atrox tinea.

Eiuſdem potentia.

Scelera eodem inſtigante patrata.

Cogitur ipsa parens nomen nescire parentis,
In partuque dolos, dum parit ipsa parens.
Filius in matre stupet inuenisse nouercam,
Inque fide fraudes, in pietate dolos.
Sic in *Medeâ* pariter duo nomina pugnant,
Dum simul esse parens, atque nouerca cupit.
Nescijt esse soror, vel se seruare sororem,
Dum nimium *Cauno Byblis* amica fuit.
Sic quoque *Nurra* suo nimium subiecta Parenti,
In genitore parens, in Patre Mater erat.
Sed, quid plura docebo, Cupidinis ire sub hastâ
Cogitur omnis amans, iuraque soluit ei.
Militat in cunctis, vllum vix excipit huius
Regula, cuncta ferit fulmen & ira sui.
In quem non poterit probitas, prudentia, formæ
Gratia, fluxus opum, nobilitatis apex.
Furta, doli, metus, ira, furor, fraus, impetus, error,
Tristities, huius hospita regna tenent.
Hîc ratio, rationis egêre, modoque carere
Est modus, estque fides non habuisse fidem.
Dulcia proponens assumit amara, venenum
Infert, concludens optima, fine malo.
Allicit illiciens, ridens deridet, inungens
Pungit, & afficiens inficit, odit amans.
Ipse tamen poteris ipsum frænare dolorem, Fugiendo vincitur.
Si fugias, potior potio nulla datur.
Si vitare velis Venerem, loca, tempora vita,
Nam locus & tempus, pabula donat ei.
Si tu persequeris, sequitur, fugiendo fugatur,
Si cedis, cedit: si fugis, illa fugit.

Iam ex hoc meæ doctrinæ artificio, cupidinariæ artis elucescit theorica, per librum verò experientiæ, tibi practicam poteris comparare. Nec mirandum, si in præfatâ Cupidinis depictione notulas reprehensionis intersero, quamuis ipse mihi quâdam germanæ consanguinitatis fibulâ connectatur; non enim vel detractoriæ malignitatis caliginosa rubigo, vel incandentis odij feruor foras egrediens, vel inuidiæ tyrannus extra desæuiens, ad has inuectiuas accusationis me impulit, sed ne veritatis per se loquentis euidentiam videor silentio strangulare. Non enim originalem Cupidinis naturam in honestate, redarguo, si circumscribatur frænis modestiæ, si habenis temperantiæ castigetur; si non germen excursionis limites deputatos euadat, vel in nimium tumorem eius color ebulliat, sed si eius scintilla in flammam euaserit vel ipsius fonticulus in torrentem excreuerim excremẽti luxuries amputationis falcem expostulat, exuberationis tumor solatium medicamenti desiderat. Quoniam omnis excessus, temperatæ mediocritatis incessum disturbat, & abun-

Amor, per se, malus non est.

Excessus culpabilis.

abundantiæ morbidæ inflatio quasi in quædam apostemata vitiorum exuberat. Præuia igitur theatralis oratio ioculatorijs euagata lasciuijs, tuæ puerilitati pro ferculo propinatur; nunc stylus paululum maturior ad præfinitę narrationis propositum reuertatur. Vt suprà prælibando docui, terrestrium animalium materiandæ propagini Venerem destinaui, vt varias materias in rebus materiandis excudendo substerneret; ego verò in naturarum purificatione multiplici, vt operibus manum supremæ expolitionis apponerem, & vt instrumentorum fidelitas prauæ operationis fermentum excluderet, ei duos legitimos malleos efformaui, quibus & Parcarum caueret insidias, resque multimodas essentiæ præsentaret. Incudum etiam nobiles officinas eiusdem artificio deputaui; præcipiens vt his eosdem malleos adaptando, rerum effigiationi fideliter indulgeret, ne ab incudibus malleos aliquâ exorbitatione peregrinare permitteret. Ad officium etiam scripturæ, calamum præpotentem eidem fueram elargita, vt in competentibus schedulis eiusdem calami scripturam poscentibus, quarum meæ largitionis beneficio fuerat compotita, iuxta meæ ortographiæ normulam, rerum genera figuraret, ne à propriæ descriptionis semitâ in falsigraphiæ deuio eundem diuagari sustineret; Sed cum ipse genialis concubitus ordinatis complexionibus res diuersorū sexuum opponi dissimiles ad exequendam rerum propaginem, connectere teneretur, vt in suis connexionibus artis grammaticæ constructiones canonicas obseruaret, suique artificis nobilitas nullius artis ignorantiâ suæ ferret gloriæ detrimentum, curialibus præceptis sub magistrali disciplinâ, eam videlicet disciplinam instruendam docui, quæ artis grammaticæ regulas in suarum constructionum vnionibus artificiosis admitteret: alias verò extra ordinarias nullius figuræ excusatione redemptas excluderet. Cum enim attestante grammaticâ, duo genera specialiter, masculinum & fæmininum, ratio naturæ cognouerit, quamuis dum quidam homines depauperati signaculo, iuxta meam opinionem, possent neutri generis designatione censeri; Tamen Cypridi sub intimis admonitionibus minarum tonitru ingessi, vt in suis coniunctionibus ratione exigentiæ, naturalem constructionem solummodò masculini fæmininique generis celebraret. Cum enim masculinum genus suum fæmininum exigentiâ habitudinis genialis adsciscat, si eorundem generum constructio anomalè celebretur, vt res eiusdem sexus sibi inuicem construantur, illa quidem constructio nec euocationis remedio, vel conceptionis suffragio, apud me veniam poterit promereri. Si enim genus masculinum genus consimile quâdam irrationabilis rationis deposcat iniuria, nullâ figuræ honestate illa constructionis iunctura vitium poterit excusare, sed inexcusabilis solæcismi monstruositate turpabitur. Prætereà, Cypridi meæ indixit præceptio, vt ipsa in suis constructionibus, suppositiones appositionesque ordinarias obseruando, rem fæminini sexus charactere præsignitam, suppositionis destinaret officio; rem verò specificatam masculini generis, sede collocaret appositi: vt nec appositum in vicem suppositi valeat declinare, nec suppositum possit in regionem appositi transmigrare; etiam cum vtrumque regatur ab altero, appositum sub adiectiuâ proprietate, suppositum subiectiuæ proprietatis proprium retineret, exigentiæ legibus inuitatum. Prætereà, adiunxi, ne Dyonea coniunctio in transitiuæ constructionis habitum vniformem, vel reciprocationis curriculum, vel retransitionis anfractum reciperet, solius transitionis rectâ directione contenta; vel alicuius etiam disgressantis naturæ nimiâ intercisione sufferret, vt genus actiuum in passiuum valeat vsurpatiuâ assumptione, vel idem in actiuum suæ proprietatis dispositione redire, vel sub passiui litteraturâ actiui retinendo naturam, sibi legem termini deponentis assumere. Nec mirandum, si pleræque maximæ, titulo grammaticæ facultatis adscriptæ, à venereæ artis domicilio patiantur repulsam, cum ipsa eas

Natura rerum propagationi cooperatur.

Naturalis coniunctio maris & fæminæ honestè & subtiliter describitur.

quæ ſuæ præceptionis regulis obſequuntur, in ſinum ſuæ familiaritatis admittat; eas verò quæ eloquentiſſimę contradictionis inſultibus eius leges expugnare conantur, æterni anathematis excluſione ſuſpendat: cum Philoſophicæ aſſertionis authoritas Maximarum pleraſque diuerſis facultatibus fateatur eſſe communes, quaſdam verò vltrà ſuarum diſciplinarum domicilia, nullam habere licentiam excurſandi. Sed quia tantas Parcarum argutas oppoſitiones Venerem noui agoniſtæ diſputationis ingreſſuram conflictum, alicuius tergiuerſatione fallaciæ Venus ab Atropos coarctâtes concluſionis ſubtimeret argutias, ipſam diſciplinam docendo iuxta quæ diſſertiuæ diſciplinæ præcepta ſuarum argutionum formas excederet. Et quomodo in Aduerſarij argutionibus fraudulentis, fallaciæ latibulum inueniret, vt diſputationis agoniam contra aduerſarię partis inſidias poſſet ſecurius celebrare, & per inſtantiam ſimilia oppoſitionum argumenta refellere. Iniunxi etiam vt ſyllogiſtica eius complexio duorum terminorum contenta compendio, nullis Ariſtotelicis figuris obnoxia, trium propoſitionum ordinatione congruâ texeretur, intantum, vt in ſingulis propoſitionibus, maior extremitas prædicationis fungeretur officio, minor verò ſubijciendi legibus teneretur. In primâ verò propoſitione nullo veræ inhærentiæ modo, ſed ſolâ ratione contactus intrinſeci, ſubiecto inhæreat prædicatum: in aſſumptione verò relatiuorum oculorũ, reciprocis impreſſionibus, expreſſius minori maior annectatur extremitas; Sed in concluſione expreſſiſſimæ inhærentiæ, vinculo veriori ſubiecti prædicatique carnalis celebretur connexio. Hoc etiam mei fuit conſilij, vt nullius conuerſionis retrogradatione peſtiferâ, venereæ complexionis termini analogicæ prædicationis iura ſeruantes, ſuarum vices ſedium alternarent. Et ne conſequentis fallacia, ex ſimilium conformatione progenita, poſſet induſtriam Veneris impedire, terminos ſpecialibus ſpecificaui ſignaculis, vt familiari liberæ agnitionis intuitu, audenter agnoſceret quos terminos ſubiectionis gradus inferior, quos verò prædicationis apex ſuperior ex ſuæ habitudinis iure depoſceret: ne ſi complexio terminorum inconſequens proportionatam habitudinem non teneret in commune, nugationis vniformis deformitas naſceretur. Sicut autem quaſdam grammaticæ dialecticæque obſeruantias inimicantiſſimæ hoſpitalitatis incurſu volui à Veneris anathematizare gymnaſijs; ſic metonomicas Rhetorum propoſitiones, quas in ſuæ amplitudinis gremio Rhetorica Mater amplectens, multis ſuas rationes conflat honoribus, Cypridis artificij interdixi, ne ſi nimis duræ tranſlationis excurſu à ſuo reclamante ſubiecto, præmium alienet in aliud, in facinus facetia, in ruſticitatem vrbanitas, tropus in vitium, in decolorationem color nimius conuertatur. His apparatuum, nobilitatiſſque præſignibus Veneris, terreſtris incolatus tranſiuit in patriam. Quæ cum ſuffraganeis inſtrumentis ad humanæ geneſeos ſeriem contexandam, deſudando laborans, Parcarumque manibus interfecta ſubtili reſarciens acu, ſubtilius hæc renodat. Sicque ſtipendiariæ adminiſtrationis iura, officioſiſſimâ curioſitate perſoluit. Sed quoniam ex maternæ ſatietatis identitate faſtiditus animus indignatur. quotidianique laboris ingruentiâ exequendi propoſitum appetitus extinguitur. Vnitas operis toties repetita Cythercam infeſtat faſtidijs, continuatæque laborationis effectus, laborandi excludit affectum. Illa igitur magis appetens otijs effæminari ſterilibus, quàm fructuoſis exerceri laboribus, ferialis operationis exercitatione, negotiali præpoſitâ, nimiæ otioſitatis deſiderijs cœpit infantibiliter iuueniſci. Et quoniã apud quem deſidiæ torpor caſtrametatur, ab eo omnis virtutis militia relegatur, otijque ſterilitas, prauæ ſobolis, ſolet fœcunditatem efficere. Potus etiam inundans diluuium, in nimias deſpumat libidines, cibique effrænis ingurgitatio con ſimiles nauſeas ſuperfluitatis eructat.

Deſidia omnis iniquitatis Mater.

Satietas Mater libidinis.

Venus his furijs aculeata lethalibus, in ſuum coniugem hymenæum, thori caſtitatem peſte adulterationis inceſtans, cum Antigamo cœpit concubinariè fornicari, ſuique Adulteri ſuggeſtionibus irretita lethiferis, liberale opus in me-

Peccata contra naturam præſertim Sodomiticum crimen pudicè, & ſubtiliter deſcribit.

chani-

chanicum, regulare in anomalum, ciuile in rusticum inciuiliter immutat, meumque inficiata præceptum, malleos ab incudis exhæredans consortio, adulterinis damnat incudibus. Ipsæ etiam incudes natiuæ, suorum malleorum deplorantes absentiam, eosdem lacrymabiliter videntur deposcere. Et, quæ gladio Atropos vniuersa demetenti solebat clypeum defensionis opponere, iam eidem stabilitate conciliationis mutuo fœdere ligatur, fatique falcem in messem humani generis nimium excursare permittens, damnum nullâ noui seminis pensat origine; sed potius se grammaticis constructionibus destruens, dialecticis conuersionibus inuertens, Rhetoricis coloribus decoloratis suam artem in figuram, figuramque in vitium transfert: dumque fornicarijs excessibus cum adultero perpetuat concubinatus illecebras, ab eodem suscipiens, pro filio, spurio compotitur. qui dum nullius delectationis amœnitate gaudet, nullius iocosæ iocunditatis vult meridiari delitijs, vt quasi per antiphrasim, iocus à iocasitate dicatur, ei nomen usus impressit. Duo igitur Dionæ dati sunt Filij, discrepantiâ generis disparati, nascendi lege dissimiles, mox titulis discrepantes, artificio deformes. Hymenæus namque vterinæ fraternitatis in affinis confinio quem excellentioris dignitatis extollit prosapia, ex Venere sibi Cupidinem propagat in filium; Antigamus verò scurrilis vel ignobilitatis genere deriuatus, adulterando, adulterinum filium iocum sibi ioculatoriè patentat. Illius natiuitatem, Matrimonij excusat solennitas; huius propaginem diuulgati concubinatus accusat vulgaritas. In illo, paternæ ciuilitatis elucescit vrbanitas; in hoc, paternæ inurbanitatis tenebrescit rusticitas. Iste inargentatos nitoribus argenteos fontes inhabitat; hic loca perenni ariditate damnata indefessè concelebrat. Iste in gratâ planitie fixit tentoria; huic vallium complacent nemorosa. Iste in tabernaculis indeficienter pernoctat, hic sub dio dies noctesque continuat. Iste aureis venabulis vulnerat quem venatur; hic, quem ferit, ferreis iaculis lanceat. Iste suos hospites debriat nectare; iste amabo, hic suos absinthij potu perimit acetoso. Iam mea oratio chartulæ tuæ mentis inscripsit, qualiter otij damnosa pernicies Venerem educauit emphaticam; qualiter diluuiosi potus inundatio venenosum patrat incendium; qualiter ex cibi ingurgitatione ducens originem, plerosque luxuriæ elephantinâ leprâ percussit. Ecce, super hominibus acutâ Veneris febre languentibus, ærumnosæ lamentationis carmen cecini querulosum: nunc similiter alijs quos aliorum vitiorum morbida turba conturbat, sub cantu elegiaco querimoniosæ orationis citharam temperemus. Multi enim dum Charybdis ingluuiosæ hiatus voraginosos subterfugiendo deuitant, in Scyllæ malignantis abysso inopinatâ periclitatione naufragantur. Plerique etiam dum impetuosi torrentis occursus tumidos euadunt, flagitij limositate viscantur. Alij dum dependentis montis præcipitia, cautelâ consulente declinant, in coæquatâ planitie præcipitatione spontaneâ colliduntur. Ea igitur quæ dixeram, tuæ menti clauo memoriæ tenacis affigas, animique vigilantiâ somnum torporis excutias, vt mecum maternis excitatus visceribus, periclitantium hominum naufragijs compatiendo condoleas, & præambulæ admonitionis clypeo loricatus, monstruoso exercitui vitiorum occurras, & si quæ praua semina in horto tuæ mentis audeant pullulare, falce maturæ sectionis extirpes. Tunc ego: Iam pridem mea mens exhilarata tuæ disciplinationis compendio, tuis correctionibus libentissimam aurem inclinat.

Pericula multifariâ Mundanorum.

Tunc Illa:

Vitiorum in mundo dominatum deplorat.

Heu, quàm præcipite passu ruinam
Virtus sub vitio victa laborat?
Virtutis species exulat omnis;
Laxantur vitio fræna furoris;
Languet iustitiæ Lucifer. huius
Vix vmbræ remanet vmbra superstes,
Extinctumque sui sydus honoris
Deflet, lucis egens, noctis abundans
Dum fulgur scelerum fulminat orbem;
Nox fraudis fidei nubilat austrum:
Virtutumque tamen sydera nulla
Istius redimunt noctis abyssum,

Iustitia languet.

Incumbit fidei vespera mundo
Nocturnúque chaos fraudis abundat.
Lãguet Fides fraude, fraus quoq; fraudẽ
Fallit fraude, dolo sic dolus imitat,
Mores moris egent moribus orbi.
Leges lege carent, iusque tenoris
Perdunt iura sui; iam sine iure
Fit ius omne, viget lex sine lege.
Mundus degenerat, aurea mundi
Iam iam degenerant sæcula, mundum
Ferri pauperies vestit, eundem
Olim nobilitas vestijt auri,
Iam iam hyprocrisis pallia quærunt
Fraudes, & scelerum fœtor odorus
Vt prauo chlamydem donet odori
Virtutum sibimet balsama quærit.
Sic Vrtica rosis, Alga hyacinthis,
Argento scoria, murice fucus
Formæ pauperiem palliat, vt sic
Interdum redimant crimina vultus.
Sed crimen phaleras exuit omnes,
Nec se iustitiæ luce colorat:
Nam sese vitium glossat apertè,
Fit fraus ipsa sui lingua furoris;
Quid tuti superest, cum dolus armat
Ipsas in propria viscera Matres?
Cum fraternus amor fraude laborat,
Mentiturque manus dextra Sorori?
Censetur reprobum ius probitatis,
Obseruare probos, & pietatis
Lex, est improbitas, esse pudicum
Iam cunctis pudor est. Absque pudore
Humanos hominis exuit vsus
Non humanus homo. Degener ergò
Bruti degeneres induit actus,
Et sic exhominans exhominandus.

Vitia se pallio virtutum vestire solebant.

Crimina nunc palã grassantur.

Homo brutales induit mores.

Septima quæstio Alani.

AD hæc, ergo: Quoniam in aëre generalitatis huius intellectus oberrat excursor, intelligere verò specialitas amicatur, vellem, quod vitiã quæ in quodam generalitatis implicas glomicello, speciosissimarum specierum interstitijs discoloribus explicares.

Responsio naturæ.

QVoniam tuæ postolationis rationem emeritam indecens est adimpletionis merito defraudari, tibi singula vitia æquum est sigillatim notulis singularibus adnotari. Quia ergò iam dictum est, quomodò totus orbis impuræ Veneris ferè generali periclitatur incendio, nunc restat dicendum, qualiter idem generalissimo gulositatis naufragatur diluuio.

Quoniam gulositas est quasi quoddam Venereæ executionis procemium, & quasi quoddam antecedens ad venereum consequens.

Nota ergò, quasdam filias Idololatriæ veteris medullitus extirpatæ, in præsenti instanti suæ matris imperium reparare conari, & eam quibusdam præsagiosis carminibus rediuiuam à mortuis excitare; quæ meretricali officio, vultu phantasticæ dilectionis faciem dealbãtes, Amasios alliciendo, fraudulenter illiciunt: quæ sub tristi lætitiã, sub amicã sæuitiã, sub hostili amicitiã, tãquam Syrenes vsque ad exitium dulces, delectationis melodiam facie tenus præferẽtes, suos Amatores ad idololatriæ perducunt naufragium. harum una, vt ficto loquar vocabulo, congruentiã proprietatis; Bacchilatria poterit nuncupari.

De superfluo potu:

BAcchilatria hæc suum Amasium rationis priuans igniculo, eundem tenebris brutæ sensualitatis exponit; suum etiam, more meretricio, intantum debriat Amatorem, vt idẽ Bacchũ nimis (a) emphaticè affectare cogatur, intantum vt Potator Baccho nimię delectationis vinculo alligatus, eidem diuinæ maiestatis cultum exhibere credatur: Adeò vt homo Bacchilatra, Bacchum plerumque locali interstitio à se seiungi non ferens, in alienis vasculorum capsulis suum Deum diu perendinare

Bacchilatriam vocat Ebrietatẽ, seu Gulam.

(a) præposterè.

Ebrietatẽ ab effectibus, lepidè describit.

dinare non patiatur, sed vt sibi eiusdem Dei familiarius assistat diuinitas, illum dolio sui ventris includat. Sed quia plerumque stomachi capsulatanti hospitis diuinitatem diu sustinere non potest, idem Deus aut per orientalis portæ polum arcticum, aut per occiduæ regionis antarcticum turpiter euaporat. Multoties etiam Bacchi cultor in scyphis materiæ honore pollentibus Baccho architectatur hospitium, vt eiusdem diuinitas diuinius in aureo vase præfulgeat. Vnde idem æthereis nitoribus claritate concertans, & smaragdinis coloribus viriditate contendens, ac plerosque sapores sui saporis maiestate præcellens, potationum filios suarum proprietatum dignitatibus irritat sophisticis, vt ipsa Bacchum tanquam ineffabilis diuinitatis arcanum ineffabili amore concelebrent. Qui etiam his animati, ne diuinitatis illius aliquid remaneat inexhaustum, vsque ad fæces Bacchum degluttiunt, sicque summ Deum in tartaream abyssum ventris cogunt inhoneste descendere, & dum sic à speciali ad generalissimum genus potationis deueniunt, superlatiuum gradum ebrietatis ascendunt. Hæc pestis non solùm plebeæ vulgaritatis inimicatur hominibus, verùm etiam Prælatorum superciliosas sibi facit inclinare ceruices; quibus Bacchi gratiæ non sufficiunt, quas in eum gratia naturæ diffudit, verùm etiam arundineam vsurpantes adtractionem; nunc Bacchum & rosarum connubio (a) gloriantem, nunc floris alterius fragrantiam respirantem, nunc hyssopi consortio sibi quoddam priuilegium arrogantem; nunc aliarum rerum dotibus locupletatum extrinsecus, impetuosâ gulæ charybdi degluttiunt: intantum, vt sine mari naufragium, sine tristitiâ fletum, sine infirmitate lethargium, sine sopore somnum ebrietatis incurrant.

Batchilatriæ cultus.

Ebrietas etiam ecclesiasticis familiaris.

(a) Gratulantem.

Qui dum ebrietatis (b) energiâ percussi, operam psalmodijs impendunt, versus nimiâ (c) intercallatione rumpentes crapulæ boream importunum interserunt.

(b) Furore.

(c) Interruptione.

De Superfluitate ciborum.

NEc solum prætaxata potus cupiditas, verùm etiam cibi plerosque canina insicat auiditas, quorum voluptates inordinatæ, cogitationes inconcinnæ, nouos sibi cibi somniant apparatus. Qui dum exactori quotidianum escæ debitum nimis abundanter exsoluunt, exactor superabundans suo cogitur reddere debitori. Isti, quidquid possident, in arcâ stomachi thesaurisant. Et quamuis illud commissum non rubigo corrosionis dente demordeat, nec vel peculantis furis sophisma surripiat; ipsum tamen decoquentis caloris latrocinio turpiori, turpius euanescit. Isti, bursam ad nummorum vomitum, arcam pecuniarum inuitant ad nauseam, vt exactori stomacho possint accuratius adulari. Interius ventrem ciborum locupletant diuitijs, exterius in nudâ & purâ positi paupertate. Hæc pestilentiæ etiam non vulgari humilitate contenta, profundius progreditur ad Prælatos, qui Salmones & Lucios, cæterosque pisces æquipollenti generositate præsignes, varijs decoctionum cruciatos martyrijs, baptizandi adulterantes officium, sacri piperis fonte baptizant, vt ex tali baptismate baptizati, multiformis saporis gratiam consequantur. In eâdem mensâ; terrestre animal piperis inundatione submergitur, piscis natat in pipere, auis eiusdem viscositate ligatur: dumque tot animalium genera vno ventris ergastulantur in carcere, aquatile animal secum terestre, aëriumque genus, in eodem sepulchro tumulari miratur. Quibus si detur licentia exeundi, egressuris vix portæ sufficit amplitudo.

Ciborum superfluitatis effectus.

Superfluitas Prælatorum carpitur.

Hæ præfatæ pestes pontem faciunt, per quem ad luxuriæ lupanaria perueniuntur. Hæ sunt introductiones per quas quis furandi artem ingreditur. Hæ morbos pariunt, seminant paupertates. Hæ sunt nutrices discordiæ, sorores insaniæ, intemperantiæ matres, immunditiæ venatrices. Per has, humanū genus modestiæ limites excedit, temperantiæ

Ciborum superfluitas dat viam sternit ad luxuriam.

fræna postponit, castitatis sigilla confringit; meæ (*d*) largitionis gratiam non attendit. Cum enim mea largitas tot hominibus fercula (*e*) procuret, tot fercula copiosa compluat. Ipsi tamen gratiæ ingrati, nimis illicitè licitis abutentes, fræna gulæ laxantes, dum comedendi mensuras excedunt, lineas potationis in infinitum extendunt; qui palata salsorum seducentes acumine, vt sæpè, & multum bibant, sæpius sitire coguntur.

(*d*) Largitatis.

(*e*) Spargat.

Sitim prouocantes arguuntur.

De Auaritiâ.

Est & alia Idololatriæ filia, quam (si nominis proprietas suam significationis germanitatem in voce retineat) conuenienti vocabulo conueniens est *Nummulatriam* nuncupari. Hæc est (*f*) malitia, per quam in animis hominum deificatur pecunia, nummo diuinæ venerationis exhibetur authoritas; per quam, vbi nummus loquitur, Tulliani eloquij tuba raucescit; vbi nummus commilitat, Hectoreæ militiæ fulgura conticescunt: vbi pugnat pecunia, virtus expugnatur Herculea. Si quis enim armatur pecuniâ, tanquam loricis argenteis torrentis impetus Tulliani, fulgur incursus Hectorei, robur virtutis Herculeæ, versipellis Vlissea calliditas floccipenditur, intantum enim, habendi fames inuoluit, vt dialecticæ muta sit subtilitas, Rhetoricæ languescat ciuilitas. Vbi nummorum perorat plenitas, iam Tullius sui monetam vendit eloquij: sui pudoris monilia in aurum commutat Lucretia; Penelope suæ vicennariæ castitatis pudorem deponit in pretio: Hypolitus etiam si nummi preces audiat susurrantis, suæ nouercæ, non vult precibus nouercari. Nam si in aure Iudicis susurret pecunia, Orphei lyra, carmen Amphionis, musa Virgilij, voce pecuniæ suffocantur. Iam diues, diuitiarum naufragus in profundo, hydropicæ sitis incendijs sitit opes, & in medio ipsarum positus Tantalisat. Pauper etiam quamuis materialem auaritiam realiter exercere non valeat, intus tamen (*a*) archetypam retinet parcitatem. Proh dolor! metallorum onera largiuntur honores, ad metalli pondera ponderatos. Iam non Cæsar, sed nummus est omnia; quia ab indiuidualibus vsque ad generalissimam, honores singulos tanquam mediator percurrit. Nummus (*b*) Patriarcha noster est, Episcopos & Archiepiscopos inthronisat. Alios Archidiaconalibus adaptat officijs: Alios denique aliarum dignitatum & officiorum coæquat negotijs. Quid plura? nummus vincit, nummus mundum regit, nummus imperat vniuersis. Quid prodest cum Ptolomæo subterfugientis Astronomiæ fugas consequi subtilitatis curriculo? Stellarum prophetias, spontaneos planetarum inuestigare errores? cum Euclide, Geometricorum ænigmatum secreta scrutari? intellectu in profundum maris descendere? cæli altitudinem intelligibilibus mensuris attingere? cum Milesio, musicarum proportionum consonantes amicitias invenire? cum Pythagorâ pugnas numerorũ virtute multiplicationis inspicere? cum Tullio, orationem rhetoricis colorum stellare sydetibus? Cum Aristotele, ancipiti dialecticæ gladio à veris falsa diuidere? cum Zenone falsitatem probabilitate tunicare sophisticâ? cum Donato in accidentium congruentiâ nectere dictiones? cum Sapientia nostris temporibus nullius fructus præmietur stipendijs, nullius famæ eam aura fauorabilis extollat, ipsa verò pecunia honoris titulos & laudis emat præconia. Sola tamen sapientia reuerà super omnem præeminet possessionem. Generosa possessio, quæ sparsa colligitur, erogata reuertitur, publicata suscipit incrementum! per quam nobilis scientiæ thesaurus secretis penetralibus mentis innascitur, fructus internæ delectationis acquiritur. Hæc est Sol, per quem mens dicescit in tenebris, cordis oculus, delitiosus animi paradisus. Hæc in cæleste terrenum, in immortale caducum, in Deum hominem, deificæ mutationis authoritate conuertit. Hæc est (*c*) verum peregrinationis remedium, solum humanæ cala-

(*f*) Auaritia.

Auaritia vocatur nummulatria.

Pecuniæ efficacia summa.

(*a*) Mentalem.

Pecunia largitur honores.

(*b*) Patriarchæ supplet vices.

Pecunia mundum regit.

Sapientia hoc tempore vilescit.

Sapientiæ laus.

(*c*) Volui.

calamitatis ſolatium, humanæ noctis lucifer ſingularis, tuę miſeriæ redemptio ſpecialis, cuius aciem nulla aeris caligo confundit, non denſitas terræ operam eius offendit; non altitudo aquæ reſpectum eius obtundit. Hæc igitur, quamuis apud multos qui ſenſuali mobilitate bruteſcunt, nimiâ langueat vilitate, apud illos tamen qui in ignem originalem rationis redegerunt ſcintillam (d) præconij, & famæ munere non fraudatur. Quãuis enim prudentia phantaſticæ adulationis plauſibiles dedignetur applauſus, tamen quia veræ famæ hæc eſt glorioſa proprietas, vt appetitores ſui contemnat, & appetat contemptores; famam fugiendo conſequitur, quam perdet inſequendo. Igitur etſi videas apud quoſdam regnare pecuniam, iacere prudentiam, militare diuitias, ſapientiam exulare; ignauia tamen opum pondera animo victori calcata ſubiicias, & inteſtino affectionis amore prudentiam conſecteris, vt penitus ſapientiæ matris cubiculum inoffenſo intuitu valeas intueri.

(d) prætonantis famæ.

Fama Appetitores ſuos fugit.

Sapientia quomodo acquiratur.

Tunc ego: Vellem vt laxatis habenis reprehenſionis; præcordialius auaritiæ filias impugnares.

Tunc Illa ad acerrimas inuectionis demorſiones gyrans ſuæ narrationis inceſſum, ait:

Auaritia dectando carpit.

Poſtquam ſacra fames auri mortalia pungit
Pectora, mens hominis neſcit ieiuna manere.
Laxat amicitias, odium parit, erigit iras,
Bella ſerit, lites nutrit, bellumque renodat,
Rumpit nodata, diſrumpit fœdera, natos
Excitat in Patres, matres in viſcera, fratres
Dat Fratrum neſcire togas, & ſanguinis omnes
Vnio quot unit, furor hos malè diuidit vnus.
Dum ſtomachum mentis hydropicat ardor habendi,
Mens potando ſitit, & Tantalus alter in iſtis
Ardet aquis, vireſque ſiti dat copia cenſus.
Eſurit ergò ſatur, ſitit ebrius, optat abundans.
Vnus cuncta cupit, ipſoque cupidine pauper
Efficitur; diueſque foris, manet intus egenus.
Nil habet ergo miſer, cum nil ſe credit habere,
Diuitijs, cum pauperiem ſua vota repenſant,
Hoſpitium cordis, & mœnia mentis auaræ
Inuadunt hoſtes multi; multoque tumultu
Totam ſollicitant humani pectoris arcem.
Nam timor aggreditur mentem; pariterque cupido
Concutit, & totam mentis depauperat vrbem.
Curarum geminus turbo ſic turbat Auarum;
Cumque timenda timet, mens ſomniat ipſa timores;
Sæpè nouos fingitque metus, damnique timore
Damna luit, damnique malum fromidine penſat:
Sic caſus varios terroris ſomnia monſtrant.
Vxoris fraudes, furiſque ſophiſmata, terror
Nunciat, inſultus hoſtis, iuguloque minaces
Mentitur gladios, flumina dira Potentum.
Nunc peſtes, ignes recolit, nunc concipit iras
Oceani, ſoloque metu iam naufragis extat.

Auaritiæ effectus peſſimi.

Auarorum miſera conditio.

Diuitis in nummo mens philoſophatur in arcâ
Dum nummum ſepelit, nummuſque ſepultus Auari
Vſibus emoritur, illum non, ille, ſed arca
Poſsidet; & totum nummi ſibi vendicat vſum.
Vt loculis varia nummorum fercula donet,
Iniungit proprio diues ieiunia ventri.
Horret auaritiam venter, proprioſque negari
Miratur reditus, loculi ſuffragia quærit,
Sed ventri loculus ſurdas accommodat aures.
Pabula viſus habet, & conuiuatur ocellus,
Solus in argento, ſed venter philoſophari
Cogitur, & longo patitur ieiunia voto.
Non lacrymæ, non mella precum, non ipſa perorat
Pauperies hominum, quin fœnore diues egenum
Deuoret, & tenuem miſeri facit eſſe crumenam.
Pauperis in lacrymis ridet, miſerique labore
Paſcitur, & pœnam ſibimet facit eſſe quietem.
Hunc dolor, hunc riſus, iocus hunc, mœror tenet illum,
Hic gemit, hic ridet, dolet hic, dum dedolet ille.
Omnis in affectum nummi laxatur auari
Diuitis affectus, nec enim datur vlla voluptas
Menti, quâ poſsit alias deflectere vultum.
Diuitias non diues habet, ſed habetur ab ipſis,
Non eſt poſſeſſor nummi, ſed poſsidet ipſum
Nummus, & in nummis animus ſepelitur auari.
Hos colit ipſe Deos, hæc Idola ditat honore
Diuini cultus, & nummis numina donat.
Sic (a) hominum ratio calcata cupidine, carni (a) animi
Seruit, & Ancilla famulari cogitur illi.
Sic oculus cordis, carnis caligine cæcus
Languet, & eclypſim patiens, agit otia ſolus.
Sic iubar humani ſenſus malè palliat vmbra
Carnis, fitque nummis ingloria gloria mentis.
Diuitijs vel diuitibus non derogat iſte
Sermo, ſed vitium potius mordere laborat. Diuitiæ non culpandæ ſed earũ abuſus.
Non cenſus, non diuitias, non Diuitis vſum
Damno, ſi victor animus ratione magiſtrâ
Subiectas ſibi calcat opes, ſi denique cenſus
Nobilis Auriga ratio direxerit vſum.
Nam cunctas ſi ſpargat opes, ſi munera fundat
Diues, & in laudem ſpiret, tenteťque fauorem
Munere lucrari, tamen huius muneris (b) Author, (b) Actor.
Ductor & Auriga niſi ſit diſcretio, nullus

Fructus erit, quoniam laudem non dona merentur
Sed potiùs mercantur eam, nisi facta decenter
Discretè fuerint; pro munere namque frequenter
Laus datur hypocrita, famæ simulatio falsa;
Simia laudis, horum vmbratilis vmbra fauoris.

Ecce, habes quomodo tenacis auaritiæ viscus humanæ mentis alis auferat libertatem.

De Arrogantiâ.

Arrogantiæ effectus.

NVnc intuendum est, qualiter insolentis arrogantiæ ampullositas humanas mētes erigat in tumorē, cuius infirmitatis contagione funesta vitiata hominum multitudo, dum se suprà se insolenter extollit, infrà se ruinosa descendit, sibi derogans arrogādo, se deprimens erigendo, se sibi auferēs efferēdo. Horū autē hominū aut verborū solemnis pōpositas, aut suspicionis mater taciturnitas, aut quædā actus specificatio, aut insolēs gestus exceptio, aut nimia corporis cōptio exterius interiorem (c) arguit superbiā. Alij nāque quos seruilis cōditionis demittit humilitas, augustam iactitāt libertatē; Alij, dū scurrilis generis vilitate plebescunt, verbotenus se sanguinis (d) generositate exaltant. Alij, dum in artis grammaticæ vagientes cunabulis, eiusdem lactantur vberibus, Aristotelicæ subtilitatis apicem profitentur. Alij, dum leporinæ timiditatis gelicidijs torpescunt, sōlo verbositatis remedio, animositatem efferunt leoninam. Sunt alij, qui ea quę internæ indignationis supercilium claudit interius, exteriori euidenter eloquuntur silentio: Nā alijs inferiori morum gradu iacentibus, vel eis parilitate probitatis comparibus, vel etiam elatiori fastigio dignitatis pollentibus, mutuæ collocutionis communicare participium dedignantur; à quibus, si quis interrogationis suffragio verbum expostulet, tantâ taciturnitatis intercapedine à quęstione (a) omittetur responsio, vt eidem hæc nullâ (b) cognatione videatur affinis. Alij, suos actus specificare gaudentes, in multitudine singulares, in generalitate speciales, in vniuersalitate aduersi, in veritate diuersi omnifarium esse laborant. Dum alij namque exercentur colloquijs, isti indulgent silentijs, dum alij lasciuijs soluuntur, isti serijs implicari videntur; dum alij serijs implicantur negotijs, isti otiantur lasciuijs: Dum alij quâdam (c) serenitatis festiuitate hilarantur in faciē, isti, in vultu quandam maleuolæ seueritatis præferunt tempestatem. Alij interioris superbiæ gestus, exterioris gestus (d) exceptione figurant: qui tanquam terrena omnia despiciant, supini cælestia suspiciunt, oculos indignanter obliquant; supercilia exaltant; mentum superciliosè supinant, brachia in arcus exemplant. Horum etiam pedes terram solâ articulorum contractione delibant. Alij verò sua corpora fæmineis compositionibus nimis effęminant, qui suorum capillorum conciliorum pectinis subsidio in tantā pace conciliant, vt ne lenis aura in eis possit suscitare tumultum: luxuriantis etiam superciliјs fimbrias forficis patrocinio demetunt; aut ab eiusdem syluâ superflua extirpādo decerpunt; pullunātis etiā barbæ crebras nouaculæ apponunt insidias, vt hec eadem paululum audeat pullulare: brachia manicarum angustias conqueruntur; pedes in angustis calceorum ergastulis carcerantur. Heu! homini vnde isti fastus, ista superbia? cuius ærumnosa est natiuitas, cuius vitam laboriosa demolitur pœnalitas; cuius pœnalitatem pœnalior mortis concludit necessitas; cuius omne esse, momentum, vita est naufragium, mundus exilium: cuius vita aut abest, aut spondet absentiam, mors autem instat, aut minatur instantiam.

Eiusdem indicia.

(c) glossat.

(d) insignitate præfigiunt.

(a) diuidetur.

(b) cogitatione.

(c) hilaritatis festiuitate serenantur.

(d) conceptione.

Superbiæ & fastus indicia.

Vitæ humanæ miseria.

De Inuidiâ.

DE Superbiâ verò, filia nascitur, quæ maternæ malignitatis hæreditate potitur. Hęc est Inuidia, quæ continuæ

Inuidia Superbiæ filia est. Eius descriptio.

tinuæ detractionis rubiginosâ demorsione, hominum animos demolitur. Hæc est vermis, cuius morsu morbi data mentis sanitas contabescit in saniem; mentis sinceritas computrescit in cariem; mentis requies (e) liquatur in laborem. Hæc est hospes, qui apud suum hospitem hospitio exceptus, eius labefactat hospitium. Hæc est possessio, pessimè possidens suū possessorē; quæ dū alios detractionis latratibus vexat, sui possessoris animum intestino morsu perfodiens, inquietat. Hæc est inuidia, quæ in illos quos vitiorum absorbet infernus, à quibus corporis dotes ratio naturæ proscribit, quos in paupertatem insanæ fortunæ euomit, indignantis suæ detractionis aculeos (f) facit otiari: Sed, si quis in torrente diuitiarum natat cum Crœso, opes spargit cum Cyro, in specie disputat cum Narcisso, animositate tonat cum Turno, Herculi colludit in robore, cum Platone facie ad faciem Philosophiam (g) speculatur, cum Hypolito castitatis speculo sigillatur, in hunc omnes suarum detractionum aculeos expendit. Nam audaciam furori temeritatis assignat, prudentiam animi in fraudis versutias, aut in verbositatis ampullositatem obliquat; Per huius etiam detractionem, pudor in hypocrisim degenerat. Hæc inuidiæ tabes plerosque tabefacit, qui dum alienæ famæ nitorem detrahere conantur, primi suæ probitatis sentiunt detrimenta. His aliena prosperitas aduersa, aliena aduersitas prospera iudicatur. Hi in alienâ gratulatione tristantur, in alienâ tristitiâ gratulantur. Isti suas in alienâ paupertate diuitias, suam paupertatem in alienis diuitijs metiūtur. Isti aut alienæ famę serenitatem detractionis nubilo nubilare conantur, aut eiusdē gloriam solá taciturnitate furari. Isti aut prauis interpretationibus alienæ probitatis sinceritatē fermentant, aut veris fermenta falsitatis maritant. Proh dolor, Inuidiâ quod mōstruosius monstrū? quod dānosius dānū? quę culpabilior culpa? quę pœnalior pœna? hæc est erroneæ cæcitatis abyssus, humanæ mentis infernus, contentionis stimulus (h) anxietatis aculeus. Qui sunt inuidiæ motus, nisi humanæ tranquillitatis hostes, mentalis deprædationis satellites? animi laborantis vigiliæ hostiles, alienæ felicitatis excubiæ? Quid prodest alicui, si ei serenitas fortunę prosperātis applaudat, corpus etiam purpuramento pulchritudinis hilarascat, mens insuper sapientiæ splendore præfulgeat, cum liuentis inuidiæ latrocinium, mentis deprædatur diuitias? fortunæ prosperantis serenitatē aduersitatis vertat in nubila? decoris aurum turpitudinis conuertat in scoriam? prudentiæ gloriam deglorietliuor inglorius?

(e) labitur.
(f) Non emittit.
Inuidia quos impugnare soleat.
(g) contemplatur.
Virtutibus vitiorum nomina indit.
Inuidiæ descriptio elegans.
(h) Corrosionis.
Inuidus sibipsi infestus.

Remedia contra Inuidiam:

SI quis tamen liuoris rubiginem, inuidiæ tineam à mentis thesauro velit proscribere, in alieno dolore suum dolorem inueniat condolendo, alienum gaudium suum faciat congaudendo, in alienis opibus suas penset diuitias, in alienâ paupertate, suam lugeat paupertatem. Si alienam probitatem videas famæ solennijs celebrari, festum præconij diem nullâ facias detractione profestum, sed tuæ declarationis meridie, alienæ probitatis lucerna in commune deducta, clarius elucescat. Si quos in titulos alienæ famæ detractionum latratibus videas indulgere, à grege latrantium canum te excipias, aut admonitionis (a) obiecto, detrahentes linguas hebetes, corrosionis dentes conteras, detractionum demordeas morsus.

Reme. contra inuidiam.
(a) Obiectu.

De Adulatione.

HVic prætexato vitiorum symbolo, suæ malignitatis portionem adnectit Adulatio. Huius pestilentiâ percutiuntur Principum laterales, palatini canes, adulationis artifices, fabri laudum, figuli falsitatis. Hi sunt qui magniloquâ commendationis tubâ in diuitum auribus clangunt; qui mellitæ adulationis fauos foras eructant; qui, vt emungant munera, caput diuitis oleo adulationis inungunt: Prælatorum auribus puluinaria laudum subijciunt; qui ab eorundem pallijs aut fictitium excutiunt puluerem, aut tunicam sophisticè deplu-

Adulatione quinam magis infici soleant.
Adulatorum mores pulchrè describuntur.

deplumant implumem. Isti diuitum actus in quos fauor famæ conspuit indignantis, suffragijs laudum redimunt mendicatis. Isti penes munera laudes, penes dona fauores, penes pretium præconia famæ blandientis constituunt. Nam si in domo diuitis prodigalitatis torrens eniteat, Adulator in prodigalitatis laudem totus effunditur; Si verò hyemalis auaritiæ torporem diuitis munus redoleat, Adulator auarus in laude commendationis, algescit in munere: sed si munus antonomasticè videatur laudum tympana postulare, adulationis Poëta stylo commendationis turget altiloquo. Si verò muneris pauperies famæ mendicat suffragia, humiliori stylo famæ depauperat dignitatem; Quoniam vbi muneris perorat altitudo, Adulator hypocriticas laudes, famas vmbratiles, de thesauro sui cordis eructat. Nam si ille pro quo munus eloquitur, tantâ fuerit turpitudinis tempestate deiectus, vt in eo vix naturalium donorum fragmenta resultent, ei pulchritudinis prærogatiuam adulationis poëmata somniabunt; minimas (b) pusillanimitatis angustias, magnanimitatis mentientur esse palatia: humiles etiam torpentis auaritiæ latebras, prodigalitatis proferent in excessum; humilitatem etiam plebescentis generis, titulo Cæsareæ nobilitatis mentientur augustam. Quid amplius? Si apud aliquem nullâ virtute à vitijs excusatum castrametetur scelerum (c) multitudo, dum munus mediator occurrit, laudum mercenarius Adulator, superficiali commendationis tunicâ vitiorum, tenuiter colorat aspectum. E contrario verò, si totius decoris meridies alicuius hilarescat in facie, lingua argenteis eloquentiæ resplendeat margaritis, mentis thalamus virtutum fulguret ornamentis, tamen, si adulationis artifex muneris gratiam non expectet, tantæ honestatis luci eum vitiorum fastigijs, nebulas immiscere laborat. Quid est igitur adulationis inunctio, nisi donorum emunctio? Quid commendationis allusio, nisi Prælatorum illusio? Quid laudis arrisio, nisi eorundem derisio? Nam cum loquela, fidelis intellectus interpres, verbaque fideles animi picturæ vultus voluntatis signaculum, lingua mentis soleat esse propheta, Adulatores à voluntate vultum, ab animo verbum, à mente linguam, ab intellectu loquelam, amplo discessionis interuallo (d) diffibulant. Plerisque etenim forinsecâ dealbationis laude arrident, quos internâ mentis subsannatione derident: plerosque exterius plausibiliter applaudendo collaudant, quos interius contradictoriâ derisione defraudant. Foris vultu applaudunt virgineo; intus scorpionis pungunt aculeo: foris mellitos adulationis (e) compluunt imbres, intus detractionis euomunt tempestates.

(b) pusillanimi cordis.

(c) Plenitudo.

Adulatores virtutes in vitia conuertunt, & è contra.

Adulationis descriptio.

Verba, picturæ sunt animi.

(d) Disiungunt.

(e) Fundunt.

Supplicat Alanus naturæ.

Tunc ego continuæ narrationis aurigationem refrænans, dixi: Vellem, vt rationabilibus tuæ disciplinationis propugnaculis contra furiales istorum vitiorum exercitus, meæ mentis roborares oppidulum.

Tunc illa:

Remedia contra vitia.

Ne te gulosæ Scylla voraginis
Mergat profundâ nocte libidinũ
Præbe palato fræna modestiæ,
Ventri tributum solue modestius;
Imbrem Lyæi semita gutturis
Libet modestè Bacchica pocula:
Pota parumper, vt quasi poculis
Bacchi putetur os dare basia.
Frangat Lyæi lympha superbiam,
Bacchi furorem flumina temperent:
Nuptam Lyæo se Thetis offerat,
Frænet mariti nupta tyrannidem.
Plebæa, simplex, rara comestio
Carnis superbæ (a) murmura conterat.
Vt te Tyrannus parcius vrgeat,
Semper in istâ carne superbiens,
Lentus Cupido sic aget otia,
Frænentur in te fræna libidinis,
Languens stupescat carnis aculeus,
Ancilla fiet sic caro Spiritus:
Largire visus pessula ianuæ,
Frænes ocellos, ne nimis improbè
Venentur extra luminis impetus,
Prædamque menti nuntius offerat,
Si quos habendi feruor inebriat,

Contra libidinẽ cibi & potus temperantia adhibenda.

(a) Iurgia.

Oculi cohibendi.

Exire

Contra Auaritiam remedia.

Exire cogant mente pecuniam,
Mentis triumphum sentiat ambitus,
Victi premantur colla Cupidinis.
Non in crumenis ipsa pecunia
Clausis moretur, pigraque dormiat,
Nulli vacando, sed magis excubet,
Custos honoris diuitis vsibus:
Si tempus adsit, si locus exigat,
Surgat sepultæ massa pecuniæ,
Nummos crumenæ funditus euomant.
Quæuis honori munera militent.

Contra Superbiam.

Calcare si vis colla superbiæ,
Flatus tumoris, fulmina spiritus,
Pensa caducæ pondus originis,
Vitæ labores (*b*) mortis & apocam.

(*b*) Mortis itinera.

Aduentus Hymenæi.

CVm in hanc specialis disciplinæ semitam oratio naturæ procederet, ecce vir subitæ apparitionis miraculo, sine omni nostræ præconsiderationis vexillo, suâ præsentiam nostris conspectibus præsentauit; Qui nullius ætatis legi videretur obnoxius; nunc enim iuuentutis vere pubescebat, nūc maturioris æui facies seria loquebatur, nunc vultus senectutis sulcis videbatur arari. Qui sicut multimodæ ætatis vicariâ facie fluctuabat; sic eius staturam ancipitem, nunc quantitas minor humilius dehumabat, nūc æquilibratæ mediocritatis libramina, staturæ ampliabant inopiam; nunc audaci proceritate quantitatis, giganteis contendebat excessibus. Huius in facie nulla fœmineæ mollitiei vestigia resustabāt sed solâ virilis dignitatis regnabat authoritas. Huius facies nec fletus imbribus compluta, nec risus erat lasciuijs serenata, sed ab vtroque feriata, modestius magis aspirabat in lacrymas. Cæsaries inducias adepta litigij, artificiosi pectinis fatebatur industriam, moderatæ tamen comptionis libramine iacebat ornata, ne si comptionibus vagaretur anomalis, in fœmineam demigrare videretur mollitiem. Et ne frontis aream comæ sepeliret nubecula, forficis morsum capillorum sentiebat extremitas. Huius facies, prout virilis dignitas exposcebat, à nullâ pulchritudinis gratiâ deuiabat.

Hymenæus Alano apparet. — Eiusdem statura & species. — Capillorum cōptio curiosa viros dedecet.

Huius mentum nunc primam garminabat lanuginem, nunc ibidem herba fimbriat prolixior, nunc luxuriantis barbæ vellere syluescere videbatur. Nunc nouaculæ seueritas barbæ castigabat excessum. Annuli verò lapidum gemmati syderibus, manus fulguratione serenantes eximiâ, Solem reddebant nouitium.

Barbæ diuersitas.

De Vestibus Hymenæi.

VEstes verò nunc grossioris materiæ vulgari artificio plebescere; nunc subtilioris materiæ artificiosissimâ contextione crederes superbire. In quibus picturarum fabulæ, nuptiales somniabant euentus. Picturatas tamen Imagines vetustatis fuligo ferè coëgerat aspirare. Ibi tabulam sacramentalem testimonij, finem matrimonij, connubij pacificam vnitatem, nuptiarum inseparabile iugum, nubentium indissolubile vinculum, lingua picturæ fatebatur intextum. In picturæ etenim libro vmbratiliter legebatur, quæ nuptiarum exultationis applaudit solemnitas, quæ in nuptijs melodiæ solemnizet suauitas, quæ connubijs conuiuarum arrideat generalitas specialis, quæ matrimonia citharæ concludat iucunditas generalis. Organicorum quoque artificum decuriata pluralitas, prædicti hominis decorabat incessum. Ipsi verò artifices in se sui magistri figurantes tristitiam, suis silentium indixerant instrumentis. Vndè, instrumentorum officinæ quas silentij torpor faciebat elingues, aspirare videbantur in gemitum. Igitur, postquam naturæ vicinitati eum localis viciniat affinitas, hæc illum signans ex nomine, cum salutis libamine, ei osculi libamen apposuit. Ex ipsius autem nominis signaculo, cæterarumque circumstantiarum loquentibus signis, Hymenæum qui venerat recognoui, quem natura suâ locans in dextrâ, suæ dextræ dignitate donauit.

Hymenæi vestes. — Nuptiarum bona & cōmoda. — Earundem iucunditas.

Ad-

Aduentus Castitatis.

Castitatem sub typo virginis pulcherrimæ describit.

CVm inter naturam, Hymenæumque quædam colloquij celebraretur festiuitas, ecce virgo suæ pulchritudinis aurorâ blandiens vniuersis, repentinâ sui aduentus præsentiâ, sui directionem itineris, ad nostram aspirare videbatur præsentiam. In cuius pulchritudine tanti artificij resultabat solemnitas, vt in nullo naturæ pollentis claudicaret digitus. Huius facies nullius aduentitij coloris mendicabat hypocrisim, sed rosam cum lilio disputantem in facie, mixtione naturæ mirabili, plantauerat dextera omnipotentis. Oculi, simplicitatis disciplinati modestiâ, nullius petulantiæ lasciuiebant excursibus. Labia proprij retentiua vigoris, nec exhausta suauijs, nec osculis videbantur Veneris sensisse præludia. Huius tamen faciem desudantem in lacrymas, lacrymarum flumine crederes naufragari. Sertum verò materialiter ex lilijs decussatæ insertionis connubio fibulatis, sui capitis arriserat ornamentis. Cignei tamen crinis candor dedignatus liliorum supplicare candoribus, contradictoriam iactitabat albedinem. Vestes etiam suis verioribus albedinis argumentis niuibus conclusissent, nisi pictura varios commentata colores, earum fefellisset albedinem. In his etenim, sub commentopicturæ, videbatur intextum, qualiter Hypoliti castitas muro vallata constantiæ, nouercalis luxuriæ oppositionibus institit refellendo. Illic Daphnes, ne virginalis feræ iacturam sustineret, fugâ Phœbi fugabat illecebras. Illic Lucretia fracti pudoris dispendium mortis excludebat compendio. Illic in speculo picturæ, castitatis speculum Penelopem poteram speculari. Et vt breui narrationis tramite subterfugienda picturæ multiloquia comprehendam, nullam natiuitatis filiam suo commendationis ferculo, depictionis industria defraudauit. Aurei verò sigilli nobilitas, quæ vt Iaspidum stellabat syderea multitudo, præfatæ Virginis diescebat in dexterâ. Super sinistram autem residens turtur, sub facie elegiaci carminis, calamitosis eiulationibus, suæ vocis citharam adaptabat. Adolescentularum verò cohors, ad itineris solatium, & ad obsequiale ministerium, eius adhærebat vestigijs. Quam postquam natura prospexit sibi loci proximitate vicinam, sollenni occursu ei obuiam veniens, salutis procemio, osculi præludio, amplexus connubio, mentalem foris depinxit affectum; dumque prædictæ virginis in præfatione salutis, nomen enituit, præsentialem agnoui Castitatis aduentum.

Commemorantur diuersi qui olim castitate clari floruerunt.

Castitatis insignia.

Aduentus Temperantiæ.

Temperantiæ laudes sub typo Virginis celebrat.

CVmque natura eidem festiuitate collocutionis applauderet, ecce, matrona regulari modestiâ disciplinans incessum, ad nos videbatur sui itineris tramitem lineare. Huius statura mediocritatis erat circumscripta limitibus. Ætas verò meridianam tendebat ad horam, vitæ tamen meridies in nullo pulchritudinis obuiabat amori (a) ruina etiam senectutis, crinem suis niuibus tentabat aspergere, quem ipsa virgo humerorum spatio inordinariâ fluctuatione non permiserat iuuenari, sed sub disciplinâ eius cogebat excessum. Vestes nec nobilis materiæ superbire gloriâ, nec vilitatis videbantur deflere iacturam; sed mediocritatis obedientes canonibus, nec nimiæ breuitatis decurtatione truncatæ, à terræ superficie peregrinantes euaserant, nec portionibus superfluis terræ faciem tunicabant, sed eam breui osculi degustatione libabant: zona namque tunicæ moderando decursum, enormitatem reuocabat in regulam. Monile autem sinus excubando vestibulis, manui negabat ingressum. In vestibus, pictura suarum litterarum fidelitate docebat, quæ in hominum verbis debeat esse circumcisio, quæ in factis circumspectio, quæ in habitu mediocritas, quæ in gestu securitas, quæ in cibis refrænatio oris, quæ in potu castigatio gutturis. Præfatam igitur virginem pedissequarum paucitate vallatam, festinæ obuiationis applausu natura suscipiens, multiplici osculorum epilogo, specificatæque sa-

(a) Bruma.

Eiusdem habitus.

Temperantia in quibus præcipuè consistat.

lutationis auſpicio, ſuæ dilectionis cumulum figurauit; expreſſaque proprij nominis expreſſio, Temperantiæ fauorabilem ingeſſit aduentum.

Aduentus Largitatis.

Largitatem ſub typo Virginis deſcribit.

CVmque amicæ ſalutationis munere natura veneraretur præſentiam Temperantiæ, ecce, mulier cuius pulchritudinis adiuta fulgore materialis dies, ſerenioris vultus ſpeciem iactitabat, iter feſtinando maturans, ad nos ſui greſſus lineas viſa eſt ordinare. Huius ſtatura dedignata pauperiem, humanæ ſtaturæ regulam euadebat. Huius caput non in terram humiliando depreſſum, faciem faciebat encliticam, ſed erectâ ceruice ad ſuperna ſuſpendens intuitum, ad altiora viſus legebat excurſum. Huius ſpeciem natura expolitione limatâ exſculpſit, vt in eá ſui artificij induſtriam poſſet admirari. Diadema verò, non operis inſignitate materiæ redimens paupertatem, nec eiuſdem nobilitate materiæ vilitatem recuperans, ſed in vtroque ſingularem referens monarchiam, ſine morſu peremptoriæ proprietatis ardebat in capite. Aureus tamen crinis gratiori igne flammantior, aureo diademati indignando videbatur præſtare ſubſellia: qui nec forficis apocopatus induſtriâ, nec in tricaturæ manipulos colligatus, ſed pigreſſiori excurſione luxurians, limites humerorum tranſgrediens, terræ videbatur condeſcendere paupertati. Brachia, non breuitatis damnatâ pauperie, ſed proceritatis excurſu fluentia, non retrò reciproca, ſed in anteriora crederes tranſitura: manus, nullius comploſionis arctationis reciprocæ, ſed largæ expoſitionis explicatione productiles, largiendi affectabant officia. Veſtes etiam ex aureis, ſericiſque filis inſertionis oſculo coniugatis materiam ſortientes, vt à materiæ generoſitate operis commendata ſubtilitas, tanti artificij gratulabatur inſignibus, vt non materialem, verùm etiam cæleſtem manum operi crederes inſudaſſe. In quibus, imaginaria picturæ probabilitas ſophiſtico procurationis ſuæ præſtigio, homines notorio auaritiæ crimine laborantes, anathematis damnabat opprobrio: Largitatis verò filios famæ præconijs titulatos, benedictionis gratiá compenſabat. Præfata igitur mulier ſolo aſſeclarum vallata ternario, cum ſui greſſus maturationi inſiſteret, ecce, natura celebri occurſu illius amicans inceſſus, oſculum ſalutatione dimidians, ſalutationem oſculo ſincopabat. Eius formæ ſpecialis inſignitas, habitus ſpecificati curialitas, geſtus indiuidualitas, Largitatis dum promulgarent aduentum, nomen in ſalutatione reſultans, eiuſdem rei fidem à nube dubitationis excepi.

Eiuſdem ſtatura, & diſpoſitio membrorum.

Veſtimenta eiuſdem.

Aduentus Humilitatis.

Humilitas ſub typo Virginis commendatur.

DVm natura Largitati primitiuæ ſalutationis, amicæque applauſionis iura perſolueret, ecce, puella lentitudine pigritantis greſſus moroſior, columbini vultus placiditate ſerenior, modicitate ſtaturæ caſtigatioris humilior, ad nos diuertere teſtudinei greſſus modeſtiâ, videbatur. Staturæ tamen humilitati, gratia pulchritudinis venerat in patronum: quæ mechanicis humani artificij vſurpata fallacijs, ſed viuo fonte naturæ ſcaturientis, totum corpus decoris afflauerat ornamento. Huius crinis tanta fuerat forficis demorſione ſucciſus, vt apocopationis figura ferè in vitium tranſmigraret. Capillos verò quodam exorbitationis diuerſiclinio deuagantes, inexplicabili intricatione complicitos, inter ſe crederes litigare. Caput demiſſione profundâ deiectum, humiliter encleticabat in terram. Veſtes non à natiuo colore materiæ appoſitiuicoloris adulteratione degeneris, ſuburbanè materiæ vulgaritatem artificioſæ operationis defendebant ſubſidio. Ibi fabuloſis picturæ commentis legebatur inſcriptum, qualiter in virtutum catalogo, Humilitas inſignitatis vexillo præfulgeret; Superbia verò ſacramentali virtutum ſynodo excommunicationis ſuſpenſa charactere, extremæ relegationis damnaretur excidio. Huic igitur aduentante,

Corporis compoſitio.

natura

natura enixiori festinatione veniens in occursum, salutationis suæ ferculum osculorum melliniens condimento, vultum dilectionis exhibuit medullatæ. In specificationis verò personæ idiomatibus, mihi humilitatis resultauit aduentus.

Querulosa naturæ collocutio cum Hymenæo, & Virginibus prædictis.

CVm Hymenæus, prætaxatæque Virgines in naturæ facie, intestinæ cōquestionis faciem exemplarent, interniq; doloris ideas in forinsecæ lacrymationis icones producere molirentur, ecce, natura verbis verba præueniens, ait: O sola humanæ tenebrositatis luminaria! occidentis mundi sydera matutina! naufragorum tabulæ speciales. Portus mundialium fluctuum singulares! radicatę cognitionis maturitate cognosco, quæ sit vestri conuentus ratio, quæ aduentus occasio, quæ lamentationis causa, quæ doloris exordia. Homines etenim solâ humanitatis specie figurati, interius verò belluinæ enormitatis deformitate deiecti (quos humanitatis chlamyde doleo inuestisse) à terrenę inhabitationis patrimonio vos exhæredare conantur, sibi terrenum funditus vsurpando dominium, vos ad cæleste domicilium repatriare cogentes. Quoniam ergò res mea agitur, cum familiaris paries inflāmatur incendio, vestræ compassioni compatiens, vestro dolori condolēs, in vestro gemitu meum lego gemitum, in vestrâ aduersitate meum invenio detrimentum. De contingentibus igitur nihil omittens, in me finem proprium consecuta, prout valeo brachium meæ potestatis extendere, eos vindicta vitio respondente percutiam. Sed quia excedere limitem meæ virtutis non valeo, nec meæ facultatis est, huius pestilentiæ virus omnifariam extirpare, meæ possibilitatis regulam prosecuta, homines prædictorum vitiorum anfractibus irretitos anathematis cauteriabo charactere.

Virtutum insigne encomium.

Natura conqueritur, de vitiorum in terris dominio.

Genium verò qui mihi in Sacerdotali ancillatur officio, decens est suscitari, qui eos à naturalium rerum catalogo, à meæ iurisdictionis confinio, meæ iudiciariæ potestatis assistente præsentiâ, vestræ assensionis conueniente gratiâ, pastorali virgâ excommunicationis eliminet. Cuius legationis Hymenæus erit probatissimus executor; penes quem stellantis elocutionis astra lucescunt, penes quem examinatoris consilij locatur armarium.

Excommunicationem meditatur in homines luxuriosos.

Legatio Hymenæi, cum naturæ litteris, ad Genium.

TVnc adstantes à suæ conquestionis lacrymis feriantes, profunda capitum demissione, submissè gratiarum actiones naturæ abundanti professione soluunt; Hymenæus verò in præfétiali naturę conspectu, sese genibus arcuatis humilians, destinatę legationi sese fatebatur obnoxium. Tunc illa schedulam papyream huiusmodi exemplaris carminis inscriptione signauit.

Hymenæus, in Virtutum consessu legationem assumit ad Genium.

Natura, Dei gratia, mundanę ciuitatis prima vicaria procreatrix, Genio sibi alteri similem, eique per omnia serenatis fortunæ blanditijs amicari.

Naturæ epistola ad Genium.

Quoniam similia dissimilium aspersione, & similium sociali habitudine gratulantur; In te velut in speculo naturæ radiante similitudine inueniendo me alteram, nodo dilectionis præcordialis adstringor, aut in tuo profectu proficiens, aut in tuo defectu æquâ lance deficiens: quare circularis debet esse dilectio, vt tu talione dilectionis respondeas. Patrati sceleris euidentia, clamoris gerens imaginem, humani generis naufragium tibi euidenter eloquitur. Vides enim qualiter homines originalis naturæ honestatem bestialibus illecebris inhonestent, humanitatis priuilegialē exuentes naturā, in

Conqueritur de humani generis luxuria innaturali,

bestias, morum degeneratione transmigrant; Veneris in consequentiâ affectus proprios consequentes, gulositatis vorticibus naufragantes, cupiditatis vaporibus æstuantes, alis superbiæ fictici js euolantes, inuidiæ morsibus indulgentes, adulationis hypocrisi alios deaurantes. His vitiorum morbis nemo medicinalibus instat remedijs; hunc scelerum torrentem nemo obice defensionis castigat: hos facinorum fluctus, nemo portus stabilitate refrænat. Virtutes etiam tantam hostilis conflictus ingruentiam sustinere non valentes, ad nos tantum defensionis asylum, & vitæ remedium confugiunt. Quoniam ergò res nostra communi degrassatione vexatur, & precibus melliens, tibi obedientiæ virtute præcipiens, & iubendo moneo, & monendo iubeo, quatenus omni excusationis sophismate relegato, ad nos matures accessum, vt mei mearumque Virginum assistente præsentiâ, abominationis filios à Sacramentali ecclesiæ nostræ communione seiungens, cum debita officij solennitate, seuerâ excommunicationis virgâ percutias.

Item de pluribus alijs sceleribus.

Genij præsentiam requirit.

Post hæc, illa epistolam sigillari signaculo consignatam, in quo nomen, imaginemque naturæ, peritia artificialis exsculpserat, legato tradidit delegandam. Tunc Hymenæus solenniori vultu lætitiæ gratiarum actiones epilogans, & legationem destinatam initians, suosque à sopore pigritiæ excitans consodales, iussit vt suis inuigilantes organicis instrumentis, à somno silentij eadem excitarent, & ad harmonici melodiomatis modulos inuitarent. Tunc illi quibusdam procemijs sua illicientes instrumenta, vocem deformiter vniformem, dissimilitudine similem, multiformi modulo picturabant.

Hymenæus comites itineris excitat.

Harmonia diuersorum instrumentorum musicalium.

Iam tuba terribili bellum clangore salutans,
Intonuit, cognati loquens præludia belli.
Mugitu simili similem signando tumultum.
Alia lædebat mendaci vulnere cornu,
Deuia vox huius, vox huius anormala nescit
Organicis patêre modis, artique fouere
Spernit, & effrænem miratur musica cantum.
Grataque vox citharæ serenans gratius istis
Mellitæ tribuit auri conuiuia vocis,
Quæ cantus varij faciem variando colorans,
Nunc lacrymas in voce parit, mentita dolorem.
Sic falsi risus, sonitu mendacia pingit,
Et lyra quæ semper cantu philomenat amœno,
Dulcius alliciens, oculisque procemia somni
Lectitat, & sepelit offensæ murmura mentis
Fistula, quæ noctu sollers vigil excubat, imò
Excubijs voce compensat damna soporis:
Auribus arrisit per quem fit cætera cordis
Saxea durities, mentisque liquescere duræ
Cogitur asperitas; propriumque fugare rigorem.
Hunc vocis cursum, tantumque volucris acumen
Obtusæ vocis tardabant tympana gressu.
Nec tamen omninò cantus fraudatur honore,

Verbere

Verbere ſi quis ea ſubtili verberet ictu,
Suſcitet atque manus tractu delibet amico,
Aëris exhauſti tractu ſociata profundo.
Cum dulci ſtrepitu ructabant organa ventum,
Diuiditur iuncta, diuiſaque iungitur horum
Diſpar comparitas cantus, concordia diſcors,
Imò diſsimilis ſimilis diſſenſio vocum.
Plebæo ſonitu mendicâ voce ſonabant,
Cymbala, quæ noſtris nunquam clamando perorant
Auribus, auditis hominum vix digna mereri.
Nullus erat maior, melior, vel gratior illo,
Quo concludebat prædictis cantibus vnus,
Dulcis Pentaſonæ cantus, veſtigia cuius,
Cuius adorabat vocem plebs æmula cantum.
Et quæ cum citharâ diſcordi diſputat ore,
Pſalterij condita fauo, mellita ſapore,
Inſonuit vox grata ferens munuſcula cantus.
Siſtra puellaris tactum poſcentia dextræ,
Linguæ fæmineæ, Martis bellique prophetæ,
Vocis inauditæ miracula voce canebant.

Reſumit natura ſuam querulosam locutionem.

IGitur Hymenæo myſticæ legationis myſterijs indulgente, natura ærumnoſæ conqueſtionis elegiacam orationem contexens, illorum recenſebat iniurias, quorum ingruente flagitio, ſuæ Reipublicæ maieſtas, profundi detrimenti abundantem ſenſerat læſionem. Inter quos, vnum præ cæteris accuratius ſtimulis reprehenſionis arguebat, qui præ alijs incurialius certabat dedecorare naturam. Virtutes omnes naturam venerantur. Cùm quæuis gratia nobilitatis blandiretur naturæ, cum ſuis muneribus amicaretur prudentia, cumque magnanimitas erigeret, largitas erudiret; tamen, quia vniuerſa maſſa modici fermenti aſperitate laborabat, vnius virtutis occidens, cæterarum virtutum orientem funditus nubilabat: Vnius probitatis eclypſis, cæterarum probitatum ſydera receſſu eclyptico mori cogebat. Cumque largitas ad ſuum alumnum iſta ſpectare videret conuitia, non audens defenſionis pallio eiuſdem vitia colorare, cum humili capitis demiſſione deciduâ, ad lacrymarum confugit remedia.

Natura conſolatur Largitatem & Prodigalitatem reprobat.

NAtura perpendens quid capitis demiſſio, quid lacrymarum figuraret emiſſio, ait: O Virgo, Largitatis inſigne elogium. cuius præſignij architectatione humana mens virtutum deſtinatur palatium per quam homines fauorabilis gratiæ præmia conſequentur: per quam ætatis aureæ antiquata ſæcula reuiuiſcunt; per quam homines ſe glutino amicitiæ præcordialis adſtringunt; æterna Vſia æternali ſuæ Noys oſculo Vſia, eſſentiã ſignificat, Noys Intellectũ. generando producens, mihi ſororem largita eſt vterinam. Non ſolum te mihi natiuę conſanguinitatis zona confibulat, verùm etiam, perdux amoris nexus concatenat. Vndè à meæ voluntatis examine, tuæ diſcretionis libra voluntatem tuam non patitur aberrare; tanta enim vnio conformitatis,

tis, imò, vnitas vnitionis fideli pace nostras mentes conciliat, vt non solum illa vnio simulatoria, vnitatis vestiatur imagine, verùm etiam vnitionis phantasiâ depositâ, ad identitatis aspiret essentiam. Quare, in neutram alicuius iniuria debacchatur, quæ non grassetur in alteram; neutri alicuius illecebra nouercatur, quæ non inimicetur & alteri. Quare, qui impudicæ patrationis clamante blasphemiâ, meæ dignitatis titulum effæminare laborat, iniuriosæ vexationis instantiâ, tuo honori derogare conatur. Ille etiam qui excedentis prodigalitatis effluxu naturæ donis abutitur, fortunæ muneribus damno nimiæ dilapidationis exuitur: Sic quoque prodigalitatis meretricata communitas, mentiendo, largitatis profitetur honorem; diuitiarumque torrens, paupertatis deriuatur in aridum; Sapientiæ splendor, fatuitatis deuiat in occasum: magnanimitatis rigor laxatur in temeritatis audaciam Quadam ergo admiratione fatigor, cur in damnatione illius, qui nos cæteris damnosius damnificare contendit, lacrymarum diluuium non valeas refrænare.

Largitatis & naturæ conuenientia.

Tunc Largitas, certiori remedio à regione vultus riuulum lacrymarum absentans, capitisque demissionem reuocans ad superna, ait: O, natiuorum omnium originale principium! O, rerum omnium speciale subsidium! O mundanæ regionis Regina! O suprema cælestis principis fidelis vicaria, quæ sub Imperatoris æterni authoritate, fidelem administrationem nullâ fermentatione corrumpis. Cui vniuersitas mundialis originis speciei exigentiâ obedire tenetur, prout intimæ cognitionis expressa parilitas exigit, me tibi aurea dilectionis catena connectit.

Naturæ laus.

Illi igitur qui suâ naturâ damno venundans, te insultu nimiæ rebellionis impugnat, mihi coëquatæ concussionis importunitate repugnat. Qui quamuis vmbratili credulitatis deceptus imagine, meis se credat commilitare comitijs, hominesque histrionali prodigalitatis figuratione decepti, in eo Largitatis odorent vestigia; tamen à nostræ amicationis beneficio longâ relegatione suspenditur. Sed, quia nostrum est erroneæ diuagationis anfractibus compati condolendo, in eius insensatæ voluntatis exhibitione pestiferâ, non valeo non moueri.

Aduentus Genij.

CVm inter has Virgines dragmaticæ collocutionis intercalaris celebraretur collatio, ecce Genius organicorum instrumentorũ applaudente lætitiâ, nouâ apparitionis resultatione comparuit. Cuius statura mediocritatis canone modificata decenter, nec de diminutione querebatur Apheresis, nec de superfluitatis prothesi tristabatur; cuius caput pruinosis canitiei crinibus inuestitum, hyemalis senij gerebat signaculum: facies tamen iuuenili expolita planitie, nullâ erat senectutis exaratione sulcata. Vestes verò opere sequente naturam, huius vel illius nescientes inopiã, videbantur nũc serenari hyacintho, nunc colore succendi coccineo; nunc bysso expressius candidari: In quibus, rerum imagines momentaneè viuentes, toties exspirabant, vt à nostræ cognitionis laberentur indagine. Ille verò calamum papyreæ fragilitatis nunquam à suæ inscriptionis ministerio feriantem manu ferebat in dexterâ; In sinistrâ verò, pellem nouaculæ demorsione pileorum cæsarie denudatam, in quâ styli obsequentis subsidio, imagines rerum ab umbrâ picturæ ad veritatem essentiæ transmigrantes, vitâ sui generis donabantur; quibus deletionis morte sopitis, nouæ natiuitatis ortu, aliæ reuocabantur ad vitam. Illic Helena, suo decore semidea, quæ mediante pulchritudine suâ; pulchritudo poterat nuncupari. Illic in Turno fulmen audaciæ, vigor regnat in Hercule. Illic in Campaneo gigantea ascendebat proceritas: In Vlysse vulpina vigebat calliditas. Illic Cato pudicæ sobrietatis nectare debriabatur mirabili. Plato ingenij splendore rutilabat sydereo. Illic stellata cauda Tulliani pauonis rutilabat. Illic Aristoteles sententias ænigmaticarum locutionum latibulis inuoluebat. post huius inscriptionis solennitatem, dexterę manui continuæ depictionis fatigatę laboribus, sinistra manus

Genij statura, species, & ornatus describitur.

nus

nus tanquam sorori fessæ subueniens, picturandi officium vsurpabat; dexterâ manu pugillaribus potitasquæ ab ortographiæ semitâ falsigraphiæ claudicatione recedens, rerum figuras, imò, figurarum laruas vmbratiles semiplenâ picturatione creabat. Illic Tersites turpitudinis pannositate vestitus, peritioris fabricæ solertiam postulabat. Illic Paris incæstuosæ cupidinis mollitie figurabatur. Illic Ennij versus à sententiarum venustate ieiunij artem metricam effræni transgrediebantur licentiâ. Illic Pacuuius nesciens narrationis modificare curriculum in retrogradâ serie sui tractatus locabat initium.

Quomodo Veritas comitabatur Genium.

His ergò picturæ solertijs Genio solenniter operam impendenti, Veritas tanquam Patri Filia verecundâ ancillatione obsequens assistebat, quæ non pruritu aphrodites promiscuo propagata, sed hoc solo naturæ natique geniali osculo fuerat deriuata, cum Ilem speculum formarum meditantem, æternalis salutauit idea, eam iconiæ interpretis interuentu vicario osculata. Huius in facie diuinæ pulchritudinis deitas legebatur, nostræ mortalitatis aspernata naturam. Vestes verò cælestis artificis dexteram eloquētes, indefessæ rutilationis splenditatibus inflammatæ, nullis poterant vetustatis tineis cancellari: quæ virgineo corpori tantâ fuerant connexione coniunctæ, vt nullâ exuitionis diæresis eas aliquando faceret virginali corpori pharisæas. Aliæ autem tanquam aduentitiæ naturæ, præcedentibus appendicijs, nunc oculis visus offerebant libamina, nunc oculorum sese figurabātur indagini. Ex opposito, veritati falsitas inimicans stabat attentior; cuius facies turpitudinis nubilata fuligine, nulla in se naturæ munera fatebatur, sed senectus faciem rugarum vallibus submittens, eam vniuersaliter implicās collegerat. Caput nec crinis vestimento videbatur indutum, nec pepli velamentum excusabat caluitiem, sed pannicu-

Veritatis pulchritudo sub typo puellæ describitur.

Falsitatis turpitudo.

lorum infinita pluralitas, quos filiorum pluralis infinitas ei texuerat vestimentum. Hæc autem, picturæ veritatis latenter insidians, quidquid illa conformiter informabat, ista informiter deformabat

Falsitas veritati semper insidiatur.

Quomodo natura occurrat Genio aduentanti.

Natura igitur suo gressui laxiores concedens habenas, solennem occursum solenniter exhibendo, oscula nullo illicitæ Veneris fermentata veneno, sed mystici significantia cupidinis amplexus, etiam mysticæ dilectionis concordiam figurantes, Genio exhibuit aduentanti.

Osculum castum.

Alloquitur Genius naturam.

Mutuâ gratulatione expletionis termino consummatâ, Genius induxit silentium, manu postulante silentia, consequenter verò in hanc locutionis formam suæ vocis monetauit materiam: O, natura! non sine internæ aspirationis afflatione diuinâ, à tuæ discretionis librâ istud imperiale processit edictū, vt omnes qui abusiuâ desuetudine, nostras leges aboletas reddere moliuntur, & in nostræ solennitatis feriâ feriantes, anathematis gladio feriantur. Et quia lex huius promulgationis legitimæ, legem iustitiæ non oppugnat, tuique librâ iudicij meæ discretionis sedet examini, tuæ edictionis regulam ocyus roborare maturo. Quamuis enim mens mea hominum vitiis angustiata deformibus, in infernum tristitæ peregrinans, lætitiæ nesciat paradisum, tamen in hoc amœnantis gaudij odorat primordia, quod te mecum videat ad debitæ vindictæ suspiria suspirare. Nec mirum, si nostrarum voluntatum vnione conformi, concordiæ reperio melodiam, cum vnius ideæ exemplaris notio nos in natiuum esse produxerit, vnius officialis administrationis conformet conditio: cum nostras mentes non superficiali dilectionis vinculo amor iungat hypocrita, sed interna animorum nostrorum latibula

Genius naturæ postulationē approbat.

latibula, casti amoris pudor inhabitet. Dum hoc verborum compendio Genius suæ orationis formaret excursum, suæ exclamationis quasi aurorâ nascente, tristitiæ tenebras paulisper abstractans, saluo suæ dignitatis honore, natura Genio gratiarum iura persoluit.

Hîc promulgat Genius excommunicationem prætaxatis.

TVnc Genius post vulgaris vestimenti depositionem Sacerdotalis indumenti ornamentis celebrioribus infulatus, sub hâc verborum imagine, prætaxatam excommunicationis seriem à penetralibus mentis forinsecus euocauit, hoc locutionis præcedente curriculo: Authoritate superessentialis Vsiæ, eiusque notionis æternæ, assensu cælestis militiæ, naturæ etiam, cæterarumque virtutum ministerio suffragante; à supernæ dilectionis osculo separetur, ingratitudinis exigente merito, à naturæ gratiâ degradetur, à naturalium rerum vniformi concilio segregetur, omnis qui aut legitimum Veneris obliquat incessum, aut gulositatis incurrit naufragium, aut ebrietatis sentit insomnium, aut auaritiæ sitiens experitur incendium, aut insolentis arrogantiæ vmbratile ascendit fastigium, aut præcordiale patitur liuoris exitium, aut adulationis amorem communicat fictitium. Qui autem à regulâ Veneris exceptionem facit anormalam, Veneris priuetur sigillo. Qui gulositatis mergitur in abysso, mendicitatis erubescentiâ castigetur. Qui ebrietatis lethæo flumine soporatur, perpetuatæ sitis vexetur incendijs. Ille in quo sitis incandescit habendi, perpetuatas egestates incurrat. Qui in præcipitio arrogantiæ exaltatus, spiritum elegationis eructat, in vallem deiectæ humilitatis ruinosè descendat. Qui alienæ felicitatis diuitias tineâ detractionis inuidendo demordet, primò se ibi hostem inueniat. Qui adulationis hypocrisi à diuitibus venatur munuscula; sophistici meriti fraudetur præmio.

Excommunicatio in diuersos criminosos latæ.

Pœnæ corporales isdem decernuntur.

Postquam Genius huius anathematis exterminio finem orationi concessit, huic imprecationi applaudens Virginum assistentia festino confirmationis verbo Genij roborauit edictum, lampadesque cereorum in manibus Virginum suis meridiantes luminibus, in terram cum quâdam aspernatione & demissione, extinctionis videbantur sopore deiectæ.

Conclusio operis.

HVius imaginariæ visionis subtracto speculo, me ab ecstasi excitatum in somno, prior mysticæ apparitionis dereliquit aspectus.

FINIS.

M.RI ALANI DE INSVLIS
ANTICLAVDIANVS.
SIVE,
DE OFFICIO
VIRI BONI, ET PERFECTI,
LIBRI NOVEM,

Recogniti, & variè illuſtrati

A R. D. CAROLO DE VISCH,

PRIORE DVNENSI, &c.

SS AD

AD LECTOREM.

EN tibi (Lector) Anticlaudianum exactâ diuersorum exemplarium collatione, castigatissimum, & Authori suo restitutum; cui illum subduxerat is, qui anno Domini 1611. eum Antuerpiæ in lucem protrusit, planè incultum, & confusum; sine vllâ capitum distinctione, sine Auctoris præfationibus (quarum loco & titulo, partem aliquam reposuit Summarij immediatè sequentis) imò, sine ipsius Authoris nomine, quod tamen exprimunt communiter omnes, qui Alani scripta recensent, præferuntque antiquiora M.S. exemplaria passim obuia. Sanè, in solâ Bibliothecâ Collegij Soc. IESV Louanij, duo reperi, magnæ antiquitatis, operis huius exemplaria, quorum alterum, Alani nomen expresse referebat. Tertium, in Bibliothecâ S. BERTINI, Audomaropoli, Authoris item nomine præsignitum. Quartum & Quintum, apud Clarissimum virum *Balthasarem Moretum*, Antuerpiæ. Ex his, vnum tantæ erat antiquitatis, vt Authoris etiam ætatem attingere, characterum forma persuaderet; Aliud (quod Alani quoque nomen exhibebat) nonnihil recentiori manu exaratum, attamen venerandæ etiam antiquitatis. Postrema hæc duo exemplaria usui meo concessa fuerunt, quorum limâ impressum exemplar poliendo, natiuo colori restitui. In primis namque, Summario verum titulum, postremamque eiusdem partem iniustè præcisam; Ad hæc, Authoris nomen, ac duas ipsius præfationes reposui: Insuper, & menda plurima, quibus totum opus obfuscabatur, sustuli. Et quanquam, ubi sensus permisit, plura hinc indè verba reliquerim à M. S S. discrepantia, imò etiam, integros quandoque versus; exactè tamen in margine inferiori, diuersitatem lectionis annotaui, hoc ordine: quando utrumque M. S. exemplar discordabat ab impresso, scripsi; M. S. V. ubi solum discordabat M. S. antiquissimum, posui: M. S. A. Ubi verò recentius; M. S. R. Denique, maioris illustrationis gratiâ, marginales ubique annotationes adiunxi. Porrò, opus est eruditum, raroque acumine præditum, nec non ad veram pietatem, aliasque virtutes Lectorum animis infvndendum aptissimum, & nihilominus, venusto lepôre vndique resperſum. Quod proindè tanti olim fecit

Venerabilis *Adamus de Basseyâ*, Canonicus Insulensis (Vir, suo tempore doctrinâ clarissimus, qui circa annum 1400. vixisse creditur) vt illud ipsum tersis & politis versibus in compendium redegerit, & hinc indè digressionibus moralibus doctissimis, diuersisque odis spiritualibus illustrauerit. Quod opus ipsemet indigitauit: *Ludus Adæ de Basseyâ, in Anticlaudianum M.ri Alani de Insulâ.* Extat M. S. Tornaci, in monasterio Sancti Martini, in duobus exemplaribus, quorum alterum aliquamdiu apud me habui; In cuius prologo ita loquitur Author: *Recreationis cuiusvis solatio indigens, pratum famosissimi quondam viri & gratiæ excellentis, Magistri Alani de Insulâ, adij, vt in eo colligerem flores odoriferos & prædulces, &c.*

Cæterum, cur Alanus Operi suo Anticlaudiani nomen imposuerit, rationem hanc adfert *Thomas Demsterus*, Historiâ Ecclesiasticâ gentis Scotorum, anno 1627. Bononiæ impressâ, quod ad imitationem Claudiani scriptum sit, non verò contra Claudianum. Quomodò (inquit) *Ennodius Ticinensis* Episcopus, dum imitari vult Claudiani Epigramma, Epigraphen suo Epigrammati fecit: *Adversus Claudianum de Mulabus.* Hæc ille. Author verò Summarij sequentis, censet vocari Anticlaudianum, ratione materiæ; quia; cum *Claudianus* in principio sui libri introducat vitia ad deformandum, seu peruertendum Rufinum: In principio huius libri introducuntur virtutes, ad formandum hominem beatum. Pro cuius rationis maiori luce, sciendum est, *Rufinum* (in quem *Claudianus* Poëta invectiuas suas scripsit, fuisse à Theodosio seniore, Imperatore Præfectum Provincijs aliquot orientalibus Imperij, pro tutelâ honorij & Arcadij filiorum; Verum, cum Regni cupiditate incensus; in Principes suos arma sumpsisset, ab his devictum, miserè perijsse. Itaque, *Claudianus* Tragædiam hanc descripturus, introducit furiam infernalem, in concilio Vitiorum graviter conquerentem de pace, & Regno virtutum, tempore Theodosij Imperatoris, incitatque omnia & singula vitia, ad pacis huius turbationem, & virtutum expulsionem: Id quod fieri posse iudicat, per *Rufinum.* Quem proindè diversa invadentes vitia, facilè expugnarunt, & per eum, gravem perturbationem in Imperio concitarunt. E contra, *Alanus* producit naturam in Concilio Virtutum conquerentem de humani generis depravatione, & Regno Vitiorum per vniversum orbem; decreto autem Concilij, ad Deum ablegatur Prudentia, sollici-

ſollicitatura creationem hominis perfecti, qui expugnatis vitijs, virtutes orbi reſtituat. Quæ, quomodò poſteà contigerint, pulcherrimè deſcribit *Alanus* noſter. Atque hinc patet, ratione materiæ, opus hoc eſſe verè contrarium Operi *Claudiani*, adeoque rectè vocari Anticlaudianum: Tametſi quo ad modum procedendi, aliqualiter etiam inter ſe conveniant. Interim (tu Lector candide) Libros hos ſi vel ſemel attentè Legere non pigeat, eorumdem elegantiam mox percipies, animumque tuum mirè oblectabis. Nam, vt rectè adnotarunt Baſileenſes (qui anno 1536. hos primò publicarunt) ſingulari feſtivitate lepôre, & elegantiâ præditi ſunt, non credibili doctrinâ, ordine, & brevitate complectentes humanas divinaſque res omnes, in quibus quivis homo occupari, meditarique debet, quaſque quemlibet ſcire, aut certè per omnia admirari, & ſuſpicere oportet.

Vale.

FR. CAROLVS DE VISCH,
Prior Dunenſis.

ANTICLAVDIANI,

SEV,

LIBRORVM DE OFFICIO

VIRI BONI ET PERFECTI,

SVMMARIVM;

Ex antiquo M.S. Codice desumptum.

In quo elucet insignis totius operis peritia.

QVIA *in hoc opere agitur de quatuor artificibus, Deo, Natura, Fortuna, Vitio; primi autem artificis, id est, Dei, quatuor sunt opera: opus in mente, opus in materia, opus in forma, opus in gubernatione; Naturæ verò, duo: vnum in pura natura consideratum, ab omni corruptione alienum, quale opus nec fuit ante peccatum: Aliud verò, varia corruptione priuatum; Fortunæ etiam duo: vnum prosperitatis, alterum aduersitatis; Vnum verò vitij, scilicet, deprauationis: Liber iste in quo de his agitur, non inconsequenter nouem distinctionibus completur. Priùs autem agitur in hoc opere de operibus naturæ, quàm de operibus Dei, quia per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspiciuntur. Secundò autem de opere diuino. Tertiò, de opere fortunæ. Quartò, de opere vitij. Initio autem primi libri, auctor more rectè scribentis, proponit, non tamen in ipsa propositione materiam, de qua tractaturus est, prælibat, ad insinuandum materiam ipsam quasi ineffabilem esse, & ad vitandam arrogantiam, ne si de ineffabilibus se tractaturum proponeret, arrogantiæ suspicionem ingereret. Secundò inuocat. Tertiò, inducit naturam deliberantem de tali homine procreando, qualis futurus esset homo, si in nullo errasset. Sed quia talis hominis perfectio non solùm in natura, verùm etiam in virtutibus consistit; introducitur virtutum concilium, cum quibus natura deliberat; vnaquæque autem secundùm proprium statum describitur Consequenter etiam describitur locus amœnissimus, floribus stellatus, arboribus consitus, fontis irriguo fecundatus. In cuius supercilio locata regia naturæ regio describitur, auro, argento, varijsque instincta lapidibus, multiplici hominum pictura refulgens. Ad hanc aulam virtutum conuocatur exercitus, sua vtitur consultatione natura, suam adhibet sententiam prudentia, ratio vtramque collaudat, naturæ parti magis assentiens. Consulit vt Prudentia delegetur in cælum, quæ naturæ virtutumque Deo vota præsentet: ad quarum preces Deus animam mundam demittat in terras, & eius animæ corporisque consortio,*

ſortio, mediante natura, virtutumque miniſterio, beatus homo procreetur in terris. Sed quia non ſubitanee his verbis aſſentit prudentia; ſuum conſilium annectit concordia, cuius conſilio illa ſatisfaciens, ſeptem ancillis ſuis imperat, vt talis ſibi fabricetur currus, quo celeriter poſſit ad cæleſtia deuehi, ſuamque legationem explere: cuius præceptum ſine mora ancillæ complere conantur. Vnde prima temonem excudit. Secunda axem inſtituit. Tertia temonem axemque gemmis & floribus inſcribit. Reliquæ quatuor, quatuor rotis fabricandis inuigilant. Curru igitur completo, Prudentia reſidente in curru, quinque equis, ratione auriga, quadriga in cælum deducitur. Aſcendenti autem prudentiæ, variæ rerum occurrunt naturæ. Intuetur enim quæ cauſæ nubium, quæ niuium, vel grandinum origo, quis ortus fulminum. Videt etiam dæmones diſcurrentes per aëra, qui tumore ſuperbiæ à cælo dilapſi, in caliginoſam huius aëris noctem, humanis inſidiantur profectibus. Speculatur etiam diuerſos ſui aſcenſus, varios planetarum anfractus. Ad vltimum in cælum deuehitur, vbi varias ſtellarum naturas intuetur. Sed cùm vltra non pateat ei aditus, cùm & ratio viam ignoret, & equi vltrà aſcendere non valeant, in ambiguo fluctuat Prudentia, quid actura ſit: ſed dum in hoc errat incerto, puellam videt ſtantem in ſupercilio cæli, cuius ducatu vſque ad empyreum cælum perduceretur, vni inſidens equo, ceteris cum auriga ratione in cælo relictis. Sed inter agendum aquas ſuper firmamentum ſitas miratur, nec eas fluxu labiles, vel in æthere ſuſpenſas, ſed potiùs cryſtallino rigore ſolidatas eſſe perpendit. In cælo verò empyreo collocata, ordines angelorum & opera conſiderat; miratur ſanctorum gloriam, beatam Virginem ſuper alios collocatam ibique humanam Chriſti regnare naturam. Sed nimio fulgore percuſſa, in lethargum delabitur, Dux eius patienti compatitur, ſuaque accerſita ſorore quadam ſuper cæleſti portione, ſororis interuentu Prudentiam liberat à languore. Tunc tres ſimul in cælum Trinitatis aſcendunt, Prudentiaque in præſentia Dei, naturæ virtutumque votum exponit. Deus verò earum petitioni aſſentiens, iuxta æternum mentis exemplar animam créat, creatam Prudentiæ commendat, monens vt eam cautè in terras deducat, ne eam maliuolentia alicuius planetæ ſæuientis corrumpat. Prudentia igitur cum hilaritate ad inferiora deſcendens, animam naturæ virtutumque manibus deponit. Natura corpus excudit. Concordia ſpiritum vnit. Ceteræ verò virtutes pro iure ſuo hominem creatum exornant. Nobilitas verò vltima, quia ex ſe nihil proprium habet, à matre fortuna quod largiatur exquirit. Inde ſumpta occaſione, habitatio, domus, habitus, & rota fortunæ deſcribitur. Ad matris igitur domum nobilitas perueniens, à matre petit, ne virtutum munera defraudans, ei ſe ſubtrahat, ſed dicta ſua cum alijs nouo naturæ operi conferat. Ad cuius petitionem fortuna iter arripiens, ad domum naturæ peruenit, ſuumque munus impendit. cui danti aſſiſtit ratio, ne fortuna, aliquo liuore ducta, aliquid fermenti interſerat. Completa igitur hominis illius perfectione, ad aures Alecto de hoc opere fama peruenit. Alecto exercitum colligit, cum quo in hominem illum eiuſque comites parat inſultum. Cum vitijs homo ille congreditur: ſed tandem vitijs ſubiugatis, homini illi victoria datur. Ex his liquet, quæ ſit

materia

materia huius auctoris in hoc opere. Est tamen materia duplex : vna historialis, alia mystica. Quod satis diligenti liquet lectori. Et quia circa materiam versatur intentio, per materiam intentionis comparatur notitia. Liber verò nulli philosophiæ speciei tenetur obnoxius, nunc ethicam tangens, nunc philosophicam delibans, nunc mathematicæ subtilitatem ascendens, nunc theologiæ profundum aggrediens. Causa verò suscepti operis, duplex : Vna per se considerata; altera collatiua. Sui enim causa auctor aggreditur hoc opus, vt suum exerceat ingenium; & aliorum, vt desudet profectibus eorum. Finis verò vtilitas est, humanæ naturæ cognitio. Per hunc enim librum cognoscit homo quid ex Deo habeat, quid à natura ministrante accipiat, quid à fortuna suscipiat, quid à vitio contrahat. Libri hæc est inscriptio : Incipit Anticlaudianus Alani, de Anti-Rufino. *In hâc inscriptione, & Author operis exprimitur, cum dicitur,* Alani : *& opus Authoris, cum annectitur,* Anticlaudianus. *dicitur autem Liber iste Anticlaudianus, ratione materiæ, quià materia huius libri contraria est principio materiæ Claudiani. Cum etenim in principio sui libri Claudianus introducat vitia ad peruertendum Rufinum, in principio huius operis introducuntur virtutes, ad formandum hominem beatum. Vndè, & homo ille de quo agitur in hoc libro, vocatur Anti-Rufinus, quasi contrarius Rufino.*

FINIS.

PRÆ-

PRÆFATIO
IPSIVS AVTHORIS.

CVM fulminis impetus vires suas expendere dedignetur in virgulas, verum audaces provectarum arborum expugnet excessus; imperiosa venti rabies iras non expendat in calamum, verum in altissimarum supercilia rerum vesani flatus invectiones excitet furiosas; penuriosam operis mei humilitatem invidiæ flamma non fulminet: mei libelli depressam pauperiem detractionis flatus non deprimat; ubi potius miseriæ naufragium, misericordiæ portum expostulat, quam felicitas livoris exposcat aculeum. In quo Lector non latratu corrixationis insaniens, verum limâ correctionis emendans, circumcidat superfluum, compleat diminutum; quatenus illimatum revertatur ad limam, impolitum reducatur ad fabricam, inartificiosum suo referatur Artifici, malè tortum propriæ reddatur incudi. Et quamvis artificij enormitas imperitiam accuset Artificis, ac in adulterino opere, imperitiæ vestigium manus relinquat opificis, opus tamen, sui veniam deprecatur erroris, cum tenuis rationis igniculus multis ignorantiæ nubiletur erroribus, humani ingenij scintilla, multas erroris evanescat in nebulas. Quarè, ad hoc opus non nauseantis animi fastidio ductus, non indignationis tumore percussus, sed delectatione novitatis illectus, Lector accedat. Quamvis enim Liber vernantis eloquij purpuramento non floreat, & fulgurantis sententiæ sijdere non clarescat, tamen in fragilis calami tenuitate, mellis poterit suavitas inveniri, & arescentis rivuli modicitate, sitis ariditas temperari. In hoc etiam nullâ vilitate plebescat, nullos reprehensionis morsus sustineat, quasi modernorum redoleat ruditatem, sed ingenij præferatur flos, & diligentiæ præ efferatur dignitas; cum pigmæa humilitas excessui superposita giganteo, altitudine gigantem præveniat; & rivus à fonte scaturiens, in torrentem multiplicatus excrescat: Hoc igitur opus fastidire non audeant, qui adhuc vagientes in cunis inferioris disciplinæ, nutricum lactantur vberibus. Huic operi derogare non tentent, qui altioris scientiæ militiam spondent. Huic operi abrogare non præsumant, qui cælum Philosophiæ vertice pulsant. In hoc etenim opere, litteralis sensus suavitas, puerilem demulcebit auditum; moralis instructio proficientem imbuet sensum: acutior allegoriæ subtilitas perficientem acuet intellectum. Ab huius ergo operis arceantur ingressu, qui solis sensuum speculis dediti, rationis non aurigantur incessu; qui solam sensualitatis assequentes imaginem, rationis non ap-

 petunt

petunt veritatem: ne ſanctum canibus proſtitutum ſordeſcat, ne porcorum pedibus conculcata margarita depereat; aut derogetur ſecretis, ſi eorum Maieſtas divulgetur indignis.

Quoniam igitur in hoc opere (*a*) reſultat gratioſe Syntaxeos regula, dialecticæ lepos, maxima oratoriæ theſeos, communis ſemita Arithmeticæ, Matheſeos paradoxa, Muſicæ melos, Axioma Geometriæ, Grammaticæ theorema, Aſtronomicæ hebdomadis excellentia, Theophaniæ cæleſtis emblema: (*b*) infruniti homines in hoc opus ſenſus proprios non impingant, qui vltrà metas ſenſuum, rationis non extendant curriculum: qui iuxta imaginationis ſomnia, aut recordantur viſa, aut figmentorum Artifices, commentantur incognita. Sed hi, qui ſuæ rationis materiale in turpibus imaginibus non permittunt quieſcere, ſed ad intuitum ſuper cæleſtium formarum audent attollere, mei operis ingrediantur anguſtias, certa diſcretionis librâ penſantes quod ſit dignum in aures publicas promulgari, vel ſilentio penitus ſepeliri. Sicut enim quorundam gregarios detractionis aſſultus non timeo, ſic favorabilem commendationis auram ab alijs non expecto. Non enim timor ſuperbiæ intus erectuans, vt exiret in publicum, me huius operis coëgit ad fabricam, vel fauor popularis applauſus inſolentem invitavit ad operam; ſed ne meus ſermo contraheret de curæ raritate rubiginem, Aliorumque profectibus labore mei ſtudij deſudarem.

FINIS.

(*a*) *Exemplar impreſſum Baſileæ anno 1536. Typis Henrici Petri, ſequentia ſic legit:* In hoc opere reſultat Grammaticæ Syntaxeos regula, Dialecticæ lexeos maxima, Oratoris Theſeos communis ſententia, Arithmeticæ Matheſeos Paradoxa, Muſici melos Axioma, Geometrici Grammatis Theorema, Aſtrologici dogmatis excellentia, Theologiæ cæleſtis Emblema.

(*b*) *Idem exemplar habet:* Imperiti homines.

Præfatio alia, ipſius etiam Authoris.

(*a*) AVthoris mendico ſtylum, Phaleraſque Poëtæ,
Ne mea ſegnitiæ Clio deiecta ſeneſcat:
Ne jaceat calamus, ſcabrâ rubigine torpens.
Scribendi nouitate vetus iuueneſcere charta
Gaudet, & antiquas cupiens exire latebras,
Ridet, & in tenui laſciuit arundine muſa.
Fonte tuo ſic Phæbe tuum perfunde Poëtam,
Vt compluta tuo mens arida flumine, germen
Donet, & in fructum concludat germinis vſum.

(a) *Aliud exemplar habet,* Actoris.

ANTI-

ANTICLAVDIANI
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

VT (a) sibi iuncta magis naturæ dona resultent,
Et proprium donet donis mixtura pauorem,
Sollers naturæ studium, quæ singula sparsim
Munera contulerat alijs, concludit in vnum;
Cudit opus, per quod operi concluditur omni.
Pristina sic operum peccata repensat in vno,
Vt quod deliquit alias, compenset in isto.
Supplicat huic operi, famulans opus omne decoris;
Et tanta cupiens vestiri dote fauoris,
Incudis deposcit opem; sed fessa laborat
Incus, quæ tantos vires expendit in vsus.
Vltra sese posse studet natura, suumque
Supra semetitur opus, sic vincere fertur
Artifices alios, quòd se superare fatetur.
Nec subitos animi motus perpessa, repentè
Currit ad hæc opera; sed ad hæc deliberat, vtrùm
Possit, & ad libram rationis singula pensat.
Protinus ergo suas vocat in sua vota sorores,
A quibus emeriti descendat tramite recto
Regula consilij, mentisque coërceat æstum.
Vt sic freta suæ scalpro rationis, in ipsos
Effectus operum mentis deducat Ideas,
Aut lima meliore diu concepta recidat.
Ergo consilij non aspernata rigorem,
Concilium cæleste vocat. peregrinat ab alto
Militiæ cælestis honor, terramque serenat
Luce sua, dignatus humum vestire beatis
Gressibus, & nostri tolerans fastidia mundi.
A splendore suo descendit regia cæli,
Dum lumen proprium terræ concedit ad horam.
Iam noua miratur tellus vestigia, ferre
Gaudet onus, sed vis oneris pensatur honore.

Natura sui corruptionem in hominibus perpendens optat creari hominem omnino perfectum.

Natura conuocat virtutes.

Processus virtutum in domum naturæ.

CAPVT II.

Pacis alumna mouet primos concordia gressus,
Et pleno cuncta perfundens copia cornu,
Et fauor, & multo perfusa fauore iuuentus,
Et risus nostræ proscribens nubila mentis,
Et pudor, & certo contenta modestia fine,
Et ratio mensura boni, quam semper adhærens
Felici gressu felix comitatur honestas,
Et decus, & cuncta trutinans prudentia libra,
Et pietas, & vera fides, quæ fraudis in vmbra

Concilium virtutum.

Prudentiæ trutinâ omnia trutinantur.

(a) *M. S. antiquum, habet*, tibi.

Nobis hypocritam mentiri neſcit amorem:
Et virtus quæ ſpargit opes, quæ munera fundit,
Quam penes ignorat ignauam gaza quietem,
Nec dormire poteſt theſauri maſſa ſepulti,
Sed mutat varios totiens peregrina magiſtros.
Vltima nobilitas, & formæ laude ſecunda
A longè ſequitur harum veſtigia; quamuis
Neſcio quid præſigne gerat, tamen huius ad vnguem
Non poterat reliquis facies æquare decorem:
Munere fortunæ melior; ſed parciùs ipſa
Gratia naturæ dotes effundit in illam.
Hæc Superum ſoboles greſſus maturat in arcem
Naturæ, proprioque domum chorus afflat honore.

C A P. III.

Eſt locus à noſtro ſecretus climate, tractu
Longo, noſtrorum ridens fermenta locorum:
Iſte poteſt ſolus quicquid loca cetera poſſunt.
De loco in quo ſita erat domus naturæ. Quod minus in reliquis, meliùs ſuppletur in vno,
Quid prælarga manus naturæ poſſit, & in quo
Gratiùs effundat dotes, exponit in iſto:
In quo pubeſcens tenera lanugine florum
Sideribus ſtellata ſuis, ſuccenſa roſarum
Murice, terra nouum contendit pingere cælum.
Non ibi naſcentis exſpirat gratia floris,
Naſcendo moriens. nec enim roſa manè puella
Veſpere languet anus; ſed vultu ſemper eodem,
Gaudens æterni iuueneſcit munere veris.
Hunc florem non vrit hiems, non decoquit æſtas,
Non ibi bacchantis Boreæ furit ira; nec illic
Fulminat aura Noti, nec ſpicula grandinis inſtant.
Quicquid depaſcit oculos, vel inebriat aures,
Seducit guſtus, nares ſuſpendit odore,
Demulcet tactum, retinet locus iſte locorum:
Iſte parit nullo vexatus vomere, quicquid
Militat aduersùm morbos, noſtramque renodat
Inſtantis morbi proſcripta peſte ſalutem.
Non rerum vulgus, verum miracula gignens
Sponte, nec externo tellus adiuta colono,
Naturæ contenta manu, Zephyrique fauore
Parturit, & tanta natorum prole ſuperbit.
Deſcriptio ſylvæ, in qua erat domus naturæ. Fore nouo gaudens, folio crinita virenti,
Non demorſa ſitu, non iram paſſa ſecuris,
Non deiecta ſolo, ſparſis non deuia ramis,
Ambit ſilua locum, muri mentita figuram.
Non florum prædatur opes, foliique capillum
Tondet hiems, teneram florum depaſta iuuentam;
Exilium patitur arbor, quæcumque tributum
Germinis & fructus naturæ ſoluere neſcit.
Cuius mercari fructu meliore fauorem
Contendens, aliasque ſuo præcellere dono
Quælibet

Quælibet & semper de partu cogitat arbor.
Syrenes nemorum, cytharistæ veris, in illum
Conuenere locum, mellitaque carmina sparsim
Commentantur aues, dum gutturis organa pulsant.
Pingunt ore lyram, dum cantus imbibit istos
Auditus, dulces offert sonus auribus escas.
In medio lacrymatur humus, fletuque beato
Producens lacrymas, fontem sudore perenni
Parturit, & dulces potus singultat aquarum.
Exuit ingenitas fæces argenteus amnis,
Ad puri remeans elementi iura, nitore
Fulgurat in proprio peregrina fæce solutus:
Prægnantis gremium telluris inebriat iste
Potus, & ad partus inuitat vota parentis.
Arboribus similes tellus non inuida potus
Donat, & affectum pariendi suggerit illis.

Descriptio fontis qui ibidem erat.

CAP. IV.

IN medio nemoris euadit in aëra montis
Ardua planities & nubibus oscula donat.
Hic domus erigitur naturæ, si tamen isto
Nomine censeri fas sit, cum numine possit
Sidereas superare domos, Superumque penates,
Nec sibi dignetur conferre palatia regum,
A nostris laribus excepta beatior aula.
Aëra metitur altis suspensa columnis:
Sidere gemmarum præfulgurat, ardet in auro:
Nec minùs argenti proprio donatur honore:
Non ibi materies quæ sit demissior istis
Iura tenet, propriaque potest plebescere forma.
Hic hominum mores picturæ gratia scribit,
Sic operi proprio scriptura fideliter hæret,
Vt res picta minùs à vero deuiet esse.
O noua picturæ miracula, transit ad esse
Quod nihil esse potest! picturaque simia veri,
Arte noua ludens, in res vmbracula rerum
Vertit, & in verum mendacia singula mutat.
Sic logicæ vires artis subtiliter huius
Argumenta premunt, logicæque sophismata vincunt.
Hæc probat, ista facit; hæc disputat, impetrat ista
Omne quod esse potest: sic vtraque vera videri
Falsa cupit; sed ad hæc pictura fideliùs instat.
Illic arma parat logico, logicæque palæstram
Pingit Aristoteles: sed eo diuiniùs ipsa
Somniat arcana rerum, cælique profunda
Mente Plato, sensumque Dei perquirere tentat.
More suo Seneca mores ratione monetat,
Optimus excultor morum, mentisque colonus.
Diuitiis ingenii vena Ptolomæus inundans,
Deuectus superas curru rationis in arces,
Colligit astrorum numeros, loca, tempora, cursus.

Domus naturæ in monte sita.

Pictura domus.

Pictura imitatur logicam.

Aristoteles.

Plato

Seneca.

Ptolomæus

Verbi

Verbi pauperiem redimit ſplendore colorum
Tullius. Tullius, & dictis ornatus fulgura donat.
Virgilius. Virgilij muſa mendacia multa colorat,
Et facie veri contexit pallia falſo.
Hic vigor & ſenſus æquali munera lance
Penſant. Alciden vigor armat, ſenſus Vlyſſem.
Ne mentem fermentet opum conuictus, abundè
Fundit (a) *opem virtus*, & munera cogit abire.
Turnus. Militat inſtantis feruens audacia Turni
Enſe tonans, ignara metus, & prodiga vitæ,
Hippolytique pudor Veneris ſubductus habenis,
Gaudet & (b) excepto luget Cytheræa pudore.

CAP. V.

HAs ſpecies rerumque tropos, & ſomnia veri,
Regia picta tenet, tanto feſtiua decore.
Sed minus in vultu geſtans inſigne (c) pudoris,
Poſtremos ſubtriſtis habet pictura penates.
Vel luſiſſe parum, vel ſaltem ſomnia paſſam
Credas, vel tenues iræ ſenſiſſe procellas:
Vel magis oblitam facti præſentis in illa
Naturam peccaſſe putes; delira videtur
Picturæ facies meliorem poſcere formam.
Sed neque gemmarum radius ſplendore dieſcens,
Nec nitor argenti, nec fulgure gratius aurum,
Excuſare poteſt picturæ crimen adultum,
Quin pictura ſuo languens palleſcat in auro.
Illic pannoſo plebeſcit carmine noſter
Ennius, & Priami fortunas intonat; illic
Meuius in cælos audens os ponere mutum,
Meuius Geſta ducis Macedum tenebroſi carminis vmbra
Pingere dum tentat, in primo limine feſſus
Hæret, & ignauam queritur torpeſcere muſam.
Illic præcipiti Nero fulmine concutit orbem,
Neronis crudelitas. Indulgens ſceleri, cogit plus velle furorem,
Quàm furor ipſe velit. quicquid diſtillat ab illo
Nequitiæ, totum ſeſe partitur in orbem.
Illic diues eget, ſitit aurum totus in auro
Midas, nec metas animo concedit habendi.
Militis excedit legem, plus milite miles
Aiax, militiæque modus decurrit in iram.
Aiax. Fractus amore Paris, Veneris decoctus in igne,
Paris, Militat in Venere, dum militis exuit actus:
Damnoſè compenſat in hac, quod perdit in armis.
In Davo propriam miratur noctua formam,
Davus, Et vultus peccata ſui ſolatur in illo.
Ergo naturæ quicquid munuſcula (d) pleni
(e) Pectoris, aut eius modicam ſubterfugit artem.
Inſcriptum thalamis picturæ (f) gratia monſtrat.

Singula

(a) M. S. opes Titus. (b) M. S. habent: exceptum luget Cytheræa pudorem. (c) Vtrumque M. S. decoris. (d) Vtrumque M. S. plene. (e) Non capit. (f) M. S. fabula.

Singula decernens ſenſu natura profundo,
Sedibus his ſua iura tenet, legesque figurat
Prouida, quas toto ſparſim promulgat in orbe:
Scrutatur rerum cauſas, & ſemina mundi:
Quis chaos antiquum vultu meliore redemit,
Dum formæ melioris opem vultuſque decorem
Quæreret, atque ſuum lugeret ſylua tumultum:
Quis fidei nexu ciuilia bella refrenans, *Elementorũ concordia.*
Et fratrum rixas, elementis oſcula pacis
Indidit, & numeri nodo meliore ligauit.
Terrarum motus, mugitum fulminis, iras
Oceani, ventorum prœlia mente fideli
Conſpicit, & certa ſollers indagine claudit
Temporis excurſus; cur contriſtata pruinis
Luget hiems *(a)* canis, ridet ver: æſtuat æſtas,
Effluit autumnus rerum torrente profundo:
Vel cur terra ſedet, fluit amnis, profluit aër,
Flamma volat, reliquiſque fidem non inuida ſeruat:
Non audens violare, fidem, cur fœdera terris
Labilis vnda tenet, certo contenta meatu.

CAP. VI.

POſtquam cæleſtis aurata ſedilia cœtus
Impleuit, tantaque nitens deitate refulſit
Ipſa domus, tanti lucem mirata diei:
Concilij ſtetit in medio natura, parumper
In terram demiſſa caput, concepta ſeueris
Vultibus exponens, extraque ſilentia dictans.
Suſpendens animos voces exiuit in iſtas: *Natura loquitur & deprauatos hominum mores deplorat.*
Sæpe, diu, multùm ſollerti mente retracto
Singula, quæ noſtræ pinxit ſollertia dextræ:
Sed nihil inuenio quod in omni parte beatè
Viuat, quin multas nobis deferre querelas
Poſſit, ſi noſtram velit accuſare Mineruam.
Sed noſtras erraſſe manus quia pœnitet, error
Haud nocet, & noſtros denigrat parciùs actus.
Nec tamen hærentes maculas abſtergere poſſum,
Quas habitus firmi præſcriptio longa tuetur.
Nam medicina ſilet, *(b)* vi morbi cauſa ſeneſcit:
Nec morbi veteres molimina tarda requirunt.
Vnica coniecto tantæ ſolatia peſtis,
Quæ tamen effectu deſcribere nolo, priuſquam
Norma iudicij veſtri mens noſtra probetur.
Hoc in mente diu ſcriptum mihi ſedit, vt omnes
Et ſimul inſtanter, cautè, ſollerter, ad vnum
Deſudemus opus: in quo tot munera fundat
Quælibet, vt poſt has dotes videatur egere,
Noſtrorum crimen operum redimatur in vno,
Vnius probitas multorum crimina penſet,
Vnaque quàm plures exterminet vnda lituras.

Non

(a) *Vtrumq.* M. S. cana. *(b)* M. S. vbi morbi cauſa ſeneſcit.

Hominis perfecti conditio.

Non terræ fæcem redolens, non materialis;
Sed diuinus homo, nostro molimine terras
Incolat, & nostris donet solatia damnis.
Insideat cælis animo, sed corpore terris:
In terris humanus erit, diuinus in astris:
Sic homo, sicque Deus fiet, sic factus vterque
Quòd neuter; mediaque via tutissimus ibit.
In quo nostra manus & munera nostra loquantur.
Sit speculum nobis, vt nos speculemur in illo;
Quæ sit nostra fides, quæ nostra potentia, virtus
Quæ sit, & in quantum melius procedere possit.
Si labor accusat nostros in munere tanto
Defectus, (a) onerique manus succumbere nostras
Hoc decus excusat, soluens obiecta laboris.

Affectus supplet, quod non potest natura.

Si natura negat, animi succurrere robur
Debet, & affectus effectu claudere nostro.
Nam quod nulla valet per se, supplebit in vnum
Coniurata manus: vt quæ non singula prosunt,
Multa iuuent collecta simul. nam plurimus amnem
Riuulus excrescens gignit, scintillaque flammam
Multa parit, multusque lapis concludit aceruum.
(b) Heu pudeat nostra terris decreta silere,
Quòd nostri languescit amor, quòd fama tepescens
Torpet, & à toto viles proscribimur orbe;
Quòd laxas mundo sceleris concedit habenas
Tesiphone, nostraque sibi de gente triumphant
Gaudet, & à nostro fugit gaudia luctu.
Vincimur, & victas pedibus submittit Erinnys,
Et grauibus nostra castigat colla catenis.

CAP. VII.

Sic natura suo mentem sermone figurans,
Fine dato verbis orantis fine perorat.
Gaudet & assentit naturæ curia, votum
Laudat, & à voto non distant vota sororum.

Prudentiæ pulchritudo.

Surgit ad hæc placidi vultus, gestusque modesti
(a) Circum scripta modis prudentia, colla pererrat
Aurea cæsaries, sed acus mediata refrenat
Litigium crinis, & regula pectinis instat.
Ordo supercilij iusto libramine ductus,
Nec nimis exhaustus, nec multa nube pilorum
Luxurians, sese geminos exemplat in arcus.
Luminis astra iubar, frons lilia, balsama naris,
Dens ebur, osque rosam, parit, offert, reddit, adæquat:
Spirat in ore color viuus, nec candor adulter
Turpiter effingit tanti phantasma decoris.
Siderium vultus castigauere ruborem
Lilia nupta rosis; & ne palloris obumbrent
Nubila candorem, defendit flamma ruboris,

Clarior

(a) M. S. hominumque. (b) M. S. *duos hic interponunt versus sequentes.*
Heu pudeat nostrum toties errasse laborem,
Et toties fructum malè respondisse latori.

Clarior argento, fuluo conſpectior auro,
Lucidior glacie, cryſtallo gratior omni.
Menti planities roſeo non derogat ori.
Non male colla ſedent, humeris non inſidet alta
Ceruix, at ſpatio ſurgit diſtincta modeſto.
Poma mamillarum modico ſuſpenſa tumore,
Nulla mollitie dependent fracta, ſed ipſa
Duritie proprij deſcribunt ſigna pudoris.
Explicat explicito tractu iunctura lacertos,
Amplexusque ſuos depoſcere brachia credas.
Imaque conſiliat ſummis, extremaque primis
Conuallis laterum, modulo ſubmiſſa decenti.
Cetera quis neſcit meliora latere ſub iſtis,
Quorum ſola gerunt placid præludia vultus?
Canone ſub certo dimenſio nulla retardat
Corporis excurſum, vel certo fine refrenat.
Nunc magis euadens cæleſtia vertice pulſat,
Nunc oculos fruſtrans cæleſtibus inſidet, ad nos
Nunc redit, & noſtra ſeſe caſtigat habena.
Veſtis erat filo tenui contexa, colorem
Non mentita ſuum, nulloque ſophiſmate viſum
Decipit, immo rubor natiuus inebriat illam:
Non ibi materies formæ ſuffragia quærit,
Nec formæ peccata ſibi velamina quærunt:
Materiæ neutra ſuccumbit, neutra ſorori
Cedit, & ex æquo certant, vtra vincere poſſit.
Somniat hîc rerum ſpecies pictura reſultans,
Quas tamen ex parte iubet exſpirare vetuſtas:
Et formæ veteris veſtigia pauca ſuperſunt.
Sed tamen in partes veſtem diſſibulat iſtam
In variis ſciſſura locis, lugere videtur
Veſtis, & illata ſibimet conuitia flere.
Dextra manus librat trutinam, qua ſingula penſat
In numero, forma, menſura, pondere, cauſa.
His ornata modis, iſto feſtiua paratu
Verba parat ſollers prudentia: cuius ab ore
Curia dependet, currunt inſtanter ad illam
Viſus & auditus, ſed voto diſpare certant.
Viſus vt in ſpecie tanta conuiuia quærat,
Auditusque fauos verborum ſugat ab ore.
His igitur verbis mentem prudentia pingit,
Dum tenet intentas attentio tanta ſorores.

Prudentiæ veſtimenta.

Prudentia trutinam in manu gerit.

CAP. VIII.

NIl niſi diuinum ſapit hæc ſententia, tanti
Prouida conſilij, quæ ſic rationis in igne
Decoquitur, quòd nulla manent veſtigia fæcis,
Non fluidum redolet animum, non mentis obeſæ
Segnitiem loquitur, ſubitis non motibus inſtat,
A ſummis exſputa labris; ſed mentis ab alto
Prominet, & noſtris offert medicamina morbis.

Prudentia orationem naturæ approbat.

Trans hominem mens ista sapit, condita sapore
Diuinæ mentis, de cuius fonte profundo
Riuulus emanat, animi discretio vestri.
Non igitur iacet exanimis, non indiga recti,
Non rationis inops, non mens effrenis oberrat,
Non agitur casu, tanto suffulta patrono.
Quæ tantam mentem detractio mordeat? aut quis
Vrgeat inuidiæ stimulus? quis nubila liuor
Misceat? aut odium? cum limes regius illam
Dirigat, & recto producat calle viantem?
Ne vestræ faciat conceptio mentis abortum,
Ne res tanta ruat, ne lux moriatur in vmbra:
Sed magis exposita profulguret. exeat istud
In commune bonum, meliùs sub luce patebit.
Namque bonum quod sæpe latet, splendore minori
Degenerat, lucetque magis si luce fruatur.
Sic flos in fructus, in flumen riuus inundans
Ibit, & in messem pinguis procedet arista.
Quid melius sperare potest? quid maius? & vltra
Quid poterit velle conceptus mentis honestæ?
Si bonus est, huc vsque licet, defigat in isto
Gressus proposito, nec longiùs ire laboret.
Sed tamen hoc superet quod menten concutit, obstat
Proposito, vexat animum, concepta retardat.
Quod tanti vires operis, tot pondera rerum
Tantum nescit opus, operas suspirat ad istas
Nostra manus, quæ sic hominem conducit ad esse.
Quod non perducit, facit hunc, nec perficit ipsum.
Semper ad esse mouet, sed numquam promouet illum.
(a) Eius ad esse valet, nec ad eius præualet ortum.
Dispar natura, dispar substantia, forma
Discors, esse duplex, hominis concurrit ad esse.
Vna sapit terras, cælum sapit altera, cælis
Insidet hæc, illa terris, mortique tributum
Cogitur ista dare, mortis lex excipit illam.
Hæc manet, illa *(b)* fluit; hæc durat, deperit illa:
Essendi nomen gerit hæc, gerit altera numen.
Corpus habet terras, cælestia spiritus: ergo
Terram terra tenet, retinent cælestia cæli.
Incudem nostram corpus mortale fatetur.
Artifices nostros, & nostram postulat artem:
Artifices alios animæ natale requirit.
Artificis melioris opem cælestis origo
Postulat, & nostram fugit eius forma monetam,
Diuinique loquens operis miracula, nostrum
Spernit opus, ridens artis vulgaria nostræ.

Animæ & corporis dispar natura.

CAPVT IX.

QValiter ex nihilo, sine forma, semine, causa,
Materia, motu, sensu, ductore, magistro,
Ingenitum,

(a) M. S. Semper. (b) M. S. fugit.

Ingenitum, simplex, animabile, mobile, purum,
Prodeat exterius, nullo mediante patrono:
Sola Dei nouit prudentia, cuius ab alto
Pectore procedit quicquid procedit in esse.
Hic elementa silent, languescunt semina rerum,
Sidus hebet, natura iacet, virtusque planetæ
Deficit, & propria miratur iura silere.
Ergo cùm nostra genituram regula talem
Nesciat, & tantam stupeat (a) pictura figuram,
Occasumque manus talem patiatur ad ortum;
Non video, non concupio, non iudico memet
Scire modos, causas, rationes, semina, formas,
Instrumenta, quibus nostra mediante Minerua
Ortus cælestis animæ ducatur ad ortum.
Ergo consilij super his libramina ferre
Nescio, non valeo, dubito, desisto, retardor,
Consilio, ratione, fide, mea causa iacebit
Orphana, nec certo claudetur fine voluntas,
Singula ni ratio trutina meliore repenset.
Quam penes obscurum fluitans, mutabile, cassum,
Ignotum, mendax, nihil est, cui singula lucent,
Cuncta patent, dubiumque nihil, non alta videntur
Astra, nec obscurus aër, pelagusque profundum.
Sol animi, mentis oculus, lumenque viantis
Proscripti patriâ, mortis solamen, origo
Iustitiæ, virtutum regula, linea recti,
Subducat dubia certis, mendacia veris,
In certo figat animum, dubiumque recidat,
Erroris tergat tenebras, verique serenet
Luce diem mentis, & falsi nubila pellat.
Menti concussæ dubiorum fluctibus, aura
Gratior applaudat rationis, flamine leni
Concilians æstus animi, fluctusque retardans.
Segnitiemque meam non tanti massa laboris
Accusare potest. non tanta victa labore
Cedo, nec ignauæ mendico quietis asylum.
Aggrediar quicquid ratio dictauerit, immo
Iusserit, atque nihil de contingentibus ipsa
Transgrediar, finem proprium pro posse secuta.
Sed quia principia nullo concludere fine,
Vel dare principijs fines aliunde profectos,
Vt primo medium, medio non consonet imum,
Censetur turpe, fluitans, mutabile, stultum;
Cedere principijs malo, quam cedere fini.

Prudentia humana non capit ea quæ Dei sunt.

Ratio mentis oculus.

Prudentia cedit ratione.

CAP. X.

SIc ait, & tanto dubiorum turbine tota
Curia concutitur, turbataque turba sororum
Fluctuat in dubijs, alta cum voce fluentes
Suspendens animos, & murmura sola pererrans:

(a) M. S. Natura.

Qualiter aura fremit, fluit aër, fluctuat vnda,
Quam primo Zephyrus cum planat flamine leni,
Si maris excutiat Borealis turbo soporem,
Vel maris instantes cogat vigilare procellas:
Sic animi fluitant, & mentes mentibus instant,
Quas natura priùs leni perflauerat aura,
Perflat maiori flatu prudentia mentes:

Ratio loquitur.

Erigitur ratio, poscitque silentia nutu,
Voce, manu, facie; pacis tranquilla meretur
Vultus, & ad nutum morientia murmura nutant

Eius descriptio.

Virginis in facie; prudentia plurima vultu
Paret, & expressi sequitur vestigia vultus.
Suntque relatiuæ facies: gerit altera formam
Alterius, seseque sibi conformat in illa.
Vna sibi facies faciem præsentat vtramque:
Vultus diuersi, facies diuersa duarum;
Non aduersa tamen, quales decet esse sororum,
Par facies, habitusque pares, par gestus in illis,
Par modus atque decor, sed dispar vultus in annis.

Ratio senior prudentia.

Nam (a) potior ratio, senij vexilla gerebat,
Plenior ætate, plenis maturior annis.
Dextra manus speculi triplicis flammata nitore
Splendet, & in triplici speculo triplicata resultat
Vitrea mollities, quæ tactus abdicat omnem

Tribus speculis se speculatur.

Insultum, digitique leves vix sustinet ictus.
Vnius speculi sese concedit in vsum,

Speculum Primum.

Attentè ratio speculo speculatur in isto
Causarum seriem, rerum scrutatur abyssum,
Subiecti formæque videt connubia, cernit
Oscula, quæ miscet concretio, quæue propinat
Vnio (b) natiua, formis subiecta maritans,
Subiecti quæ forma facit, quæ perficit esse,
Quæ rem conducit, vel quæ perducit ad esse:
Quæ generat, quæ mutat eam, quæ seruat in esse,
Quid sit, vel quanta, qualis, vel quomodo sese
Res habeat, reliquosque status perquirit in illa.
Argenti facies fæces exuta metalli,
Infra se splendore diem stellasque relinquens.
Exultat, speculi formam vestita secundi.

Speculum Secundum.

Hic subiecta videt formis viduata reuerti
Ad chaos antiquum, propriamque requirere matrem,
Inque statu proprio puram iuuenescere formam,
Nec sua degeneris subiecti tædia flere,
Quomodo forma suo gaudens requiescit in esse;
Nec varios fluctus subiecti naufraga sentit,
Qualiter ad proprium peregrina reuertitur ortum,
Subiecti fugit occasus & funera vitat.
Subiecti senio non deflorata iuuentus,
Formarum formas semper facit esse puellas.
Cernit inoffenso vultu, mentisque profundo,
Quomodo

(a) *M. S.* Senior. (b) *Natura.*

Quomodo compositum simplex, cæleste caducum,
Diuersum fit idem, grauidum leue, mobile certum,
Obscurum lucens, pretiosum vile, iocosum
Flebile, perpetuum mortale, volubile fixum.
Auri nobilitas, auro decoctior omni,
Vixque suum dignata genus speciemque fateri,
In speculi transit speciem, quæ tertia rerum
Vmbras mentiri nescit, sed singula monstrat
(a) Tersius, & specie meliori cuncta figurat.
Hic rerum fontem, mundi genus, orbis Ideam,
Exemplar, speciem, causam, primordia, finem,
Conspicit, & certis metitur singula causis:
Qua ratione, quibus causis, cur, quomodo, quando,
Instabilis, genitus, fluitans, mutabilis, iste
Mundus, ab ingenito, stabili, certoque figuram,
Esse, statum, speciem, vitam contraxit, & ortum.
Quomodo terrestrem formam cælestis Idea
Gignit, & in nostram sobolem transscribit abyssum.
Mittit in *(b)* auxilium formas, quas destinat orbi.
A patre degenerat proles, faciemque paternam
Exuit, antiqui vultus oblita parentis;
Qualiter in mundo phantasma resultat Ideæ,
Cuius inoffensus splendor sentitur in vmbra,
Qualiter à fonte formarum riuus aberrans
Ingenitum perdit subiecti labe nitorem.
Quid cogat fatum, quod casu defluat, aut quid
Arbitrij possit medio librata potestas:
Se totam ratio speculis expendit in istis.
Sed magis ad præsens visus indulget habenis,
Mentem sollicitat, animum diffundit, vt intus
Hauriat à speculis *(c)* aliquid ratione probatum,
Quod dignè ferri tantas mereatur ad aures.

Speculum Tertium cæteris tersius.

(a) M. S. certius. *(b)* M. S. exilium. *(c)* Verbum.

FINIS.

ANTICLAVDIANI

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Voluntas auriga viſus. Rationis diſcurſus.

REGIA tota ſilet, exſpirat murmur, in altum
Cum viſu placidos delegat curia vultus.
Cum viſu currit animus, viſumque volantem
Anticipare cupit viſus auriga voluntas.
Euocat ergo foras mentem rationis inundans
Eloquium, ſermoque modum decurrit in iſtum.
Pluſquam poſſe meum poſſit, me poſſe iubetis;
Dum veſtram cogor indocta docere Mineruam,
Sic myrti præſunt lauris, oleaſter oliuis,
Sic ſaliunca roſis, vilis ſic alga hyacinthis
Præfertur, gemmisque lutum, violisque cicuta,
Sic ouis à capra mendicat velleris vſum,
Sic tumidus torrens à riuo poſtulat vndam,
Sic ſolet à dauco narciſſus quærere formam,
Sic addit lucem candelæ flamma diei.
Sed quoniam cogit, iubet, inſtat veſtra voluntas,
Vt ſuper his, quæ veſtra modo diſcretio mouit,
Mendicata mei tandem ſuffragia dentur
Conſilij; plenè veſtris obſiſtere votis
Nolo, ſicque mea vobiſcum velle voluntas
Incipit, vt tanden cupiat quodcumque neceſſe eſt.
Defæcata minùs, aliamque rogantia formam
Conſilij ſecreta mei deponere vobis
Malo, quam votis vulgata fronte repugnem,
Aut mea coniectent ſuſpecta ſilentia faſtum.

Ratio ſe humilians petit veniam.

Ergo precor veniam, veniæ non tarda ſequatur
Gratia delictum, releuet compaſſio morbum,
Si minùs excoctas rationes verba propinent,
Vel rationis inops ieiunus ſermo laboret.
Nec ſtupor inuadat veſtræ *(a)* munimina mentis,
Si ſibi ſermo meus maculas erroris *(b)* adoptat:
Error in humanis comes indefeſſus oberrat.
Denigrare ſolet fermenti copia, quicquid
Humanus ſermo vel mens humana volutat.
Si tamen officio finis reſpondeat, alter
Non eſt orantis error, non culpa medentis,
Si primus finis fraudetur fine ſecundo.
Non ferit aſſiduè, telum quicumque minatur:
Non ſemper Medicus ſanat, non ipſe perorat
Rhetor, non Logicus ad metam peruenit, immo
Sæpe iacens calle medio defeſſus anhelat.
Diſcretum, prudens, cautum, laudabile, tutum,
Vtile conſilium naturæ iudico, votum

Approbo.

(*a*) M.S.A. medicamina, (*b*) adaptet.

Approbo, propositum laudo, molimen adoro, *Approbat consilium naturæ.*
Vt nouus in mundo peregrinet Lucifer, in quo
Nullius labis occasus nubilet ortum.
Sol nouus in terris oriatur, cuius in ortu *Hominem virtutibus omnibus perfectum in terris optat.*
Sol vetus occasus proprios lugere putetur.
Possideat solus, quicquid possedimus omnes:
Omnis homo sic vnus erit, sic omne quod vnum:
Vnus in esse suo, sed erit virtutibus omnis.
Solis in occasu sol alter proferat ortum;
(a) Sit contra vitia quæ nos extinguere tentant,
Tutor, defensor, iudex, athlèta, patronus,
A nostris laribus cùm nos exterminet orbis,
Hic noster thalamus, nostrum firmetur asylum.

CAP II.

NOn tamen inficior vterinæ verba sororis,
Quæ tanti limam sapiunt examinis; immo
Veriùs hæc eadem possunt examina dici,
Cùm nostrum fateatur opus, nostramque requirat
Incudem, fluitans humanæ machina molis. *Ratio mensura boni.*
Corpus ad esse suum vocat artis regula nostræ:
Excipit hæc hominis animam, quæ semper ab istis
Legibus excipitur, meliori pollice ducta.
Non tamen a tanto debet secedere voto
Instans propositum, nec citra prœlia vinci,
Quamuis ad tantas operas, tantumque laborem
Naturæ suspiret opus, citraque residat:
Supplebit tamen ipsa manus diuina, quod infra
Perfecti normam naturæ norma relinquet.
Quod natura facit, diuinus perficit *(b)* autor; *Deus naturam perficit.*
Diuinum creat ex nihilo, natura caducum
Procreat ex aliquo: Deus imperat, illa ministrat.
Hic regit, illa facit; hic instruit, illa docetur.
Ergo si nostris, quæ sunt indigna fauore,
Votis adspirat, suspiria nostra relaxans
Pleniùs applaudet istis, quæ sola perorant.
Nec candore precum vestiri cultiùs orant
Vota, tamen precibus nostris mellita mereri *Deus exorandus, vt animam creet bonam.*
Plus poterunt, tali meliùs condita sapore.
Ergo vota, preces, animos fundamus in illum,
Vt nostris faueat votis, vt vota secundet,
Qui solus complere potest; nec tarda sequetur
Mens diuina, preces si mens legauerit extra:
Quam non rhetoricis oratio picta figuris,
Non ignauus opum cumulus, non musa Maronis,
Non amor hypocrita, nec honor venator amoris
Demulcet, sed sola precum dulcedo perorat.
Si tamen a fonte cordis deducta madescat,
Restat in ambiguo, nec certa *(c)* luce patescit,
Quæ nostrum quibus auxiliis, quo calle viatum

In

(a) sic *(b)* actor.

In ſuperas deuecta domos, donetur honore
Legati, quæ vota Deo præſentet, & inſtans
Imbre precum, precibus diuinas compluat aures.
Sed tamen vt propriè mentis ſententia dictat.

CAP. III.

Prudentia aptiſſima indicatur vt ad Deum mittatur.

NVlla poteſt meliùs iſtius muneris vſum
Amplecti, quàm noſtra ſoror prudentia, cuius
Debellare nequit virtutem turba laborum:
Cuius iter, greſſus, obſtacula nulla retardant,
Non ſtrepitus, non ira maris, non vallis abyſſus,
Non iuga, non celſi præceps audacia montis,
Aſperitaſque viæ ſaxis *(a)* calloſa, nec ipſæ
Limitis ambages, deſertaque neſcia greſſus;
Non rabies venti, non imbribus ebria nubes,
Non tonitrus horrenda lues, non nubilus aër,

Cælorum ſecreta rimatur.

Quin Superos adeat, quin viſitet aſtra, Deique
Imbibat arcanum, diuino fonte madeſcens.
Cernit in arcanis Superûm, quis conditor orbis,
Quid Deus ipſe velit, quid mundo præparet, aut quid
Præuideat, vel prouideat, vel deſtinet orbi;
Quid poſſint cæli ſecreta, quid aſtra loquantur;
Cur cæli curſus motu nugetur eodem,
Semper in occaſum vergens; contraque *(b)* planeta
(c) Militet aduerſo motu, cælumque refrenet.

Planetarum natura & influentia.

Morbida Saturni quid mundo ſtella minetur,
Quàmue ſalutis opem *(d)* Iouialis gratia mundo
Nuntiet, aut Martis ſidus quæ bella prophetet.
Quo duce, qua cauſa, quo fomite, quoue patrono,
Temperie, motu, vita, ſplendore, meatu,
Prouidet, applaudit, blanditur, conſulit orbi
Sol, oculus mundi, fons vitæ, cereus orbis:
Quas Venus illecebras, quæ triſtia gaudia, triſtes
Lætitias, mala dulcia, pocula fellea terris
Offert, & felle mellito compluit orbem:
Quo nexu, qua lege meant, quo fœdere iuncti

Cyllenius dicitur Mercurius.

Lucifer & noſtri *Cyllenius* aſſecla ſolis
Naſcentis vexilla gerunt; famulantur eunti,
Alternantq́ vices, ſibi quas partitus vterque,
Alter in alterius vſum tranſſcribitur, alter
Solis in occaſu ſplendeſcit, ſolis in ortu
Alter, & alterni ſibi mutua nomina donant;

Luna mutuatur lumen à Sole.

Heſperus occaſum comitatus, lucifer ortum.
Quomodo mendicat alienum luna decorem,
Cur à luce ſua Phœbe demiſſa, parumper
Detrimenta ſuæ deploret lucis, at infra
Plenius exhauſta totius luminis amplam
Iacturam quæritur, ſed rurſus fratris in igne
Ardeſcens, nutrit attriti damna decoris,
Perfectos tandem circumfert plena nitores

Quis

(*a*) colloſa. (*b*) planetas. (*c*) militat. (*d*) hiemalis.

Quis liget in nube pluuiam, cur mugiat aër?
Quis pariat ventos, quis eorum (a) seminet iras
Cur in tot facies exit substantia nubis,
Nunc pluuiæ plenæ lacrimis, nunc cana pruinis,
Nunc vestita niuis facie, nunc grandinis arma
Suscipit, & cæli miratur terra sagittas.
Ergo quæ meliùs legati munus inibit,
Quam Phronesis? cui cuncta Dei secreta locuntur. *Prudentia.*
Ergo si nostris vult condescendere votis,
Omnia prouenient vt lex deposcit, & ordo
Postulat; & certis claudentur singula metis.
Nec puto quòd tanta rerum molimina, tantos
Conatus animi, tanti momenta fauoris
Defraudare velit, tantosque refellere quæstus.
Nil dubij superest his concurrentibus omnes.
Aggrediamur opus: melior fortuna sequetur.
Dimidium qui cœpit habet; finisque beati
Gratia principiis semper respondet honestis.

CAP. IV.

SIc animos captat ratio, mentesque sororum
Allicit, & turbam cogit plus velle volentem.
Sed tamen assensum prudentià sola minorem
Donat, seque parem tanto negat esse labori.
(b) Cogitur, illa negat, meruitque negatio cogi.
Fluctuat hæc, se nolle negat, nec velle fatetur:
Inter vtrumque volat, nec vult, & nolle veretur.
Dum sic in dubio mens pendet, fluctuat, hæret,
In medium cuncta medians concordia sese *Concordia describitur.*
Profert, in cuius facie Deitatis imago
Splendet, & humani fastidit tædia vultus.
Facem sponte tenet crinis, flammantior auro,
Se sibi conciliat; nec opem sibi pectinis optat, *Eius forma valor, potestas, &c.*
Sed sibi sufficiens in tanta pace quiescit;
Vt nec perflantis Boreæ suspiria crinem
Sollicitare queant, litisque creare tumultum.
Forma, figura, modus, numerus (c) iunctura decenter
Membris aptatur, & debita munera soluit.
Sic sibi respondent concordi pace ligata
Membra, quòd in nullo discors iunctura videtur.
Vnius vultus, vno contenta colore
Vestis, in ornatum membrorum transit; eisdem
Sic foris aptata, quòd eis inscripta putetur.
Illic arte sua vitam pictura secundam
Donat eis, quos castus amor, concordia simplex,
Pura fides, vera pietas coniunxit, & vnum *Plura facit vnum.*
Esse duos fecit, purgati fœdus amoris.
Nam Dauid & Ionathas ibi sunt duo, sunt tamen vnum:
Cùm sunt diuersi, non sunt duo mente, sed vnus.
Dimidiant animas, sibi se partitur vterque,

(a) M. S. V. terminet. (b) poscitur. (c) mensura.

Vt ſibi Pirithous ſe reddat, redditus orbi,
Theuſeus inferni loca, monſtra, pericula tentat,
Viuere poſſe negat in ſe, niſi viuat in illo.
Tydeus arma rapit, vt regnet Tydeus alter:
In Polynice ſuo pugnat, ſeſeque ſecundum
Dum regnare cupit, ſibi poſcere regna videtur.
Alter in Euryalo comparet Niſus, & alter
Euryalus viget in Niſo: ſic alter vtrumque
Reddit, & ex vno comitum penſatur vterque.
Atrides furit in furiis, eiuſque furorem
Iudicat eſſe ſuum Pylades, paciturque Megæram,
Ne patiatur idem Pylades ſuus alter & idem.
Hæc pictura ſuis loquitur myſteria ſignis,
Nec res ipſa magis nec lingua fidelius vmquam
Taha depingit, talique ſophiſmate viſum
Decipiens oculis, rerum concludit in vmbra,
Ramum geru oliuæ. Queis præco ſolet eſſe boni paciſque figura.
Virginis in dextra foliorum crine comatus,
Flore tumens, fructus exſpectans, ramus oliua
Pubeſcit, nec matris humi ſolatia quærit,
Quo mediante vices, nexus, & vincula rerum,
Fœdus, amicitiam, pacem, concordia nectit,
(a) Verborumque (b) notis ſuccurrens, nutibus illis
Prodit in hæc, verbiſque ſonum ſententia dictat.

CAP. V.

Concordia loquitur. SI mea iura, meas leges, mea fœdera, mundus
Olim ſeruaſſet, vel adhuc ſeruaret amoris
Vincula, non tantis gemeret ſub cladibus orbis.
Non cenam fratrum, non cenæ fleſſet abuſum
Phœbus, & errantis naturæ crimina lugens
Noctis abuſiuæ tenebras legaſſet in orbem;
Non rex Thebanus, Polynicis frater & hoſtis,
Exutus fratrem ſeſe mutaſſet in hoſtem;
Non patriæ commenta dolos, exuta parentem,
Proprietate ſcelus redolens, pro matre nouercam,
In ſua degenerem vertiſſet viſcera dextram.
Troiæ nobilitas, Troiæ decus, inclyta Troiæ
Fama (c) vireret adhuc, nec laudis flore careret;
Enumerantur plurima mala quæ in mundo contigerunt defectu concordiæ. Non auri potum ſitiens, non ebrius auro
Aurum potaſſet Craſſus, malè potus in auro;
Non olim ciuile nefas, non Cæſaris arma,
Non pueri regis animum, non fœdera regni,
Non mortis ſeruile genus, ſeruoſque probaſſet
Magnus, & exanimis, truncatus, nudus honore
Funeris, in nuda ſolus iacuiſſet arena.
Poſt tantos belli ſtrepitus, poſt fulmina Martis,
Poſt gladij furias, poſt tot diſcrimina, Cæſar
Non fraudes, pugnamque ſtyli ſenſiſſet inertem,

Cæſaris

(a) M. S. V. *ſequentem hic interſerit verſum.* Ad virgæ nutum pacem ſibi poſtulat illa. (b) votis. (c) vigeret.

Cæsaris insultus, belli momenta, furorem
Fortunæ, casusque vices, Antonius olim
De facili posset vitasse, nec vxor *(a)* adoptans
Mammis serpentes, colubros lactasset, & ipsos
Vberibus potans, potasset in vbere mortem.
Ni stabili nexu, concordi fœdere, pace
Perpetuâ, vicibusque meis elementa ligassem,
Intestinus adhuc strepitus primordia rerum
Dissona concuteret, germanaque bella moueret;
Officijs excepta suis, ignara meatus,
Scabra situ, confusa locis, permixta figuris,
Fortuitis agitata modis, elementa iacerent.
Et nisi sponte meis obnoxia legibus essent
Astra poli, cælique vices, septemque planetæ,
Ordine, pace, fide, numero, nexuque ligati,
Omnia fortuitis fluerent incerta ruinis.
Ni mea corporibus animas iunctura ligasset
Dedignans habitare casas, ergastula carnis
Spiritus egrediens proprios remearet in ortus.
Hæc probat, hæc fatur, hæc disputat, hæc docet, ista
Ostendit ratio quòd nil seruatur in esse,
Quod seruare meas leges & iura recuset.
Nos ergo liget vnus amor, liget vna voluntas,
Vnum velle liget, liget vnum nolle sorores.
Cætera sic pacis normam seruare tenentur
Nos magis, ad quarum nutum disponitur orbis,
Quas penes arbitrium, ius est, & regula mundi.
Quis nexus, quis verus amor, quod fœdus amoris,
Quæ pietas, quæ pura fides, quæ linea recti,
In rebus reliquis saltem vestigia pacis
Seruabit, si nostra manet concordia discors?
Defluet in membra capitis iactura dolentis.
Defluet in ramos vitium radicis amaræ.
Defluet in riuos tabes cognata fluento.
Quis lunæ splendor, si solis lumen oberrat?
Quis riui fluctus, si copia fluminis aret?
Quis grani fructus, si *(b)* torrens languet arista?
Si nostram pacem discordia dissuit, immo
Rumpit, nostra perit virtus; nam stare negatur
Occasum patiens, in se diuisa potestas.
Cum nobis donet *(c)* consensus robur adultum,
Dissensus noster vires exhauriet istas.
Effectus medicina suos diuisa recusat.
Quem sibi distribuunt riui, minùs amnis inundat,
Vel diuisa minùs candescit flamma camini.
Acrior insultus, vitiorum pugnaque maior
Nobis incumbet, si nos diuiserit error.
Postquàm cæmenti rumpit discordia muros,
Hostili pugnæ muros exponit inermes.
Acriùs insultat sæuitque profundiùs ensis,

Cleopatra designatur.

Concordia virtus, siue, efficacia.

Nihil durabile sine Concordiâ.

 Consertæ

(*a*) Adaptans. (*b*) M.S. *V.* Torpens. (*c*) Assensus.

Confertæ partes vi nulla repagula donant,
Nec feries harum conferta recalcitrat enfi.
Acriùs in volucrem Iouialis fulminat ales,
Cùm plebem volucrum venientis difgregat horror.
Vberiùs torrens effunditur, obice nullo
Defendente viam, fluuioque negante meatum.
Ergo concordes votum curramus in vnum,
Quod natura petit, ratio commendat, honeftas
Approbat, immo cupit, pietas depofcit & optat.
Prudentia. Nec Phronefis (a) fola, diftans, contraria, difcors,
Nos omnes pacis conformi lege iugatas
Diuidet in partes, vt amoris vincla relaxet:
Sed potius conftans, congaudens, confona, concors
In noftram veniet mentem, ne victa labore
Cedere credatur citra præludia luctæ;
Vel tumido flatu perflare fuperbia mentem,
Vel fibi liuor edax animi mordere receffus.
An quæ fola folet bona pofcere, fola recidet
Hoc commune bonum? noftrum decus? vtile votum?
Nos omnes quæ fola libens, & fponte mouere
In tantum deberet opus, tantumque fauorem,
Si flammata minus torperet noftra voluntas,
Nec tantum vellet animus confcendere nofter.

CAP. VI.

Prudentia verbis concordiæ accenfa, Legationem affumit.

HIs verbis accenfa magis prudentia mentem
Siftit, & in certo figit veftigia mentis.
Tempeftas animi moritur, fluctufque recedunt,
Velle fuum commune facit cum velle fororum.
Cogitat, exquirit, ftudet, inuenit, eligit: ergo
Quæ via, quis callis, quæ femita, rectiùs ipfam
Deferet ad Superos, arcanaque regna Tonantis?
Vtque minùs poffit greffus vexare viantis
Limitis afperitas, pes fcandala nefciat, immo
Vt citiùs poffit munus complere quod inftat,
Currus ædificari ordinatur. In quo percurrat cælum, mare, fidera, currum
Imperat excudi fapientia, nec pede lento
Affectum fequitur affectus, fed fimul inftant.
Nafcitur effectus, cùm nafcitur ipfa voluntas.
Sic matri prolique fimul conceditur ortus.
Septem defignantur artes liberales. Cautæ, prudentes, pulchræ, fimilefque puellæ
Septem, quæ vultum fub feptem vultibus vnum
Reddunt, quas facies, genus, ætas, forma, poteftas
Vna tenet, tenet vna fides, tenet vna voluntas,
Prudentia. Affiftunt phronefi phronefis decreta fequuntur,
Eius in obfequio femper feruere paratæ.
Tot dotes in eas effundunt dona fophiæ,
Prudentia feipfam aliis impartiendo, magis augetur. Quot fefe totam prudentia fundit in illas,
Se partitur eis, fibi thefaurizat in illis.
Sic diuifa, tamen manet integra, fparfaque tandem
Colli-

(a) Diftans contraria, diffona difcors.

Colligitur, diffusa redit cum fœnore multo.
Delegans vultus in eam mentisque latebras,
In vultu velut in speculo chorus iste sororum
Conspicit, attendit, discit, notat, atque docetur,
Quicquid charta tenet, quicquid mens concipit, audet
Lingua loqui, totamque bibit sine fine sophiam.
Quod manus artificis, pictoris gratia, fabri
Dextera, sculptoris sollers industria poscit.
Vt Zeuxis pingit chorus hic, vt Milo figurat,
Vt Fabius loquitur, vt Tullius ipse perorat,
Vt Samius sentit, sapit vt Plato, quærit vt Hermes,
Diuidit vt Socrates, vt Zeno colligit, instat
Vt Brisso, studet vt Crisias, speculatur vt Argus,
Temporis excursus vt Cæsar cogit, vt Atlas
Sidera perquirit, vt Zetus pondera librat,
Tamquam Chrysippus numerat, metitur vt alter
Euclides, canit vt Phœbus, cytharizat vt Orpheus,
Circinat vt Perdix, vt Dædalus erigit arces,
Fabricat vt Cyclops, vt Lemnius arma monetat,
Instruit vt Seneca, blanditur vt Appius, vrget
Vt Cato, succendit vt Curio, velat vt alter
Persius, vt Crassus simulans, vt Iulius alter
Dissimulans, vt *(a)* Soldius implicat, explicat idem
Vt Naso, vernat vt Statius, vt Maro dictat.
Concipit, exponit, imitatur, gestat, adimplet
Mercurij sensus, nostri Demosthenis iras,
Ouidij flumen, Lucani fulmen, abyssum
Virgilij, morsus Satyræ, Solonis asylum.

CAP. VII.

Artes liberales designantur.

ERgo *(b)* Minerua videns tanto splendore Sophiæ,
Tot donis, tantisque datis, splendere sorores,
Ordinat, iniungit, iubet, imperat, orat, vt instans
Quælibet istarum comitum, comitante sophia,
Corpore, mente, fide, studeat, desudet, anhelet,
Instet, & efficiat, vt currus currat ad esse,
Quo terræ spatium, mare, nubila, sidera, cælum,
Transeat, & trini superato cardine cæli
Scrutetur secreta *noys* sensusque profundos
Hauriat & summi perquirat velle magistri.
Vix satis expressit votum, cùm vota iubentis
Certatim complere student, seseque sorores
Accingunt operi, non mens discordat ab actu,
Non à mente manus, sed eam delegat in actum
Affectus mentis: manus ergo prædicat extrà
Quod mens intus habet. sic mentis lingua fidelis
Fit manus, & proprio mentem depingit in actu.
Harum prima studet, vt temo præambulus axis,
Et quasi venturi quædam præfatio currus,

Intellectus, seu Intelligentia.

Actibus liberalibus iniungitur ædificatio currus prudentiæ.

Grammatica facit temonē in curru Prudentiæ.

 Prodeat,

(a) M.S.R. Sol dum duplicat. *(b)* Minerua, disciplinarum Dea, vulgo, Pallas. Sumitur etiam pro ingenio, vel natura, vt, inuitâ Minerua aliquid facere repugnante natura.

Prodeat, vt tanti ſit pars primæua laboris.
Illa vigil, ſtudioſa, libens, attenta, laborans,
Indulgens operi, mentem deducit in actum.
Non habitu vilis, non vultu ſordida, geſtu
Degenor, incompta verbis, vel barbara factis:
Sed tamen in vultu præſcribit ſigna laboris
Pallor; ſed modicus, qui non proſcribit *(a)* in ore
Purpureos ignes, niueique *(b)* caloris honorem.
Cùm flos virgineus non defloretur in illa,
Nec proprium *(c)* frangit Veneris fractura pudorem:
Sunt tamen in multo lactis torrente natantes
Grammatica fructus. Mammæ, ſubducti mentitæ damna pudoris.
Dum ſuſpirat adhuc lactantis ad vbera matris,
Infantem cibat iſte cibus; liquidoque fouetur,
Quem ſolidum non paſcit adhuc, dum pocula lactis
Lactea delibat ætas, potuque ſub vno
Et cibus & potus in ſolo lacte reſudat.
Aſperat illa manum ſcutica, qua punit abuſus,
Quos de more ſuo puerilis combibit ætas.
Verberibus ſic aſperat vbera, verbera mollit
Vberibus; facto pater eſt & mater eodem.
Verbere compenſat patrem gerit vbere matrem.
Officio ſcalpri ſeruit manus altera, dentes
Liberat à ſcabie, dum buxum dentis in ipſum
Vertit ebur, rurſuſque ſuo candore venuſtat.
Vel ſi dens aliquis aliorum de grege ſolus
Deuiet, exceſſum ſub iuſta lance recîdit.
Infantes docet illa loqui, linguaſque ligatas
Soluit, & in propriam deducit verba monetam.
Candida Niliaco veſtis contexta papyro
Viſtit eam, formæ non detrahit illa, nec illi
Forma nocet. cultus formæ connubia gratæ
Nectunt, & ſeſe proprio venerantur honore.
Veſtibus his inſcripta manent, deſcripta reſultant.
Artis grammaticæ virtus, natura, poteſtas,
Ordo, materies, pars, finis, nomen, & autor,
Officium, ſpecies, genus, inſtrumenta, facultas.
Illic imperium datur arti, regula regnat,
Exilium patitur vitium, veniamque mereri
Neſcit, grammaticæ patiens ſine fine repulſam:
Defendens ſeſe propria ratione figura
Grammatica natura & vſus. Excubat ante fores artis, veniamque precatur:
Ars admittit eam, veniam largita precanti,
Nec fouet in gremio, ſed tantum ſuſtinet illam.
Hic docet ars, monſtrat ratio, doctrina fatetur,
Litera cur ſimplex, cur indiuiſa vocetur,
Cur ſibi mendicet elementi litera nomen,
Vel tropicè ſoleat elementum litera dici;
Quæ pingant elementa notæ, quæ nomina ſignent,
Quis claudat numerus, quis congruat ordo, poteſtas
Quæ

(a) M. S. ab ore. *(b)* coloris. *(c)* franat.

Quæ ſit, & has ſpecies certo ſub canone claudit:
Cur tenui deiecta ſono poſcentia vocem,
Cetera muteſcant, verùm vocalis apertè
Clamitet, & reliquis vocis ſpiramina donet:
Qua ratione, quibus cauſis, h, littera non ſit,
Cùm ſibi prætendat ſcripturam, nomen, & vſum;
Sed cifri loca poſſideat, ſolaque figura
Ius ſibi defendens elementi præferat vmbram:
Qualiter in metro ſecum rixata liqueſcat
Vocalis, vociſque ſuum deperdat honorem.
Qualiter in metro natiuas litera vires
Perdit, & ad tempus languet præſcripta poteſtas.
Qualiter in metro vires & iura duarum
Vendicat vna ſibi, redimendo damna ſororum.
Quomodo diuerſas ſpecies vox induit vna,
Quam grauis accentus infrà demittit, acutus
Erigit, in gyrum fert circumflexus eandem.
Quidue ſibi proprium defendit literà, quidue
Syllaba, quid proprij iuris ſibi dictio ſeruat,
Quid propriè proprium nomen ſibi vendicat, aut quid
Appropriat verbum ſibi, quid pronomen adoptat,
Quid reliquæ partes proprio ſibi iure reſeruant.
Quid nomen propriè deſignat, quid peregrinè
Inſinuat, quid verba notant, pronomina ſignant,
Cùm ſubiecta notent, cur ſic pronomina formæ
Dedignentur opem, quòd demonſtratio ſola
Subueniat, formæque vicem compenſet in illis.
Qua ratione regat pars partem, quàue regatur.
Cur nomen ſubſtans aliis, vel cetera pingens
Materiæ gerat officium, formàmue figuret,
Verbi cur redeat in ſe vel tranſeat actus.
Fœdus amicitæ cur verbis nomina ſeruent,
Et verbo iunctum ſoluat ſua debita nomen,
Quæ niſi conueniat, oratio muta (a) tacebit,
Nec plenos ſenſus vox decurtata loquetur.
Cur partem capiens ab vtroque rependat vtrique
Dictio quod debetur ei, ſic reddit vtrumque
Quod neutrum, mediumque tenens mediatur vtrimque
Cur reliquæ partes iſtas venerentur, & iſtis
Seſe ſubmittant, nec eis ſeruire recuſent.
Hæc artis series ſeriatim picta propinat
Delitias oculis, & menti fercula donat.
Nam pictor prædoctus eam deſcripſerat, immo
Plus pictore potens, picturaque clamitat illum.

CAP. VIII.

Grammatica rudem materiam adaptat operi.

AGgrediens proprium virgo præfata laborem,
Non oneris concuſſa metu non fracta labore,
Ad proprium deſudat opus, multumque rebellis
Materies tandem ſequitur ſuperata volentem.
Nam

(a) *M. S. A.* tabeſcit.

Nam prædicta iacent ad tempus, & otia seruant
Instrumenta, quibus pueriles excolis annos,
Et mentita fabrum fabrilibus vtitur armis,
Materiæ fluxum superat, cogitque negantem
Materiam seruire sibi, ligniq; rigorem
Edomat, & lignum temonis imagine vestit.
Hic ortu sculptura nouo, vitaque recenti
Grammaticæ locat artifices, & cudere cogit:
Grammatica Authores. Illic Donatus *(a)* rhetor, patronus, & hæres,
Grammaticæ præcepta docens, vitiumque recidens,
Donatus. Doctrina, verbis, studio, ratione, figura,
Ampliat, extollit, ditat, defendit, honestat,
Grammaticam, nomenque sibi speciale meretur,
Vt non Grammaticus dicatur, at emphasis ipsam
Grammaticam vocat hunc, signans sub nomine numen.
Noster Aristarchus donaria fundit in artem
Aristarchus. Grammaticam, cuius thesauros ampliat, auget
Diuitias, viresque suas mensurat in illa.
Partes grammaticæ diffusas cogit in vnum
Dindimus, & propriis describit singula formis.
Grammaticæ tractus pertractat apostata noster,
Priscianus. Pigriùs in dictis torporis somnia passus,
In scriptis errans propriis aut ebrius esse,
Aut magis insanus, aut dormitare putatur.
Claudicat ille fide, ne fama claudicet eius
Tractatus, venditque fidem, ne præmia libri
Depereant, erratque fides ne rumor aberret.
Solos artifices quos fama beauit adulta
Laude, nec à fama discessit gloria facti,
Hæc sculptura tenet, minimè dignata fateri
Grammaticos humiles, qui solo cortice gaudent;
Grammatici solo cortice gaudent. Quos non admittit intus pinguedo medullæ,
Sed foris exposcunt fragmenta, putamine solo
Contenti nuclei nequeunt *(b)* gustare saporem.

(a) Rector. (b) Libare.

FINIS.

ANTI-

ANTICLAVDIANI
LIBER TERTIVS.
CAPVT I.

LATIVS (a) intendens, ſollers, ſtudioſa, laborans,
Virgo ſecunda ſtudet, intrat penetralia mentis,
Sollicitatque manum, mentem manus excitat, vrget
Ingenium, ſenſus proprios inuitat, vt axis
Effigiet ſpeciem, multoque ſecundet honore;
Vt nec materiæ, nec formæ laude ſecundus
Cum temone ſuo contendens diſputet axis,
Immo præcellens ſpecie concludat (b) eidem.
Et decor & ſpecies afflaſſet virginis artus,
Sicut præſignis membrorum differit ordo,
Ni facies quadam macie reſperſa iaceret.
Vallat eam macies, macie vallata profundè
Subſidet, & nudis cutis oſſibus arida nubit.
Hæc habitu, geſtu, macie, pallore, figurat
Inſomnes animi motus, vigilemque Mineruam
Prædicat, & ſecum vigiles (c) vigilaſſe lucernas.
Quodam litigio contendens crinis in ima
Deuiat, & ſecum pugnans rixatur ineptè.
Non pecten caſtigat eum, non forcipis vrget
Morſus, tonſuræ non mordet apoçopa finem.
Dum ſtellis oculi certant, ardere putantur,
Succumbunt aquilæ viſus, & lyncis adorant
Intuitus, oculos tales ſeſeque fatentur
Deuictos, & eis ſeſe conferre verentur.
Dextra manus floris donatur honore, ſiniſtram
Scorpius incidens caudæ mucrone minatur.
Mel ſapit iſta manus, fellis gerit illa ſaporem.
Hæc ſpondet riſum, fletu concluditur illa.
Hæc capit, illa fugat; hæc afficit, inficit illa.
Hæc ferit, hæc mulcet; hæc vngit, pungitur illa.
Non ſordis ſqualore iacens, non luce ſuperba,
Veſtis erat medium retinens, vtrimque (d) reducta.
Illic arte noua pictor nouus, hiſtrio veri,
Monſtrat elenchorum pugnas, logicæque duellum:
Qualiter ancipiti gladij mucrone coruſcans
Vis logicæ veri facie tunicata recidit
Falſa, negans falſum veri latitare ſub vmbra.
Cur pſeudologicus artis fur, artis adulter,
Falſus & hypocrita, furtiuus prædo, ſophiſta,
Mentitur logicæ vultum, fretuſque quibuſdam
Prodigiis tentat pro vero vendere falſum.
Quid locus in logica dicatur, quidue localis

Virgo ſecunda Logica eſt

Logica Axim facit in curru Prudentiæ.

Logicæ facies habitus, &c.

Logica Ars qualis.

Sophiſtæ fraudes detegit.

Yy Con-

(a) M. S. R. eundem. (b) M. S. inquirens. (c) M. S. R. vigilare.
(d.) redacta.

Congruitas, quid causa loci, quid maxima, quid sit
Logicæ vsus. Vis argumenti, manans à fonte locali.
Cur argumentum firmet locus, armet elenchum
Maxima, quæ vires proprias largitur elencho.
Quomodo materia vel forma peccat elenchus,
Et sola facie laruam prætendit elenchi.
Cur ex præmissis conclusio nata loquendo
Quæ præmissa velint vultu signetur eorum.
Cur liget extremos medius mediator eorum
Terminus, & firmo confibulet omnia nexu.
Cur decurtati species nascatur elenchi,
Quando vel apheresis vel syncopa curtat elenchum.
Qualiter vsurpans vires & robur elenchi
Singula percurrit inductio, colligit omne,
Sed tamen inferior sese submittit elencho.
Qualiter exemplum de se parit, immo recisa
Parte sui curtata parens sibi pignora gignit.
Qualiter est munita locis ars ipsa localis;
Nec tamen est conclusa loco, cùm non loca quærat.
Immo locum, capiatque locos ignara locorum.
Quommodò definit, partitur, colligit, vnit
Singula, quæ gremio complectitur illa capaci.
Quomodo res pingens descriptio claudit easdem,
Nec finit in varios descriptum currere vultus.
Quid genus in species diuisum separat, aut quid
Diuidit in partes totum, rursumque renodat,
Quæ sunt sparsa priùs, diuisaque cogit in vnum.
Qualiter ars logicæ tanquam via, ianua, clauis,
Ostendit, reserat, aperit secreta sophiæ.
Qualiter arma gerit, & in omni militat arte,
Asscribitque sibi causas & damna sororum.
Qualiter hæc reliquas defendit, ditat egentes,
Roborat infirmas, elingues instruit, ornat
Incomptas, torpentes excitat, armat inermes.
Qualiter hæc purgat vitium, fæcemque repellit,
Si quid inest fæcis, vitium ne deroget arti.
Qualiter incudem seruat, ne falsa monetet
Argumenta sibi furtiua fraude sophista.
Hæc expressa tenet *(a)* inscriptio vestis, vt artem
Et proprios pugiles & luctam poscere credas.
Hunc habitum, gestum, formam, speciemque puella
Prætextata gerit, sed florem dextra resignat
Ad præsens, aliisque vacat, serpensque sinistram
Exit, & ad maius vrget manus vtraque votum.
Virginis ergo manus ne torpor inebriet, assunt
Instrumenta Fabri manibus, quæ *(b) Lemnius* ipse
Quomodo ex ferro Axim conficiat. Commodat, & proprijs illi deseruit in armis.
Ergo se totam concedens virgo labori
Duritiem ferri tentat mollire, rigorem
Flectere torporem delere, fugare stuporem,

Vt

A. M. S. R. descriptio. *(b)* Lemnius, dicitur Vulcanus.

Vt ferri delicta domans exemplet in axem.
Materiam ferri vultu meliore figurans.
Nunc ignis demollit eam, nunc malleus ipsam
Flectit, & ad cultum ferri suspirat vterque.
Sic ferrum ferro contendit, vt excolat illud,
Vt socium venerans sese veneretur in illo.
Post multum sudoris opus, post prœlia luctæ
Insultum ferri vincit labor improbus, aufert
Nequitiam, motumque ligat, rixamque retundit,
Materiem ferit in formam, vestitque figura:
Et quæ iam fuerat discors, rudis, hispida, torpens,
Temperiem, formam, cultum, motumque resumit
Materies, axisque gerit formata figuram.
Picturæ series cum fama prædicat illic
Autores logicæ, quos donat fama perenni *Authores logicæ.*
Vita, nec sepelit illos quos terra sepultos
Velat, sed recolens defunctos suscitat orbi.
Illic Porphyrius directo tramite pontem *Porphyrius.*
Dirigit, & monstrat callem quo lector abyssum
Intrat Aristotelis, penetrans penetralia libri.
Illic Porphyrius arcana resoluit, vt alter
Oedipodes nostri soluens ænigmata sphingos.
Verborum turbator adest, & turbine multos
Turbat Aristoteles noster, gaudetque latere. *Aristoteles est obscurus.*
Sic logica tractat quod non tractasse videtur;
Non quòd aberret in hoc, sed quòd velamine verbi
Omnia sic velat, quòd vix labor ista reuelet.
Qui tamen idcirco vestit sua dicta latebris, *Obscuritatis ratio.*
Ne sua prosternat secreta, suumque relinquens
Arcanum vulgo tandem vilescere cogat.
Nam sua secreti maiestas vilet, & omni
Priuatur splendore sui, si publica fiat
Nam res vulgatæ semper fastidia gignunt.
Ex re vulgata contemptus nausea surgit.
Zeno pugil logicus, logices Athleta, sophiæ *Zeno.*
Rex & ductor adest, logicæ sibi prælia quærens,
Illius nudat latebras imosque recessus.
In lucem tenebrosa refert, noua ducit in vsum,
Excusatque tropos, in normam schema reducit,
Exerit ambiguum *Seuerinus*; quo duce linquens *Boetius.*
Natalem linguam, nostri peregrinat in vsum.
Sermonis logicæ virtus, dicatque latinum.

CAP. II.

NOn cultu facieque minor, non arte secunda *Virgo 3. est Rhetorica.*
Tertia virgo, suo non fraudat munere currum.
Euocat exterius mentem, studioque vocatam
Destinat, atque manus animo ducente gubernat,
Supremasque manus apponit, opusque sororum
Perficit, atque semel factum perfectius ornat.
Excolit illa gradu supremo, quæ positiuo

Facta gradu fuerant, ſed non augmenta ſuperni
Finis contigerant, gradibus contenta ſecundis.
Nec mirum ſi facta priùs perfectiùs ornans
Perficit, & factum cultu meliore venuſtat,
Cui magis arridet ſpecies & gratia formæ,
Quæ comites multa pictoris præuenit arte,
Totam pictoris artem ſub pectore claudens.
Exemplans auri ſpeciem, miraque politus
Arte iacet crinis, inueſtit colla capillus,
Rhetorica deſcribitur. In vultuque natat color igneus, ignis in ore
Purpureus roſeo vultum ſplendore colorat.
Sed parti vultus candor peregrinus inhæret,
Natiuoque ſuum certat miſcere colorem.
Nunc vario fluctu lacrymarum vultus inundat,
Nunc vultum varij riſus aurora ſerenat,
Abſtergens fletus lacrymas; nunc virgo ſeueros
Prætendit vultus cum maieſtate rigoris.
Nunc oculus ſurſum lumen delegat, in imum
Nunc cadit huius apex, nunc totum lucis acumen
In latus obliquans anfractus quærit & vmbram.
In dextra gerit tubam in ſiniſtrâ, cornu. In dextra gerit illa tubam, cornuque ſiniſtram
Donat, & in cornu ſignat præludia belli.
Claudit eam veſtis, quæ picturata colore
Multiplici ridet varios induta colores.
Hic pictoris ope ſplendet pictura coloris
Rhetorici, ſic picturam pictura colorat.
Hic velut in libro legitur quis finis & autor,
Rhetoricæ officium, & vſus. Forma, vel officium, quæ cauſa, quis ordo, quod artis
Rhetoricæ proprium, quæ virtus, qualiter inſtans
Nunc tonat illa minis, nunc verbi luce coruſcat,
Nunc pluit illa preces, nunc laudibus imbuit aurem.
Quid cauſæ genus efficiat, quò tendat, & ad quem
Deueniens finem deliberet vtile, iuſtum
Iudicet, affirmet rectum, demonſtret honeſtum.
Quæ partes artis, quis earum texitur ordo.
Qualiter in primis ars inuenit, ipſaque tandem
Rhetoricæ orationis partes. Ordinat, eloquitur, memorat, pronuntiat, vt ſic
Ordine legitimo ſibimet reſpondeat ordo.
Quas vel quot partes oratio rethoris in ſe
Contineat, vel qua ſerie texantur in illa.
Quomodo principium mentē mouet, erigit aurem,
Excitat auditum, cor iudicis apparat illi,
Quo magis attentus, docilis magis, atque benignus
Redditur auditor, & mentem dedicat auri.
Quomodo ſub breuibus verbis narratio verum
Explicat, aut latitans veri ſub imagine falſum.
Qualiter in ſumma partitio colligit omne
Quod ſequitur, diſperſa legens, diffuſa coarctans.
Qualiter in partem faciens aſſertio noſtram
Argumenta notat, probat, exprimit, aſtruit, infert.
Qualiterappoſitam ferit infimatio partem,

Deſtruit

Destruit, infirmat, dissoluit, dissipat, vrget.
Quomodo concludens conclusio singula, fine
Legitimo claudit, sistens sermonis habenas;
Quæ factum, factique genus, nomenue requirat
Quæstio, diuersis rationum nixa columnis;
Quæ lis de facto certet, quæ quæstio iuris,
Quæ vel quot species, quæ simplex, quæuæ relata,
Quæue relatiuæ partes; cur astruat illa
Criminis obiectum, hæc transferat, illa repellat,
Comparet hæc, æqua librans incommoda lance.
Qualiter assumat contentio robur vtrimque,
Cùm lex rixatur sociæ contraria legi,
Vel contra scriptum discors sententia pugnat,
Vel parit in scripto dubium sententia duplex;
Vel quando nomen describi possit, vt ipsum
Nominis ambiguum descriptio certa resignet;
Vel cum iure loci, personæ, temporis ipsa
Quæstio se transfert, alios motura tumultus.
Vel si contendat contentio nescia certæ
Legis, & à simili rationis robora sumat.
Quomodo personis accommoda roboris arma
Dant argumentis, sed falso robore nutant
Nomen, natura *(a)* virtus, fortunaque vultus.
Prætendens dubios, habitus, affectio, fallax
Consilium, studia, casus, oratio, factum.
Euentum quæ contineant, quid gestio facti
Contineat, facto quæ sint adiuncta, vel ipsum
Vt res deposcit solito de more sequantur.
Quis modus in facto, vel quæ complexio facti,
Quis locus, aut tempus, occasio, causa, facultas,
Hanc artis gerit effigiem pars vnica vestis.
Sed tamen artificum loquitur pars altera formas.
Illic rhetoricam sibi soli Marcus adoptat, *Cicero, de Rhetoricâ optimè meritus.*
Immo parit: quare Ciceronis filia dici
Ars merito poterit, quam gignit Tullius; à quo
Ars ortum ducens censeri Tullia posset.

CAPVT III.

Rhetoricæ Authores alij.

Illic multiplici præsignit carmina flore,
Sermonisque notas enodiùs effricat omnes.
Quintilianus adest, quadam sub imagine veri *Quintilianus.*
Causarum velans vmbras: litesque nouellas
Fingit, & in litem cogit sine lite venire. *Symmachus.*
Symmachus in verbis parcus, sed mente profundus;
Prodigus in sensu, verbis angustus; abundans
Mente, sed ore minor, fructu non fronde beatus, *Sidonius.*
Sensus diuitias verbi breuitate coarctat.
Illic Sidonij trabeatus sermo refulgens
Sidere multiplici splendet, gemmisque colorum
Lucet, & in dictis depictus pauo resultat.

 Nunc

(a) M.S. V. victu.

Nunc tenuem gracili meditatur arundine musam,
Nec tamen exsangis sermo ieiunia luget,
Nunc mediam, nec in ima ruens, nec in ardua turgens,
Nunc tonat altiloquis describens seria verbis,
Nec tamen inflato tumidus crepat ille bonat.
Hoc cultu festiua suam non detrahit artem
Rhethorica temonem in curru Prudentiæ, ornat gemmis & argento. Virgo, sed in cultus eius factura redundat.
Gemmis stellatam speciem temonis inignit,
Argento sparsim temonem vestit, & ipsi
Ligni materiæ, quæ pollet honore minori,
Externus succurrit honor, redimitque minorem,
Ligni primæuos ortus, omnesque querelas
Splendor adoptiuus sepelit, ligniique venustas
Exulat, & primos sic obliuiscitur ortus.
Ergo temonem gemmarum sidus inaurat,
Immo diem verum reddit lux ista, diesque
Materiæ debet: nam lux natiua diei
Lumen adoptiuum ligni miratur adorans.
Axi quoque varios flores insculpit. A simili variis inscribit floribus axem
Virgo, flore nouo cogens iuuenescere ferrum.
Et quamuis ferrum soleat torpere rigore
Frigoris, & brumæ soleat redolere pruinam;
Hoc hiemem nescit, frigus natale relinquens,
Vsurpatque sibi risus & gaudia veris,
Et faciem prati prætendit imagine florum.
Dum sic temonem gemmis, & floribus axem
Exhilarat virgo, cumulum largita decoris;
Pingentis calamo cedit tuba, cedit & ipsum
Cornu, sicque duo sumunt sibi iura duorum.

CAP. IV.

Quarta Soror, est Arithmetica. QVarta soror sequitur, quartæ rota prima sororis
Est opus, huic operas operosè dedicat illa.
Et quamuis hæc quarta foret, tamen esse secundam
Se negat in facto, contendens prima vocari.
Ergo decora, decens, gracilis, subtilis, acuta,
Pollet, & in vultu monstratur copia mentis.
Eius forma, opus, &c. Nam vultus noster liber est, & litera cordis
Nuncius, interpres verax, animique figura.
Solliciti vultus, animi prudentis, honesti
Cultus, attenti speciem formamque modesti
Hoc gerit, & sexsum transscendit mente virili.
Non eius roseos (a) hic incolit aduena vultus,
Sed color indigena regnat; nec purpura vultus,
Secum furtiui patitur fermenta coloris.
Demittit caput in terram, nec lubrica sensus
Venatur, menti cedens agit otia visus.
Mensam Pythagoræ, quæ menti pabula donat,
Delicias animi sapiens, non corporis escas,
Sustinet vna manus, pugnas manus altera monstrat.
Agmina

(a) M. S. R. color incolit.

Agmina diſponit numerorum, prœlia fingit,
Indicat inſultus varios, numeroſque rebelles,
Tandem, ſubtili concludit bella triumpho.
Exbyſſo contexta, ſuo veſtita decore *Eius veſtimenta,*
Veſtis ſidereos inueſtit virginis artus.
Materies ſubtilis erat, ſubtiliùs ipſam
Materiam præcellit opus, ſic præuenit vſus
Naturæ vires, naturaque vincitur arte.
Hic pictura loquens ſcripto, clamanſque figuris, *Arithmetica vſus.*
Muta tamen totam numerandi prædicat artem:
Quæ numeri virtus, quæ lex, quis nexus, & ordo,
Nodus, amor, ratio, fœdus, concordia, limes.
Quomodo concordi numerus ligat omnia nexu,
Singula componit, mundum regit, ordinat orbem,
Aſtra mouens, elementa ligans, animaſque maritans
Corporibus, terras cælis, cæleſte caducis.
Quomodo (a) naſcendi mundo rebuſque creandis
Principium, finis, exemplar, forma, ſigillum.
Hic erat, ad cuius formam Deitatis idea
Impreſſit rebus formas, mundoque figuram.
Quomodo principium numeri, fons, mater, origo,
Eſt monas, & numeri de ſe parit vnica turbam.
Quomodo virgo parit, gignens manet integra, ſimplex
Seſe multiplicat, de ſeſe gignit, & in ſe
Incorrupta manet, partus imitata parentis.
Quis numerus numerans cenſetur, quis numeratus,
Quis repetit, quis diſtribuit, quis colligit, aufert,
Addit, & à primo radices extrahit ortu.
Quo iuris merito, vel qua ratione vocetur
Femina par numerus, impar mas, virgo Minerua;
Cur animam cælum, rationem gaudia, vitam
Impare ſub numero prudentum dogma figuret;
Cur corpus, terram, ſenſum, lacrymabile, mortem,
Par numerus ſignet, peioraque fata loquatur.
Quis numerus punctum, quis linea, quiſue figura
Plana, vel æquorum laterum, quis ſphæra vocatur,
Quis quadrus, vel quis ſolidus, quis pyramis, aut quis
Cyclicus eſt, à ſe qui circumflectitur in ſe.
Quis numerus proprijs completur (b) ductibus, aut quis
Vel partes ſuperat, vel ab his ſuperatus abundat.
Quæ numerum numero concordia nectit, & vnde
Prouenit, vt vicibus medijs extrema ligentur.
Cur duo quadrati medio nectantur in vno,
Vel ſolidos nectat medijs iunctura duobus.
Hoc igitur cultu virgo præculta, laboris
Pondera non fugiens, ne pondere pondus honoris
Effugiat, dum vitat onus ne vitet honorem.
Robur virgineum cumulo virtutis & arte
Tranſgrediens ſuperat, vir ſenſu, femina ſexu.
Sic vir, ſic mulier, animo non illa, ſed ille eſt.

Nec

(a) *M. S. A.* naſcenti. (b) *M. S. V.* partibus.

Nec motu ſubito quod concipit, exprimit actu,
Nec quod mens gignit, *(a)* ſubitos deducit in actus;
Ne ſic conceptum pariat mens ipſa, priuſquam
Formam ſuſcipiat conceptus mentis in aluo,
Vel firmum capiat mentis matrice ſigillum;
Nutritumque diu rationis fomite viuat;
Fœtus abortiuus ſubitum decurret in ortum,
Nec vita dignus proprio morietur in ortu,
Vel vivens ſaltem lugebit crimina formæ.
Ergo legitimo ne partus mentis ab ortu
Deuiet, & nullam ducat de matre querelam,
Mens gignit, nutrit ratio, quod parturit actus,
Fabricat in thalamo mentis mentale, priuſquam
Materiale foras opus euocet, ergo labore
Mentis, & artificis animi, ſtudijque fauore
Erigitur rota mentalis, poſt materiali
Effigie deſcribit eam; ſic mente priorem

Arithmetica conficit 1. rotam in curru prudentiæ.

Concipit vt pariat, actu parit illa ſecundam.
Inſtrumenta priùs manibus præfecta relinquens
Ingreditur latomi ſtudium, domat arte rigorem
Marmoris, & primùm partes complanat ad vnguem,
Scrupulus in planum deſcendit, ſurgit in æquum
Vallis, & in curuum demittitur angulus, orbis
Planitiem claudit, planumque reducit in orbem.
Sed tumor in medio ſurgens ſupereminet, imm
Sic in ſupremum tendens non deſerit imum.
Partibus in curuum ferro mediante redactis
Exhaurit partes virgo, marmorque feneſtris
Diſtinguens, totum ſpatijs interſecat orbem,
Collocat in medio centrum, mediumque coronat
(b) Multiplici radio, quem latus circinat orbis.
Hîc pictura docet autores, qui numerandi

Arithmetica Authores. Nicomachus.

Inuenere vias, artem docuere iacentem.
Illic *Nicomachus* prædicta ludit in arte,
Et quaſi per numeros rerum ſecreta prophetat.
Illic caſtra tenet, & eadem miles in arte

Gilbertus. Pythagoras.

Gilbertus ſaltu fallaci tranſilit artem.
Pythagoras propriæ menti conuiuia donans,
Non carni; ſatians animos, non corpora paſcens.
Certis aſſcribit numerorum legibus ortus,
Eſſe, vices, cauſas, motus, & vincula rerum.

Chryſippus.

Indulget numeris tanto Chryſippus amore,
Eius vt in verbo numerus factiſque reſultet
Semper, & in ſomnis illum numerare putares.

CAP. V.

Muſica eſt 5. ſoror.

QVinta ſoror quartæ ſimilis, gerit ore priorem,
Pingit eam cultu, factoque recurrit in illam,

Nec

(a) M. S. A. ſubitò. *(b) M. S. A. hic interſerit nouemdecim verſus qui habentur infrà Capite V. in fine conuenientius tamen ibidem relinquimus, cum M. S. R.*

Nec vacat à ſimili ſtudio, ſequiturque ſororem.
In ſtudijs exemplat eam, factumque ſororis
Reſpiciens eius facto ſua facta ſigillat:
Et quam iam dudum fecit natura ſororem,
Fit ſoror in facto, cumulans ius omne *(a)* ſororis.
Namque docet ratio, ius poſtulat, exigit ordo,
Vt fateatur opus id quod natura fatetur.
Pro ſpeculo vultum gerit hæc, plæclara tuenti.
Nam quicumque videt vultum, ſe viſus in illo *Muſica habitus.*
Cernit, & in ſpeculo *(b)* vultus epulatur ocellus.
Dum cytharam manus vna gerit, manus altera chordas
Sollicitat, dulcemque ſoni parit illa ſaporem,
Auri dans epulas, oculiſque procemia ſomni.
Quo cantu lapides molleſcere, currere ſyluas,
Flumina ſtare, feras miteſcere, cedere lites,
Iuſſit Threicius vates, fractoque rigore *Muſica Authores.*
Compulit Eumenides lacrymis, Ditemque coëgit
Eſſe pium, Furiaſque ſuum neſcire furorem.
Quo cantu Tyrios montes in mœnia vertit *Muſica efficacia.*
Amphion ſic ſaxa domans; quòd nulla ſecuris
Edomuit rigidas cautes, quas ſola domare
Vox cytharæ meruit, tenuitque ſilentia ferrum.
Inſigni veſtita toga ſe pacis alumnam
Eſſe puella docet, nec quærere fulgura belli.
Illic picturæ ridens laſciuia ludit,
Schemate ſub vario monſtrans quid muſica poſſit,
Quæ ſint vincla, quibus compaginet omnia nodis,
Quæ ſpecies artis, quæ muſica colligit horas,
Diſtinguit menſes, locat anni tempora, cogit
Excurſus, elementa ligat, iungitque planetas,
Aſtra mouet, variatque vices, quæ muſica nectit
Corporis humani partes, mundumque minorem
Ordinat, & ſpecie mundi melioris honorat:
Vt ſic Pygmæus fraterculus eſſe Gigantis,
Maioriſque minor mereatur imagine pingi.
Quæ partes animæ ſociat, quæ fœderat illam *Muſica ars.*
(c) Euphroſyne, firmatque fidem, quæ muſica voces
Diuidit, & numerus variat diſcrimina vocum.
Quæ ratio, cur omne melos, dulceſque ſonorum
Cantus, non gignit vox vna, ſed vnio vocum
Diſſimilis, ſimiliſque ſonus, diuerſus & idem,
Vnicus & ſimplex, duplex, difformis & alter.
Quomodo mutato ſe mutat muſica cantu,
Cum lacrymis riſus, cum ludis ſeria texens.
Nunc enarmonicè reſonat, nunc triſtia fingens
Ditonico cantu luget, nunc cromate ludit.
Quæ vox ad vocem ſit dupla, vel in diapaſon
Quis reſonet cantus, vel quis ſeſqualter ad illum
Sit ſonus, aut illi concors ſonet in diapente;

(a) *M. S. A.* decoris. (b) *Vultum ſpeculatur.* (c) *M. S. V. pro Euphroſyne, &c. habet* carni, confirmatque fidem &c.

Quæ vocum iunctura parit diatesseron, in qua
Cum tribus vna sonans vox litigat, immo iocatur.
Qua ratione toni pars altera semper abundet,
Transgrediens partem reliquam, non possit in æquas
Distribui partes tonus integer, immo parumper
Excedat pars vna toni, superetque minorem,
Et proprio vincat pars altera cromate lima,
Nec tamen æquali sectas libramine partes,
In duo diuisum diasimata croma recuset.
Hoc igitur splendens habitu, cultuque decoris
Virgo nitens, vsum cytharæ deponit ad horam;
Dum subit officium fabri, lapidemque caloris
Imperio conuertit in æs, ex ære secundam
Fabricat illa rotam, quæ formæ laude priorem
Demonstrans primæ se pædicat esse sororem.
Et quamuis diuersa foret quæ diuidit illas
Materies, has forma tamen facit esse gemellas.
Illic artifices, quos musica gaudet habere
Consortes, vel quos proprij dignatur honore
Nominis amplecti, scripturæ fama perennat.
Mellitæ vocis Milesius exerit vsum,
Et veluti quædam cantus Encænia donat
Auribus, & tali mentes effeminat arte.
Alter ab opposito cantus fastidia lenti,
Obtusæ vocis rixam, cantusque rebelles,
Qui magis impugnant *(a)* aures quam voce salutent,
Inuenit, & nostras offendit cantibus aures.
Nauigat in medio, partemque relinquit vtramque
Gregorius noster, refugitque pericula vocum,
Cantus Syrenum fugiens vitansque Charybdim
Musica lætatur Michalo doctore, suosque
Corrigit errores, tali dictante magistro.
(b) Instat sexta soror operi, se funditus vrget
Ad studium, studio reliquis studiosiùs hærens.
Certatim gestus, habitus, decor, huius honorem
Accumulant, pariter eius pro laude loquentes.
Encleticum gerit illa caput, nec corporis vllam
Iacturam patitur, sed lumen legat in *(c)* imum,
Vt quibus insideat mens, enclesis ipsa *(d)* loquatur.
Exponit mentem facies, animumque fatetur;
Virgam virgo gerit, qua totum circuit orbem,
Qua terræ spatium metitur, qua mare claudit
Limitibus certis, qua circinat ardua cæli.
Et quamuis eius vestis respersa minuti
Pulueris imbre foret, non denigratur honestas
Materiæ, formæque decor, sed grammate multo
Picturata nitet, multoque superbit honore.
Hic artem totam picturæ lingua recenset,
Quæ mensurandi doctrinam fundit, & vsum
Edocet, immensum claudit, spatiosa refrenat,

Sequentes versus 19. in A. M. S. habentur suprà cap. præcedenti, In alio tamen M. S. habentur hic, & aptius.

Musica 2. rotam facit in curru Prudentiæ.

Michalus doctor musices.

Geometria 6. soror est.

Geometriæ habitus.

Eius opus.

Paruaque

(*a*) *M. S. R.* animum. (*b*) *M. S. A. Restat*, *M. S. R. Instaus.* (*c*) *M. S. V.* vnum. (*d*) *locatur.*

Paruaque consequitur, metitur magna, profundum
Scrutatur, valles habitat, conscendit in altum.
Hic legitur, (a) quid sit punctus, quæ linea curua,
Recta vel æqualis, vel circumflexa vocetur,
Quæue superficies plano contenta, profundum
Ignorans, altoque carens decurrit in æquum.
Quid sit terragonus, quid forma triangula, quid sit
Mensura triplici clausum, quid sterion, aut quid
Circumducta suo describat linea centro.
Cur Centrum sedet in medio, cur angulus omnis
Aut obtusus hebet, aut sursum tendit acutus,
Obtusoque minor sit rectus, maior acuto.
Cur iuxta leges artis normamque datorum
Supra gramma datum procedens tramite recto,
Æquorum laterum trigonus describitur, in quo
Sese prosternens partem data linea donat.
Qualiter a puncto ducatur linea, compar
Propositæ, reddensque datam; cur linea maior
De se producat abscisso fine minorem.
Huius tyrones cur artis eleufuga terret,
Atque priùs cogit illos exire, profundum
(b) Quam littus subeant, labique quam in arte laborent.
Qua rationis ope sibi forma triangula formam
Repperit æqualem; cur linea partibus æquis
Scinditur, aut simili distinguitur angulus arte,
Inque duos vnum diuisio diuidit vna.

CAP. VII.

HAc igitur veste virgo nitet, immo virago
Glossat in hæc mentem, virgæ dans otia, fabrum
Induit, & sparsam mentem componit in vnum.
Mente, manu, studijs, inuadit, corrigit ipsam
Materiam plumbi, quam crebrò malleus vrget.
Imprimit ad placitum formam, vetus exit, & intrans *Geometria*
Forma recens plumbi veteres excusat abusus. *rotam 3.*
Nascitur ex plumbo rota tertia, nata priores *fabricat.*
Reddit, & in vultû formam capit illa priorum.
Illic artifices pictoris litera clamat.
Qui rerum tractus, mensuras, pondera, fines,
Limite sub certo claudentes aëra, cælum,
Astra, fretum, terras, simili ratione tuentur.
Hîc geometra vagum sine motu præterit orbem
Aërij tractus, sine pennis transuolat æquor,
Oceani spatium sine remige transit, in astra
Absque gradu graditur, sine tractu tangit olympum.
In seriem præcepta ligans, artemque retexens
Euclydes, partes artis locat ordine iusto;
Quas veluti quodam rationis fune ligatas
Nectit, vt ex vna reliquas exire putares.

FINIS.

(a) *M.S. A punctum quid sit.* (b) *M.S. vtrumque hunc versum ita legit:*
Quam subeant, labique prius quam in arte laborent.

ANTICLAVDIANI

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Id est Astronomia.

VLtima subsequitur virgo. quæ prima decore,
Cultu prima, gerit primam sub pectore mentem.
Non morbo, non tristitia, non mente magistra
Degenerat caput in terram; sed vultus in astris
Hæret, & arcanum cæli causasque fugaces
Venatur visus, mentisque præambulus illi
Nuntiat. & crebrò mentem docet assecla mentis.
Astronomia vultus & habitus. Ori fulgor adest, qui tanto fulgure nostrum
Verberat intuitum, dum visus fulgur adultum
Deuitans, oculi tunicas exire veretur,
Implet sphæra manum: sphæræ tamen vmbra videri
Hæc meliùs posset, quæ solam suscipit vmbram,
(a) Sed iacet in plano nullo promota tumore.
Vestis inardescit gemmis, auroque superbit,
Et splendore suo stellas æquare videtur.
Hic viget, hic loquitur, hic instruit, hîc docet, immo
Dat præcepta suis picturæ dote facultas,
Quæ docet astrorum leges, loca, tempora, motus,
Eius dignitas & ars. Signa potestates, discursus, nomina, causas.
Hîc legitur quæ sit cælestis sphæra, quis axis
In partes sphæram distinguat, quis polus axem
Terminet, aut sursum tendens aut mersus in imo.
Cur mundi sit forma teres, mundusque ligetur
Quinque parallelis cinctus, zonisue quibusdam
Sectus, in extremis rigeat, medio tenus æstu
Torreat, atque duas literales temperet, harum
Excessu duplici, castigans frigore flammam.
Cur decurtatus concludat vtrumque colurum
Circulus, & neuter ad puncta priora redire
Possit, sed nomen abscissio donet vtrique.
Cur obliqua means decliui limite ducta
Linea signiferi duodeno sidere cælum
Pingat, & hospitium peregrino grata planetæ
Donet, & ipsius proprium communicet illi.
Qua ratione meant stellæ, qua lege planeta
Directum metitur iter, qua lege retrorsum
Aufugit, aut certa fixus statione moratur.
Qua ratione meant obliquo signa meatu,
Cur signum proprios directius exit in ortus,
Opposito sumens nascendi tempora, tempus
Perdit in occasu quod plus expendit in ortu.
Planetarum orbes, & motus. Quis lunæ motus, quæ solis sphæra, quis orbis
Mercurij,

(a) vtrumque M.S. hunc interserit versum; nec proprium spheræ retinens, illa surgit in altum.

Mercurij, Veneris quæ ſemita, quæ via Martis,
Quæ mora Saturnum retinet, quo limite currit
Stella Iouis, motuſque vagos quis circulus æquat:
Quis ſurſum tendens egreſſa cuſpide terram
Exit, & in terra neſcit defigere centrum.
Ergo puella gerens tanti ſollemnia cultus
Non animum ſepelit, nec pigra per otia ſeſe
Diſtrahit, aut animi vires effeminat, immo
Exercet ſtudijs totam cum corpore mentem,
Exit ſphæra manum, quoniam manus ipſa vocatur
Ad noua, quæ cudens fabri ſibi vendicat artem.
Dum manus excudit aurum, maſſamque figurat, *Rotam 4. fabricat aſtronomia.*
Naſcitur ex auro rota quarta, decoris honore
Hæc comites vincens primas facit eſſe ſecundas.
Illi ſcripturæ facies applaudit, & illos
Colligit in ſcripto, qui ducti remige mentis
In ſuperas abiere domos, ſecretaque cæli
Scrutati meruere ſibi Deitatis honorem.
Illic aſtra, polos, cælum, ſeptemque planetas
Conſulit Albumaſar, terriſque reportat eorum
Conſilium, terras armans, firmanſque caduca
Contra cæleſtes iras, Superumque furorem.
Aſtraque ſuſtentat, dum ſuſtentatur ab aſtris
Atlantis virtus, cæli ſine pondere pondus
Geſtat, fert cælum dum fertur, dumque ferendo
Sideribus cedit, cedenti ſidera cedunt.
Has igitur currus partes vt norma requirit,
Ordo petit, poſcit ratio, prudentia dictat,
Cudit & excudit, facit, immo perficit, ornat,
Exornatque ſimul lima meliore ſororum
Prætextata cohors, nullumque relinquit in illis
Enormis formæ vultum, maculæue querelam,
Apponenſque manum ſupremam, fine beato
Concludens operam, ſparſas concordia partes *Concordia partes currus diſponit & unit.*
Ordine, lege, loco, confœderat, vnit, adæquat.
Ergo iunctura, clauis, nexuque ligatæ
Partes effigiant currum, qui luce decoris
Præradians facie propria demonſtrat in ipſo
Diuinam ſudaſſe manum, Superûmque Mineruam.

CAP. II.

TVnc ratio monitu naturæ docta docentis *Ratio 5. equos iungit currus Prudentiæ ſc. 5. ſenſus.*
Quinque ſibi præſentat equos, quos fœderat illa
Fœdere complacito, concordi pace, fideli
Connexu, cogitque iugo ſeruire iugales
Indomitos, primis quos enutriuit ab annis
Gratia naturæ, quæ ſic inſtruxit equinos
Mores his animi quædam veſtigia donans,
Vt quamuis bruti, tamen hi venerentur alumnam.
Inſuper in quantum patitur natura iugalis,
Horum quiſque ſuæ naturæ munera iactat.

Nil cultus, formæque nihil peregrinat ab illis,
Quod plene possit speciem cumulare iugalis.
Primus equus, visus est. Primus equus cultu, forma, cursuque sodales
Præuenit, & reliquos proprio submittit honori.
Cultus, forma, color, species, audacia, cursus,
Ditat eum, nec in hoc patitur sibi damna, quòd illum
Respersus candore color subrufus inaurat.
Natura & velocitas Primi equi. Non meat, immo volat. nec enim discrimine passus
Inscribit terram, nec gramen curuat eundo;
Sed celeri cursu terram delibat euntis
Passus, & in terra vestigia nulla relinquit;
Sed leuis aura suos stupet inuenisse volatus,
Miraturque sui Boreas torpescere cursum.
Aura cadit, lentescit auis, volucrisque sagittæ.
Cursus hebescit, equi lentescunt omnia cursu.
Anticipat monitum calcaris, sponte meatum
Aggreditur, facilique tamen frenatur habena.
Præterea dotes natiuas aggerat ipsa
Nobilitas generis *(a)* Pyroum namque parentem
Iactat, & in speculo prolis pater ipse resultat.
Visus præstanti a. Hunc dedit in munus Iouialis gratia matri
Naturæ, cuius grates dantisque fauorem
Accumulat doni meritum, quo munere maius
Nil potuit tantus tantæ conferre parenti.
His igitur, velut ipsius natura requirit.
Auditus, est Secundus Equus Nobilitatur equi species, infraque secundus
Pollet equus, minor in specie, cultuque minori,
Cultus & inferior, cursuque remissior illo.
Et quamuis minor à primo, formaque secundus,
Est tamen in reliquis maior, primusque decoris
Munere, sed reliquos superans superatur ab vno.
Eius natura. Et si non æquo passu contendere primo
Possit equo, non aura tamen fugitiua secundum
Præuenit, immo pari cursu contendit eidem.
Se varians nullo præscribitur ille colore,
Sed vultum proprij mentitur sæpe coloris.
Intonat ille fremens, ignitibus aëra crebris
Verberat, & tenuem sine vulnere vulnera *(b)* auram,
A collo suspensa sonos crepitacula dulces
Reddunt, & multo perfundunt aëra cantu.
In vultu gerit ille patrem, dum reddit Eoum
Gestibus huncque suum forma probat esse parentem.
Muneribus prælarga suis hoc munere viuo
Naturæ cumulauit opes, meruitque fauorem
Numinis, & proprium dono descripsit amorem.

CAPVT III.

TErtius à tanta speciei luce parumper
Obliquatur equus. nec enim sibi dona priorum
Vin-

(a) Pyrois à Poëtis fingitur esse vnus ex equis Solis est etiam Sydus martis martis. (b) *V. M. S.* aurem

Vendicat, immo minus retinens suspirat ad illos.
Et quamuis huius species tenebrescat eorum
Respectu, tamen ad reliquos collata nitorem
Exerit, & proprio non est fraudata decore.
Et quamuis agili cursu vincatur ab illis,
De quibus exiuit sermo, tamen ipse triumphans
In reliquis victor gaudet, reliquosque volatu
Vincit, & in proprio motu concludit eosdem.
Subtilis respergit eum mixtura coloris,
Sed fugiens oculos visum color ille recusat.
Conserti floris series quasi veste decenti
Induit hunc, & ei proprios inspirat odores.
Flos violæ perfundit eum, (a) rosa Aebriat auras
Affines, narisque thymi satiatur odore.
Nescia natiui coitus equa, flamine solo
Edidit hunc, ignara maris, contenta mariti
Aeris afflatu, Zephyro grauidata marito.
Hoc dono Zephyrus naturæ matris amorem
Mercatus, proprium vectigal soluit eidem.
Degenerat, polletque minùs, lentescit abunde
Quartus equus, formaque iacet, cursuque tepescit,
Prædictis famulans, illos quasi pronus adorat,
Ancillatur eis, nec se negat esse clientem
Horum, sed tanquam dominis vt verna ministrat.
Non tamen omnino naturam sentit auaram,
Immo & dote sua qua se tueatur abundat,
In nullo patiens eclipsim muneris huius,
Quo de more solet natura beare iugalem.
Non violæ marcent, quamuis rosa floris honore
Splendeat, aut cultus componat lilia candor.
Non omnis delirus erit, cui sensus Vlyssis
Deficit; aut mutus, quem nescit musa Maronis.
Non nitor argenti liuet, si fulgurat aurum;
Non minùs arma rapit Hector, si plenior Aiax
Fulminat: à simili non omnis gloria quarto
Absentatur equo quamuis gradus ille negetur
Emphaticæ laudis, in qua natura priores
Sistit equos, non iste tamen deiectus ab omni
Munere naturæ queritur, sed gaudet in illa
Fortuna, qua diues eam natura beauit.
Glaucus ei color arridet, respergit eundem,
Imber, & irriguo ros compluit imbre iugalem.
Hoc speciale sibi retinet, propriumque reseruat,
Quòd celer ad potum non obliuiscitur escam.
Potibus indulget, pro cunctis solus ad esum
Currit, & in potu defectus supplet equorum.
Hunc genuit (b) Tritonis equus, iurisque paterni
Hæredem statuens sese descripsit in illo.
Naturæ Triton dans intersigna fauoris,

Olfactus, est Tertius equus.

Eius Natura.

Gustus est Quartus equus.

Eiusdem dotes.

Gustus Natura.

Contu-

(a) rosa debriat aures. (b) Triton, Deus est marinus, & Neptuni tubicen.

Contulit hoc munus, donans cum munere mentem.
Vix ſpeciem defendet equi, formamque tenebit
Tactus eſt quintus equus. Quintus equus, ſiquis tentet conferre priores
Iſti. nam deponet equum, laruaque iugalis
Veſtitus ſapiet aſinum, deiectus eadem
Segnitie, plenè mores exutus equinos.
Si tamen ad reliquos collatio nulla redundet
Huius equi, ſed cum proprio ſcrutemur in eſſe,
Eius natura, & dotes. Non erit à propriis excluſus dotibus eius
Cultus, & in nullo formæ patietur abuſum.
Quintus equus quartum redolet, partimque figurat;
Sed tamen in modico quintus demittitur, in quo
Parciùs arriſit prædicto forma iugali,
Qui minùs in terram ſeſe demittit eundo:
Nec ſatis ad plenum caput erigit, immo caduco
Declinans vultu viſus deſcendit in imum.
Veſtit eum color obſcurus, quem poſſidet ipſa
Nigredo, nullum ſecum paſſura colorem.
Nec plebeia iacet generis fortuna, ſed (*a*) Aethon
Hunc genuit, qui ſolis equos ſe gaudet habere
Fratres, & fratrum ſeſe defendit honore.
(*b*) Ops Superûm genitrix in ſignum fœderis iſto
Naturam donauit equo, quo nodus amoris
Firmior effectus illatum vota ligauit.

CAP. IV.

Ratio Equos omnes regit, & currus iungit. PRædictos ratio propria ratione magiſtra
Sub iuga cogit equos, temoni fœderat, vrget
Effrenes, ligat indomitos, frenatque vagantes.
Primum ſternit equum, ſtratum conſcendit, habenis
Corrigit excurſus, in virga viſitat, inſtat
Verbere, voce, minis, illum vix illa quietum
Reddit, ſed tandem ſuperatus vincitur; illi
Ratio Auriga Sapientia, & Prudentiæ. Paret, & ad nutum rationis feſſus anhelat.
Sic primùm componit equos auriga ſophiæ,
Ne ſi quadrigam phroneſis concendat, eadem
In domiti ſpatientur equi, normamque relinquant,
Deuia ſectentur, laxent iuga, vincula ſoluant:
Cuncta fluant, nutet currus, compago vacillet,
Singula ſoluantur, laxetur nexus, habenæ
Depereant, & tota labet ſubſtantia currus.
Poſt quam compoſitus ordo per ſingula currens
Singula compoſuit, phroneſis conſcendere currum,
Diſponens talem ſeſe componit in vſum.
Aſſidet, applaudit, congaudet, complacet illi
Curia tota ſimul, multoque fauore receſſum
Virginis exhilarat, reditus felicius omen
Orat, & euentus reditu meliore ſerenos.

Oſcula

(*a*) Aethon, à Poëtis dicitur equus Solis, latine autem interpretatur Ardens. (*b*) Ops, mater fingitur fuiſſe deorum, & vxor Saturni.

Oſcula multiplicat repetens, & in in ore ſigillum
Imprimit expreſſo, complexu brachia nectens,
Colla ligans, animoque ſimul cum voce ſalutans
Illam, congeminans iterat repetitque ſalutem.
Tunc monitu rationis adeſt prudentia, currum
Conſcendit, curruſque decor cumulatus abundat
Pleniùs, & roſeo flammatur ſidere vultus.
Inſtat equis ratio virga dictante, iugales
Aggrediuntur iter, currus ſubtollitur, exit
Terras, & tenuem currens euadit in auram.
Aëris ingrediens tractus prudentia cautè
Singula diſquirit animo, quæ vendicat aër
Ipſe ſibi, ſcrutatur eum, penetratque fugacem.
Inquirit quæ materies, quæ nubis origo;
Quomodo terra madens proprio ſudore refudat
In nubes, cæloque ſuos componit amictus.
Cur Phœbus ſitiens æſtuque caloris anhelus
Haurit ab Oceano potus, ſua pocula vertit
In nubes, craſſo ſuſpendit in aëre nimbi
Nubila vaſa, ſcyphos imbris, pluuiæque lagenas.
Qualiter ignis hebet moriens in nube, paritque
Fulmina dum moritur; ſic morte nociuior inſtat
Quam vita, viuuſque nequit quod mortuus infert.
Vnde trahunt ortum venti, quæ ſemina rerum
Inſpirent motum ventis, cauſaſque mouendi.
Cur auſter pluuias pluuiæ pincerna propinat
Terris, & plenè largitur pocula mundo.
Qualiter auſtrinos Boreæ ſitis ebibit imbres,
Emundatque vias pluuijs quaſi ſcopa viarum.
Qualiter agricola Zephyrus ſine vomere terras
Excollit, & florum ſegetes extollit in hortis.
Cur volucris cèteri pennarum remige tuta
Plumas in remos, alas in carbaſa fingens,
Tranſmeat aërium pelagus quaſi nauis imago,
Et ſine naufragio talem pertranſit abyſſum,
Tuta, nec in tali pelago timet illa charybdim.

Prudentia monita Rationis, curru conſcendit.

Scrutatur aërem, eiuſque naturam

CAPVT V.

AEris occultos aditus, ſecreta, latebras
Altiùs inquirit phroneſis, ſenſuque profundo
Veſtigans videt intuitu meliore vagantes
Aerios ciues, quibus aer carcer, abyſſus
Pœna dolor riſus, mors viuere, culpa triumphus;
Quorum mens humili liuoris læſa veneno
In genus humanum virus transfundit, vt ipſum
Conſimili ſanie morboque laboret eodem.
Hi ſunt qui ſemper in nos armantur, inermes
Deijciunt, vincunt armatos, rariùs ipſi
Cedunt, ſed victi nequeunt iterare duellum.
Qui velut aërio veſtiti corpore, noſtram
Mentiti ſpeciem, multo phantaſmate brutos

Prudentia conſiderat Spiritus in aëre Vagantes.

Deludunt homines, falſi veriq́ue ſophiſtæ.
In tenebris lucem ſimulant, in lite quietem,
Abſcondunt ſub pace dolos, in felle figurant
Dulcia, ſub ſpecie recti vitiata propinant.
Hos Deus eſſe Deos fecit, quos lumine vero
Vera dies perfudit, quos ab origine prima
Caſus dæmonum ex cælo. Veſtiuit Deitatis honor, qui luce relicta
In tenebras abiere ſuas; qui fonte relicto
Inferni petiere lacus; qui veſte decoris
Exuti, veſtem gemitus, ſaccumq́ue doloris
Iniecere ſibi; qui maieſtate ſuperna
Deiecti, ſine fine ſibi meruere ruinam.
O grauis euentus, caſus miſer, vnica peſtis!
Luciferi miſeria. Iam ſeruit qui liber erat, mendicat abundans
Qui fuit, exilium patitur qui primus in aula
Regnabat, patitur pœnas à rege ſecundus.
Hoc caſu fit gemma lutum, fit purpura ſaccus,
Lux tenebræ, ſpecies confuſio, gloria caſus,
Riſus triſtities, requies labor, alga hiacynthus.
Cyleſtis ſic ſtella cadit, ſic Lucifer ortus
Neſcius occaſu premitur, ſic ciuis olympi
Exulat eiectus, nec temperat exſulis omen.
Spes reditus, ſpes omnis abeſt, ceditque timori,
Superbia grande malum. O faſtus vitanda lues, fugienda charybdis,
Culpa grauis, morbus communis, publica peſtis,
Ianua peccati, vitiorum mater, origo
Nequitiæ, ſemen odij, venatio pugnæ!
Quæ cadit aſcendens, elata perit, peritura
Erigitur, promota ruit, ruitura tumeſcit.
Quæ ſe ferre nequit, ſupra ſe lata, ruinam
Infra ſe patitur, nec ſeſe ſuſtinet, immo
Mole ſua premitur, proprio ſub pondere lapſa.
Extra ſe cogit hominem ſe quærere, dum ſe
Exit homo, factuſq́ue ſibi contrarius à ſe
Diſcrepat, oblituſq́ue ſui ſe neſcit, & vltrà
Tranſgrediens euadit adhuc, plus eſſe laborans
Quam ſit, nec propria contentus origine ſeſe
Eſſe cupit maior, & ſe ſuperare laborat,
Quod petit amittens, perdens poſtulat, optans
Quod ſibi mentitur, falſum venatur honorem.
Hæc peſtis rectum vitiat, deturpat honeſtum,
Fermentat mores, iuſtum fugat, vtile perdit.
Hæc ſaliunca roſas, hæc nubes nubilat aſtra
Virtutum, cuius tenebris patiuntur eclipſim.
Luce hac cæleſtis regni proſcriptus ab aula
Delictum luit exilio, pœnaque reatum
Angelus à propria demiſſus ſede, tumore
Fractus, deiectus faſtu, liuore ſolutus,

CAP. VI.

AEris excurſo ſpatio, quo nubila cæli
Nocte ſua texunt tenebras, quo pendula nubes

In

In ſe cogit aquas, quo grandinis ingruit imber,
Quo certant venti, quo fulminis ira tumeſcit.
Æthera tranſgreditur phroneſis, quo gratia pacis
Summa viget, quo grata quies, quo gratior aura
Cuncta fouet, quo cuncta ſilent, quo purior æther
Ridet, & expellit fletum; quo nubilus aër
Ingemit, & totus arcano lumine floret.
Æthereæ lucis ſuperatis tractatibus, illa
Altius ingreditur ſpatium, quo ſplendor & ignis
Iura tenent, lux grata micat, ſed coniuga luci
Lucis blanditias retrahit vis ipſa caloris.
Hic rerum nouitas, rerum decus, vnica rerum
Forma, decor mundi, viſum demulcet euntis
Virginis, & cantus ſpecies noua (a) inebriat aurem.
Sed parco tamen auditu ſonituque minore.
Concipit illa ſonum, certa tamen imbibit aure.
Qualiter hic ſonitus cytharæ cæleſtis obeſis
Vocibus exſpirat, vbi Lunæ ſphæra remiſſo
Suſpirat cantu, rauce ſonat, immo ſonando
Penè ſilet, languetque ſonans, neruique iacentis
Inferiùs gerit illa vicem, chordamque minorem
Reddit, & in cythara ſedem vix illa meretur.
Híc videt explicito viſu prudentia Lunæ
Detrimenta, vices, curſus, momenta, labores:
Quomodo iunctus ei Phœbus depauperat illam
Luce, vel econtra Phœbo furatur honorem
Luminis, & populos fallaci nocte timere
Cogit, & effigiem noctis ſine nocte figurat.
Humores cur Luna parit, æquora Lunæ
Detrimenta luunt, vel eadem diuite gaudent.
Quid notet in Luna Lunæ nota, quidue notando
Signet, nec tenuem poſſit delere lituram
Splendoris cumulus, dum fonti luminis inſtat
Parua lues, nec ei dignatur cedere, cum quo
Litigat, & radio lucis (b) magna vmbra dieſcit.
Altiùs euadens virgo conſcendit in arcem,
Sol vbi iura tenet, vbi Solis cereus ardet,
Scaturit & lucis fons viuus, vena caloris
Manat, ſplendoriſque noui theſaurus abundat.
Illic virgo videt quæ ſit via, ſemita, curſus
Solis, & vnde ſui ſumat fomenta (c) vigoris
Æthereæ lucis genitor, fons, paſtor, origo.
Qualiter in ſtellis regnans arctanſque planetas
Imperior ſeruire ſuo, nunc ſtare meantes
Cogit, nunc tumidos ſectari deuia ſolâ
Maieſtate iubet, nunc libertate meandi
Conceſſa motus reddit ſua iura planetis.
Qualiter alternans vultus ætatis in ortu
Fit puer, inque die medio iuueneſcit adultus,
Mentiturque virum tandem, totuſque ſeneſcit

Supremam aëris regionē viſitat Prudentia.

Sphæra ignis

Sphæra lunæ

Luna Lumen mutuatur à Sole.

Arx ſolis deſcribitur.

(a) V. M. S. debriat. (b) magis. (c) M. S. A. caloris.

Veſpere; ſic varias ſpecies ætatis ad horam
Sol profert, vnuſque dies complectitur æuum.
Iam Lunæ ſonitum faſtidit virginis auris,
Quam dulcis meliorque ſonus ſeducit ineſcans
Aurem, nec cantus memorem ſinit eſſe prioris.
Hunc cantum ſyrena parit, quæ Solis adhæret
Motibus, cytharam vocis dulcore fatetur.
Vox omnis miratur eam, veneratur adorans,
Totiuſque ſonus cytharæ ſuſpirat ad illam.
Egrediens ſolis regnum maturat in altum
Greſſus virgo ſuos, ſed greſſum præpedit ipſa
Limitis anfractus anceps, multæque viarum
Ambages, tandem ſuperato *(a)* calle, laboris
Pondere, cautelæ ſtudio, regione potitur,
Qua venus & Stilbon complexis nexibus hærent.
Sphæra Veneris deſcribitur. Illic præcurſor ſolis præcoque diei
Lucifer exultat, terris ſolatia lucis
Præſignans ortuque ſuo præludit ad ortum
Solis, & auroram proprio prædicit in ortu.
Stilbon eſt ſtella Mercurij. Greſſibus his Stilbon comes indiuiſus adhæret,
Tamquam verna ſui comitans veſtigia ſolis,
Obnubenſque comas radijs ſolaribus, ignes
Temperat, & ſolis obnubilat aſtra galero.
Sphæraque Luciferi motu leuis, ocyor aura,
Motu parturiens ſonitum, laſciuit acuta
Voce, nec in cythara Veneris plebeia putatur
Muſa, ſed auditus aſſenſum iure meretur.
Voce pari, ſimilique modo, cantuque propinquo
Sphæra Mercurij. Mercurij ſyrena canit, Veneriſque camœnam
Reddit, & ex æquo ſonitu cytharizat amico.

CAPVT VIII.

Palatium Martis deſcribitur. PRogreditur phroneſis flammata palatia Martis
Ingrediens, ſtupet inſultus, iraſque caloris,
Quem parit ille locus, qui totus in igne vaporans
Nil nouit niſi feruores igniſque procellas.
Non ibi luget hiems, non veris gratia ridet,
Non tumet autumnus, ſed tantùm fulminat æſtas.
Imperat hîc Mars igne calens, fecundus in ira,
Bella ferens, ſitiens lites, noſtrique ſititor
Sanguinis, excutiens pacem, fœduſque redicens.
Qui regni violare fidem, mutare potentes
Gaudet, flammantis veſtitus crine cometæ;
Qui parat arma viris, cogit ſperare furentes,
Seminat inſultus, parit iras, laxat amores.
Quid gerat interiùs, facies docet ipſa, rubore
Prædicat interni rabiem peſtemque furoris.
Tabe ſua vitiat comitem, ſociumque planetam
Vel ſæuum ſæuire magis, vel forte benignum
Nequitia docet eſſe trucem, læditque veneno.
Cuius ſphæra ruens torrentis more, tonando
Clamat, & altiloquos reſonat clamore boatus.

(a) colle.

Altius

Altius exclamat reliquis ſyrena tonantis
Martis, ſed cantus dulcedo remittitur ipſa
Tempeſtate ſoni languens, minuitque fauore m
Aſperitas, vociſque rigor, fert damna fauori.
Et iam lemniacos vomitus igniſque vapores
Virgineus labor euadit, nec flamma viantem
Contigit, aut eius auſa eſt contingere crinem.
Tunc Iouis innocuos ignes, luciſque ſerenæ
Lætitiam, riſuſque poli pertentat eundo.
Hæc regio ſtellæ Iouialis lampade tota
Splendet, & æterno lætatur vere beata.
Hic ſidus Iouiale micat, mundoque ſalutem
Nnntiat, & Martis iram Martiſque furorem
Siſtit, & occurrit tranquilla pace furenti.
Cui ſi ſtella mali prænuntia, præuia caſus
Iungitur; ille tamen inimicum ſidus amicat,
Alternanſque vices in riſus triſtia planctum
In plauſus, fletuſque graues in gaudia mutat.
Vel ſi fortè Ioui ſocietur ſtella ſalutis
Numina, ſtella Iouis vultu meliore ſalutem
Auget, & euentus melioris duplicat omen;
Fœdus amans, paciſque ſator nutritor amoris,
Exſtirpans iras, proſcribens bella, furores
Compeſcens, delens lites, Martemque refrenans.
Qui motu generans ſonitum non verberat auram
Cantibus, & dulcem philomelam reddit amœnans
Muſa Iouis, tantoque ſoni lætatur alumno
Muſica, qui propriæ theſauros aggerat artis.

Iouis regio deſcribitur.

Stella Iouis, bona eſt.

CAP. IX.

VLterius progreſſa ſuos prudentia greſſus
Dirigit ad Superos, ſuperans Iouis atria curſu,
Saturnique domos, tractu maiore iacentes
Intrat, & algores hiemis brumæque pruinas
Horret & ignauum frigus miratur in æſtu.
Illic feruet hiems, æſtas algeſcit, & æſtus
Friget, delirat ſplendor dum flamma tepeſcit.
Hîc tenebræ lucent, hîc lux tenebreſcit, & illic
Nox cum luce viget, & lux cum nocte dieſcit.
Illic Saturnus ſpatium percurrit auaro
Motu, progreſſuque graui, longaque (a) dieta.
Hîc algore ſuo prædatur gaudia veris,
Furaturque decus pratis, & ſidera florum,
Algeſcitque calens, frigens ferueſcit, inundat
Aridus, obſcurus lucet, iuueniſque ſeneſcit.
Nec tamen à cantu ſonus eius degener errat,
Sed comitum voces vox præuenit huius adulto.
Concentu, quem non cantus obtuſio reddit
Inſipidum, cui dat vocis dulcedo ſaporem.
Hic dolor & gemitus, lacrymæ, diſcordia, terror,
Triſtities, pallor, planctus, iniuria regnant.

Saturni Sphera deſcribitur.

Tardè mouetur.

Stella Saturni mala.

(a) A. M. S. ſerecta.

FINIS.

ANTICLAVDIANI

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Firmamentum adſcendit Prudentia.

LVcis inoffenſæ ſpatium fontemque nitoris
(*a*) Obtuſo cantu, ſed dulcibus allicit aurem,
Quo radiant ſtellæ, quo certant fulgure multo
Aſtra poli, propriumque diem ſine fine pererrant.
Quo cæli faciem depingunt ſidera, virgo
Exhilarata ſubit, hauſto pro parte laboris
Pondere, lætaturque poli perflata ſereno.
In ſtellis ibi præradiant, cæloque fruuntur,
Quos vel fama (*b*) bonos facto, vel fabula verbo
Effinxit, retinentque ſibi ſine numine nomen.
Hic nouus Alcides cælo ſubmittitur, illic
Perſeus ardentis gladio metit ora Meduſæ;
Illic enſe carens, enſem mentitus Orion
Sub pugnæ facie ſine bello bella minatur.
Hæmoniuſque ſenex arcu dictante ſagittam
Excitat ad motum, nullo tamen illa volatu
Effugit aut monitus arcus euadit eundo.
Hic proles Ledæa micat, nec pignus amoris
Quem priùs in terris geſſit deponit in aſtris.
Vertitur in ſidus ſtellatus ſidere famæ
Hic, cuius dono medicinæ ſtella caducis
Illuxit, contra morbos dans arma ſalutis.
Ablatos redimit vultus, & damna pudoris
Parrhaſis, in cælum tranſlata, repenſat eidem
Iuppiter abblatum florem, pro flore pudoris
Æterno largitus ei florere nitore.
Præterea varijs ſtellis inſcribitur aula
Cæli, quas vario titulauit nomine quondam
Muſa poëtarum, veri ſub imagine ludens.
Signorum duodena cohors præfulget in aſtris,
Excepto fulgore nitens, infraque relinquit
Stellarum vulgus, reliquaſque ſuperuenit aſtro.
Hîc ardet Cancer, vrit Leo, Virgo reſultat,
Æquat Libra diem, crudeſcit Scorpius, alget
Chiron, Capra riget, diffunditur Vrna, madeſcunt
Piſces, exultat Aries; vexilla gerendo
Veris prædicit Taurus, Geminique Lacones.
Hanc cæli ſpeciem phroneſis delibat (*c*) ocellus,
Quam penetrare nequit viſus, notamque requirit
Materiem tantæque ſtupet miracula lucis.

Zodiacus cum ſuis ſignis deſcribitur.

CAP.

(*a*) Totus hic verſus deſideratur in vtroque M. S. (*b*) *M. S. A. Deos fecit. M. S. R. Deos facto.* (*c*) *M. S. A.* ocellis.

CAP. II.

POstquam cælestes aditus, cælique profundum,
Astrorumque vagos reditus emensa reliquit,
Inque supercilio mundi stetit; anxia mente
Fluctuat, in varios motus deducitur, hæret
Mens, animusque fluit, dubitat cum mente voluntas
Ipsa, nec in certo defigitur anchora mentis.
Namque timet, dubitatque timens, ambage locorum
Seduci, quos vlteriùs via porrigit anceps;
Quæ nullos hominum gressus, volucrumque volatus
Noscit, ab incursu rerum strepituque viantum
Funditus excipitur, nullo vexata tumultu.
Hîc hominis gressus nutans peccaret eundo,
Ebrius erraret pes ipse, pedisque lucerna
Otia visus hebens ageret, pedibusque negaret
Ducatum, lumenque foret sub lumine cæcum.
Non quòd regnet ibi noctis caligo, sed illam
(a) EmPhaticæ lucis splendor purgatus inignit.
Difficilis conscensus ad hanc facilisque recessus;
Accessus paucis, casus patet omnibus, in quam
Vix aliquis transire valet, valet omnis ab illa
Declinare via, quæ paucis peruia, multis
Clauditur, arcta nimis virtuti, larga ruinæ. *Arcta in cælum via.*
Non huc nobilitas generis, non gratia formæ,
Non gazæ deiectus amor, non gloria rerùm,
Non mundanus apex, non virtus corporis, audax
Improbitas hominis, præceps audacia tendit: *Non nisi virtutibus peruia.*
Sed solùm virtus animi, constantia mentis,
Factaque nobilitas, non nata, sed insita menti,
Interior species, virtutum copia, morum
Regula, paupertas mundi, contemptus honoris.
Difficiles igitur ad tus, facilemque ruinam
Cùm phronesis videat, magno succenditur æstu
Sollicitæ mentis, victique labore iugales,
Nê iuga ferre velint, nec soluere iura magistro,
Ignarique viæ callem mirentur ineptum *Equi, sluo sensus externi, cali secreta penetrare nequeunt.*
Gressibus, & pedibus gradiendi iura negantem;
Nec ratio sursum deflectere possit habenas,
Quas retinent instanter equi, dominæque repugnant,
Effrenes, vtraque negant seruire iubenti.
Dum mentem phronesis anceps sententia, motus
Distrahit in varios, nec prætentare locorum
Abdita sola potest, nisi quis præmonstret eidem,
Vel conducat eam, gressum moderatus euntis;

CAP. III.

ECce puella poli residens in culmine, cælum *Hæc, Theologiam designat.*
Despiciens, sursum delegans lumina, quiddam
Extramundanum toto conamine visus

Vestigans,

(a) M.S. V. Euphaticæ.

Theologiæ ornatus.

Vestigans, nil corporeum venata, sed vltrà
Transscendens incorporei scrutata latentem
Causam, principium rerum finemque requirens
Visibus offertur phronesis, visumque nitore
Luminis offendens mentem nouitate relaxat.
Nec mirum, quoniam tanto fulgore decoris
Præeminet, vt stellas præditet fulgure, lumen
Lumine multiplicans, & lucem luce, nec ipsi
Lumen adoptiuum largiri cesset olympo.
Nil terrestre gerens facie, nil ore caducum
Insinuans, mortale nihil, genitumque puellæ
Demonstrat facies, tantum cæleste, quod offert
Forma puellaris. hanc argumenta decoris
Esse Deam monstrant; instantia nulla refellit,
Quod decor ipse probat, faciesque simillima cælo.
Inflammat diadema caput, quod lampade multa
Gemmarum radians auro flammatur, & extrà
Scintillans lapidum duodeno sidere fulget.

Librum in dextra gerit, sceptrum in sinistrá.

Librum dextra gerit, sceptrum regale sinistra
Gestat, & ad librum plerumque recurrit ocellus.
Sed raró redit ad virgam, tandemque reuertens
Circuit ille manum sollers, ne laua vacillet
Succumbens oneri virgæ, sceptrumque resignet.
Claudit eam vestis auro perfusa, refulgens
Argento, plus veste decens, habituque decenti
Gratior, & puro cæli fulgentior astro,
Quam diuina manus, & sollers dextra Mineruæ
Texuit, vt formæ nobis exponit honestas.
Hic arcana Dei, diuinæ mentis abyssum,
Subtilis describit acus, formaque figurat
Informem, locat immensum, monstratque latentem,
Incircumscriptum describit, visibus offert
Inuisum, quod lingua nequit, (a) pictura fatetur.
Quomodo naturæ subiectus sermo stupescit,
Dum tentat diuina loqui, viresque loquendi

Theologiæ vsus & excellentia.

Perdit, & ad veterem cupit ille recurrere sensum,
Mutescuntque soni vix balbutire valentes,
Deque nouo sensu deponunt verba querelam.
Qualiter ipse Deus in se capit omnia rerum
Nomina, quæ non ipsa Dei natura recusat;
Cuncta tamen mediante tropo, dictante figura
Sustinet, & voces puras sine rebus adoptat.
Ens iustum sine iustitia, viuens sine vita;
Principium sine principio, finis sine fine;
Immensus sine mensura, sine robore fortis;
Absque vigore potens, sine motu cuncta gubernans;
Absque loco loca cuncta replens, sine tempore durans;
Absque situ residens, habitus ignarus habendo
Cuncta simul, sine voce loquens, sine pace quietus;
Absque nouo splendore nitens, sine luce coruscans.

Nec

(a) M.S. A. scriptura.

Nec ſolùm iuſtus vera ratione, ſed ipſa
Iuſtitia eſt, nec ſolùm lucidus ipſe, ſed ipſa
Lux eſt nocte carens, nec ſolùm nomine ſolo
Dicitur immenſus, verùm menſura, caduca
Singula deſcribens, & certis finibus aptans.
Nec fortis ſola dicti ratione, ſed ipſum
Robur ſubſiſtit, æterno robore *(a)* nitens.
Solus iure potens, qui ſumma potentia, ſolus
Cuncta poteſt, à quo procedit poſſe potentum.
Nec ſolùm loca cuncta replet, ſed ſingula ſolus
Infra ſe claudit, quaſi meta locuſque locorum.
Hîc legitur, tamen obſcurè, tenuique figura,
Qualiter vna, manens, ſimplex, æterna, poteſtas,
Fons, ſplendor, ſpecies, via, virtus, finis, origo,
Ingenitus genior, viuens Deus, vnicus autor,
Vnus in vſia, perſonis trinus, in vno
Vnicus eſſe manet, quæ trina relatio trinum
Reddit, & in trino manet vnus, trinus in vno:
Qua ratione patris ſpeculum, lux, ſplendor, imago,
Filius eſt, a Patre Deo, Deus vnus & idem,
Principium de principio, de lumine lumen,
Sol de ſole micans, ſplendor productus ab igne,
A ſimili ſimilis, à vero verus, ab vno
Vnus, ab æterno naſcens æternus, ab æquo
Æqualis, bonus à ſummo, ſublimis ab alto:
Qualiter ardor, amor, concordia, forma, duorum
Spiritus eſt, in quo propriè Pater oſcula proli
Donat, & in nato ſeſe Pater inuenit, in quo
Se videt ipſe parens, dum de ſe naſcitur ipſe
Alter, & ingenito ſplendet gignentis imago.

Theologia de Deo tractat, ſed obſcurè.

CAP. IV.

CVltibus his afflata poli regina caduca
Deſerit, atque Dei ſecretum cunſulit, hæret
Diuinis, mentem terrenis *(b)* excitat, ipſam
Haurit mente noym, diuini fluminis hauſtu
Ebria ſed potiùs dicatur ſobria: namque
Ebrietas naſcens ex tali nectare plena
Sobrietate viget, nec mentem cogit ab vſu
Degenerare ſuo; verùm generoſius ipſam
Erigit, *(c)* exercens noſtræ contagia ſordis.
Hanc humili greſſu, vultu ſubmiſſa, modeſta
Geſtibus, aſſequitur phroneſis, primoque ſalutem
Delibans tali pingit concepta loquela:
O regina poli, cæli Dea, filia ſummi
Artificis! nec enim facies diuina caducam
Te docet, aut noſtri generis deferre lituram.
Quam probat eſſe Deam vultus, ſceptrumque fatetur
Reginam, natamque Deo tua gloria monſtat;
Cui Superûm ſedes, cæli via, limes olympi,

Theologia ſobrietate inebriatur.

Prudentia Theologiam ſalutat.

Bbb Extra-

(a) M. S. A. ſiſtens. *(b)* M. S. V. exuit. *(c)* Eliminans

Extramundanus orbis, regioque Tonantis
Eius ducatũ requirit. Tota patent, soliumque Dei, fatumque quod vltrà est;
Me moderare vagam, stupidam rege, siste timentem,
Indoctamque doce, fluitantem corripe, tristem
Lætifica, gaudens peregrino consule, cœptum
Perfice, nutantem firma, succurrere cadenti
Nam vaga sum, tremebunda, stupens, indocta, laborans,
Deficiens, ignara loci, peregrina, fatiscens:
Quæ nitens superare polos, sedesque supernas
Inuadens penetrale Dei thalamumque Tonantis,
Consiliumque Iouis, nutans, vaga, sola, pererrans
Aggredior, cælique vias pertento latentes.
Nec tamen inconstans, præceps, improuida, casu
Præcipitante vias, istos inuado labores:
Itineris causam pandit. Sed precibus cedens, & tandem velle coacta
Naturæ monitu, virtutum numine, nutu
Præcipuè rationis ad hos ego mittor, vt ipsa
Naturæ summo præsentem vota Tonanti,
In multis errasse manum natura recordans,
Erratum reuocare volens, culpasque priores
Tergere, vel veteres operis nouitate beati
Excusare notas, hominem formare, beatum
Hominem beatum formari desiderat natura. Cudere, perfectum complere, creare modestum
Tentat, quò possit veteres velare reatus.
Erranti mundo dans de tot millibus vnum,
Qui rectum sibi defendat, scrutetur honestum,
Damnet auaritiam, diffundat munera, vitet
Excessus, medium teneat, proscribat abusus.
Nec sine consilijs, nutu, moderamine, voto,
Virtutum decernit opus, sed tota sororum
Concio conceptus assensu nutrit (a) eosdem.
Sed quoniam tantum circa terrena potentis
Naturæ viget officium, languetque potestas
Naturæ potestas limitata. In Superis nil iuris habens, animamque creare
Nescia, quam sola pictoris dextra superni
Format, & in nullo naturæ iura requirit:
Hac ratione diu nitens, multumque reluctans
Huc agor, & Superos perquiro sola recessus,
Quò possim (b) deferre Deo quod concipit ipsa
Naturæ ratio, quod virtus optat, vt ipsum
Velle Dei (c) vestrum confortet velle, precesque
Audiat, & nostris aspiret gratia votis.
Vt diuina manus animam demittat ab alio,
Quæ sit mente sagax, virtute referta, pudore
Anima petitur virtutibus omnibus prædita. Prædita, præsignita fide, pietate refulgens,
Quæ carnis vestita toga, sic visitet orbem,
Quod facinus redimat pietas, virtusque reatum,
Incestumque pudor, fraudem vis, gloria casum.
Quæ superet terrena domus, vis terrea, vestis
Corporeæ

(a) M. S. A. eodem. (b) perferre Deo quod percipit ipsa.
(c) M. S. V. nostrum.

Corporeæ massæ, corpus mortale, potentis
Naturæ ditatur opus, sic dote beandum
Multiplici, nullo fraudatum munere formæ
Vt iam corporeum non dedignetur habere
Spiritus hopitium, nec tantus defleat hospes
Hospitij tabem, sed carnis regnet in aula.
Ergo mihi describe viam, qua callis ad arcem
Supremi Iouis erigitur, ne deuia passim
Errabunda ferar, ne nostrum deuius error
Propositum perdat, viduans mercede laborem.

CAPVT V.

HIs verbis gauisa poli regina benigno
Reddidit affatu, quòd se præberet eunti
Consortem, callisque ducem, gressusque magistram.
Sed soli phronesi ducatum spondet, & ipsi
Consulit instanter, præcepti robur eidem
Consilio miscens, vt currum deserat, ipsos
In cælo deponat equos, comitemque relinquat
Inferiùs, quæ sit stabilis custodia tanti
Depositi, currum sistens, frenansque iugales:
Ne si currus, equi, ratio, nitantur in altum
Tendere, nec talem dignetur habere viantem
Semita cæleстis, alios experta meatus;
Erret equus, nutet ratio, currusque vacillet.
Explentur præcepta Deæ, votisque fauetur,
Stat ratio, sistuntur equi, quadriga quiescit.
Omnibus exclusis solum regina secundum
Consorti concedit equum, qui parcius ipsum
Admirantur iter, nec multùm denegat ipsos
Ascensus (a) fractus freni melioris habena.
Fertur equo phronesis, se fert regina, volatu
Fertur equus, Dea certat equo, gressuque volantem
Præuenit, & comiti prætentat præuia gressum.
Hactenus insonuit tenui mea Musa susurro;
Hactenus in fragili lusit mea pagina versu,
Phœbæa resonante chely: sed parua resignans
Maiorem nunc tendo lyram, totumque poëtam
Deponens, vsurpo mihi noua verba prophetæ.
Cælesti musæ terrenus cedet Apollo,
Musa Ioui, verbisque poli parentia cedent
Verba soli, tellusque locum concedet olimpo.
Carminis huius ero calamus (b) vel scriba, vel auctor,
Æs resonans, (c) reticens scriptoris charta, canentis
Fistula, sculptoris scalprum, vel musa loquentis,
Spina rosam gestans, calámus noua mella propinans,
Nox aliunde nitens, luteum vas, nectare manans.
Summe parens, æterne Deus, viuensque potestas,
Vnica forma boni, recti via, limes honesti,
Fons vitæ, sol iustitiæ, pietatis asylum,

Theologia se comitem offert Prudentiæ, modo currum & equos deserat.

Prudentiæ in cælum tendenti, conceditur equus Secundus Auditus.

Authoris oratio pijssima ad deum.

B b b 2. Prin-

(a) S. M. R. fretus. (b) non scriba. (c) M. S. A. retinens.

Principium, finiſque modus, menſura, ſigillum,
Rerum cauſa, manens ratio, noys alma, ſophia
Vera, dies verus, lux neſcia noctis, origo
Summa, decor mundi perfectus, vita perennis.
Nata regens, ventura ferens, naſcentia ſeruans,
Omnia ſub numero claudens, ſub pondere ſiſtens
Singula, ſub ſtabili menſura cuncta coërcens:
Qui rerum ſpecies, & mundi ſenſilis vmbram
Ducis ab exemplo mundi mentalis, eundem
Exteriùs pingens terreſtris imagine formæ;
Qui veterem maſſam de vultus ſorde querentem
Inueſtis meliore toga, formæque ſigillo
Signans (a) excludis nexu mediante tumultum.
Efficiens cauſa, dum rem producis ad eſſe;
Formalis, dum pingis eam; finalis, in eſſe
Dum rem conſeruans certo ſub fine coarctas.
Tu mihi præradia diuina luce, meamque
Pleniùs irrorans diuino nectare mentem,
Lucem & Sapientiam poſtulat. Complue, terge notas animi, tenebraſque recidens
Diſcute, meque tuæ lucis ſplendore ſerena.
Tu repara calamum, purga rubigine linguam,
Da blæſo tua verba loqui, mutoque loquelam
Præbe, da fontem ſitienti, dirige callem
Erranti, duc nauta ratem, portumque timenti
Dona, cæleſti perflans mea carbaſa vento.

CAPVT VI.

IAm phroneſis dictante Dea ſuperauerat arces
Sidereas, callemque nouum, nodoſque viarum
Mirans, quæ tantæ quereretur pondera molis,
Ni proprios viſus rerum nouitate foueret,
Prudentia Aquas cryſtallinas miratur. Et proprij partem ferret regina laboris.
Dum tranſit miratur aquas, quas fœderat igni
Indiuiſa loci ſeries, nec flamma liquorem
Impedit, aut flamma certat liquor ille repugnans;
Elementorũ miratur concordiam. Sed potiùs ſua deponunt certaminis arma.
Nec iam natiuos curant memorare tumultus,
Quos ligat aſſenſus diſcors, diſcordia concors,
Pax inimica, fides phantaſtica, falſus amoris
Nexus, amicitia fallax, vmbratile fœdus.
Figit in his viſum mentemque ſophia, ſagaci
Perquirens animo, quis pacem fecit adeſſe,
Pax vbi nulla manet; quis Martem iuſſit abeſſe,
Mars vbi iura tenet; quis fœdus nexuit illic,
Fœdus vbi nullum; quis pacem miſcuit iræ,
Litigio fœdus, liti coniunxit amorem.
Altiùs inquirit phroneſis feruentiùs inſtans,
An liquor ille fluat, ſibi quem vicina maritat
Flamma poli, flammæque truces contemperet iras;
An nebulæ faciem geſtans, formamque vaporis
In

(a) M. S. A. excludens.

In ſpeciem nubis expanſus in æthere ſummo
Pendeat, & donet ſitienti pocula flammæ;
Aquarum Cryſtallinarum naturam examinat.
An glaciem gerat in ſpecie, reddatque figuram
Cryſtalli, perdatque ſuum liquor ipſe liquorem.
Sed tamen à phroneſi viua ratione probatur,
Quòd nullos illic poſſit torquere recurſus
Humor, nec proprio valeat diſcurrere fluctu,
Cùm gremium nullus ibi præbeat alueus illi,
Nec matrix terrena ſinus expandat eidem,
Nec centrum repetens natiuo pondere tractus
Humor ad ima ruat, propriæ grauitatis amicus,
Deſcenſum cùm flamma neget, ſurſumque manere
Cogat aquas, ſupraque liget quaſi carcere clauſas.
Nam qui furtiuo lapſu quaſi neſciat ignis
A Superis rorem deſcendere, ſomniat ille
Philoſophus, ratione caret, falſumque prophetat,
Otia ſectatur, nubes & somnia captat,
In ſcirpo nodum ponens, in lumine fumum,
In plano ſcrupulum fingens, in luce tenebras.
Hac etiam ratione probat, quòd nullus ibidem
Exhalat vapor in nebulas, nec pendulus humor
Æthera velat aquis, vbi nullas euomit auras
Terra, nec ignis ibi ſuſpendit in æthere nubes.
Ex his concludit phroneſis, quod cœlicus humor
Cryſtalli retinet ſpeciem, glaciemque figurat;
Quæ glacies ignara gelu, nec conſcia brumæ,
Æſtatem magis agnoſcit, cœlique calores,
Ad vultus ignis minimè dignata liquari.
Hoc ſolo magis illa ſtupet, meliuſque mouetur,
Qua nexus mediante fide, quo fœdere pacis
Frigida conueniant calidis, fluitantia pigris.
Hic vbi nullus adeſt pacis mediator, & omne
Fœdus abeſt extrema ligans, quòd pace reperta
Deleat hoſtiles rixas, pugnamque recidat.
Deficit inquirens, quærendo vincitur illa,
Rerum ſuperlunarium exacta cognitio naturæ vires excedit.
Quæſitu ſuperata ſuo, ſed victa querelis
Defectus queritur proprios: ſic iſta querela
Quæſtio fit, phroneſi ſuſpiria ſola relinquens.
Nec mirum ſi cedit ad hæc prudentia, quæ ſic
Excedunt matris naturæ iura, quòd eius
Exſuperant curſus, ad quæ mens deficit, hæret
Intellectus, hebet ratio, ſapientia nutat,
Tullius ipſe ſilet, ranceſcit lingua Maronis,
Languet Ariſtoteles, Ptolomæi ſenſus aberrat.

CAP. VII.

VLteriùs producit iter prudentia, greſſum
Informans greſſu comitis, tandemque labore
Magno, multiplici viſu, conamine multo
Aſcendit loca lætitiæ, loca plena fauoris,
Cœli Empyrei deliciæ.
Cœleſti loca grata Deo, loca grata Tonanti.

Hîc risus siue tristitia, sine nube sereuum,
Deliciæ sine defectu, sine fine voluptas,
Pax expers odij, requies ignara laboris,
Lux semper rutilans, sol veri luminis, ortus
Nescius occasus, gratum sine vespere manè.
Hic splendor noctem, saties fastidia nescit,
Gaudia plena vigent, nullo respersa dolore.
Non hîc ambiguo graditur fortuna meatu,
Non risum lacrymis, aduersis prospera, læta
Tristibus infirmat, non mel corrumpit aceto,
Aspera commiscens blandis, tenebrosa serenis,
Connectens luci tenebras, funesta iocosis:
Sed requies tranquilla manet, quam sine carentem
Fortunæ casus in nubila vertere nescit.
Hic sua præradiat cælestis regia solis,
Quæ sordes hominum, mundi contagia spernit.
Extramundanus orbis mundique beata
Portio, munda magis quam mundus, purior ipso
Pudor, lucidior claro fulgentior auro,
Quæ blando splendore micat, quæ fulgurat igne
Innocuo, feruore carens, fulgore abundans,
Blanditias splendoris habens, feruoris abhorrens
Nequitiam splendore fouet, nec verberat æstu.
Hic ignis minùs igne calet, plùs igne nitescit,
Sicque manens vnus minor est, & maior eodem.
Sed quoniam totus scintillat in igne beato
Hic locus, & flammæ nutu blanditur amico;
Cæli Empyrei Incolæ. Censetur polus empyreus, cui flamma benignis
Ignibus arridet, aulamque nitoribus ornat.
Hic habitant ciues Superi, proceresque Tonantis,
Angelici cœtus, diuinaque numina, mundi
Rectores, turmæ cælestes, agmina cæli,
Excubiæ nostri, varius quos diuidit ordo,
Munus, & officium, virtus diuersa, potestas
Plurima, dissimilisque gradus, distantia facti.
Seraphin. Hîc ardent Seraphin, flammata calore supernæ
Lucis, & æterni solis radiata nitore;
Cherubin Diuini fontis Cherubin satiata liquore
Plus sapiunt, mentique Dei perfectiùs hærent.
Throni. Inque thronis librata Dei censura resultat,
In quibus ipse Deus residens examina librat.
Dominationes. Nomen ab officio dominantia numina sumunt,
quæ sicut Superis cedunt, sic ceditur ipsis
A reliquis, pariterque iubent, parentque iubenti;
Principatus. Princeps turma suos disponit in ordine ciues,
Atque suis votis astringit vota suorum.
Aëris istius rectores, immo tyrannos
Potestates. Turba potestatum vincit cælestibus armis.
Legibus occurrunt naturæ, iuraque soluunt
Virtutes. Virtutes, formisque nouis antiqua reformant.
Mystica denudat, aperit secreta, reuelat

Abdita, quæue magis latitant, Archangelus orbi
Nuntia, & cæli pandit mysteria terris.
Maior in obsequijs, sed ei virtutibus impar
Angelicæ plebis exercitus omnibus istis
Persoluit ius obsequij, mundoque minora
Prædicat, & varios nobis discurrit in vsus.
Hic ciues habitant supremi regis in vrbe;
Ciuibus his seruanda datur respublica cæli,
Inter quos hæc lex sancitur, vt imperet vnus,
Hic operetur agens, reliquis obtemperet ille.
Quilibet in libro diuinæ mentis agenda
Discit, ibique legit quæ sint ventura, Deumque
Consulit, in speculo Deitatis singula cernens.
Nec solus tantam sibi vendicat angelus vrbem;

Archangeli.

Angeli.

CAP. VIII.

HIc habitat, quem vita pium virtusque beatum
Fecit, & in terris meruit sibi numen olympi:
Corpore terrenus, celestis mente, caducus
Carne, Deus vita, viuens diuinitus, extrà
Terrenum sapiens, intus diuina repensans.
Quem non erexit fastus, non gloria rerum,
Non mundi deiecit amor, non lubrica fregit
Luxuries, non luxus opum, non ardor habendi
Succendit, non liuor edax, non auxia fœdæ
Pestis auaritia, non laudis cæca Cupido:
Sed potiùs demisit eum patientia, mundi
Contemptus, rerum paupertas, arctaque victus
Regula, despectus carnis, (a) directio vitæ.
Qui calcauit opes animo victore, malignum
Deuicit, carnemque sibi seruire coëgit.
Cœtibus angelicis tales asscribit honestas
Vitæ, virtutis meritum, mercesque laboris,
Quos vel virgineus candor, vel purpura vestit
Martyrij, vel doctoris sua laurea ditat;
Vel quos aureolæ munus non excipit, omnes
Laurea communi fretos mercede coronat.
Cùm sint diuersi merito, meritusque resultet
Splendor inæqualis, lux dispar, gaudia cunctos
Æqua manent, risusque pares vbi dissona merces.
Nec mirum si lætitiæ par gratia cunctos
Exspectat, quibus vna datur pro munere vita,
In quibus ipse Deus est omnibus omnia, donum
Et donans, dans vni plurima, pluribus vnum.

Sancti de terrâ assumpti cælum incolunt.

Sanctorum diuersa merita.

CAP. IX.

HIc Superos ciues proprio præcellit honore
Virgo, quæ proprium pariendi lege pudorem
Non perdens, Matris meruit cum Virgine nomen.
In qua concordant duo nomina, lite sepulta,

Maria Virginis laudes & prærogatiua.

Quæ

(a) M. S. V. deiectio.

Quæ ſecum pugnare ſolent, liteſque mouere:
Nec iam diſcordant mater virgoque, ſed ipſis
Litibus excluſis ſe pacis ad oſcula vertunt.
Hic natura ſilet, logicæ vis exulat, omnis
Rhetoricæ perit arbitrium, ratioque vacillat.
Hæc eſt quæ miro diuini muneris vſu
Nata patrem, natumque parens concepit, honorem
Virgineum retinens, nec perdens iura parentis.
In cuius ventris thalamo ſibi ſumma parauit
Filij Dei incarnatio. Hoſpitium Deitas, tunicam ſibi texuit ipſe
Filius artificis ſummi, noſtræque ſalutis
Induit ipſe togam (a) noſtro veſtitus amictu.
Hæc eſt ſtella maris, vitæ via, porta ſalutis,
Regula iuſtitiæ, limes pietatis, origo
Virtutis, veniæ mater, thalamuſque pudoris,
Hortus concluſus, fons conſignatus, oliua
Fructificans, cedrus redolens; paradiſus amœnans;
Virgula pigmenti, vinaria cella, liquore
Prædita cæleſti, nectar cæleſte propinans,
Neſcia ſpineti florens roſa, neſcia culpæ
Gratia, fons expers limi, lux nubila pellens,
Spes miſeris, medicina reis, tutela beatis,
Proſcriptis reditus, erranti ſemita, cæcis
Lumen, deiectis requies, pauſatio feſſis.
Hæc eſt quæ primos caſus primæque parentis
Abſterſit maculas, vincens virtute reatum,
Diruta reſtituens, reddens abblata, rependens
Perdita, reſtaurans amiſſa, fugata repenſans,
Poſt veſpertinos gemitus noua gaudia donans,
Poſt mortis tenebras vitæ nouitate relucens;
Cuius ad aduentum redit ætas aurea mundo.
Poſt facinus pietas, poſt culpam gratia, virtus
Poſt vitium, pax poſt odium, poſt triſte iocoſum;
Vt roſa ſpineti compenſat flore rigorem,
Vt dulcore ſuo fructum radicis amoræ
Ramus adoptiuus redimit; ſic crimina matris
Iſta luit, matremque facit ſua nati renaſci,
Vt ſic munda ream, corruptam virgo, pudica
Effrontem, miſeram felix, humiliſque ſuperbam
Abluat, & vitæ pariat ſua filia matrem.
Huius ab imperio cæleſtis curia pendet,
Huius ad imperium deuota mente parata,
Cum qua cæleſtis regni moderatur habenas,
Chriſtus cælorũ rector. Qui pater & proles eiuſdem natus & auctor,
Cuncta regit, ſine fine regens, quo rege triumphat
In cælo miles, in terra militat exſul.
Hic eſt qui carnis intrans ergaſtula noſtræ
(b) Se pœna vinxit, vt cunctos ſolueret; æger
Factus, vt ægrotos ſanaret; pauper, vt ipſis

Paupe-

(a) M. S. A. carnis. (b) M. S. V. ſe pænæ vinxit, vt vinctos ſolueret.

Pauperibus conferret opem; defunctus, vt ipsa
Vita donaret defunctos; exsulis omen
Passus, vt exilio miseros subduceret exul.
Sic liuore perit liuor, sic vulnere vulnus:
Sic morbus damnat morbum, mors morte fugatur:
Sic moritur viuens, vt viuat mortuus; hæres
Exsulat, vt seruos hæredes reddat; egenus
Fit diues, pauperque potens, vt ditet egenos.
Sic liber seruit, vt seruos liberet: imum
Summa petunt, vt sic ascendat infima summum.
Vt nox splendescat, splendor tenebrescit; eclipsi
Sol verus languescit, vt astra reducat ad ortum.
Ægrotat medicus, vt sanet morbidus ægrum.
Se cælum terræ conformat, cedrus hysopo,
Ipse gigas nano, fumo lux, diues egeno,
Ægroto sanus, seruo rex, purpura sacco.
Hic est qui nostram sortem miseratus, ab aula
Æterni patris egrediens, fastidia nostræ
Sustinuit sortis, sine crimine, criminis in se
Defigens pœnas, & nostri damna reatus.

Beneficia quæ per Christi incarnationem consecuti sumus.

FINIS.

ANTICLAVDIANI
LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

Prudentia splendorem Cœli Empyrei ferre non valet.

POST (a) virgo soliumque Dei sedesque supernas
Ingrediens, voluit noua prælibare videndo:
Offendit splendor oculos, mentemque stupore
Percussit rerum nouitas, defecit in illis,
Visus, & interior mens caligauit ad illas.
Sic sopor inuasit vigilem, sic somnus adulter
Oppressit phronesis animum, somnoque soporans
Extasis ipsa suo mentem (b) seruire coëgit.
Et iam præcipitem pateretur lapsa ruinam,
Ni comes occurrens manibus complexa cadentem
Sisteret, & blando complexu virginis artus
Confortans, tantos lapsus eluderet, ipsam
Mitibus aggrediens verbis, mentisque stuporem
Demulcens; mens plena tamen non redditur illi.
Sed postquam nulla valuit ratione stuporis
Exstirpare malum, totamque reducere mentem,
Vt phronesi ferat auxilium, totumque soporem
Excutiens reddat mentem, cogatque reuerti;
Sollicitat precibus propriam regina sororem,
Quæ Superûm solio residens cæleste profundum
Scrutatur, solisque Dei penetralibus hæret.
Cui ratio nihil affirmat, cui sufficit ipsa
Credulitas, & sola fides ratione remota.
Ipsam namque fidem ratio non præuenit, immo
Ipsa fides hanc anticipat, fideique docenti
Obsequitur tandem ratio, sequiturque docentem.
Articulos fidei diuinaque symbola chartis
Inserit hæc, scribens animo quod arundine pingit.
Purpureus elata notis (c) niueumque colorem
Intermixta rubet vestis candore represso,
Qua mulier prædicta nitet, cultusque fatetur
Arbitrium mentis, mens ipsa videtur in illo.
Picturæ cedit vestis, quæ tota figuris
Scribitur, & formam prætendit scripta libelli.
Hic renouat veteres viuens pictura magistros,
Per quos nostra fides totum diffusa per orbem
Claruit, & laudum titulis præclara refulsit.
(d) Hic Abraham nostræ fidei pater exuit actus
Patris, dum summo patri parere libenti
Contendens animo, nato pater esse recusat.
In quo discordes natura fidesque duellum
Exercent,

Theologia illam confortat.

Theologia implorat auxilium fidei.

Fides rationem præuenit.

Theologia articulos fidei docet.

Apostoli fidei fundamentum magistri.

(a) V.M.S. Postqnam Virgo Dei, solum, sedesque supernas. (b) M.S.R. dormire. (c) M.S.R. niueoque colore. (d) M.S.R. sic

Exercent, vnamque trahunt in dissona mentem.
Nam natura docet genitorem parcere nato:
Econtra stat firma fides, quæ spernere natum
Imperat, vt summo faueat natura parenti.
Quod non vult, cupit ergo pater, nunc parcere tentans
Nunc offerre volens, tandem negat ipse quod optat.
Ergo succumbit fidei natura, dolensque *Natura cedit fidei.*
Cedit victrici, quod non vult velle coacta.
In robur fidei virtutum luce coruscat
Petrus, & ipsius virtus splendescit in vmbra. *Petrus & Paulus fidei columna.*
Armatus vitæ meritis, & dote sophiæ
Blanditijs, ratione, minis, virtutibus instat
Paulus, & introitum fidei gentilibus offert.
Nec solùm signis, verum ratione rebelles
Vincit; nec satis est concesso calle meare,
Plus cupit, atque viam gaudet ratione parare.
Illic blanda, minas, ergastula, verbera, mortes,
Expugnat fidei clypeo protectus, & armis
Iustitiæ, superatque suos Laurentius ignes. *S. Laurētius*
Par pugnæ meritis, & iisdem miles in armis
Mundum deuincens Vincentius, omnia victor *S. Vincētius.*
Calcat, & in viuos pugnans in morte triumphat.
Hunc habitum quamuis scripturæ pingat honestas,
Nulla tamen vestem lasciuia deprimit, immo
Talis erat, qualem matronæ postulat ætas, *Fidei vestes & habitus.*
Quæ senij metas attingit, plena dierum,
Canitie respersa caput, senijque pruina;
Nec tamen illius faciem matura senectus
Exarat in sulcos, facies discordat ab æuo.
Quæ iuuenile docet æuum, contraque loquuntur
Cani, cum canis sic vultus gratia certat.

CAP. II.

HÆc mulier motu proprio precibusque sororis
Tacta, mouet gressus illuc, vbi læsa sapore
Lethargi, languet phronesis, mortisque figuram *Fides, hortatu Theologiæ accedit Prudentiam, eamque ab extasi liberat.*
Exemplans moritur viuens, & mortua viuit.
Sed postquam veniens signis dictantibus illam
Agnouit, vidit stupidam, stupuitque iacentem,
Hos casus miserata dolet, mentisque rigorem
Exuit, in gemitus erumpens, fracta parumper
Maiestas animi mollescere cogitur, exit
Durities, & sola tenet miseratio mentem.
Hæc igitur magis accedit, propiusque iacentem
Visitat, & quærit languoris semina, tentat
Cuncta, locum, tempus, causas, symtomata morbi
Cautè disquirens; cuius vestigia tandem
Inuenit, & phronesim lethargi somnia passam
Noscit, vt exteriùs languoris signa fatentur.
Inuenta radice mali, morbique reperta
Materie, disquirit adhuc quæ causa salutis

Hic videt angelicæ plebis ſuperique ſenatus
Militiam, palmamque ſimul, dulceſque triumphos
Sanctorum, meritum diſpar, fructuſque laborum. *Sanctorum merita diuerſa.*
Virginis illius meritum miratur, adorat
Partum, quæ peperit non marceſcente pudoris
Flore, nec attrito feruente libidinis æſtu.
Conceptus partuſque modum, floremque pudoris
Intactum ſtupet, admirans, non inuenit vnde
Sit mater, quæ nulla viri commercia nouit.
Confugit ad Logicæ leges; huic ergo parentis *Logica confunditur in partu Virginis.*
Iura negat, cui virginitas concedit honorem
Virginis, à ſimili vult ſupplantare pudorem
Virgineum matri, quæ diſputat eſſe parentem
Partus, & ad matrem natiuo iure refertur.
Iſta tamen ratio nutat, cum virgine matrem
Inuenit, & logicæ videt argumenta iacere.
Amplius admirans magis hæſitat, amplius hærens
Inquirit, quo iure poli, qua lege beata
Nata patrem, terrena Deum, caſura manentem,
Flos cedrum, ſidus ſolem, ſcintilla caminum
Proferat, & mellis deſudet petra liquorem.
Miraturque Deum noſtram veſtire figuram, *Incarnatio verbi Dei.*
Et noſtras habitare caſas, flammantis olympi
Rectorem, floremque roſæ latitare ſub alga,
Et gemma veſtire lutum, violamque cicuta
Velari, vitamque mori, tenebreſcere ſolem,
Qui gummi, quæ iuncturæ, quis nexus, & vnde
Connectant humana Deo, diuina caduco
Conſocient, hominique Deum quis fœderet ordo.
Singula dum phroneſis miratur, & omnia tentat
Veſtigare ſuæ rationis legibus, illam

CAP. III.

Aſſiſtens matrona monet, ne ſomniet illic
Humanas leges, mundanaque fœdera, curſus
Naturæ, noſtraſque vices, vbi nulla poteſtas
Illius, ſed cuncta ſilent decreta, paueſcunt
Leges, iura ſtupent, vbi regnat ſola voluntas *Voluntas Dei Superis pro lege eſt.*
Artificis ſummi, quæ vult à canone noſtro
Excipiens, vbi iura ſapent, & regula cedit
Artifici, canonque ſilet dictante magiſtro.
Non ratio, ſed ſola fides ibi quæritur, illic
Tranſcendit cauſas cæleſtis cauſa minores
Exſuperat leges lex ſumma, & regula legum.
Ergo fides ibi ſufficiat, diſquirere ceſſet *Ratio fidei ſe ſubmittere debet.*
Hic ratio, ſiſtatque fides rationes habenas.

CAP. IV.

His monitis fert aſſenſum prudentia, cedit *Prudentia relicto Rationis ductu, fidem ſequitur.*
Doctrinæ, ſequiturque fidem, totumque ſuperno
Deputat autori, quod noſtram vincere legem

Cernit, & excepti iuris ratione moueri.
His edocta viam maturiùs arripit, eius
Informat regina gradum, gressumque sigillat
Incessu proprio: sed ne locus abditus, anceps
Callis, distortus limes, via dissona, gressus
Virginis impediat, comitem sibi destinat illam,
Quæ phronesi mentem proscriptam reddit, eius
Restituens vsum, cui cessit abusio morbi.
Quam via nulla latet, nullus locus abditus illi,
(a) Non delirus obest limes, non semita fallit.
His comitata viæ phronesis securius instat,
Ancipitesque vias transit, loca dissona, calles
Ignotos; nec iam posset superare locorum
Anfractus, sed nutanti soror vtraque vires
Suppeditat, firmatque gradum, gressusque recidit
Pondus, & extenuans pœnam fastidia tollit.
Oblatum phronesi visum defendit ab omni
Luminis occursu speculum, ne debriet illum
Cælestis splendor, oculosque reuerberet ignis.
Tandem fessa, tremens, admirans virgo dietam
Explet, & æterni suprema palatia regis
Intrat, & expleti superata mole laboris
Lætatur: sed cuncta stupet quæ nuncins offert
In speculo visus, vbi nil mortale, caducum,
Deficiens, terrestre micat; solumque refulget
Æternum, cæleste, manens, immobile, certum.
Hic videt ingenitas species, speculatur Ideas
Cælestes, hominum formas, primordia rerum,
Causarum causas, rationum semina, leges
Parcarum, fati seriem, mentemque Tonantis:
Cur Deus hos reprobat, illos prædestinat, istum
Præparat ad vitam, sua munera subtrahit illi.
Cur alios humilis paupertas vrget, egenos
Comprimit, & solis lacrymis satiatur egestas.
Cur alijs prædiues opum pluit alueus omnis
Diuitias, diuesque natat fecundus in auro.
Cur istos ditat sapientia, nubilat illos
Sensus inops, animus pauper, mendica voluntas.
Cur formæ species purgata serenat Adonim,
Danus abusiuam speciem gerit, Hector in armis
Fulgurat, ingenij radio scintillat Vlysses.
Cur Cicero rethor, cur Typhis nauita, pictor
Milo, pugil Pollux, rigidus Cato, Naso poëta.
Non hæc sola fauent phronesis conspectibus, vltrà
Progrediens visus alia nouitate videntem
Demulcet, redituque suo miranda reportat.
Hic videt irrigui fontis radiare nitorem,
Qui prædiues aquis reliquo conspectior amne
Sidera luce domat, præcellit mella sapore;

Fides, Theologiam etiam aßumit in comitem.

Prudentia comitata fide & Theologia cælestia loca ingreditur.

Speculo armat oculos.

Prædestinationis causas rimatur.

Varia Dei iudicia perpendit.

Cuius

(a) *M. S. V. hunc versum ita legit*, Non durus limes, non deuia semita fallit.

Cuius delicijs cedit paradyſus, odore
Balſama vincuntur, nardus ſubmittitur illi.
A quo procedens riuus, non immemor horum
Quæ fons ille gerit, totum ſibi fontis honorem
Aſſumit, fontique pari reſpondet honore;
Nec tamen irriguum minor afflat gratia fontem.
Ergo fons riuum, riuus cum fonte fluentum
Producit, retinens fontis riuique ſaporem.
Cum ſint diſtincti, fons, riuus, flumen, in vnum
Conueniunt, eademque trium ſubſtantia, ſimplex
Eſſe, ſapor ſimilis, color vnus, ſplendor in illis
Vnicus, & vultus horum conformis & idem,
Ad ſpeciem fontis ſol vincens lumine ſolem.
Hic radium fundit, quem ſol mundanus adorat,
Cui cælum ſtellæque fauent, & ſupplicat orbis.
Occaſum numquam patitur ſol iſte, nec vllam
Suſtinet eclipſim, nec nubis nubila ſentit.
A quo procedens radius ſplendoris adæquat
Luce patrem, loquiturque ſuo ſplendore parentem.
Idem ſol, ſpecies eadem, lux vna, coæuus
Splendor, nequaquam proprio decliuis ab ortu.
Sol alius, ſed non aliud, ſol vnus, & vnum
Cum gignente manens, lux luci conſona, fulgor
Fulgori, ſplendorque ſui non immemor ignis.
De ſe producit radius cum ſole calorem,
Qui mulcens vrit, vrendo mulcet, & ardens
Mitigat, incendens demulcet, temperat vrens.
Iſte calor ſiccat vitiorum flumina, ſordes
Purgat, & à vitio virtutis decoquit aurum.
Iſte calor perimit peccati frigora, flammas
Iræ, torporis hiemes, Veneriſque calorem.
Sic calor expugnat ignem, ſic flamma repellit
Flammam, ſic æſtus æſtum, ſplendorque caminum.
Pullulat in flores mens iſto tacta calore,
Et terram mentis virtutum flore beato
Purpurat iſte calor, dum ver cæleſte reducit.

Alia cæli Empyrei mirabilia conſiderat.

CAPVT V.

HÆc mirata diu phroneſis, multumque retractans
Singula quæ viſus prægustat, freta ſororum
Ducatu, ſummi regis conſcendit in arcem,
Qua reſidet rex ille poli, qui cuncta coërcet
Legibus imperij, qui numine numina cæli
Conſtringit, cuius nutu cæleſtia nutant.
Hæc igitur vicina Deo vix ſuſtinet huius
Immortale iubar, vix maieſtatis inundans
Exſpectat lumen, ſed eam defendit ab iſto
Fulgure planities ſpeculi, quam viſibus offert
Illa ſuis, lucem ſpeculo mediante retardans.
Tunc virgo genibus flexis & ſupplice vultu
Submiſſæ vocis modulo geſtuque timentis

Prudentia freta comitibus ſuis fide & Theologia, arcem Dei conſcendit.

Proſternit ſe Deo.

Supplicat

Supplicat æterno regi, verbumque salutis
Prælibat, mixtaque tremunt formidine verba.
Sed Superûm genitor reddens sua iura saluti
Erigit hanc, & stare iubet, motusque timoris
Sistere, ne terror animum vocemque retardet.
Erigitur, mentemque regit, partimque retardat
Virgo metum, stat mens cum corpore, corporis æquat
Mens erecta situm; sic vox submissa resumit
Vires, erectam mentem sua verba sequuntur.
Exit in has voces animus, verbisque redundat:

A deo erigitur, & confortatur.

CAP. VI.

SI nostros gemitus & nostræ tœdia sortis,
Mundanos casus, mundanaque fata, caducos
Ortus, instantes obitus, vitæque propinquos
Lapsus, & nostræ pensemus originis omen;
Quæ nostrum tantos fastus inuadat, vt ante
Conspectum faciemque Dei præsumat habere
Colloquium? noctisque lues cum luce loquatur?
Conueniat regem seruus; pauperque potentem?
Factorique suo moueat factura querelam?
Sed quia te fontem pietatis nouimus, à quo
Liuoris stimulum bonitas innata relegat;
Cuius iustitiæ pietas adiuncta rigorem
Temperat, & multùm discurrere non sinit illam:
Ad te confugimus proscriptæ, quas fugat orbis,
Persequitur mundus, homo respuit, improbat omnis
Viuens. sicque tuis, si fas est dicere, mundus
Legibus excipitur, dùm nostri iura nefandis
Actibus expugnat, & sic tibi bella minatur.
Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet.
Hos casus natura videt, lapsusque cadentis
Mundi, virtutem vitio succumbere, fraudi
Fœdus, amicitiam liti, pacemque furori.
Hos gemit excessus, errores lvget, abusus
Deplorat, mundumque dolet sub nocte iacere.
In multis etiam damnat sua facta, reatus
Excusare volens facto meliore, nouisque
Artibus, atque noua medicina tergere morbum.
Qualiter ergo malum superet, morbumque recidat,
Putrida membra secet, ne pars sincera trahatur,
Occurrat vitio, ne totum diruat orbem;
Vix cognoscit adhuc, sed tandem freta sororum
Colloquio, meliore via procedit, in istud
Consilium veniens, vt totis viribus vnum
Cudat opus, per quod proprio succurat honori.
Quò veteres operum possit pensare ruinas,
Vult hominem formare nouum, qui sidere formæ
Et morum formâ reliquos transscendat, & omnes
Excessus resecans regali limite gressum
Producat, mediumque tenens extrema relinquat:

Deum alloquitur, cum omni humilitate.

Causam legationis suæ exponit.

Conqueritur mundum totum in maligno positum esse.

Natura petit succurri formatione hominis noui.

Vt

Vt ſaltem mundo ſidus præfulguret vnum,
Qui iacet errorum tenebroſa nocte ſepultus:
Vt ſic reſpiret virtus, excuſet in iſto
Errores natura ſuos, & conferat vni
Quod multis conferre nequit, meritumque fauoris
Et laudum titulos ſaltem lucretur in vno.
Quæ iacet in multis damnata, ſuumque decorem
Amittit, dum ſola ſui iam reſtat imago.
Sed nullo firmata manent concepta tenore,
Ni tua conceptis applaudat gratia, cœptum
Roboret, atque tuo confirmet numine votum.
Natura langueret opus, penituſque iaceret
(a) Incultum, veteris retinens faſtidia maſſæ,
Ni tua naturæ firmaret dextera factum,
Infirmamque manum regeret, conduceret huius
Scribentis calamum, lapſum ſuppleret euntis.
Corporis effigiem ſibi deputat, exigit à te
Quod ſuperet natura bonum, munuſque quod ipſe
Solus habes, animamque petit, quæ ſola superni
Poſtulat artificis ſenſum, limamque requirit.
Noſtras namque manus terreſtris fabrica tantùm
Expoſcit, ſed eas animæ cæleſtis origo
Ignorat, ſolique ſuum (b) tibi deputat ortum.
Ergo tuo nutu numen cæleſte caduca
Viſitet, & corpus cæleſtis ſpiritus intret,
In terra poſitus, in cælo mente beata
Viuat, & in terris peregrinet corpore ſolo.
Virtutum diues opibus, fecundus amore
Cæleſti, carniſque domet ratione tyrannum:
Teque tuum fateatur opus, quis fecerit autor
Prædicet, artificemque ſuum factura loquatur.
Sic ad nos diuinus homo deſcendat, vt ipſis
Virtutum titulis aliorum moribus inſtet.
Te ſaltem moueant naturæ damna, pudoris
Exilium, iactura boni, deiectio morum,
Error honeſtatis, fidei proſcriptio, legum
Contemptus, noſtræque preces: ſi pondera rerum
Vel momenta ſumus, noli confundere dudum
Confuſas. fuimus & nos quandoque beatæ.
Si te nulla mouent rerum diſcrimina, ſaltem
Te gratis moueat tua gratia, ſuſcipe vota
Quæ damus, & precibus deuotis pondera dona.
Si nos à patris proſcriptas ſedibus omni
Deſtituis voto, deſertæ vincimur, omne
Perdimus officium, noſtraſque relinquimus artes.
His precibus donat aſſenſus arbiter aulæ
Cæleſtis, mentemque foras vox prouocat iſta:

Natura neceſsitatem pergit exaggerare.

Animam ſolus Deus creare poteſt.

Qualitates exponit noui hominis quem requirit à Deo.

(a) M.S.A. congeſtum. (b) M.S.V. ſic.

CAP. VII.

Deus consolatur Prudentiam.

Virgo parens rerum, Superum germana, mihique
Filia, cælestis ortu, tamen incola terræ,
In terris quæ sola sapis diuina, meæque
Exemplum Deitatis habes, fastidia mundi
Quæ releuas, fletusque tuo solamine tergis;
Non tua degenerat à summa mente voluntas.
Nam patris ad votum suspirat nata, parentem
In voto sequitur patri non dissona proles.
Hoc mihi iam pridem ratio dictauit, vt vno
Munere respicerem terras, mundumque bearem
Numine cælestis hominis, qui solus haberet
Tot virtutis opes, tot munera digna fauore,
Tot dotes animæ, quo saltem mundus aberrans
Floreret, vitijs aliorum marcidus, immo
Iam defloratus in flore resurgeret vno.
Si terræ vitium, scelus orbis, crimina mundi
Ad meritum pensans vellem persoluere pœnas,
Aut iterum terras velarem fluctibus, vndis
Vestirem montes iterum, totumque periret
Diluuio genus humanum, nec fluctibus vllum
Exciperet vitæ meritum, nec viueret alter
Deucalion, alterque Noë conduceret arcam;
Sed potiùs mundus, qui crimine viuit in vno,
Ad vitæ meritum pœna moreretur in vna:
Aut terræ delicta nouus consumeret ignis,
Inuoluens homines vna sub clade, nec vllum
Exciperet tantæ generalis regula cladis:
Aut scelerum pestes alia sub peste perirent.
Sed quia iustitiæ vincit miseratio normam
(a) Iudicijsque rigor cedit pietate remissus;
Non pœnas æquabo malis, non præmia culpis,
Non ferrò purgabo luem, non vulnere morbum:
Sed victus dulcore precum, vestrique misertus
Exilij, meliora dabo medicamina mundo.
Munere diuino, donis cælestibus auctus
Spiritus à cælo terris demissus in orbe
Terreno peregrinus erit, carnisque receptus
Hospitio luteum tegmen nouus hospes habebit.
Hoc superest vt vestra manus concedat honestum
Huic animæ thalamum, regi respondeat aula,
Ne nouus hospitij contagia sentiat hospes;
Ne nucleum lædat testæ putredo, saporem
Corrupti vasis sibi res contenta maritet.

Petitioni eius assensū præbet.

Misericordia supereminet iudicio.

Anima promittitur noua, Virtutibus omnibus decorata.

CAP. VIII.

Prudentia deo gratias agit.

His hilarata magis propriumque oblita laborem
Virgo, nec vlterius pondus conquesta viarum
Persoluit grates, & cæli numen adorat.
Ipse Deus rem prosequitur, producit in actum

Quod

(a) M. S. V. Iudiciique.

Quod pepigit. vocat ergo (a) noym quæ præparet illi Numinis exemplar, humanæ mentis Ideam. Ad cuius formam formetur ſpiritus, omni Munere virtutum diues, qui nube caducæ Carnis obumbratus veletur corporis vmbra. Tunc noys ad regis præceptum ſingula rerum Veſtigans exempla nouam perquirit Ideam. Inter tot ſpecies ſpeciem vix inuenit illam Quam petit: offertur tandem quæſita petenti. In cuius ſpeculo locat omnis gratia ſedem: Forma Ioſeph, ſenſus Iudith, patientia iuſti Iob, Zelus Phinees; Moſyque modeſtia, Iacob Simplicitas, Abrahamque fides, pietaſque Tobiæ.	*Deus promiſſum implet.*
Hanc formam noys ipſa Deo præſentat, vt eius Formet ad exemplar animam: tunc ille ſigillum Sumit, ad ipſius formæ veſtigia formam Dans animæ, vultum qualem depoſcit Idea, Imprimit exemplo, totas vſurpat imago Exemplaris opes, loquiturque figura ſigillum. Adſunt factori Parcæ, cumulantque decorem Facturæ, non inuidiæ liuore retractæ A donis animæ, ſed multa dote ſalutant Ortam, felici claudentes omine fatum.	*Noys præparat ideam animæ creandæ.*
His donis ditans facturam factor, eandem Commendat phroneſi; mouet hanc, & præcipit addens Præceptis monitiſque minas, ne tanta remiſsè Conſeruet commiſſa ſibi, ſed cautiùs illam Conducat, meliore via moderata meatum: Ne vel Saturni glaciali frigore tacta Sentiat algorem nimium, vel Martis in æſtu Torreat, aut dulci pruritu læſa Diones Langueat, aut Lunæ fluitet torrentibus acta.	*Deus animam creatam Prudentiæ commendat.*
Tunc noys vnguenti ſpecie, quæ funditus omnem Aëris inſultum ſiſtat, morbique procellam, Frigus auaritiæ, fœdeque libidinis æſtum: Inuidiæ ſedet ſtimulum, contemperet iram, Perfundens animam cæleſti rore perungit.	*Anima vnguento perfunditur contra peccata.*
Ergo potens voti cælo demittitur alto Virgo, gradum properat, illucque reuertitur vnde Venerat. in cælum ſtellis radiantibus ardens Peruenit, occurrit ratio, votoque potitam Laudat, & autoris miratur dona ſuperni. Tunc comites, quarum ductu prudentia ſurſum Euaſit, reddens grates, ſoluenſque ſalutem, Deſerit, ad currum rurſus, ſolitumque recurrens Aurigam, veteremque viam gauiſa reſumit. Tunc loca pertranſit Saturno proxima; cautè Decipit illa ſenem, greſſum ſecludit, & illi Se procul abſentat fugiens, callemque remotum Intrat, vt illius queat expugnare furorem.	*Prudentia voti compos reuertitur cui occurrit Ratio.*

(a) *noys*, id eſt, *intellectus*.

Saturnique tamen sensisset spiritus iram,
Ni liquor vnguenti *(a)* circa pugnasset, & illum
Vincens feruorem superasset cælicus imber.
Sic veneris pestes, sic Martis decipit æstus,
Lunaremque globum: quæ tandem singula vincens
Immensum *(b)* consummat iter, votisque sororum
Exspectata diu prudentia redditur; offert
Naturæ cæleste datum; miratur in illo
Artificis natura manum, munusque beatum
Laudat, & in dono laudatur gratia dantis.

Natura Miratur perfectiones Animæ recenter creatæ, & à Prudentia sibi oblatæ.

(a) M. S. V. contra. *(b) M. S. A.* superauit.

FINIS.

ANTI-

ANTICLAVDIANI
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

Occvrrit phronesi virtutum turba, suoque
Pendet in amplexu, collum ligat, oscula præbet,
Felicem laudat reditum, cùm grata labori
Reddatur merces, felici fine laborem
Concludens, nec iam risus & gaudia vendat
Spem timor offendens; cum res sperata timorem
Sorbeat, & longo succedant gaudia voto.
Ergo sollerti studio natura requirit
Materiem summam, de qua præsigne figuret
Hospitium, carnisque domum, quam spiritus intret
Cælestis, radietque suo domus hospite digna.
Excipit à terra quicquid purgatius in se
Terra tenet, quicquid puri sibi vendicat humor,
Quidue magis purum purus sibi destinat aër,
Vel defæcatum retinet sibi purior ignis.
Diuidit à toto, diuisaque rursus in vnum
Colligit in summam commiscens: dumque futurum
Sic prælibat opus, humani corporis aptat
Materiem, signans operis vexilla futuri.
Ergo materiam choleræ vis ignea donat,
Quæ quamuis soleat totam turbare quietem
Corporis, & bellum plusquam ciuile mouere;
Hic pacata iacet, nullos motura tumultus.
Materiam purus traducit ab aëre sanguis,
Nec iam luxuriat proprio torrente superbus;
Sed pacem seruat reliquis humoribus humor
Sanguineus, nullasque mouet cum fratribus iras,
Illis inferior infrà decurrit aquosus
Humor, & in morbos iam declinare recusat;
Quamuis germanæ soleat putredinis esse
Proximus, & varias languoris gignere pestes.
Hic fæx humorum fæcem deponit, & omnes
Ingenitos mores meliùs morata recidit.
Ex his materiem ductam natura monetat
In speciem, vultus humani corporis aptans
Materiæ, cuius miratur terra decorem,
Parque suum stupet in terris decor ipse decorum.
Omnes diuitias formæ diffundit in illo
Naturæ prælarga manus, post munera pauper
Penè fuit natura parens, quæ dona decoris
Formæ thesauros vultu deponit in vno.
Spirat in hac forma Narcissus, & Alter Adonis
Spirat in hac specie, (a) quæ sit Venus altera rursum

Prudentia reuertenti à Deo occurrunt virtutes.

Natura ex elementis nobile corpus format.

Corporis formati pulchritudo.

 Cerneret,

(a) M. S. V. quam si Venus.

Cerneret, in solitum decurreret illa furorem.
Hoc simul in signum speciei donaque formæ
Cedit, quod nulla corpus pinguedine surgit,
Sed magis in maciem tendit: sic omnia iustè
Possidet, in nullo decor eius claudicat, immo:
Nil maius conferre potest natura vel vltrà.
Hæc igitur species tantùm prætendit honorem,
Vt sese possit tutè committere laudi
Inuidiæ, laudemque suo mercatur ab hoste.

CAP. II.

Concordia fœderat animam corpori

POstquam materiam naturæ dextra beauit,
Vultibus humanis animam concordia carni
Fœderat, & stabili connectit dissona nexu,
Iunctura tenui, gumphis subtilibus aptat,
Composito simplex, hebeti subtile, ligatque
Fœdere complacito, carni diuina maritat.
Sic nocti lucem connectit, & æthera terræ:
Sic diuersa tenent pacem, sic dissona litem
Deponunt propriam: nec iam caro bella minatur,
Spiritui cedens, sed non que mumure multo.
Nec iam corpoream vestem fastidit abhorrens
Spiritus, hospitio tali lætatur & vmbra.
Vt melius concludat opus concordia, virgo
Quæ nobis numeri doctrinam spondet, & illa
Quæ monstrat vocum nexus & vincla sonorum,
Assistunt operi cœpto, firmantque duorum
Connbium, numerisque ligant, & fœdere certo
Nectunt, vt carni nubat substantia cæli.

Arithmetica & musica, cooperantur coniunctioni Animæ & corporis.

Ergo nouus formatur homo, miratur in illo
Se tantum potuisse potens natura, stupensque
Vix opus esse suum credit quod fecerat ipsa.
Accumulat dotes prædictas copia pleno
Perfundens cornu naturæ munera, nullum
Mensuræ metam retinens in munere tanto.
Et cornu quod nulla priùs munuscula, nullum
Exhausit munus, totum diffunditur, in quo
Se probat, & quantum possit metitur in illo,
Accedit fauor in dotem, ne tanta priorùm
Munera perfectæ perdant pæconia laudis.
His fauet ergo fauor, donans vt dona placere
Possint, & celeri perflat tot munera fama:
Quæ quamuis soleat verum corrumpere falso,
Hic nescit nisi vera loqui, moresque vetustos
Exuit, & de se retinet sibi nomina famæ.
Non ibi laus sine re, nec res sine laude, suamque
Curat ab hypocrisi laudem res digna fauore.

Famæ conditio.

Munera letitiæ largitur grata iuuentus.
Et quamuis huius soleat lasciuia semper
Esse comes, deponit eam, moresque seueros
Induit, atque senis imitatur moribus æuum.

Lasciuia comes Iuuentutis.

In ſenium tranſit morum grauitate iuuentus. *Senectus*
Sic ætate viret iuuenis, quòd mente ſeneſcit. *morum in*
Ætatem ſuperat ſenſus, primordia floris *Iuuene.*
Anticipat fructus, & riuum præuenit amnis.
Æuo concludit animus, dum diſpare ritu
Pugnant: hæc iuuenem loquitur, probat ille ſenectam.
Riſus addeſt; non ille tamen quem ſæpe maligna *Riſus malus.*
Gignit abortiuum deriſio, liuor ab intus
Parturit, aut extra falſi deſcribit amoris
Forma, vel inſtabili cerebro laſciuia pingit: *Riſus laudabilis.*
Sed multum grauitatis habens, (a) vultumque modeſtè
Inſcribens, nullo deformans ora cachinno.
Talis erat riſus nullo corruptus abuſu,
Qualem cauſa, locus, tempus, perſona requirit.
His pudor accedit, longè fomenta relegans
Luxuriæ, Veneris declinans dulce venenum,
Inceſtamque ſitim redeuntem grata pudoris
Extinguit (b) ſaties, fluctuſque libidinis à ſe *Venus fugiendo, non*
Depellit, vincitque fuga, non Marte Dionem. *pugnando vincitur.*

CAP. III.

Hippolytus redit in vitam, redit alter in orbem
Helias, veteremque Ioſeph nouus alter adæquat.
Forma pudicitiæ, cuſtoſque modeſtia, dotes
Apponit proprias, & donum cetera vincens
Dona, nec in dando menſuram deſerit, immo *Pudicitia & modeſtia dona.*
Singula deſcribit certi moderamine finis.
Totum componit hominem, contemperat actus,
Verbaque (c) mentitur, libratque ſilentia, geſtus
Ponderat, appendit habitus, ſenſuſque refrenat.
Admonet inſtanter, vt nil agat (d) vna pudendum,
Vnde pudor frontem ſignet, mentemque reatus
Torqueat, aut famæ titulos infamia lædat.
Demonſtrat quæ verba, quibus, vel quando tacenda, *Lingua moderanda.*
Quæue loqui deceat, ne vel dicenda tacendo
Strangulet, aut nimio largus ſermone tacenda
Euomat, atque feram diffuſo ſubtrahat ori.
Deſcribit geſtum capitis, faciemque venuſtè
Suſcitat ad recti libram, ne fronte ſupina
Ad Superos tendens videatur ſpernere noſtros
Mortales, noſtram dedignans viſere terram;
Vel nimis in terram faciem demiſſus, inertem
Deſertumque notet animum: moderatiùs ergo
Erigitur; nec enim ſurgit vel decidit vltra
Menſuram ſignans mentem conſtantia vultus. *Scurrilitas omnis fugienda.*
Scurriles prohibet geſtus, nimiumque ſeueros
Abdicat inceſſus, ne vel laſciuia ſcurram
Prædicet, aut faſtus nimius rigor exprimat vſum.
Et ne degeneres ſcurrili more lacertos

Exerat,

(a) *M. S. Ant. habet* vultuque modeſtè ſubridens. (b) *M. S. A.* macies. (c) *M. S. V.* metitur. (d) *M. S. V.* vnde.

Fastus vitandus. Exerat, & turpi vexet sua brachia gestu;
Aut fastum signans vlnas exemplet in arcum,
Admonet illa virum: vel ne delibet eundo
Articulisque pedum terram, vix terrea tangens,
Eius legitimo format vestigia gressu.
Ne cultu nimio crinis lasciuus adæquet
Femineos luxus, sexusque recidat honorem:
Aut nimis incomptus iaceat, squalore profundo
Degener, & iuuenem proprij neglectus honoris
Philosophum nimis esse probet; tenet inter vtrumque
Habitus compositio. Illa modum, proprioque locat de more capillos.
Non habitum cultus nimij splendore serenat,
Nec squalore premit, mediocriter omnia pensat.
Non vitanda foris oculus venatur, & auris
Sensuum custodia. Mellifluæ vocis dulci seducta canore
Seducit mentem, deceptaque naris odore
Defluit in luxus, visum castigat & aurem,
Frenat odoratum: vel ne dulcore saporis
Desipiens gustus mentem nimiùm sapiendo
Decipiat, sensum gustus comtemperat: vsum
Tactus componit, ne deuius erret, & intus
Mentem sollicitet, Veneris præludia quærens
Exteriùs, nostræque ferens vexilla Diones.

CAP. IV.

NOn minor in donis ratio succedit, & omne
Diffundit munus *(a)* nunc primò prodiga donis,
Iam pridem quæ parca fuit, iam parcere dono
Rationis dona. Desinit, ipsa tamen redeunt cum fenore dona.
Illa monet iuuenem monitu seniore, senisque
Largitur mores iuueni. docet ergo, repentè
Ne quid agat, subitùmue nihil præsumat, at omne
Factum præueniat animo, deliberet antè
Quam faciat, primumque suos examinet actus;
Diuidat à falso verum, secernat honestum
A turpi, vitium fugiens sectator honesti;
Citò da quod dare vis. Promittat raro, det crebriùs, immo petentem
Munere preueniat, ne sit res empta rogatu.
Si quid promittit, promissum munus adæquet,
Vel superet, ne re maior spes gaudia vincat.
Promissum comitetur opus, ne tarda sequantur
Munera, ne doni meritò dantisque fauori
Detrahat, & donum minuat dilatio dantis.
Constantia mentis. Non fluat in motus varios, sed firmiter vni
Insistat mens fixa bono, ne singula tentans
Nil teneat, nec sic animus discurrat vbique
Quòd nusquam; ne planta recens translata frequenter
Areat, aut varij tentans medicaminis vsum
Inualeat morbus, ne mens sic omnibus adsit
Vt nulli; sic cuncta probet vt singula perdat.
Nec

(a) *M.S. A. proprijs prodiga donis.*

Nec petat impelli populari laude, nec ipsam *Laus humana non ambienda nec semper despicienda.*
Respuat oblatam, nisi sit velata colore
Hypocrisis, verbo quærens emungere lucrum.
Nam nimis austerum redolet, qui despicit omnem
Famam, mollescitque nimis qui singula famæ
Blandimenta petit, populari deditus auræ.
Non animo facili, non aure bibente fauorem
Audiat hypocritas laudes, mendacia famæ,
Palponis phaleras, quæ verba sophistica pingit,
Et dulci laudum sonitu cytharizat in aure
Diuitis, & vendit laudes ad pondera doni.

CAP. VI.

POst rationis opes & tantum muneris, honestas
Thesaurum reserat proprium, iuuenemque suarum *Honestatis dona.*
Custodem decernit opum, deponit in illo
Quicquid habet, ius omne sui transfundit in illum.
Infames vitare monet, ne fama laboret, *Fama bona.*
Ne vicina bonos lædant contagia mores.
Vt vitium fugiat, naturam diligat, illud
Quod facinus peperit damnans, quod praua voluntas
Edidit, amplectens quicquid natura creauit. *Voluntas bona.*
Non homines sed monstra cauens, & crimina vitans:
Sic instans vitio, quòd rerum parcat honori:
In commune bonus, ne lux abscondita parcè *Bonum exemplum.*
Luceat, & fructus det virtus clausa minores:
Interiùs sibimet vt pauci viuat, & extrà
Vt plures, intus sibi viuens, pluribus extrà.
Vt mundo natum se credat, vt omnibus omnis
Pareat, & sapiens sese cognoscat in illo.
Ne loca denigrent famam, ne tempora reddant
Suspectum, vitæque modus, rerumque facultas.
Prædictis succedit honor, prædicta colorans *Honoris dona.*
Luce sua, nullamque sinit sentire lituram
Dedecoris, sed cuncta suo perlustrat honore
Muneris, & proprio cultu decus omnia vestit.
Non minus irradians aliarum facta sororum,
Quàm rosa cognatos flores, quam Lucifer ignes
Sidereos, lapidumque iubar carbunculus auget;
Assistens phronesis pluit omnia (a) dicta Sophiæ. *Prudentia dona.*
Non illas largitur opes, quæ sæpe potentum
Excæcant animos, & maiestatis honorem
Inclinant, minuunt leges, & iura retardant;
Sed potiùs donat thesaurum mentis, & omnes
Diuitias animi: quas qui semel accipit, vltrà *Diuitiæ animi sapientia & scientia.*
Non eget, immo semel ditatus semper abundat.
Quarum rectus amor, possessio nobilis, vsus
Vtilis, vtilior largitio, fructus abundans.
Hæc est gaza poli, cæli thesaurus, inundans
Gratia, quæ doctos ditat, quæ prodiga largos
Vult possessores, & dedignatur auaros.

(a) M. S. V. dona.

Sapientia clausa perit, sparsa augetur.

Clausa perit, diffusa redit; nisi publica fiat,
Labitur, & multas vires acquirit eundo.
Non istas depascit opes rubigo, nec ignis
Deuorat, aut furis minuit surreptio, mergit
Naufragium, tollit prædo, depauperat hostis.
Nec solùm phronesis confert sua *(a)* dicta, sed vltrà
Procedit, iubet *(b)* ancillas exponere quicquid
Possunt, & quodam certamine fundere dona.

Grammatica vtilitas.

Grammaticæ doctrina prior præcepta sophiæ
Complet, & in iuuenem descendit tota, nec in se
Fit minor, immo magis crescens grandescit in illo.
Omne quod ipsius decernit regula, canon
Præcipit, & dictat artis censura magistræ;
In dotem iuuenis confert, ne verba monetet
Citra grammaticam; ne verbo barbarus erret,
Barbaries quam nulla notat. sic ergo loquendi
Rectè, scribendique viam sectatur, & artem
Assequitur, damnat vitium, toleratque figuram,
Perfundensque virum Pegasei nectare fontis,
Turba poëtarum, docet illum verba ligare
Metris, & dulci carmen depingere rithmo.

CAP. VI.

Logica virtus.

SVccedit logicæ virtus arguta, nec alget
Munere Pygmæo; verùm contendit in illo
Spargere diuitias, & dandi laxat habenam.
Hæc docet argutum Martem rationis inire,
Aduersæ parti concludere, frangere vires
Oppositas, partemque suam ratione tueri:
Vestigare fugam veri, falsumque fugare,
Schismaticos logicè, falsoque retundere fratres,
Et pseudologicos & denudare sophistas.

Rhetorica dona.

Adsunt rhethoricæ cultus floresque colorum,
Verba quibus stellata nitent, & sermo decorem
Induit, & multa splendescit clausula luce.
Has sermonis opes cultus & sidera verbi
Copia rhetoricæ iactat, iuuenisque loquelam
Pingit, & in vario præsignit verba colore.
Succincte docet illa loqui, sensusque profundos
Sub sermone breui concludere, claudere multa
Sub paucis, nec diffuso sermone vagari:
Vt breue sit verbum, diues sententia, sermo
Facundus, multi fecundus pondere sensus.
Vel si fortè fluat sermo sub flumine verbi,
Fluminet vberior sententia, copia fructus
Excuset folij siluam, paleasque vagantes
Vbertas granis redimat, sensusque loquelam.

Arithmetica dona.

Donat opes ars illa suas quæ semina rerum,
Fœdera, complexus, causas, & vincula, certis
Legibus inquirit, numeros vestigat, & omnes

Discu-

(a) dona. *(b)* Ancillæ, Disciplinæ sunt humaniores, seu Artes liberales.

Diſcutit effectus, quibus omnia fixa tenentur
Sub vicibus conſtricta ſuis, numeriſque ligantur
Cuncta ſimul, pacemque tenent ceſſante tumultu.
Ergo viro ſua denudat ſecreta Mineruæ,
Hæredem facit eſſe ſuum, iuueniq́ue reuelat
Scibile quicquid habet, quicquid ſua copia fundit,
Quæ ratio numeris, quæ virtus, quæue poteſtas
Inſit, & in numeris quæ tanta potentia regnet,
Vt numeri nodo ſtabilis liget omnia nexus.
Muſica diuitias aperit, ſua munera multo
Plena fauore viro concedit *(a)* adoptat eundem; *Muſica dona*
Omne ſuum velut hæredi delegat eidem.
Quæ vox diſpliceat voci, quæ conſonet illi
Monſtrat, amicitias vocum, rixaſque ſonorum
Edocet, & quæ vox turbet, quæ debriet aurem.
Explicitas in dona manus ars illa relaxat, *Geometria*
Quæ terræ ſpatium, tractus maris, aëris altos *dona.*
Diſcurſus, cæli fines metitur, & omne
Corpus ſub certo deſcribit ſine, nec altum
Impedit, immenſum tardat, retrahitq́ue profundum.
Illa virum docet in ſpatio concludere terram,
Aëra mitiri, mare ſiſtere, claudere cælum
Finibus, & teretem mundi deſcribere formam.
Aſtrorum doctrina ſuum componit in illo *Aſtrologia*
Hoſpitium, quo nulla magis ſibi complacet aula. *dona.*
Illa docet quis motus agit cæleſtia, ſtellas
Excitat, aut cæli quis ſpiritus incitet orbem.
Hoc doni titulo mundi ſapientia ditat
Præſignitque virum; ſed eum diuinius afflans
Ars diuina poli, veri ſchola, neſcia falſi: *Theologia.*
Ars quæ ſola fide gaudet ſubnixa, nec arte
Nititur, humanæ fugiens rationis aſylum: *Anima arri-*
Gratiùs arriſit, animam cùm cælicus ignis *det gratius.*
In *(b)* Superis retineret adhuc, ſplendorq́ue ſerenus
Adſpiraret ei, nec noſtras ætheris imi
Preſſuras pateretur adhuc, nec tædia mundi.
Illa docet cæleſte ſequi, vitare caducum,
Viuere lege poli, ſurſum ſuſpendere mentem,
Faſtidire ſolum, cælum conſcendere mente,
Corporis inſultus frenare, refellere luxus
Carnis, & illicitos rationi ſubdere motus.
Succedens pietas ſe totam donat, & offert *Pietatis*
In munus, tantumq́ue viro committit, vt ipſa *dona.*
Credatur pietas, tantæ pietatis alumnus.
Hæc docet vt maculas animi complanet, & omnes
Deponat nubes odij, mens cerea fiat.
Si reſperſa ſemel fuerit pietatis oliuo,
Sic tamen vt numquam firmæ conſtantia mentis
Deuiet à recto, ne ſi pietate remiſſus
Molleſcat iuuenis, magnos effeminet actus

(a) M. S. A. adaptat eidem. *(b) M. S. A.* In terris.

Mollities, perdatque viri mens fracta rigorem.
Hæc docet vt miseri lacrymas, incommoda, casus,
Iudicet esse suos, nec se putet esse beatum,
Dum superesse videt in multis vnde dolendum.
Defendat viduas, miseros soletur, egenos
Sustentet, pascat inopes, foueatque pupillos.

CAP. VII.

Annectit sua dona fides, in munere multo
Se probat esse fidem, nec se sibi subtrahit, immo
Fidei dona. Monstrat, & in dono se disputat esse fidelem.
Illa docet vitare dolos, contemnere fraudes,
Fœdus amicitiæ, fidei vim, pignus amoris,
Illæsa seruare fide, nec nomine falso
Pseudo vel hypocritam simulare latenter amicum.
Amicitia falsa & instabilis. Præterea monet illa virum, ne quærat amicos
Fortunæ comites, cum qua mutentur & adsint,
Vel fugiant, casusque vices & fata sequantur;
Qui cum fortunæ fugitiuo vere recedant,
Euersi casus hiemes & nubila vitent.
Hæc iuuenem docet, vt numquam mercetur amicum
Munere, nec doni merito venetur amorem.
Nam pretio quæsitus amor cum munere cedit,
Et quantùm durat largitio, durat amicus.
Prostat talis amor, mensuram muneris implens.
Non ibi vera fides, vbi munus donat amorem.
Non donum largitur amor, dum pondus amoris
Ponderat ipsa dati merces, & copia doni.
Sed precis & pretij venali lege relicta.
Quærat quem vero sic complectatur amore,
Amicitia vera, & constans. Illæsaque fide, quòd amor lucretur amorem
Alterius, referatque nouos nouus alter amores;
Sitque relatiua dilectio, mutuus adsit
Nexus amicitiæ, quam nec fortuna nouercans
Soluat, nec casus agitet, nec gloria frangat.
Quærat cui possit se totum credere, velle
Declarare suum, totamque exponere mentem.
Cui sua committat animi secreta latentis.
Vt sibi, conseruet thesaurum mentis in illo.
Nil sibi secretum quod non (a) deuelet eidem,
Vt suus in tali signo mensuret amicus
Pondus amicitiæ, quam lance rependat eadem.
Subsequitur virtus, quæ gaudet fundere dona,
Spargere diuitias, & opum diffundere massam.
Quæ census nutrire vetat vel pascere nummos,
Nec sinit ignauam secum (b) pigrescere gazam:
Et diuitiarũ contemptus. Nec bursam satiat nummis, sed cogit eandem
Ad vomitum, si quid census absorbuit vnquam.
Olim parca viris nunc vni prodiga, sese
Transscendit, viresque suas excedit in vno.
Hæc docet vt mentem dono suspendat ab omni,
Excutiatque

(a) M. S. A. reuelet. M. S. R. diuulget. (b) M. S. V. torpescere.

Excutiatque manum, nec opum ſuccumbat amori,
Diuitias animo calcans & mente triumphans.
Sic conculcet opes, ne conculcetur ab illis.
Ne manus ad donum currat, nexuque tenaci
Viſcus auaritiæ munus conſtringat adeptum;
Neue relatiuam mercedem munera quærant,
Nec lucrum ſitiat, nec præmia munus adoret:
Sed ſine ſpe reditus fundantur munera (*a* ſparſim,
Solaque nobilitas & ſimplex gratia mentis
Informet munus, & doni condiat vſum.

CAP. VIII.

POſt alias ſua dona libens & læta dediſſet
Filia fortunæ, caſus cognata propinqui
Nobilitas, ſi quid proprium ceſſiſſet in eius
Sortem, quod poſſet naturæ lege tueri.
Sed quia nulla poteſt niſi quæ fortuna miniſtrat,
Nil ſine conſilio fortunæ perficit, immo
Matris adire domum diſponit filia, greſſum
Aggreditur, ſuperatque viæ diſpendia curſu.
Eſt rupes maris in medio, quam verberat æquor
Aſſiduè, cum qua corrixans litigat vnda;
Quæ varijs agitata modis, percuſſaque motu
Continuo, nunc tota latens ſepelitur in vndis,
Nunc exuta mari, ſuperas reſpirat in auras:
Quæ nullam retinet formam, quam ſingula mutant
In varias momenta vices, quæ ſidera florum
Iactat, & in multo lætatur gramine rupes,
Dum leni Zephyrus inſpirat ſingula flatu.
Sed citò deflorat flores, & gramina ſæuus
Deperdit Boreas: vbi dum flos incipit eſſe,
(*b*) Deſinit, & (*c*) florum momento ſiſtitur ætas.
Sicque furens Aquilo prædatur ſingula, flores
Frigoris enſe metit, & priſtina gaudia delet.
Hic nemus ambiguum, diuerſaque naſcitur arbor.
Iſta manet ſterilis, hæc fructum parturit; illa
Fronde noua gaudet, hæc frondibus orphana plorat.
Nna viret, plures areſcunt, vnaque floret,
Efflorent aliæ; quædam conſurgit in altum,
Demittuntur humi reliquæ; dum pullulat vna,
Marceſcunt aliæ. varius ſic alterat illas
Caſus, & in (*d*) varias alternat motibus omnes.
Multa (*e*) antiphraſim gerit illic alea caſus,
Pygmea breuitate ſedens, demiſſaque cedrus
Deſinit eſſe Gigas, & nana miryca Gigantem
Induit: alterius ſic (*f*) accipit altera formam.
Marceſcit laurus, myrtus parit, aret oliua.
Fit fecunda ſalix, ſterilis pyrus, orphana fructu
Pomus, & in partu contendit vitibus vlmus.

Nobilitas filia fortunæ.

Bonorum fortunæ inconſtantia.

Eee 3 Hic

(*a*) M. S. A. paſſim. (*b*) M. S. V. Explicit. (*c*) M. S. R. formæ. (*d*) M. S. V. varijs. (*e*) M. S. V. Antiphraſim. (*f*) M. S. R. induit.

ANTICLAVDIANI
LIBER OCTAVVS.
CAPVT I.

RVpis in abrupto suspensa, minansque ruinam,
Fortunæ domus in præceps descendit, & omnem
Ventorum patitur rabiem, cælique procellas
Sustinet, & raro Zephyri mansueta serenat
Aura domum, fletusque Noti Boreæque rigorem — *Fortunæ domus describitur.*
Parciùs abstergit lenis clementia flatus.
Pars in monte tumet, pars altera vallis in imo
Subsidet, & casum tanquam lapsura minatur.
Fulgurat argento, gemmis scintillat, & auro
Resplendet pars vna domus, pars altera vili
Materie deiecta iacet; pars ista superbit
Culmine sublimi, pars illa fatiscit hiatu.
Hic est fortunæ sua mansio, si tamen vsquam
Res manet instabilis, residet vaga, mobilis hæret: — *Fortuna nusquam stabilis.*
Cuius tota quies lapsus, constantia motus,
Voluere stare, situs decurrere, scandere casus:
Cui modus & ratio rationis egere, fidesque
Non seruare fidem, pietas pietate carere.
Hæc est inconstans, incerta, volubilis, anceps,
Errans, instabilis, vaga, quæ dum stare putatur,
Occidit, & falso mentitur gaudia risu.
Aspera blanditijs, in lumine nubila, pauper — *Dum blanditur, decipit.*
Et diues, mansueta, ferox, prædulcis, amara,
Ridendo plorans, stando vaga, cæca videndo,
In leuitate manens, in lapsu firma, fidelis
In falso, leuis in vero, stabilisque mouendo.
Hoc firmum seruans, quòd numquam firma; fidele
Hoc solùm retinens, quòd nesciat esse fidelis;
Hoc solo verax, quòd semper falsa probetur;
Hoc solo stabilis, quòd semper mobilis erret.
Ambiguo vultu seducit forma videntem.
Nam capitis pars anterior vestita capillis — *Fronte capillata, post calua.*
Luxuriat, dum caluitiem pars altera luget.
Alter lasciuit oculus, dum profluit alter
In lacrymas; hic languet hebes dum fulgurat ille.
Pars vultus viuit, viuo flammata colore,
Pars moritur, quam pallor habet, qua gratia vultus
Exspirat, languet facies, & forma liquescit.
Vna manus donat, retrahit manus altera donum.
Ampliat hæc munus, hæc munera contrahit; illa
Porrigit, hæc aufert; hæc comprimit, illa relaxat.
Gressus inæqualis, (a) varius, retrogradus, errans,
Progre-

(a) M. S. V. retrogradus ebrius errans.

Pregrediens retrograditur, multumque recedit
Procedens, pariter velox & lentus eundo.
Nunc meliore togâ ſplendet, nunc paupere cultu
Plebeſcens fortuna iacet, nunc orphana veſte
Proſtat, & antiquos lugere videtur honores.
Præcipitem mouet illa rotam, motuſque laborem
Nulla (a) quies claudit, nec ſiſtunt otia motum.
Nam cùm ſæpe manum dextram labor ille fatiget,
Læua manus ſuccedit ei, feſſæque ſorori
Succurrit, motumque rotæ velociùs vrget.
Cuius turbo rapax, raptus celer, impetus anceps,
Inuoluens homines, à lapſus turbine nullum
Excipit, & cunctos fati ludibria ferre
Cogit, & in varios homines deſcendere caſus.
Hos premit, hos releuat; hos deijcit, erigit illos.
Summa rotæ dum Crœſus habet, tenet infima Codrus;
Iulius aſcendit, deſcendit Magnus, & infrà
Sylla iacet, ſurgit Marius; ſed cardine verſo
Sylla redit, Marius premitur: ſic cunctâ viciſſim
Turbo rapit, variatque vices fortuna voluntas.

Pergit exaggerare fortunæ inconſtantiam.

CAP. II.

Nobilitas domum fortunæ, matris ſuæ, accedit.

FOrtunæ loca prædicto ſignata paratu
Nobilitas feſtiua petit, matremque ſalutat
Adueniens, cauſamque viæ perſtringit eidem
Sub breuibus verbis, & matri ſupplicat, orans
Vt ſi quid præſigne gerat, dignumque fauore,
Quod deceat virtutis opus, quod competat ipſi
Naturæ facto, non illud deneget illi;
Quem natura creat, recreat noua gratia, formant
Mores, informat virtus, prudentia ditat,
Præditat pietas, afflat decus, ornat honeſtas,
Exornat ratio, ſpecies præſignit, & omnis
Virtutum cumulus eius concurrit in vſum.
His dictis modico riſu fortuna ſeueros
Exhilarans vultus, hæc natæ verba rependit:
Actus naturæ, virtutis fabrica, noſtrum
Non depoſcit opus, noſtro non indiget actu
Tam celebris factura Dei, quam ſingula ditant
Munera naturæ, diuinaque dona beatam
Efficiunt, nulloque caret virtutis honore.
Quid poterit caſus, vbi caſu nulla reguntur?
Quid mea mobilitas, vbi rem conſtantia ſeruat?
Quid leuitas, vbi res ſtabilis? quid mobile, certa
Res vbi quæque manet? ferro non indiget aurum,
Non lumen tenebris: ſic me non exigit actus
Naturæ, virtutis opus, factura superni
Artificis, noſtræque manus non poſtulat vſum.
Sed ne liuoris ſtimulus videatur in iſtud
Deſæuire bonum, vel me ſuſpendere faſtus;

Virtutes ornant hominem.

Fortunæ dona non ornant hominem iuſtum.

Doug

(a) M. S. A. dies.

Dona feram, quæcumque tamen sint illa negare
Nolo, ne donans potiùs quàm dona pudorem
Sustineat, donique notæ sint crimina danti.
Addam quæ mea sunt; si quæ tamen aut mea dici,
Aut me posse decet alij conferre: quod absit
Vt dem, sed potiùs ad tempus præsto; nec vnquam
Vlla dedi, nisi quæ pro velle resumere possem.
Sed tamen hîc nostros conabor vincere lapsus,
Et vires inferre mihi, mutabo propinquas
Fraudes, atque mei deponam tædia casus.
Me reddam stabilem, motum pro parte recidens,
Incipiam sollers, sapiens, discretaque, verax,
Et stabilis fieri, quæ stulta, improuida, mendax,
Et præceps huc vsque fui, mutabo priores
Excessus; nostrasque manus mirabor ad horam.
Arripit ancipites post hæc fortuna meatus,
Et cœptum maturat iter, comitatur euntem
Nobilitas, sequiturque suæ vestigia matris.
Ergo viam superans incerto limite, gressu
Ambiguo, casu ductore, errore magistro,
Naturæ fortuna domum perquirit, & illam
Vix tandem, fluitans, vaga, præceps, mobilis, errans,
Inuenit; aduentum cuius mirata stupescit
Curia. sed quamuis habitus mutatio, vultus
Degener, inconstans gestus, terrere videntem
Posset, & à recto stupidam diuertere mentem:
Non tamen illa metu nutat, sed visa parumper
Miratur, nec mentis abest constantia firmæ.
Ergo nobilitas dotes & munera profert.
Fortuna dictante modum, iuuenemque beatum
Naturæ dono, virtutis munere, dote
Cælesti; nulla peccati labe iacentem,
Afflat honore suo: tamen huius dona minori
Luce micant donis adiuncta prioribus, immo
Vix aliquid splendoris habent; dum luce premuntur
Maiori: sic flamma minor vicina camino
Languescit; sic stella latet contermina Phœbo.
Confertur tamen ad laudem titulumque fauoris
Nobilitas augusta, genus præsigne, parentes
Ingenui, libertas libera, nobilis ortus.
Dum fortuna parat alias apponere dotes,
Assistit danti ratio, ne forte priorum
Munera fermentet vnius munus, & vno
Depereat vitio multarum gloria rerum.
Non finit aduersis respergere prospera, mæstis
Gaudia, fortunam se fallere cogit, & aufert
Hanc sibi, mendacem veram facit esse, fidelem
Falsam, constantem fluidam, cæcamque videntem
Reddit, & ad tempus cogit cessare vagantem.
Ergo suas largitur opes fortuna, nec vltra
Mensuram citráue sinit decurrere donum,

Fortuna & nobilitas domum naturæ adeunt.

Nobilitatis dona parui momenti sunt, respectu virtutum.

Ratio assistit fortunæ.

Non sinit dare diuitias, nisi mensurate.

Diuitiæ nimiæ periculosæ sunt.

Fortunæ ratio: sed opes metitur, & omnes
Libras diuitias, ne si nimis effluat harum
Alueus, in præceps mentem deducat, & illam
Mergat opum torrens, animum declinet in vsus
Illicitos, mentisque suos effeminet actus.

CAP. III.

IAm perfectus erat in cunctis cælicus ille
Et diuinus homo, iam lubrica fama per orbem
Naturæ clamabat opus, iam rumor in aures
Multorum dilapsus erat; cùm tristis ad istos
Horruit Alecto rumores, nec tamen illis
Præbuit assensus faciles, sed credere tandem
Cogitur inuita, cùm res & fama peroret.
Alecto dolet bonesque ad tantam perfectionem deuenisse.
Ergo donos languere dolet, gemitusque silere
Ingemit, atque suos luget torpescere luctus.
Cum lætetur homo plorat; cùm rideat orbis,
Luget, languescit; cùm mundus floreat, aret.
Cùm vireat virtus, cùm res humana virescat,
Marcescit; cùm regnet homo, proscribitur illa.
Ergo suas pestes pestis prædicta repentè
Conuocat: ad cuius nutus glomerantur in vnum
Tartarei proceres, rectores noctis, alumni
Vitiorum congregatur concilium ad hominem impugnandum.
Nequitiæ, fabri scelerum, culpæque magistri,
Damna, doli, fraudes, periuria, furta, rapinæ,
Impetus, ira, furor, odium, discordia, pugnæ,
Morbus, tristities, lasciuia, luxus, egestas,
Luxuries, fastus, liuor, formido, senectus.
Is scelerum turbo, vitiorum turba, malorum
Conuentus, numerosa lues & publica pestis,
Tartareas ruit in sedes, vbi regnat Erynnys,
Imperat Alecto, leges dictante Megæra.

CAP. IV.

POstquam turba furens, gens dissona, concio discors,
Plebs dispar populus difformis, sedibus illis
Insedit, dum murmur adhuc percurreret aures;
Alecto fastum alloquitur.
Dans tumidas voces, & verba loquentia fastum,
Alecto prorupit in hæc: quæ iura, quis ordo,
Quis modus, vnde quies, quæ tanta licentia pacis;
Vt nostras natura velit proscribere leges?
Et mundum seruire sibi? damnare nocentes?
Conqueritur de conuersione hominum.
Et iustos saluare velit? cùm nostra potestas
Eius præueniat vires, nostroque senatu
Plebescat natura minor, totiensque subacta
Legibus imperij nostri, mutire valebit
Amplius? & nostris subducere colla catenis?
Proh pudor! incestus aberit regnante pudore?
Languescet facinus mundum pietate regente?
Cedet (a) auaritia, si munera fundat vbique
Hostis

(a) M. S. R. auarities.

Hostis auaritiæ? fraudis censura silebit
Regna tenente fide? feret ira silentia pacis?
Ius nostrum pax surripiet? quod tempore tanto
Defendens nobis præscriptio vendicat? vsus
Confert? & iusto titulo collata tuetur?
Sed pudeat nos iura sequi, quas viuere iustè
Non decet, aut precibus vti. pro legibus ergo
Sumendæ vires, vis pro virtute feratur.
Nos pro iure decet assumere robur, & armis
Res dictare nouas, & sanguine scribere leges.
In nos maturas æuo, (a) bellique potentes,
In numero plures, maiores viribus, vnum
Expertem belli puerum, virtute minorem
Armauit natura parens, sic sæuit in vrsum
Hinnulus, in quercus armatur virgula, vallis
In montes, lepus in catulos, in tigrida damæ.
Si forti fortem, clauoque retundere clauum
Vellemus; numquid (b) vni concludere posset
E nostris vnus, primo quem fouit ab æuo
Thesiphone? quem lacte suo potauit Erinys?
Num quid Sylla nouus, alter Nero, vertere posset
Leges? antiquos rursus renouare furores
Rufinus? Catilina nouus peruertere mundum?
Sed meliùs gens nostra simul collecta nouellos
Naturæ teret insultus, fastusque recentes
Demittet, veteri reddens elata ruinæ.
Ergo pari strepitu, concordi Marte, furore
Æquali, lites & bella geramus in illum,
Qui solus, puer, & belli malè conscius, in nos
Armatur, cedrosque cupit delere miryca.

Hominem impugnandũ decernit.

CAP. V.

His dictis plebs tota suos clamore fatetur
Assensus, dominamque sequi quocumque feratur
Spondet, & ad votum confestim facta sequuntur.
Prima sitit bellum discordia, prima tumultus
Appetit, & primùm præludia Martis inire
Præparat. assistunt famuli, complentque iubentis
Præceptum, dominæque parant insignia belli.
Liuor equos, rabies currus, furor arma ministrat.
Impetus auriga, lis armiger, ira maniplus
Præuenit incessum dominæ; sed terror euntis
Assistit dextro lateri, damnumque sinistro
Hæret, defectus sequitur, mors vltima gressus
Arripit occiduos, & mortis fidus Achates
Pallor, & assiduo cædes comitata dolore.
Hos comites trahit ad pugnam Discordia, cunctos
Excitat, & socijs infundit Martis amorem.
Sed pòst arma rapit humili de plebe creata
Pauperies, facie deiecta, & pauper cultu,

Vitia conspirant in hominem.

Prima bellũ sitit, Discordia famulis suis, seu liuore, Rabia, furore, lite irâ &.

Paupertas mortem non timet.

(a) M. S. A. belloque. (b) M. S. R. vnum.

Inceſſu triſti gradiens; ſed prodiga vitæ,
Nec mortis concuſſa metu, nec fracta timore,
Irruit, & vendens in multo funere vitam
Plus audet, dum neſcit inops pauperque timere.
Diſcordiæ comites Alij recenſentur. It pedes innumera peditum vallante corona,
Cuius in arma ruit plebeiæ turba cohortis,
Pœna, labor, ſitis, eſuries, ieiunia, curæ.
Subſequitur vallata ſuis infamia monſtris.
Illius vexilla gerunt contagia vitæ,
Factaque digna notis, & vita notabilis actu.
Deſpectus. Deſpectus comitatur eam, pudor hæret eunti.
Conuitia. Serpit ibi murmur, currunt conuitia, laudem
Infamia. Fama per antiphraſim fundit, riſumque cachinni.
Morbida, mæſta, tremens, fragilis, longæua ſenectus,
Senectus. Innitens baculo, nec mentis robore firma,
Bella mouet, bellique nouo iuueneſcit in æſtu.
Morbi. Debilitas, morbi, languores, tædia, lapſus,
Illius comitantur iter; qui Martis amore
Succenſi, pugna cupiunt incidere vitam,
Ardet in arma furens ſciſſo velatus amictu
Luctus, & irrorans lacrymis arat vnguibus ora.
Triſtitia. Triſtities, preſſura, dolor, lamenta, ruinæ,
Eius in obſequium feruent, dominique fatentur.
Militiam, belloque calent cum rege miniſtri.
Martis in ardorem natiuos excitat ignes
Luxuria Aſſecla. Ignea luxuries, multo comitata cliente:
Eius in auxilium iurant periuria, ſpondet
Falſus amor, leuitas animi, laſciuia mendax,
Inſipidus dulcor, ſapidus dolor, ægra (a) voluntas,
Proſperitas aduerſa, locus lugubris, amara
Gaudia, diues paupertas, opulentia pauper.
Poſt alios in bella furens & pronus in arma,
Sublimis prouectus equo, geſtuque ſuperbus,
Exceſſus. Excedens habitu, verboque ſuperfluus, actu
Degenerans exceſſus adeſt, bellique furorem
Præuenit, & cunctis bellandi ſuggerit iras:
Quo duce ſigna gerit, & bellum voce minatur
Ebrietas, faſtus, iactantia, crapula, luxus.

CAP. VI.

ASſiduus ſcelerum fomes carniſque tyrannus,
Peccati ſtimulus, delicti flamma, reatus
Principium prædo noſtræ rationis & hoſtis,
In tantam pugnæ rabiem bellique furores
Currit, in auxilium cuius mouet arma reatus,
Velle malum, calor illicitus, damnoſa voluntas.
Stultitiæ bellum. Stultitiam non turba minor, non ratio (b) armat
Conuentus procerum. comes eſt ignauia, ludi,
Eius comites. Segnities, nugæ, garritus, otia, ſomni.
Non minùs impietas ſæuit, multoque ſuperba

Mili-

(a) M.S. R. voluptas. (b) M.S. A. ornat.

Milite, maiori voto sitit arma, nec vllam
Gaudet habere viam, nisi fusi sanguinis vnda.
Eius castra tenent, illamque fatentur in armis, *Impietatis comites.*
Nequitiæ, strages, facinus, violentia, clades.
In pharetris sua tela gerens arcuque doloso,
Fraus armata furit; comes est fallacia, duplex
Calliditas, dolus illiciens, versutia fallax.
Peior auaritiam comitatur turba clientum, *Auaritia furia infernalis, & eius sequela.*
Cura frequens, vsura vorax, turpisque rapina;
Quæ vigili cura, studiosa mente recenset,
Qui nummi venantur opes, quis segnis in arca
Pigritat, & nullos domino deseruit in vsus.
Hanc ignobilitas sequitur, gressumque sequentis
Dedecus assequitur, hæret deiectio, verber
Assidet (a) applaudit angustia, casus adhæret.
Quæ quamuis onerosa foret, deiecta, malignans,
Plus sibi concilians fortunæ matris amorem,
Plusque placet matri, tantoque remissior alget
Nobilitatis amor; & iam mutare priora
Facta cupit fortuna parens, prolique secundæ
Tota fauet, tentatque prius decidere factum:
Nuntia fama volat, & veris falsa maritans,
In superos furias, in cælum regna silentum
Conspirasse refert manes, Erebique tyrannum
Tartareum reserasse chaos, fratrique negare
Regna, nec vlteriùs pacem concedere mundo;
Monstraque mentitur monstris maiora loquendo,
Dum sceleri scelus accumulat, furijsque furorem
Addit, & Eumenides solito plus posse fatetur.
Thesiphones cumulat iras, augetque Mægeram;
Sæuior assurgit Pluto, fit maior Erinnys,
Desinit esse triceps inferni ianitor, ora
Mille capit, proprios Alecto duplicat angues.
Proposito stat fixa suo natura, nec vllo
Concutitur vexata metu, sed mente timorem *Vitijs strenuè se opponunt virtutes & hominemque defendunt.*
Expugnat: crescit animus, bellique voluntas
Surgit, & affectus virtutibus insidet idem.
Armatur cælestis homo, Superumque beata
Progenies, quæ tanta noui discrimina Martis
Sola subit. dant arma viro, viresque ministrant
Virtutes, vnumque suis insignibus armant.
Pax ocreas donat, probitas calcaria confert, *Arma spiritualia virtutum.*
Loricam pietas, galeam prudentia, telum
Vera fides, ensem ratio, constantia scutum.
Spes largitur equos, castus timor addit habenas,
Armigeri gerit officium concordia, præco
Fama canit, cumulatque viri præconia laude.
Militat à dextris ratio, constantia læuam *Virtutum acies.*
Assequitur partem, totamque modestia plebem
Ordinat, & peditum strepitum prudentia frenat.

(a) *Applaudit.*

Quælibet à simili virtus gerit Arma, viroque
Iurat in auxilium; quæ totum Martis honorem
Dat iuueni, cui bella mouet natura, suamque
Donat ei belli palmam, pugnæque laborem.

CAP. VII.

IAm pestes Erebi, scelerum contagia, monstra
Inferni, ciues Plutonis, noctis alumni,
Tartareum chaos egressi funduntur in orbem:
Vitia magno impetu in orbem prorumpunt. Iamque diem nostrum multa caligine noctis
Inuoluunt, mundique iubar delere laborant.
Insultus lux ipsa nouos miratur, & ipsam
Noctem plus solito iam posse, magisque morari,
Nec proprias seruare vices; nec cedere Phœbo.
Sed tamen hoc solo pensat sua damna, quòd illic
Lux perpetua est vbi virtutes regnant. Lux æterna manet, nullis decisa tenebris,
Continuusque dies; vbi cælicus ille senatus,
Turmaque virtutum naturæ militat agmen.
Iam se prospiciunt acies, iam prospicit hostem
Hostis, & aspectus animos succendit in iras.
Ignescunt animi, mentes audacia maior
Conflictus virtutum & vitiorum præludium. Erigit, exsurgunt iræ; iam mente cohortes
Se superant, animi iam mutua vulnera (a) fingunt.
Mens ardore priùs pugnat, quàm dextera ferro,
Impatiensque moræ vitiorum turba priores
Arripit insultus pugnæ, primumque furorem
Excitat, & magnis clamoribus intonat iras
Tota cohors, verboque priùs consurgit in hostem,
Quàm ferro; verbis bellum prælibat, & illi
Gestu, voce, minis, insultat; nec tamen illum
Gestus, verba, minæ frangunt: sed fixus in alto
Mentis proposito iuuenis constanter ad ista
Erigitur; vincitque metum constantia mentis.
Sed postquam sua verba, minæ, gestusque vigoris
Nil habuere, locum dant verba, nec ampliùs illis
Est locus, immo minis factum succedit, & armis
Cedunt verborum pugnæ: iam mystica (b) bella
(c) Rem sapiunt, pugnas animi res ipsa fatetur.

(a) M. S. A. figunt. (b) M. S. V. verba. (c) M. S. R. res.

FINIS.

ANTI-

ANTICLAVDIANI
LIBER NONVS.

CAPVT I.

IAM pedites in bella ruunt, iam sanguinis audent
Fundere primitias, iam libamenta cruoris
Prima dare affectant, primæuaque funera belli.
Pulueris insurgunt nebulæ, nouus imber inundat
In terris, dum tela pluunt, dum pulueris imber
Funditur, & cælum cælorum nubila velant,
Et ferri splendore nouo noua fulgura lucent.
Mente calens, ferueus animo, flammata furore,
Prima viro mouet *(a)* assultus Discordia, primum
Aggreditur Martem, primo casura tumultu.
Impetus vrget equos, lis suggerit arma, sagittam
Ira ministrat ei, furor arcum præparat, ensem
Liuor, & ad pugnam reliquis feruentiùs ardet.
Ergo sagitta volat prænuntia *(b)* Martis, & hostem
Impetuosa petit, quam totis viribus actam
Dirigit in iuuenem discordia, nec tamen ictus
Dextræ mittenti respondet, parma sagittam
Respuit, & totos obiectus vmbo refellit.
Tunc animi vires & totum robur in vnum
Colligit, & Marti se totum deuouet ille.
Indulget freno iuuenis, calcaribus vrget
Cornipedem, nec segnis, hebes, pigredine lassus
Lentescit sonipes, sed eodem Martis amore
Militat, hostiles frangens cum milite turmas.
Aduersas igitur partes inuadit, & ipsis
Hostibus occurrens vagina liberat ensem.
Nec tonat ille minis, sed solo fulminat ense.
Ferro cuncta probat, nec verbis disputat, immo
Verberibus, multisque modis concluditur *(c)* hosti.
Excipit à reliquis illam quæ prima furoris
Causa fuit, quæ prima dedit fomenta malorum.
Hanc igitur mucrone petens, à corpore vitam
Extorquet, cogitque mori quam viuere mundo
Mors erat, & mundi mortem mors vna retardat.
Nec satis est vidisse mori, plùs exigit hostis:
Ense metens caput à trunco diffibulat ora.
Et merito caput à trunco discordat in illa,
Per quam lis, odium, rabies, dissensio, rixa
Prima fuit; per quam primò conflictus, & iræ,
Primæuique metus, & belli prima cupido.
Ergo solo iacet exanimis, quæ reddidit olim
Exanimes alios; sed ea moriente suorum

Pugna descriptio insignis

Discordia pugnam inchoat.

Cornipes idē quod animositas.

Homo iustus strenuè sese vitiis opponit

Discordiam primo aggreditur, & obtruncat.

Emoritur

(a) M. S. V. insultus. *(b)* M. S. R. mortis. *(c)* M. S. R. hostis.

Emoritur virtus, vnus pœna redundat
In multos, morbus capitis discurrit in omnes.
Iam timor ipse timet, lis subticet, ira tepescit,
Mutescit rabies, cadit impetus, occidit ipse
Liuor, languescit odium, furor arma resignat.
Adsunt virtutes iuueni, quæ Martis eodem
Cætera quoque vitia perimut vel fugat. Succensæ stimulo, reliquos armantur in hostes.
Hos perimunt, illosque fugant, bellatur in omnes.
Vera fides odium perimit, concordia litem,
Pax iram, rabiem constantia, spesque timorem.

CAP. II.

NOn minor ad pugnam, sed maior surgit in iras
Pauperies, non ense tumens, non fulgere teli
Bella minans, nulla loricæ veste refulgens,
Nec clypeo munita latus, nec casside vultum;
Paupertatis arma. Sed nodis varijs callosa, nec arte polita,
Sed vultus veteres retinens; primamque figuram
Claua vicem gerit armorum, sed quæ minus arma
Dant, supplent animi, dat mens quod perdit in armis
Inuadit hominem. Pauperies ruit in iuuenem, clauaque minatur
Funera, librat eam, librata percutit; ictum
Ille stupet, tanto dum cassis subsidet ictu:
Sed tamen instantis ictus constantia partem
Eludit mucrone suo. magis ergo furore
Vritur, & magno strepitu bacchatur egestas,
Dum videt incassum clauam sæuire, nec illam
Respondere sibi: tunc ictus duplicat, immo
Multiplicat; sed claua suo nugatur in ictu.
Nam quotiens clauæ paupertas obiicit ictum,
Argumenta suo virtus mucrone refellit.
Sed postquam sua bella videt nil posse, ministros
Sodales ad pugnam vrget. Acriùs ad pugnam stimulat: labor irruit, instat
Esuries, sitis insultat, ieiunia pugnant.
Insurgunt vigiles curæ, dant arma labori
Gleba, lapis, fustes, telum de stipite querno.
Sodales Paupertatis recensentur. Esuries armata rapit carecta, ministrant
Tela siti, reliquæ paribus bacchantur in armis.
Sed iuuenis prior occurrit, prior obuiat hosti,
Pauperiem prior aggreditur, celerique volatu
Cornipedis, pariterque suo conamine nitens
Paupertas sternitur. Accumulat vires hastæ, qua deijcit illam,
Quæ terræ deiecta iacet: petit ergo iacentem;
Nec tamen illius scrutatur viscera ferro,
Nec rotat ense caput, nec inebriat arma cruore
Funere famoso dedignans claudere vitam
Hostis, & insigni leto pensare ruinam:
Conculcatur pedibus. Sec conculcat eam, confundens ora iacentis,
Deiectamque solo pedibus (a) triturat equinis.
Cogitur ergo mori iamdudum mortua mundo

Pau-

(a) M. S. A. conculcat.

Pauperies, nec mors animum prædatur in illa;
Sed potiùs mens vna manet, languetque repressa
Mors à mente minor, multumque diuque resistit
Mens morti, tandemque simul cum morte recedit.
Dum sic in fatum concedit, iuraque fati
Paupertas, proprium moriens depauperat agmen.
Cœtus eget qui diues erat dum vixit egestas.
Eius diuitiæ pereunt, omnisque facultas
Pauperie pereunte perit: coguntur egere
Conciues, quos illa priùs ditauit egendo.
Languescit labor exhaustus, situs effugit, arma
Deijcit esuries, fugiunt ieiunia, curæ
Depereunt: sic turba minor maiore ruina
Deprimitur, populusque perit pereunte magistro.
Ergo quies pœnam, saties ieiunia, curas
Pax fugat, esuriem deuincit copia, languet
Vbertate sitis, & victa carentia cedit.

Eius fugantur sodales.

CAP. III.

TVnc comitum supplere volens infamia casus
Fortior assurgit, sociorum vendere mortem
Tentat, & hostili leto satiare dolorem.
Irruit in iuuenem, sed verbo præuenit ictum,
Et verbis acuens conuitia; proh pudor, inquit,
Gens æuo, sensu, cautela, viribus, armis
Pollens, vnius iuuenis succumbet inermi
Militiæ? nostraque feret de gente triumphum
Iste puer? nec plura loquens delegat in illum
Telum, demonstrans facto quod voce minatur.
Missile decurrens cum verbo verberat auram;
Nec vice legati pacem denuntiat, immo
Bella gerit, cursuque ruens infamia telum
Insequitur, telo cursu contendit, & hostem
Ense petit, mucrone volens succurrere telo:
Vt si fortè viri deludant arma sagittam,
Vel modica teli rabies desæuiat irâ,
Teli mucro furens algentes suppleat iras.
Ergo sagitta memor dextræ, quæ miserat illam,
Insilit in frontem iuuenis; sed cassis euntem
Sistit, eam retinet, gressum negat, obstat eunti.
Sed teli supplere volens infamia lapsum,
Succurrit telo, nudo mucrone; sed ictum
Excipit à galea medius fauor, ensis ab ictu
Decidit, & comitis malè supplet damna sagittæ.
Sed postquam ducis insultus nil posse clientum
Turba videt, magis in rabiem succenditur: ergo
Fortiùs arma rapit, pugnant contagia, murmur
Irruit, insurgunt conuitia, dedecus instat.
Sed iuuenis nec mente iacet, nec frangitur hoste,
Nec terrore pauet, nec vulnere læsus oberrat:
Sed cornu famosa suæ præconia laudis

Infamia oppugnat hominem.

Repellitur.

Infamia comites.

Intonat, ad tempus famæ subdicit, & hostem
Infamia sternitur. Hoc mucrone ferit, vires in vulnere multo
Monstrat, & egressus cerebro reseratur in ictu.
Hostis in occasu pudor occidit, arma reponit
Murmur, mutescunt conuitia, dedecus iram
Comites fugiunt. Nescit, contemptus moritur, contagia cedunt.
Dedecus ergo fauor exstinguit, fama pudorem,
Gloria supplantant murmur, conuitia laudes,
Contemptum prædatur honor, contagia virtus.

CAP. IV.

QVamuis pigra foret, quamuis ignaua, senectus,
Quamuis delirans, quamuis torpore fatiscens;
Senectutis impetus. Prona tamen calet in bello, iuuenescit in armis.
Nec baculi iam quærit opem suffulta furore,
Nec regimen poscit, quæ sustentatur ab ira,
Debilitate potens, morbo robusta, dolore
Diues, segnitie fortis, pigredine prompta.
Ergo propinqua neci, morti vicina propinqua,
Florida canitie, rugis sulcata senectus,
Oppositum ruit in iuuenem, nec primitus instat
Luctando inuadit hominem. Ense, nec aggreditur retelo, nec cuspide pulsat;
Sed quadam luctæ specie conatur, vt illum
In terram demittat, equum subducat, & armis
Exutum, liber gladius grassetur in hostem,
Sed monitu calcaris equus succensus, in illam
Irruit, & miseram terræ deponit: at illa
Exsurgens vires pariter cum mente resumit.
Senectutis arma. Vertit ad arma manus, & spem deponit in armis;
Sed cassis torpore iacet, squalore senescit,
Atque situ scabre morsum rubiginis horret.
Parma suum multa rubigine computat æuum,
Nec vetat ingressum nudata crate sagittis.
Loricæ fragiles mordens rubigo catenas
Diffuit, & *(a)* iuuenis addit diuortia squamis.
Pigritat affixus vaginæ mucro, nec extrá
De facili prodit, longo torpore quiescens:
Quem senium nudare parat, sed degener ensis
Respuit egressus istos, dextræque monenti
Denegat obsequium, malens torpore quietis
Vti, quàm varios belli sentire tumultus.
Sed tamen à loculo tandem producitur ensis
Segnis, hebes squalore iacens, nec iam memor iræ
Bellorũm; pacemque magis quàm tela requirit
Hic mucro, si mucro tamen de iure vocari
Debeat hic gladius, & non mucronis imago.
Impetit ergo virum gladio munita senectus.
Vulnus ab ense petit, sed vulneris immemor ensis
In cassum pulsans aditus ad vulnera nescit;
Sed stupet ad galeam *(b)* vario delirus in ictu.

Ergo

(a) *M. S. V.* victis. *(b)* *M. S. A.* varios delirus in ictis.

Ergo seneсta videns proprium nil posse furorem, *Senectus sine vulnere vincitur*
Miratur, seseque dolet sine vulnere vinci,
Et quamuis esset morti vicina, propinquam
Maturare volens, hostis sibi prouocat ensem.
Sed iuuenis miseratus eam, nec digna rependens
Hosti pro meritis, nolenti viuere, vitam
Concedit, fatumque negat sua fata volenti.
Sistit equum, frenum retinet, sermone senectam
Aggrediens, animosque truces & vota retardans
Prodit in hæc: cur fata paras, cui proxima fatur
Mors finem? cui vita mori? cui viuere fatum?
Cur quæris tibi concessum? cur poscis ineptè,
Quod natura parat? quod mors vicina minatur?
Vtere quæ restat vita, nec quære propinquos
Anticipare dies. vitæ compendia mortem
Solentur, mortis dispendia vita repenset.
Ergo victa fugit, belloque renuntiat, ensem *Victa fugit armis derelictis contenta baculo.*
Deijcit, expellit clypeum galeamque senectus
Exuit, & solo baculo contenta recedit.
Debilitas perdit vires, belloque recedens
Lauguescit morbus, languor fit morbidus, hærent
Lapsus, labuntur defectus, tædia languent.

CAP. V.

IAm comites errare videns & cedere pugnæ,
Fletus adest, matremque suam succumbere bello *Fletus vltus matrem armatur in hominem.*
Luget, & abscisso mæret velamine luctus.
Vtque erat impatiens, gressum maturat, & hostem
Impetuosus adit, galeæque resoluere nodos
Tentat, vt ad vulnus ingressum præparet ensi.
Sed risus succurrit ad hæc, mucrone lacertum
Diffuit à trunco, galeæ manus hæsitat, hærens
Emoritur, proprioque stupet priuata vigore. *Vincitur per risum.*
Iam gemitus sua damna gemit, iam luctus inundans
Assumit sibi se, fletus lacrymatur, & omnis
Turba comes, mæret planctus, lacrymæque madescunt.
Iam dolor ipse dolet, perdens fomenta doloris,
Deprimitur pressura, cadunt lamenta, ruinæ
Depereunt, omnisque perit violentia luctus.
Gaudia tristitiem, pressuram gloria, planctum
Prosperitas, lamenta iocus, felicia casum
Exsuperant, vincitque mali fastidia risus.
At Venus ipsa furit, cui fortior ira, nefasque *Venus fortiori impetu hominem aggreditur.*
Maius, & insultus peior, grauiorque potestas;
Dum comitum languere manus, rarescere pugnam
Luget, & hostiles animoque manuque cateruas
Crescere; iamque suos dolet expirare furores:
Ignitam tamen illa facem, quæ fulminis ipsam *Eius arma.*
Metitur speciem, qua saxa resoluere, cautes
Extenuare solet, ferrum mollescer e rupes

Inflammare, rapit instanter, vibrat in hostem.
Has pugnas, hæc bella tremens, hæc prœlia vitans
Homo fugiendo sagittam vibrat, venerem que perimit. Exspectare timet iuuenis, fuga consulit illi,
Consilioque fugæ venientes effugit ictus.
Fax ignita cadit, exspirat in aëre, vires
Amittit, dum nulla manent fomenta caloris.
Hic tamen à tergo Parthorum more sagittam
Dirigit in Venerem; nec fallitur illa, sed ictum
Primò proponit, assumit vulnus, & inde
Mortem concludit: nec ad hæc instare libido
Argumenta potest, dum sic concluditur illi.
Sic iuueni sub Marte nouo noua *(a)* laurea cedit.
Fugiendo fugatur libido. Dum fugit ergo fugat; dum cedit ceditur illi.
Dum cadit erigitur, vincit dum vincitur, audet
Dum timet, expugnat dum pugnam deserit, absens
Instat, & in bello præuentus præuenit hostem.
Dum moritur, sua facta stupet Cytheræa, nec ipsam
Credit adesse necem, quamuis mors ipsa loquatur.
Cùm per eam soleant alij succumbere leto,
Vix credit se posse mori; sed proxima tandem
Fata videns, prorumpit in has moritura querelas:
Heu totiens victrix vno delirat in *(b)* actu
Libido potentiam suam iactat, & victorias recenset. Nostra manus! totiens vincens nunc victa fatiscit;
Quæ falli nescit, nec quam fortuna fefellit!
Nunc alget meus ille meus calor, immo caminus,
Qui solis flammas vrit, succendit in vndis
Neptunum, Bacchum bacchari cogit, & ipsum
Fulminat igne Iouem, Superis furatur honorem
Numinis, & multos cogit seruire potentes.
Nunc mea tela iacent, quibus olim victus Achilles
Cessit, degeneri mentitus veste puellam.
Inque colum clauam vertens, in pensa sagittas,
In fusum pharetras, Alcides degener armis,
Totus femineos male degenerauit in actus.
Hæc ait, & vitam pariter cum voce reliquit.

CAP. VI.

Excessus hominem oppugnat. IAm timet excessus, iam bello cedere quærit,
Iam mens alta cadit, iam mente decidit ardor;
Dum comitis videt occasum; quæ maxima belli
Pars erat, & prima totius Martis origo.
Hasta tamen vibrata volat, sed deuiat hostem,
Dum petit hæc; mittensque manus malè consulit illi:
Quæ malè dum regitur, errans declinat ab hoste,
Nec saltem clypei partem prælibat eundo.
Tunc iuueni delegat opem moderantia; ferrum
Vincitur à moderantiâ. Nudat, & hostilem turbat frangitque cateruam.
Pugnat in excessum moderantia, sobria fastum
Luxum vincit sobrietas. Aggreditur ratio, pœnam tolerantia, luxum
Sobrietas; sed pugna fauet virtutibus, harum
Defen-

(a) M. S. V. gloria. (b) M. S. V. ictu.

Defendit partem victoria. vincitur ergo
Fastus, luxus abit, cessat gula, crapula cedit. *Gula expugnatur.*
Tunc carnis stimulus furtiuo Marte reluctans
Impetit à tergo iuuenem, tentatque latenter
Insultare viro; tamen istos prouida sentit
Insultus ratio, nec torpet pigra, sed illi *Carnis stimulum debellat ratio.*
Obuiat, indomitum retinet, sistitque furentem.
Sed tamen ille diu rationis viribus obstans,
Ex quo contendit illi, multumque repugnat
Luctans, & tandem victus submittitur hosti;
Acriùs in pugnam volat imprudentia, nullam *Imprudentia bellum.*
Bellandi seruat legem; sed turbine belli
Turbida, nil animo retinet nisi Martis amorem.
Mole sua fixum summa de rupe molarem
Extorquere cupit, sub quo nutaret Achilles,
Alcides gemeret, totusque satisceret Atlas.
Sed vires oneri cedunt, & pondere victa
Vis hebet, atque grauem patitur sub mole ruinam. *Vincitur à prudentia.*
Obstat ei phronesis, & iam sub pondere victam
Vincit, & in victam feriari cogit ab armis.
Segnitiem superat sollertia, seria ludum,
Vtilitas damnum, studium fugat otia, sensus
Stultitiam damnat, nugasque silentia vincunt.

CAP. VII.

NOn vltrà retinet iras mentisque tumultus
Impietas, sese bellando prædicat, & se *Impietatis bellum.*
Rixando loquitur, verbis rixatur, & ictu
Consummat rixas; probat ense quod ore fatetur.
Errat in errore Martis, bellique furore
Plus furit, inque via Martis fit deuia, legem
Bellandi sine lege tenens, sine fœdere fœdus.
Dum minùs in vulnus desæuit mucro, securim
Arripit, vt redimat gladij delicta securi.
Ergo virum ferit, & vires consumit in illo:
Sed iuuenis stat securus sub mole securis.
Assistens pietas ferro non militat, immo *Impietas non mouetur blanditijs.*
Blanditijs precibusque cupit mollescere bellum.
Sed tamen imbre precum grauius succenditur ardor
Bellandi, donantque preces fomenta furori.
Sed postquam nil blanditiæ, nil verba fauoris,
Nil valuere preces; pietas mellita resignat
Verba, rapit ferrum, bellumque refellere bello
Incipit, & ferrum ferro; fallitque securim
Obiectu clypei, variosque reuerberat ictus. *Proprio labore fatiscit.*
Sed tandem proprio deuicta labore, fatiscit
Impietas, Marti cedens sine Marte subacta.
Quæ restat fraus, sola sibi solatia pugnæ
Quærit, & ad veteres latebras fraudesque recurrit, *Fraudis bellum.*
Degeneri pugna, seruili Marte, doloso
Insultu, belli furias molitur in hostem.

Blanditijs non blanda tamen fraus allicit illum.
Adulatione tentat superare hominē. Has ergo vomit illa preces, & dulcibus afflat
Verbis, & phaleris dictorum palliat artem:
O iuuenis cui terra fauet, cui militat æther,
Cui Deus arridet, cælum famulatur, & omnis
Applaudit mundus, & totus supplicat orbis;
Reliquijs belli, quæ vix & forte supersunt,
Parce, nec in victos desæuiat ira leonis.
Vincere cur victos tentas? cur bella mouere
Quæris in imbelles? satis est potuisse, nec vltrà
Nobilitas animi quærat, nisi vincere posse.
Dum blandis precibus mentitur verba precantis,
Euocat occultè gladium, maturiùs ensem
Nudat, & ingeminans ictus ad vulnera ferrum
Inuitat; sed cassis ad hoc contendit, & ensem
Spernit, nec tali dignatur cedere ferro.
Fides fraudem superat. Econtra gerit arma fides, fraudisque refellit
Insidias, nudatque dolos, & furta reuelat.
Sed postquam nil posse dolos & pallia fraudis
Fraus videt, exit bella, fugæ committitur, arma
Exuit, & partem vitæ lucratur eundo,

CAP. VIII.

Restat auaritiæ strepitus, cui tota furoris
Incumbit rabies, tantique pericula Martis
Auaritiæ bellum. Solus habet, solusque furit, se pluribus offert
Vnus, & in solo spem desperatio gignit.
Spicula quæ multus argenti fulgor inignit,
In iuuenem vibrat (a) atque instar grandinis instant
Tela, pluunt hastæ, nubemque sagitta figurat.
Ergo telorum syluàm pluresque sagittas
Plantat in hostili clypeo, vestitque sagittis
Pestis auaritiæ; sed telum parcius intrat
Scutum, nec clypeo sua spicula firmiter hærent:
Superatur à largitate. Sed virtus quæ dona pluit, quæ munera spargit,
Nec sepelit nummos, nec opes incarcerat arca,
Sed bene diuitias fundit, sine spe redeundi;
Telorum nemus ense secat, syluamque recidit,
Instat auaritiæ, pugnat constanter, & ensem
Quem tenet illa, rapit; armis hostilibus hostem
Vincit, & in dominam cogit sæuire sagittas.
Ergo victa fugit. stat pugnæ sola superstes
Prosperitas. Filia fortunæ; sed eam fortuna repellit
A bello, natamque monet ne bella mouere
Intestina velit, ne rixam nata parenti
Misceat, aut pugnam moueat germana sorori.
Ergo concilio matris concordat, & hostem
Deserit, ignorans cui iustiùs arma mouere
Possit: sic neutri cedens, famulatur vtrique.
Iam scelerum superata cohors in regna silentum

Arma

(a) M. S. V. & ad instar.

Arma refert, & se victam miratur, & illud
Quod patitur, vix esse putat, nec creditur illi
Quod videt, & Stygias fugit indignata sub vmbras.
Pugna cadit, cedit iuueni victoria, surgit
Virtus, succumbit vitium, natura triumphat.
Regnat amor, nusquam discordia, fœdus vbique.
Nam regnum mundi legum moderatur habenis
Ille beatus homo; quem non lasciuia frangit,
Non superat fastus, facinus non inquinat, vrget
Luxuriæ stimulus, fraudis non inficit error.
In terris iam castra locant, & regna merentur
Virtutes, mundumque regunt, nec iam magis illis
Astra placent, sedesque poli, quam terreus orbis.
Iam cælo contendit humus, iam terra nitorem
Induit æthereum, iam terram vestit olympus.
Nec iam corrigitur rastro nec vomere campus
Læditur. aut curui deplorat vulnus aratri;
Vt tellus auido quamuis inuita colono
Pareat, & semen multo cum fenore reddat.
Non arbor cultum quærit, non vinea falcem;
Sed fructus dat sponte nouos, & vota coloni
Fertilitate premit. spes vincitur vbere fructu,
Gratis poma parit arbor, vitisque racemos,
Et sine se natas miratur pampinus vuas:
Et tunicis egressa suis rosa purpurat hortos,
Nec spinam matrem redolet, sed sponte creata
Pullulat, atque nouos sine semine prodit in ortus.
Sic flores alij rident, varioque colore
Depingit terram florum primæua iuuentus.

Homo auxilio virtutum debellat vitia.

Homo beatus describitur & extollitur.

CAP. IX.

O Mihi continuo multum sudata labore
Pagina, cuius adhuc minuit detractio famam;
Viue, nec antiquos tentes æquare poetas,
Sed potiùs veterum vestigia semper adorans
Subsequere; & lauris humiles submitte myricas.
Iam ratis euadens Scyllam monstrumque Charybdis
Ad portus tranquilla meat, iam litore gaudet
Nauita iam metam cursor, tenet anchora portum;
Nauta tamen tremebundus adhuc post æquoris æstum
Terrenos timet insultus, ne tutus in vndis,
Naufragus in terra pereat; ne liuor in illum
Sæuiat, aut morsus detractio figat in illo:
Qui iam scribendi studium pondusque laboris
Exhausit, proprio concludens fine laborem.
Si tamen ad præsens fundit sua murmura liuor
Et famam delere cupit, laudesque poetæ
Supplantare nouas; saltem post fata silebit.

Author munit opus suum contra zoilorum dentes.

FINIS.

A DEO

A DEO
SEMPER
INCIPIENDVM
ET
IN EVNDEM
DESINENDVM.

AT quicumque Deum supplex affatur; ab illo
Incipiat, versoque in eundem fine, quiescat.
Multa quidem huic studio subeunt meditanda, iacentem
Tollere quæ possint hinc ad cælestia mentem:
Contemplator vti ex nihilo Deus omnia quondam
Protulerit, quæ vis, sapientia quanta, quis ardor
Artificis, quantum emineant, quantumque nitescant:
Omnia ne verò tantùm admirere creata,
Vsque creatorem vt non mente animoque sequaris:
Ergo sub obtutum veniant quæcumque leguntur
Lumine, ne quid iners proprio & sine munere degat.
Namque oculis multa occurrunt, quæ pabula cunctis
Sensibus indulgent. Terræ decor, ætheris ardor,
Vndarum liquor, & vasti per inane meatus,
Tum cæli decus, atque ingentis lumina mundi
Sidera; dein oculorum & mentis acumine cæli
Ambitus insinuet sese, vertigine cuius
Vallantur quæ corpus habent, tum cardinis ille
Impetus, assiduo qui summa volumine torquet.
Mox extremi orbes, totumque subaxe corusco
Perpendatur opus, motusque, ortusque, obitusque
Astrorum, variæque vices, annique recursus.
Terrenis quantnm faueant cælestia, quali
Audiat obsequio cælestibus infima moles.
Vt lunæ quæcumque globo subiecta ferantur
Ordine nascendi, senioque absumpta fatiscant,
Præscriptoque nihil naturæ ab limite cedat.
Hinc quoque vti liqueat, quali furor incitet œstro
Pectora, quæ perhibent homini famularier astra,
Nec mundum ratione regi; sed ab impete verti
Fortunæ, varioque angi mortalia casu.
Nunc tamen haud locus hæc abstrusaque semina rerum
Scrutari, actæa toties discussa sub vmbra:
Ipsa sed à doctis iam vestigata sagaci
Ingenio, & iam scita, animo quærantur acuto:
Indoctis quantum indulget sua cuique Minerua,
Queis opere in tanto non desudare licebit.
Quippe rudeis crebrò diuina potentia mirum
Edocet, vt porro edoceant arcana professos;
Qui gnari tamen, atque insignes munere tanto
Longiùs anteirent, summi cùm gratia patris
Excolat ingenium, non destruat, aut malè vertat.
Ast hominum genus ancipitem speculantibus offert
Materiam:

Materiam: hinc animus diuinæ conſcius auræ,
Inde omni ratione carens, conſorſque ferarum
Senſus adeſt, qui ſæpe alto nos fraudat olympo.
Id quoque ſuccurrit voluendum ſæpius, vt cùm
Nos rerum in medio ceu mundi vincla locarit
Maximus ille opifex; quanta ratione caueudum eſt,
Ne genius ſtet noſter iners, quantoque labore
Nos opus eniti, è Superis qando vltima nobis
Eſt ſtatio; tum quo pugnanda ſit ordine pugna,
Cum ſuprà infraque inter ſe contraria bellens.
Quòue modo eſt cuiuis curandum, vt ſe intus ad vnguē
Noſcat, & ignaræ frangat conamina mentis:
Quandoquidē quid de extremis tenet, imminet ingēs
Diſcrimen, ne dum alterius ſe credit amori,
Vergat in alterius partem, & ratione relicta
Senſibus obſtrictus miſer obmuteſcat, vt vnde
Venerit, ignoret, & quo properare neceſſe eſt.
At quæ homine inferiora animo meditanda miniſtrant,
Vt quæ ſe innumeris virtutibus inclyta tollunt,
Vſque adeò ſeruent vireis, quas intulit autor,
Cùm mens caſta alios, alios vis acrior, illos
Aut animus ſapiens, aut pulchra modeſtia tollat.
Quæ cuncta, vt proprium mortalibus inderet ignem,
Et Deus & genitor magna pius extudit arte.
His animaduerſis mens ſeſe accinget ad illa,
Quæ minimè fiunt, ſed ſunt, velut ipſa Platonis
Verba canunt; iamque à ſenſu nihil expetet, ipſas
Naturas rerum expendens, ſpecieſque: deinde
Augelicos peruecta gradus, aſcendet olympum;
Nec mortale tuens, ſed iam diuinitus atra
Nube procul pulſa radianti lumine cernet,
Effectuſque pij læta inſpectabit amoris.
Tum circumſpiciens, ſupera infera cuncta videbit
Collaudare Deum, atque illi bona cuncta referre:
Præcipue ſi quæque oculis obnoxia noſtris
Ingenio, fideique acie luſtrauerit acri.
Nam veluti Sphæra cæli & rerum generantum,
Sic chorus ille ſacer, maneſque à morte redempti
Sunt quaſi materie immunis, non viſilis orbis.
Quæ ſi cuncta ſimul animo comprenſa Tonanti
Æquipares, nil profuſus erunt: per ſe integer ille,
Pars idem, totuſque idem, pars ſemper vbique,
Semper totus vbique, carens ortuque obituque.
Horum nil tereseſt, proprio nil robore conſtat.
In nihilum iam cuncta ruant, ſi maximus ille
Arbiter arcani fluxum neget ire vigoris.
Hinc ſpectare licet vireiſque, animumque, piamque
Artificis mentem; quamquam inferiore ſub orbe
Vis viget, in ſupero ſapientia fulget, & ardet
Lux in ſupremo, bonitaſque in quolibet horum:
Cuncta tamen meditari, & in omnibus omnia fas eſt.

FINIS.

MAGISTRI ALANI
DE INSVLIS,
DE INCARNATIONE CHRISTI

Rythmus perelegans, quo diuinum id opus omnes artium liberalium regulas aspernatum fuisse perquam ingeniosè cecinit.

NOTA.

Rythmum hunc vna cum alio subiuncto, de fluxâ hominis naturâ, ex M. S. codice Bibliothecæ Abbatiæ Marchianensis, Ord. S. Benedicti, publicauit Ioannes Buzelinus, Societ. IESV, *in suâ Gallo Flandriâ, tom. 1. cap. 7. Vbi rectè aduertit, duos hos Rythmos Authoris sui ingenium, eiusdemque pios animi sensus egregiè patefacere.*

Grammatica.
EXceptiuam actionem
Verbum Patris excipit,
Dum deludit rationem,
Dum naturam decipit:
Casualem dictionem
Substantiuum recipit,
Actioque passionem
In hoc verbo concipit.
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.

Rhetorica.
Peregrinas à naturâ
Nominis positio
Cum in Dei transit iura
Hominis conditio.
Nouus Tropus in figurâ,
Noua fit translatio,
Nouus color in iuncturâ,
Noua fit constructio.
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.

Arithmetica.
Dum ab vno non recedit,
Alteratur vnitas,
Dum in vnum se concedit,
Vnitur alteritas:
In diuersum idem cedit,
In idem diuersitas,
Suum tamen non excedit
Limitem simplicitas.
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.

Musica.
Dum factoris & facturæ
Mira fit coniunctio,
Quis sit modus ligaturæ,

Quis

Quis ordo, quæ ratio,
Quæ ſint vincla, quæ iuncturæ
Qui gunphi, quæ vnio,
Stupet ſui fracto iure
Muſica proportio.
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.
Suæ artis in cenſurâ *Geometria.*
Geometra fallitur,
Dum immenſus ſub menſurâ
Terrenorum ſiſtitur.
In directum curuatura
Circuli conuertitur,
Sphæram claudit curuatura,
Et ſub ipſâ clauditur,
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.
Inter locos locum neſcit *Dialectica.*
Locus à contrarijs,
Sui Locum obmuteſcit
Exceptum ab alijs:
Fit elinguis, obſtupeſcit,
Fallitur in proprijs,
Et de ſuis erubeſcit
Logica fallacijs
In hâc verbi copulâ
Stupet omnis regula.
Solis Lumen nube tectum *Aſtronomiâ.*
Nubis ſub velamine,
Noſtræ carnis fert obiectum,
Nec hebet in lumine:
Noſtrum vergit in defectum
Sol ortus in Virgine.
In defectu dans effectum
Lumen in caligine.
In hâc verbi copulâ,
Stupet omnis regula.

Magiſtri Alani Rhijtmus alter, quo graphicè natura hominis fluxa & caduca depingitur.

Omnis mundi creatura,
Quaſi liber, & pictura
Nobis eſt, & ſpeculum.
Noſtræ vitæ, noſtræ mortis,
Noſtri ſtatus, noſtræ ſortis
Fidele ſignaculum.
Noſtrum ſtatum pingit roſa,
Noſtri ſtatus decens gloſa,
Noſtræ vitæ lectio.
Quæ dum primo mane floret,
Defloratus flos effloret

Veſpe-

Vespertino senio.
Ergo spirans flos exspirat,
In pallorem dum delirat,
Oriendo moriens.
Simul vetus & nouella,
Simul senex & puella
Rosa marcet oriens.
Sic ætatis ver humanæ
Iuuentutis primo manè
Reflorescit paululum.
Manè tamen hoc excludit
Vitæ vesper, dum concludit
Vitale crepusculum.
Cuius decor dum perorat
Eius decus mox deflorat
Aetas, in quâ defluit.
Fit flos fænum, gemma lutum,
Homo cinis, dum tributum
Homo morti tribuit.
Cuius vita, cuius esse,
Pæna, labor, & necesse
Vitam morte claudere.
Sic mors vitam, risum luctus,
Vmbra diem, portum fluctus
Mane claudit vespere.
In nos primum dat insultum
Pæna mortis gerens vultum,
Labor mortis histrio.
Nos proponit in laborem,
Nos assumit in dolorem;
Mortis est conclusio.
Ergo clausum sub hâc lege,
Statum tuum homo lege,
Tuum esse respice.
Quid fuisti nasciturus;
Quid sis præsens, quid futurus,
Diligenter inspice.
Luge pænam, culpam plange,
Motus fræna, fastum frange,
Pone supercilia.
Mentis rector & auriga
Mentem rege, fluxus riga,
Ne fluant in deuia.

FINIS.

NOTA.

Rythmus de BB. Virgine, qui scribitur haberi in Bibliotheca Cænobij S. Martini Tornaci, de verbo ad verbum habetur in fine libri 5. Anticlaudiani; ideoque hîc non repetitur.

DOCTRINALE MINVS, ALIAS LIBER PARABOLARVM M.ri ALANI DE INSVLIS.

AD LECTOREM:

Libri huius elegantiam, & vtilitatem, sufficienter (tibi Lector) probant multiplices eius editiones & illustrationes: Nam, cum primò Dauentriæ, anno 1491. typis excusus, in lucem productus esset, tantam mox nominis claritatem consecutus est, vt eruditis commentarijs latinis, illustratus, anno 1501. Lugduni præli beneficium obtinuerit, præfixo compendio vitæ Authoris, Magistri Alani de Insulis, in paruo folio. Anno iterum 1516. Lipsiæ impressus prodijt in quarto, sed sine commentarijs. Denique, etiam in rythmos gallicos translatus, & commentarijs moralibus eiusdem idiomatis, honoratus, anno 1536. Parisijs excusus fuit, in 16. typis Dionysij Ianot; idque in gratiam Caroli 8. Francorum Regis, vt initio operis testatur ipsemet Commentator: Qui tamen nomen suum non exprimit; uti etiam nec Commentator Latinus. Pro hac autem editione adornandâ, omnium horum editionum exemplaria habui (præterquam Lipsiensis) Quæ, licet negligentiâ Typographorum, seu Correctorum, & Scriptorum, varijs essent respersa mendis, imò etiam, quorundam temeritate aut ignorantiâ, hinc inde nonnihil alterata; tamen sedulò collata ad inuicem, & ad antiquissimum M. S. Bibliothecæ Sancti Martini Tornaci (quod perhumaniter mihi submisit R. Dominus Aegidius du Quesne, eiusdem Cœnobij Bibliothecarius) veram & genuinam lectionem subministrarunt, quam hic exhibeo: adnotatâ tamen in margine, lectionis varietate plurimorum verborum, & nonnullorum versuum, vbi præsertim utraque lectio perfectum aliquem sensum admittit.

F. Carolvs de Visch *Prior Dunensis.*

Capvt Primvm.

A Phœbo Phœbe lumen capit; à sapiente
(a) Insipiens sensum, quo quasi luce micat.
Nil aliud (b) nisi se valet ardens Aethna cremare;
Sic se non alios inuidus igne coquit. Inuidus sibi ipsi nocet.
Sus de sorde leuat, saltem dum colligit escas,
Cur nunquam surgit sorde volutus homo?
Vtribus antiquis vinum committere noli,
Nec Senibus sensum quem retinere velis. Senibus & Ebrijs secreta non committenda.
Nititur in vetitum quod in agros defluat æquor:
Sic init illicitum, quam citò peccat homo.

 Stultior

(a) *Editio Lugdunensis anni* 1501. *legit*, Incipiens. (b) M. S. quàm.

Stultior est stulto, qui mandat balsama cribro,
Et verbis pleno verba tacenda viro.
Amicus antiquus optimus. Sæpè viatorem noua non vetus orbita fallit,
Sic socius socium, non vetus, imò nouus.
Non est in speculo res quæ speculatur in illo;
Mulieri fidendum non est. (a) Eminet, & non est in muliere fides.
In sterili steriles aratrum facit aggere sulcos;
Et labor in miseris est sine fruge scholis.
Peccata leuia disponunt ad maiora. De minimis granis fit (b) grandis summa caballis:
De breuibus mendis, non veniale malum.
Auarus congregat alijs, non sibi. Non sibi sed reliquis Aries sua vellera portat;
Sic alijs vnit semper auarus opes.
Non velli leuiter valet vnco quod tenet ille;
Doctrina pluribus communicata non minuitur. (c) Nec æs à loculo quem tenet arcta manus.
Mille viris Pincerna potest præbere lyæum;
Pocula doctrinæ pluribus vnus homo.
Accipit & nunquam reddit mare Scylla receptum;
Sic capit & retinet debitor æra malus.
Non leuiter corio canis (d) abstrahetur ab uncto:
Nec nebulo disco, dum satiatur eo.
Pastor ignauus, gregem perdit. Sub molli Pastore (e) cacat lanam Lupus: & grex
Incustoditus dilaceratur eo.
Amicorum rixæ, amoris redintegratio sunt. Clarior est solito, post nubila (f) plurima, Phœbus,
Post inimicitias, clarior est & amor.
Derisio mala est. Foricam duram possunt penetrare sagittæ,
(g) Et cor, derisus, & mala verba, meum.
Firmiter in portu puppem tenet anchora morsu,
Sic in proposito, spes rata corda tenet.
Subtrahe ligna foco, si vis extinguere flammas;
Carnis motus excitant otia, vina, dapes. Si carnis motus? otia, vina, dapes.
Ripa retentat aquas pelagi, ne migret in arua,
(h) Et tenet irati fræna, modesta manus.
Sæpè cicatrices in vulnera prisca resurgunt,
Ad mala facta sui gens malè sana redit.
Mali semper bonos turbant. Fragrantes vicina rosas vrtica perurit,
Sic iustos semper turbat iniquus homo.
In paleâ dum grana iacent, immunda videntur,
(i) Et similis prauis, qui manet inter eos.
Mundus procellosus. Ictibus vndarum rupes immota resistit,
Et bonus assiduis fluctibus (k) orbis, homo.
Mobile cum vento folium volat arbore raptum;
Sic mens instabilis, semper vt aura volat.
Stultus, qui puppem sine remige ducit in altum;

Et

(a) Eminet, *id est*, apparet. (b) Maxima. (c) Nec res à loculo, quem manus arcta ligat. (d) Extorrebitur vncto. (e) *id est*, fœdat. *Duæ editiones impressæ, legunt*, rapit. (f) Maxima. (g) Sic cor derisum. (h) *Duo exemplaria habent*, Sic. (i) *Alia exemplaria legunt*, Est. (k) Omnis.

Et ſine ſubſidio qui graue ſumit onus.
Per patulas rimas Sol lucens intrat in ædem;
Corda per auriculas dogma docentis init.
Multotiens captum trahit hamus ab æquore piſcem;
Sed bona verba mali nullus ab ore trahit.

De cordis abundātia os loquitur.

Pauperat & (*a*) ditat talorum caſibus (*b*) vllum
Alea: ſed (*c*) multat vt magè fiat inops.
Ex tincti cineres (*d*) viuent ſi ſulphure tangas:
Sic vetus appoſitâ mente caleſcit amor.

Amicus antiquus optimus.

Dira Charybdis aquas bibit, & vomit omnibus horis;
Sic dat, ſic aufert ſors ſua dona viris.
Currere cogit equum ſub milite, calcar acutum,
Et puerum ſtudio virga vacare ſuo,
(*e*) Non ſemper perit ipſe ſuâ qui nauigat aurâ,
Nec vir qui propriâ degere debet ope.
Tranquillum nequit eſſe fretum dum (*f*) peſte mouetur;
Nec manſuetus homo, dum mouet ira iecur.

Ira hominē inquietū reddit.

Cur aperit portam, qui claudere non valet illam?
Cur mihi rem ſpondet (*g*) qui modo non dat eam?

Promittere non debes, quod præſtare non potes.

Concipit vt pariat mulier dum venerit hora:
Tu quoque ſuſcipiens des aliquando mihi.
Nulla quoque ſedare ſitim flagrantibus vnda;
Copia nec cupidi cor ſatiare viri.
Vipera virus habet; quæ dum calet, euomit illud,
Claude ſinum; prohibe ne calefiat ibi.

Ira non retinenda.

Futile vas fundit, ſincerum vina retentat;
Sic audita tenet mens bona, fundit hebes.
De nuce fit corylus: de glande fit ardua quercus;
De paruo puero, ſæpe peritus homo.
In nihilum nix alta fluit, ſi deſuper imber
Decidat: & vitio fama perempta perit.

Fama vitiis perimitur.

Stratus humi palmes ſubeuntibus indiget vlmis,
Indiget auxilio diuitis, omnis inops.
Non poſſum prohibere canem, quin latret vbique,
Nec queo mendaci claudere (*h*) labra viro.

Lingua mendax caui comparatur.

Fumum non ignem iaculatur ab (*i*) æde caminus;
(*k*) Colloquio non te, liuor obeſſe poteſt.
Non domus, at Dominus laudetur, ſi bonus is ſit,
Sin autem: Dominum ſpernimus atque domum.
Non Ibis roſtrum, non Ardea deſerit (*l*) anum;
Non leuiter vitium (*m*) quod facit illud homo.

Conſuetudo mala non facilè omittitur.

Aufert ſæpè ſolo nigra nubes lumina Solis;
Et patris auxilium, ſæua nouerca mihi.

(*a*) Diuitat. (*b*) Alia legunt, Vlphum, *qui Vlphus, celebris olim fuit luſor alearum, qui propter luſum, ſæpè erat diues, ſed ſæpius pauper.* (*c*) Vetat, id eſt, ordinat. (*d*) Ponas ſulphura, viuent. (*e*) *Alia duo exemplaria ſic habent*: non perit ipſe ſuâ propriâ qui nauigat aurâ. (*f*) Peſte, id eſt tempeſte pro, tempeſtate. (*g*) *Alia duo habent*: qui dare nequit eam. (*h*) Verba. (*i*) Ore. (*k*) Eloquio. (*l*) *Alia duo exemplaria habent*, anum *per quod, Commentator, dicit intelligi debere caudam.* (*m*) Dum.

Non ſemper moriuntur aues quibus inſidiatur
Arcus: nec mihi ſunt tela nec haſta minæ.
Sydera ſplendorem non poſſunt addere Soli,
Cum ſuperet Solis lumina cuncta iubar.
Si Cato ſis, & vis in candida vertere nigra,
Lingua blanda facilè nocere poteſt.
(*a*) Curia ſit curæ: diues & eſſe potes.
In viſcum volucres ducit cum cantibus Auceps,
In fraudem gentes, blanda loquela viri.
Impetus eſt (*b*) fuluis, & vaſta Leonibus ira,
Et tamen inter ſe ius ſociale tenent.
Poſt noctem ſperare diem; poſt nubila Solem,
Poſt lacrymas riſum, lætitiamque potes.
Mundana omnia vana.
Omnia Cæſar erat, ſed gloria Cæſaris eſſe
Deſijt: & tumulus vix erat octo pedum.
Non ruit in rupes, nec in alta pericula nauis
Quam maris in motus remige rector agit.

CAPVT SECVNDVM.

Hominis vita continua pugna.
LVctatur cum nocte dies, cum nube ſerenum,
Cum tenebris lumen: cum nece vita vigens.
Sic labor in nobis, nam ſpiritus & caro ſemper
Pugnant; & morimur ſi caro vincat eum.
Homo ſolus diuinis legibus reluctatur.
Pondera portat Equus, Bos terram ſulcat aratro,
(*c*) Veſtem tradit Ouis; ſeruat ouile Canis.
Omnia quippè ſuæ naturæ debita ſoluunt
Præter eum qui plus his rationis habet.
Æthereus motus mouet omnia ſydera præter
Vnum; ſed ſemper permanet illud idem.
Sic conſtans & fidus homo ſine fine tenebit
Hunc in amore modum, quem tenet ipſe ſemel.
Phœbus ab occaſu rurſus raptatur ad ortum,
Quem prius huc illuc machina verſa tulit
Amicitia mundana inconſtantia.
Sic in amicitiâ mundus ſtat, flagrat & (*d*) alget
Carruit & ſurgit, quod magis (*e*) odit, amat
Tutior in terrâ locus eſt, quàm turribus altis,
Humilitas tuta.
Qui iacet in terrâ, non habet vndè cadat.
Impetus & venti, tonitrus & fulmina turres
Flatibus euertunt: ſtare ſed ima ſinunt.
Amor Dei non compatitur amorem mundi.
Non poſſunt habitare ſimul (contraria cùm ſint)
Mors & vita: procul diſſidet hæc ab eâ:
Sic duo ſunt, quæ non poſſunt (*f*) habitare cor vnum
(*g*) Huius amor mundi vanus; amorque Dei.
Vitijs pluribus irretitus, difficulter erigitur.
Stratus humi non ſurgit, item dum poplite flexo
Portat

(*a*) Curaque ſit curæ. (*b*) Syluis. (*c*) *Exemplaria alia legunt*: Vellera portat ouis. (*d*) *Duo exemplaria habent* ardet. (*e*) amat odit. (*f*) intrare. (*g*) Vanus amor mundi, verus amorque Dei.

Portat onus graue quo præcipitatur Equus:
Sic homo qui magnâ vitiorum mole grauatur,
Non nisi deposita mole leuare potest.
Non quò nauta volet, sed quò (a) vehit aura, vehetur
Puppis, cum tumidi venerit unda maris.
Non quo propositum, sed quò sors (b) tendit eundum
Cuilibet est; omnes hâc decet ire duce.
Apparet phantasma viris; sed rursus ab illis
Vertitur in nihilum, quod fuit antè nihil:
Sic & adest, & abest fugitiui gloria (c) mundi
Non prius aduentat, quam quasi somnus eat.
Dum calor est, & pulchra dies, Formica laborat, — *Gloriæ mundanæ vanitas.*
Ne pereat dum nix venerit alta, fame:
Sic Iuuenis dum tempus habet sudoribus aptum — *Iuuentus exercenda.*
Quærat quo possit lassa senecta frui.
Non adeò sublimè leuat leuis ala volucrem,
Quin redeat rursus rura relicta petens.
Non ita subuectos rota surgens tollit in altum, — *Fortunę inconstantia.*
Quin vergens illos rursus ad ima ferat.
Ebrius antè bibit quam nauseat, antè ligurrit
Quàm vomat: antè leuat quàm pede firmus eat: — *In Sciolos, qui volunt docere antequam didicerint.*
Non sic in nobis, non est sic ordo retentus,
Antè docere modò quàm didicisse iuuat.
Non emitur carè res legibus empta fororum,
Venditor & emptor sunt ibi (d) merce pares:
Sed nihil est quod sit sub cælo carius emptum, — *Emitur carè quod cum verecundia longis emitur precibus.*
Quam quod emunt longæ fronte ruente preces:
Dentibus atritas Bos rursus ruminat herbas,
Vt totiens tritæ, sint alimenta sibi:
Sec documenta tui si vis retinere magistri,
Sæpè recorderis quod semel aure capis.
Follibus inclusas faber improbus excitat auras,
Dum ferrum durum molliat ipse focus:
Sic ortus furor intus agit præcordia stulti, — *Ita & furor hominē debilitat.*
Dum molles reddit litis agone vires:
Voce molossorum (e) latebris arcentur Onagri,
Exit & ipse Canum dente (f) domandus Aper,
Sic & Presbyteri vitiosos quærere debent, — *Sacerdotes pœnitentes suos quærere debent.*
Et nisi pœniteant, ense ferire Dei.
Et miser & diues fuit olim rex (g) *Mida*, diues

(a) Volet. (b) *Exemplar vnum habet*, ducit, *aliud*, docet. (c) *Aliud exemplar habet*, census. (d) mente. (e) syluis. (f) *Exemplar Lugdunense habet*: tenendus. *Par sensu*, timendus. (g) Midas Rex fuit Phrygum, de quo fabulantur Poëtæ, cum omnia quæ tangeret verterentur in aurum, etiam cibus & potus, fame interijsset, nisi dij illius miserti, eum liberassent.

Auro; sed vitæ conditione miser.
Sic custos census, sic omnis viuit auarus,
Dum nihil & multum possidet ipse boni.
Hesperius Astrorum se (e) profert vespere primum,
Et facit immensum quo micat ipse iubar:
Sic citò non tardè monstrat egentibus ille
Qui clarum gemini lumen amoris habet.
Æolus (f) ingentes ventorum temperat iras,
Et mare Neptunus sæpè tridente domat:
Sic sese Dominus faciat feritate timeri,
Qui regimen magnæ gentis habere cupit.
Bella mouet citius cui desunt cornua Taurus,
Quàm qui cornutâ fronte ferire potest:
Sæpius in vico pueros pugnare videmus,
Quam validos homines queis solet esse vigor
Impatiens animi si bos iungatur aratro,
Tortam non rectam carpit arando viam:
Sic sunt qui retrahunt gradientes sæpè retroisum,
Cum videant illos carpere lucis iter.
Cum niue, cum pluuiâ, cum grandine vertere Capras,
Ac niti contra fronte videmus Oues:
Iniustos fraus, ira, nefas, iniuria raptant,
Sed Iustus toto corde resistit eis.
Non potis est pelagus leuiter (g) transcurrere lembus,
Ni sit qui remis currere cogat eum.
Non valet ad metam cursum perducere cursor
Ni sibi spes & pes auxilientur ei.
Longius ille videt qui multis spectat ocellis,
Quàm cui dat visum solus ocellus homo:
Idcircò vaccam seruandam tradidit Argo
Sponsa Iouis Iuno, non Polypheme tibi.
Vim minus exercet qui latè spargitur ignis,
Quàm cui collectæ vim tribuêre faces.
Fortius inuadit qui vires colligit hostem,
Quam qui dispersis viribus instat ei.
Pessimus est hostis, qui cum benè feceris illi,
Fortius insurgit, bella mouendo tibi:
Sic carni fac velle suum si bella moueri
Vis tibi: si pacem colla (h) domato fame.

Auari miseria.

Amicus verus vrgeri non debet, sed sponte succurrit Amico.

Vitijs resistendum.

Sine labore nihil.

Plus vident ocul. quàm oculus.

Virtus vnita fortior seipsâ dispersâ.

Caro delicatè nutrita rebellat.

CAPVT TERTIVM.

NOn teneas aurum totum quod splendet vt aurum
Nec pulchrum pomum quodlibet esse bonum.

Aurum nō omne est quod splendet.

Non

(e) Præfert. (f) Ingratas. (g) *Pro* transcurrere lembus, *alia exemplaria habent*, transire liburnus. (h) Domare.

Non eſt in multis virtus quibus eſſe videtur;
Dicipiunt factis lumina noſtra ſuis.
Plus alöes quàm mellis habent in pectore tales
Quos ſanctis ſimiles ſimplicitate putes.
Morſibus aggreditur lignum Capra (*b*) cui religatur,
(*c*) Cum ſit nil aliud, quod ſibi detur ibi.
Quamuis delitias cupiat ſibi quiſque; neceſſe eſt
Vt capiant omnes id quod habere queunt.
Nil prodeſt optare, magis, vel quærere nobis
Quàm quod vel quantum vult Deus ipſe dare.
Ad vada Neptuni fontes & flumina currunt,
Et quòcunque poteſt currere currit aqua.
Per valles quas ſemper amat, dilabitur vnda,
Et colles odio quos habet, illa fugit.
Queis ſatis eſt, his plura fluunt: his vndique fertur,
His datur, his emitur: pauper vbique iacet.
In Boream, Zephyrum conuerti ſæpè videmus,
Nomine mutato rurſus & hunc in eum.
Non tamen admiror de tempore ſi varietur,
Cum ſic cunctorum conditor ipſe velit:
Sed miror miranda nimis, vaga corda virorum,
Cur totiens mutent ſe, prohibente Deo.
Non aliam legem patitur Fur, quàm Latro captus,
Quamuis nocte Latro, Fur eat ipſe die.
Non minus hic peccat qui cenſum in agro,
Quàm qui doctrinam claudit in ore ſuam.
Abſit commiſſum ſine lucro ferre talentum,
Nec ſeruos nequam vos vocet ira Dei.
Non opus eſt ſomno Syrenes ingredienti,
Nec ſibi qui ſtudio falſa cauere volet.
Sæpè ſtylum vertit, qui verſum vertere debet,
Dentibus eſt vngues, ſcalpit & vngue caput;
Quærit quę primum, quæ poſteà ponere poſſit,
Non quæuis aptè verba locare poteſt.
Terſites numerum non vires auxit Achiuis,
Inops virtutis, garrulitate potens:
Sic inter ſcacos, Alphinus inutilis extat,
Inter aues Bubo, Fucus & inter Apes;
Inter narrantes cifram, iuuat eſſe figuras,
Et vult multotiens anticipare locum.
Separat inſtantes Iſthmus breuis inſula fluctus,
Hæc pacem gemini continet vnda maris.
Non poſſunt tauri concurrere fronte minaci,
Dum baculum Paſtor ſubleuat inter eos.

Quiſque ſit ſuâ ſorte contentus.

Diuitibus omnia dātur.

Cordis humani inſtabilitas arguitur.

Doctrina abſcondita inutilis.

Non effutiendum quidquid in buccam venit.

Fortius dicunt qui minus habent artis.

Non præſumendum in fortitudine.

(*d*) A-

(*b*) Quo religatur. (*c*) *Duo exemplaria legunt:* Cum ſibi nil detur quod lacerare queat.

(*d*) Apula gens, & gens Lucania bella minantur,
Sed rabiem media gens Venusina vetat.
In caueâ propriâ fit atrox & aspera vulpes,
(*e*) Quæ prius aufugeret si foret illa foris.

Canis in suo sterquilineo multum valet.

Improbus & mordax canis est in limine noto,
Dum videt auxilium vim sibi ferre canum:
Inter consortes audacior est homo nequam
Quàm sit in externis hoste minante locis.
Inuentum tardè Leporem, citò perdimus inter
Vepreculas, cùm sit res fugitiua Lepus.
Perdimus Anguillam manibus dum stringimus illam,
Cuius labilitas fallit in amne manus;

Amicus quomodo conseruandus.

Sic abit inuentus nisi conseruetur amicus,
Et nisi libertas mutua seruet eum.
Non benè firmus erat, digito qui soluitur vno
Nodus: nec fortis, tam citò fracta fides.

Amicitia quę soluitur, nunquā vera fuit.

Nunquam fidus erit, qui desinit esse fidelis,
Nunquam qui non est fidus, amicus erit
Ex quo conueniunt duo pectora pectus in vnum;
Fas est vt maneant pectora pectus idem.
Mente minus sanus quàm corpore creditur Æger,
Qui medicos eius fuste vel ense ferit.

Benefactores colendi, & honorandi.

Quis magis insanus quàm cæcus in ardua ductus,
Si tunc contemnat felle tumente ducem?
Lippo non lusco collyria nigra medentur,
Qui semel est luscus, non nisi luscus erit.
Nolumus in scirpo, quo non est quærere nodum,
Nec super infirmum ponere magna gradum:
Pasce canem, pastus tuus illum leniet, & te
Quamuis cædatur, cæsus amabit herum,

Seruus nequā beneficijs non emendatur.

Fac seruo nequam bona, semper & omne quod illi
Præbueris perdes: cum sibi nullus amor.
Ridiculus mus est, qui muribus imperat: & qui
Tanquam Rex horum (*a*) sic dominatur eis;
Non minor est risus de seruo quando leuatur
In Dominum; quando voce manuque, (*b*) furit.

Paupere dicato, nil acrius esse putato.

Asperius nil est humili, cum surgit in altum,
(*c*) Ringitur in celsâ Simia sede sedens.
Diuersis diuersa valent medicamina morbis,
Vt variant morbi, sic variantur ea.

Non omnes regi debent vno modo.

Non vno doctrina modo se mentibus infert,
His timor, his monitus, his adhibetur amor.
Quadrupedes adaquare nequis dum percutis illos,
Nec

(*d*) *Quo exēplaria hūc versū ita legunt*, Apula gens, Lucanaque, sēper bella minātur.
(*e*) *Item*: Quæ potiùs fugeret &c. (*a*) Sit. (*b*) Ferit. (*c*) Pingitur.

Nec cogit pueros virga ſtudere rudes.
Paruula venalem comprendit mantica telam,
Et iacet exiguo multiplicata loco:
Qui ſic, quod cupidæ menti non ſufficit orbis?
Prædia terrarum, gloria, cenſus, honor? Auarus nūquam ſatiatur.
Ius eſt, vt penitus terræ ſit homunculus expers;
Qui totam terram ſolus habere cupit.
Faucibus innocuis deſerta Leunculus ambit,
Cum nihil inueniat quod lacerare queat;
Non ſemper pungit Serpens, nec fundit vbique
Virus, quod ſecum ſemper in ore gerit:
Non equidem ſtimulo, nec parceret ille veneno;
Si quid adeſſet quod lædere poſſet eo.

CAPVT QVARTVM.

NOn benè de pedibus ſpinæ tribuliq́ue trahuntur,
Dum breuis interius ſpina relicta iacet:
Quò mora maior erit, tantò magè vulnera putrent,
Et tunc non poſſunt abſque dolore trahi.
Qui culpas de corde trahit, trahat vſque recentes, Confitens, ſi vel unicū omittat peccatum mortale cōfeſſio invalida eſt.
Et cunctas pariter, ne ferat vna necem;
Quid prodeſt medicum plagas ſanaſſe ducentas,
Si maneat quædam quâ moriatur homo?
Arbor quæ latè (a) ramat, niſi firma ſit (b) imo,
Cum ramis facili corruit icta notho.
Sed quæ radices habet in tellure profundas,
Obſtat, & euelli peſte furente nequit.
Qui ramos famæ, non radices meritorum Fama nō fundata in meritis, fallax eſt.
Extendit latè, ſcito quod ipſe cadet:
Non ſolum cælo, qui talia vana profatur,
Aſt etiam vitio diſplicet ille ſolo.
Non minus eſt dulcis paruo de fonte recepta
Quam quæ de magno flumine aqua.
Et cadus & dolium retinent quandoque falerum, Conſilio ſubindè etiam pauperes valēt.
Nec dolium melius quam breuis ipſe cadus.
Nec magis egregio dulceſcit potus in auro
Quam facit in vitro quod minus aſſe valet.
Quamuis quiſque miſer benedicat vel bona, nemo
Corpore pro miſero vilia verba putet.
Viſibus intentis ſcrutatur ab æthere terram
Miluus: & à longè (c) fruſta relicta videt:
Non (licet eſuriat) ſtatim deſcendit ab alto,
Sed varijs gyris circuit vſque locum.
Sunt nam qui laqueos poſitâ dape ponere callent, Quidquid agis reſpice finem.

(a) frondet. (b) vnà. (c) ſcruta.

Vt ſic incautè decipiantur aues.
Denique percepto nihil aucupis artis adeſſe,
Vnguibus accedit tutus & exta capit.
Nonnihil exempli vermes de carne creati
Demonſtrant oculis (*a*) mortificantis opus:
Dentibus acceptam inuadunt morſibus illam,
Non quærunt aliam ; dum ſibi durat ea.
Conſilij nihil eſt, niſi ſal ſuccurrere poſſit,
Sal poſitum largè, mordet & arcet eos.
Vermibus hic mos eſt : nec ſolum linquitur illis,
Sunt in quos tranſit iam furor ille viri.
Non propter pennas laudat conuiua volucrem,
Nec propter corium (*b*) mango diſertus equum,
Non equidem ſimilis per ſingula curſitat vſus,
Veſtes non homines omnis honorat homo.
Hunc noua facta nouum ſtatuunt per ſæcula morem,
Quod nihil excepto paupere vile iacet.
Nil benè pauper agit : ſed pro ratione tenetur
Quidquid agit diues, ſeu benè, ſiue malè.
Sumpta quid eſca valet quæ quàm citò ſumitur exit,
Nauſea cor vexat, viſcera laxa dolent:
Quando non patitur medicamina morbus in aluo,
Non ſignum vitę, ſed necis eſſe puto.
Vt dape venter eget, ſic ſpiritus indiget illâ,
Non benè paſcuntur, cum nihil alter habet.
Non diſcunt quicunque ſcholas vbicunque frequentant,
Nam plures veniunt vt videantur ibi.
Bos ſemel eſt vitulus, canis ipſe catellus,
Cur homo bis puer eſt, quem ſemel eſſe licet?
De puero natura ſenem facit, vt petit ordo,
Sed vitium puerum de ſene reddit item.
Non eſt barbati (*c*) plauſtrello iungere mures;
Nec caſu tali multiplicare vices:
Bis puer eſt homo, vir ſemel eſt, quem viribus vnà
Cum ſenſu laſſis, alba ſenecta domat.
Sæpè moloſſus Ouem tollit de fauce luporum,
Vt raptam comedat, non vt abire ſinat:
Quid refert an ab hoſte lupo comedatur an illo,
Cum dentes æquè ſint vtriuſque graues!
In multis ſimiles ratio conſiderat actus
De quibus expertus dicere (*d*) verba poteſt.
Res hominum ſæuus defendit ab hoſtibus Alcon;
Vt ſibi non alijs res tueatur eas.

Diuites & potentes taxantur, opprimentes pauperes.

Diues ab omnibus laudatur.

Pauper ab omnibus contemnitur.

Non ita prouidendum corpori, vt obliuiſcamur ſpiritûs.

Bis pueri ſenes

Domini & Superiores taxantur opprimentes ſubditos.

Sim-

(*a*) teſtificantis. (*b*) mango, vocatur ille qui merces polire nouit vt pluris vendantur. (*c*) poſtello. (*d*) vera poteſt.

Simpliciter cæcus prohibetur ducere cæcum,
Ne cæcus cæcum ducat in antra suum;
Sed tamen insanum prohibere nequimus Alanum,
Quin dubio cæcos ducere calle velit.
Non queritur quod turpè pedes offendat eundo;
Sed quod tam pauci nocte sequuntur eum.
Miror & admiror, quod iter (a) ducis arripit ille,
Quem constat, nunquam scisse vel ipse viam.
Ad bellum (b) qui durus erat, migrauit Achilles,
Ægistho thalamos ingrediente domi.
Qui iacet in plumis, nil duri passus in illis,
Non valet assuetus vir tolerare malum.
Imbribus & ventis mutat gena lassa colorem,
Vritur & leuiter, Sole tenella cutis.
Mollibus assuetus, clypeum benè non gerit armus,
Nec retinet gladium firmiter vncta manus.
Non omnis socius fidus est, non omne fidele
Pectus, non omni me sociare volo:
Qui socius volet esse meus, non alter, at idem
Fiat ego: quia non est satis, alter ego.
(c) An teneam socium qui scit quod nescio, vel qui
Id quod non habeo cum precor; illud habet
Cum socio socius deliberat omnia doctus,
Cum sibi concordant consona corda duo.
Crastinus ingrato procrastinat omnia more,
Et de cras vno, cras mihi mille facit.
Cur hodie non multiplicat, qui multiplicat cras?
Nónne dies Solem signat uterque suum?
Post hodie, cras esse solet, cum Sole reductum,
Sed non cras illud quod mihi spondet habet:
Cras illud nunquam, nec Sol orietur in illo,
Cum cras venturum sit sine fine suum.

Author se ipsum humiliando, carpit quod librum hũc scripserit.

Iuuenes delicatius enutriti, dura sustinere nequeũt.

Amicorum omnia debent esse communia.

Bis dat qui cito dat.

Pœnitentiã non procrastinandã.

CAPVT QVINTVM.

NOn sunt digna coli, quæcunque coluntur in orbe
Iugera, nec fodi vinea (d) quæque manu.
Quid prodest arare solum, vel fodere vitem,
Cum nihil hoc fructus, nil ferat illa meri?
Incultus requiescat ager sterilis, requiescat
Et vitis, nunquam vindemianda mihi:
A simili, cessare probo debere datorem,
Qui colit indignos, & sua tradit eis.
Qui sua dat dignis, serit & metit, vnit & amplat,
Indignis verò res data tota perit.

Ingratis & & indignis seruiendum non est.

(a) Lucis. (b) Quia. (c) *Alia duo exemplaria habent*: Non teneo socium &c. *sine interrogatione*. (d) quaque manu.

Hypocritæ & versipelles taxantur.

Nos Asinus ridere facit, dum more Leonis
Pingitur, & Vulpes subdola cogit idem.
Exuat hic pellem quâ se putat esse Leonem,
Vt patiens oneris iussa sequatur heri.
Hortor & vt Vulpes propriâ sub pelle quiescat
Ne moueat risum, pelle Leonis ouans.
Inflando se, Rana Boui par esse volebat,
Vlcisci pullos quos pede pressit aquis:
Ast Bos iurauit, Ranunculus ante creparet
Per medium, quam par efficeretur ei.

Plures curiosi sunt in munditiâ corporis, & ignaui in munditia mentis.

Surgentem Drusus festinat radere barbam,
Ne noceat lippæ noctibus vmbra genæ:
Apponit speculum, speculo monstrante relictos
Forficibus tollit, forcipibusque pilos;
Et ne prurigo caput occupet omnibus horis,
Lotricem promptam quæ lauet illud habet.
Præterea, faciebus, aquam manibusque ministrat
Quotidie scopis, à scobe tecta (a) piat.
Hoc facit exterius, sed sordes colligit intus,
Nec sibi crescentes radere curat eas.

Seipsum mundare debet qui alium vult mundare.

Constat vt illa manus primò perpulchra lauetur,
Quæ sibi præsumit vasa lauare Dei;
Munda manus mundum vas quod lauat efficit illud:
Sordida, sordidius quàm fuit antè facit.
Tacta luto subducta sibi trahit (b) instita sordes,
Et nigra fit subitò quæ prius alba fuit.
Non me verrucas iustè reprehendit habentem,
Qui sibi portanti tubera parcit homo:
Vlceribus plenum primo se liberet ipsum,
Posteà verrucas rideat ille meas.

Sine labore nihil.

Nemo potest pugilem nexu prosternere fortem,
Ni luctæ patiens, aggrediatur eum.
Nunquam formosæ cecidissent mœnia Troiæ,
Ni cœptus fuerat quo cecidere labor.

Dimidium facti, qui bene cœpit habet.

Incipiat quicunque cupit bonus & pius esse,
Dimidium facti qui benè, cœpit habet.
Quomodo fiet opus, nisi primitus incipiatur?
Omnia principium constat habere suum.
Audaces fortuna iuuat, nil grande cor audax
Terret: nil animi quidquid abhorret habet.

Diues difficilè intrabit in regna cælorum.

Non potis est magnus, gibbo prohibente, Camelus
Pertransire breuis leue foramen acus:
Nec transire sinit locupletem ianua cœli,
Dum cogit miserum sistere, pondus opum.

(a) Lauat. (b) Insita.

Cur

Cur animæ mortem tam prauo corde requirit,
Cur sibi quod tollit viuere, captat homo?
Felix est pauper, quem pauperat ipsa voluntas,
Non est quod tergum cum petit alta, grauet:
Nec Latro, nec Prædo, nec fur vafer insidiatur,
Dum (a) carpit sumptas absque timore vias.
Mille viæ ducunt homines per sæcula Romam,
Qui Dominum toto quærere corde volunt:
Est via quæ ducit montes directa per altos,
Vepribus & spinis arduitate grauis:
Est quoque nonnullus callis quem calculus asper
Asperat, & plantas quotidianus arat;
Est via per pontum, via per deserta, per imas
Valles, per scopulos, per loca dura pedi:
Per nemus & latebras, per lustra timenda ferarum,
Per spinas, tribulos, per lutulenta vada.
Semper hiat Coruus, semperque cadauera captat
Semper amat mortem, mors quoque pascit eum.
Quem sua debilitas, & quem premit ipsa senectus,
Lætificant illum cum putat ipse mori.
Non solum coruus morituris insidiatur,
Maxima pars hominum iam facit illud idem.
Filius antè diem mortem Patris optat, vt hæres
Fiat; & vt miseras lege capessat opes.
Proh dolor, in Clerum transit dolor, & scelus illud,
Hic emit ecclesiam, dum tenet alter eam.
Bis Bos percutitur, bis ferrum sentit acutum,
Si contra stimulum calcitret ipse suum:
Efficit ex vno duo vulnera, vulnere ferrum,
Vlterior primo peior & ictus erit.
Cur igitur Domino serui parêre creati
In Dominum rabie pectoris arma leuant?
Hic furor, hæc rabies, hæc indignatio risum
Præbet, & inuisum quærit habere malum.
Dum caput (b) obstipum Domino stomachante tenebat,
Grauiter euasit vincula Dauus heri.
In (c) dementato non est modus immoderato,
Dum baratro donat, quidquid habere potest.
Non minus excedit normam rationis Auarus,
Dum nihil expendens, semper aceruat opes.
Nemo sequatur eos, quoniam vitiosus vterque,
Est via quam virtus inter vtrumque docet.

Beati Pauperes spiritu.

Ad cælum ducunt diuersæ viæ.

Hominum intolerabilis ambitio.

Simonia & ambitio Ecclesiasticorum.

Superioribus obediendum.

Gula & Auaritia insatiabilis.

Virtus mediam tenet viam.

(a) Capit assumptas. (b) *Duo exemplaria habent:* oppositum. (c) *Eadem exemplaria legunt:* Immomentaneo.

Hic canis, ille lupus, cum carnem deuoret alter,
(*a*) Vt lupus occultet, seu canis alter opes.
Frontibus aduersus pugnantia crimina secum
Vitet, qui vitæ carpere curat iter.

Capvt Sextvm.

SI quis arare sibi fructuosum curat agellum,
Et mandare suum postea semen ei,
Primitus extirpet spinas quæ frugibus obsunt,
Et vepres si quæ sint ibi, falce (*b*) secet.

Ager coli debet vt fruges proferat.

Obsunt & (*c*) silices, filices delere nociuas
Studet qui segetes purificare volet.
Non seges quodcunque solum cum semine profert,
Emergunt sordes luxuriante fimo.

Conscientia mundanda est priusquã corpus Dominicum sumamus.

Cura vigil benè curat agros, incuria quippè
Reddit eos steriles; vnde Poëta refert:
Neglectis vrende filix innascitur agris,
Per filicem, vitium denotat ipse viri.
Nescit homo quid dulcis habet dulcedinis esca,
Qui nunquam didicit quid foret ipsa fames.
Post sitis ardorem, post esuriem, duo nobis,
Dulcia sunt valdè, potus & ipse cibus.

Cælestia dulciora sunt illi qui mundanorum falsitatem expertus est.

Dulcius hærescunt humano mella palato,
Si malus hoc ipsum mordeat antè sapor.
Qui patitur frigus, calidos veneratur amictus,
Qui morbum magnum, sorte salutis ouat.
Qui bona falsa soli considerat, & bona cæli,
Falsa sinat penitus, & bona vera petat.
Pectus ab illicitis, & casibus exuat orbis,
Qui volet in cælis anticipare locum.
Non bene viuit homo, quem rerum sollicitudo
Torquet: & (*d*) exanimat nocte dieque metus.

Timor hominem inquietum reddit.

Non benè securus dormit, qui perdere vitam
Vnà cum rebus quas habet ipse timet.
Vndè per exemplum legimus mõstrasse Tyrannum,
Quod non (vt dixit verna) beatus erat:

Dionysij Siculi Tyranni factum commemoratur.

Ad mensam ducti suprà caput ipsius ensem
Pendebat, tenui vix retinente filo;
Hunc, dape coniunctâ, vesci præcepit: vt ausus
Non erat is, quoniam vidit (*e*) ubique necem;
Sic ait, est de me, lapsum casumque timente,
In, certo, propriâ morte vel hoste mori.

Consortiũ malum quàm periculosum.

Ad mala facta malus socius socium trahit, & sic
Fit malus & nequam, qui fuit antè bonus.
Nec mirum, quoniam velocior ad mala est,
Quam sit ad illud opus, quod Deus optat agi.

Ima

(*a*) Vulpes vt occultet. (*b*) metat. (*c*) *duo exemplaria habent*, filices, *duo alia*, silicet, *Est autem filix, herba nociua, quæ neglectis agris innascitur.* (*d*) *duo exemplaria legunt*, exanimat. (*e*) vtrimque.

Ima petit leuius, quàm ſurgat in ardua pondus;
Quod vix de terrâ, colla bouina trahunt.
Nónne boues qui plauſtra trahunt, quandoque trahuntur,
Dum rota decliuo tramite mota ruit:
Cum trahit hic ſurſùm quantum valet, illa deorſum,
Impedit hæc illum, retròque ſæpè cadit.
Nam magis eſt pronum celſo de vertice ſumptum,
Quam quod ab occiduâ valle reſurgit iter.
Aduena ſyluarum ſi beſtia fortè caninam
Incidat in turbam, nónne peribit ibi?
Nónne Chelindrorum moriuntur morſibus illi,
Quos via vel caſus protrahit inter eos?
Quis niſi ſit ſerpens, ſerpentibus aſſociatur,
Cum grauiter pungant id quod (*a*) adhæret eis?
Marceſcunt flores, & gramina mortificantur
Quæ ſolo tactu fuſa venena cremant.
Hos inter pueros dubios gens martia ponit;
Vtrum ſe geniti ſint ita ſcire volens:
Illis nam ſolis parcunt (vt dicitur) angues;
Dum ſibi blanditijs oris amicat eos.
Dum curuare potes, vel curuam tendere virgam;
(*b*) Fac ſit vt ad libitum plantula ducta tuum:
Cum versus in magnum fuerit ſolidata vigorem
Non leuiter flectes imperiale caput.
Rurſus, ſi tortam patiaris ſurgere primum,
Semper vt eſt primò torta manebit ea.
Sic homo dum puer eſt, doceatur recta tenere,
Ne cor aſſuetis imbuat ille malis.
Argillam figulus quamuis mutauerit vdam,
Sed ſiccæ formam non abhibere poteſt.
Ceruinam pellem latrat per tecta catellus
Primitus, vt ſyluas doctus inire queat.
Tres ſeruos tribus uſque modis ſeruire videbis,
Non vni Domino tres ſimul, imò tribus.
Eſt nam qui vitę fidens mercede futuræ,
Subiacet imperijs, obſequijſque Dei:
Hic ſeruus non eſt, quoniam qui fræna ſalubris
Iuſtitiæ patitur, liber & altus erit.
Eſt quoque qui miſero ſubiectus paret homello,
Vt quondam primi conſtituere Patres;
Non tamen hunc totum ſibi ſubiugat imperioſus;
Interior vinclis non retinetur homo.
Tertius eſt ſeruus, vitio qui ſemper obedit,
Hic penitus ſeruus viuit vtroque modo.

Attendendum quale conſortium quis frequentet.

Pueri & Adoleſcentes in iuuentute doceri debent ea quæ totâ vitâ ſeruare debent.

Seruitus triplex in mundo, Dei, hominis, & dæmonis.

Seruitus vitiorum duriſſima.

(*a*) inhęret. (*b*) *duo exemplaria habent*. Fac ſic libitum, ſtet tua plantatuum.

Vt perpendiculo paries æquetur, oportet
  Ne domus hoc ipso deficiente ruat.
Quomodò ſtare poteſt titubantis machina muri,
  Si fundamentum debile fallat onus?
A ſimili, quis ſublimes tendit ad artes,
  Principio partes corde neceſſe ſciat.
Artes (*a*) poſt partes veteres didicêre Poëtæ,
  Idcircò magnum promeruêre decus.
Primo dictantes, & poſteá verſificantes.
  Tendentes ferulæ ſuppoſuêre manus:
Partibus imbutos, ſapientia duxit Athenas.
  Quatrinum triuio continuando ſibi.
Illicitos miſerande puer compeſce furores,
  Scito quod ad mortem commouet hoſtis eos.
Aufer ab his mentem, miſeroſque videto dolores
  Altera plus iſtis ſunt meditanda tibi.
Eſto memor quod puluis eris, & vermibus eſca,
  In gelidâ putris quando iacebis humo.
Non erit in mundo qui te velit vltrà videre,
  Cum tua rancidior ſit cane rupta caro.
Cur proprio caput enſe ſecas, cur ſponte catenas
  Dæmonis incurris? cur ſua iuſſa facis;
Motibus aſſiduè ſurgentibus obuius obſta
  Nec ſuperet qui te ſic ſuperare putat.
Heu! quid homo tantum (*b*) quærit dum tranſit vt vmbra,
  Qui nunc ſtare putat, nunc cadit ima petens,
Quid certum manet huic, niſi mors, & mortis imago?
  Hunc ſemper ſequitur; hunc tenet, huncque trahit
Heu! cur gaudet homo, cur ille ſuperbit; & ad quid?
  Cur ducit (*c*) faſtus, qui cinis eſt & erit?
Cur cupit, & metuit, & cur ſibi ſubdere tentat
  Omnia? cur ſemper viuere (*d*) quærit ibi?
Non ſic, nou; quoniam perit illa putatio (*e*) iam iam,
  Ros cadit, & vitæ rurſus ad ima ruit:
Sic ſtat homo; homo; vel dic quo facto cætera conſtant,
  Quid plus ſunt, vanum ſingula quæque nihil.

Scientiæ omnes ordinatè per partes ſunt addiſcendæ.

Furor citius repriméndus.

Nouiſſimorum memoriæ efficacia.

Hominis natura fluxa & caduca.

Mors certa, hora incerta.

(*a*) Per. (*b*) Vacuus. (*c*) Statum. (*d*) *Alia exemplaria habent*: viuere poſſe putat. (*e*) *pro*, iam iam, *alia habent*, vana.

Finis Libri Parabolarum, ſeu, Doctrinalis minoris M^ri. ALANI de Inſulis.

INDEX GENERALIS RERVM ET VERBORVM QVÆ IN OMNIBVS OPERIBVS

M^ri. ALANI DE INSVLIS

TOTO HOC VOLVMINE CONTINENTVR, TAM ACCVRATVS QVAM LOCVPLES.

In quo, Numeri, designant folia: verba autem quæ capitalibus Litteris expressa, in medio columnarum conspiciuntur, Materias indicant, de quibus integræ habentur Exhortationes Morales, aut etiam Conciones formatæ. a. signat columnam 1. b. 2.

Ani-

Con-

Con-

Engaddi

G.

GAVDIVM SPIRITVALE.

GVLA.

H.

HOSPITALITAS. 105.

Themata:

Hospitalitatis nolite obliuisci. *Ad Hebræos.* 12.
Hospes eram, & suscepistis me. *Matth.* 25.

I.

IEIVNIVM.

IVSTITIA.

Huius Exhortationis Themeta sunt: Diligite Iustitiam, qui iudicatis terram. Sap 1.
Beatus vir qui in sapientiâ morabitur, & qui in Iustitia meditabitur Ecclesiastic 14.

L.

LVCTVS SPIRITVALIS.

Exhortatio insignis, in Luctus huius commendationem. fol. 71.

Themata:

Beati qui lugent, &c. *Matth.* 5.
Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. *Luc.* 6. 25.

S. NICOLAVS.

De S. Nicolao *habetur Sermo, fol.* 139. *a. sub hoc themate.*

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ. *Psal.* 21.

O

OBEDIENTIA. 76. *b.*

Huius exhortationis themata sunt:

Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem. *Philip.* 2.

Melior est Obedientia quam victimæ. 1 *Reg.* 15.

ORATIO.

Themata: fol. 94. *b.*

Orate pro inuicem, vt saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. 145.

Ante orationem, præpara animã tuam *Eccles.* 35

P

PASCHA.

Thema:

Accelera, tria sata simile commisce & fac panem subcinericium. Gen. 18

PATIENTIA

Patientia opus perfectum habet Iac. 4.
Doctrina Viri per patientiã dignoscitur. Prov. 19.

PAX.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ioannis. 14.
Beati pacifici, quoniam Filij Dei vocabuntur. Matth. 5.

pra-

Re-

SOMNOLENTIA.

Tempe-

TIMORIS MVNDANI *contemptus.* 69. a.

V.

VERBOSITAS, &
Linguæ euagatio.

VIDVA.

VIGILIA:

VIRGO. VIRGINITAS
Vid. Castitas.

Virgini-

VNITAS.

W.

F I N I S.

TANDEM ALIQVANDO
E.Q. delin.
I.C.I. sculp.

Re-

Scriptura

SOMNOLENTIA.

Huius exhortationis thema est:

Scientes quia hora est iam nos de somno surgere. *Rom.*13. 116

TIMORIS MVNDANI *contemptus.* 69. a.

V.

VERBOSITAS, & *Linguæ euagatio.*

VIDVA.

VIGILIA.

VIRGO. VIRGINITAS *Vid. Castitas.*

Virgini-

VNITAS.

W.

FINIS.

F.Q. delin. I.C.I. sculp.